

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

**ЛЬВІВСЬКИЙ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС**

№ 8 2020

**Видавничий дім
«Гельветика»
2020**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Приходько Г. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, факультет іноземної філології, Запорізький національний університет

Члени редколегії:

Александрук І. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов хіміко-фізичних факультетів, Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Андрейчук Н. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура, Львівський національний університет імені Івана Франка

Архангельська А. М., доктор філологічних наук, професор кафедри славистики Університету імені Ф. Палацького в Оломоуці (Оломоуц, Чеська Республіка)

Бабелюк О. А., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Бистров Я. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Бігунова Н. О., доктор філологічних наук, професор кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Бялик В. Д., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вікторія Альберт (Viktória Albert), доктор філософії (лінгвістика), професор, кафедра англійської мови та літератури, Університет прикладних наук імені Яноша Кодолані (Будапешт, Угорщина)

Гайдук С. Є., кандидат філологічних наук, доцент, ад'юнкт, Природничо-гуманітарний університет в м. Седльце (Седльце, Польща)

Дідух Л. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Іванченко М. Ю., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Калита А. А., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козлова Т. О., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри англійської філології, Запорізький національний університет

Колегаєва І. М., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри лексикології і стилістики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Коляса О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри германських мов і перекладознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Марчишина А. А., доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський

Мацевко-Бекерська Л. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури, Львівський національний університет

Мелько Х. Б., кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця, Київський національний лінгвістичний університет

Морозова О. І., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Осовська І. М., доктор філологічних наук, професор, декан факультету іноземних мов, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Пальчевська О. С., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Петлюченко Н. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки, Одеський державний університет внутрішніх справ

Приходченко О. О., кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, Запорізький національний університет

Самохіна В. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Смаглій В. М., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри «Філологія», Одеський національний морський університет

Строченко Л. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри лексикології і стилістики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Тищенко О. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Яхонтова Т. В., доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів, Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий журнал «Львівський філологічний часопис» включено до переліку наукових фахових видань (категорія Б), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук зі спеціальності 035. Філологія відповідно до Наказу МОН України від 02.07.2020 № 886 (додаток 4).

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет за рішенням вченої ради Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 4 від 25.11.2020 р.)

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)

Сайт видання: www.philologyjournal.lviv.ua

ЗМІСТ

Афоніна І. Ю. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЖІНОЧОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ ДАНИЕЛИ СТІЛ «ДАР»	7
Бабелюк О. А., Лах Д. Р., Коляса О. В. СЛЕНГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЯВИЩ COVID-19 В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ ДИСКУРСІ	14
Бумар К. С. ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ВУЛЬГАРИЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ СУЧАСНОЇ ІТАЛІЙСЬКОЇ ПРОЗИ	20
Буренко Т. М., Федорова Д. О. ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИГУКІВ У СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ ГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ	26
Веремчук Е. О. ЕТИМОЛОГІЧНА ВМОТИВОВАНИСТЬ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ ЕТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ DUTY / ОБОВ'ЯЗОК	34
Гірняк О. Г. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У МЕДІЙНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ.....	40
Глущенко О. В. ДИСКУРСИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСКРИПЦІЙ ОДЯГУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.....	46
Губич П. В., Голоборода Т. П. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СЛЕНГУ В АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО СЕРІАЛУ «КІСТКИ»).....	52
Добровольська Л. В., Ануфрієва Н. М. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ESP У ПОЛІКУЛЬТУРНИХ ГРУПАХ УНІВЕСИТЕТУ	58
Дроздовський Д. І. МІСТЕРІАЛЬНИЙ ЖАНРОВИЙ ПАТЕРН РОМАНУ “THE TRUTH ABOUT THESE STRANGE TIMES” АДАМА ФΟΥЛДСА.....	65
Дружинець М. Л. СОЦІОФОНЕТИЧНИЙ ОПИС МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РЕСПОНДЕНТІВ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ: ВОКАЛЬНА ОРФОЕПІЯ.....	71
Карпенко М. Ю. ЛІНГВАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВІЮВАНЬ ДЛЯ ЗМІНИ ВІРУВАНЬ В НЕДИРЕКТИВНОМУ КИТАЙСЬКОМОВНОМУ ГІПНОЗІ	76
Кійко С. В., Пинтюк Є. С. ТЕЗАУРУСНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ АРХІТЕКТУРИ І БУДІВНИЦТВА	82
Кирилюк О. Л. ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЗАХИСНИКА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ	90
Ковалевська А. В. РЕАЛІЗАЦІЯ СУГЕСТИВНОСТІ В СЛОГАНАХ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ: ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ.....	97
Колісниченко Т. В. ЦІННІСНИЙ СЕГМЕНТ МЕТАКОНЦЕПТУ TOURISM: ПАРЕМІЙНИЙ ПРОФІЛЬ.....	103
Красуля А. В., Турчина М. В. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ	108
Любимова С. А. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ «АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ» У ЖІНОЧИХ СТЕРЕОТИПАХ МЕДІА-ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ «ГЛЯНЦЕВИХ» ЖУРНАЛІВ).....	114
Маслова С. Я. СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ОДИНИЦЬ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ.....	120
Ніколенко О. В. ЕМОЦІЙНИЙ КОНЦЕПТ HAPPINESS В АНГЛІЙСЬКИХ ПРИЗВИСЬКНИХ НОМІНАЦІЯХ	126

Нестерук С. М., Залевська О. А., Залевська А. Є. ГНОСЕОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ ПЕРСОНАЖІВ У РОМАНІ АНДРЕАСА ЕШБАХА «ВІДЕО ІСУС»	132
Новікова О. О. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОЗМЕЖУВАННЯ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ	140
Родчин З. Я. ПУБЛІЦИСТИЧНІ ПОСИЛИ В РОМАНІ-ЕПОПЕЇ ВІКТОРА ГЮГО «ЗНЕДОЛЕНІ»	147
Сеник Г. І., Кубишкіна К. І. ЛІНГВІСТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ НА БУКОВИНІ В НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ ХХ СТОЛІТТЯ	153
Смаглій В. М. ГРАФЕМА ЯК СКЛАДОВА МЕДІАЛЬНОЇ ЗОНИ КОНЦЕПТУ SPEECH	159
Стовбур Л. М. СЕМАНТИЧНА ДИСТРИБУЦІЯ БІАСПЕКТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	166
Темник Г. Д., Сорока О. Б. ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНОЗНАВЧОГО ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	171
Тиховська О. М. ЕТНОАРХЕТИПНА СЕМАНТИКА ОБРАЗУ ВОВКУЛАКИ У ФОЛЬКЛОРІ ЗАКАРПАТТЯ	177
Холявко І. В. ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ МОВОЗНАВЧИХ НАУКОВИХ СТАТТЯХ	185
Черненко О. В. ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ У КОНФЛІКТНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	191
Черниш О. А. МІКРОРІВНЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО БАГАТОМОВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА	197
Швець М. А., Павлович Т. І. МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ АНТРОПОМОРФІЗАЦІЇ РОСЛИН ТА ТВАРИН НА СТИЛІСТИЧНОМУ РІВНІ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМАХ	204
Humeniuk N. H. THE DISCREDITING OPPONENT TACTICS IN THE UK PRIME MINISTER QUESTION TIME DISCOURSE, 09.04.19	210
Mykhailenko V. V. DESIGNING STRATEGIES OF TEACHING SIGHT TRANSLATION	218
Popeliuk V. P. ON THE PROBLEM OF RENDERING RUDYARD KIPLING'S INDIVIDUAL STYLE IN TRANSLATION	223
Sydor A. R. LINGUOSTYLISTIC FEATURES OF FUNCTIONING FRENCH YOUTH SLANG	230
АНОТАЦІЇ	235

CONTENTS

Afonina I. Yu. WOMEN'S SPEECH REPRODUCTION TRANSLATION MEANS IN THE NOVEL "THE GIFT" BY DANIELLE STEEL	7
Babelyuk O. A., Lakh D. R., Koliasa O. V. SLANGISMS OF COVID-19 PHENOMENA IN ENGLISH INTERNET DISCOURSE.....	14
Bumar K. S. LINGUAL AND CULTURAL VULGARISMS ADAPTATION IN THE MODERN ITALIAN PROSE UKRAINIAN TRANSTATIONS.....	20
Burenko T. M., Fedorova D. O. INTERJECTIONS FUNCTIONING IN MODERN AMERICAN GRAPHIC DISCOURSE.....	26
Veremchuk E. O. THE VERBALIZERS OF THE ENGLISH- ETHICAL CATEGORY DUTY / RESPONSIBILITY ETYMOLOGICAL MOTIVATION.....	34
Hirnyak O. H. GENDER STEREOTYPES IN INTERNET MEDIA DISCOURSE.....	40
Hlushchenko O. V. DISCURSIVE PECULIARITIES OF CLOTHES DESCRIPTIONS IN ENGLISH LITERARY TEXT.....	46
Hubych P. V., Holoboroda T. P. SLANG PECULIARITIES REPRODUCTION IN AUDIOVISUAL WORKS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE (ON THE EXAMPLE OF THE TV SERIES "BONES")	52
Dobrovol'ska L. V., Anufriieva N. M. LINGUISTIC AND CULTURAL ESP PRINCIPLES TEACHING IN THE MULTICULTURAL UNIVERSITY GROUPS	58
Drozdovskiy D. I. THE MYSTERIOUS GENRE PATTERN IN ADAM FOULDS NOVEL "THE TRUTH ABOUT THESE STRANGE TIMES".....	65
Druzhynets M. L. UKRAINIAN RESPONDENTS SOCIOPHONETIC SPEECH DESCRIPTION ABROAD UKRAINE: VOCAL ORPHOEPEY	71
Karpenko M. Yu. LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF SUGGESTIONS FOR BELIEF CHANGE IN CHINESE HYPNOTIC DISCOURSE	76
Kiyko S. V., Pyntiuk Ye. S. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION GERMAN-LANGUAGE TERMINOLOGY THESAURUS MODELING	82
Kyryliuk O. L. FORMATION OF THE DEFENDER IMAGE IN TERMS OF INFORMATION WARFARE: LINGUOCOGNITIVE ASPECT	90
Kovalevska A. V. IMPLEMENTATION OF SUGGESTIVITY IN THE SLOGANS OF POLITICAL ADVERTISING: MAIN STRATEGIES	97
Kolisnychenko T. VALUE SEGMENT OF THE TOURISM METACONCEPT: PAREMIA PROFILE.....	103
Krasulia A. V., Turchyna M. V. ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS APPLICATIONS: AUTOMATED TRANSLATION SYSTEMS COMPARATIVE ANALYSIS.....	108
Liubymova S. A. MEDIA DISCOURSE'S "AMERICAN DREAM" REPRESENTATION IN WOMEN'S STEREOTYPES (ON "GLOSSY" MAGAZINES)	114
Maslova S. FORMATION WAYS COLLOQUIAL LEXIS IN ENGLISH FILM DISCOURSE.....	120
Nikolenko O. V. EMOTIONAL CONCEPT OF "HAPPINESS" IN ENGLISH NICKNAME NOMINATIONS.....	126
Nesteruk S. M., Zalevska O. A., Zalevska A. Ye. GNOSEOLOGICAL MODELS CHARACTERS IN A NOVEL "VIDEO JESUS" BY ANDREAS ESHBACH.....	132

Novikova O. O. INSERTS AND INSERT CONSTRUCTIONS BASIC PRINCIPLES DISTINCTION.....	140
Rodchyn Z. Ya. JOURNALISTIC MESSAGES IN VICTOR HUGO'S EPIC NOVEL "LES MISERABLES"	147
Senyk H. I., Kubyshkina K. I. LINGUISTIC INTERFERENCE IN GERMAN-UKRAINIAN LANGUAGE IN BUKOVINA AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY.....	153
Smaglyi V. M. GRAPHEM AS A COMPONENT OF THE SPEECH CONCEPT MEDIAL ZONE.....	159
Stovbur L. M. BIASPECTIVES SEMANTIC DISTRIBUTION BY UKRAINIAN LANGUAGE.....	166
Temnyk H. D., Soroka O. B. CULTURAL TEXTBOOK LIGUODIDACTIC POTENTIAL OF THE UKRAINIAN AS THE FOREIGN LANGUAGE	171
Tykhovska O. M. THE WEREWOLF ETHNO-ARCHETYPIC SEMANTICS IN TRANSCARPATHIAN FOLKLORE.....	177
Kholiavko I. V. EXPRESSIVENESS MEANS IN UKRAINIAN LINGUISTIC SCIENTIFIC ARTICLES	185
Chernenko O. V. THE PROBLEM OF INTERSUBJECTIVITY REALIZATION IN CONFLICT FICTION DISCOURSE	191
Chernysh O. A. MICRO LEVEL ORGANIZATION OF ELECTRONIC MULTILINGUAL TERMINOLOGICAL DICTIONARY	197
Shvets M. A., Pavlovyh T. I. LINGUISTIC EXPRESSION OF PLANTS AND ANIMALS ANTHROPOMORPHIZATION AT THE STYLISTIC LEVEL IN MODERN ENGLISH ANIMATED FILMS	204
Humeniuk N. H. THE DISCREDITING OPPONENT TACTICS IN THE UK PRIME MINISTER QUESTION TIME DISCOURSE, 09.04.19.....	210
Mykhailenko V. V. DESIGNING STRATEGIES OF TEACHING SIGHT TRANSLATION.....	218
Popeliuk V. P. ON THE PROBLEM OF RENDERING RUDYARD KIPLING'S INDIVIDUAL STYLE IN TRANSLATION.....	223
Sydor A. R. LINGUOSTYLISTIC FEATURES OF FUNCTIONING FRENCH YOUTH SLANG.....	230
SUMMARY	235

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ЖІНОЧОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ ДАНІЄЛИ СТИЛ «ДАР»

Афоніна Ірина Юріївна

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри германо-романської філології та перекладу

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
проспект Центральний 59-а, Северодонецьк, Луганська область, Україна

Статтю присвячено висвітленню проблем перекладу жіночого мовлення у романі популярної американської письменниці ХХ ст. Данієли Стіл «Дар». Розглянуто феміністичну спрямованість гендерних перекладознавчих студій, а саме засоби відтворення жіночого мовлення. Значну увагу приділено перекладацькому аналізу діалогів персонажів, завданням якого є з'ясування індивідуально-авторської специфіки мовленнєвих засобів, що допомагають авторові розкрити жіночі образи. Проаналізовано перекладацькі способи та прийоми, якими послуговуються перекладачі для забезпечення адекватного відтворення жіночого мовлення персонажів в перекладі. Досліджено лексичні й граматичні засоби відтворення жіночого мовлення в текстах оригіналу і перекладів. Встановлено, що інтенсифікатори є невід'ємними елементами експресивності та образності у романах Д. Стіл, вони вимагають від перекладача особливої уваги та зусиль при виборі в мові перекладу адекватного відповідника того чи іншого інтенсифікатора. У нашій розвідці основну увагу зосереджено на вивченні функціонування підсилювальних прикметників і прислівників у романі Данієли Стіл «Дар» та способах їхнього відтворення українською мовою. В результаті дослідження вербальної поведінки жінок у романі Данієли Стіл «Дар» було з'ясовано, що вона має гендерну маркованість, яка виражається у приналежності до категорій фемінності. Гендерні маркери мовлення жіночих персонажів роману складають лексико-стилістичні аспекти, які представлені різними засобами впливу на читача. Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що перекладацькі рішення впливають на сприйняття та інтерпретацію персонажів цільовою аудиторією, оскільки невідповідності у відтворенні особливостей жіночого мовлення персонажів можуть децю змінити сам образ та його сприйняття реципієнтом тексту перекладу порівняно із відповідною інтерпретацією образу читачем оригіналу. Вибір перекладацької стратегії стає вирішальним у відтворенні специфіки жіночого мовлення, що безпосередньо стосується питання збереження експресивності та стилістичного забарвлення оригіналу. Завдання перекладача полягає в пошуку адекватних засобів відтворення стильових особливостей жіночого мовлення персонажів роману Д. Стіл «Дар».

Ключові слова: жіноче мовлення, перекладацькі трансформації, емотивність, гендерні аспекти художнього дискурсу, лексичні інтенсифікатори.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Вивчення гендерної проблематики у мові залишається одним з пріоритетних напрямків досліджень вітчизняних та західних мовознавців. Перед дослідниками гендерних аспектів перекладу, перш за все відчувається необхідність у виробленні відповідних методів дослідження функціонування категорії гендеру в перекладі як однієї з організуючих категорій ідентичності суб'єкта перекладацького процесу.

Мовлення жінок заслуговує на те, щоб зайняти окрему ланку в лінгвістиці, адже саме вони використовують безліч особливостей, створюючи свій власний мовленнєвий «почерк». Досить поширеним у сучасній масовій літературі є жанр сентиментального («жіночого») роману. Значне місце у цьому списку займає творчість популярної американської письменниці Данієли Стіл, яка є найяскраві-

шою представницею сучасного англомовного жіночого роману. Саме тому в нашій розвідці доцільно звернутись до поняття гендеру, яке являє собою культурно-символічне визначення статі. Аналіз науково-теоретичної літератури довів, що гендерні дослідження залишаються практично не висвітленими у вітчизняному перекладознавстві, що ускладнює процес дослідження гендерних аспектів перекладу як лінгво-культурної адаптації. **Актуальність** та новизна даного дослідження полягає у необхідності вироблення нового погляду на теорію та практику перекладу, що поєднує в собі перехресні позиції гендерних та перекладознавчих студій. Раніше перекладацький аналіз роману Данієли Стіл «Дар» не здійснювався, тому в роботі вперше розглядаються питання відтворення жіночого мовлення українською мовою. Крім того, англомовна художня проза недостатньо репрезентована в українській культурі у

вигляді якісно виконаних перекладів, що також робить порівняльний аналіз перекладів твору двома мовами актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню гендерних аспектів художнього перекладу сприяє вагомий внесок українських вчених В. В. Коптілова, М. О. Новікової, Р. П. Зорівчак, О. І. Чередниченка, Л. В. Коломієць, О. Л. Кундзіча, В. Д. Радчука. Гендерна лінгвістика є предметом наукових зацікавлень зарубіжних (Р. Лакофф, Д. Спендер, К. Шері, С. Тромель-Полц, О. Єсперсен, А. Наннінг) мовознавців [1; 2; 4]. Українська гендерна лінгвістика репрезентована культурологічними дослідженнями гендерного концептуального змісту на матеріалі лексики (О. Л. Бессонова, О. С. Бондаренко, А. В. Дудолодова, Г. І. Емірсуйнова, М. С. Колесникова, І. Г. Ольшанський, Г. Ю. Цапро), фонетики (В. В. Потапов, Т. Н. Шевченко), фразеології (І. В. Зикова, Т. А. Клименкова, Д. Ч. Малишевська), паремії (Ю. В. Абрамова, О. Ю. Дубенко, А. В. Кириліна); соціолінгвістичними (В. В. Потапов), психолінгвістичними (Н. В. Абубікірова, О. А. Андріанова, О. І. Горошко) та дискурсивними (О. Л. Антинескул, Г. Ю. Богданович, Е. В. Піщікова, Л. Н. Синельникова, І. І. Халєєва) дослідженнями мовленнєвої поведінки статей, аналізом гендерного аспекту художнього дискурсу (Н. Д. Борисенко, О. Л. Козачишина, І. І. Морозова), рекламного дискурсу (Т. А. Ускова), а також спілкування в мережі Інтернет (М. С. Колесникова, Л. Ф. Компанцева) [1; 2; 7; 9].

Аналіз перекладу художнього тексту в гендерному вимірі базується не стільки на еквівалентності передачі різнорівневих гендерно забарвлених мовних одиниць у перекладі, як на збереженні гендерного потенціалу вихідного тексту в умовах приймаючої культури, причому гендер виступає важливим конструктом цілісності художнього тексту. Актуальність проблеми, недостатня розробленість окремих аспектів теорії та практики перекладу жіночих романів, а іноді відсутність україномовних перекладів, й зумовили вибір теми дослідження.

Формулювання мети і завдання статті.

Мета статті – дослідження особливостей відтворення жіночого мовлення прозаїчного твору та визначення перекладацьких прийомів і засобів досягнення еквівалентності та адекватності при перекладі жіночого мовлення у романі Данієли Стіл «Дар».

Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання**: 1) з'ясувати засоби відтворення емотивного жіночого мовлення; 2) розглянути засоби відтворення фемінних вербальних маркерів мовами перекладу; 3) визначити основні

перекладацькі прийоми досягнення еквівалентності та адекватності при відтворенні жіночого мовлення в романі Данієли Стіл «Дар».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Данієла Стіл – найпопулярніша американська письменниця ХХ ст. Критики стверджують, що її ім'я і термін «жіночий роман» – синоніми. За структурою та змістом роману Данієли Стіл є типовими жіночими романами, оскільки вони написані за певною «формулою». Твори Данієли Стіл характеризуються багатством та різноманітністю лінгвопоетики. Завдяки лінгвостилістичним засобам авторка з надзвичайною виразністю зображає думки, відтінки почуттів, емоційний стан героїв та стосунки між ними, що робить ці романи легкими та цікавими для сприйняття, водночас спонукає читача задуматися над висвітленими проблемами [1; 4; 5; 8].

Емоційність та експресивність випукло проявляються на лексичному рівні, де є значні можливості для їхньої реалізації. Так, за І. С. Білоконенко, емоційно-експресивна лексика – це стилістично забарвлені лексеми, які характеризуються наявністю в них додаткового конотативного значення, певних емоційних відтінків [3]. У сучасному перекладознавстві чимало уваги приділено детальному та глибокому вивченню одиниць, що належать до різних мовних рівнів, які в сукупності надають особливого забарвлення художньому твору [6; 4; 5]. У художній літературі, принаймні у найкращих її зразках, ніщо не може вважатися другорядним, тому й виникає інтерес до вивчення найменших «цеглинок» – афіксів, вигуків, і, зрештою, інтенсифікаторів. Інтенсифікатори є невід'ємними елементами творів різних видів і жанрів. Завдяки своїй експресивності та образності вони посідають особливе місце в арсеналі художніх засобів сучасної літератури. Інтенсифікатори доволі поширені в художньому дискурсі в англійській та українській мовах, що значно полегшує завдання перекладача щодо їх правильного відтворення. Водночас вони вимагають від перекладача особливої уваги та зусиль при виборі в мові перекладу адекватного відповідника того чи іншого інтенсифікатора [6; 10].

У нашій розвідці в межах статті основну увагу ми зосередимо на вивченні функціонування підсилювальних прикметників і прислівників у романі Данієли Стіл «Дар» та способах їхнього відтворення українською мовою.

Розгляньмо детальніше приклади вживання інтенсифікаторів в творі.

"You're *awfully* good to me, he whispered to her..." (1, 167) – «*Ту страшенно добра до мене*», – прошепотів він....

Англійський прислівник *awfully*, який має негативну конотацію, втрачає її в поєднанні зі словами позитивної конотації та утворює нову смислову якість, несподіваний експресивний ефект – оксиморон. Використання прислівника страшенно в українському перекладі допомагає вдало передати цю стилістичну фігуру. Переклад цього речення лексично і стилістично адекватний завдяки семантичній та функціональній еквівалентності англійського *awfully* та українського *страшенно*.

Інколи можуть виникати труднощі відтворення інтенсифікаторів цільовою мовою, які, як правило, зумовлені розбіжностями між засобами вираження категорії інтенсивності у двох мовах. Героїня роману “The Gift” («Дар») Ліз після смерті доньки залишилася самотньою. Жінка живе наодинці зі своїми клопотами та переживаннями. Для підсиленого вираження такого стану героїні авторка використовує інтенсифікатор *desperately* у значенні *вкрай, дуже сильно*:

“And like Quinn, perhaps for similar reasons, she seemed **desperately** lonely” (1, 86). – «*І відчувалося, що вона дуже самотня, так само, як і Квінн*».

Український інтенсифікатор *дуже* менш експресивний у порівнянні з англійською, і не передає розпачливої та безнадійної ситуації, яка склалася в Ліз. Щоб передати авторську інтенцію, доцільніше було б застосувати інші варіанти перекладу, наприклад, прислівники *вкрай, дуже сильно*.

У більшості випадків переклад англійських інтенсифікаторів дії, виражених прислівниками, не становить значних труднощів, оскільки майже всі вони мають словникові відповідники в українській мові. Прийом використання словникового відповідника є найбільш застосовуваним для відтворення таких одиниць в перекладі. Однак не завжди словниковий відповідник є прийнятним для перекладу відповідно до контексту або норм мови перекладу. В таких випадках доводиться застосовувати певні трансформації. Серед найбільш поширених, як свідчить порівняльний аналіз твору та його перекладів, є **транспозиція, вилучення та додавання**. Розглянемо детальніше кожну з цих трансформацій.

Під **транспозицією** розуміють граматичну трансформацію, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ через різного роду лексичні та граматичні особливості мов оригіналу та перекладу [3; 6]. Ця трансформація застосовується у тих випадках, коли збереження частиномовної характеристики слова,

що перекладається, призводить до порушення граматичних норм мови перекладу та норм слововживання. Така трансформація може застосовуватися до слів майже усіх частин мови, проте найчастіше це спостерігається у випадку з такими частинами мови, як іменник, дієслово, прикметник та прислівник. Прислівник відтворено прикметником:

“She was **deeply** ashamed of it and consumed with guilt she knew she would suffer for a lifetime” (1, 12). – «*Вона відчувала жахливий сором через це і знала, що через почуття провини вона страждатиме до кінця своїх днів*».

У наступному прикладі значення словосполучення *miserably unhappy* ми передали застосовувавши синоніми-прикметники:

“She was looking **miserably** unhappy, and could no longer conceal it, nor tried” (1, 197). – «*Вона виглядала пригніченою, нещасною і більше не мала змоги приховувати це*».

У даному прикладі англійський прислівник відтворено українським дієсловом:

“Noelle looked **strikingly** like her mother, except that she was slightly taller” (1, 148). – «*Ноель вражала подібністю до своєї матері, хіба що була трохи вища на зріст*».

На нашу думку, дієслово *вражати* вдало передає семантику англійського прислівника *strikingly*.

Наступний часто використовуваний вид трансформацій – це **вилучення**. Під вилученням розуміють такий «різновид семантичних трансформацій, який полягає в опущенні в тексті перекладу семантичних компонентів, які мають експліцитне вираження в тексті оригіналу» [6]. Розглянемо випадки застосування вилучення при відтворенні англійських прислівників-інтенсифікаторів дії:

“She was thirteen, and I think I only realized recently how **deeply** it changed both of us” (1, 94). – «*Їй було тринадцять, і, певно, тільки зараз я збагнув, як сильно це змінило нас обох*».

Говорячи про смерть своєї доньки, Ліз, одна з героїнь роману, визнає, який вплив мала ця неоправдана втрата на неї, її чоловіка та їхні стосунки. Ліз все більше стала заглиблюватися у роботу, в той час як чоловік потребував від неї допомоги та підтримки, щоб пережити це горе. Прикметник *сильно* (це змінило нас обох) у цьому випадку є найкращим відповідником англійського інтенсифікатора, і українське речення набуло сильного емоційного забарвлення.

Наступною, не менш значущою для вдалого відтворення змісту оригіналу мовою перекладу, є трансформація **додавання**, яка по своїй суті є протилежною до вилучення. Додавання – це

«різновид семантичних трансформацій, який полягає у введенні в текст перекладу семантичних компонентів, які не мають експліцитного вираження в тексті оригіналу» [6, 75]. Нами були виокремлені такі випадки застосування цієї трансформації:

"The olive trick worked all too well" (1, 184). – «Номер з оливками спрацював аж **занадто** добре».

"It was a word Tommy knew well. Very well" (1, 6). – «Це слово Томмі знав добре. **Надто** добре».

Таким чином, переклад англійських прислівників-інтенсифікаторів дії може здійснюватися за допомогою певних трансформацій, найпоширенішими з яких є транспозиція, вилучення та додавання. В ході нашого дослідження було визначено основні причини таких прийомів, серед яких: різниця у значеннях слів у вихідній та цільовій мовах, відсутність у мові перекладу відповідного слова або лексико-семантичного варіанту даного слова, стилістичні норми мови перекладу, бажання перекладача показати багатство та колорит цільової мови та низка інших. Однак, як бачимо, застосування тих чи інших трансформацій не завжди є доцільним та оправданим, оскільки такий крок може не повністю відтворити значення англійських відповідників.

У нашому дослідженні варто зазначити, що гендерні відмінності в мові виявляються і на рівні синтаксису: представники слабкої половини частіше використовують спрощені конструкції, жінкам властиве вживання надмірних повторів, односкладових номінативних речень, питальних конструкцій, «незавершених» речень – еліптичні конструкції та інверсії [1, 4]. Продемонструємо наступними прикладами численний повтор підмета або й обох головних членів речення (анафора/епіфора):

*"Here she is mending her dress; mending her dress as usual, ***He thought***; here she's been sitting all the time I've been in India; mending her dress; playing about; going to parties; running to the House and back and all that, ***He thought***, growing more and more irritated, more and more agitated, for there's nothing in the world so bad for some women as marriage, ***He thought***; and politics; and having a Conservative husband, like the admirable Richard. So it is, so it is, ***He thought***, shutting his knife with a snap"* (1, 176).

Проявами жіночої емоційності у мовленні є номінативні речення, які часто використовуються у мовленні та думках персонажів для підсилення образності (зорової чи звукової), надокучливості явищ або дій. Номінативне речення є засобом творення емоційної тональності дискурсу що підвищує виразність, інди-

відуальність експресивного компоненту мовлення і можуть бути емоційно-психологічними репліками:

*"Exactly the same, *** thought Clarissa***; the same queer look; the same check suit; a little out of the straight his face is, a litter thinner, dryer"* (63, 30).

Текст твору на синтаксичному рівні навантажен питальними конструкціями і риторичними питаннями, що надає роману яскравішого емоційного забарвлення, оскільки має більш емоційне навантаження, ніж твердження чи заперечення. Деякі з них еліптичні, і навіть обмежуються тільки одним питальним словом. Відмітимо, що ця особливість становить яскраву стильову рису жіночого висловлювання, бо відображає саме модальність невпевненості, внутрішніх хитань, безперервних пошуків та прагнення само ідентифікуватися тощо (10, 98).

*"For why go back like this to the past?*****She thought*****. Why make him think of it again? Why make him suffer, when he had tortured her so infernally? Why?"* (1, 154).

Функціонування питальних структур з *What* є засобом відтворення роздумів персонажа, а пропущені відповіді у цьому випадку і в інших сегментах мовлення залишаються своєрідним «вакуумом домислів» адресата. Всілякого роду «стрибки» з однієї думки на іншу, пропуски властиві вербальній поведінці жінки. Вони менш схильні до послідовного аналізу в мисленні і саме тому видають інформацію по частинах, що і призводить до нагромадження, а іноді й зрощення синтаксичних структур, що й породжує еліпсис та інверсію [4, 184].

"For not only did he find himself confronted by problems which have puzzled the wisest of men, such as What is love? What friendship? What truth? he came to think about them" (1, 48).

"It evaded her when she thought of Mrs Ramsay; it evaded her when she thought of her picture. Phrases came. Visions came. Beautiful pictures. Beautiful phrases..." (1, 142).

У вище наведених уривках спостерігаємо, що для емотивності мовлення притаманним є використання компресивних одиниць, які в лаконічній формі передають об'ємний зміст думки та почуттів. Отже, оскільки мовлення характеризується спонтанністю, невимушеністю, ситуативною обумовленістю, то велику роль в досягненні експресивного ефекту на лексичному рівні відіграють емоційно-забарвлені прикметники і прислівники, емфатичні слова та словосполучення. Іншими проявами жіночої емоційності у

мовленні на синтаксичному рівні слугують: численний повтор підмета, номінативні речення, питальні конструкції, еліпсис та інверсія.

Найбільш яскравим виявом жіночої емоційності мовлення нлексичному рівні ми вважаємо емфатичні слова та словосполучення, а саме *вигуки*. В наступних уривках ми спостерігаємо вигуки на позначення як приємних, так і неприємних для сприйняття емоцій та почуттів, «душевних станів та інших часто мимовільних емоційно-вольових реакцій» [4, 21]:

“*Ah, damn!***she cried***; the needle had broken*” (63, 112). – «*Ах, дідько! *** плакала вона ***; голка зламалася*».

“*For heaven’s sake, ***she prayed***, let them sit still there and not come floundering out to talk to her*” (1, 149). – «*Ради всіх святих, *** вона молилася ***; нехай вони ще сидять там і не приїжджають, коли вже всі розлетілися, щоб поговорити з нею*».

В вищенаведених пасажах спостерігаємо радість та захоплення, піднесення і натхнення. Однак в прикладі авторка передає негативні емоції за допомогою *Ah, damn*, що є сигналом неприємного відчуття. У реченні вигук *for heaven’s sake* вжито для позначення сумніву/подиву і роздумів. Емотивна експресивність мовлення передається за допомогою вигуків *Ah!, Well!, Ah, damn, For heaven’s sake* на позначення різних психічних станів, широкого спектру емоцій від позитивних до негативних почуттів.

Отже, у літературному творі емоційно-експресивна лексика виконує низку важливих функцій. Вона дозволяє Данієлі Стіл всебічно характеризувати персонажів, виявляючи при цьому своє ставлення до них і, відповідно, передаючи читачам свої симпатії чи апатії. Розглянемо, якими фемінними вербальними маркерами мовлення наділяє героїнь Данієла Стіл у своєму романі «Дар». По-перше, звернемо увагу на **порівняльні звороти**:

“*She looked like the little angel on top of the Christmas tree ...and sometimes she was a little devil*” (1, 75).

Російськомовний переклад виконаний М. Кормуновою:

«*Она походила на маленького ангела, какими украшают верхушку рождественской елки... а иногда она напоминала настоящего дьяволенка*» (2, 86).

Цікавим у цьому прикладі є те, що використання порівняльних зворотів у творі Данієлою Стіл сприяє тактикам створення необхідної комунікативної атмосфери, симпатії та зміни психоемоційного стану співрозмовника, що також підтверджує стереотипність жіночого

мовлення – а саме те, що жінки надають перевагу партнерській комунікації та зорієнтовані на встановлення добрих стосунків між собою і партнером.

Ще один різновид вербальних маркерів – **паралелізми**:

“*I’ll bet she can hear you, Tommy. I’ll bet she watches you all the time. Maybe she’s happy now ...maybe some people just aren’t meant to be in our lives forever. Maybe some people are just passing through ...maybe they get it all done faster than the rest of us. They don’t need to stick around for a hundred years to get it all right. They get it down real quick ...it’s like ...*” (1, 97)

У російському перекладі цей прийом виглядає наступним чином:

«*Я уверена, что Энни слышит тебя, Томми. Она не могла совсем покинуть тебя, раз вас связывала такая любовь, поверь мне. Может быть, она сейчас счастлива... может быть, некоторые люди и созданы для того, чтобы сопровождать нас не всю жизнь, а только какой-то короткий промежуток... Может быть, они только проходят мимо нас...*» (2, 105)

У результаті дослідження вербальної поведінки жінок у романі Данієли Стіл «Дар», було з’ясовано, що вона має гендерну маркованість, яка виражається у приналежності до категорій фемінності. Гендерні маркери мовлення жіночих персонажів роману складають як типологічні лексико-стилістичні аспекти, так і специфічні, конкретно мовленнєві, культурно-обумовлені лексико-стилістичні явища, які позначені різними засобами впливу на читача. У мовленні присутні також індивідуальні, авторські мовленнєві маркери. Таким чином, мовленню жінок у творі характерні риси, обумовлені системою гендерних і культурних норм, що має бути обов’язково відображено у перекладі. Особливий інтерес в межах дослідження перекладацьких засобів відтворення жіночого мовлення викликає питання досягнення еквівалентності та адекватності при перекладі фемінних вербальних маркерів та емотивного змісту першотвору, оскільки емоції – це один із найосновніших чинників, який сприяє посиленню динаміки мови. Використання перекладацьких трансформацій є досить поширеним та успішним засобом досягнення еквівалентності та адекватності в перекладі емотивного змісту художньої прози.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблеми гендерно орієнтованих стратегій перекладу ставлять перед дослідниками перекладів сучасних художніх творів завдання емпіричного аналізу тих стратегій і методів, які

перекладачі використовують під час перекладу «жіночих» текстів. Нами було визначено лексичні, граматичні засоби відтворення жіночого мовлення, а також прийоми емотивного відтворення мови жіночих персонажів в романі Данієли Стіл «Дар». Особливу увагу було приділено прийомам відтворення фемінних вербальних маркерів. Ми дійшли висновків про те, що жіноче мовлення характеризує емотивна лексика. Мовленнєвою формою вияву емотивності є текстові складові – емотивно-навантажені слова, фрази, речення. Оскільки жіноче мовлення характеризується спонтанністю, невимушеністю, ситуаційною обумовленістю, то велику роль в досягненні експресивного ефекту на лексичному рівні відіграють емоційно-забарвлені прикметники і прислівники, емфатичні слова та словосполучення (вигуки). Іншими проявами жіночої емоційності у мовленні на синтаксичному рівні слугують: численний повтор підмета, номінативні речення, питальні конструкції, еліipsis та інверсія.

Важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення. Перекладацькі трансформації є одним з найважливіших засобів адекватного відтворення оригінальних художніх текстів, особливо тоді, коли відсутній прямий відповідник того чи іншого слова, словосполучення і навіть речення.

Вивчення впливу гендерного аспекту на процес перекладу лише набирає обертів, а тому вимагає більш детальних досліджень. Очевидно, що гендерний фактор так чи інакше впливає на роботу перекладача, репрезентуючись в текстах перекладу. У якості перспективи для подальшого вивчення наразі актуальними є такі питання: як досягти адекватного перекладу, враховуючи гендерний чинник, наскільки гендерна асиметрія впливає на результат перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській прозі. К.: Грамота, 2004. 304 с.
2. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: колект. моногр. / Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова, Л. М. Саліонович, О. В. Халіман; за наук. ред. проф. Т. А. Космеда. Х.: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. 472 с.
3. Гнезділова Я. В. Емоційність та емотивність сучасного англійського дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.04 – германські мови. К., 2007. 20 с.
4. Дегтярьова Т. Особливості жіночого мовлення в гендерному аспекті (на матеріалі англійської, української та російської мов). *Вісник СумДУ*. 2004. №1 (60). С. 46–52.
5. Емірсїнова Г. І. Лексикон сучасного фемінізму (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Київ. нац. ун-т. К., 2003. 22 с.
6. Засекін С. В. Психолінгвістичні аспекти перекладу: навчальний посібник. Луцьк: ВІЕМ, 2006. 144 с.
7. Flotow Luise von. Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism. Manchester, 1997. 114 p.
8. Johnson-Laird P.N., Oatley Keith. The Language of Emotions: an Analysis of a Semantic Field. *Cognition and Emotion*. 1989. № 3(2). P. 81-123.
9. Lakoff R. Language and Woman's Place. New York a.o.: Harper and Row, 1973. 328 p.
10. Leech G. N. Style in Function: A Linguistic Approach to English Fictional Prose / G. N. Leech, M.Short. L.: Longman, 1981. 402 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Danielle Steel. The Gift. Delacorte Press: First edition, US, 1994. 249 p.
2. Стіл Даниєлла. Дар: роман / пер. с англ. М. Кормунова. Москва: ЭКСМО, 2010. 320 с.

REFERENCES

1. Bekhta, I.A. (2004). Dyskurs naratora v anhlomovnij khudozhnij prozi [Discourse of the narrator in English-language artistic prose]. Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
2. Kosmeda, T.A., Karpenko, N.A., Osipova, T.F., Salionovych, L.M., Khaliman, O.V. (2014). Henderna linhvistyka v Ukraini: istoriia, teoretychni zasady, dyskursyвна praktyka [Language and Gender in Ukraine: History, Theoretical Foundations, Discursive Practice]. Kharkiv: SKhNPU [in Ukrainian].
3. Gnezdilova, Ya.V. (2007). Emotsiynist ta emotyvnist suchasnoho anhlomovnoho dyskursu: strukturnyi, semantychnyi i prahmatychnyi aspekty [Emotionality and Emotivity of Modern English Discourse: Structural, Semantic and Pragmatic Aspects]. (Candidate's thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
4. Dehtiarova, T. (2004). Osoblyvosti zhinochoho movlennia v gendernomu aspekti (na materialy anhliskoi, ukrainskoi ta rosiiskoi mov) [Peculiarities of women's speech in the gender aspect (based on English, Ukrainian and Russian languages)]. *Visnyk SumDU*. Visnyk Sumy State University, 1(60), 46–52 [in Ukrainian].

5. Emirsuinova, H. I. (2003). *Leksykon suchasnoho feminizmu (na materialy anhliiskoi movy)* [Lexicon of modern feminism (based on English)].(Candidate's thesis). Kyiv. [in Ukrainian].
6. Zasiakin, S.V. (2006). *Psykhohnhvistychni aspekty perekladu* [Psycholinguistic aspects of translation]. Lutsk: VIEM [in Ukrainian].
7. Flotow Luise von. *Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism*. Manchester, 1997. 114 p.
8. Johnson-Laird, P.N., Oatley, Keith. (1989). *The Language of Emotions: an Analysis of a Semantic Field* / P.N. Johnson-Laird, Keith Oatley. *Cognition and Emotion*, 3(2), 81-123. <https://doi.org/10.1080/02699938908408075>
9. Lakoff, R. (1973). *Language and Women's Place*. *Language in Society*, 2 (1), 45–80. <https://doi.org/10.1017/S0047404500000051>
10. Leech, G.N., Short M.H. (1985). *Style in Function: A Linguistic Approach to English Fictional Prose*. L.: Longman. <https://doi.org/10.1017/S0047404500000051>

LIST OF ILLUSTRATION MATERIALS

1. Steel, Danielle. (1994). *The Gift*. Delacorte Press: First edition. [in English].
2. Stil, Daniehlia. (2010). *Dar*. [The Gift]. (M. Kormunova, Trans). Moscow : EHKSMO [in Russian].

WOMEN'S SPEECH REPRODUCTION TRANSLATION MEANS IN THE NOVEL "THE GIFT" BY DANIELLE STEEL

Afonina Iryna Yuriivna

Candidate of Psychological Sciences,

Associate Professor at the Department of Germanic and Romance Philology and Translation,

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Avenue Tsentralnyi, 59-a, Severodonetsk, Luhansk region, Ukraine

The article deals with the women's speech translation problems in the novel of the most popular American writer Danielle Steel "The Gift" in the XXth century. The paper is an attempt to consider the gender translation studies feminist orientation, namely the reproducing women's speech means. Considerable attention is paid to the dialogues translation analysis where the main issue relates to figure out the speech means individual author peculiarities that help to reveal female images. The translation techniques applied by translators to ensure women's speech adequate reproduction in translation are analyzed in the paper. Special attention is focused on women's speech reproduction lexical and grammatical means within the original texts scope as well as the translated ones. Emphasis is placed on intensifiers as expressiveness and imagery integral elements in D. Steel's novels; they require the translator to pay special attention and effort in choosing the appropriate equivalent of a translation intensifier in the language. Our research focuses on the functioning intensive adjectives and adverbs in D. Steel's novel "The Gift" study as well as the reproducing abovementioned ways into Ukrainian. The women's verbal behavior study in the novel showed its gender-labeled features expressed in femininity terms. Women's speech gender markers of the characters in the novel are lexical and stylistic aspects which are represented by influencing the reader various means. The study highlights that translation decisions affect the perception as well as the characters' interpretation by the target audience. Inconsistencies in the translated women's speech versions may to some extent misrepresent the image itself and consequently its perception by the recipient of the translated text compared to the original image interpretation by the original reader. The translation strategy choice becomes crucial in reproducing the women's speech peculiarity which is directly related to the remaining expressiveness issue and the original stylistic color. The translator's task is to find adequate means of reproducing the women's speech stylistic features of the characters in D. Steel's novel "The Gift".

Key words: *women's speech, translation transformations, emotivity, artistic discourse gender aspects, lexical intensifiers.*

УДК 81'373:796.5

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.2>

СЛЕНГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЯВИЩ COVID-19 В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ ДИСКУРСІ

Бабелюк Оксана Андріївна

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

Лах Діана Романівна

студентка VI курсу
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

Коляса Олена Василівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германських мов і перекладознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, Україна

Статтю присвячено дослідженню структурно-семантичних особливостей сленгізмів на позначення явищ COVID-19 в сучасному англomовному Інтернет дискурсі. Ключовим для дослідження є положення про те, що Інтернет як соціокультурне явище породив не лише потужне динамічне віртуальне комунікативне середовище, але й став об'єктом численних наукових розвідок в рамках нового лінгвістичного напрямку – Інтернет-лінгвістики. У статті також йдеться про ключові ознаки Інтернет-дискурсу, серед яких виділено: 1) електронний сигнал як канал спілкування; 2) віртуальність; 3) дистантність, тобто віддаленість у просторі і часі; 4) опосередкованість технічними засобами; 5) високий ступінь проникності, оскільки слухачем, співучасником або учасником Інтернет-дискурсу може стати будь-яка людина; 6) наявність гіпертексту; 7) креолізованість; 8) статусну рівноправність учасників; 9) передачу емоцій, міміки, почуттів за допомогою «смайликів»; 10) комбінацію різних типів дискурсу; 11) специфічну етику. Доведено, що під час пандемії COVID-19 дискурсивні параметри англomовної віртуальної комунікації такі як канал зв'язку, комунікативна мета, тип комунікантів, хронотоп, жанрова організація дискурсу, мовне втілення, вербальна складова зазнали суттєвої трансформації. Вони втрапили свої чіткі рамки і стали амбівалентними. Стильовою домінантою Інтернет комунікації вважаємо сленгізми, сукупність особливих слів, або нових значень вже існуючих слів, що вживаються різними соціальними групами людей (професійними, громадськими, віковими) для емоційного позначення нових суспільних явищ. За своєю структурою аналізовані сленгізми це складні слова, утворені злиттям двох основ або скороченням двох основ. Вони зазвичай позначають суспільні явища безпосередньо пов'язані з пандемією, новоутворені соціальні групи людей відповідно до їхньої поведінки під час COVID-19, або загальним ставленням до пандемії, особливі предмети чи психологічні стани, які виникли під час COVID-19.

Ключові слова: сленгізми, COVID-19, Інтернет дискурс, дискурсивні параметри.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Інтернет як соціокультурне явище [2; 3; 7; 11] породив не лише потужне динамічне віртуальне комунікативне середовище, але й став об'єктом численних наукових розвідок в рамках нового лінгвістичного напрямку – Інтернет-лінгвістики.

Вербальна складова Інтернет комунікації є надзвичайно важливою у сучасному віртуальному просторі. У період всесвітньої пандемії COVID-19 різного роду неологізми на позначення цього явища [1, 7] стали невід'ємною

частиною Інтернет мовлення сьогодення. До прикладу, за час карантину багато хто з нас навчився прощатися словами «бережіть себе та близьких», "stay home", "stay local", "staysafe", поступово випрацювалися відповідні правила поведінки саме у віртуальному просторі. Вони передбачають ощадливе ставлення до особистої свободи комунікантів, регулювання обсягу інформації, що передається, та її сортування за потребами, зменшення комунікативного шуму, чи інформаційного трешу (надмірної кількості у текстах буквених, образно-зорових та образно-

слухових компонентів (картинки, аудіо- та відеовставки).

Проте відмітною ознакою вербальної складової Інтернет комунікації у межах сучасного англомовного Інтернет дискурсу все ще залишаються нелітературні слова (професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми, евфемізми, сленгізми), які вживаються незалежно від сфери комунікації, адже слугують базою для модного молодіжного спілкування серед найрізноманітніших соціальних прошарків суспільства, представників різних культур та національностей. Ось чому **актуальним** вважаємо комплексне вивчення стилістично забарвленої лексики (і сленгізмів у тому числі) в англомовному Інтернет дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних лінгвістичних студіях існують ґрунтовні дослідження присвячені окремим жанрам Інтернет-дискурсу: форумам (Н. Г. Лукашенко), комп'ютерним конференціям (О. М. Галичкіна), Інтернет-новинам (Н. В. Коломієць), блогам (Т. М. Гермашова, К. В. Лазуткіна). У царині Інтернет лінгвістики визначено лінгвокультурну та гендерну специфіку [6] Інтернет-дискурсу, концептуально осмислено такі засадничі поняття Інтернет-комунікації, як гіпертекст [8]. Однак, серед проблем, пов'язаних з Інтернет-дискурсом, уваги також заслуговують не тільки питання його структури, характерних рис та дискурсивних параметрів, але й вербальні засоби, зокрема і сленгізми, які постійно виникають у віртуальному просторі для емоційного забарвлення нових суспільних явищ.

Метою дослідження є виявлення та опис структурно-семантичних особливостей сленгізмів на позначення явищ COVID-19 в сучасному англомовному Інтернет дискурсі. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: уточнити поняття «Інтернет дискурс» та виявити його ключові ознаки; схарактеризувати дискурсивні параметри англомовної віртуальної комунікації під час пандемії COVID-19; виявити структурно-семантичні особливості сленгізмів на позначення явищ COVID-19 в сучасному англомовному Інтернет дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інтернет-дискурсу як виду комунікації притаманні особливі ознаки, що вирізняють його з поміж усіх інших видів дискурсу. До таких ключових ознак, слідом за О. М. Галичкіною [3], відносимо: 1) електронний сигнал як канал спілкування; 2) віртуальність; 3) дистантність, тобто віддаленість у просторі і часі; 4) опосередкованість технічними засобами; 5) високий ступінь проникності, оскільки слухачем, співучас-

ником або учасником Інтернет-дискурсу може стати будь-яка людина; 6) наявність гіпертексту; 7) креолізованість; 8) статусну рівноправність учасників; 9) передачу емоцій, міміки, почуттів за допомогою «смайликів»; 10) комбінацію різних типів дискурсу; 11) специфічну етику.

Серед дискурсивних параметрів Інтернет дискурсу зазвичай виділяють: канал зв'язку, комунікативну мету, тип комунікантів, хронотоп, жанрову організацію дискурсу, дискурсивну картину світу та мовне втілення [4, 17; 2; 5]. Проте під час карантину ці параметри, на наш погляд, зазнали суттєвої трансформації, втратили свої чіткі рамки і стали амбівалентними.

До комунікативної мети зазвичай відносять пошук, передачу, обговорення та зберігання інформації, а також спілкування та розваги [4, 18; 8; 9]. Саме під час карантину люди зрозуміли, що у світі вже наступила ера тотальної диджиталізації, яка суттєво змінила не тільки усталені життєві принципи та закони світової економіки, але й стиль повсякденного буття загалом. Це, насамперед, зумовило суттєве збільшення часу, проведеного у віртуальному комунікативному середовищі. А тому для багатьох учасників Інтернет комунікації комунікативні цілі стали життєво необхідними, втративши своє чітке прагматичне призначення. Усі вони ніби злилися в одну – відтворення природнього людського спілкування в рамках віртуального простору. Так робота стала визначатися не місцем локації, а робочим часом, оскільки перейшла у віртуальний домашній простір (*work from home*). Людям, які через пандемію втратили робочі місця, доводиться активно боротися за нове місце праці саме у віртуальному середовищі. У свою чергу, перед роботодавцями постало питання вибору не просто між професіоналами та непрофесіоналами, а працівниками високої кваліфікації з високими м'якими навичками (*soft skills*): вмінням вислухати, емоційно позитивно налаштуватися на розмову з віртуальним співрозмовником, розв'язувати конфлікти. Як стверджують психологи, більшість людей гостро переживає нестачу природнього спілкування під час вимушеної ізоляції, а тому вони боляче реагують на найменший, з їхнього погляду, «прояв нетурботи».

Загальновідомим є той факт, що спілкування в Інтернет-дискурсі стирає соціальні, гендерні, вікові та інші ознаки [6; 9], а тому комуніканти є статусно рівноправними і абсолютно вільними у створенні свого, часом цілком далекого від реального, віртуального образу. Така необмежена свобода «творення самого себе» іноді призводить до значних зловживань увагою та

довірою комунікантів, дає сприятливий ґрунт для реалізації найпотаємніших бажань, які часто мають форму значних ментальних відхилень, а сам створений образ віртуального співрозмовника набуває квазіреальної природи. Так виникають різного роду кібератаки та інші проблеми, які покликана розв'язувати кіберполіція.

Що стосується хронотопу, то Л. М. Гриценко наголошує на тому, що він теж амбівалентний за своєю природою [4, 19], оскільки комуніканти можуть перебувати одночасно у кількох локально-часових позиціях: віртуальній, умовній і реальній, межі між якими є розмитими і невизначеними.

Під мовним втіленням Інтернет дискурсу зазвичай розуміють інтеграцію в його межах усного і писемного мовлення [4, 20]. Сьогодні тут спостерігаємо стирання меж між цими двома формами і як наслідок виникнення нової гібридної форми мовної взаємодії – усно-писемної. Важливим параметром такої нової форми є вербальна складова, під якою маємо на увазі мовні та мовностилістичні засоби її актуалізації в рамках віртуальної комунікації. Сильовою домінантою Інтернет комунікації вважаємо сленг (від англ. *S (special), -lang (language)*), сукупність особливих слів, або нових значень вже існуючих слів, що вживаються різними соціальними групами людей (професійними, громадськими, віковими) для емоційного позначення нових суспільних явищ. Розглянемо детальніше структурно-семантичні особливості сленгізмів в англомовному Інтернет дискурсі.

Пандемія COVID-19 змусила більшу частину населення залишитися вдома на суворому карантині і зануритися у соціальні мережі як єдине достовірне джерело інформації про епідеміологічну ситуацію у світі [1, 5]. Багато користувачів засиджуються допізна, гортаючи нескінченні стрічки новин, намагаючись з'ясувати, наскільки погано йдуть справи в різних країнах. Така деструктивна поведінка не найкращим чином впливає на зір, не кажучи вже про психічне здоров'я людини. Тим часом, в англомовному Інтернет дискурсі вже з'явилося спеціальне складне слово, неологізм, на позначення такої поведінки **doomscrolling** (від слів англ. *doom – смерть* та *scrolling – гортати*): “Dude! Stop **doomscrolling**, It's only going to make you feel worse! I can't! The dopamine loop is too strong!” (6). До слова, газета *Los Angeles Times* описала думскролінг як довготривале читання негативних новин. Сленг вже активно використовують користувачі соціальних мереж. Так, наприклад, репортерка *Quartz* Карен Хо періодично нагадує самій собі в *Twitter*, що пора відволіктися від думскролінгу і піти спати,

щоб продовжити читання завтра: “*you can keep doomscrolling tomorrow*” (1).

У зв'язку з необхідністю працювати вдома (*Work from home*) зросла популярність додатку ZOOM, що дозволяє влаштувати відеоконференції з великою кількістю учасників. Разом з тим, значний попит на ZOOM привернув велику кількість зловмисників, які спеціально підключаються до чужих конференцій, які не захищені паролями, і демонструють в ефірі неприйнятний контент, що містить в собі насильство або порнографію. Такий вид пранку стали називати складним словом **zoombombing** (від англ. *Zoom – програма для відеозв'язку* та *bombing – бомбардування, атака*). Варто зазначити, що зумбомбінг може відбуватися і в інших додатках для відеозв'язку: “#Zoom has a #google problem. Their stock is up 600%. They have a troll problem. #zoombombing is becoming increasingly popular and has turned into a trend. <https://t.co/nVoieTjS2I> [pic.twitter.com/xdczUAieG6](https://t.co/nVoieTjS2I)” (1).

Порожні вулиці та тимчасово закриті кафе та ресторани, бізнес-центри надають багатьом містам спустошений вигляд та відчуття перебування в апокаліптичному фільмі. **Coronapocalypse** (від англ. *corona – скорочення від covid (COronaVirus Disease) – коронавірусна хвороба* та *apocalypse – апокаліпсис*), це слово-сленг із власним хештегом у Twitter, яким ви можете описати вигляд безлюдної Таймс-сквер або продуктового магазину з порожніми полицями: “As the #coronapocalypse restrictions ramp up again, I'm reminded of the lockdown tactics our #Hr and #Comms communities used to counter the impact of lockdown. We had the world tour of holiday photos. We also had the inspiring art thread. Well, this time.....I” (14). Крім того, сленгізм **iso**, –це скорочення від *isolatio – ізоляція*. Існують цікаві деривації цього слова, включаючи **isobar**, що позначає холодильник, повний пива, та **isodesk**, що означає домашній офіс.

На початку пандемії COVID-19, багато молодих людей вірили, що хвороботворний вірус впливає лише на людей старшого покоління, тому з'явився сленг **boomer remover** (від англ. *Boomer – післявоєнне покоління* та *remover – розчинник*), що буквально означає «винищення покоління дітей війни»: “Taking off on Reddit and infiltrating social media, “**boomer remover**” has become a coronavirus catchphrase among younger generations, reported Hannah Sparks for *The New York Post*” (5). Сьогодні стало цілком зрозуміло, що це неправда, оскільки усі вікові категорії ризикують підхопити цей вірус.

Одним з досить популярних сьогодні сленгізмів вважаємо скорочення **covidiot** (від англ.

covid (*COronaVirus Disease*) – коронавірусна хвороба та *idiot*–недоумок). Цим сленгом позначають людей, які недооцінюють небезпеку COVID-19, ігноруючи вимоги самоізоляції і соціальної дистанції [1, 9]. Цікаво, що антонімом до *covidiot* є *covidient*, від англ. *covid* та *obedient* – людина, яка старанно дотримується усіх норм і правил, щоб захистити себе та своїх близьких від коронавірусу: “*Thanks to numerous covidients, the curfew was successful*” (8). До слова, інший сленгізм *flu bros*, позначає людей, які применшують ступінь важкості коронавірусу, порівнюючи його із звичайним грипом: “*A wave of just-the-flu-bros has crested over society, arguing the virus is “mild”*” (15).

Крім того, у соціальних мережах можна зустріти складне новоутворення *coronials*. Так, за аналогією з *millenials* (мілленіалами), в англомовному Інтернет дискурсі називають покоління дітей, які були зачаті під час пандемії: “*Nah, bruh, I ain't part of the Coronials, I'm a millenial, now shut the f*** up and check my new TikTok*” (7).

Тривале вимушене перебування вдома зі своєю сім'єю багатьма людьми було сприйнято позитивно, так як у них нарешті з'явився вільний час, щоб провести його зі своєю родиною. Проте, не всі витримали таке випробування. Залишившись наодинці у замкнутому просторі, пари зіткнулися з взаємно неприйняттям, незрозумінням, а згодом дійшли висновку, що їм буде краще розлучитися. Для тих, хто зважився розлучитися під час пандемії, був придуманий сленгізм *covidivorce* (від англ. *covid* (*COronaVirus Disease*) – коронавірусна хвороба та *divorce* – розлучення), що позначає розлучення зумовлене неможливістю бути разом у замкнутому просторі: “*Cheryl also offers up tips on how to relieve some of the strain on your relationship and if you have made the unfortunate decision to split, how to prepare yourself for COVIDivorce*” (10).

Ще один сленгізм *coronacut* (від англ. *corona* – скорочення від *covid* (*COronaVirus Disease*) – коронавірусна хвороба та *cut* – обрізати, стригти) – бажання або акт стрижки власного волосся через закриття перукарні або прийняття ролі перукаря для членів своєї сім'ї протягом цього часу. Як варіант, це можна назвати й іншим сленгізмом *quarcut* (від англ. *quarantine* – карантин та *cut* – обрізати, стригти), тобто стрижкою, зробленою під час карантину. “*Bob: Yo! What's up with your hair? Looks like you got in a fight with clippers and lost.*”

Rob: Nah! It's the damn 'Rona. HAD to give myself a Coronacut” (12).

Термін *quarantine* має доволі негативні конотації, а тому на його протигагу покоління Z (в основному підлітки) придумало сленгізм *cornteen*. Він утворений за допомогою мовної гри (ігрового поєднання складного слова (*corn* (кукурудза) + *teen* (нідліток) та різних прийменників, а тому сприймається цілком позитивно: “*Wow, They Making Us Self Cornteen*”; “*I may not be making babies during this corn teen but by god I'm thinkin about it*”; “*I've been drunk almost everyday of corn and teen*”; “*Really regret not getting my eyebrows done before corn of teen*”; “*What y'all doing for the corn in teen?*” (13). Важливо зазначити, що цей сленгізм має те ж саме значення, що і *quarantine*, проте він не викликає неприємних емоцій під час написання чи мовлення, особливо якщо використовувати смайли у вигляді кукурудзи «🌽». Цікаво зазначити, що відомий сервіс **Dictionary.com** виділяє це слово як орфографічну помилку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, структура Інтернет дискурсу зумовлена його жанровою специфікою та вирізняється гетерогенністю. Під час пандемії COVID-19 дискурсивні параметри англомовної віртуальної комунікації такі як канал зв'язку, комунікативна мета, тип комунікантів, хронотоп, жанрова організація дискурсу, мовне втілення, вербальна складова зазнали суттєвої трансформації. Вони втратили свої чіткі рамки і стали амбівалентними. Стильовою доміантою Інтернет комунікації вважаємо сленгізми, сукупність особливих слів, або нових значень вже існуючих слів, що вживаються різними соціальними групами людей (професійними, громадськими, віковими) для емоційного позначення нових суспільних явищ. За своєю структурою аналізовані сленгізми це складні слова, утворені злиттям двох основ або скороченням двох основ. Вони зазвичай позначають суспільні явища безпосередньо пов'язані з пандемією, новоутворені соціальні групи людей відповідно до їхньої поведінки під час COVID-19, або загальним ставленням до пандемії, особливі предмети чи психологічні стани, які виникли під час COVID-19. **Перспективою** подальших досліджень може стати структурно-семантична класифікація новотворів на позначення явищ COVID-19 в інших видах англомовного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабелюк О.А. Способи творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англомовному епідеміологічному дискурсі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*: Збірник наукових праць. № 7. Львів, 2020. С. 3-15.

2. Вжещ Я. Л. Интернет-дискурс: проблема визначення поняття, особливості структури. К. : Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. No14(249), 2012. С. 15-19.
3. Галичкіна Е. Н. Специфіка комп'ютерного дискурсу на англійському і російських мовах (на матеріалі жанра комп'ютерних конференцій): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.20. Астрахань, 2001. 212 с.
4. Гриценко Л. М. Особливості віртуального дискурсу. *Молодой ученый*. 2011. Т. 2, N 6. С. 17-20.
5. Иванов Л. Ю. Язык интернета: заметки лингвиста. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/751186>
6. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
7. Коломієць Н. В. Лінгвістичні особливості організації гіпертексту інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://disser.com.ua/content/31813.html#download>
8. Коляса О.В. Історія гіпертексту та передумови його виникнення. *Збірник наукових праць КНУ ім. Т.Г. Шевченка*. Випуск 3. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. С. 119-124. Режим доступу: <http://studia-linguistica.knu.ua/2009-3-119-124-koljasa-o-v-istorija-gipertekstu-ta-peredumovi-jogo-viniknennja/>
9. Котовська О. В. Особливості організації гіпертексту [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkhn/Filol/2011_936/content/kotovska.pdf
10. Лукашенко Н. Г. Іспаномовний Інтернет-дискурс: комунікативно-прагматичний та лінгвістичний аспекти (на матеріалі форумів з проблематики родинних стосунків): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови». Київ, 2006. 22 с.
11. Crystal D. *Language and the Internet*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 272 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. <https://www.gazeta.ru/tech/2020/04/20/13055605/coronawords.shtml>
2. <https://www.bustle.com/p/coronavirus-slang-is-the-new-language-of-the-internet-22818176>
3. <https://www.greenqueen.com.hk/coronavirus-vocabulary-8-slang-words-you-need-to-know-during-the-pandemic-2/>
4. <https://www.amazon.de/-/en/Robio-Mared-ebook/dp/B088HCFSDG>
5. <https://www.businessinsider.com/millennials-gen-z-calling-coronavirus-boomer-remover-reddit-2020-3>
6. <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/doomsurfing-doomscrolling-words-were-watching>
7. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Coronials>
8. <https://www.edexlive.com/opinion/2020/mar/24/covid-19-and-the-words-outbreak-are-you-covidiot-or-covident-10846.html>
9. <https://beat102103.com/life/covideoparty-alison-spittle-starts-trend-to-help-people-watch-films-together-online/>
10. <https://www.hit.com.au/story/an-expert-offers-tips-on-how-to-deal-with-covidivorce-salvage-our-relationships-154147>
11. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Coronacation>
12. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Coronacut>
13. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Cornteen>
14. <https://twitter.com/hashtag/coronapocalypse>
15. <https://twitter.com/balajis/status/1259361213810569216>

REFERENCES

1. Babelyuk O.A. (2020) Sposoby tvorenyya neolohizmiv na poznachennia yavysheh COVID-19 v anhlomovnomu epidemiolohichnomu dyskursi [Ways of creating neologisms to denote the phenomena of COVID-19 in the English-language epidemiological discourse]. *Naukovyy zhurnal Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttyedyialnosti «Lvivskyy filolohichnyy chasopys»*: Zbirnyk naukovykh prats. № 7. L'viv. S. 3-15 [in Ukrainian].
2. Vzheshch YA. L. (2012) Internet-dyskurs: problema vyznachennya ponyattya, osoblyvosti struktury. [Internet discourse: the problem of defining the concept, features of the structure]. К. : Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. No 14(249). S. 15-19 [in Ukrainian].
3. Halychkyna E. N. (2001) Spetsyfyka kompyuternoho dyskursu na anhlyyskom y russkykh yazykakh (na materiale zhanra kompyuternykh konferentsyy) [Specifics of computer discourse in English and Russian (on the material of the genre of computer conferences)]: dys. ... kand. fylol. nauk: 10.02.20. Astrakhan.. 212 s [in Russian].
4. Hrytsenko L. M. (2011) Osobennosti vyrtualnoho dyskursu [Features of virtual discourse]. *Molodoy uchenyi*. T. 2, N 6. S. 17-20 [in Russian].
5. Ivanov L. YU. Yazyk ynterneta: zametky lynchvysta [The language of the Internet: notes of a linguist]. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.twirpx.com/file/751186> [in Russian].
6. Karasyk V. Y. (2002) Yazykovoy kruh: lychnost, kontsepty, dyskurs [Language circle: personality, concepts, discourse]. Volhohrad: Peremena. 477 s [in Russian].

7. Kolomyiets N. V. Linhvistychni osoblyvosti orhanizatsiyi hipertekstu internet-novyn (na materialy anhliskoyi movy) [Elektronnyy resurs] [linguistic features of the organization of hypertext of Internet news (on the material of the English language)]. Rezhym dostupu: <http://disser.com.ua/content/31813.html#download> [in Ukrainian].

8. Koliasa O.V. (2009) Istoriya hipertekstu ta peredumovy yoho vynyknennia [Linguistic features of the organization of hypertext of Internet news (on the material of the English language)]. Zbirnyk naukovykh prats KNU im. T.H. Shevchenka. Vypusk 3. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyivskyy universytet». S. 119-124. Rezhym dostupu: <http://studia-linguistica.knu.ua/2009-3-119-124-koljasa-o-v-istorija-gipertekstu-ta-peredumovi-jogo-viniknennja/> [in Ukrainian].

9. Kotovska O. V. Osoblyvosti orhanizatsiyi hipertekstu [Features of hypertext organization] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Filol/2011_936/content/kotovska.pdf [in Ukrainian].

10. Lukashenko N. H. (2006) Ispanomovnyi Internet-dyskurs: komunikatyvno-prahmatychnyi ta linhvostylistychnyi aspekty (na materialy forumiv z problematyky rodynnykh stosunkiv) [Spanish-language Internet discourse: communicative-pragmatic and linguistic-stylistic aspects (on the material of forums on the issues of family relations)]: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. filoloh. nauk : spets. 10.02.05 “Romans’ki movy”. Kyiv. 22 s [in Ukrainian].

11. Crystal D. (2004) Language and the Internet. Cambridge : Cambridge University Press. 272 p.

SLANGISMS OF COVID-19 PHENOMENA IN ENGLISH INTERNET DISCOURSE

Babelyuk Oksana Andriivna

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages and Translation Studies
Lviv State University of Life Safety
Str. Kleparivska, 35, Lviv, Ukraine*

Lakh Diana Romanivna

*6th year Magister Student
Lviv State University of Life Safety
Str. Kleparivska, 35, Lviv, Ukraine*

Koliasa Olena Vasylivna

*CSc. (Philology),
Associate Professor at the Department of German Languages and Translation Studies
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Str. Ivan Franko, 24, Drohobych, Lviv region, Ukraine*

The article focuses on the problem of structural and semantic peculiarities of COVID-19 slangisms in English Internet discourse. The starting point of the study is the fact that Internet as a social and cultural phenomenon gave birth not only to an important dynamic virtual communicative environment, but also became an object of numerous scientific researches in the frame of a new linguistic branch –Internet Linguistics. The article also deals with the main features of Internet discourse, such as: 1) electronic signal as a channel of communication; 2) virtuality; 3) distant in space and time; 4) dependence on technical means; 5) the highest level of penetration as the reader of Internet discourse can be anybody; 6) hypertext; 7) creolization; 8) the equal status of participants; 9) emotions and feelings transference with the help of special signs; 10) a combination of different discourse types; 11) special ethic rules. It's proved that during the COVID-19 lockdown discursive parameters of virtual communication such as the channel of communication, the communicative goal, its time and place, the genre of discourse, the language and verbal representation have been transformed substantially. They have lost their exact boundaries and became ambivalent. The dominant stylistic feature of the Internet discourse are slangisms, a complex of special words or new meanings of already existed words, which are used by different social (professional, civil, age) groups of people for emotional coloring of new social phenomena. The obtained results indicate that according to their structure the analyzed slangisms are compound words formed by blending of two or more stems or clipping of two or more stems. They, as a rule, nominate new social events connected with the pandemic situation, new social groups of people, which appeared depending on their attitude towards COVID-19, new objects or psychological states during the COVID-19 lockdown.

Key words: *slangisms, COVID-19 phenomena, English Internet discourse, discursive parameters.*

УДК 811.131.1: 81'255.2

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.3>

ЛІНГВОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ВУЛЬГАРИЗМІВ В УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ СУЧАСНОЇ ІТАЛІЙСЬКОЇ ПРОЗИ

Бумар Крістіна Сергіївна

аспірантка,

викладач кафедри романської і новогрецької філології та перекладу

Київського національного лінгвістичного університету

вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна

Метою статті є виявлення шляхів відтворення вульгаризмів та потенціалу застосування лінгвокультурної адаптації в українськомовних перекладах сучасної італійської художньої прози. Для досягнення цієї мети ми застосували методологічний інструментарій перекладацького аналізу у лінгвокультурному аспекті, який визначає лексико-семантичні особливості ненормативної лексики при перекладі. Жаргон, розмовна мова, вульгаризми є прийомами вираження думок, емоцій, ставлення до соціального навколишнього середовища оповідача у лінгвокультурному аспекті. Таким чином лінгвокультурна адаптація вульгаризмів – це культурно мовленнєва пристосованість до особливості мови різних соціальних класів. Вульгаризми – це дзеркало комунікативної поведінки людини, а також національної культури. Ця лексика нині використовується не лише в усному мовленні, а й виходить за його рамки, зокрема, є часто вживаною авторами у сучасному художньому італійському тексті з метою формування образів персонажів та чіткішого окреслення їхніх соціальних відносин та ставлення героїв до тої чи іншої ситуації у творі. Переклад нерідко залежить не тільки від культури першотвору, а й також від особистості та фонових знань перекладача. Італійська та українська мови мають фонетичні, лексичні, граматичні та стилістичні відмінності, тому переклад вимагає від медіанта пошуку відповідності з метою досягнення перекладацької еквівалентності та здійснення трансформації, що представляють собою складний семантико-когнітивний та лінгвопрагматичний процеси. Перекладацький аналіз українськомовних перекладів творів Андреа Каммілері «Почерк митця» (пер. А. Маслюх), Донато Каррізі «Ловець невинних душ» (пер. О. Ховрасьова), Паоло Джордано «Самотність простих чисел» (пер. А. Маслюх) довів, що перекладачі, для відтворення лексичних одиниць, вдаються до різних стилістично забарвлених слів, фразеологічних одиниць, ідіом, синонімів тощо. Лінгвокультурна адаптація вульгаризмів має свої особливості: задля підкреслення ставлення персонажа до іншого героя чи ситуації, перекладач має завдання передати це у творі. У статті доведено, що в українськомовних перекладах італійської прози, вирішуючи проблему передачі вульгаризмів, перекладач йде трьома можливими шляхами: пом'якшення, цензурування, або абсолютне збереження.

Ключові слова: вульгаризми, розмовна мова, культура, переклад, соціально маркована лексика, лінгвокультурна адаптація.

Постановка проблеми в загальному та обґрунтування її актуальності. Питання взаємозв'язку мови та культури є одним із найактуальніших питань у лінгвістиці. Мова відображає культурний досвід людей, світогляд, менталітет, систему цінностей, віру та традиції.

Одне з найбільш проблематичних питань в теорії перекладу та соціолінгвістиці є питання перекладу вульгаризмів та інших видів соціально маркованої лексики у художньому тексті. Через значну кількість перекладної художньої літератури, це питання останні декілька десятиліть турбує перекладознавців. Тому що така специфічна лексика має бути відповідно перекладена і детермінована сюжетним ланцюжком у художньому прозовому творі. Дослідження перекладу просторічної лексики, функціонування та класифікація понять має великі перспективи і продовжує бути актуальним у сучас-

ній лінгвістиці. **Актуальність** статті полягає у її спрямованості на одне з питань, до якого прикута увага сучасних перекладознавців і перекладачів художнього тексту, а саме на дослідження шляхів відтворення соціально маркованої лексики, вульгаризмів зокрема, з огляду на авторську інтенцію художнього тексту щодо наближення до усного мовлення через сучасну літературну, культурну та історичну традицію.

Формулювання мети і завдання статті. Метою статті є виявлення потенціалу лінгвокультурної адаптації при перекладі вульгаризмів у сучасній італійській художній прозі українською мовою, зокрема вживання такої розмовно-просторічної лексики у тексті перекладу, яка є тотожною або аналогічною лексичним одиницям тексту оригіналу. Досягнення мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань:** уточнити поняття вульгаризм; виявити його

лінгвокультурну значимість в семантичному просторі італійської мови; окреслити шляхи відтворення вульгаризмів в українськомовних перекладах сучасної італійської художньої прози.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням вирішення проблем перекладу розмовної мови та вульгаризмів займалися такі відомі вчені: С. І. Влахов, С. П. Флорін, Ю. А. Найда, Л. Венуті, Г. Турі, Дж. Холмс, У. Еко, Л.Л. Нелюбін, С. Б. Велединська, Л. О. Ставицька, О. Горбач та ін.

Однак, особливості відтворення вульгаризмів при перекладі на українську мову в лінгвістиці присвячено не так багато робіт, можемо назвати лише декількох науковців: Є. І. Скворцова, О. І. Чередниченко. Також стаття Ю. М. Плетенецької «Переклад жаргонізмів, сленгу, вульгаризмів та різновидів соціального діалекту в творі Дж. Селінджера «Над прірвою в житті» (2016) висвітлює деякі питання на проблему перекладу соціально маркованої лексики.

Виклад основного матеріалу дослідження..

В період глобалізації на сучасному етапі перекладознавство в цілому переживає своєрідну «культурну революцію». Переклад розглядається як явище не стільки лінгвістичне, як культурне. В теорії перекладу нове осмислення сутності і природи перекладу отримало назву «культурного повороту». Власне кажучи цей термін означає зміщення акцентів у вивченні перекладу на його культурні аспекти і відповідає назві нового «культурологічного» напрямку, який, як передбачила М. Снелл-Хорнбі [10, 27] стало особливим для перекладознавчої науки. Культурна наукова парадигма передбачає розуміння національної літератури як своєрідної «літературної системи», яка створюється і існує в певному середовищі, що формується соціальною і культурною системою. Всі системи відкриті і взаємодіють один з одним. В нашій розвідці культура – це фундамент, на якому будується дослідження проблем перекладу вульгаризмів.

Згідно з думкою Т.Є. Некряч [4, 14-15], культурна основа для перекладу набуває різних форм: від лексики та синтаксису до ідеології і способу життя в певній культурі. Переклад художнього тексту – це відтворення максимально наближеної вихідної картини світу, яка виражає етнокультурну специфіку соціуму. Перекладач має дослідити особливості, що відрізняють картину світу автора оригінального тексту від його власної, і визначити, які саме особливості виражені у тексті твору. Відтак задача перекладача – це знаходження оптимальних засобів для відтворення цих особливостей при перекладі.

Для того, щоб адекватно перекласти текст, в якому присутні реалії, фразеологізми, соціолекти, відображені національні особливості культури, перекладач повинен добре знати культуру того, чи іншого народу, на мові якої написаний твір. Адаптація таких текстів є соціокультурною і лінгвістичною, тому може називатися лінгвокультурною.

Тому наголосимо, що лінгвокультурна адаптація – це пристосування явищ іншомовного тексту до соціально-культурної дійсності носіїв перекладного тексту. І за думкою М.О. Федоров [6, 84] лінгвістична адаптація – це своєрідне «вписування» тексту перекладу в матрицю приймаючої лінгвокультури, тобто адаптація явищ тексту під взаємодією лінгвокультури тексту оригіналу і перекладного тексту. Даний фактор часто застосовується не тільки до окремих явищ тексту оригіналу, а до всього тексту в цілому. Тому, враховуючи даний чинник перекладного явища і реалій, які не повинні «вибиватися» із світогляду носіїв приймаючої культури, вони повинні бути знайомі і звичні читачам.

Як зазначають Н. Ю. Нелюбова і П. С. Фоміна [5, 212] негативна сторона даного виду адаптації полягає в тому, що в результаті її застосування може бути втрачена значна частина культурно специфічних елементів оригінального твору. Нелітературна лексика, пише А. Р. Зубрик [2, 68], вважається складною з погляду перекладу, оскільки часто деякі вульгаризми можуть бути незафіксованими у словниках через їх зникнення. Тому задля збереження та адекватної передачі вульгаризмів на українську мову перекладачі вдаються до різних перекладацьких трансформацій та стратегій. Найчастіше перекладачі використовують лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації. Також звертається увага на структуру тексту, його обсяг може розширитися / зменшитися, а отже, в тексті передбачаються редуція / ампліфікація / елімінація. З семантико-лексичної точки зору специфічним для перекладу вульгаризмів є використання лексико-семантичних перетворень різного рівня складності.

Щоб зрозуміти термін «вульгаризми» необхідно зазначити, що ж являє собою в першу чергу «розмовна мова», з якої і випливає вищезгадане поняття.

Розмовна мова в італійському художньому прозовому тексті характеризується вживанням розмовної лексики і фразеології, переважно короткими, простими синтаксичними конструкціями. В італійському художньому тексті у вигляді розмовної мови поширені також

звороти, синтаксичні конструкції, що передають безпосередню реакцію персонажа – прохання, здивування, схвалення, заперечення, відмову щось зробити, незадоволення, радість тощо.

Вульгаризми ж є одним з компонентів розмовної мови. Тобто розмовні слова з негативним відтінком.

Як тлумачить словник Treccani, вульгаризмами називаються грубі слова або вирази, народні слова, які знаходяться за межами літературної лексики. *Allocco, donnaccia, fannullone, pigrone, scoreggia, uggioso* – ці прості, навіть, грубі, неприйнятні в поетичному мовленні лексеми зустрічаються в італійській художній літературі переважно у мові персонажів як засоби мовної характеристики. Основними конструктивними елементами створення розмовно-побутового стилю, використовуються як засіб стилізації розмовної, невимушеної мови, в прямому або внутрішньому мовленні персонажа. Вульгаризми практично не зустрічаються в авторському монологічному тексті.

Будь-яке дослідження вульгаризмів та просторіччя перетинається з літературною мовою і буде, на нашу думку, найповніше реалізовано через дослідження перекладів художньої прози. Оскільки пошук еквівалентів і адекватна передача ненормативної лексики, просторічних слів, розмовних виразів є одним з найскладніших завдань перекладача через культурний та концептуальний зміст. Тому для вирішення цієї проблеми фахівці використовують різні стратегії.

Ненормативна лексика в італійській мові взаємодіє з загальноприйнятими стилістично-експресивними словами, потрапляючи передусім до художніх текстів. А художня проза займає особливе місце в царині письмового слова, місце, яке, на нашу думку, не далеко від розмовної мови. Тому що дійсними хранителями культури є тексти. Саме текст пов'язаний з культурою, бо він пронизаний культурними кодами, саме текст зберігає інформацію про історію, етнографію, національну психологію, національну поведінку тощо, про все, з чого складається культура [3]. Художнє слово відображає життя суспільства та всі його прояви, а вульгаризми сприяють цьому і так чи інакше надають персонажам особливої характеристики.

Переклад вульгаризмів в італійській художній прозі має свої особливості, адже цей вид соціолекту в італійській мові виступає як культурне надбання. Численні приклади італійських вульгаризмів та просторічних виразів беруть свій початок від історичних жаргонізмів злочинного світу, від мафіозних угруповань Каморра, Ндрангета, від рекетирів ще у XIX ст. [8, 354].

Ф. Скальйоне [7, 191] пише, що «розмовну італійську насправді слід розуміти як макрорізноманіття, що характеризується гетерономічним статутом, в якому великий обмін явищами, характерними для неостандарту, супроводжується помітною наявністю регіональних, підстандартних/народних рис та використанням діалекту.

Як показує зібраний нами матеріал, італійські письменники загалом вживають вульгаризми, щоб показати емоційний стан героя, його характер та ставлення до певної ситуації. Зважаючи на те, що даний соціолект має статус культурного надбання, стає очевидною відповідь на питання, чому письменники тяжіють до вживання цього вульгаризмів. Можливо тому, що ця лексика містить в собі той колорит, який притаманний переважно злочинному та низько соціальному середовищу, або мовленню молоді.

Наведемо приклади вульгаризмів з італійських художніх творів та їхні україномовні переклади:

1. **Merda.** – А, що за **чортівня!**

Лексема *merda* в переносному значенні вживається у виразах типових для вульгарного, просторічного мовлення та означає «лайно», «чортівня» тощо. Цей вульгаризм використовується письменниками в декількох значеннях: 1) при описі людини чи речі в зневажливому ставленні, наприклад: *lo considero proprio una merda; questo vestito, dopo lavato, è diventato una merda; faccia di merda, pezzo di merda, sacco di merda* тощо. 2) Комплекс критичних обставин, безвихідних ситуацій, або таких ситуацій, що створюють значні роздратування та незручності: *essere, finire, trovarsi nella merda, nella merda fino al collo; levare, togliere uno dalla merda; È per questo che New York ha tutta questa energia. Perché tutti fanno di poter finire nella merda da un momento all'altro (Rossana Campo).* 3) Як вираз обурення, гніву, або відвертої відмови: *merda!* У нашому випадку, в оригіналі ми бачимо вульгаризм, який передає обурення та гнів. Український переклад виконаний доречно та переданий синонімічним еквівалентом.

2. **Cazzo, Salvo, sei un dio!** – Сальво, **чортяко**, ти – геній!

Слово *cazzo* в італійській лінгвокультурі є доволі грубим виразом, має низький розмовний реєстр, може належати як до ненормативної лексики, так і до розмовної мови. Перекладач зберіг семантику слова, але задля цензурного перекладу використовує синонім соціально маркованої лексеми оригіналу. Слово часто висловлює власну думку до чогось, зацікавленості у виразах типу: *un libro del cazzo; un film, un discorso, uno spettacolo del cazzo.* У цих та

багатьох інших локусах, а також як вигук, здивування, нетерплячість, гнів, розчарування тощо. В оригінальному прикладі автор явно вживає дану лексему у грубій формі, що змушує перекладача вдатися до цензурованого варіанту та лексичної трансформації.

3. *Cazzo, ma non è possibile!* – *Тряця його матері*, це неможливо! – Знову зустрічаємо вульгаризм *cazzo*, який в перекладі переданий лайливим фразеологічним виразом. Перекладачка О. Ховрасьова теж пом'якшує переклад, використовуючи лексичну трансформацію. Переклад невдалий, на нашу думку, перекладачці не вдалося передати прагматичне значення слова, і було б доречно використати інший вульгаризм, який більш відповідає характеру персонажа поліцейського в ситуації, що склалася в тексті. Поліцейські, які шукають докази, знаходять зовсім інше, і це заводить одного з правоохоронців у глухий кут. Тому краще було б перекласти «Чорт, це не можливо!».

Для італійської лінгвокультури лайливі фрази одні з найважливіших елементів тексту. Тому, передаючи їх при перекладі, варто пам'ятати, чи доречна фраза буде для української лінгвокультури.

4. *E allora che minchia dicevo?* – То про що ми тут, *до холери*, говорили?

Вульгаризм *minchia* дослівно означає «чоловічий статевий орган», а конотативне значення слова часто зустрічається як вигук (здивування тощо), або як образливі вирази: ніфіга собі!, чорт забирай! Лексема перекладена доречно. При перекладі використано синонімічний еквівалент та стилістичну трансформацію.

5. *Sei proprio uno stronzo.* – Ну й *сволота* ж ти!

Іменник *stronzo* у словнику має дуже багато значень. Загалом лексема використовується у лайливому контексті і має значення «гівнюк», «сволота», «мудака» тощо. Вульгаризм перекладений доречно українським синонімічним еквівалентом.

6. *È una stronzata disse.* – Що за *ідиотизм!*

Фраза «*È una stronzata*» передає дію, або дурну поведінку нерозумної людини. Сама лексема *stronzata* означає «маячня», «гидота», «лайно» тощо. Переклад виконаний доречно, перекладач пом'якшує значення слова, використовуючи в українській мові синонімічний еквівалент.

Отже, з аналізу вищенаведених прикладів можна констатувати той факт, що вульгаризми є соціолінгвістичним та лінгвокультурним феноменом. Відтворення італійської ненормативної лексики українською мовою показало, що перекладачі досить добре справилися зі своїм завданням. Перекладач А. Маслох прагне максимально

передати сенс вульгаризмів, однак все ж таки пом'якшує їхнє значення, залишаючи експресивну сторону слів. Тому що пом'якшуючи, або цензуруючи даний соціолект перекладачу важливо пам'ятати про комунікативну експресивну роль слова для виявлення афекту.

Перекладачами вдало були підібрані варіанти перекладів слів *stronzo* та *cazzo*. Як наголошує А.А. Білас [1, 68-69], що при перекладі зниженого розмовного дискурсу можливе використання синонімів, що відрізняються значенням, експресивним, емоційним чи стильовим забарвленням. І водночас у процесі перекладу ненормативної лексики відбуваються неминучі втрати, оскільки вони мають яскраво виражене національне забарвлення, і для їх передачі не завжди вдається використовувати відповідні пласти мови перекладу. Тому у разі правильного вибору стратегії перекладу, ґрунтуючись на детальному аналізі стилістичних прийомів автора твору, перекладач може найточніше передати той ступінь впливу, який зазнається при читанні оригінального тексту.

В результаті нашого аналізу можемо зазначити, що найкращим рішенням при перекладі вульгаризмів є використання функціональних аналогів та варіативних еквівалентів за наявності їх в мові перекладу. Якщо контекст змушує відмовлятися від вибору однієї з варіантних відповідностей, тоді доводиться шукати новий варіант перекладу – синонімічну заміну. Через вульгаризми найкраще проявляється характер героїв, їхнє соціальне пристосування та приналежність. Тому, найголовніше в перекладі ненормативної лексики проявити і мову автора, і мову персонажів художнього тексту.

Висновки з дослідження і перспективи подальших досліджень. В художній прозі зустрічається різноманітна соціально маркована лексика, яка не завжди при перекладі зберігає релевантне значення. Тому відтворення вульгаризмів, як одного з видів соціально маркованої лексики відбувається за допомогою еквівалентів або стилістично забарвленої лексики мови перекладу. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що в сучасних італійських художніх текстах автори використовують значну кількість розмовно-просторічних слів та вульгаризмів, завдяки яким утворюється певна лінгвокультурна картина. Тому вульгаризми інколи викликають складну проблему для перекладу. Проведений аналіз довів, що перекладачі знаходять лексичні еквіваленти і адаптують їх до української лінгвокультури, намагаючись зберегти авторський стиль та інтенцію мовлення персонажів.

Перекладацький аналіз вульгаризмів у сучасній італійській художній прозі має перспективи подальшого дослідження із залученням більшої кількості

практичного матеріалу та творів інших сучасних авторів італійської прози, а також вивчення лінгвокультурологічних особливостей перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білас А. А. Операційний інструмент перекладу французької зниженої розмовної лексики. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 645. С. 65-69.
2. Зубрик А.Р. Перекладацький аспект нелітературної лексики у творах художньої літератури. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. № 7, 2017. С. 67-70.
3. Лінгвокультурний аспект руської фразеології. *Textologia. Ru*. [Режим доступу]. Access: <http://www.textologia.ru/yazikoznanie/lingvokulturologia/lingvokulturnyj-analiz/lingvokulturniy-aspekt-russkoy-frazeologii-prodolzhenie/1924/?q=641&n=1924> (дата звернення 17.03. 2020)
4. Некряч Т.Є., Чала Ю.П. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Навчальний посібник. Вінниця, 2008. 200 с.
5. Нелюбова Н.Ю., Фомина П.С. Использование приема адаптации при переводе художественных произведений, относящихся к различным типам культур (западной и русской). *Вестник славянских культур*. 2018. Вып. 48. С. 211-225.
6. Федоров М. А. Термин «Лингвокультура» в аспекте теории культуры. *Вестник Бурятского государственного университета*. 2014. № 6–2. С. 83–86.
7. La lingua variabile nei testi letterari, artistici e funzionali contemporanei: analisi, interpretazione, traduzione : atti del 13. Congresso SILFI : riassunti e testi in cd / raccolti da Francesco Paolo Macaluso. Palermo, 2014. 201 p.
8. Lubello S. Manuale di linguistica italiana. Berlin, 2016. 737 p.
9. Perché leggere La chiave a stella di Primo Levi. *Laletteraturaenoi* [Режим доступу]. Access: <https://www.laletteraturaenoi.it/index.php/la-scrittura-e-noi/742-perch%C3%A9-leggere-la-chiave-a-stella-di-primo-levi.html> (дата звернення 29.03.2020).
10. Snell-Hornby M. *The Turns of Translation Studies. New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2006. 217 p.

REFERENCES

1. Bilas A. A. (2013). Operacijnyj instrument perekladu francuz'koyi zny'zhenoyi rozmovnoyi leksy'ky'. [The problems of operational tools in rendering the French low colloquial vocabulary]. *Naukovy'j visny'k Chernivecz'kogo univerty'tetu*. Vy'p. 645. S. 65-69. [in Ukrainian].
2. Zubryk A.R. (2017). Perekladacz'ky'j aspekt neliteraturnoyi leksy'ky' u tvorax xudozhn'o'yi literatury'. [Translation aspect of colloquial vocabulary in artistic literature]- *Naukovy'j visny'k DDPU imeni I. Franka. Seriya «Filologichni nauky'»*. *Movoznavstvo*. №7. S. 67-70. [in Ukrainian].
3. Lingvokyl'typnyj aspekt rycckoj fpazeologii. *Textologia. Ru*. [Rezhym dostupu]. Access:<http://www.textologia.ru/yazikoznanie/lingvokulturologia/lingvokulturnyj-analiz/lingvokulturniy-aspekt-russkoy-frazeologii-prodolzhenie/1924/?q=641&n=1924>. [in Russian].
4. Nekryach T.Ye., Chala Yu.P. (2008). Cherez terny' do zirok: trudnoshhi perekladu xudozhnix tvoriv. [Per aspera ad astra: difficulties in translating works of art]. *Navchal'ny'j posibny'k*. Vinny'cya: Nova Knyga. 200 s. [in Ukrainian].
5. Neljubova N.Ju., Fomina P.S. (2018). Ispol'zovanie priema adaptacii pri perevode hudozhestvennyh proizvedenij, odnosjashihsjk k razlichnym tipam kul'tur (zapadnoj i russkoj). [Adaptation tecnique in transtation of literary text of defferent cultures types]. *Vesnik slavjanskih kul'tur*. Vyp. 48. S. 211-225. [in Russian].
6. Fedorov M. A. (2014). Termin «Lingvokul'tura» v aspekte teorii kul'tury. *Vestnik Burjatskogo gosudarstvennogo universiteta*. [The term TERM «Linguaculture» in the aspect of the theory of culture]. *Vestnik Burjatskogo gosudarstvennogo universiteta*. № 6–2. S. 83–86. [in Russian].
7. La lingua variabile nei testi letterari, artistici e funzionali contemporanei: analisi, interpretazione, traduzione: atti del 13. (2014). Congresso SILFI : riassunti e testi in cd /raccolti da Francesco Paolo Macaluso. Palermo. 201 p. [in Italian].
8. Lubello S. 2016. *Manuale di linguistica italiana*. Berlin. 737 p. [in Italian].
9. Perché leggere La chiave a stella di Primo Levi. *Laletteraturaenoi* [Rezhym dostupu]. Access: <https://www.laletteraturaenoi.it/index.php/la-scrittura-e-noi/742-perch%C3%A9-leggere-la-chiave-a-stella-di-primo-levi.html>. [in Italian].
10. Snell-Hornby M. (2006). *The Turns of Translation Studies. New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. 217 p. [in English]

LINGUAL AND CULTURAL VULGARISMS ADAPTATION IN THE MODERN ITALIAN PROSE UKRAINIAN TRANSLATIONS

Bumar Kristina Serhiivna

Phd Student,

Lecturer at the Department of Romance and Modern Greek Philology and Translation

Kyiv National Linguistic University

Str. Velyka Vasylkivska, 73, Kyiv, Ukraine

The paper aims to identify ways to reproduce linguistic and cultural adaptation vulgarisms and the potential in modern Italian fiction Ukrainian translations. To achieve this goal, we used the translation analysis methodological tools in the linguistic and cultural aspect, which determine the non-normative vocabulary lexical and semantic features in translation. Jargon, colloquial language, vulgarisms are expressed thoughts methods, emotions, attitude to the narrator social environment in the linguistic and cultural aspect. Thus, the lingual and vulgarisms cultural adaptation is a cultural-speech adaptation to the different social classes language peculiarities. Vulgarisms are a human communicative behavior mirror, as well as national culture. This vocabulary is now used not only in oral speech, but also beyond it, in particular, is often used by authors in modern Italian art text to characterise and more clearly delineate form images their social relations and the characters' attitude to a situation in the work. Translation often depends not only on the original culture, but also on the personal and background translators' knowledge. Italian and Ukrainian languages have phonetic, lexical, grammatical and stylistic differences, so translation requires the mediator to find a match in order to achieve translation equivalence and make transformations that are complex semantic-cognitive and pragmatic processes. Ukrainian translation analysis of translations by Andrea Cammilleri "Почерк мумія" (translated by A. Maslyukh), Donato Carrisi "Ловець невинних душ" (translated by O. Khovrasyova), Paolo Giordano "Самотність простих чисел" (translated by A. Maslyukh) proved that translators, reproduce lexical units, resort to various stylistically colored words, phraseological units, idioms, synonyms, etc. Lingual and vulgarisms cultural adaptation has its own features: in order to emphasize the character's attitude to another character or situation, the translator has the task to convey it in the work. The paper proves that in Ukrainian-language Italian prose translations transmission problem of vulgarities are solved in three possible ways: softening, censoring, or absolute preservation.

Key words: *vulgarisms, colloquial speech, culture, translation, social marked vocabulary, lingual and cultural adaptation.*

УДК 811. 111'367.628

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.4>

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИГУКІВ У СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ ГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Буренко Тетяна Миколаївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

вул. Роменська, 87, Суми, Україна

Федорова Дар'я Олександрівна

студент факультету іноземної та слов'янської філології

Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

вул. Роменська, 87, Суми, Україна

Фокусом уваги даного дослідження є прагматичні та семантичні властивості вигуків у сучасному американському графічному дискурсі. Вигуки займають окрему позицію в системі мови та є мовною універсалією, що притаманна переважній більшості мов світу. Вони є аналогом вокальних жестів, що набувають семантичного значення тільки в процесі комунікації. На письмі вигуки зустрічаються не так часто, як в усній комунікації та використовуються переважно з метою імітації діалогу або емоційного монологу. У мовленні вигуки часто відокремлені від інших граматичних структур або перебувають у просодичному зв'язку з ними, мають переважно просту морфологічну та фонетичну структуру, яка для непохідних вигуків часто зумовлена фізіологічними особливостями будови мовного апарату.

Сферою функціонування вигуку є переважно експресивні мовленнєві акти, зокрема форми мовленнєвого етикету та команди, притаманні працівникам певних професій. Менш численними є мовленнєві акти-директиви, що є полем функціонування вигуків-імперативів. Вигуки-експресиви використовуються мовцем для втілення власних суб'єктивних переживань та перетворення їх у доступну для сприйняття форму. Оскільки переважна більшість вигуків є конвенційно-обумовленими, в залежності від контексту, міміки або тону одне і те саме слово може набувати різних, іноді діаметрально протилежних, значень. Завдяки своїй полісемантичності часом вигуки є еквівалентами цілих речень.

У рамках експресивних мовленнєвих актів вони служать для вираження позитивних, негативних емоцій та психічного стану, що дає змогу більш повно проаналізувати комунікативну інтенцію. У якості актив-директивів вигуки сприяють волевиявленню мовця, виражають заклик до дії або її припинення.

Вигуки, що належать до мовленнєвого етикету, крім прощання, вибачення та привітання, використовуються для заповнення пауз, привернення уваги та виконують роль спогадо-пошукових дискурсійних маркерів або маркерів зворотного каналу. У цілому вигуки роблять мову більш живою та насиченою емоціями, а також служать для підсилення ілюкативної мети.

Ключові слова: вигук, вигук-директив, вигук-експресив, вигук-імператив, дискурсійний маркер.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Питання про дослідження морфологічної системи англійської мови неодноразово привертало увагу вчених [1; 2; 3; 5; 6; 7; 9]. Актуальність проблеми зумовлена окремою позицією вигуків у системі мови, зокрема, їх значною роллю у вираженні ставлення мовця до ситуації та об'єктивної реальності, його емоцій та волі. Зрозуміти значення та призначення вигуків необхідно також для коректного перекладу їх з іноземної мови або підбору найбільш відповідного еквіваленту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку О. О. Потебні [4, 88-89], Ф. Амеки [5, 105-111] та Д. Бібера [6, 1082-1083], основною функцією вигуку є вираження почуттів людини, що говорить. О. О. Потебня відзначає властивість

вигуків втрачати своє значення за відсутності контексту [4, 157-165], Ф. Амека ж порівнює вигуки з жестами, що відображаються в усній мові та відображають емоції мовця, його стан або реакцію на ситуацію. На думку Ф. Амеки, вигуки поділяються на первинні, що є знаками волевого вираження та вторинні, словоподібні вигуки. Первинні вигуки зазвичай супроводжують реакцію організму на подразники, часто є фізіологічно обумовленими та мають просту синтаксичну структуру. Вторинні вигуки, за словами Ф. Амеки, походять від інших частин мови, часто можуть складатися з одного або декількох слів [5, 105-111]. Основними властивостями вигуків, за Д. Бібером, є відокремленість від інших граматичних структур, морфологічна простота та відсутність семантичного значення. За словами автора, вигуки відріз-

няються від інших частин мови окличною інтонацією та властивістю передавати почуття мовця [6, 1083]. О. В. Малярчук характеризує вигук як мовну універсалью, що притаманна більшості мов світу. Основною характеристикою вигуку, на її думку, є прагматична, оскільки семантичного значення більшість вигуків набуває лише у процесі комунікації. Полем функціонування вигуків, як зазначає авторка, є експресивні мовленнєві акти, у тому числі мовленнєвий етикет, професійний жаргон та акти-директиви [3, 96-99]. Н. Г. Коротун окремо виділяє вигук-імперативи, що не виражають емоції, а лише підсилюють вимогу чи прохання. За словами авторки, вигук є полісемантичним, оскільки не завжди можна визначити їх значення поза контекстом [2, 50-52]. Крім того, до факторів, що впливають на тлумачення вигуків в усній мові, належать міміка, тон та інтонація.

Об'єктом дослідження є вигук в англійській мові, **предметом** – теоретичний аспект аналізу функціонування вигуків у сучасному американському графічному дискурсі.

Формулювання мети і завдань статті. Метою роботи є виділити роль вигуків у сучасному американському графічному дискурсі та класифікувати їх на основі функцій, що вони виконують.

Завданнями роботи є:

- проаналізувати роботи науковців, які досліджували вигук та поле його функціонування;
- визначити основні класифікації вигуків в англійській мові на основі їх функцій;
- навести приклади використання вигуків у графічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними нашого фактичного дослідження, вигук може слугувати для вираження різних емоцій. Так, наприклад, у першому випадку

“*Come on, Mark!*” (7, 5) (рис. 1)

виражає роздратування Хані з приводу недоречного, на її думку, затримання, у другому –

Рис. 1. Роздратування

“*Come on, let me get you home.*” (7, 5) (рис. 2) звучить як запрошення Ніку швидше піти разом та швидше покинути місце злочину.

На рисунку 3

” *Come on....* ” (8, 45) (рис. 3)

передає відчай Супермена, з приводу невідомої ваги та розмірів монстра.

Рис. 2. Запрошення

Рис. 3. Відчай

За Г. Соєром, вигук є феноменом, характерним переважно для усної мови, що на письмі може зустрічатися лише з метою імітації діалогу. Крім того, слідом за автором погоджуємося, що вигук за значенням можуть бути еквівалентами цілих речень та функціонувати як, зокрема, прощання, привітання вираження згоди, незгоди або іншої реакції, команди та привернення уваги [8, 158]. Так, на рисунку 4

“*Oh, God –*” (5, 15),

що вимовляє один з отруєних Тетяною гостей на вечірці, є аналогом речення “*I feel bad*”, у другому Наташа використовує

“*Shh.*” (5, 10) (рис. 5),

закликаючи Шерон говорити тихіше, що еквівалентне “*Be quiet!*”.

Рис. 4. Аналог речення “*I feel bad*”

Рис. 5. Аналог речення "Be quiet"

Рис. 6. Захват

Рис. 7. Ентузіазм

Д. Урікова виділяє сім основних груп вигуків: маркери емоцій (*emotional marker*), зворотний канал (*back-channel*), маркери переконання (*veracity marker*), спогадо-пошукові маркери (*memory-retrieval marker*), маркери займання позиції (*take-up*), маркер дії (*action marker*), маркер відновлення (*repair marker*). **Емоційні маркери** виражають почуття, стан або реакцію, наприклад: Мімі у захваті від чудової зовнішності Хані:

"*Fabulous! You could have two left feet and nobody would care.*" (6, 10) (рис. 6).

Емоційні маркери також є сигналом про реакцію мовця на отриману інформацію, наприклад: людини з натовпу з ентузіазмом підтримує затію Велвет провести антивоєнну демонстрацію:

"*We'll buy flowers and stick them in all the gun barrels! – Cool! Let's do it!*" (6, 20) (рис. 7).

Маркери зворотного каналу характеризують ступінь розуміння сказаного: реакція Міс Марвел

на появу Капітана Героя, коли раптом вона розуміє, що все визнання та лаври дістануться йому: "*Oh. Great.*" (9, 9) (рис.8).

Маркери переконання служать для привернення уваги співрозмовника, роблять мовлення більш виразним та природним, наприклад: схвильований викрик Хані, яка раптом зрозуміла, що антивоєнна демонстрація перетворюється на акт вандалізму:

"*Hey! You can't do that!*" (6, 21) (рис. 9).

Рис. 8. Розуміння сказаного

Рис 9. Привернення уваги

Рис. 10. Пригадування

Рис. 11. Займання позиції

Спогадо-пошукові маркери зазвичай виділяють несподівано пригадані факти, наприклад: Хані начебто раптом пригадує, що не працювала раніше на подібній посаді:

“*Hold on, I have no experience.*” (6, 7) (рис. 10).

Маркери займання позиції слугують для зворотного зв'язку та сигналізують про бажання співрозмовника виразити свою точку зору з даної теми або додати важливу актуальну інформацію з питання [9, 110-111], наприклад: Спайдермен, привертає увагу Робін, маючи на меті отримати перевагу для своєї команди:

“*Hey! Hey! Down here!*” (4, 19) (рис. 11).

Маркери дії порівнюються з жестами, що призначені для виконання нелінгвістичних завдань, наприклад: дівчина з натовпу підсилює викриком свій жест рукою, вказуючи на капітана Героя:

“*Look!*” (9, 7) (рис. 12).

Маркери відновлення допомагають мовцю виправити речення або закінчити його і розпочати нове: Міс Марвел від несподіванки розгубилася, тому врешті вибрала привітання у якості початку розмови:

“*Ah, I, um – hi?*” (1, 9) (рис. 13).

Рис. 12. Вокальний жест

Рис. 13. Відновлення розмови

Рис. 14. Привітання

Рис. 15. Прохання заспокоїтись

За словами О.В. Мальярчук, до вигуків також відносяться деякі з формул мовленнєвого етикету (привітання, прощання, вибачення, привернення уваги, заповнення пауз, вітання зі святом) [3, 98]. За даними ж нашого фактичного дослідження, вважаємо за потрібне виділити такі групи:

– **привітання / прощання**: вітання-реакція Жінки Халк на емоційні обійми Сингулярності: “*Wow! Hi! Hey!*” (10, 16) (рис. 14);

– **привернення уваги**: прохання Жінки Халк до Ніко Мінору заспокоїтись та вислухати її: “*Listen, we said we are sorry.*” (рис. 15) (11, 10);

– **заповнення пауз**: пауза хезитації через непорозуміння між Суперменом та Флешем: “*Well, I didn't get the new fortress housewarming party invite*”,

“*Well, you don't have to be here now, Barry, I'm here.*” (2, 20) (рис. 16);

– **вибачення**: Робін перепрошує, що під час польоту порушила безпечну допустиму відстань до літака: “*Sorry! Sorry!*” (4, 6) (рис. 17);

Рис. 16. Заповнення пауз

Рис. 17. Вибачення

Рис. 18. Тости

Рис. 19. Радість

– **урочисті промови:** Тетяна, що закликає гостей підняти келихи та випити за смерть Чорної Вдови:

“*Salut!*” (5, 14) (рис. 18).

Формули мовленнєвого етикету О. В. Малярчук відносить до вигуків-експресивів, що виражають емоційний стан. За словами авторки, дана група не обмежується лише тими формулами та поділяється за емоціями на позитивні (радість, піднесення, радісного хвилювання, симпатії, полегшення, задоволення, тощо) та негативні (жаль, хвилювання, неприємні відчуття, збентеженість, розчарування, презирство, огиду, фізичний і душевний біль, тощо) [3, 98,99]. Таким чином, слідом за авторкою та згідно даних нашого фактичного матеріалу, виділяємо наступні групи вигуків-експресивів:

– **позитивні емоції:** радісний покрик Лойс Лейн, коли Супермен повернувся після важкої та відповідальної місії:

“*Thank heaven!*” (8, 25) (рис. 19);

– **негативні емоції:** обурення Дедпула з приводу того, що всі популярні супер-герої окрім нього мають драматичну та трагічну передісторію становлення

“*Dammit! I really don't have a sympathetic backstory at all!*” (12, 31) (рис. 20).

Крім емоцій мовця, за словами О.В. Малярчук, вигуки також можуть виражати психічний стан (здивування, сюрприз, схвилюванність, нетерпіння тощо) або прохання з різними іллокутивними силами [3, 98,99]:

– **психічний стан:** нетерплячість Дедпула, який благає свій пістолет запрацювати:

“*C'mon, Wade! You wanted your big event, right?*” (13, 4) (рис. 21);

Рис. 20. Обурення

Рис. 21. Нетерплячість

– **прохання:** благаання злочинця про милосердя з боку супер-героя:

“*No! Please!*” (9, 14) (рис. 22).

Згідно з дослідженнями О.В. Малярчук, крім вираження емоцій, вигук також допомагає волевиявленню мовця, виразити свою згоду або незгоду, спонукання до дії або її припинення:

– **волевиявлення мовця:** наказ Супермену, що є вищим за статусом ніж грабіжники, залишити викрадені речі: “*Put it down! Cut it out! Now!*” (3, 19)(рис. 23);

– **згода:** погодження Еллі Фімістер з твердженням Дедпула:

“*Oh, yeah. I'm sure he's just fine!*”(12, 31) (рис. 24);

Рис. 22. Благаання

Рис. 23. Наказ

Рис. 24. Згода

Рис. 25. Незгода

– **незгода:** Дедпул заперечує твердження про свою невисоку зарплатню:

“*What? No. It’s...no.*” (12, 15) (рис. 25);

– **спонукання до дії:** заклик вождя Тамаранців відстоювати свою землю:

“*For Tamaran!!!*” (2, 5) (рис. 26);

– **спонукання до припинення дії:** Міс Марвел закликає нападницю зупинитися:

“*Stop!*” (4, 17) (рис. 27).

Погоджуємося з Т. Л. Коваль у тому, що основною функцією емоційних маркерів є

експресивна, що дає можливість перетворити суб’єктивні внутрішні почуття та переживання на об’єктивну доступну для сприйняття форму. Крім того, вигук-експресив робить подану інформацію більш виразною, дієвою та яскравою [1, 474 - 475]. За О. В. Малярчук, вигук, що виражають емоції, є виключно контекстуально-обумовленими та завжди орієнтованими на адресата [3, 98], яким, за даними нашого фактичного дослідження, може виступати сам мовець або неживий предмет.

Рис. 26. Заклик до дії

Рис. 27. Заклик зупинитися

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основними функціями вигуку, крім виявлення емоцій, є волевиявлення мовця, виказування реакції, згоди або незгоди, підсилення вираженого у реченні прохання, наказу чи вимоги, заповнення пауз. Серед вигуків зустрічаються такі, що мають одне конкретне значення та можуть бути використані лише в певних ситуаціях і ті, що мають низку значень, що тлумачиться в залежності від контексту та ситуації.

Перспективою подальших досліджень є аналіз вигуку як гендерної особливості мовленнєвої поведінки і визначення особливостей чоловічої та жіночої комунікації на основі використання вигуків-експресивів та вигуків-директивів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Т.Л. Експресиви як безпосередній засіб вираження експресивної функції мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. Випуск XXIV. Частина 2. С. 468-476.
2. Коротун Н.Г. Проблема визначення вигуків як частини мови. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Розділ І. Граматична семантика. 2011. № 2. С. 50-53.

3. Малярчук О.В. Прагматичні особливості вигуків, як засобів вербалізації емоцій. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9. С. 96-100.
4. Потебня, А.А. Мысль и язык: монография. Москва: Директ-Медиа, 2012. 395 с.
5. Ameka F. Interjections : The universal yet neglected part of speech. *Journal of Pragmatics*. 1992. № 18. P. 101-118.
6. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Longman Grammar of Spoken and Written English. Pearson Education Limited, 1999. 1204 p.
7. Jovanović V. Ž. The Form, Position and Meaning of Interjections in English. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature*. Vol. 3. 2004. № 1. P. 17 – 28.
8. Sauer H. Interjections in Middle English: Chaucer's "Reeve's Tale" and the Corpus of Middle English Prose and Verse. *Middle and Modern English Corpus Linguistics: A Multi-dimensional Approach*. John Benjamins Publishing Company. 2012. P. 157-176.
9. Uhríková D. Pragmatic Functions of Interjections in Spoken English and Slovak: a Corpus-based Study. *Links and Connections, Comenius University: Bratislava*. № 1. 2013. P. 105-116.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Ahmed S. Jung M. The Magnificent Miss Marvel. Marvel. 2019. #3. 26 p.
2. Bendis B. M. Reis I. Superman (2018). DC Comics. 2018. #2. 24 p.
3. Bendis B. M. Reis I. Superman (2018) DC Comics. 2018. #3. 26 p.
4. DeConnick K. S. Dodson T. Avenging Spider-Man. Marvel. 2012. #9. 22 p.
5. DeConnick K. S. Tocchini G. Captain America And The Secret Avengers. Marvel 2011. One-shot. 36 p.
6. Robbins T. Martin. C. Honey West. Moonstone. 2013. #1. 32 p.
7. Robbins T. Martin. C. Honey West. Moonstone. 2013. #2. 32 p.
8. Simonson L. Bogdanove J. DC Retroactive: Superman - The '90s. DC Comics. 2011. One-shot. 47 p.
9. Vissagio M. Lem J. The Magnificent Miss Marvel. Marvel. 2019. #1 Annual. 32 p.
10. Wilson G. W. Molina J. A-Force. Marvel. 2016. #1. 24 p.
11. Wilson G. W. Molina J. A-Force. Marvel. 2016. #2. 25 p.
12. Young S. Klein N. Deadpool (2018). Marvel. 2018. #1. 33 p.
13. Young S. Klein N. Deadpool (2018). Marvel. 2018. #3. 24 p.

REFERENCES

1. Koval T. L. (2011) Ekspresyvy yak bezposerednii zasib vyrazhennia ekspresivnoi funktsii movi [Expressives as a direct means of expressing the expressive function of language]. Aktualni problemi slovianskoi filologii. Vipusk XXIV. Chastyna 2. [in Ukrainian]
2. Kototun N. G. (2011) Problema vyznachennia vigukiv yak chastini movi [The problem of defining exclamations as part of speech] Naukovii visnyk Volynskogo natsionalnogo universitetu imeni Lesi Ukrainki. Rozdil I. Gramatichna semantyka. № 2 [in Ukrainian]
3. Maliarchuk O.V. (2014) Pragmatichni osoblyvosti vigukiv, yak zasobiv verbalizatsii emotsii [Pragmatic peculiarities of English interjections as means of the verbalization emotions]. Naukovii visnyk mizhnarodnogo humanitarnogo universitetu № 9 [in Ukrainian]
4. Potebnya A.A. (2012) Mysl i yazik: monografiya [Thought and language]. Moskva: Direkt-Media [in Russian]
5. Ameka F. Interjections : The universal yet neglected part of speech. *Journal of Pragmatics*. 1992. №18. P. 101-118.
6. Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. Longman Grammar of Spoken and Written English. Pearson Education Limited, 1999. 1204 p.
7. Jovanović V. Ž. The Form, Position and Meaning of Interjections in English. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature*. Vol. 3. 2004. №1. P. 17 – 28.
8. Sauer H. Interjections in Middle English: Chaucer's "Reeve's Tale" and the Corpus of Middle English Prose and Verse. *Middle and Modern English Corpus Linguistics: A Multi-dimensional Approach*. John Benjamins Publishing Company. 2012. P. 157-176.
9. Uhríková D. Pragmatic Functions of Interjections in Spoken English and Slovak: a Corpus-based Study. *Links and Connections, Comenius University: Bratislava*. №1. 2013. P. 105-116.

INTERJECTIONS FUNCTIONING IN MODERN AMERICAN GRAPHIC DISCOURSE

Burenko Tetiana Mykolaivna

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of German Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
Str. 87 Romenska, Sumy, Ukraine*

Fedorova Daria Oleksandrivna

*Student at the Faculty of Foreign and Slavic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
Str. 87 Romenska, Sumy, Ukraine*

The focus of this study is on the pragmatic and semantic interjections properties in modern American graphic discourse. Interjections occupy a separate position in the language system and are an inherent linguistic universal of the vast majority of world languages. They are analogous to vocal gestures that acquire semantic meaning only in the process of communication. In writing, interjections are less common than in oral communication and are used primarily to imitate dialogue or emotional monologue. In speech, interjections are often separated from other grammatical structures or in prosodic connection with them, have a predominantly simple morphological and phonetic structure that for non-derivative interjections is often due to physiological features of the speech apparatus.

The sphere of interjection functioning is mainly expressive speech acts, in particular speech etiquette and certain professions employees' commands. Less numerous are speech acts-directives, which are the field of interjections-imperatives functioning. Expressive interjections are used to embody one's own subjective experience and transform it into a perceptible form. Since the vast majority of interjections are convection-conditioned depending on the context, facial expressions or tone, the same word can take on different, sometimes diametrically opposite, meanings. Due to the polysemanticity interjections are sometimes equivalent to the whole sentences.

In the framework of expressive speech acts, interjections are used to express positive, negative emotions and mental state that allows a more complete analysis of communicative intention. As acts-directives interjections promote the will of the speaker, express an inducement to the action or its termination.

Interjections related to the speech etiquette except farewells, apologies, and greetings are used to fill in pauses, attract attention, and act as memory-search discourse markers or reverse channel markers. In general interjections make the language more live, full of emotions and also serve for the illocutionary goal strengthening.

Key words: *interjection, interjection-directive, interjection-expressive, interjection-imperative, discourse marker.*

УДК 81.111:81'373.6:17.034.3

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.5>

ЕТИМОЛОГІЧНА ВМОТИВОВАНИСТЬ ВЕРБАЛІЗАТОРІВ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ ЕТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ DUTY / ОБОВ'ЯЗОК

Веремчук Ельдар Олександрович

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Запорізького національного університету
вул. Жуковського, 66а, Запоріжжя, Україна

У статті проаналізовано особливості об'єктивації англійськомовної категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК крізь призму когнітивістики. Висвітлено роль внутрішньої форми слова під час дослідження процесів категоризації та класифікації дійсності та закріплення їх результатів у семантиці мовних засобів. Обґрунтована наукова цінність проведення етимологічного аналізу. Вона полягає у тому, що внутрішня форма лексичних одиниць є своєрідною енергією мови, яка впливає на її носіїв на підсвідомому рівні та уособлює історичну та культурну пам'ять народу. Внутрішня форма визначається як елемент пам'яті мови, який проявляється через збереження ознак об'єкту. Проведено паралелі з теорією лінгвістичної відносності та з деякими іншими релевантними лінгвістичними концепціями. Окрема дослідницька увагу зосереджено на проведенні етимологічно-когнітивного аналізу основних вербалізаторів аналізованої категорії, до яких на основі аналізу лексикографічних джерел відносимо duty, office, requirement, incumbency, pledge, oath, covenant, contract. Етимологічний аналіз дозволив встановити первинні класифікаційні ознаки (класифікатори), які формують внутрішню форму аналізованої категорії. Аналіз семантики вербалізаторів у сучасній англійській мові дозволив прослідкувати їх еволюцію крізь призму синхронії та діакронії. Взаємозв'язок сучасних та етимологічних лексико-семантичних варіантів у семантиці вербалізаторів пояснено метафоричними особливостями людського мислення, коли наслідок асоціюється з причиною або потреба асоціюється з її вирішенням. Встановлено, що англійськомовна категорія DUTY / ОБОВ'ЯЗОК осмислюється у свідомості мовців як необхідність зробити що-небудь у наслідок обіцянки, угоди або виходячи з повноважень займаної посади, а також гарантія такої дії. При цьому дія в контексті реалізації аналізованої категорії осмислюється як відновлення «рівноваги» коли те, що людина має зробити концептуалізується як «утримання такої необхідної дії далеко від пацієнса», а отже, категорія обов'язку осмислено як необхідність припинення такого роду «утримання» та вчинення відповідної дії (за домовленістю, обіцянкою, угодою, відповідно до посади тощо).

Ключові слова: внутрішня форма, етимон, категорія, категоризація дійсності, класифікатор.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Етичні категорії є основоположними принципами людського буття та колективного співіснування у соціумі. Відносини між людьми не можливо було б уявити без певних ustalених норм та правил, до яких, власне, й відносяться принципи етики та моралі, що складають основу формування юридичних законів, суспільних правил та регуляторів. Основоположним постулатом когнітивної лінгвістики (Cognitive Commitment [14, 168]) є твердження про те, що принципи мислення отримують своє відображення у лінгвальній системі. Відповідно до цього, ментальні схеми репрезентації етичних категорій у колективній свідомості носіїв англійської мови мають бути відображеними на рівні мовної організації. Іншими словами, аналіз вербалізаторів етичних категорій може стати ключем до розуміння сутності таких онтологічних соціокультурних явищ, як етика та мораль.

У контексті теорії лінгвістичної відносності [15; 17] дослідження такого плану дозволило б дати відповідь на питання «як саме мова, на якій ми говоримо, впливає на об'єктивацію етичних категорій у нашій свідомості, тобто як мовна особистість визначає наше відношення до етики та моралі?». Відповіді на ці питання могли б зробити вагомий внесок у теорію пізнання та пролити світло на корінь світоглядних непорозумінь, що мають морально-етичний характер. Однак, для того, щоб встановити особливості ментальної репрезентації етичних категорій, вбачається за необхідне висвітлити внутрішню форму їх вербалізаторів, оскільки саме внутрішня форма складає первинний образ концептуалізації нової інформації (абстрактних етичних категорій) через вже відоме (конкретних предметів та феноменів), через те, що, на наш погляд, конкретне передую абстрактному. Таким чином, внутрішня форма є закарбованою у суспільній пам'яті та складає основу сучасного розуміння категорій та концептів, включаючи етичні.

Отже, актуальність наукової розвідки, з одного боку, полягає у важливості англійськомовної етичної категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК, оскільки вона є однією з основоположних регуляторів правових та моральних відносин у суспільстві, а з іншого – відсутністю досліджень у вітчизняному мовознавстві, які б висвітлювали саме внутрішню форму аналізованої лінгвоетичної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема кореляції мовної та концептуальної картини світу розглядається досить тривалий час. Вона була започаткована ще В. фон Гумбольдтом [2], розвинена Л. Вайсгербером [16], З. Д. Поповою [8], Й. А. Стерніним [13], О. А. Радченко [10]. Інтерес до цієї проблематики не згасає і сьогодні, про що свідчать сучасні публікації [11, 69-71; 4, 35-41]. Як зазначає більшість вищезазначених науковців одним із дієвих методів дослідження актуалізації інформації мовними засобами виступає саме етимологічний аналіз її вербалізаторів.

Таким чином, у фокус лінгвістичних досліджень потрапляють питання етимології та внутрішньої форми лексичних одиниць, що вербалізують певні ментальні утворення. Дослідження такого порядку дають змогу простежити зв'язок між окремими фрагментами концептуальної картини світу через діахронічний аналіз семантики лексичних одиниць, що їх вербалізують. Це, в свою чергу, висвітлює неперервність семантико-концептуального континууму. Теоретичні напрацювання з цього питання будуть більш детально розглянуті під час викладення основного матеріалу. Тут, однак, хотілося б зазначити, що до сучасних наукових праць, які розкривають зазначену проблему належать [7, 224-229; 5, 44-47]. Не зважаючи на вагому кількість наукових розвідок, які присвячені дослідженню етимології різних лексем, що належать до різних лексико-семантичних полів, проблема внутрішньої форми основних вербалізаторів етичних категорій, включаючи категорію DUTY, залишається відкритою.

Формулювання мети і завдань статті.

Метою дослідження є висвітлення внутрішньої форми основних вербалізаторів англійськомовної етичної категорії DUTY. Відповідно до цього вбачається за необхідне розв'язання наступних завдань:

- визначення основних вербалізаторів англійськомовної категорії DUTY;
- висвітлення етимологічних змін у їх семантиці в діахронічному аспекті;
- встановлення «первинних» когнітивних класифікаційних ознак англійськомовної категорії DUTY.

Об'єктом дослідження виступає етична категорія DUTY, а предметом є етимологія її основних англійськомовних вербалізаторів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Питання етимологічних досліджень має досить давню наукову історію [1; 6; 12]. Внутрішня форма розуміється з одного боку, як елемент пам'яті мови через збереження ознаки об'єкта, а з іншого – як схема взаємодії з ним [3, 366]. «Внутрішня форма слова є відношенням змісту думки до свідомості; вона показує, як людині уявляється її власна думка» [9, 83]. Ключовим тут слід вважати дихотомію співвідношення «змісту думки і свідомості», де під першим розуміється, очевидно, початковий етап формування поняття, яке має бути закріпленим в слові, а під другим – власне рівень людської свідомості (колективного чи індивідуального знання про світ), яка скеровує лінгвокогнітивні процеси номінації. О. О. Потебня вважав, що саме цим можна пояснити той факт, що «у мові існує багато слів для позначення предмета, так само, як і одне слово може вживатися для позначення абсолютно різних предметів» [9, 84]. Тобто в роботах О. О. Потебні простежуються ідеї асиметричного дуалізму мовного знаку.

Будучи обмеженими обсягом поданої наукової розвідки перейдемо безпосередню до висвітлення внутрішньої форми англійськомовних вербалізаторів категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК. Загалом номінативним полем категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК виступають лексема-репрезентант *duty*, а також одиниці *obligation, commitment, need, office, requirement, incumbency, pledge, oath, covenant, compact* [18; 20; 21]. У минулій науковій розвідці були розглянуті перші чотири вербалізатори. У поданій статті дослідницька увага буде сфокусована на наступних вербалізаторах етичної категорії DUTY / ОБОВ'ЯЗОК: ключовій лексемі *duty*, а також лексичних одиницях *office, requirement, incumbency, pledge, oath, covenant, compact*.

Ключовим вербалізатором англійськомовної категорії DUTY є однойменна лексема *duty*. У сучасній англійській мові вона має два основних значення: 1) *something that you have to do because it is morally or legally right* («обов'язкова послуга, яка повинна бути зроблена; сила того, що є морально правильним» – тут і далі переклад наш – Е. О. Веремчук); 2) *obligatory tasks, conduct, service, or functions that arise from one's position* («обов'язкові завдання, поведінка, послуга чи функції, що виникають внаслідок наявності певного суспільного положення») [20]. Існування цих двох лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) ґрунтується

на внутрішній формі аналізованої одиниці. Лексема походить від англо-французького слова *duete*, від старофранцузького *deu* – “*due, owed; proper, just*” («належне, обов’язкове, відповідне, обґрунтоване»), від народного латинського *debutus*, від латинського *debitus* – дієприкметник минулого часу *debere* “*to owe, keep something away from someone*” [18] («заборгувати, тримати щось від когось подалі»).

Цей словотвірний ланцюг зводиться до двох ключових морфем: префікса *de*, який має значення “*away*” («далеко») + корінь *habere* – “*to have*” («мати»). Латинський етимон, у свою чергу, має протоіндоєвропейське походження: корінь **ghabh-* “*to give or receive*” («давати або отримувати») [21]. Отже, етимологічний аналіз виявив таку когнітивну ознаку, як «обов’язковість виконання», яка ґрунтується на етимологічно первинному класифікаторі «утримання чогось подалі від реципієнта». Цей етимологічний класифікатор зазнав пересмислення та згрупував в інтенціоналі аналізованої лексеми ЛСВ, які виражають обов’язок суб’єкта «припинити такого роду утримання та віддати реципієнтові належне».

Розглянемо вербалізатор *office* – “*an important position of authority, especially in government; the work and duties connected with this*” [19] («важлива керуюча посада, особливо в уряді; робота та обов’язки, які пов’язані із нею»). Сучасний лексико-семантичний варіант вербалізатора аналізованої категорії “*work and duties connected with an important position in authority*” («робота і обов’язки, які пов’язані із обійманням важливого поста») актуалізує у ній класифікаційну ознаку «виконання відповідального обов’язку». Однак, для того, щоб встановити етимологічну вмотивованість сучасного ЛСВ аналізованого вербалізатора необхідно виявити класифікатор, який лежить в основі його внутрішньої форми.

Так, зокрема, згідно з даними етимологічного словника лексема *office* походить від старофранцузького слова *ofice* “*place or function; divine service*” («місце або функція, служіння Богу») та від латинського *officium* “*a service, kindness, favor; an obligatory service, official duty, function, business; ceremonial observance*” («послуга, доброта, прихильність; обов’язкова служба, службовий обов’язок, функція, діло; церемоніальне дотримання»). Латинський етимон, в свою чергу, є скороченням слова *orificium* “*work-doing*” («виконання роботи»), який має індоєвропейське походження від **or-* – “*to work, produce in abundance*” («працювати, виробляти з надлишком») + *facere* “*to make, to do*” («робити, діяти») [19]. Етимологічний аналіз

засвідчує, що основу внутрішньої форми аналізованого вербалізатора складає класифікатор «**виробничо-направлена дія**». Етимологічний класифікатор цілком корелює із сучасною класифікаційною ознакою, оскільки виконання відповідального обов’язку є різновидом дії, що направлена на виробництво у широкому розумінні. Отже, внутрішня форма вербалізатора *office* вказує на те, що категорія DUTY має класифікаційну ознаку «дія», а отже вона є динамічною за своїм характером.

Лексема *requirement* своїм лексико-семантичним варіантом “*something that must be done because of a law or rule*” («щось, що має бути зроблене із вимог закону чи правил») також є вербалізатором категорії DUTY. Класифікатором на сучасному мовному зрізі виступає ознака «необхідність, яка обумовлена законом». Однак, у діяхронічній перспективі в основу внутрішньої форми аналізованої лексеми покладено інший класифікатор. Так, зокрема, слово *require* походить від давньофранцузького слова *requerre* “*seek, procure; beg, ask, petition; demand*” («шукати, прохати, вимагати»), від латинського **requaerere, requirere* “*seek to know, ask*” («намагатися дізнатися, запитувати»). Латинський префікс *re-* означає “*back to the original place; again, anew, once more*” («назад на початкове місце, знову, ще раз») + *quaerere* “*ask, seek*” («прохати / питати, шукати») [19].

Таким чином, доходимо висновку, що в основі етимона може бути покладено два значення: «*прохати / вимагати зробити щось у відповідь*» – вмотивоване етимологічними семами “*demand*” + “*back to the original place*”; «*неодноразово прохати / вимагати щось зробити*» – вмотивоване етимологічними семами “*demand*” + “*again, once more*”. Узагальнюючим класифікатором у цьому сенсі виступає ознака «**багаторазова вимога зробити щось у відповідь**». Етимологічний класифікатор у повній мірі співвідноситься з сучасною класифікаційною рисою, оскільки вимога закону, з одного боку, є постійною («багаторазовою»), а з іншого – висувається виключно за певних обставин (тобто у відповідь або відповідно до тієї ситуації чи обставин, у яких опинився суб’єкт).

Лексико-семантичний варіант лексеми *incumbency* “*the office, duty, or tenure of an incumbent*” [18] («обов’язки або строк повноважень посадової особи») також об’єктивує англійськомовну категорію DUTY виражаючи в ній когнітивну ознаку «обов’язок на займаній посаді». Вона походить від латинського слова *incumbentem* (*nominative incumbens*) “*holder of a church position*” («посадовець церкви»), від *incumbere* “*recline on*” [19] («покладатися на») і у переносному значенні

“*apply oneself to*” («докладати зусиль»). Ця лексема, в свою чергу, походить від етимону *cumbere* “*lie down*” («лежати»). В буквальному сенсі внутрішня форма аналізованої лексеми містить значення «лежати на чомусь». Таким чином, первинною, з етимологічного погляду, класифікаційною ознакою є «фізичне перебування на чомусь». Значення фізичного перебування зазнало переосмислення та дало початок ЛСВ «перебування на посаді», тобто відбулося абстрагування вихідного значення. Отже, доходимо висновку, що аналізована категорія DUTY серед своїх класифікаційних ознак, що формують її внутрішню форму має класифікатор «**перебування на чомусь**».

Наступним вербалізатором є лексема *oath*. Вона походить від староанглійського слова *ad* “*judicial swearing, solemn appeal*” («судова присяга, урочисте звернення»), від протогерманського **aithaz*, старосаксонського *eth* і від протоіндоєвропейського кореня **oi-to-* “*an oath*” [19] («присяга»). Отже, основу її внутрішньої форми складає когнітивна ознака «обіцянка». Слід відмітити той факт, що ця інтегральна ознака вербалізується цією одиницею і по сьогоднішній день, оскільки її сучасним ЛСВ виступає “*a formal and very serious promise*” («офіційна і дуже серйозна обіцянка») [18]. Таким чином, етимологічний аналіз одиниці *oath* вказує на наявність класифікаційної ознаки «обіцянка» в англійськомовній етичній категорії DUTY.

Наступною проаналізуємо лексеми *pledge*. Вона походить від старофранцузького слова *plege* “*hostage, security, bail*” («заручник, безпека, застава»), від середньоголландського *plien* “*to answer for, guarantee*” («відповісти, гарантувати»), від староанглійського *pleon* “*to risk the loss of, expose to danger*” [Etymology dictionary] («ризикувати втратою чогось, надавати небезпеці»). Внутрішня форма цього вербалізатора вказує на існування класифікаційної ознаки «гарантія виконання». У свою чергу, англійський етимон походить від протоіндоєвропейського кореня **dlegh-* “*to engage oneself, be or become fixed*” («залучатися до чогось, бути зв'язаним») [19]. Таким чином, первинне етимологічне значення цієї лексеми містить ознаку «бути пов'язаним». Отже, це засвідчує те, що категорія DUTY має класифікаційну ознаку «зв'язаність» та «гарантія виконання». За лексикографічними даними аналізована лексема у сучасній мові має ЛСВ “*a serious or formal promise or something that you give as a sign that you will keep a promise*” [18] («серйозна чи формальна обіцянка чи щось, що надається як знак виконання обіцянки»). Таке значення вказує на те, що її внутрішня форма не зазнала значних змін та зберіглася донині.

Лексема *covenant* також вербалізує аналізовану категорію своїм ЛСВ “*a formal written agreement between two or more people or groups of people which is recognized in law*” [18] («письмова угода між двома або більше особами, яка має юридичну силу»). Лексема походить від старофранцузького слова *covenant, convenant* “*agreement, pact, promise*” («угода, пакт, обіцянка»), від латинського *convenire* “*come together; unite; be suitable, agree*” («збиратись, об'єднатися; бути придатним, домовитись»), від протоіндоєвропейського кореня **gwa-* “*to go, come*” [19] («йти, приходити»). Семантика аналізованої лексичної одиниці вербалізує когнітивну ознаку «обіцянка за взаємною згодою».

Лексема *compact* має ЛСВ “*an agreement between countries or people*” [20] («угода між людьми або країнами»). Вона має латинське походження – *compactus* “*to fasten together, construct*” («з'єднувати щось, конструювати»). Етимон має префікс *com* “*with, together*” («з, разом») + *pacisci* “*to covenant, contract*” [19] («заклювати договір, контракт») Він, у свою чергу, походить від протоіндоєвропейського кореня **pag-* “*to fasten*” («скріпляти»). Лексична одиниця актуалізує класифікаційну ознаку «угода» в англійськомовній категорії DUTY.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз етимології вербалізаторів дозволив встановити, що основу внутрішньої форми категорії DUTY в англійській мові складають класифікатори «утримання чогось подалі від реципієнта» (*duty*), «виробничо-направлена дія» (*office*), «багаторазова вимога зробити щось у відповідь» (*requirement*), «перебування на чомусь» (*incumbency*), «зв'язаність», «гарантія виконання» (*pledge*), «обіцянка за взаємною згодою» (*covenant*), «угода» (*compact*). Отже, можна дійти висновку, що англійськомовна категорія DUTY / ОБОВ'ЯЗОК осмислюється у свідомості мовців як необхідність зробити що-небудь, як результат обіцянки, угоди, або повноважень займаної посади, а також гарантія такої дії. При цьому дія в контексті реалізації аналізованої категорії осмислюється як відновлення «рівноваги», коли те, що людина має зробити, концептуалізується «як утримання такої необхідної дії далеко від пацієнса», а отже, категорія обов'язку осмислюється як необхідність припинення такого роду «утримання» та вчинення відповідної дії (за домовленістю, обіцянкою, угодою, відповідно до посади тощо). **Перспективою** подальших досліджень може стати виявлення базових класифікаторів інших етичних категорій через висвітлення внутрішньої форми їх номінативних засобів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 296 с.
2. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / пер. с нем. 2-е изд. Москва : Наука, 1989. 314 с.
3. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. Москва, 2004. № 1. С. 6–17.
4. Лазарович О. М. Концептуалізація світу та лінгвістичні засоби її вираження у споріднених мовах. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. Івано-Франківськ, 2012. №2 (18). С. 35–41.
5. Лебедівна О. Я. Походження і розвиток лексеми ЛИС в історії української мови. *Магістеріум. Мовознавчі студії*. Київ, 2014. Вип. 57. С. 44–47.
6. Лосев А. Ф. Знак. Символ. Миф. Москва : МГУ, 1982. 479 с.
7. Ніколаєва Н. М. Етимологія лексем на позначення кольору. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2012. № 6. С. 224–229. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuffm_2012_6_54.
8. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика. Москва : Восток-Запад, 2007. 314 с.
9. Потебня А. А. Мысль и язык : полное собрание сочинений. Одесса : Госиздат Украины, 1922. Т. 1. 1922. 188 с.
10. Радченко О. А. Язык как мирозидание. Лингвофилософская концепция неогумбольдтианства. Москва : Едиториал УРСС, 2005. 312 с.
11. Середницька А. Я. Відмінності між мовною та концептуальною картинами світу з погляду сучасного мовознавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. Одеса, 2016. № 21. Т. 1. С. 69–71.
12. Снитко Е. С. Внутренняя форма номинативных единиц. Львов : Свит, 1990. 188 с.
13. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1985. 172 с.
14. Evans V. *Cognitive linguistics: An Introduction*. Edingburg : Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
15. Sapir E. *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality*. Berkeley : University of California Press, 1949. 617 p.
16. Weisgerber L. *Vom Weltbild der deutschen Sprache I Halbband: die Inhaltbezogene Grammatik*. Düsseldorf : Padagogischer Verlag Schwann, 1953. 267 s.
17. Whorf B. L. *Language, Thought and Reality : Selected Writings by Benjamin Lee Whorf*. Cambridge : MIT Press, 1956. 290 p.
18. Collins English Dictionary. New York : Harper Collins Publishers, 2006. 8th Edition. URL : <https://www.collinsdictionary.com/>.
19. Etymology dictionary. URL : <https://www.etymonline.com>.
20. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <http://www.ldoceonline.com/>.
21. Oxford Learner's Dictionaries. URL : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.

REFERENCES

1. Holyanych, M. I. (2007). *Vnutrishnya forma slova i dyskurs : monohrafiya* [Internal word form and discourse: monograph]. Ivano-Frankivsk: Publishing and Design Department of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University [in Ukrainian]
2. Gumboldt, V. fon. (1989). *Izbrannyye trudy po yazykoznaniiyu* [Selected works on linguistics] Moscow: Science [in Russian]
3. Kubryakova, Ye. S. (2004). *Ob ustanovkakh kognitivnoy nauki i aktualnykh problemakh kognitivnoy lingvistiki* [On the attitudes of cognitive science and current problems of cognitive linguistics]. Moscow: Indrik [in Russian]
4. Lazarovych, O. M. (2012). *Kontseptualizatsiya svitu ta lnhvistychni zasoby yiyi vyrazhennya u sporidnennykh movakh* [Conceptualization of the world and linguistic means of its expression in related languages]. Ivano-Frankivsk: Prykarpattya Bulletin of NTSh [in Ukrainian]
5. Lebedivna, O. YA. (2014). *Pokhodzhennya i rozvytok leksemy LYS v istoriyi ukrayinskoyi movy* [Origin and development of the lexeme LIS in the history of the Ukrainian language]. Kyiv: Magisterium [in Ukrainian]
6. Losev, A. F. (1982). *Znak. Simvol. Mif* [Sign. Symbol. Myth]. Moscow: Moscow State University [in Russian]
7. Nikolayeva, N. M. (2012). *Etymolohiya leksem na Poznachennya koloru* [Etymology of lexemes to denote color]. Lutsk: Scientific Bulletin of Volyn National University named after Lesya Ukrainka [in Ukrainian]
8. Popova, Z. D. (2007). *Kognitivnaya lingvistika* [Cognitive linguistics]. Moscow: East-West [in Russian]
9. Potebnya, A. A. (1922). *Mysl i yazyk : polnoye sobraniye sochineniy* [Thought and language: complete collection of works]. Odessa: State Publishing House of Ukraine [in Russian]
10. Radchenko, O. A. (2005). *Yazyk kak mirosozidaniye. Lingvofilosofskaya kontseptsiya neogumbold'tianstva* [Language as the creation of the world. Linguo-philosophical concept of neo-Humboldtianism]. Moscow: Editorial URSS [in Russian]

11. Serednytska, A. Ya. (2016). Vidminnosti mizh movnoyu ta kontseptual'noyu kartynamy svitu z pohlyadu suchasnoho movoznavstva [Differences between linguistic and conceptual pictures of the world in terms of modern linguistics]. Odessa: Scientific Bulletin of the International Humanities University [in Ukrainian]
12. Snitko, Ye. S. (1990). Vnutrennyaya forma nominativnykh yedynits [Internal form of nominative units]. Lviv: Svit [in Russian]
13. Sternin, I. A. (1985). Leksicheskoye znacheniye slova v rechi [Lexical meaning of the word in speech]. Voronezh: Voronezh University Publishing House [in Russian]
14. Evans, V. (2006). Cognitive linguistics: An Introduction. Edingburg: Edinburgh University Press
15. Sapir, E. (1949). Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality. Berkeley: University of California Press
16. Weisgerber, L. (1953). Vom Weltbild der deutschen Sprache I Halbband: die Inhaltbezogene Grammatik [From the worldview of the German language I half volume: the content-related grammar]. Düsseldorf: Padagogisher Verlag Schwann [in German]
17. Whorf, B. L. (1956). Language, Thought and Reality: Selected Writings by Benjamin Lee Whorf. Cambridge: MIT Press
18. Collins English Dictionary. New York: Harper Collins Publishers, 2006. 8th Edition. URL : <https://www.collinsdictionary.com/>
19. Etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com>
20. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com/>
21. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

THE VERBALIZERS OF THE ENGLISH- ETHICAL CATEGORY DUTY / RESPONSIBILITY ETYMOLOGICAL MOTIVATION

Veremchuk Eldar Oleksandrovych

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the English Philology Department

Zaporizhzhia National University,

Str. Zhukovsky, 66a, Zaporizhzhia, Ukraine

The article analyzes the objectivization peculiarities in the English-language category DUTY through the linguocognitivism prism. The internal word form role in the categorization research processes, the reality classification, and their consolidation results by language is highlighted. The etymological scientific value and analysis is substantiated. In the fact, it consists of the internal form and lexical units which are a kind of language energy, which influences its speakers on a subconscious level and embodies the historical and cultural people's memory. The internal form is defined as the language memory elements, which are revealed through preservation the object features. Parallels are drawn with the linguistic relativity theory and with some other relevant linguistic concepts. The separate research attention is focused on the etymological, cognitive analysis and the main verbalizers analyzed category, which on the analysis basis lexicographic sources includes duty, office, requirement, incumbency, pledge, oath, covenant, compact. Etymological analysis allowed to establish the primary classificational features (classifiers) that form the internal analyzed category form. The verbalizers semantics analysis in modern language allowed to trace their evolution through the synchrony and diachrony prism. The relationship between modern and etymological lexical-semantic variants in the verbalizers semantics is explained by the human metaphorical thinking features, when the consequence is associated with the cause or the need with its solution. It has been established that the English-language category DUTY is interpreted in the speakers' minds as the need to do something as a promise result, agreement or based on the position authority, as well as a guarantee of such action. In this context, the action in the implementation analyzed category context is understood as the restoring "balance" when what a person has to do is conceptualized "as keeping such a necessary action away from the patient", and therefore, the duty category is understood as the need to stop this by taking the appropriate action (according to agreement, promise, in accordance with the position, etc.)

Key words: *reality categorization, category, classifier, etymon, internal form.*

УДК 81:001.12/18

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.6>

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У МЕДІЙНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Гірняк Олег Григорович

аспірант кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна

У статті досліджено та проведено узагальнений аналіз найбільш відвідуваних інтернет-ресурсів із окресленням загальних закономірностей та актуалізації гендерних стереотипів. Відображено основні тенденції розвитку гендерних стереотипів у соціальних мережах. Базу дослідження становили 500 повідомлень, вибраних з реакцій на популярний контент у глобальній мережі. Наведено приклади використання слів із гендерним забарвленням, що якнайкраще характеризують протилежні статі. Розглянуто гендерні стереотипи, гендерні нормативи поведінки і проблеми гендерної ідентифікації у сучасному українському суспільстві. Описано основні види гендерних стереотипів, пов'язаних з маскуліністю та фемініністю. Окреслено фактори, що сприяють зміні стереотипів: спілкування і спільна діяльність з об'єктом пізнання; об'єднання людей для досягнення значущої мети; збільшення знань про об'єкт спілкування; фактори групової динаміки, що є результатом групової взаємодії.

Також у статті розкрито зміст основної класифікації гендерних стереотипів. Проведено огляд досліджень у площині встановлення гендерних особливостей електронного листа. Проаналізовано контент присвячений стосункам між чоловіком і жінкою як невід'ємною частиною людського життя. Розглядаються чинники впливу гендерних стереотипів на особистісне становлення людини.

Видокремлено концепти маскуліності і феміності, визначивши, що вони є не тільки когнітивно, а й культурно зумовленими сутностями, що мають велике значення для формування мовного середовища в Інтернеті та у реальному житті мовця. Зроблено висновок, що у мові інтернет-спілкування можна відзначити явне переважання тем, присвячених особистому та інтимному життю людини. Аналіз гендерних стереотипів у віртуальній реальності дозволяє зробити висновки, що у мові інтернет-спілкування можна відзначити явне переважання тем, присвячених особистому та інтимному життю людини. Тематика праці, професійної діяльності, виробничих успіхів залишається незатребуваною. Показано, що для осіб усіх статей притаманна досить висока частотність лексем, що позначають родинні взаємини, що свідчить про значущість сімейних цінностей.

Ключові слова: гендер, Інтернет, коментарі, лексика, концепт, контент, мовець.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Чоловік і Жінка – історично мінливі концепти. Культурна репрезентація статі створюється за допомогою тих чи інших профілів цих концептів. Водночас далеко не останню роль в актуалізації гендерних стереотипів відіграє електронна або комп'ютерна комунікація. Під комунікацією в загальному вигляді мають на увазі «акт спілкування, зв'язок між двома і більше індивідами, засновані на взаєморозумінні; повідомлення інформації однією особою іншій або ряду осіб», а також «процеси передавання інформації» [9, 14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що цілі комунікації соціальні і перебувають під впливом суспільства. Електронна комунікація, як відомо, це різновид масової комунікації, процес якої відбувається за допомогою комп'ютера. Вважається, що винахід Інтернету і поява особливого віртуального середовища може бути співставним з виникненням писемності або винаходом друкарського

верстата Й. Гуттенбергом [15, 196]. Багато вчених говорять про позитивні і негативні сторони впливу Інтернету на наше спілкування, мислення і мову [15]. Виділяють чотири аспекти цієї інформаційної революції – технологічний, соціальний, інформаційно-кількісний і, звичайно, лінгвістичний, оскільки вплив Інтернету на розвиток будь-якої мови, що обслуговує цю віртуальну реальність, стає дедалі значнішим [3, 1]. Девід Крістал говорить про виникнення віртуальної мовної особистості; О. Л. Каменська виділяє навіть мовну особистість жінки та мовну особистість чоловіка [3, 1]. Вплив гендерного чинника на електронну комунікацію цікавить багатьох дослідників, оскільки гендерна складова є досить значущою в структурі будь-якої особистості.

Гендерний підхід, на думку А. В. Кіріліної, дозволяє описати не тільки антропоцентричну систему мови, а й вивчити концепти маскуліності і феміності, визнаючи їх не тільки когнітивно, а й культурно зумовленими сутностями, тобто перенести вивчення у площину лінгво-

культурології та інших наук, пов'язаних з дослідженням культури і суспільства. А. В. Кіріліна звертає увагу на те, що «... йдеться вже не про те, як стать впливає на комунікативну поведінку і використання мови, а про те, якими засобами оперує мова для конструювання гендерної ідентичності, в яких комунікативних ситуаціях і типах дискурсу і з якою інтенсивністю відбувається конструювання» [12, 9].

Важливо зрозуміти, як віртуальна реальність впливає на процеси мовного конструювання гендеру та їх динаміку, що і як змінюється в конструюванні гендеру залежно від формату електронної комунікації.

Існує низка робіт, присвячених вивченню впливу гендеру на віртуальну реальність. Найбільш дослідженим у цій галузі стало англomовне електронне спілкування у його всіляких різновидах. Особливу увагу приділяють дискурсу чату і конструюванню гендерної ідентичності. Це зрозуміло, тому що англomовний Інтернет існує набагато довше, ніж російськомовний.

Вивчення гендерної специфіки Інтернет спілкування здійснено Л. Ф. Компанцевою у роботах «Гендерні основи Інтернет-комунікації в пострадянському просторі» [13], «Дискурс-аналіз поведінки чоловіків і жінок у мережі» [14], Є. І. Горошко в дослідженні «Гендерні особливості Інтернет спілкування» [3]. Робота Л. Ф. Компанцевої є аналізом гендерних основ російськомовного Інтернету з погляду дискурсивних практик. Вона аналізує гендерну компоненту мовної віртуальної особистості на матеріалі асоціативного тезауруса чоловіків і жінок, складеного на основі даних мережі. Один з основних висновків цієї роботи говорить про виникнення нової комунікативної спільноти, де віртуальне спілкування буде ґрунтуватися не на принципах конфронтації маскулінного і фемінного типів дискурсу, а на їх толерантності і взаємодії [13, 398]. На прикладі чатів Л. Ф. Компанцева показала, що саме жіночій комунікації притаманні емпатія і прихований комплімент, жінки і чоловіки «... відпрацьовують в Інтернеті моделі поведінки, які їм не властиві, але були б бажаними в реальному житті. Невпевненість у собі, незадоволення собою, занижена самооцінка, бажання вирватися з екзистенціального і соціального вакууму – ось ті причини, які слугують основою формування нового Інтернет-образу та Інтернет-поведінки» [13, 5].

У роботі Є. І. Горошко об'єктом вивчення стала організація текстів електронних повідомлень особистого листування, які можуть бути віднесені до різновиду електронного побутового дискурсу. Проведений нею огляд

досліджень у площині встановлення гендерних особливостей електронного листа показав, що чоловіча мова була лексично багатшою, а чоловічі речення – довшими. Жінки використовували більше дієслів, їхні речення були коротшими, лексичні засоби були менш різноманітними, а також у їхніх розмовах простежувалася відчутніша тенденція замінювати іменники займенниками [3, 7].

Все сказане вище спонукало нас провести дослідження мови користувачів україномовного Інтернету, завдання якого полягає у з'ясуванні того, як представлені у віртуальному світі концепти Чоловік і Жінка.

Формулювання мети і завдання статті. У цій роботі ми ставимо собі за *мету*: дати узагальнений аналіз найбільш відвідуваних інтернет-ресурсів, з'ясувавши загальні закономірності та актуалізації гендерних стереотипів. Можна не сумніватися, що кожен з названих аспектів може бути вивчений більш детально.

Актуальність цієї роботи полягає не тільки в її важливості, а й в слабкій вивченості гендерних стереотипів на прикладах Інтернету, які належать до різновиду електронного побутового дискурсу. Об'єктом дослідження є коментарі чоловічих, жіночих і загальних інтернет-ресурсів.

Предметом дослідження була специфіка функціонування гендерних стереотипів в електронній комунікації.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що чи не вперше розгляд гендерних стереотипів здійснено на матеріалі україномовного Інтернету.

Базу дослідження становили 500 повідомлень, вибраних з популярних інтернет-ресурсів. Середній віковий рівень авторів перебуває в проміжку від 20 до 40 років. Рідна мова російська або українська.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшою мірою нас цікавить загальна картина гендерних стереотипів, як її бачить і усвідомлює (або не усвідомлює) користувач Інтернету, незалежно від того, активним або пасивним учасником обговорення він є.

В Інтернеті існує величезна кількість інтернет-контенту, який ділиться на жіночий, чоловічий і загальний.

На жіночих інтернет-каналах беруть участь сотні тисяч осіб. Здебільшого тут обговорюються теми, безпосередньо пов'язані зі стереотипними уявленнями про смаки, інтереси і ролі жінок в реальному житті суспільства. Це канали про чоловіків, кохання, жіночу дружбу, весілля, вагітність і пологи, дітей і материнство, жіноче здоров'я, моду, стиль, шопінг тощо.

Інтернет-канали для чоловіків стосуються стереотипних уявлень про діяльність та інтереси сильної статі: спорт, чоловічі хобі, автомобільні новинки, робота і кар'єра, комп'ютери, суспільство і політика. Хоча трапляються також і такі напрями, як мода, стиль, краса, і книга улюблених рецептів, які чоловіки практично не відвідують.

У загальному контенті трапляються нейтральні теми: діти – наше все, здоров'я, знайомства тощо.

Функцію залучення уваги в будь-якому контенті виконують заголовки. Вони створюються користувачами Інтернету і нерідко представлені у вигляді запитань.

Велика частина контенту присвячена стосункам між чоловіком і жінкою як невід'ємною частиною нашого життя, що призводить до виникнення еротизованих тем: «Що робити, якщо ваша дівчина до вас була гулящою?», «Я стала коханкою», «А ви хотіли б одружитися незайманим?», «Як станцювати стриптиз для своєї дівчини?», «Ваші сексуальні фантазії». Тож ми робимо висновок про сексуалізацію такого виду Інтернет-дискурсу. Далеко не останнє місце посідають теми, що приділяють увагу інтимному життю загалом, сексуальним меншинам, репродуктивній функції.

Виявляють себе стереотипи жінки як сексуального об'єкта і чоловіка як споживача жіночої сексуальності, що виражається в значній кількості тем, присвячених жіночій зовнішності, жіночій моді, дозвіллю: «Жіночий запах», «Дівчина-модель може стати вашою дружиною?», «Продажність жінок» тощо.

У повідомленнях часто використовується слово автор, яке має нейтральну гендерну оцінку: «Нехай краще автор напише, як він це розуміє».

Аналіз номінацій, що вербалізують концепт Чоловік, показав, що у коментарях контенту ключовим є слово «чоловік» (52 входження). Лексему «мужик» (67 входжень) під чоловічим контентом вживають з метою висловити солідарність і показати повагу: «Запитай справжніх мужиків, чи вважають вони себе рабами?». У жіночому контенті це слово переважно асоціюється з визначеним набором негативних рис: грубість, нахабство, невихованість, прагнення випити, потреба в зраді: «Біля дверей тиняється п'яний мужик», «Всі мужики зраджують».

Частотність інших лексем значно нижча: мужчинка (14), мужичок (9), хлопчик (5), молода людина (4), коханець, старий (3), дядько, джентльмен, селяк, брюнет, цар, пацан, амбал (2), красень, хижак, виродок, хлопець, красень, хлопчина (1).

Серед прикметників, що характеризують слово «чоловік», трапляються: справжній (10), нормальний (4), заможний, хороший, багатий, інтелігентний (2), гідний (1): «Справжній чоловік на восьме березня поводить себе так само, як і в інші пори року, плюс дарує квіти», «Значить, як нормальний чоловік, він повинен затиснути свій страх в кулак і піти виправляти ситуацію, а не сидіти як ганчірка». А зі словом «мужик» часто зустрічається прикметник український (11): «Наші українські мужики супер-класні», «Тільки завдяки українському мужику з'явилася справжня українська жінка».

Крім того, у коментарях часто порушуються проблеми особистого життя. Тож загалом ми констатуємо, що у віртуальній реальності виявляються всі гендерні стереотипи, встановлені для концептів Жінка і Чоловік у реальній дійсності. Але їх акцентуація неоднакова.

У досліджених коментарях про осіб жіночої статі за частотою, безумовно, лідирує слово «жінка» (78), далі йдуть «баба» (19), «дама» (22), «дамочка» (6), тьотка (5), молодичка, леді (4), бабище (1), кобіта (1).

Трапляються і стійкі поєднання, такі як стара діва, справжня жінка, ідеальна жінка, дама серця.

Також виявлено багато слів, що вживаються для позначення осіб жіночої статі. Їх умовно можна поділити на тематичні групи, об'єднані за певним параметром. Так, красуня (12), лялька (7), королева (5), лялечка (3), богиня, цариця (2), спокусниця, модниця, секс-бомба (1); страшненька (5), хижачка, телиця, товстуха (3), уродка, корова (2), худенька (1) об'єднуються за аспектом «жіноча зовнішність»: «Є таке поняття, як любов, коли страшненька здається красунею для закоханого чоловіка», «Жінка – це і є богиня, навіть якщо вона іноді невиспана, і від цього менш красива чи незачесана», «А ось мене до товстеньких і худеньких не тягне, дивлюся на них зі співчуттям і тихим смутком».

Семантична ознака «колір волосся» об'єднує слова блондинка (19), брюнетка (6), шатенка (2): «Не тільки блондинки тупі», «Брюнетки виглядають серйозніше за легковажних блондинок».

Далі йде тематична група, що належить до «внутрішніх рис і поведінки». Ця група слів досить активно представлена у коментарях: стерва (15), дівчина, дівка (10), шалава (7), кокетка (5), відьма, діваха (3), шлюха (2). Водночас тільки під жіночим контентом з'являються лексеми: мегера, гадюка (2), карга, фурія (1). Крім цього, на рівні висловлювання значне місце посідають висловлювання про внутрішні риси та поведінку жінок. Їх можна віднести до

суджень, метою яких є загальновідомість стверджуваного. Цим досягається ефект стереотипізації, оскільки споживач контенту повинен сприймати їх як належне, а не замислюватися над правильністю таких суджень: «Один раз шалава – завжди шалава», «Кокетка – дівчина, яка пропонує себе без будь-якого наміру віддатися», «Дівчата повинні бути в клубі».

Тематична група, об'єднана за компонентом «вік», представлена словами дівчина (34), дівчинка (15), дівчисько, панночка (7), пацанка (3), діваха, старушка, бабуля (1): «Трата грошей не помітна для дівчат», «Але стервозність є в кожній дівчині».

Зі словом жінка трапляються такі прикметники: українська (18), справжня (15), красива (11), ідеальна (7), вагітна (6), сильна (3), розумна, самотня, багата (2).

Цікаво, що прикметників, які позначають риси характеру жінок, в електронній комунікації виявлено набагато більше, ніж тих, які належать до жіночої зовнішності, віку або внутрішніх рис і поведінки. Так, з позитивного боку жінка постає перед нами як розумна, мудра, сильна, смілива, відважна, типова, мила, незалежна, хороша, талановита, самостійна; з негативного – як нахабна, підла.

У повідомленнях під жіночим контентом поєднання «українська жінка» має тільки позитивну оцінку: «Українська жінка красива не так своєю статністю, зовнішністю – як своєю духовністю, величністю, добротою та відкритою душею»; «Українська жінка – це любляча мати, дружина. Зі справжньою українською душею. Проста, добра, роботяща, готова заради сім'ї гори перевернути». У чоловічих повідомленнях це словосполучення нерідко характеризується негативною оцінкою: «Я з 1994 року живу в Західній Європі і Північній Америці – і можу вас запевнити, що саме українські жінки найбільш примхливі, розпечені та жадібні». «Жадність українських жінок просто не знає кордонів».

Під різноманітним контентом коментарі залишає величезна кількість, що, безсумнівно, говорить про популярність такого виду спілкування. Учасники електронної комунікації самі формують стереотипні образи чоловіка і жінки. У ній чітко простежується гендерна опозиція,

немає слів, які характеризували б людей за професією, трудовою діяльністю; майже не вживається слово «людина», що містить загальні для всіх людей ознаки.

Слова, що номінують незалежність, самостійність, в електронній комунікації однаково вживаються як щодо чоловіків, так і щодо жінок.

Основний гендерний стереотип, який акцентується в чоловічих коментарях, це жінка як сексуальний об'єкт. У жіночих і в загальних коментарях жінці насамперед присуджують роль матері і дружини. Деякі жінки високо оцінюють власну професійну діяльність і незалежність.

Досліджуваний матеріал загалом дає підстави говорити про чіткий чоловічий стереотип. Чоловік представлений у стосунках з жінкою, асоціюється з силою, владою, розумом, грошима, руховою активністю: спортом, керуванням автомобілем, але може асоціюватися і зі слабкістю, тому що має право поплакати.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз гендерних стереотипів у віртуальній реальності дозволяє зробити висновки, що у мові інтернет-спілкування можна відзначити явне переважання тем, присвячених особистому та інтимному життю людини. Тематика праці, професійної діяльності, виробничих успіхів залишається незатребуваною. Однаковою є частота вживання лексем «чоловік» і «жінка» у мові інтернет-користувачів. У зв'язку з цим можемо акцентувати на таких гендерних стереотипах:

– Для чоловіків: ставлення до представників сильної статі, вміння захистити, матеріальне забезпечення сім'ї, споживання жіночої сексуальності.

– Для жінок: материнство, сексуальний об'єкт, власна висока сексуальність, естетизація жіночої зовнішності, градація за віком, кольором волосся, внутрішніми рисами.

Важливо відзначити інтерес жінок до професійної діяльності. Для осіб усіх статей притаманна досить висока частотність лексем, що позначають родинні взаємини, що свідчить про значущість сімейних цінностей. Тож гендерні стереотипи суспільному інтернет-дискурсі прямо перегукуються з реальним життям людей, які переносять свої думки та емоції у віртуальний світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арестова О. Н., Войскунский А. Е. Гендерные аспекты деятельности в Интернете. *Гуманитарные исследования в Интернете*. М., 2001.
2. Бергельсон М. Б. Языковые аспекты виртуальной коммуникации: Интернет-публикация (<http://www.rik.ru/vculture/seminar/index.html>), 2002.
3. Горошко Е. И. Гендерные особенности русскоязычного Интернета: Интернет-публикация (<http://www.textology.ru/public/goroshko1.html>), 2004.

4. Евгеньева А. П. Словарь русского языка: В 4-х т. М., 1999.
5. Женщина в сетях Интернета. – <http://love.kulichki.ne/roman/story3.html>.
6. Каменская О. Л. Гендернетика – наука будущего. *Гендер как интрига познания*. М., 2002.
7. Каменская О. Л. Текст и коммуникация: Учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков. М., 1990.
8. Кирилина А. В. Женский голос в паремииологии. *Женщина в российском обществе*. М., 1997. № 3. С. 23-26.
9. Кирилина А. В. Гендерные аспекты массовой коммуникации. *Гендер как интрига познания*. М., 2000.
10. Кирилина А. В. Развитие гендерных исследований в лингвистике. *Филологические науки*. М., 1998.
11. Кирилина А. В. Проблемы гендерного подхода в изучении межкультурной коммуникации. *Гендер как интрига познания*. М., 2002.
12. Кирилина А. В. Исследование гендера в лингвистических научных дисциплинах. *Гендерные образования в системе высшей и средней школы, состояние и перспективы*. Иваново, 2003.
13. Компанцева Л. Ф. Гендерные основы Интернет-коммуникации в постсоветском пространстве. Луганск, 2004.
14. Компанцева Л. Ф. Дискурс-анализ поведения мужчин и женщин в сети. http://www.crimea.edu/tnu/magazine/culture/culture3_7/index.htm.
15. Леонтович О. А. Компьютерный дискурс: языковая личность в виртуальном мире. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс*. Волгоград, 2000.
16. Литневская Е. И. Гендерные стереотипы в текстах коммерческой и социальной рекламы: к вопросу об изменении рекламного дискурса. *Русистика*. Киев, 2006.
17. Малшиевская Д. И. Базовые концепты культуры в свете гендерного подхода (на примере оппозиции «Мужчина/Женщина»). *Фразеология в контексте культуры*. М., 1999. С. 180-187.
18. Рябова Т. Б. Гендерные стереотипы и гендерная стереотипизация в Российском обществе: к постановке проблемы. *Женщина в российском обществе*. М., 2001. № 3.

REFERENCES

1. Arestova O. N., Vojskuskij A. E. Gendernye aspekty deyatel'nosti v Internete [Gender aspects of the Internet activity]. *Gumanitarnye issledovaniya v Internete*. М., 2001. [in Russian]
2. Bergel'son M. B. Yazykovye aspekty virtual'noj kommunikacii [Linguistic aspects of virtual communication]: *Internet-publikaciya* (<http://www.rik.ru/vculture/seminar/index.html>), 2002. [in Russian]
3. Goroshko E. I. Gendernye osobennosti russkoyazychnogo Interneta [Gender peculiarities of the Russian-speaking Internet]: *Internet-publikaciya* (<http://www.textology.ru/public/goroshko1.html>), 2004. [in Russian]
4. Evgen'eva A. P. Slovar' russkogo yazyka [Dictionary of the Russian language]: V 4-x t. М., 1999. [in Russian]
5. Zhenshhina v setyah Interneta. [A woman on the Internet] – <http://love.kulichki.ne/roman/story3.html>. [in Russian]
6. Kamenskaya O. L. Gendernetika – nauka budushhego [Gender science – science of the future]. *Gender kak intriga poznaniya*. М., 2002. [in Russian]
7. Kamenskaya O. L. Tekst i kommunikaciya: Uchebnoe posobie dlya institutov i fakul'tetov inostrannykh yazykov. [Text and communication: textbook for institutes and faculties of foreign languages] М., 1990. [in Russian]
8. Kirilina A. V. Zhenskij golos v paremiologii [Female voice in paremiology]. *Zhenshhina v rossijskom obshhestve*. М., 1997. №3. S. 23-26. [in Russian]
9. Kirilina A. V. Gendernye aspekty massovoj kommunikacii [Gender aspects of mass communication]. *Gender kak intriga poznaniya*. М., 2000. [in Russian]
10. Kirilina A. V. Razvitie gendernyx issledovaniy v lingvistike [The Development of gender studies in linguistics]. *Filologicheskie nauki*. М., 1998. [in Russian]
11. Kirilina A. V. Problemy gendernogo podxoda v izuchenii mezhkul'turnoj kommunikacii [Problems of gender approach in the study of intercultural communication]. *Gender kak intriga poznaniya*. М., 2002. [in Russian]
12. Kirilina A. V. Issledovanie gendera v lingvisticheskix nauchnyx disciplinax [Research of gender in linguistic scientific disciplines]. *Gendernye obrazovaniya v sisteme vysshej i srednej shkoly, sostoyanie i perspektivy*. Иваново, 2003. [in Russian]
13. Kompanceva L. F. Gendernye osnovy Internet-kommunikacii v postsovetskom prostranstve. [Gender foundations of Internet communication in the post-Soviet space] Луганск, 2004. [in Russian]
14. Kompanceva L. F. Diskurs-analiz povedeniya muzhchin i zhenshhin v seti. [Discourse analysis of behavior of men and women in the network] http://www.crimea.edu/tnu/magazine/culture/culture3_7/index.htm. [in Russian]
15. Leontovich O. A. Komp'yuternyj diskurs: yazykovaya lichnost' v virtual'nom mire [Computer discourse: language personality in the virtual world]. *Yazykovaya lichnost': institucional'nyj i personal'nyj diskurs*. Volgograd, 2000. [in Russian]

16. Litnevskaya E. I. Gendernye stereotipy v tekstax kommercheskoj i social'noj reklamy: k voprosu ob izmenenii reklamnogo diskursa [Gender stereotypes in commercial and social advertising texts: on the issue of changing advertising discourse]. Rusistika. Kiev, 2006. [in Russian]
17. Malshievskaya D. I. Bazovye koncepty kul'tury v svete gendernogo podxoda (na primere oppozicii «Muzhchina/Zhenshhina») [Basic concepts of culture in the light of gender approach (on the example of the opposition "Man/Woman")]. Frazеologiya v kontekste kul'tury. M., 1999. S. 180-187. [in Russian]
18. Ryabova T. B. Gendernye stereotipy i gendernaya stereotipizaciya v Rossijskom obshhestve: k postanovke problemy [Gender stereotypes and gender stereotyping in the Russian society: to the problem statement]. Zhenshhina v rossijskom obshhestve. M., 2001. №3. [in Russian]

GENDER STEREOTYPES IN INTERNET MEDIA DISCOURSE

Hirnyak Oleg Hryhorovych

Postgraduate Student at the Department of Applied Linguistics

Lviv Polytechnic National University

Str. Bandera, 12, Lviv, Ukraine

The article examines and provides a generalized analysis of the most visited internet resources with a definition of general patterns and actualization of gender stereotypes. The main trends in the development of gender stereotypes in social networks have reflected. The research base consisted of 500 messages selected from reactions to popular content on the global network. Examples of the use of words with gender colouring that best characterize the opposite sexes have given. Gender stereotypes, gender standards of behaviour and problems of gender identification in modern Ukrainian society have considered. The main types of gender stereotypes associated with masculinity and femininity have described. Factors contributing to changing stereotypes have identified: communication and joint activity with the object of knowledge; merge people to achieve the significant goal; increasing knowledge about the object of communication; factors of group dynamics that are the result of group interaction.

The article also reveals the content of the main classifications of gender stereotypes. A review of research in the field of establishing gender characteristics of the e-mail has carried out. The article also reveals the content of the main classifications of gender stereotypes. A review of research in the field of establishing gender characteristics of the e-mail has carried out.

The concepts of masculinity and femininity have highlighted, determining that they are not only cognitively, but also culturally determined entities that are of great importance for the formation of the language environment on the Internet and in the real-life of the speaker. It has concluded that in the language of internet communication, we can note a clear predominance of topics devoted to a person's personal and intimate life. The analysis of gender stereotypes in virtual reality allows us to conclude that in the language of internet communication, we can note a clear predominance of topics devoted to a person's personal and intimate life. The theme of work, professional activity, and industrial success remain unclaimed. It has shown that individuals of all sexes have characterized by a very high frequency of tokens denoting kinship relationships, which indicates the significance of family values.

Key words: *gender, Internet, comments, vocabulary, concept, content, speaker.*

УДК 81'373:796.5

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.7>

ДИСКУРСИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕСКРИПЦІЙ ОДЯГУ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Глущенко Олена Володимирівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології

Одеського національного морського університету

вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна

Статтю присвячено вивченню дискурсивних особливостей дескрипцій одягу в англomовному художньому тексті. Джерельною базою дослідження слугує роман сучасної британської письменниці Софі Кінселли "The Secret Dreamworld of a Shopaholic". Ключовим у роботі є твердження про те, що специфіка дискурсивних характеристик дескрипцій одягу полягає в багатстві семантичної наповненості складників однойменної тематичної групи, їхньому поєднанні з різними семантичними типами дескрипторів і мовними одиницями на позначення прецедентних феноменів для досягнення певного прагматичного ефекту. Виходячи з того, що ці номінативні одиниці не називають, а доповнюють опис одягу через ідентифікацію його різноманітних властивостей, ми розглядаємо їх саме з позицій дескрипторів.

Такі дескриптори синтаксично поєднуються з позначеннями одягу й утворюють у художньому дискурсі певні синтаксичні конструкції опису вбрання. Доведено, що залежно від кількості предметів одягу, що підлягають дескрипції, розподіляємо такі синтаксичні конструкції на монооб'єктні й поліоб'єктні. Монооб'єктні синтаксичні конструкції дескрипції одягу підрозділяємо на прості (дескрипції підлягає одна властивість одягу) й комплексні (опис надається декільком властивостям одягу одночасно). Залежно від властивості одягу, що підкреслюється дескриптором, виокремлюємо такі їхні три типи: дескриптори-кологоративи, дескриптори-евалютивні, дескриптори-конструктивні.

У результаті вивчення дискурсивних особливостей дескрипцій одягу виявлено, що використання певного семантичного типу дескриптора й синтаксичної конструкції залежить від статі особи, одяг якої описується. Дескрипція одягу чоловіків є лаконічною і реалізується переважно в простих монооб'єктних синтаксичних конструкціях, в яких переважають дескриптори-конструктивні на позначення торгової назви. Дескрипція одягу жінок зазвичай відтворюється адресантному полі об'єктних синтаксичних конструкціях, в яких перевага надається дескрипторам-евалютивним. Конвергенція таких засобів сприяє переосмисленню концепту МУДРА ЖІНКА, який сьогодні трансформується у концепт САМОДОСТАТНЯ ЖІНКА.

Ключові слова: дескриптори одягу, тематична група, дискурс, текст, художній дискурс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Хоча поняття дискурсу існує вже понад дві тисячі років у значенні «діалог», «міркування», як лінгвістичний термін воно почало широко застосовуватись лише в 50-і рр. ХХ ст. після публікації статті американського лінгвіста З. Харріса «Аналіз дискурсу», який саме так назвав метод аналізу зв'язного мовлення, призначений для виведення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення у конкретний момент часу і для співвіднесення мови та культури [13, 85]. Тому поняття дискурсу часто асоціюють з типами та формами мовлення. Ф. С. Бацевич [2, 138] подає перелік типів дискурсів (теле- і радіодискурси, газетний, театральний, кінодискурс, рекламний дискурс, політичний, релігійний), серед яких він також називає літературний дискурс. За його словами, дискурс – це сукупність мовленнєво-мисленнєвих дій комунікантів, пов'язаних із пізнанням, осмисленням і презентацією світу мовцем

і осмисленням мовної картини світу адресата слухачем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні існує велика кількість праць зарубіжних вчених, що присвячені висвітленню різних аспектів дослідження дискурсу: Р. Богранда, П. Верса, Т. ван Дейка, Б. Делінджера, Д. Нунана, Н. Ферклага, С. Стемброука, Дж. Хобса, Т. Хуккіна та ін. Багатоаспектність змісту та форм дискурсу зумовлює різноманітність його теоретичних визначень і підходів до його дослідження. Зупинимось на деяких з них детальніше.

Дискурс традиційно трактують як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; мовлення, розглянуте як цілеспрямований, соціальний акт, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах)» [12, 97]. Значення дискурсу може варіюватися від вузького лінгвістичного опису,

відповідно до якого дискурс визначається як «зв'язне мовленнєве висловлювання, більше, ніж речення (письмове або усне; належить одному мовцеві або декільком)» [11, 161-162], до макроконцепцій, у яких робиться спроба теоретичного визначення ідеологічних кластерів – дискурсивних формацій, що систематизують знання і досвід.

На думку Р. Богранда та М. Стаббса часто поняття дискурсу ототожнюють з текстом. Дослідники розрізняють значення цих термінів за методологічною перспективою: текст – матеріальний продукт, дискурс – комунікативний процес [9, 136]. За Р. Бограндом, «текст і дискурс мають однакову часову протяжність у тому значенні, що походять від одного автора» [12, 35]. Дослідник пропонує сім стандартів текстуральності, наявність яких є обов'язковою для перетворення тексту на комунікативний процес, тобто дискурс. Основними критеріями є когезія (зв'язність) і когерентність (цілісність). Допоміжними критеріями є намір, припущення, інформаційність, ситуативність та інтертекстуальність. Крім того, вирізняють три основні риси дискурсу: 1) у формальному відношенні – це одиниця мови, що перевищує за обсягом речення; 2) у плані змісту дискурс пов'язаний з використанням мови у соціальному контексті; 3) за своєю організацією дискурс є інтерактивним, тобто діалогічним [13, 162].

Узагальнивши трактування дискурсу в вітчизняному та зарубіжному мовознавстві, В. С. Чернявська зводить його до двох основних сутностей: 1) конкретна комунікативна подія, зафіксована у письмових текстах та усному мовленні, що здійснюється в конкретному когнітивно та типологічно обумовленому комунікативному просторі; 2) сукупність тематично співвіднесених текстів [11, 14].

Учені сьогодення зазначають, що художній дискурс також можна характеризувати у межах різних класифікацій типів дискурсу. За класифікацією В. Карасика художній дискурс входить до складу персонального типу дискурсу, тобто адресант виступає як особистість у всьому багатстві свого внутрішнього світу та будує свої висловлювання, виходячи із власних поглядів. А. Белова відносить художній дискурс до класифікації за сферами функціонування [4].

Основним призначенням художнього дискурсу є емоційно-вольовий та естетичний вплив на тих, кому він адресований, головним конституюючим фактором є його прагматична сутність. Тому функціонування художнього дискурсу неможливе поза діалектичних відносин: письменник – художній твір – читач. Комунікація в сфері худож-

нього дискурсу насамперед тісно пов'язана з емоційною сферою людського досвіду. Існування слова, як основного носія емоційного концепту, детерміноване як екстралінгвістичними факторами (побудовою культури, особливостями історичного розвитку суспільства, його традиціями, менталітетом конкретного етносу), так і інтралінгвістичними факторами (наприклад, асиметрією мовного знака, тенденцією до однаковості певних мовних парадигм, відкритістю до запозичень і т. д.) [3, 39]. У той час як традиційний підхід до аналізу художнього тексту передбачає вивчення лише текстових одиниць, граматичних категорій, зв'язків і стилістичних засобів [5, 104]. Актуальність наукової розвідки зумовлена особливою увагою сучасної лінгвістичної думки до системного вивчення мовних одиниць з дискурсивних позицій загалом, та художнього дискурсу зокрема.

Мета наукової розвідки – здійснити комплексний аналіз дискурсивних особливостей дескрипції одягу в англomовному художньому тексті. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**: уточнити поняття «дискурс» та «текст»; охарактеризувати лексику одягу як складник англomовної картини світу; виявити дискурсивні особливості дескрипції одягу в англomовному художньому тексті. Сучасна англomовна художня література є щедрим джерелом лексики, що пов'язана з модою загалом, та одягом зокрема. Джерельною базою нашого дослідження слугує роман сучасної британської письменниці Софі Кінселли “The Secret Dreamworld of a Shopaholic”.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для художнього дискурсу відомої британської письменниці – Софі Кінселли, характерні такі особливості художнього твору як проста формула сюжету, насиченість тексту великою кількістю власних назв: назв брендів, газет, журналів, ресторанів, кафе, а особливо великою кількістю одиниць на позначення одягу. С. Кінселлу вважають яскравим представником чикліт (*chick lit*) – жанру жіночої масової літератури. Сюди входять твори авторів-жінок для, як правило, неодружених жінок двадцяти-тридцятирічного віку, які працюють, мешкають у великих містах і переймаються проблемами одруження, еротики, спілкування та споживання.

У художньому дискурсі англomовні номінативні одиниці на позначення одягу утворюють однойменний номінативний простір, який реалізується у вигляді тематичних груп. Виходячи з того, що об'єднання номінативних одиниць у певну тематичну групу детермінується мовними

й позамовними чинниками (В. В. Левицький), що перетворює її на лексико-семантичну мікросистему (Н. М. Прохорова, В. І. Новосьолова), впорядковану за ядерно-периферійним принципом поля (С. Я. Єрмоленко), у тематичній групі англословних позначень одягу виокремлюємо тематичну інваріанту, тематичні специфікатори й тематичні модифікатори (Г. Козоза) [10, 10].

Тематична інваріанта – центральна одиниця тематичної групи, в якій сконцентрована найбільш узагальнена за змістом спільна семантика цього лексико-тематичного угруповання ‘предмети, які одягають на тіло’; вона представлена мовною одиницею з широкою сигніфікативно-денотативною базою – *clothes*.

Тематичні специфікатори – номінативні одиниці, які конкретизують і уточнюють семантично узагальнене значення тематичної інваріанти й виступають її ідентифікаторами в дискурсі [10, 10]. У нашому випадку до тематичних специфікаторів відносимо закріплені у мовній системі й зафіксовані лексикографічно номінації одягу (*apparel, attire, costume, ensemble, garment, garb, number, uniform, outfit*) а також ті, що набувають значення одягу у художньому дискурсі внаслідок метафоричної асоціації вбрання з хвилюючою любовною пригодою (*affair*) і витвором мистецтва (*creation*).

На відміну від тематичної інваріанти, тематичні специфікатори, окрім загальної інтегральної семантики, наділені низкою диференційних ознак: наприклад, номінативні одиниці *apparel* і *attire* позначають формальне, ділове вбрання, а номінація ‘*garb*’ – одяг, приурочений переважно до неофіційних подій [10, 10]: *Joining the star guests for the final day of the three-day musical extravaganza was Factory Girl star Sienna Miller; who cut a funky figure in her festival garb, showing off enviably toned legs in a pair of tiny shorts* (1, p. 123).

Тематичні модифікатори – номінативні одиниці на позначення конкретних предметів одягу (*sweater, hat, jumper, skirt, smock*). Внаслідок того, що тематичні модифікатори становлять найчисленнішу групу номінацій одягу в межах однойменної тематичної групи, яка характеризується неоднозначністю й багатством семантичного наповнення, в дослідженні вони набувають подальшої структуризації у вигляді тематичних підгруп. Розподіл тематичних модифікаторів на тематичні підгрупи здійснюється на основі семи призначення одягу за такими ознаками, як: стать, вік, ситуація, сезон, аксесуар, національність [10, 10].

Тематична інваріанта, тематичні специфікатори й тематичні модифікатори одягу синтаксично поєднуються з номінативними одини-

цями на позначення кольору, оцінки, торгової марки, тканини, довжини, що надає адресанту (в даному випадку автору) можливість всебічно описати одяг певного героя. Виходячи з того, що ці номінативні одиниці не називають, а доповнюють опис одягу через ідентифікацію його різноманітних властивостей, ми розглядаємо їх з позицій дескрипторів. Залежно від властивості одягу, що підкреслюється дескриптором, виокремлюємо три типи з них: дескриптори-коловати, дескриптори-евалютиви, дескриптори-конструктиви [10, 11].

Дескриптори-коловати залежно від способу відтворення колірної ознаки поділяються на прямі (*white, black, green, beige*) й непрямі, основою більшості з яких є метафорична асоціація кольору з коштовним камінням чи металом (*ruby, sapphire, pearl, gold*), квітами (*rose, daffodil, lavender, lilac*), рослинами (*olive, apricot, cherry, raspberry, banana*), фауною (*donkey, camel, bear, shell, elephant, flamingo*), географічними назвами (*sienna, pampas, burgundy*).

Дескриптори-евалютиви позначають оцінку одягу, який описується адресантом у певному фрагменті дискурсу. Зазвичай дескрипторами-евалютивами стають прикметники й лексикалізовані словосполучення. Оцінна семантика у дескрипторах-евалютивах може бути лексикографічно фіксована в лексичному значенні відповідних мовних одиниць (*beautiful, perfect, elegant, dazzling, hideous, dreadful, unattractive*) або зумовлюватися контекстуально [10, 12].

Дескриптори-конструктиви представлені гетерогенними класами номінативних одиниць, що позначають технічні характеристики одягу, як-от: довжину (*short, long, knee-length, ballerina-length*), тканину (*wool, tweed, silk, cashmere, brocade, silk*), виробника (антропоніми *Chanel, Versace, Ferragamo тощо; топоніми Savile Row, Sloane Square, Manhattan*) [10, 12]. Вищерозглянуті дескриптори синтаксично поєднуються з позначеннями одягу й утворюють у художньому дискурсі певні синтаксичні конструкції опису вбрання. Залежно від кількості предметів одягу, що підлягають дескрипції, розподіляємо такі синтаксичні конструкції на монооб’єктні й поліоб’єктні. Монооб’єктні синтаксичні конструкції дескрипції одягу під-розділяємо на прості (дескрипції підлягає одна властивість одягу) й комплексні (опис надається декількома властивостям одягу одночасно) [10, 12].

Дескрипція одягу чоловіків є лаконічною і реалізується переважно в простих монооб’єктних синтаксичних конструкціях, в яких переважають дескриптори-конструктиви на позначення

торгової назви. Дескрипція одягу жінок зазвичай відтворюється адресантному полі об'єктних синтаксичних конструкціях, в яких перевага надається дескрипторам-евалютивам [10, 12].

Фактично в тексті, присвяченому моді, будь-який прикметник, що описує зовнішній вигляд речі, може сприйматися як позитивно-оцінний, якщо такий вигляд на момент мовлення є популярним. До прикладу: ... *she just looks for a few moments: at my bun, my black suit, my high-heeled shoes* (1, p. 32). *I'm not even going to glance at those slingbacks with the glittery heels* (1, p. 89). *Another girl, wearing the new Dior print jacket, is coming toward us* (1, p. 203). Наприклад, у вищенаведених прикладах словосполучення *high-heeled shoes*, *Dior print jacket*, *slingbacks with the glittery heels* прикметники *high-heeled*, *print*, *glittery* мають для читачів позитивну конотацію, якщо таке взуття чи такі жакети в моді.

Окрім зазначеного в дослідженні дескрипцій одягу в аналізованому творі Софі Кінселли з позиції гендерних стереотипів було встановлено особливий клас дескрипторів-евалютивів, які підкреслюють сексуальність одягу жінки й складаються з іменника на позначення частини тіла й дієслова з семантикою сексуальної дії: *chest-revealing blouse*, *figure-hugging jeans*, *nipple-busting top*. Конвергенція таких засобів сприяє формуванню концепту МУДРА ЖІНКА, який сьогодні зазнає певного переосмислення і трансформації [1, с. 483]. Проблема полягає в тому, що не кожному сучасну жінку влаштує стан справ, за яких берегиня домашнього вогнища повинна підлаштовуватися під умови соціальної реалізації чоловіка, поступатися своїми інтересами, повністю жертвувати своїм часом та можливостями для саморозвитку, щоб бути вигідною і комфортною для нього і, тільки таким чином проявляти свою жіночу мудрість і терпимість.

Зазнавши переосмислення, концепт МУДРА

ЖІНКА трансформується у концепт САМОДОСТАТНЯ ЖІНКА [1, с. 484], оскільки його вербалізатори відображають такі ознаки сучасної жінки як-от: відсутність патологічної зацікленості на чоловіках, зацікавленість своєю роботою, хоббі, родиною, друзями та переосмисленням ролі чоловіка у її житті загалом. Самодостатня жінка чітко знає, з ким би хотіла дожити до старості, проте вона не вважає цей момент ключовим у своєму житті. Такі стосунки цілком можна назвати вільними (*a free marriage*): жінка реалізується в соціумі до зустрічі з чоловіком і без нього, чи в разі якщо вони розлучаться, вона за жодних умов не стане навантажувати його своєю безпорадністю.

Прецедентні феномени [7, с. 119-121] в дескрипціях одягу представлені прецедентними іменами, вираженими антропонімами на позначення відомих діячів культури (*Elvis gown*, *Grace Kelly dress*, *Garbo skirt*) і політиків (*Ronald Reagan Suit*, *Mao Suit*), онімами кінематографічної (*Dynasty dress*, *Dallas three-piece suit*, *Tiffany gown*) та літературної (*Gone with the Wind dress*) сфери.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті вивчення дискурсивних особливостей дескрипцій одягу було виявлено, що використання певного семантичного типу дескриптора й синтаксичної конструкції залежить від статі особи, одяг якої описується. Також варто зазначити, що специфіка дискурсивних характеристик дескрипцій одягу полягає в різноманітності семантичної наповненості складників однойменної тематичної групи, їхньому поєднанні з різними семантичними типами дескрипторів і мовними одиницями на позначення прецедентних феноменів для досягнення певного прагматичного ефекту. Конвергенція таких засобів сприяє переосмисленню концепту МУДРА ЖІНКА, який сьогодні трансформується у концепт САМОДОСТАТНЯ ЖІНКА.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабелюк О. А. Постмодерністська чуттєвість: стиль життя, концепт чи прийом? *Концепти и контрасты : монографія* / Н. В. Петлюченко, С. И. Потапенко, О. А. Бабелюк, Е. Л. Стрельцов и др.; под. ред. Н. В. Петлюченко. Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 479-486.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.
3. Безугла Л. Р. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Л. Р. Безугла, Є. В. Бондаренко, П. М. Донець. Х. : Константа, 2005. 256 с.
4. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці. *Іноземна філологія*. К. : Вища школа, 2002. Вип. 32-33. С. 7-14.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 140 с.
6. Гнатковська О. М. Комунікативна парадигма мовця в авторському дискурсі. *Вісник ЗНУ. Філологічні науки*. 2005. № 1. С. 38-42.
7. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. М. : Р. Валент, 2001. 200 с.
8. Казакова Т. А. Коммуникативно-прагматические основы художественного перевода : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.20. М., 1989. 32 с.

9. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
10. Кокоза Г. Описання одягу в дискурсивно-прагматичному аспекті (на матеріалі сучасної англійської публіцистики): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04; Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2011. 20 с.
11. Beaugrande R. The story of Discourse Analysis. *Introduction to Discourse Analysis*. London: Sage, 1996. P. 35-62.
12. Outhwaite W., Bottomore T., Meinhof U. Discourse. *The Blackwell Dictionary of Twentieth Century Social Thought* / Outhwaite W., Bottomore T. Oxford: Blackwell, 1993. P. 161-162.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

(TSDoS) – Kinsella S. *The Secret Dreamworld of a Shopaholic*: [novel] / Sophie Kinsella. London: Black Swan, 2000. 318 p.

REFERENCES

1. Babelyuk O. A. Postmodernistska chuttyevist: styl zhyttya, kontsept chy pryom? [Postmodern sensuality: lifestyle, concept or technique? Concepts and contrasts: monograph] *Kontsepty y kontrasty : monohrafiya* / N. V. Petlyuchenko, S. Y. Potapenko, O. A. Babelyuk, E. L. Streltsov y dr.; pod. red. N. V. Petlyuchenko. Odessa : Izdatelskyi dom «Helvetyka», 2017. S. 479-486. [in Ukrainian]
2. Batsevych F. S. *Osnovy komunikativnoyi linhvistyky* [Discourse as a cognitive-communicative phenomenon]. K.: Akademiya, 2004. 344 s. [in Ukrainian]
3. Bezuhla L. R. *Dyskurs yak kohnityvno-komunikativnyy fenomen* [Discourse as a cognitive and communicative phenomenon]. Donetsk. KH. : Konstanta, 2005. 256 s. [in Ukrainian]
4. Byelova A. D. *Ponyattya "styl", "zhanr", "dyskurs", "tekst" u suchasni linhvistytsi* [The concept of "style", "genre", "discourse", "text" in modern linguistics]. *Inozemna filolohiya*. K. : Vyscha shkola, 2002. Vyp. 32-33. S. 7 -14. [in Ukrainian]
5. Halperyn Y. R. *Tekst kak ob'ekt linhvystycheskoho issledovaniya* [Text as an object of linguistic research]. M.: Nauka, 1981. 140 s. [in Russian]
6. Hnatkovska O. M. *Komunikativna paradyhma movtsya v avtorskomu dyskursi* [Communicative paradigm of the speaker in the author's discourse]. *Visnyk ZNU. Filolohichni nauky*. 2005. №1. S. 38-42. [in Ukrainian]
7. Ermolovych D. Y. *Imena sobstvennye na styke yazykov y kultur* [Proper names at the junction of languages and cultures]. M. : R. Valent, 2001. 200 s. [in Russian]
8. Kazakova T. A. *Kommunikativno-prahmatycheskie osnovy khudozhestvennogo perevoda* [Communicative and pragmatic foundations of literary translation] : avtoref. dys. na zdotbutya nauk. stupenia dokt. filol. nauk : 10.02.20. M., 1989. 32 s. [in Russian]
9. Karasik V. I. *Yazykovoï krug: lichnost, kontsepty, diskurs* [Language circle: personality, concepts, discourse]. Volgograd : Peremena, 2002. 477 s. [in Russian]
10. Kokoza H. *Deskryptcii odyahu v dyskursyvno-pragmatychnomy aspekt* (na materiali suchasnoi anhlomovnoi puplicystyky): avtoreferat dys...kand.philol.nauk: Kyiv, 2011. [in Ukrainian]
11. Beaugrande R. The story of Discourse Analysis. *Introduction to Discourse Analysis*. London: Sage, 1996. P. 35-62.
12. Outhwaite W., Bottomore T., Meinhof U. Discourse. *The Blackwell Dictionary of Twentieth Century Social Thought* / Outhwaite W., Bottomore T. Oxford: Blackwell, 1993. P. 161-162.

DISCURSIVE PECULIARITIES OF CLOTHES DESCRIPTIONS IN ENGLISH LITERARY TEXT

Hlushchenko Olena Volodymyrivna

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Philology Department
Odessa National Maritime University
Str. Mechnikov, 34, Odesa, Ukraine*

The article focuses on the discursive peculiarities of clothes descriptions in English literary text. The illustrative material of the research is a novel by a modern British chick-lit writer Sophy Kinsella "The Secret Dreamworld of a Shopaholic". The starting point of the research is the assumption, that clothes descriptions discursive characteristics lays in the richness of semantic representation of the components of the thematic group CLOTHES, their interconnection with descriptors of different types, and language units, which nominate precedent phenomena, e.i. famous, popular names used for a definite pragmatic effect. Such descriptors are joined syntactically with other clothes nominators, forming in a literary text special syntactical constructions of clothes descriptions. It is proved, that depending on the number of clothes described, we classify them into one-objected and poly-objected constructions. One-objected syntactic descriptive

constructions can be divided into simple (description of a single clothe item) and complex (description of several clothe items is given simultaneously). Depending on the clothes characteristics, which are underlined by a descriptor we have pointed out such their semantic types as: colour descriptors, evaluation descriptors, and constructive descriptors. The results of the study can be summarised as follows: discursive peculiarities of clothes descriptions lays in the fact, that the use of a definite descriptor semantic type, and a syntactic construction depends on the sex of a person, whose clothes are being described. Masculine clothes descriptions are laconic, and realized in one-objected syntactic constructions. Feminine clothes descriptions are more complex, and are realized mainly with the help of evaluative descriptors. The convergence of these means leads to the reconsidering of the concept WISE WOMAN, which is now are being transforming into a concept SELF-SUFFICIENCY WOMAN.

Key words: *clothing descriptors, thematic group, discourse, text, artistic discourse.*

УДК 811.22.96:183

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.8>

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ СЛЕНГУ В АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО СЕРІАЛУ «КІСТКИ»)

Губич Петро Володимирович

викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

Голоборода Тетяна Павлівна

студентка VI курсу

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна

У науковій розвідці здійснено спробу визначити особливості англійського сленгу. Автори статті особливо увагу звертають на проблематику перекладу сленгізмів українською мовою на прикладі телевізійного серіалу «Кістки». Проаналізовано експресивність цього феномену, яку представляє ненормативна лексика. В умовах розширення міжнародних контактів постійно зростає важливість вивчення сленгу та способів його перекладу, так як цей пласт лексики допомагає краще зрозуміти національно-специфічні особливості менталітету іншої культури. Особливо значима роль сленгу в сфері культури, кіно, телебачення, індустрії розваг, так як саме там сленг знаходить широке вживання. Правильний переклад сленгу особливо необхідний в цій сфері для найбільш точної передачі значень, супутніх конотацій і образів, збереження впливу на суб'єкта і т.д. Результатом же незнання сленгу можуть бути комунікативні невдачі, мовні помилки, інше сприйняття тексту при здійсненні акту міжкультурного обміну.

У статті увага приділяється особливостям і різним способам перекладу сленгізмів як засобу комунікації та змінам в сприйнятті фільму в результаті виконаного перекладу, а також засобам і методам перекладу англійського сленгу на українську мову та неточностям у перекладі. У дослідженні також проведено аналіз сленгу і складена класифікація прийомів перекладу.

Незважаючи на важливість і широке використання сленгу в кіно, дане питання є маловивченим як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Окремо ця сфера часто стає предметом вивчення багатьох дослідників, однак перекладу сленгу в кіно, як і кіноперекладу в цілому, присвячено досить обмежена кількість робіт.

Таким чином, актуальність цієї роботи полягає в недостатній розробці питань кіноперекладу в цілому та сленгу зокрема. Автори здійснюють аналіз перекладу сленгу з урахуванням особливостей кіноперекладу з субтитрами, розглядає різні підходи до поняття сленгу і виявляє його статус та основні функції; особливості перекладу; розглядає роль кінематографа з точки зору масової комунікації.

Ключові слова: *сленг; переклад, трансформації, субтитри, емоційно-експресивний оцінний характер, нелітературна лексика.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Динаміка внутрішніх мовних процесів у суспільстві не завжди презентує себе у найкращому світлі так, як іноді містить у собі вульгарну, неприпустиму, з точки зору літератури, лексику. Але, разом з цим, ця експресивна мовна стихія, під назвою сленг, парадоксально викликає великий інтерес дослідників. Незважаючи на трактування сленгу як нелітературної мови, ми вважаємо цю тему **актуальною** адже, на нашу думку, вона свідчить не про відсутність культури та грамотності, а про можливість самовираження індивідів. Мовний феномен сленгу є доказом важливих соціокультурних трансформацій та відповідних їм внутрішньолінгвістичних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематику вивчення та дослідження сленгу займалися наступні вітчизняні та зарубіжні лінгвісти: О. Горбач, Л. О. Ставицька, Р. А. Спірс, О. Левінтов, С. А. Мартос, Е. Партрідж, С. В. Пиркало, В. В. Хімік, В. А. Хомяков, А. Д. Швейцер, Н. О. Шинкаренко, І. І. Щур та інші. Усі ці та багато інших вчених пропонують свої підходи для вивчення сленгу, як одного із лексичних засобів збагачення, не тільки англійської мови, а й української, зокрема.

Об'єктом дослідження роботи є лексико-семантичні особливості сленгізмів у серіалі «Кістки».

Мета статті – вияв, аналіз та опис перекладу сленгу в серіалі «Кістки» на українську мову.

Персонажі серіалу «Кістки» використовують багато сленгових слів. Завдяки цьому автори статті визначають такі **завдання**: дослідити синтаксичні форми сленгових виразів у сценарії серіалу; проаналізувати значення сленгізмів, використаних у сценарії серіалу «Кістки»; прослідкувати адекватність перекладу сленгових слів.

Матеріалом дослідження стали сценарії та субтитри епізодів серіалу «Кістки».

Виклад основного матеріалу дослідження.

В. Хом'яков під сленгом розуміє «відносно стабільний для певного періоду, широко розповсюджений та загальнозрозумілий пласт нелітературної лексики і фразеології у середовищі живої розмовної мови, вельми неоднорідний за своїм генетичним складом і ступенем наближення до літературної мови; має яскраво виражений емоційно-експресивний оцінний характер, що часто є протестом-насмішкою над соціальними, етичними, естетичними, мовними та іншими умовностями й авторитетами» [4, 8].

Асіф Ага у своїй статті *Tropes of Slang*, опублікованій у збірці статей *Signs and Society Volume 3, Number 2* зазначає, що: «ніхто, хто вживає сленг, не вживає його постійно; знати сленг - це знати, що він підходить лише для певних випадків.» А також він робить акцент на те, що: «для кожного сленгу регулярно виробляються як негативні, так і позитивні оцінки, хоча, як правило, не тими самими оцінювачами. Думка про те, що сленг є неякісним чи вульгарним, сама по собі є негативною оцінкою. Такі метапрагматичні оцінки сьогодні є дуже розповсюдженими. Вони інституціоналізовані у практиках, орієнтованих на стандарт та тиражування стандартів, таких як лексикографія та навчання в школі. Здатність диференціювати сленг від решти мови залежить від негативною валоризації, яка формулюється такою практикою та переробляється в інтуїції тих, хто зазнає від неї впливу» [5].

У своїй науково-дослідній розвідці «Аналіз Сленгу В Сценарії Фільму 8 Миля: Соціолінгвістичний Підхід» Кайо Анжар Відянто наводить наступні причини використання сленгу:

1) для бадьорості духу, чистої радості життя чи під час хвилюючого моменту;

2) його винахідливість, дотепність. У цьому випадку люди використовують сленговий вираз розважати співрозмовника. Це означає, що в основному люди використовують сленгові слова просто для розваги;

3) показати або довести свою унікальність. У цьому випадку люди вживають нове слово, яке відрізняється від інших, щоб показати «себе»;

4) щоб уникнути кліше. Намір, як правило, виникає через нетерпіння існуючих слів і фраз. У цьому випадку люди створюють нові слова, які відповідають актуальному часу;

5) збагатити мову. У цьому випадку така навмисна оригінальність поширена лише серед освічених: неосвічені особи, що використовують діалект, властивий Іст-Енду в Лондоні, стають винятком;

6) розважати вищу публіку; говорити або записувати те, що, на думку когось, є нижчою публікою; або просто говорити чи писати, на рівних умовах, своїй публіці;

7) для полегшення соціального спілкування (мотив не плутати, а тим більше не зливати, з попереднім);

8) довести, що хтось належить або належав до певної школи чи університету, професії чи соціального класу; художній, літературний чи музичний набір, або культурна група чи прощарок. (це може бути зроблено для встановлення стосунків);

9) зменшити або розвіяти урочистість або помпезність розмови [6]. An analysis on slang in the script of 8-mile film: a sociolinguistic approach)

В онлайн-словнику слів та фраз англomовного сленгу *Urban Dictionary* ми виявили наступні пояснення слова *squint*: 1) «Група вчених з Інституту Джефферсона, яку агент ФБР Сілі Бут називає «ботаном»; 2) надзвичайно розумна людина, якій не вистачає соціальних навичок; 3) зневажливий термін для людей, яких стереотипно вважають людьми, які дуже ретельно вивчають речі і дивляться на інших, хто не так інтелектуально розумні. Англ. *He's got no sense of discretion that kid. Typical Squint...* Укр. *У нього немає інстинкту самозбереження. Типовий ботан [1x01, 5:00]. Англ. *When cops get stuck, we bring in people like you. You know? Squints. You know, you squint at things.* Укр. *Коли коп у глухому куті, кличуть таких, як ви – ботанів, які думають, що все знають. [1x01, 5:05] Англ. *It's not a hypothesis, you have a dead girl and a United States Senator. This is exactly why squints belong in the lab, you guys don't know anything about the real world.* Укр. *Це не гіпотеза, у вас є тільки мертва дівчина і сенатор. Саме тому ботанам місце в лабораторії. Ви нічого не пам'ятаєте в реальному житті. [1x01, 28:47]***

В деяких випадках замість того, щоб використовувати зневажливі назви використовуються синонімічні заміни: Англ. *It's more than a feeling. Okay, that photograph is evidence just as solid as the markers you squints pick up looking at your little bones.* Укр. *Ніякого передчуття. Це фото – доказ важливіше за докази, які ви*

розумники знаходите, вивчаючи кісточки. [1x02, 17:04] Англ. *Finally, A squint with an open mind.* Укр. *Нарешті, хтось із широкими поглядами.* [1x03, 18:00]

На нашу думку, цікавим є приклад діалогу Сілі Бута і Енджели Перлі-Гейтс Монтенегро, завдяки якому розкривається вся суть і значення сленгізму: Англ. *BOOTH: You're actually one of them. / ANGELA: One of who? / BOOTH: A squint. I mean, you look normal and you act normal, but you're actually one of them.* Укр. *Бут: Ти, насправді, одна з них. / Анджела: Ти про кого? / Бут: Про ботанів. У тебе нормальний вигляд і поведінка, але насправді ти одна з них.* [1x05, 14:01]

В наступних прикладах злегка зневажливу назву «ботан» змінено на лояльнішу «розумниця»: Англ. *So, you guaranteed a squint a field role in an active murder investigation.* Укр. *Ти пообіцяв розумниці, що вона візьме участь у розслідуванні* [1x01, 12:02] Англ. *You know I don't enjoy having squints on my team anymore than you like me on yours but you know we're supposed to be working together. Okay?* Укр. *Присутність таких розумників радує мене не більше, ніж тебе моя, але ми мусимо працювати разом. Ясно?* [1x02, 4:27]

Прямий відповідник до сленгізму *soaker* – людина, яка вживає алкоголь. Незважаючи на це відеоряд вказує на інший контекст: науковці стоять над трупом і обговорюють події в книжці, яку написала доктор Бренан, тому для перекладу використано лексичну трансформацію – заміну. Англ. *It's not right to discuss tapping asses in front of a soaker.* Укр. *Не варто обговорювати це над скелетиком* [1x01, 9:50]. В цьому прикладі використано прийом опущення *crispy critter* – хрусткий хліб. Англ. *Zach, I don't like those terms for human remains; soaker, crispy critte...* Укр. *Зак, не варто називати людські останки скелетиками.* [1x01, 10:19]

В онлайн-словнику сленгу *hell* (букв. пекло) трактується як 1) загальний вигук, зазвичай (але не завжди), що передає невдоволення; 2) надзвичайно неприємне місце. Застосування перекладацької трансформації опущення: Англ. *We sure as hell do.* Укр. *Звичайно.* [1x03, 09:10] Англ. *Got the squints involved. Well, if she shoots anybody this time, I sure the hell hope it's you.* Укр. *Ви залучили ботанів. Якщо вона знову когось підстрелить, сподіваюся що вас.* [1x07, 21:10] Англ. *Hey, you're a roacher man, and I sure as hell didn't see that coming either.* Укр. *Хей, ти браконьєр, не знаю як я не помічав цього раніше.* [1x04, 30:55]

Адаптивний переклад із застосуванням лексичної трансформації заміни: Англ. *Hell, no, man. What do you think, I'm some type of idiot?* Укр. *Дзуськи. Думаєте я безголовий ідіот?*

[1x06, 32:40] В цьому прикладі *hell* (букв. пекло) змінено на слово *Дзуськи*, яке має значення заборони. Англ. *BRENNAN: Maybe I shouldn't carry a gun after all. / BOOTH: Hell, you can have mine.* Укр. *Бренан: Може і не слід мені носити зброю. / Бут: Чорт, братимеш мою.* [1x07, 39:40]

Одним з видів сленгу є ненормативна лексика, яка може бути представлена лайкою, лихослів'ям, жаргоном, вульгаризмами, матюками, нецензурною або табуваною лексикою. При перекладі найбільша проблема виникає в тому, щоб зберегти експресію, подану в контексті вживання цієї лексики. Для перекладачів найкращим виходом з ситуації буде або адаптація, або заміна евфемізмами.

Rat Bastard – людина, яку зневажають або ненавидять, як правило, з поважної причини. Зазвичай це пов'язано або з вадами особистості, або з діями, вчиненими всупереч людській порядності. Англ. *Ughh. You Rat Bastard!* Укр. *Ах ти ж підлий брехун!* [1x01, 16:42]

Bastard (букв. незаконнонароджений) в словнику сленгізмів трактується як: людина, яку вважають підлою чи нікчемною; щось фальшиве або погане. Англ. *I've scanned in all the X-rays and built a 3-D model. Troy would have liked that. Bastard.* Укр. *З рентгенівських знімків я створила 3-вимірну модель. Трою це б сподобалося. Виродок.* [1x07, 28:45] Англ. *Don't worry, if that's the hammer used on Cleo Eller, he'll get arrested. A toast to getting this bastard.* Укр. *Спокійно, якщо Кліо Еллер вбили цим молотом, його заарештують. Вип'ємо за те, щоб виродок попався* [1x01, 35:11]

Сленговий вираз *son of bitch* (букв. сучий син) вживається для висловлення здивування, розчарування, досади чи гніву. При перекладі використано синонімічну заміну: Англ. *Sound like any conniving, son-of-bitch senators you know?* Укр. *Який безжальний виродок з сенату міг це зробити?* [1x01, 28:28]

Сленгізм *Kick Your Ass* на українську мову може перекладатися як: 1) дати копняка; 2) задати жару; 3) дуподер; 4) надерти дупу; 5) зашибісь. Він набуває значення: 1) Остаточо когось перемогти; 2) фізично атакувати, побити; 3) досягти успіху; 4) бути неперевершеним в чомусь або унікальним; 5) мотивувати когось; 6) відмінний чи винятковий; дивовижний. У цьому вживанні фраза переноситься або пишеться як одне слово. Перекладачі використали лексичну трансформацію заміну: Англ. *Stalk me Oliver and I will Kick. Your. Ass.* Укр. *Будеш мене переслідувати – я тебе знищу.* [1x01, 34:28] Ймовірно, для того, щоб уникнути використання вульгаризмів.

В наступних прикладах використано синонімічну заміну, що також звучить завуальовано, але при цьому не втрачається сенс фрази: Англ. *Fill your ass up...with lead...always a nice lyric.* Укр. *Я напизую тебе свинцем... проникливі рядки.* [1x06, 08:03] Англ. *RULZ:That ain't my woman no more. I kicked her sorry ass out months ago. / BOOTH: What is her sorry-ass name?* Укр. *Рульц: Вона більше не моя. Я послав її кілька місяців тому. / Бут:Не забув як її звати?* [1x06, 17:07]

Nut – це сленговий термін для божевільної чи ексцентричної людини або шанувальника когось чи чогось. Англ. *Look, you're nuts, ok. We get it.* Укр. *Слухай, ти псих. Ми все зрозуміли.* [1x04, 38:10] Англ. *Yes, but is he nuts because he got a brain disease from eating human flesh or was he already nuts the first time he ate flesh or did he just lick his fingers after surgery.* Укр. *Так, але він псих бо захворів, поївши людської плоти чи він вже був психом, коли вперше їв її, чи може він просто обливав пальці після операції.* [1x04, 40:21] *BOOTH: Bones, you okay? / BRENNAN: Why wouldn't I be? / BOOTH: Because the nutty professor's grading your paper. What'd he give you anyway, huh? I was always happy with a B.* Укр. *Кістка, ти в нормі? / А що не так? / Схиблений професор оцінив твою роботу. Що б він тобі поставив? У мене завжди була четвірка.* [1x08, 23:18]

Tear it up – захоплюватися алкоголем чи ставити життям, залежно від контексту. Англ. *We are so gonna tear it up tonight.* Укр. *Тоді, будемо відриватися.* [1x06, 01:00]

Wasted – у нетверезому стані; сп'янілий. Англ. *Bones, you are totally wasted.* Укр. *Від тебе нуль користі.* [1x06, 03:32] Цікавим є те, що з контексту та фрагменту серіалу зрозуміло, що Кістка під дією наркотиків, які вона випадково вдихнула, коли вони з Енджеолою знайшли мумію в нічному клубі. Перекладачі завуальовано генералізували сленгізм *wasted*, хоча його ймовірним відповідником в українській мові була б лексема *накрило*.

To inhale – вдихати дим маріхуани або тютюну. Англ. *Let's just say your boss inhaled.* Укр. *Просто твій бос під кайфом.* [1x06, 03:42] В словнику українського сленгу знаходимо таке значення слова кайф (з араб. або тур. «бездіяльність», «відпочинок» (за турецьким звичаєм при палінні тютюну): 1) мол., крим. Задоволення, насолода, будь-які приємні емоції від чогось; 2) мол. Про явище, яке заслуговує високої оцінки; 3) нарк. Стан наркотичної ейфорії; 4) у знач. збірн.; нарк. Наркотики, наркотичні речовини; 5) мол. Алкогольні напої.

Sucker – Людина, яку легко обдурити чи нав'язати їй щось. Англ. *That sucker ran me down. Tried to slam me in one of his tracks and ain't*

nobody do that. Укр. *Тойвилупок мене не поважав. Спробував перейти мені дорогу, а цього не варто робити.* [1x06, 16:41] В академічному тлумачному словнику «вилупок» тактується як людина з негативними рисами. Таким чином, може вважати, що перекладачі вірно підібрали відповідник до сленгізму *sucker*.

Bull скорочення від *bullshit*, яке має значення: 1. Термін, який використовується для опису брехні чи неправдивих речей; 2. Термін, що використовується для опису дурних справ, які роблять люди. Англ. *That's bull. I made you, now you're making excuses.* Укр. *Маячня. Я все бачу, ти викручуєшся.* [1x06, 26:00] В академічному тлумачному словнику української мови «маячня» має значення: 1) гарячковий стан хворої людини, що звичайно супроводжується незв'язною, невиразною, беззмістовною мовою; 2) нездійсненні мрії; 3) божевільні висловлювання, плани, що постають у хворобливій або збоченій уяві.

Scumbag (букв. негідник) – слово, яке зазвичай використовується для опису тих, хто не має реальних цілей у своєму житті. Також часто використовується для опису тих, хто схильний до злочинів, насолоджується знущаннями інших заради задоволення та розваги. (Scumbag. (1999 – 2020) Urban Dictionary) Англ. *Alright, you know, I think he did it. I think this scumbag bashed April Wright to death with a tyre iron.* Укр. *Я думаю, це він. Ця мерзота забила Ейпріл Райт до смерті балонним ключем.* [1x07, 11:00]

Idiot Savant – психічно дефектна людина з винятковою майстерністю або талантом у спеціальній галузі, наприклад високо розвинена здатність грати на музичних інструментах або вирішувати складні математичні задачі з великою швидкістю. Англ. *I got something. It's not quite so idiot savant, but it's aggregate gravel.* Укр. *Я децю знайшов. Не так геніально, але це дорожній ґравій.* [1x07, 15:35] Ймовірно, для того, щоб уникнути пояснення сленгізму перекладачі використали прийом генералізації.

Bitch (укр. сука, сучка) – 1. Самка свійського собаки, а також інших тварин родини собачих. 2. перен., вульг. Уживається як лайливе слово, перев. щодо жінки. // Взагалі про підлу, нікчемну людину. [2. 830]

Цікавим є така закономірність, що перекладачі використовують польський вульгаризм (польск. *kurwa*), який в словнику польської мови PWN трактується наступним чином: 1) повія; також: жінка, яка веде блудний спосіб життя; 2) прокляття; 3) про жінку; 4) про того, хто діє аморально для отримання користі. Англ. *You shouldn't have done that, bitch!* Укр. *Дарма ти це зробила, курва.* [1x06, 02:09] Англ. *Probably*

ripping somebody else off. That girl don't care about nobody but herself. You know she got a kid? Don't care about her neither. Let her brother shoulder that. Bitch. Укр. *Мабуть, когось іншого оббирає. Вона не думає ні про кого, крім себе. Навіть про рідну дитину зовсім не дбає. Покинула малу на брата. Курва.* [1x06, 17:23]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проблематика перекладу

сленгу в аудіовізуальних творах українською мовою (на прикладі телевізійного серіалу «Кістки») є однією з пріоритетних ланок нашого дослідження. Наша наукова розвідка показала, що найадекватним рішенням для перекладу сленгізмів є використання аналогів, за їх наявності, в мові перекладу. У випадках коли вони відсутні можна використовувати синонімічні заміни та перекладацькі трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник української мови К., 1970 – 1980. [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/s/vylupok>
2. Словник української мови: в 11 томах. .Том 9, 1978. .Стор. 830. [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/s/suka>
3. Словopedia – тлумачний онлайн-словник. [Електронний ресурс]. URL: <http://slovopedia.org.ua/57/53402/374644.html>
4. Хомяков В. А. Три лекції о сленге : пособие для студ. англ. отдел. по спец. “Нелит. лексика и фразеология в совр. англ. яз.”. Вологда. 1970.
5. Asif Agha. (2015) Tropes of Slang. Signs and Society Volume 3, Number 2. Semiosis Research Center at Hankuk University of Foreign Studies
6. Cahyo Anjar Widyanto. (2013) An analysis on slang in the script of 8-mile film: a sociolinguistic approach. Research Paper. Muhammadiyah University of Surakarta.
7. Dictionary.com [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dictionary.com/browse/idiot-savant>
8. Merriam-Webster Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/son%20of%20a%20bitch>
9. Słownik języka polskiego PWN. [Електронний ресурс]. URL: https://sjp.pwn.pl/slowniki/kurwa.html?utm_source=TradeTracker&utm_medium=display
10. The Free Dictionary by Farlex [Електронний ресурс]. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/Kick+Your+Ass>
11. Urban Dictionary. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=bullshit>
12. Vocabulary.com Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/soaker#:~:text=Definitions%20of%20soaker,n%20a%20person%20who%20drinks%20alcohol%20to%20excess%20habitually,a%20chronic%20drinker>

REFERENCES

1. Akademichnyy tлумachnyy slovnyk ukraiyins'koyi movy [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language]. K., (1970 – 1980) [Elektronnyy resurs]. URL: <http://sum.in.ua/s/vylupok> [in Ukrainian]
2. Slovnyk ukraiyins'koyi movy: v 11 tomakh [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Tom 9, 1978. [Elektronnyy resurs]. URL: <http://sum.in.ua/s/suka> [in Ukrainian]
3. Slovopediya – tлумachnyy onlayn-slovnyk [Slovopedia – an explanatory online dictionary]. [Elektronnyy resurs]. URL: <http://slovopedia.org.ua/57/53402/374644.html> [in Ukrainian]
4. Khomyakov V. A. (1970) Try lektsyy o slénhe [Three lectures on slang] : posobyе dlya stud. anhl. otdel. po spets. “Nelyt. lekсыka y frazeolohyya v sov. anhl. yaz.”]. Volohda. 1970. [in Russian]
5. Asif Agha. (2015) Tropes of Slang. Signs and Society Volume 3, Number 2. Semiosis Research Center at Hankuk University of Foreign Studies
6. Cahyo Anjar Widyanto. (2013) An analysis on slang in the script of 8-mile film: a sociolinguistic approach. Research Paper. Muhammadiyah University of Surakarta.
7. Dictionary.com [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dictionary.com/browse/idiot-savant>
8. Merriam-Webster Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/son%20of%20a%20bitch>
9. Słownik języka polskiego PWN. [Електронний ресурс]. URL: https://sjp.pwn.pl/slowniki/kurwa.html?utm_source=TradeTracker&utm_medium=display
10. The Free Dictionary by Farlex [Електронний ресурс]. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/Kick+Your+Ass>
11. Urban Dictionary. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=bullshit>
12. Vocabulary.com Dictionary [Електронний ресурс]. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/soaker#:~:text=Definitions%20of%20soaker,n%20a%20person%20who%20drinks%20alcohol%20to%20excess%20habitually,a%20chronic%20drinker>

SLANG PECULIARITIES REPRODUCTION IN AUDIOVISUAL WORKS IN THE UKRAINIAN LANGUAGE (ON THE EXAMPLE OF THE TV SERIES “BONES”)

Hubych Petro Volodymyrovych

*Lecturer at the Department of Foreign Languages and Translation Studies
Lviv State University of Life Safety
Str. Kleparivska, 35, Lviv, Ukraine*

Holoboroda Tetiana Pavlivna

*6th year Master's Student
Lviv State University of Life Safety
Str. Kleparivska, 35, Lviv, Ukraine*

The article is devoted to the determination of the English slang translation features. The authors pay special attention to the slang translating issue into Ukrainian on the example of the TV series "Bones". The importance of studying slang and ways of translating is constantly increasing in the context of expanding international contacts, since this layer of vocabulary helps to understand better the national mentality specific features of the another culture. The role of slang in the field of culture, cinema, television, and the entertainment industry is especially significant, since it is widely used and by a large circle of people. Correct translation of slang is especially necessary in this area for the most accurate transfer of meanings, accompanying connotations and images, preserving the impact on the perceiving subject, etc. The result slang misuse can be all sorts of communication failures, speech errors, a different not valid text perception in the act of intercultural exchange implementation.

Attention is paid to the peculiarities and different ways of translating slangisms, the role of cinema as a means of communication and changes in the perception of the film as a result of the translation performed, as well as the means and methods of translating English slang into Ukrainian and inaccuracies in its translation. The study also analyzes the slang used and compiled according to classification of translation techniques.

Despite the importance and widespread use of slang in cinema, this issue is poorly studied both in domestic and foreign science. Separately, these areas often become the subject of many researchers' study, however, a rather limited number of works is devoted to the translation of slang in cinema, as well as to film translation in general. Thus, the relevance of this work lies in the lack of film translation study in general and the translation of slang, in particular.

The authors analyze the slang translation, taking into account the peculiarities of film translation with subtitles, consider various approaches to the concept of slang and identify its status and main functions; as well as the features of the slang translation, consider the role of cinema in terms of mass communication.

Key words: *slang, translation, transformations, subtitles, emotionally-expressive evaluative character, non-literary vocabulary.*

УДК 37:372.8

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.9>

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ESP У ПОЛІКУЛЬТУРНИХ ГРУПАХ УНІВЕРСИТЕТУ

Добровольська Людмила Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

Ануфрієва Наталя Михайлівна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

У статті проаналізовано потреби студентів полікультурних університетських груп, чії знання, вміння та навички з англійської мови мають значні розбіжності, відповідають Європейським стандартам від А1 до В2, а за програмою курсу «Англійська мова для спеціальних цілей» у період навчання (2-5 семестрів) ці студенти повинні опанувати не тільки теоретичним та практичним матеріалом за обраним фахом, сформувати свою професійну культуру, але й навчитися вільно, нормативно, етично-виправдано спілкуватися з носіями інших мов і культур засобами вивчаємої іноземної мови.

При виконанні дослідження ми поставили перед собою низку завдань:

1) з'ясувати, за допомогою яких форм і методів роботи у полікультурних групах можливо залучити всіх студентів до активного спілкування іноземною (англійською) мовою, зосередивши їх увагу на професійній і лінгвокомунікативній інформації, на етикетних заставах спілкування у колективі з представників різних країн, національних груп і конфесій;

2) проаналізувати, які переваги щодо завдань письмового й усного характеру мають студенти I курсу, які навички в тереневих видах мовленнєвої діяльності вони опанували й в якому ступені;

3) дослідити, як часто і наскільки вміло студенти з різних країн використовують гаджети при самостійній роботі для пошуку інформації з першоджерел, наскільки вони опанували навички утворення презентації англійською мовою;

4) за допомогою лінгвокультурологічного компоненту курсу сформувати і розвинути у студентів полікультурних груп навички у тереневих видах мовленнєвої діяльності, а також забезпечити приращення лінгвістичного і концептуального проширків тезаурусу.

Було розроблено технологію паралельного навчання англійської мови фахового спрямування з формуванням лінгвокультурологічного компоненту тезаурусу студентів полікультурних груп гуманітарних факультетів, що навчалися в Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова. Імплементация і використання даної технології виявило її валідність з боку підвищення вмотивованості студентів до навчання, утворення на заняттях товариської, дружньої атмосфери, плідного опрацювання студентами автентичних текстових матеріалів, а також формування навичок усномовленнєвої діяльності за лінгвокраїнознавчою і вузькоспеціальною тематикою. Наведено конкретні приклади завдань, форми і методи роботи в офф-лайн та он-лайн режимах. Перспективи дослідження вбачаємо в розробленні курсу навчання за започаткованими принципами для магістрантів університету.

Ключові слова: лінгвістичний та культурний компонент, англійська мова для спеціальних цілей, полікультурна студентська група, технологія навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Сьогоднішнє суспільство висуває до фахівців народного господарства специфічні вимоги: високий професіоналізм, вміння продуктивно і комфортно спілкуватися у полікультурному професійному середовищі, навички індивідуальної і командної роботи, у невеличких групах або численних транснаціональних організаціях чи установах, хист до творчості і нововведень, а

також спроможність і бажання використовувати новітні досягнення інформаційних технологій. При усьому зазначеному вище фахівець має бути етично коректним у письмовому та усному спілкуванні, обізнаним щодо традиційних норм вербальної та невербальної поведінки представників країн, з якими він має комунікувати.

У сучасному глобальному світі мовами комунікацій зазвичай виступають: англійська, іспанська, німецька, китайська, французька,

арабська та деякі інші. Отже, вільне володіння хоча б однією з цих мов – це життєва необхідність для фахівця, який прагне виконувати цікаву роботу і мати гідне працевлаштування з перспективами кар'єрного зросту.

Наразі отримання середньої та вищої освіти стало можливим не лише в одній, рідній, країні учнів і студентів, але й в будь-якій державі світу. Багатьох випускників середніх навчальних закладів і їх батьків цікавить питання – чи зможе студент у іншій країні отримати диплом фахівця з певної галузі знань, а також розширити свій світогляд і набути лінгвокраїнознавчих знань, навчитися спілкуватися у полікультурному середовищі з дотриманням норм етикету й національних традицій співрозмовників.

З 1990 років по теперішній час кількість студентів-іноземців в Україні збільшилася у декілька разів, і географічні рамки країн, що надсилають своїх громадян до нашої держави, значно розширилися. Це можна прослідити на прикладах вищів країни, у тому числі – Одеського національного університету імені І.І.Мечникова. Якщо раніше в ОНУ навчалися здебільшого випускники шкіл Європейського континенту (Болгарія, Румунія, Молдова, Росія, Німеччина, Вірменія, Білорусь, Чехія), то зараз серед студентів, в додаток до вказаних країн, є представники КНР і В'єтнаму, Японії, Туреччини, Індії і Афганістану, Єгипту, Чилі, Ізраїлю, Нігерії. Це означає, що викладачам університету слід знати прояви національних культур і розважливо ставитися до них, а також використовувати аудиторний та поза аудиторний час таким чином, щоб навчити студентів полікультурних груп бути обізнаними щодо чужої культури і ментальності. Вважаємо, що на заняттях з іноземної мови – у нашому випадку – англійської, це можливо і доречно робити.

Актуальність роботи. Більшість студентських академічних груп є полікультурними. Представники різних народів і континентів здобувають вищу освіту в ОНУ заради отримання вагомих професійних знань, а при виборі іноземної мови переважна більшість (97%) обирає англійську. Спостереження за навчальним процесом з 1990 року по теперішній час, інформація з шкільних атестатів, відомості з деканатів, результати тестування для визначення рівня оволодіння мовним матеріалом, сформованості продуктивних і рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Наприклад: студенти-першокурсники з Китаю і В'єтнама, Чилі та Болгарії, Туреччини і Вірменії добре навчилися читати тексти, виконувати письмові лексико-граматичні завдання, а навички мовлення й аудіювання у них занепадали. Студенти з Індії

могли швидко і легко вступати в усну комунікацію, проте їх навички письма та читання були сформовані недостатньо – тексти здавалися їм нагромадженням граматичних форм, за якими вони не бачили змісту повідомлення. Представники Японії, Афганістану та Молдови охоче виконували нескладні (на підстановку, трансформацію) граматичні завдання, а створити монологчне висловлювання для них було проблематичним, як і взяти участь у полілозі. Представники Ізраїлю усно комунікували жваво, проте роблячи численні помилки лексико-граматичного і стилістичного характеру, не бажали писати і не усі полюбили читання текстів. Щодо українських студентів – у них теж помічено значні та численні розбіжності в опануванні Європейських стандартів освіти (від А1 до В2) – залежно від загальної орієнтації навчального закладу, його оснащення технічним устаткуванням, майстерності вчителів англійської мови тощо.

Вказана вище ситуація диктує необхідність пропедевтичного вирівнювання знань, вмінь та навичок першокурсників. Але університетський курс зорієнтовано на ESP з початку навчання, немає окремих термінів для ліквідації недоліків і вад. Це означає, що у програмний курс навчання ESP доречно включити форми і методи роботи, що сприяють формуванню навичок студентів, розвивають загальномовний і професійний тезаурус, заохочують до активної письмової і усної комунікації, сприяють засвоєнню лінгвокультурологічних знань, які дозволяють людині вільно комунікувати у полікультурному фаховому середовищі.

Формулювання мети і завдань статті. При виконанні дослідження ми поставили перед собою **низку завдань**, а саме:

1) з'ясувати, за допомогою яких форм і методів роботи у полікультурних групах можливо залучити всіх студентів до активного спілкування іноземною (англійською) мовою, зосередивши їх увагу на професійній і лінгвокомунікативній інформації, на етикетних заставках спілкування у колективі з представників різних країн, національних груп і конфесій;

2) проаналізувати, які преференції щодо завдань письмового й усного характеру мають студенти 1 курсу, які навички в тереневих видах мовленнєвої діяльності вони опанували й в якому ступені;

3) дослідити, як часто і наскільки вміло студенти з різних країн використовують гаджети при самостійній роботі для пошуку інформації з першоджерел, наскільки вони опанували навички утворення презентацій англійською мовою;

4) за допомогою лінгвокультурологічного компоненту курсу сформувати і розвинути у студентів полікультурних груп навички у тереневих видах мовленнєвої діяльності, а також забезпечити прирощення лінгвістичного і концептуального прошарків тезаурусу.

Метою дослідження було розробити технологію навчання англійської мови професійного спрямування, яка б залучила студентів полікультурних груп до активного оволодіння лінгвокультурним матеріалом у тандемі з теоретичним і практичним матеріалом профілюючих дисциплін. Ми вважали і вважаємо, що лінгвокультурологічний компонент як відбиток тезаурусу має бути невід'ємною частиною курсу ESP. **Предметом** роботи є лінгвокультурологічний компонент курсу ESP на гуманітарних факультетах університету; **об'єктом** – форми та методи роботи у полікультурних групах при навчанні ESP.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми й окремі питання фахового спрямування навчання іноземних мов досліджувалися українськими та закордонними методистами, психологами, психолінгвістами та фахівцями з компаративної і текстуальної лінгвістики. Вони з'ясовували особливості матеріалу навчання, виокремлювали складові частини ESP та окремі модулі курсу (J. Harmer, M. Asante, M. Reddy); знаходили тотожні та специфічні риси продуктивних та рецептивних навичок (Й. Берман, В. Скалкін, С. Ніколаєва, Н. Склярєнко); обговорювали питання формування тезаурусу, визначали залежність лінгвокраїнознавчих складових ментальності від етнопсихологічних чинників мовця і середовища, у якому людина засвоює іноземну мову (В. Костомаров, В. Комісаров, Ф. Буслаєв, А. Вежбицька); аналізували потреби студентів різних фахових напрямів і матеріал, а також виокремлювали моделі усномовленнєвих і письмових висловлювань для ESP (В. Карасик, Ю. Караулов, Г. Поберезька, G. Baker, D. Bridges, P. Ralf, R. Lerner, Ch. Yang). Проте при всьому різномаятті здійснених теоретичних і прикладних досліджень у навчанні ESP існують лакуни. Одна з яких, на нашу думку – нестача теоретичних викладок і практичних рекомендацій щодо роботи викладачів за умов навчання студентів полікультурних груп лінгвокультурологічних засад спілкування. А лінгвокультурологічні знання, вміння, навички є тим «фреймом», який скеровуватиме коректність мовленнєвої поведінки фахівця, дозволить йому вільно спілкуватися у глобальному просторі засобами англійської мови, і врешті-решт – бути культурною особистістю,

з якою охоче комунікуватимуть у будь-якому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо важливе для цієї роботи поняття – «професійна культура», бо без професійної культури фахівець втрачає свою значущість. Якщо «культура» – це матеріальні та духовні набутки і надбання людей, що передавалися поколіннями у спадок, а також організаційні форми діяльності людською спільноті, то що являє собою «професійна культура»?

Написано багато цікавих робіт про сутність та визначення об'єму поняття, формування професійної культури у студентів інженерно-технологічних спеціальностей і вчителів початкової школи, фахівців з менеджменту, бізнесу, маркетингу та ін. [1; 3; 4; 6]. Наше розуміння цього феномену збігається з тим, що було запропоновано Л. М. Фільштейном та В. М. Журавльовим: «Професійна культура – це сукупність способів і технологій певної професійної діяльності, що визнані суспільством еталоном для цієї діяльності, а з іншого – це сукупність засвоєних і усвідомлених людиною способів цієї діяльності» [6, 13].

Отже при виконанні дослідження ми виходили з положення про те, що лінгвоетнопсихологічні засоби мовленнєвої поведінки представників різних культур повинні враховуватися викладачем для залучення студентів до коректних, морально-етичних поведінкових актів, використання доречних, комунікативно виправданих і загальноприйнятих нормативних вербальних і невербальних засобів як компонентів мовленнєвої ситуації тощо. У рамках статті розглянуто декілька лінгвокультурологічних аспектів навчання ESP у полікультурних групах, які було імплементовано у навчальний процес в ОНУ імені І.І.Мечникова.

Студентам факультетів гуманітарної спрямованості (філологічний, історичний, філософський, політології і соціології, міжнародних відносин) запропоновано використання підручника Keynote двох рівнів : Pre-Intermediate та Intermediate, а от передбачений Програмою [5] період навчання іноземної мови для різних факультетів варіюється – від 2 до 5 семестрів, і спеціального часу для коригування рівня сформованості навичок читання, письма, слухання, монологічного та діалогічного мовлення студентами-першокурсниками не виділяється. Але декілька десятиріч тому [2] ми започаткували навчання англійської мови у двох паралельних напрямках – формування недостатньо розвинутих мовних і мовленнєвих навичок у курсі академічної спрямованості навчання англійської

мови (General English) й професійно-орієнтоване навчання (ESP) у тандемі з лінгвокультурологічною інформацією. Така форма роботи на немовних факультетах ОНУ, а також факультетів автоматичного і багатоканального зв'язку Одеської національної академії зв'язку виправдала себе – вона виявилася ефективною для груп студентів з Європейського континенту. Про це свідчили результати міжсесійної перевірки знань, вмінь та навичок студентів, а також високі бали на іспитах з англійської мови, тому ми вирішили імплементувати розроблену технологію для навчання полікультурних груп.

Вважаючи, що кожен змістових модуль програми навчання англійської мови можна значно збагатити фактичним, сучасним, цікавим матеріалом, ми дібрали численні автентичні статті з інтернету та фахових англомовних видань за спеціальність студентів. Ці статті, як додаткові матеріали для читання й обговорення, були насичені професійно-орієнтованою і культурологічною лексикою. Наприклад, при вивченні теми «Епоха Відродження» студентам пропонували такі статті: *“Medieval Cultural Enrichment: Europe – Asia – Africa”, “Slavonic Alphabet and Bulgarian Enlightenment”, “Venitian Enlightenment and the South Slavs”*; при вивченні теми *“Gender Equality”* додатковими матеріалами були: *“European Women-Fighters”, “American Women-Abolishionists”, “Suffragists: Lives Given to Fight”*, а додатковими матеріалами до вивчення теми «Техногенні проблеми і захист навколишнього середовища» були статті про радіологічне забруднення через катастрофи на атомних електростанціях і витоки радіонуклідів на підводних човнах, забруднення космічного простору та інші фактори діяльності людства (чого нажалі було достатньо в новітній історії),

Форми роботи з текстовим матеріалом були різними: 1) статтю було поділено на 5-6 частин, кожен студент отримував для читання тільки одну частину, йому належало дізнатися зміст усієї статті у інших студентів групи – можна було розпитувати чи слухати монологічне повідомлення товариша, а у зошиті робити нотатки – записувати нову лексику лінгвокраїнознавчого характеру, окремі факти; 2) поділену на частини статтю пропонували командам для сумісного читання й обговорення, після цього один студент на дошці записував для усієї групи лексичні одиниці (терміни), пояснював реалії, кожна команда діяла аналогічно, у кінці заняття потрібно було скласти резюме всієї статті; 3) викладач надсилав на електронну скриньку декількох студентів статтю, яку вони мали прочитати й зробити за її змістом міні-допо-

відь або представити у вигляді тез чи анотації, інші студенти ставили запитання щодо деталей прочитаної статті, а потім переказували її зміст, використовуючи нові лексичні одиниці; 4) статтю читали декілька студентів групи, поки інші в аудиторії виконували письмові завдання; після цього студенти-читачі розповідали зміст прочитаного, доповнюючи один одного, а група записувала нову інформацію, використовуючи ключові слова тексту тощо.

Студентам сподобалися так звані «динамічні» форми роботи, коли вони могли переміщатися аудиторією, задавати іншим членам групи запитання, з'ясувати незрозумілі відомості й факти. Такі форми роботи дозволяли, наприклад, сором'язливим в'єтнамським і китайським студентам проявити свою індивідуальність, заохочували до співпраці з усіма членами групи. При цьому у такому режимі роботи підсвідомо акцентувалися позитивні риси попередньої шкільної підготовки цих студентів – вміння робити нотатки. Це сприяло підвищенню авторитету членів групи, які зазвичай не були активними мовцями. Крім того, на відміну від звичайних вправ і завдань підручника, застосовані нами форми роботи та завдання мали виражений творчий характер, розвивали командні якості, навчали спілкуватися з представниками різних народів засобами англійської мови. Студенти ставали об'єктами спільної діяльності, а це ще більше підвищувало мотивацію навчання, утворювало умови для доброзичливої, товариської, комфортної атмосфери здобуття знань.

Варіантом «накопичення колективних знань» були заняття з усномовленими індивідуально укладеними повідомленнями на загальну тему. Так, у підручнику «Keynote» розглядається тема про види тварин, що зникають, про браконьєрство, а також заходи для збереження навколишнього середовища. Студенти з різних країн робили презентації чи невеличкі доповіді про те, як ця проблема вирішується у їхній державі: про заходи щодо збереження популяції панд розповідали китайські студенти, про волонтерський рух для збереження фламінго – в'єтнамські, про охорону гніздечок кондорів і пінгвінів – чилійці, про захист альбатросів і колпиць на узбережжі Чорного моря, про очищення лиманів південного регіону й озер Карпат – українські студенти; а японські студенти повідомили про унікальні мінеральні джерела різних островів і культуру «онсенів»; болгарські – про Родопські гори та Національні парки Рильських озер і річки Ропотамо, мешканці Єгипту – про очищення витоків Білого та Блакитного Нілу і захист папірусового очерету біля Каїру.

Подана на заняттях інформація була цікавою для усіх, продемонструвала глобальні зусилля громадських організацій і волонтерів, що спрямовані на збереження живої природи в усіх куточках Землі. Оскільки доповіді було зроблено англійською мовою, студенти слухачі, по-перше, отримали досвід аудіювання, по-друге, навчилися нових термінів за запропонованою тематикою, по-третє, – кожен студент полікультурної спільноти зміг продемонструвати свої національні корені через інформацію, якою він поділився з групою, а також виступити у ролі мовця. Така форма роботи була усім до вподоби, як і студентські конференції з іноземної мови, на яких було зроблено доповіді про культуру мови або поведінки представників різних національностей і національних меншин, що імплементавана у традиціях і звичаях, одязі й формах нормативного спілкування у повсякденному житті або на урочистостях.

Ми практикували семінарські заняття (для 2-х груп різних викладачів англійської мови одноразово), особливо на факультеті міжнародних відносин, де часові рамки вивчення іноземної мови більші, ніж на інших факультетах, міні-конференції такої тематики: *«Національні зимові та весняні свята різних країн»*, *«Зустріч бізнесових делегацій країн світу»*. Якщо на семінарському занятті з першої теми виступали усі бажаючі, хто хотів зробити усне повідомлення чи показати інсценівку або прокоментувати кінофрагмент про якусь національно-значущу подію (наприклад: *«Свято Трифона-Зарезана»* про ритуали виноградарів з Болгарії та болгарських сіл України, *«Святкування Нового року за Юдейським календарем»* про причину, що спонукає юдеїв світу щорічно приїжджати до Умані та релігійні ритуали юдеїв розповідали студенти з Ізраїлю), то під час вивчення другої теми викладачі просили декількох, бажаючих це зробити, студентів однієї групи заздалегідь прочитали статті про бізнесові перемовини (правила поведінки при обміні бізнесовими картками, у тому числі: доречний одяг, жести і дії, бажана відстань, тактильні та зорові контакти тощо). Ці студенти ставали модераторами «прийому делегації» з різних країн. Решту студентів полікультурної групи попереджали про необхідність написання власної бізнесової картки, яку вони мали принести на семінарське заняття.

Заняття проходило як модель реальної ситуації спілкування: модератори викликали представників різних країн, тобто «делегатів» урочистого заходу (конференції, перемовин, симпозіуму), належним чином обмінювалися з ними бізнесовими картками, коментували англійською мовою

правила спілкування з кожною національною делегацією. Для більшості студентів усіх країн було відкриттям – від етикетно-виправданих лінгвістичних й екстралінгвістичних форм комунікації можуть залежати і подальші взаємовідносини між представниками різних країн, організацій, установ та атмосфера між співробітниками полікультурної спільноти взагалі.

Цікаво, що більшість представників країн, які навчалися у полікультурних групах, на всі семінарські заняття чи конференції одягали національний одяг, чим засвідчували свою національну ідентичність, а це було ще однією темою для опосередкованого вивчення реалій іншої культури.

Ми вважаємо, що макротема презентацій і додаткових текстів з першоджерел (для усієї групи), що збігаються з розділами кредитно-модульної програми курсу англійської мови, як-то: *«Етикет мови та мовлення»*, *«Особливості використання усталених висловів при спілкуванні у полікультурному колективі»*, *«Доречний та небажаний одяг у різних культурах»*. *«Кольори мають значення для спілкування»* у сукупності з іншими матеріалами навчання утворювали підвалини для світогляду полікультурної особистості, тим паче, що ми скеровували кожен комунікативну ситуацію так, щоб студенти самі дійшли висновку про необхідність взаємного розуміння, пізнання культури різних народів, поваги до чужих традицій, звичаїв, вірувань, мови. Систематичність роботи в цьому напрямку призвела до того, що на 2 курсі студенти охоче виконували роль модераторів дискусій, так само, як і доповідачів на студентських наукових конференціях.

Студентські наукові конференції іноземною мовою були започатковані кафедрою іноземних мов гуманітарних факультетів у 90-ті роки ХХ століття, але вони приваблюють студентську спільноту і сьогодні. Ілюстрацією цьому є фактична чисельність учасників-доповідачів. Так, з 2013 по 2017 рр. студентами 2-5 курсів було зроблено 573 доповіді, які супроводжувалися дискусіями з слухачами. Студенти полікультурних академічних груп гуманітарних факультетів охоче презентували цікаві матеріали, у яких було розроблено низку питань про лінгвоетнокультурні чинники у житті слов'янських народів (студенти-філологи робили доповіді), археологічні знахідки на узбережжі Чорного та Азовського морів (історики), артефакти Болгарського Відродження (доповідачами були студенти різних факультетів з Болгарії), гендерні аспекти поведінки героїв літературних творів сучасних українських, польських, китайських,

англійських та американських авторів, проаналізовано художні прийоми романів, оповідань, есе та віршованих творів; виявлено морально-етичні норми поведінки персонажів байок і казок тощо (доповіді було зроблено студентами різних національностей – філологами, істориками, філософами, а також студентами факультету міжнародних відносин).

На семінарських заняттях і конференціях широко використовувалися технічні засоби, які створювали необхідні аудіо-візуальні компоненти мовленнєвої ситуації. Взагалі переважна більшість студентів України і інших країн світу (близько 80%) мали розвинені навички пошукової роботи в інтернеті, проте деякі з студентів першого курсу зловживали використанням онлайн-ресурсів (наприклад, замість того, щоб самостійно зробити переклади незнайомих конструкцій, використовували готові штаповані фрази, які не завжди були вірними). На заняттях ми використовували переклад на державну мову (або російську – для студентів-іноземців, які не опанували українську мову в достатній мірі) лише тоді, коли треба було пояснити окремі реалії, а їх точний об'єм не можливо було семантизувати безперекладними засобами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Апробація технології навчання англійської мови для спеціальних цілей, що була розроблена нами, передбачала окрім професійної спрямованості розвинення лінгво-

культурологічних знань, вмінь та навичок студентів полікультурних груп. Форми і методи роботи з студентським колективом виявилися ефективними у і плані розширення світогляду наших студентів, і у плані формування у них морально-етичних норм, що є важливими й необхідними для взаєморозуміння стран і народів, і у плані створення на заняттях доброзичливої, дружньої атмосфери. Дана технологія крім того, що застосовувалася під час оффлайн навчання у полікультурних групах протягом 15 років, у період онлайн навчання через COVID-19 (зима-весна 2020 року) стала єдиною ефективною технологією розвитку мовних і мовленнєвих навичок студентів усіх вказаних факультетів. Регулярні оцінювання знань студентів полікультурних груп проводилися нами за допомогою розроблених тестів множинного вибору, а також завдань у вигляді Google Form. Ці зрізи знань також підтвердили необхідність і доречність включення лінгвокультурологічного компоненту у курс ESP.

Перспективи нашої роботи ми вбачаємо в розробленні курсу навчання в режимах офф- та онлайн) для магістрантів університету, тому, що за словами викладачів профільних кафедр, магістранти, які не здобували вищу освіту в Одеському національному університеті і не навчалися за нашою технологією, не володіють ані лінгвокультурологічним мовним матеріалом, ані коректними навичками спілкування у полікультурних спільнотах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бессарабова С. Анализ современных подходов к определению понятия «культура» в отечественной науке. *Материали 2- Міжн. Наук.-практ.конф. «Спецпроект : аналіз наукових досліджень»* 7-11 грудня 2005 р. Дніро : НАУ «Ера».2005.т.2.- 100 с.
2. Добровольська Л.В. Методика навчання читання літератури за фахом на основі серії градуйованих за труднощами текстів. Дис. канд. пед. наук. Київ, 1992. 245 с.
3. Ісаєнко С.А.Формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей засобами іноземної мови : дис..канд.пед.наук.13.00.04. К, 2009. 227 с.
4. Кормич Л.І. Культурологія (історія і теорія світової літератури ХХ століття) : навчальний посібник. Харків : Одисей, 2003. 304 с.
5. Стандарт вищої освіти України (2016). Access mode <http://mon.gov.ua/activity/education/reform-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proektu-standartiv-vishhoji-jsviti.htm/>
6. Фільтшейн Л.М., Журавльов В.М. Професіональна культура в аспекті підготовки фахівців. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки.* 2016. Вип. 29. С. 12-18.
7. Bohlke D., Parker S. Keynote. Pre-Intermediate. Student's Book. UK: National Geographic. 2016. 176 p. .
8. Ralf P., Lerner R., Meacham S., McNall E. World Civilizations : Their History and Their Culture. In two volumes. NY : Norton Company Inc. 1991. 630 с.

REFERENCES

1. Bessarabova S. (2005) Analiz sovremennix podxodov k opredeleniyu ponyaty`ya «kul`tura» v otechestvennoj nauke. Materialy` 2- Mizhn. Nauk.-prakt.konf. «Speczproekt : analiz naukovy`x doslidzhen`» 7-11 grudnya 2005 r. Dniro : NAU «Era».t.2. [in Russian]
2. Dobvol`s`ka L.V. (1992) Metody`ka navchannya chy`tannya literatury` za faxom na osnovi seriyi graduiovany`x za trudnoshhamy` tekstiv. Dy`s. kand. ped. nauk. Ky`yiv [in Ukrainian]

3. Isayenko S.A. (2009) Formuvannya profesijnoyi kul'tury` u studentiv inzhenerno-texnichny`x special`nostej zasobamy` inozemnoyi movy` : dy`s..kand.ped.nauk.13.00.04. [in Ukrainian]
4. Kormy`ch L.I. (2003) Kul`turologiya (istoriya i teoriya svitovoyi literatury` XX stolittya) : navchal`ny`j posibny`k. [in Ukrainian]
5. Standart vy`shhoyi osvity` Ukrayiny` (2016). Access mode <http://mon.gov.ua/activity/education/reform-osviti/naukovo-metodichna-rada-ministerstva/proektu-standartiv-vishhoyi-jsviti.htm/> [in Ukrainian]
6. Fil`tshejn L.M., Zhuravl`ov V.M. (2016) Profesional`na kul`tura v aspekti pidgotovky` faxuvziv. Naukovi praci Kirovograds`kogo nacional`nogo texnichnogo universy`tetu. Ekonomichni nauky`.Vy`p.29. [in Ukrainian]
7. Bohlke D., Parker S. (2016) Keynote. Pre-Intermediate. Student's Book. UK: National Geographic.
8. Ralf P., Lerner R., Meacham S., McNall E. (1991) World Civilizations : Their History and Their Culture. In two volumes. NY : Norton Company Inc.

LINGUISTIC AND CULTURAL ESP PRINCIPLES TEACHING IN THE MULTICULTURAL UNIVERSITY GROUPS

Dobrovol'ska Liudmyla Volodymyrivna

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages of Humanitarian Faculties
Odesa I. I. Mechnikov National University
Str. Dvoryanska, 2, Odessa, Ukraine*

Anufriieva Natalia Mykhailivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages of Humanitarian Faculties
Odesa I. I. Mechnikov National University
Str. Dvoryanska, 2, Odessa, Ukraine*

Global world requires specialists both to communicate effectively in a multicultural-proficiency-oriented environment and to be able to search, process and share the information within the small groups or big teams of collaborators. Teaching experience proves that the first-year students majority who study in multicultural academic University groups are characterized as underdeveloped skills of communication both in oral and written speech, especially when the different nations representatives and nationalities use the linguistic and extralinguistic means peculiar to the ethical and moral norms. More difficulties arise when foreigners need to communicate the proficiency-oriented or culturally-coloured information via technical devices. The Universities being the establishments for multicultural communities evidently feel the necessity to use each lesson for cultivating cross-cultural awareness of the learners. Forasmuch, being at the University, foreign and Ukrainian students are need to grow professionally and culturally, we developed the technology of teaching ESP aimed at filling in this gap. The technology core is the usage of the linguistic-and-cultural component in tandem with the regular of the ESP course materials. The present article contains the materials and actual facts from the this technology implementation while teaching ESP in off-line and on-line modes. The authors discuss forms and regimes of students' work, explain the merits of cross-cultural development of each and every individual involved in the process of learning via mutual cooperation. The perspectives of the research are seen in the designing of the ESP course on the theoretical and practical data from the investigation done

Key words: *linguistic-and-cultural component, ESP, multicultural students group, technology of teaching.*

УДК 821.111.791.43.01

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.10>

МІСТЕРІАЛЬНИЙ ЖАНРОВИЙ ПАТЕРН РОМАНУ “THE TRUTH ABOUT THESE STRANGE TIMES” АДАМА ФОУЛДСА

Дроздовський Дмитро Ігорович

кандидат філологічних наук,

науковий співробітник відділу західних і слов'янських літератур

Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України

вул. М. Грушевського, 4, Київ, Україна

У статті запропоновано розгляд роману “The Truth about These Strange Times” сучасного британського автора Адама Фолдса в контексті теорії жанрового патерну. Автор розробляє концепцію, відповідно до якої в річищі сучасного британського роману реактуалізовано жанровий патерн містерії, яка експлікує мотив шляху задля власного морального розвитку й формування нової ціннісної парадигми життя. Містерію трактовано як метажанрову форму. Говард МакНеймі, протагоніст роману А. Фолдса, проходить шлях складних життєвих колізій: від аутсайдера без життєвої мети до людини, яка здобуває сенс життя. Поріч із Говардом у романі показано образ юнака Соула, який тренує власну пам'ять, щоб перемогти на чемпіонаті. Соул – представник типу персонажів із постпозитивістським типом світосприйняття; він максимально повно сприймає реальність та аналізує її, щоб досягнути успіху. Теорія жанрового патерну постає важливим науковим здобутком вітчизняного літературознавства, яка пропонує по-новому поглянути на принципи періодизації культурно-історичних періодів, зокрема в аспекті переходу постмодернізму в постпостмодернізм. Містерія, як і карнавал, реалізує себе в дискурсі сучасного британського роману через жанрову модифікацію, яка зберігає зв'язок із ядром містеріального патерну (мотив переродження, морального зростання; пошук сенсів, які реалізують наближення персонажа до «духовної» царини, до потенціювання власного духу в категоріях морального перетворення від «гріховного» до «спокутаного» й «очищеного», що передбачає подолання земних випробувань). У статті аналізовано погляди різних науковців на теорію патернів у культурології та психології, а також окреслено методологічну перспективу представленої теорії для літературознавства. Вперше роман “The Truth about These Strange Times” аналізовано в парадигмі постпостмодерністських світоглядних орієнтирів (медикалізація оповіді, розкриття особливого типу пам'яті та свідомості персонажів, їх раціоналізація дійсності та її сприйняття в постпозитивістській площині) та естетичних настанов.

Ключові слова: постпостмодернізм, сучасний британський роман, Адам Фолдс, теорія жанрового патерну, містерія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

У західному літературознавстві досі не визначено чіткої демаркаційної лінії між постмодернізмом [7, 5] і періодом, який прийшов на зміну цій культурно-історичній епосі. Найбільш обґрунтованими в науці є міркування, пов'язані з трагедією 11 вересня 2001 р., що стала політичною демаркаційною лінією між постмодернізмом і постпостмодернізмом. Проте ця історико-політична межа, зумовлена трагічною подією світового значення, не може пояснити світоглядно-естетичних орієнтирів постпостмодернізму, зокрема ж у царині літератури й у річищі літературного процесу. З огляду на це важливо знайти відповідь на питання про межу й критерії визначення постпостмодернізму в системі літературознавчої методології й теоретичної думки, а не в екстралітературознавчих контекстах, які, безперечно, мали важливий вплив на окреслення «ідеології» нової епохи (вживаючи поняття «ідеології» як один із параметрів соціо-

культурної реальності, за С. Жижеком). Проте подія, що сталася 11 вересня 2001 р. у США, хоча й має важливе значення в плані історичного переходу постмодернізму в нову форму, не може до кінця пояснити світоглядних змін, а також тих трансформацій, що безпосередньо стосуються хронотопу літературного твору або ж і літературного процесу в цілому. У такому разі представлені науковій аудиторії попередні дослідження автора, здійснені на матеріалі британських романів, написаних після 2000 р., дають підстави схарактеризувати межу між постмодернізмом і постпостмодернізмом з огляду на теорію жанрового патерну. Жанровий патерн, на думку автора концепції, буде тим епістемологічним ядром і водночас літературно-естетичним і художнім чинником, що визначатиме трансформацію постмодернізму.

Теорія жанрового патерну є результатом теорії психологічних та культурних патернів (Е. де Боно, А. Крьобер і К. Клакхон), що дає підстави у XXI ст. по-новому проаналізувати принципи

періодизації культурно-історичних епох. Епістемологічним центром теорії є уявлення про змінюваність жанрового патерну як ядра літературного процесу культурно-історичного періоду. Жанровий патерн постає тим центром, який, зазначаючи змін і трансформацій, модифікацій та відхилень від первісної форми, залишається носієм пам'яті про метажанр. Теорія метажанрів лише набуває свого розвитку у вітчизняній науці (Б. Шалагінов [4], Т. Бовсунівська [1]), проте загалом має важливі перспективи в контексті осмислення нової культурно-історичної ситуації, що прийшла на зміну постмодернізму. Розумію, що зараз доволі важко окреслити, чи те, що приходить на зміну постмодернізму, є періодом чи переросте в окрему епоху, чи це є пролонгацією доби Модерну. Проте в західній теоретичній літературі з'являється дедалі більше праць, де представлено поняття «постпостмодернізм» (у компендіумі "The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction" цей термін згадано кілька разів [8, 2-3, 44, 110-11, 220-222]).

У романі А. Фулдса "The Truth about These Strange Times" («Правда про ці дивні часи», 2007) представлено так само персонажа з особливим типом світосприйняття, точніше з особливою пам'яттю, яка фіксує максимально повно реальність, аналізуючи її раціонально, аналітично розкладаючи проблеми на кластери, яким прагне дати раду персонаж. Ідеться про реактуалізацію постпросвітницького розуму, який фіксує реальність, бо має фізіологічне відхилення, представлене в специфічному типі пам'яті персонажа. Відповідно, ідеться про відхилення в генетичній організації, відхилення в роботі мозку, що відповідають за запам'ятовування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На думку Т. Бовсунівської, «теорія патернів має прямий стосунок до креативного, зокрема жанрового, мислення. Людська пам'ять заснована на принципі патерну. Накопичення слідів інформації, що промайнула, відбулась, здійснилась колись, формують утворення, які й називаються патернами. Патерн закладає принцип смислородження, чим істотно відрізняється від поняття «канон», адже останній фактично вичерпується сенсом «кліше». Патерни характерні для латерального (творчого, нестандартного) мислення, оскільки ведуть нас від кліше, від канону – у сферу чистої вигадки. Теорію патернів активно розробляли Е. де Боно у сфері психології, а у сфері культури – теорію культурних патернів розробляли А. Крьобер і К. Клакхон» [1, 207]. «Е. Де Боно сформулював провідну властивість патернів: здатність актуа-

лізуватися в цілому тоді, коли покликається до життя лише якась його частина» [1, 207].

Теорія жанрового патерну пропонує уявлення про чинник, який детермінує перехід однієї культурно-історичної доби в іншу. Так, не викликає сумніву (І. Кропивко, Т. Бовсунівської, Ф. Штейнбука та ін.) погляд на постмодернізм як період, у центрі якого є карнавал. Карнавал постає не лише принципом організації художнього нарративу, а й також чинником жанрового характеру, який, відповідно до поглядів Б. Шалагінова, про що вже зазначалося раніше, варто схарактеризувати як метажанр. Метажанр означає, що в лоні літературного процесу постмодерного періоду йдеться про реактуалізацію певних модифікацій карнавалу як середньовічно-ренесансного явища, на чому наголошував ще М. Бахтін. Дослідник «зумів побачити такі джерела жанру (ідеться про роман. – Д.Д.), які до нього ніхто не виділяв. Зокрема, народну сміхову стихію, амбівалентність сміху тощо. Згідно з його концепцією, жива сучасність все ж знаходила собі вихід на поверхню літератури, і для цього вона використовувала «низьку» стихію народної культури з усіма притаманними їй засобами» [1, 176]. Метажанрова природа містерії як патерну, що визначає жанрове ядро роману на сучасному етапі, стосується не стільки сміхової культури, експлікованій у карнавальному дискурсі, скільки християнської («високої») стихії, що передбачає християнську релігійну основу, Біблійну ідею Шляху як наближення до Христа, Царства Божого. Шлях у такому разі і є формою очищення, розкриття в собі «бісівського», того, що є несправжнім, що не стосується справжніх життєвих цінностей (як у «Королі Лірі» В. Шекспіра). Містерія передбачає не «низ» соціальної дійсності, а «верх», тобто актуалізує ідею власного розвитку задля якого потрібна наявність певного ідеалу. Така тенденція підтверджена тим, що сучасний роман Великої Британії оприявнює ідею пошуку сенсів персонажами, що дає можливість сформулювати порядок, мінімізуючи хаос навколо себе. Орієнтованість на пізнання математичних і фізичних законів життя, нейробіологічних і медичних досліджень не вичерпує усієї складності постпостмодернізму, проте окреслює один із векторів його розвитку, на чому я наголошував раніше [2]. «Ще однією складністю на шляху жанрового визначення сучасних творів є залучення позалітературних чинників. Зрощування роману із психоаналізом, живописом, фотографією чи іншими видами мистецтва, комп'ютерними технологіями чи нейробіологічними відкриттями підносить

його формозначенні ознаки на новий рівень, оскільки такий роман замість жанрового засадничого патерну використовує патерни іншого, альтернативного знання, позалітературного походження» [1, 445]. Зазначені тенденції знаходять своє літературне зображення в романах І. Мак'юена, М. Генддона, Д. Мітчелла, про що йшлося в попередніх дослідженнях [2].

Концепція М. Бахтіна має важливе значення для розвитку теорії жанрового патерну: карнавал як метажанр визначає світоглядно-філософський, жанровий, оповідний рівні твору. Натомість на зміну постмодернізму з'являються твори, у яких виразним є метажанровий патерн містерії, що передбачає центральність певних тенденцій, що визначають специфіку середньовічної містерії, але також мають стосунок і до сучасного періоду. Я вже зауважував, що одним із центральних чинників містерії як метажанрового патерну доцільно говорити про мотив шляху від «земного» до «небесного», послуговуючись специфікою світосприйняття середньовічної людини. Цей шлях репрезентовано і в «Божественній комедії» Данте, і в трагедіях В. Шекспіра («Король Лір»). Містерія уможлиблює «очищення» душі та свідомості, перехід на якісно вищий щабель власного духового розвитку. Типологічно такий шлях, його літературна репрезентація зокрема, близький до ідеї потенціювання Гегеля, ідею переходу та еволюції матерії в Шеллінга, а отже, загалом ідеться і про уявлення про творчий характер розуму, що обґрунтував І. Кант. З огляду на це в дискурсі літературного процесу, що приходить на зміну постмодернізму, доцільно було б припустити реактуалізацію ідей німецького романтизму, який мав важливий вплив на філософію доби Модерну, що дослідили Б. Шалагінов, Є. Волощук та ін. У сучасних теоретичних компендіумах на кшталт «The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction» [8] також британські теоретики наголошують на тому, що філософія Канта має важливий вплив на розвиток реалістичних тенденцій сучасної британської прози.

Формулювання мети і завдань статті: на матеріалі роману «The Truth about These Strange Times» А. Фюлдса розкрити вияви містеріального патерну та його модифікації в рідчизні постпостмодернізму. Зазначена мета передбачає реалізацію таких завдань: окреслити концептуальні засади теорії жанрового патерну; визначити жанрові модифікації містерії в романі А. Фюлдса.

Виклад основного матеріалу. Теорія жанрового патерну в українському літературознавстві представлена в роботах Т. Бовсунівської, яка фактично ставить пропоновану теорію в центр

своїї монографії «Теорія роману». За Т. Бовсунівською, «жанровий патерн – це концептуально зумовлена смислоструктура когнітивної моделі жанру, яка представляє тенденцію його формату змістотворення і не є завершеним трафаретом. Жанровий патерн не існує без повторення. При цьому йому не властива неконкретність/неприсутність архетипу, який сам ніколи не виходить на поверхню, породжуючи архетипові образи. Патерн – це реальний зразок жанру, який може не відтворюватися в тексті. Архетип – це віртуальний зразок, який також безпосередньо не відтворюється текстом. Проте патерн – це повторюваність комбінацій, функцій та елементів жанрової системи, тобто цілком конкретних смислоструктур» [1, 208-209]. В аналізованому теоретичному дослідженні Т. Бовсунівської йдеться також про аналіз роману post-постдоби. Дослідниця окреслює анаморфозу як визначальну рису сучасного літературного процесу. «Анаморфоза відіграє значну роль у сучасному жанровому мисленні» [1, 211].

Ідучи за С. Жижеком, Т. Бовсунівська послуговується поняттям «ідеологічної анаморфози» (ідеться про працю «Возвышенный Объект Идеологии», с. 41). «Жанрова модифікація – це авторська проекція ідеологічної анаморфози з обов'язковим використанням певної суми трансформацій та певного засадничого жанрового патерну» [1, 215].

Ідея містерії як метажанрового патерну передбачає наявність у творі особливого хронотопу, у якому відбувається перетворення світу, руйнування «старого» й побудова «нової» реальності, до якої персонажі входять, маючи «очищений розум» (свідомість). Ідея очищення реалізує мотив «розгрішення», який на сучасному етапі трансформувався в мотив конструювання нового типу соціокультурної та політичної ідентичності, що властива персонажам постпостмодерністських творів.

В «Адама Фюлдса стрімко висхідна репутація одного з найвизначніших новелістів двадцять першого століття» [7, 144]. Як зауважує Домінік Гед (Dominic Head), сам письменник зазначив в інтерв'ю "The Guardian": «Через опис реальність руйнується й відтворюється наново відповідно до того, як ти, автор, забажеш» (цитую за компендіумом [7, 143]). У романі "The Truth about These Strange Times" («Правда про ці дивні часи», 2007), який є першим в авторському доробку, йдеться про репрезентацію низки соціально-психологічних проблем, які належать до топових у британському суспільстві. У романі зображено двох головних героїв: Соула Довсона-Сміта,

якому 10 років, та Говарда МакНеймі (Howard McNamee), якому двадцять вісім. Говард «має зайву вагу й травми, детерміновані його дитинством у Глазго» [7, 143]. У романі представлено спробу реактуалізувати романтичну традицію, а також дискурс сентименталізму, біля джерел якого – «Джозеф Ендрюс» Томаса Філдінга (1742). Мотив «емоційної нестабільності» [7, 147] розкритий у низці романів Фоулдса (як "The Quickening Maze", 2009), але поруч із цим маємо новий тип *іншування*, які репрезентує новелістика А. Фоулдса. Передусім ідеться про оприявлення «Іншого», який прибуває з Росії й у романі відповідно до жанрової парадигми кримінальних романів (детективів) асоціюється зі світом російської мафії. Водночас іншим у романі "The Truth about These Strange Times" є також і підліток, який має особливий тип пам'яті: він здатний запам'ятовувати все, що з ним відбувається, й довго тримати в пам'яті фрагменти з минулого. По суті, маємо черговий приклад особливого «розуму», який має здатність глибше пізнавати реальність, принаймні схоплювати значно більше її часових локусів і тримати їх у пам'яті, щоб потім вибудувати цілісну картинку дійсності.

«Твори із виробленою жанровою схемою (як, наприклад, історичний роман тощо) використовуються в сучасних жанрових схемах на засадах ідеологічної анаморфози, де здобутки їхнього жанрового окреслення, що давно мисляться як константи, піддаються своєрідному викривленню, оскільки анаморфоза не змінює класичні жанри, не намагається переписати їхній канон, а навпаки, зберігає всі константи, видозмінюючи світоглядні координати їхнього сприйняття настільки, що читач не впізнає залучений класичний канонічний жанр» [1, 444].

Жанровий патерн «не представляє собою кліше чи якусь іншу застиглу форму, а тільки досвід класичних ознак якогось жанру, співвіднесення з яким у новоутвореному жанрі відчутне настільки, що можна стверджувати його первісний естетичний та ідеологічний сенс у цьому тексті. Засадничий жанровий патерн власне й фокусує позицію ідеологічного анаморфічного викривлення» [1, 445].

Шлях, який у романі "The Truth about These Strange Times" проходить Говард, протагоніст, містить ознаки містеріальної модифікації. Безперечно, сьогодні, говорячи про літературу XXI ст, важливо усвідомлювати, що в ній репрезентовано соціальні міфи та стереотипи (імагологічні), які мають стосунок до нинішньої доби. Так, однією з перешкод на шляху Говарда до утвердження в собі доброти й чеснот, є

ув'язнення, яке стається після того, як Говарда звинувачують у педофілії після випадку в готелі, у якому Говард перебуває разом із Соулом. Люди навколо протагоніста не здатні сприйняти стосунків між підлітком (10-річним юнаком) і 28-річним невдахою, який потребує Соула для того, щоб віднайти моральну основу у власному житті. Світ навколо Говарда в романі показано як боротьбу усіх з усіма, як постійні протистояння й боротьбу за виживання. Домінік Гед називає такий світ «вовчим» ("dog-eat-dog world", [7, 144]). У романі наявний мотив міграції, що відповідає традиціям постколоніального британського роману, а також тим проблемам сучасного світу, які постають об'єктом осмислення й художньої репрезентації в сучасних авторів. Проте мотив міграції в романі пов'язаний із мотивом незаконного переміщення, порушення норм, російською мафією, яка в Західному світі постає стереотипним образом мафії, що проникає в британський світ. Зв'язок Ірини (представниці світу російської мафії) та Говарда завершується історією віднайденого сенсу у власному житті. Якщо на початку роману Говард постає виразним представником втраченого молодого поліття, якому випало жити в час економічних і соціальних негараздів, то у фіналі Говард уже є тим, хто здобуває в собі силу духу й стає людиною, котра усвідомила цінності життя. Змінюється навіть його портретна характеристика: "*She couldn't help noticing, as they stopped out through sliding doors into a bitter, damp wind, that Howard, wearing only a short and no jumper or coat, didn't seem to feel the cold, like a true Russian*" [5, 334]. Отже, маємо мотив перевтілення, морального очищення, шлях до якого пролягав через спілкування з Соулом, через ув'язнення та інші життєві колізії й потрясіння.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розгляд сучасного літературного процесу Великої Британії в площині теорії жанрового патерну дає підстави стверджувати, що аналіз романного хронотопу, специфіка трансформацій у житті протагоніста в романі "The Truth about These Strange Times" Адама Фоулдса, потверджує ідею зміни постмодернізму, епістемологічним центром якого є метажанровий патерн карнавалу, на постпостмодернізм, у центрі якого – містеріальний патерн. Говард МакНеймі від невдахи й маргінала, який не має сенсу в житті, стає чоловіком, який утверджує всередині себе добро як найвищу чесноту й важливий чинник цінніснонаповненого життя. Містерія в романі постає у вигляді жанрової модифікації (Т. Бовсунівська). Теорія жанро-

вого патерну дає підстави по-новому поглянути на принципи періодизації літератури, на класифікацію культурно-історичних періодів. Сучасний британський роман дає підстави стверджувати, що експліковані в його лоні ідея пошуку

сенси персонажами, мотив внутрішнього шляху, який передбачає моральне становлення й розвиток чеснот, утверджують ідею містерії як метажанрового патерну, що прийшов на зміну карнавалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. В. Теорія роману; навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2017. 448 с.
2. Дроздовський Д. Постмодернізм vs постпостмодернізм: світоглядно-філософські відмінності (на матеріалі сучасного британського роману). *Філологічні трактати*. 2019. Т.11, №3-4. С. 32-40. DOI: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4)
3. Жижек С. Возвышенный Объект Идеологии. Москва: Художественный журнал, 1999. 234 с.
4. Шалагінов Б. Авангард і літературний мейнстрім XXI століття. *Всесвіт*. 2011. № 9-10. С. 220-226.
5. Foulds A. *The Truth about These Strange Times*. London: Weidenfeld & Nicolson, 2007.
6. Kroeber A. L. and Kluckhohn C. *Culture, a Critical Review of Concepts and Definitions*. Cambridge, MA: Harvard University, 1952. 324 p.
7. *The Contemporary British Novel Since 2000*; edited by James Acheson. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. 214 p.
8. *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction*; edited by D. O’Gorman and R. Eaglestone. London-New York: Routledge, 2018. 474 p.

REFERENCES

1. Bovsunivska, T. V. (2017). *Teoriia romanu; navch. posib. [Theory of the Novel; textbook]*. Kyiv: VPTs «Kyivskyi universytet». 448 s. [in Ukrainian]
2. Drozdovskyi, D. (2019). Postmodernizm vs postpostmodernizm: svitohliadno-filosofski vidminnosti (na materialii suchasnoho brytanskoho romanu) [Postmodernism vs Post-Postmodernism: Worldview and Philosophical Differences (on the Material of the Contemporary British Novel)]. *Filolohichni traktaty [Philological tractates]*. T.11, №3-4. S. 32-40. DOI: [https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11\(3-4\)-4](https://doi.org/10.21272/Ftrk.2019.11(3-4)-4) [in Ukrainian]
3. Zhyzhkek, S. (1999). *Vozvyshennyj Obiekt Ideologii*. Moskva: Khudozestvennyj zhurnal. [in Russian]
4. Shalahinov, B. (2011). *Avanhard i literaturnyi meinstrim XXI stolittia [Avant-garde and literary mainstream of the XXI century]*. *Vsesvit*. № 9-10. S. 220-226. [in Ukrainian]
5. Foulds, A. (2007). *The Truth about These Strange Times*. London: Weidenfeld & Nicolson.
6. Kroeber A. L. and Kluckhohn C. (1952). *Culture, a Critical Review of Concepts and Definitions*. Cambridge, MA: Harvard University. 324 p.
7. *The Contemporary British Novel Since 2000* (2017). Ed. by James Acheson. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. 214 p.
8. *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction* (2018). Ed. by D. O’Gorman and R. Eaglestone. London-New York: Routledge. 474 p.

THE MYSTERIOUS GENRE PATTERN IN ADAM FOULDS NOVEL “THE TRUTH ABOUT THESE STRANGE TIMES”

Drozdovskyi Dmytro Ihorovych

Candidate of Philological Sciences,

Academic Fellow at the Department of World Literature

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine

Str. M. Hrushevskiyi, 4, Kyiv, Ukraine

In the paper, the author has discussed the novel “The Truth about These Strange Times” by the contemporary British author Adam Foulds in the genre pattern theory context. The author develops a concept according to which the mystery genre pattern is reactivated in the discourse of the contemporary British novel, which explains the motive of the path for character’s moral development and the formation of a new value paradigm of his or her life. Mystery is interpreted as a meta-genre form. Howard McNamee, the protagonist of Foulds’s novel, passes through life conflicts: from an outsider without a life goal to a person who acquires the meaning of life. Along with Howard, the novel demonstrates the image of a young man, Saul Dawson-Smith, who trains his own memory to win the championship. Saul is a representative of the type

of characters with a post-positivist type of worldview; he perceives reality as fully as possible and analyzes it in order to achieve life success. The memory specifics make it possible to remember a large details number and facts. The genre pattern theory is an important scholar's literary achievement criticism, which offers a new look at the periodization principles at cultural-historical periods, in particular in terms of the transition from postmodernism to post-postmodernism. Mystery, like carnival, realizes itself in the discourse of the contemporary British novel through a modification genre that provides the connection with the mysterious core pattern (the rebirth motive, moral growth; meanings search that brings the character closer to the "spiritual" sphere, moral transformation from "sinful" to "redeemed" and "purified"). The author has analyzed the views of various scholars on the patterns theory in cultural studies and psychology, as well as has outlined the methodological perspective of the theory for literary criticism. For the first time, "The Truth about These Strange Times" is analyzed in the post-postmodern paradigm worldviews (medicalization of the narrative, revealing a special type of memory and consciousness of the characters, their rationalization of reality and its perception in the post-positivist aspect) and aesthetic guidelines.

Key words: *post-postmodernism, contemporary British novel, Adam Foulds, genre pattern theory, mystery.*

СОЦІОФОНЕТИЧНИЙ ОПИС МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РЕСПОНДЕНТІВ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ: ВОКАЛЬНА ОРФОЄПІЯ

Дружинець Марія Львівна

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

Статтю присвячено усному мовленню молоді української діаспори (Америка, Канада, Європа (Італія, Чехія, Польща, Німеччина, Молдова), Придністровська Молдавська Республіка) на синхронному рівні, зокрема мовним особливостям української мови. На основі соціопитування доведено нормативність, історичну органічність; указано вимовні проблеми та орфоєпічні девіації; визначено відсотковий рівень володіння орфоєпією голосних у широкій локальній та соціальній представленості зарубіжжя. Об'єктом дослідження є усне мовлення українців діаспори. Предметом дослідження є володіння орфоєпічними нормами сучасної української мови, зокрема орфоєпією голосних (початкового наголошеного [i], ненаголошених [e], [u], [o]).

Із загальнонаукових методів у дослідженні використано аналіз і синтез, індукцію, дедукцію, спостереження, таксономію (для класифікації орфоєпічних явищ, зокрема слів, що представляють орфоєпію звуків), кількісний аналіз (для визначення частотності дотримання орфоєпічних норм та відсоткового показника володіння орфоєпічними нормами), описовий метод (для узагальненої характеристики функціонування норм вимови в діяхронії та синхронії). У межах спеціальних лінгвістичних методів залучено порівняльно-історичний (для порівняння орфоєпічних особливостей у синхронії (сучасна жива вимова) та діяхронії (відбиття в писемних пам'ятках)); зіставний (для виявлення специфіки орфоєпічної картини в різних країнах); метод лінгвістичної географії (для визначення просторового функціонування орфоєпічного явища).

Отже, норми вимови голосних у зарубіжжї належать до слабких норм – дотримується менше 50 % опитаних: вимовою ненаголошеного [u] володіють 45 % респондентів, [e] – 41 %, [o] – 27 %, наголошеного початкового [i] – лише 9 %. Показник володіння орфоєпією голосних в зарубіжжї становить 27 %. Найвищий відсоток володіння нормою в зарубіжжї при вимові таких слів, як [vedéjka], [ve^odejka] (58 %), [ve^osná] (51 %), [véřiničk] (50 %). Найгірше володіння нормами інформанти продемонстрували при вимові [pi^orúka], [pirúka] (27 %), [zuzúl'a] (27 %), [pr^om'ín'a] (19 %), [us'm'ixá jejč'a] (12 %), [i^on'od'i], [i^on'od' i] (9 %).

У конкретно запропонованих словах при вимові ненаголошених голосних [e], [u], [o] та початкового наголошеного голосного [i] зустрічаються девіації, зумовлені впливом правопису, відсутністю теоретичних знань чи тільки відсутністю теоретичної бази.

Ключові слова: соціофонетичне опитування, слабкі норми вимови, вимова голосних, вимова молоді Америки, Канади, Європи, Придністровської Молдавської Республіки.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Соціофонетичний опис мовлення сучасної молоді України, зокрема особливостей її вимови – проблема центральна і надактуальна (адже з усіх норм сучасної української літературної мови найменш засвоєними практично є орфоєпічні). Дослідження імперативних, деспозитивних орфоєпічних норм, а також прагматичної, з якою корелюють поняття слабкої та сильної мовної норми, сприятиме оптимізації національної та міжнародної комунікації на всіх рівнях її вияву, перешкоджатиме формуванню неправильних лінгвостереотипів, що заважають виробленню й закріпленню літературних норм у соціумі.

Здійснення аналізу українського усного мовлення в його проєкції на соціолінгвістичну специфіку набуває великої ваги у зв'язку, з одного

боку, з глобалізаційними процесами, скерованими на оптимізацію міжнародних відносин, розширення так званої мовокраїнознавчої інформації, що визначає необхідність підвищення культури мовлення у всіх верств населення, а в молоді – насамперед; з іншого боку, – аналіз специфіки усного мовлення української діаспори в іншомовному оточенні уможливить виявлення константних, інваріантних і динамічних, варіативних характеристик звукової системи, що теж сприятиме усвідомленню глибинних механізмів і джерел її сучасного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із результатів функційно-комунікативної зорієнтованості сучасної лінгвістики є підвищення інтересу дослідників до особливостей процесу спілкування, породження й сприйняття мовлення, зокрема до різноманітних помилок,

відхилень від норм, тобто так званого «негативного мовного матеріалу» [1, 5]. Проблему мовних девіацій, помилок та їх прагматичну сутність сьогодні розробляють такі відомі науковці, як Ю. Апресян, Ф. Бацевич, Т. Булигіна, І. Кобозева, Т. Космеда, О. Кубрякова, О. Кукушкіна, Н. Лауфер. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної думки створено концепції, за якими помилки досліджуються задля удосконалення мовлення (Н. Бабич, М. Волощак, Н. Непійвода). Попередниками у дослідженні окремих питань проблеми – передусім соціофонетичного опису українського мовлення – можна назвати Н. Тоцьку, Л. Прокопову, М. Фащенко.

Формулювання мети і завдань статті. *Мета дослідження* – на основі соціопитування довести нормативність, історичну органічність та указати вимовні проблеми, орфоепічні девіації в усному мовленні українців діаспори. *Завдання:* реконструювати вимову звуків представниками української діаспори – Америки, Канади, Європи (Італії, Чехії, Польщі, Німеччини, Молдови), Придністровської Молдавської Республіки (ПМР); акцентувати увагу на відхиленнях від загальноприйнятих норм літературної вимови; визначити відсотковий рівень володіння орфоепією голосних (*початкового наголошеного [i], ненаголошених [e], [u], [o]*) у широкій локальній та соціальній представленості зарубіжжя.

Фактичним матеріалом дослідження стали результати соціопитування – 100 записів, зафіксованих на аудіоносії тривалістю 300 хвилин (5 годин). Респондентами нашого опитування були обрані: 50 студентів Придністровського державного університету імені Т.Г.Шевченка (ПМР), 10 мешканців Канади, 10 мешканців Америки, 30 мешканців Європи, зокрема 10 студентів Бельцького державного університету ім. Алеко Руссо (Республіка Молдова), 5 мешканців Італії, 10 – Чехії, 2 мешканці Польщі, 3 – Німеччини. При виборі інформантів враховувався фактор терміну проживання – більше 10 років. Завданням респондентів було прочитати вголос і записати на диктофон слова («*вершиник*», «*виделка*», «*життя*», «*вершина*», «*весна*», «*везіння*», «*перука*», «*усміхається*», «*іноді*», «*зозуля*», «*пряміння*»), які ми підібрали для аналізу вимови голосних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Голосні звуки [e], [i] в наголошеній позиції вимовляються чітко, в ненаголошеній послаблюють свої позиції і наближаються [e] до [и] та навпаки. Перед наголошеним складом з [i], [и], [у] це наближення більше: *ведіть [vi^eđ'it']*, *веди [vi^edi]* чи *[vidi]*, *веду [vi^edu]*, а перед складом з [o], [a], [e] – менше: *VELO [ve^olɔ]*, *ВЕЛА [ve^olɑ]*, *ВЕДЕ [ve^edé]* [7, 382].

Результати нашого опитування дають підстави для таких узагальнень: слово «вершина» [vi^erišina], [viršina] прочитали правильно 98 % респондентів Придністров'я (ПМР), 30 % Канади, 10 % Європи, лише 2 % студентів допустили помилку [v^erišina] у ПДУ імені Т. Г. Шевченка, однак зовсім не володіють цією нормою респонденти-американці. За нашим дослідженням, лише 10 % опитаних вимовляють слово «вершина» згідно з нормою [viršina], [vi^eriši 'na] в Північній Україні (ПнУ), 20 % в Західній Україні (ЗхУ), 10 % в Східній Україні (СхУ), але 58 % в Центральній Україні (ЦУ), 90 % в Південній Україні (ПдУ), тобто 38 % усіх респондентів України [4, 478]. Це слово з дотриманням норми вимовляє 37 % респондентів України та зарубіжжя (УЗ): Зарубіжжя (З) – 35 % та Україна (У) – 38 % [4, 485]. У слові «весна» [ve^esna] ненаголошений [e] наближають до [и] 90 % мешканців Канади, 10 % – США, 10 % – ПМР, 93 % – Європи, інші відтворюють орфографічні норми. Слово «везіння» [ve^ez'in':a] правильно вимовили 60 % респондентів Канади, 40 % – США, 22 % – ПМР, 10 % – Європи, а решта виходять за рамки норми й вимовляють [vez'in':a]. Як правило, у слові «перука» ненаголошений [e] вимовляється як [ие] : [pi^eruka], проте 60 % респондентів США та Америки, 72 % – ПМР, 13 % – Європи при вимові відтворюють правописні норми [перука]. Ненаголошений [e] в позиції між м'якими приголосними наближається до [i]. У слові «усміхається» 20 % опитаних США, 10 % – Канади, 26 % – європейців вимовляють згідно з нормою [ei]: [us'm'ixájeic'a], придністровці не володіють цією нормою. На теренах України слово «усміхається» згідно з нормою вимовляють 38 % українців (64 % опитаних ПнУ, 52 % – ПдУ, 60 % – ЗхУ, 64 % – ЦУ) [4, 479], за межами України – 12 % зарубіжних респондентів, отже, володіння нормою вимови в УЗ становить лише 30 % й увиразнює варіювання норми вимови ненаголошеного [e] між м'якими [4, 485].

Зрідка простежується фіксація вимови [e] як [и], що передається на письмі літерою и, у граматиці О. Павловського перед наголошеним складом з [i], [o], в альманасі «Русалка Дністрова» перед наголошеним складом з [i], у творах П. Куліша перед наголошеним складом з [и], [i], [o]. У переважній більшості прикладів засвідчено вживання літери и на позначення ненаголошеного [e] у словнику П. Білецького-Носенка перед наголошеним складом з [и], [i], [a], [o]. І доволі часто ця вимовна особливість представлена у рукописах Т. Шевченка. Напи-

сання літери и на позначення ненаголошеного [e] іноді фіксується у «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського – *почыпылы* (27), у «Кобзарі» Є. Гребінки – *мыны* (42) [2, 13].

Голосний [и] з більшим нахилом до [e] звучить перед наголошеним складом з [e] та [a] : *живе [же^вvé]* чи *[же^вé]*, *жила [же^вла]*. Перед наголошеними складами з [o], [y], [и], [і] звук [и] виступає з невеликим нахилом до [e]: *[жи^ел^о]*, *[жи^ев^у]*, *[жи^ев^у]*, *[жи^еv'it']* [7, 383].

Слово «вершник» [*véриши^ек*] згідно з орфоепічною нормою вимовили 88 % респондентів ПМР, 30 % – Канади, 20 % – Європи, 60 % – США; 10 % студентів ПМР прочитали – [*виришнік*], 2 % ПМР – [*вершнік*] під впливом російської орфоенії. Орфоепічних норм при вимові слова «виделка» дотримуються 30 % канадійців та європейців, 60 % американців, 66 % придністровців. У слові «виделка» [*vedélka*] респонденти ПМР допустили різні помилки: [*v'ídelka*] – 2%, [*vídélka*] – 6 %, [*vídilka*] – 2 %, [*vúidilka*] – 4 %, [*vúidelka*] – 18 %, [*v'ídelka*] – 2 %. Згідно з орфоепічними нормами слово «життя» [*же^т:á*] вимовили 86 % опитаних ПМР (14 % прочитали [*жиц^т:á*]), 20 % американців, 20 % канадійців, 23 % європейців. У слові «життя» допустили помилки в ПдУ 22%, в ПнУ 30 %, в ЗхУ 100 %, в ЦУ 14 %, в СхУ 94 %, тобто 51 % усіх респондентів України вимовляють у цьому слові [и] [4, 478].

Традиція передачі ненаголошеного [и] літерою е зрідка простежується у граматиці О. Павловського перед наголошеним складом з [и], у словнику П. Білецького-Носенка перед наголошеним складом з [a], [и], [e], в альманасі «Русалка Дністрова» перед наголошеним складом з [e], [a], [o], у творах П. Куліша наближення ненаголошеного [и] до [e] зрідка фіксується у префіксі при-, у корені мир- і флексії -имо. Ненаголошений [и] іноді передається літерою е у словнику П. Білецького-Носенка: *вешнякъ* (74), у творах П. Куліша: *зadzвонемо* (19) [6, 96 – 97].

Ненаголошений [o] перед наголошеним складом з [y] звучить із наближенням до [y]: [*ко^вжyх*], [*ку^вжyх*], [*ку^вжyх*]. Перед складом із наголошеним [і] нахил [o] до [y] менш виразний: [*го^л'іyка*] [5, 155 – 156].

Слово «проміння» [*про^м'ін':a*] 30 % мешканців США та Канади, 16 % Європи – вимовляють правильно, але інші респонденти та придністровці відтворюють норми орфографії: [*про^м'ін':a*]. 20 % респондентів-американців, 40 % – канадійців, 16 % – європейців, 60 % студентів ПМР (*[зузул'a]* – 35 %, *[зозул'a]* – 25 %, але тільки 40 % респондентів Придністров'я допус-

тили помилки [*зазул'a*] – 24 % (під впливом російської орфоенії), [*зул':a*] – 2 %, [*зобул':a*] – 14%) не допустили помилок при вимові слова «зозуля». В Україні лексему «зозуля» [*зузул'a*] велика кількість респондентів ПдУ, ЗхУ, а саме 80 % і 60 %, вимовляє правильно. В інших регіонах гірша ситуація: ПнУ – 8 %, ЦУ – 28 %, СхУ – 0 % [4, 479], загалом відтворюють норму при вимові цього слова 35 % в УЗ : в Україні 35 % та в зарубіжжі 34 % [4, 485]. Причини порушення норми вимови ненаголошеного [o] перед наголошеними [y], [і] зумовлені впливом орфографії.

Дуже рідко у пам'ятках нової української літературної мови фіксується у на місці ненаголошеного [o]. Це засвідчено єдиним прикладом у рукописах «Більшої книжки» Т. Шевченка (*зузуля* (III, II)), у всіх інших випадках вживається о. Не засвідчується у послідовників Т. Шевченка передача ненаголошеного [o] літерою у: у «Марусі» Г. Квітки-Основ'яненка, в «Кобзарі» П. Гулака-Артемівського; в «Кобзарі» Є. Гребінки [3, 45].

Голосний [і] вимовляється чітко як звук переднього ряду і високого ступеня підняття язикової спинки: [*д'ід*]. Однак у деяких словах наголошений початковий [і] наближається у вимові до [и]: [*і^нколи*], [*инколи*], [*і^нколи*] [7, 186].

Студенти ПМР, зокрема дехто з українських філологів, пам'ятають, що [і] на початку слова вимовляється як [і^н] або [й^н], тому 20 % правильно прочитали слово «іноді»: [*і^нод'і*] – 14 %, [*і^нод'і*] – 6 %. Майже всі респонденти Канади, Європи виходять за рамки норми: 10 % канадійців і 6 % європейців вимовляють [і^н]. Американці не володіють цією нормою і відтворюють правила правопису.

Фіксує вживання [и] на місці початкового [і] в словах *инакше* (3:12, 33), *иноді* (3:16, 22), *инчих* (3: 20), *між инчим* (3: 31) драгоманівка [9, 100]. В «Українському правописі» (2019) запропонована норма письма у деяких словах (*ирій, ирод*), що відповідає вимові [8, 11].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, норми вимови ненаголошеного [и], [e], [o], [і] в зарубіжжі належать до слабких норм (дотримуються менше 50 % опитаних, див. Табл.1), оскільки володіють вимовою ненаголошеного [и] лише 45 % опитаних (ПМР – 80 %, Європа – 24 %, Америка – 47 %, Канада – 27 %), ненаголошеного [e] – 41 % (ПМР – 40 %, Європа – 36 %, Америка – 40 %, Канада – 46 %), ненаголошеного [e] як [eі] – 14 % ((ПМР – 0 %, Європа – 26 %, Америка – 20 %, Канада – 10 %), ненаголошеного [o] – 27 % (ПМР – 30 %, Європа – 16 %, Америка – 25 %, Канада – 35 %), наголошеного початкового [і] –

Таблиця 1

Зарубіжжя. Показник вимови голосних звуків

Вимова голосних звуків	З	ПМР	Європа	Америка	Канада
Вимова ненаголошеного [и]	45%	80 %	24 %	47 %	27 %
Вимова ненаголошеного [е]	41%	40 %	36 %	40 %	46 %
Вимова ненаголошеного [е] як [e ⁱ]	14%	0 %	26 %	20 %	10 %
Вимова ненаголошеного [о]	27%	30 %	16 %	25 %	35 %
Вимова наголошеного початкового [і]	9%	20 %	6 %	0 %	10 %
Володіння орфоепією голосних в З 27 %	27%	34 %	22 %	26 %	26 %

9 % (ПМР – 20 %, Європа – 6 %, Америка – 0 %, Канада – 10 %). Найвищий відсоток володіння нормою в зарубіжжі при вимові таких слів, як [v^eриши^eк] (50 %), [v^edélka], [v^eд^eлка] (58 %), [v^eсна] (51 %). Найгірше володіння нормами інформанти продемонстрували при вимові ненаголошеного [е] в позиції між м'якими приголосними [ус'м'ixájeiц':a] (12%), ненаголошеного [е] перед складом з [у] [ni^eр'ука] (27 %), наголошеного початкового [і] [iúⁿod'í] [iúⁿod'í] (9 %), ненаголошеного [о] перед скла-

дом з [і] [nr'om'í'n':a] (19 %). Показник володіння орфоепією голосних в зарубіжжі становить 27 %. Цілком очевидно, що основна причина порушень літературної вимови голосних пов'язана з відсутністю викладу цих норм у шкільних підручниках, за якими навчалися респонденти.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні орфоепічних девіацій мовлення сучасної молоді діаспори, зокрема при вимові звукосполук, приголосних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології. Львів: Видавничий центр Львівського націон. університету, 2000. 237 с.
2. Дружинець М. Л. Історичні корені української орфоєпії: голосні звуки. *Одеська лінгвістична школа: координати сучасних пошуків*. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. С. 13–19.
3. Дружинець М. Л. Кодифікована вимова голосних на сторінках першодруків та рукописів Т. Г. Шевченка та його послідовників. *Збірник наукових статей*. Бельці : Presa universitara balteana, 2014. С. 42–47.
4. Дружинець М.Л. Українське усне мовлення: психо- та соціофонетичний аспекти. Одеса: Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, 2019. 580 с.
5. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Фонетика. Курс сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1972. Ч. 1. С. 90–161.
6. Микитин М. Л. Т. Г. Шевченко та становлення української орфоєпії. *Записки з загальної лінгвістики*. Одеса : Астропринт, 2001. Вип. 2. С. 94–108.
7. Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1969. Т. 1. 436 с.
8. Український правопис. Київ: Наук. думка, 2019. 392 с.
9. Шонц О. П. Драгоманівка в процесі орфоєпічно-орфографічної нормалізації української літературної мови. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2004. № 14. С. 98–107.

REFERENCES

1. Batsevych F. S. (2000) *Osnovy komunikatyvnoi deviatologii* [Basics of communicative deviatology]. Lviv: Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsion. universytetu [in Ukrainian]
2. Druzhynets M. L. (2014) *Istorychni koreni ukrainskoi orfoepii: holosni zvuky* [Historical roots of Ukrainian orthoepy: vowels]. *Odeska lnhvistychna shkola: koordynaty suchasnykh poshukiv*. Odesa : vydavets Bukaiev Vadym Viktorovych [in Ukrainian].
3. Druzhynets M. L. (2014) *Kodyfikovana vymova holosnykh na storinkakh pershodrukiv ta rukopysiv T. H. Shevchenka ta yoho poslidovnykiv* [Codified pronunciation of vowels on the pages of first editions and manuscripts of T. Shevchenko and his followers]. *Zbirnyk naukovykh statei*. Beltsi : Presa universitara balteana [in Ukrainian].
4. Druzhynets M.L. (2019) *Ukrainske usne movlennia: psykho- ta sotsiofonetychni aspekty* [Ukrainian Verbal Speech: Psycho- and Sociophonetic Aspects]. Odesa: Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I.I.Mechnykova [in Ukrainian].
5. Zhovtobriukh M. A., Kulyk B. M. (1972) *Fonetyka. Kurs suchasnoi ukrainskoi movy* [Phonetics. Course of modern Ukrainian language]. Kyiv : Vyshcha shk. Ch. 1 [in Ukrainian]
6. Mykutyntyn M. L. (2001) *T. H. Shevchenko ta stanovlennia ukrainskoi orfoepii* [T. Shevchenko and the formation of Ukrainian orthoepy]. *Zapysky z zahalnoi lnhvistyky*. Odesa. Vyp. 2 [in Ukrainian]

7. Suchasna ukrainska literaturna mova (1969) [Modern Ukrainian literary language] / za red. I. K. Bilodid. Kyiv : Nauk. dumka. T. 1 [in Ukrainian]
8. Ukrainskyi pravopys (2019) Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian]
9. Shonts O. P. (2004) Drahomanivka v protsesi orfoepichno-orfohrafichnoinormalizatsii ukrainskoi literaturnoi movy [Drahomanivka in the process of orthoepic and orthographic normalization of the Ukrainian literary language]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*. Odesa : Astroprint. № 14 [in Ukrainian]

UKRAINIAN RESPONDENTS SOCIOFONETIC SPEECH DESCRIPTION ABROAD UKRAINE: VOCAL ORPHOEPY

Druzhynets Mariia Lvivna

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Odesa I. I. Mechnikov National University
Str. Dvoryanska, 2, Odessa, Ukraine*

The article is devoted to the Ukrainian diaspora (America, Canada, Europe (Italy, the Czech Republic, Poland, Germany, Moldova), the Transnistrian Moldavian Republic) youth oral speech at the synchronous level, in particular the Ukrainian language pronunciation features. The normativity and historical organic are proved on the poll basis; pronunciation problems and orthoepic deviations are indicated; the vowels mastery orthoepy percentage in a wide local and social representation abroad is determined. The investigation object is the diaspora Ukrainians' oral speech. The research subject is the orthoepic modern Ukrainian language mastery norms, the vowels orthoepy (initial stressed [i], unstressed [e], [u], [o]) in particular.

Analysis and synthesis used in the study are as follows induction; deduction; observation; taxonomy (for the orthoepy phenomena classification, in particular words representing the sounds orthoepy); quantitative analysis (to determine the frequency of sticking to standards of orthoepy and the orthoepy standards possession percentage); descriptive method (for a pronunciation norms functioning generalized description in diachrony and synchrony). Special linguistic methods including comparative and historical (to compare orthoepy features in synchrony (modern living pronunciation) and diachrony (reflection in written memos; to study the each demanding norm historical roots)); comparative (to identify the different countries orthoepic picture specifics); linguistic geography method (to determine the orthoepy phenomenon spatial functioning).

Thus, the vowels pronunciation norms belong to the weak norms abroad - less than 50% of respondents follow them: pronunciation of unstressed [u] is owned by 45% of respondents, [e] – 41%, [o] - 27%, stressed initial [i] – only 9 %. The mastery vowels orthoepy rate is 27%. The highest possession percentage norm abroad is seen when pronouncing such words as [vedélka], [ve^odélka] (58 %), [ve^osná] (51 %), [vépuhni^ok] (50 %). Informants demonstrated the worst norms mastery when pronouncing [nu^oryka], [nyryka] (27 %), [zyzy^ol'a] (27 %), [np^om'in':a] (19 %), [yc'm'ixá jeiu':a] (12%), [i^on'od'i], [ú^on'od' i], [i^on'od' i] (9 %).

There are deviations due to spelling influence and theoretical knowledge lack when pronouncing unstressed vowels [e], [u], [o] and the initial stressed vowel [i] in specifically suggested words or only the theoretical basis lack. The main reason for the literary vowels pronunciation violations is related to the these norms presentation lack in the school textbooks studied by the respondents.

Key words: *sociophonetic survey, weak pronunciation norms, vowels pronunciation, young people of America, Canada, Europe, Transnistrian Moldavian Republic pronunciation.*

УДК 811.111'581:159.96

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.12>

ЛІНГВАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВІЮВАНЬ ДЛЯ ЗМІНИ ВІРУВАНЬ В НЕДИРЕКТИВНОМУ КИТАЙСЬКОМОВНОМУ ГІПНОЗИ

Карпенко Максим Юрійович

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри граматики англійської мови

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

В цій розвідці увагу сконцентровано на лінгвальних особливостях навіювань, які базуються на зміні змісту рамки сприйняття. Мета дослідження – висвітлити основні лінгвальні особливості навіювань в китайськомовному гіпнотичному дискурсі. Об'єктом дослідження є гіпнотичний дискурс в китайській мові, а предметом – механізми проведення гіпнотичного комунікативного акту в китайській мові. Матеріалом послуговували записи мовлення гіпнотерапевтів під час гіпнотичного сеансів китайською мовою сумарним обсягом 100 годин. В цьому дослідженні було окреслено модель логічних рівнів за Р. Ділтсом, в межах якої виділяються: рівень об'єктів, рівень дії, рівень здібностей, рівень вірувань, рівень ідентичності та рівень місії. Було також встановлено, що «тканину» гіпнозу формують навіювання на рівні дії, а до кінцевої мети ініціації гіпнотичного сеансу – гіпнотичного відгуку – призводять навіювання на рівні вірувань й ідентичності (останнє реалізується через зміну вірувань щодо ідентичності). Було виділено три типи вірувань: вірування про причинно-наслідкові зв'язки, вірування про значення та вірування про ідентичність. Також було виділено два типи вірувань з точки зору психотерапії: конструктивні й обмежуючі. Саме на зміну останніх орієнтовано гіпнотерапію. Гіпнотичне мовлення оперує на рівні дії, бо гіпностилестичні шаблони надають навіювання виконати певні дії. Ці шаблони й навіювання використовуються протягом всього гіпнотичного сеансу задля підтримання трансового стану у клієнта. До появи ж гіпнотичного відгуку – кінцевої мети ініціації гіпнотичного сеансу – призводять навіювання, які націлені на зміну в віруваннях. Задля їх корекції, після досягнення стану глибокого гіпнотичного трансу за допомогою шаблонів гіпнотичного мовлення, терапевтом надається ряд навіювань на рівні зміни вірувань. Однією з груп навіювань, що призводять до зміни вірувань, є ті, які базуються на зміні змісту рамки сприйняття і реалізуються за допомогою певних лінгвальних шаблонів. Було виділено наступні шаблони цієї групи: намір (використано 98 раз), надання іншого визначення (використано 871 раз), наслідок (використано 178 раз), інша модель світосприйняття (використано 274 рази), аналогія (використано 712 разів) та інший результат (використано 67 разів).

Ключові слова: гіпнотичний дискурс, модель логічних рівнів, гіпностилестичні шаблони, навіювання, зміна змісту рамки сприйняття.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Недирективний (еріксонівський, або еріксоніанський, від англ. *Ericksonian hypnosis* за ім'ям розробника Мілтона Еріксона) гіпноз в останні десятиріччя вважається одним з загальноприйнятих способів психотерапії, ефективність якого була клінічно доведена. Попри суто науковий характер сучасного гіпнозу кількість наукових розвідок з цієї теми у всіх царинах науки є незначною. В психології дослідженням гіпнозу займались М. Еріксон, який є основоположником недирективного підходу в гіпнотерапії, Р. Вандлер та Ж. Гріндер, які першими надали опис лінгвальних шаблонів, що використовуються в англійській гіпнотичній комунікації, В. М. Бехтерев, М. Н. Гордєєв та М. Р. Гінзбург, які є провідними дослідниками гіпнозу в Росії, 曹子策 та 卜鶴, які є відіграють суттєву роль в дослідженнях гіпнозу в Китаї, та

ін. В лінгвістиці кількість досліджень гіпнотичного дискурсу є незначною, зокрема, дослідженням його лінгвістичних аспектів переймається Т. Ю. Ковалевська. Мала кількість власне лінгвістичних розвідок з гіпнозу та їх фрагментарний характер робить нашу спробу створити цілісне дослідження з цієї теми **актуальним**. В даній роботі розглянуто навіювання, які призводять до терапевтичних змін у клієнта, та які складають ядро гіпнотичного акту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція логічних рівнів була вперше висвітлена в працях філософа Г. Бейтсона [див. 3], а потім остаточно сформульована фахівцями з нейролінгвістичного програмування (НЛП), зокрема Р. Ділтсом. Ця модель розподіляє всю людську активність, зокрема, «внутрішні переживання, що відносяться до зовнішнього світу» [2, 42] на певні рівні абстракції, кожний з яких ієрархічно включає в себе всі попередні

рівні [4]. В спрощеному вигляді цю модель можна представити наступним чином: внутрішні переживання складаються з репрезентацій окремих **об'єктів**, що оточують людину (наприклад, стілець, на якому сидить індивід, папір, який тримає в руках, тощо). З зазначеними вище об'єктами людина може проводити певні **дії** (наприклад, пересунути стілець чи покласти папір на стіл). Ці дії можна узагальнити до **здібностей** людини (наприклад, здібності оперувати об'єктами в просторі чи візуально оцінювати необхідний ступень сили, які необхідно докласти до пересування об'єкта в просторі). Здібності є підґрунтям **вірувань** людини (наприклад, якщо людина не вірить у власну фізичну силу, вона не буде навіть намагатись докласти своїх здібностей по пересуванню об'єктів до того, щоб пересунути певний об'єкт, який візуально оцінює як занадто важкий). Вірування людини формують **ідентичність** людини (наприклад, людина вірить, що вона спортсмен-важкоатлет і пересувати важкі об'єкти є для цієї людини професією чи хобі). Ідентичність людини встановлює її належність до певної групи людей, які поділяють спільну **місію** (наприклад, якщо людина вважає себе спортсменом, то місією її життя може бути популяризувати спортивний спосіб життя).

Формулювання мети і завдань статті.

Мета дослідження – висвітлити основні лінгвальні особливості навіювань в китайськомовному гіпнотичному дискурсі. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- 1) описати лінгвальну специфіку навіювань в гіпнотичній комунікації;
- 2) адаптувати їх класифікацію для китайськомовного гіпнотичного дискурсу;
- 3) детально проаналізувати певні види навіювань.

Об'єктом дослідження є гіпнотичний дискурс в китайській мові, а **предметом** – механізми проведення гіпнотичного комунікативного акту в китайській мові. **Матеріалом** послуговували записи мовлення гіпнотерапевтів під час гіпнотичного сеансів китайською мовою сумарним обсягом 100 годин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо застосувати наведену вище модель для аналізу гіпнотичної комунікації, то гіпнотичне мовлення оперує на рівні дій – гіпностилістичні шаблони надають навіювання заплістити очі, розслабитись, уявити певний феномен тощо. Ці шаблони й навіювання використовуються протягом всього гіпнотичного сеансу задля підтримання трансового стану у клієнта. До появи ж

гіпнотичного відгуку – кінцевої мети ініціації гіпнотичного сеансу – призводять навіювання, які націлено на зміну в віруваннях.

Вірування можна дефінувати наступним чином: це важлива для індивіда суб'єктивна генералізація про: причинно-наслідкові зв'язки, значення, рамки й границі – світу навколо нас, нашої поведінки, наших можливостей, нашої ідентичності [6, 110]. На підставі цього визначення можна розділити вірування на три великі категорії [5, 18-19]:

– **вірування про причинно-наслідкові зв'язки**, тобто суб'єктивні генералізації про джерело чи результат чогось. Прикладом може бути уявлення про причину раку чи привід для паління (слід зазначити, що ми маємо на увазі суб'єктивне уявлення людини, в яке вона вірить, і це уявлення не обов'язково співпадає з об'єктивною дійсністю). Також прикладом може слугувати вірування, що певна подія із високою долею вірогідності призведе до певного результату, наприклад, що паління не призведе до раку легенів, або ж рак призведе до смерті;

– **вірування про значення**, тобто суб'єктивні генералізації на підставі **комплексної еквівалентності** – ототожнювання різних дій, які можуть належати до різних сфер активності, наприклад, ототожнювання уточнюючих питань співробітника до начальника з неповагою до начальника, або ж ототожнювання швидкого реагування в процесі діалогу з зацікавленістю в підтриманні процесу комунікації;

– **вірування про ідентичність**, тобто суб'єктивні генералізації про власну особу чи іншу особу. Наприклад, судження про те, що людина є боязливою, ввічливою, сильною тощо. Часто підставою для цієї генералізації є окремі дії, наприклад, через неможливість дати швидко відповідь можна дійти висновку, що людина є боязливою.

Наведені вище типи вірувань формують ідентичність кожної людини. Їх можна в контексті психотерапії умовно поділити на дві категорії:

– **конструктивні** – ті, що надають людині більший ступень свободи, наприклад, вірування про ідентичність, що людина може подолати будь-яку проблему, не є перешкодою в житті, а скоріш є навпаки перевагою;

– **обмежуючі** – ті, що певним чином обмежують ступень свободи людини чи призводять до зменшення якості життя людини. Прикладом може слугувати вірування, що захворіти на рак означає неодмінну смерть, що значно знизить ефективність медикаментозного лікування цієї

хвороби. Обмежуючі вірування і є приводом формування широкого кола психічних розладів, через що психотерапія значною мірою має своєю метою їх корекцію. Дослідники виділяють три категорії обмежуючих вірувань: **вірування про відсутність надії** (наприклад, невиліковність хвороби), **вірування про неспроможність** (наприклад, неможливість виконати певну дію), **вірування про нікчемність** (наприклад, невідповідність до бажаної соціальної ролі) [6, 116].

Виокремлення обмежуючих вірувань стається на етапі збору анамнезу. Задля їх корекції, після досягнення стану глибокого гіпнотичного трансу за допомогою шаблонів гіпнотичного мовлення, терапевтом надається ряд навіювань на рівні зміни вірувань. Вперше ці навіювання описав і систематизував американський фахівець з НЛП Р. Ділтс у власній книзі *Sleight of Mouth*, де він виділив 14 лінгвальних шаблонів навіювань для зміни вірувань. В цій розвідці сконцентруємо увагу на лінгвальних особливостях навіювань, які базуються на зміні змісту рамки сприйняття, до яких відносяться ті, що приводять до того, що клієнт переосмислює цей феномен беручи до уваги нові умови, на які було переведено його увагу.

Перший шаблон з цієї групи називається **намір** (від англ. *Intention*), тобто переведення уваги клієнта на мету чи намір, який лежить за віруванням [6, 255]. Цей шаблон є ефективним у випадках, коли клієнт на усвідомлює приводу своїх дій. Експлікація мотиву дії була зазначена як ефективний засіб психотерапії ще З. Фройдом [див. 1]. Можна навести наступні приклади з нашої вибірки:

Цей шаблон було зафіксовано 98 разів в нашій вибірці матеріалу. Він більше виконує допоміжну роль і використовується разом з іншими шаблонами.

Ще одним шаблоном з цієї групи є **надання іншого визначення** (від англ. *Redefining*)

[6, 256], яке передбачає передання певної ідеї в термінах іншої ідеї, яка має іншу конотацію. Ці дві ідеї не мають бути тотожними, мають лише мати схожі ознаки. Прикладом може бути заміна **страх** на **有点小心** або **讨厌** на **有一些不同意的地方**. Цей шаблон може бути корисним у випадках, коли клієнт класифікував власний симптом і описує його певним обмеженим набором слів чи фраз. За допомогою цього шаблону можна змінити ставлення клієнта до того, що він вважає проблемою. Можна навести наступні приклади використання цього лінгвістичного шаблону:

Слід зазначити, що цей шаблон має велику популярність в рамках недирективного підходу до гіпнотерапії, оскільки він допомагає знизити гостроту й критичність ставлення клієнта до певних речей. Цей прийом використовується переважно як допоміжний засіб на доповнення до інших шаблонів для зміни вірувань. В нашій вибірці було виявлено 871 випадок використання цього шаблону.

Ще одним лінгвістичним шаблоном для зміни вірувань є **наслідок** (від англ. *Consequence*) [6, 257]. Сенс цього шаблону полягає в тому, щоб показати клієнту, до якого наслідку призведе те, що він має певне вірування. Можна навести наступні приклади використання цього лінгвального шаблону:

Частотність використання цього лінгвального шаблону в китайськомовному гіпнотичному дискурсі не є високою. В нашій вибірці було зареєстровано 178 випадків використання цієї моделі. Цей прийом часто використовується сам по собі, без додаткових шаблонів. Наслідок часто не називається експліцитно, а натомість пресупозиціюється.

Ще одним шаблоном з цієї групи є **інша модель світосприйняття** (від англ. *Model of the World*) [6, 263], який обіймає випадки наведення точки зору людини, дисципліни, соціуму, соціальної групи, де вірування клієнта сприй-

Таблиця 1

Приклади використання лінгвального шаблону зміни вірувань намір

№	Приклад	Обмежуюче вірування	Коментар
1	我知道你想避免错误的希望.....但是不要阻碍所有的希望.....	Клієнт вірить, що його хвороба є невиліковною	В цьому прикладі було використано шаблон намір. Додатково було використано шаблон збільшення рамки
2	理解你这样感觉的理由并不难.....有时候我们都太小心了.....	Клієнт вірить, що знаходитись біля автівок небезпечно	В цьому прикладі було використано шаблони намір і збільшення
3	流利地说话很重要.....但是不流利地说不是对方喜不喜欢你唯一的标准.....	Клієнт вірить, що він нерішучо говорить	В цьому прикладі було використано шаблони намір та зміна розміру фрейма

Таблиця 2

Приклади використання лінгвального шаблону зміни вірувань надання іншого визначення

№	Приклад	Обмежуюче вірування	Коментар
1	最终不是智商决定日子过得好不好.....而是常识.....	Клієнт вважає себе недостатньо розумним	В цьому прикладі використано шаблони надання іншого визначення ті ієрархія критеріїв
2	我在想, 你意识到有易于激动的性格比总是嫌弃他人好吗.....	Клієнт вважає, що має занадто поганий характер	В цьому прикладі використано шаблони надання іншого визначення та ієрархія критеріїв
3	有点小心不一定是坏事.....也许你的寿命会提高.....	Клієнт вважає, що він занадто боязливий	В цьому прикладі було використано шаблони надання іншого визначення та наслідок

Таблиця 3

Приклади використання лінгвального шаблону зміни вірувань наслідок

№	Приклад	Обмежуюче вірування	Коментар
1	不幸的是, 你会错过很多美好的机会.....	Клієнт вважає, що доквілля є ворожим	В цьому прикладі використано лише шаблон наслідок
2	实际上, 生活最重要的事之一是交朋友.....交朋友第一步就是跟陌生人打招呼.....	Клієнт соромиться ініціювати знайомство з особами протилежної статі	В цьому прикладі терапевт свідомо оминає знайомство з особами протилежної статі, а говорить про друзів взагалі – його метою є надати клієнту сили ініціювати знайомство з будь-ким. Задля цього використано шаблон наслідок (є пресупозиція, що, якщо не ініціювати знайомство з незнайомцями, буде неможливо завести нових друзів)

Таблиця 4

Приклади використання лінгвального шаблону інша модель світосприйняття

№	Приклад	Обмежуюче вірування	Коментар
1	对一只猫来说, 你一直忙活.....	Клієнт вважає, що він занадто ледачий	В цьому прикладі вжито шаблон інша модель світосприйняття
2	想象一下世界上所有人喜欢你.....	Клієнт вважає, що нікому не подобається	В цьому прикладі терапевт за допомогою шаблону інша модель світосприйняття та персупозиції хоче показати клієнтові, що не подобатись комусь – нормально

мається діаметрально протилежно. Частіше за все ця точка зору є відомою пересічній людині. В найзагальнішому випадку терапевт може ввести цей шаблон за допомогою фрази 有的人认为..... Можна навести наступні приклади використання цього лінгвістичного шаблону:

Ця модель є одним з інструментів гіпнотерапевта, який використовується із середньою частотністю. В нашій вибірці було зареєстровано 274 випадки використання цього лінгвістичного шаблону. Слід зазначити, що цей шаблон частіше за все оперує стереотипами, а також цей шаблон не обов'язково повинен містити конкретну і правдиву інформацію, натомість співпадати з масовими стереотипами, як, наприклад, в прикладі 1 терапевт судив з точки зору життєвої позиції тварини.

Ще одним шаблоном цієї групи є **аналогія** (англ. *Analogy*) [6, 260], яка обіймає символічне

відображення ситуації, в якій знаходиться клієнт, за допомогою історії про вимислених персонажів таким чином, який демонструє клієнтові хибність його вірування й наштовхує на шлях до подолання обмежень, які накладає це вірування. Можна навести наступні приклади:

Аналогія є одним з найчастіше уживаних прийомів зміни вірувань в гіпнотерапії. В нашій вибірці було виявлено 712 прикладів використання аналогії. В професійному жаргоні гіпнотерапевтів розлога аналогія, яка може займати більшу частину гіпнотичного сеансу, має назву **терапевтична метафора**.

Ще одним шаблоном цієї групи є **інший результат** (англ. *Another Outcome*) [6, 262]. Цей шаблон передбачає приведення позитивного результату обмежуючого вірування. Це може призвести до переоцінки вірування клієнтом та можливості адаптації вірування для

Таблиця 5

Приклади використання лінгвального шаблону аналогія

№	Приклад	Обмежуюче вірування	Коментар
1	这就像一个孩子学骑自行车..... 摔倒以后他每一次再站起来.....	Клієнт не вірить у власні сили	В цьому прикладі терапевт розповідає історію, мораллю якої є «ніколи на здавайся»
2	我有一个朋友.....一个事故以后 他受伤了.....有一天..... [розвиток історії]	Клієнт вважає, що його ніхто не полюбить, оскільки він «дефектний»	В цьому прикладі терапевт починає розповідати історію, мораллю якої є «потрібно знайти правильного партнера»

Таблиця 6

Приклади використання лінгвального шаблону інший результат

№	Приклад	Обмежуюче вірування	Коментар
1	有时候太小心也是好事.....安全 也是必不可少的.....	Клієнт вважає себе занадто сором'язливим	В цьому прикладі терапевт наголошує на позитивних якостях сором'язливості
2	如果你跟别人不谈话, 没人会害你.....	Клієнт вважає себе занадто сором'язливим	В цьому прикладі терапевт також наголошує на позитивних якостях сором'язливості

переходу в розряд конструктивних. Можна навести наступні приклади:

Цей прийом не можна віднести до найчастотніше вживаних лінгвальних шаблонів навіювань, що змінюють вірування. В нашій вибірці було зареєстровано всього 67 випадків вживання цього прийому. Це може бути пов'язаним з тим, що цей шаблон часто призводить до комічного ефекту, що призводить до зменшення глибини трансового стану.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В цьому дослідженні було окреслено модель логічних рівнів за Р. Ділтсом, в межах якої виділяються: рівень об'єктів, рівень дій, рівень здібностей, рівень вірувань, рівень ідентичності та рівень місії. Було також встановлено, що «тканину» гіпнозу формують навіювання на рівні дій, а до кінцевої мети ініціації гіпнотичного сеансу – гіпнотичного відгуку – призводять навіювання на рівні вірувань й ідентичності (останнє реалізується через зміну вірувань щодо ідентичності). Було виділено три типи

вірувань: вірування про причинно-наслідкові зв'язки, вірування про значення та вірування про ідентичність. Також було виділено два типи вірувань з точки зору психотерапії: конструктивні й обмежуючі. Саме на зміну останніх орієнтовано гіпнотерапію. Далі надано навіювання, які використовуються для зміни обмежуючих вірувань.

Підводячи підсумок сказаного вище, можна резюмувати, що однією з груп навіювань, що призводять до зміни вірувань, є ті, які базуються на зміні змісту рамки сприйняття і реалізуються за допомогою певних лінгвальних шаблонів. Зокрема, можна виділити наступні шаблони цієї групи: намір (використано 98 раз), надання іншого визначення (використано 871 раз), наслідок (використано 178 раз), інша модель світосприйняття (використано 274 рази), аналогія (використано 712 разів) та інший результат (використано 67 разів). Подальші перспективи дослідження планується спрямувати на встановлення й класифікацію всіх типів навіювань в гіпнотичному дискурсі на матеріалі різних мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фрейд З. Психология бессознательного. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 400 с.
2. Холл М., Боденхаммер Б. Полный курс НЛП. СПб: Прайм-Еврознак, 2006. 642 с.
3. Bateson G. Steps to an Ecology of Mind. Northvale: Jason Aronson Inc., 1987. 535 p.
4. Dilts R. A Brief History of Logical Levels [Electronic Resource]. Mode of Access: <http://www.nlpu.com/Articles/LevelsSummary.htm>.
5. Dilts R., Hallbom T., Smith S. Beliefs. Pathways to Health & Well-being. Portland: Metamorphous Press, 1990. 241 p.
6. Dilts R. Sleight of Mouth. Capitola: Meta Publications, 1999. 330 p.

REFERENCES

1. Freud S. (2007). Psihologija besoznatelnogo [Psychology of the unconscious]. StPetersbourg: Peter [in Russian].
2. Holl M., Bodenhammer B. (2006). Polnyj kurs NLP [Complete NLP Course]. SPb: Prajm-Evroznak [in Russian].

3. Bateson G. (1987). Steps to an Ecology of Mind. Northvale: Jason Aronson Inc.
4. Dilts R. (2014). A Brief History of Logical Levels [Electronic Resource]. Mode of Access: <http://www.nlpu.com/Articles/LevelsSummary.htm>.
5. Dilts R., Hallbom T., Smith S. (1990). Beliefs. Pathways to Health & Well-being. Portland: Metamorphous Press.
6. Dilts R. (1999). Sleight of Mouth. Capitola: Meta Publications.

LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF SUGGESTIONS FOR BELIEF CHANGE IN CHINESE HYPNOTIC DISCOURSE

Karpenko Maksym Yuriiovich

PhD in Linguistics,

Associate Professor at the Department of English Grammar

Odesa I. I. Mechnikov National University

Str. Dvoryanska, 2, Odesa, Ukraine

In this article the attention is focused on the linguistic suggestions' features, which are based on changing the perception framework content. The research purpose is to highlight the main linguistic suggestions features in Chinese hypnotic discourse. The research object is hypnotic discourse in Chinese, and the subject is the hypnotic communicative act mechanisms in Chinese. The material was hypnotherapists' speech recordings during the hypnotic sessions in Chinese for a total of 100 hours. This study outlined a logical levels' model according to R. Dilts, which distinguishes: the level of objects, the level of action, the level of abilities, the level of beliefs, the level of identity and the level of mission. It has also been found that the hypnosis' "tissue" is formed by suggestions at the level of actions, and the ultimate goal of initiating a hypnotic session – hypnotic response – leads to suggestions at the level of beliefs and identity (the latter is realized through changing beliefs about identity). Three types of beliefs have been identified: beliefs about causation, beliefs about meaning and beliefs about identity. There were also two beliefs types in psychotherapy terms: constructive and restrictive. Hypnotherapy is focused on changing the latter. Hypnotic speech operates at the level of actions, because hypnostylistic patterns provide a suggestion to perform certain actions. These patterns and suggestions are used throughout the hypnotic session to maintain the client's trance. The hypnotic response's appearance – the ultimate goal of initiating a hypnotic session - leads to suggestions that are aimed at changing beliefs. After reaching a state of deep hypnotic trance with the hypnotic speech patterns' help, the therapist provides several suggestions at the level of changing beliefs in order to correct them. One group of suggestions that lead to beliefs' change is based on a belief change and implemented using certain linguistic patterns. The group's following patterns were highlighted: intention (used 98 times), redefining (used 871 times), consequence (used 178 times), another model of the world (used 274 times), analogy (used 712 times) and other result (used 67 times).

Key words: *hypnotic discourse, logical levels model, hypnostylistic patterns, suggestion, changing the content perception framework.*

УДК 811.112.2'276.6:37

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.13>

ТЕЗАУРУСНЕ МОДЕЛЮВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ АРХІТЕКТУРИ І БУДІВНИЦТВА

Кійко Світлана Василівна

доктор філологічних наук, професор,

*завідувач кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. Садова, 5, Чернівці, Україна*

Пинтюк Євгенія Степанівна

*магістр кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. Садова, 5, Чернівці, Україна*

Статтю присвячено моделюванню німецькомовної терміносистеми архітектури і будівництва у вигляді тезауруса як уніфікованої на системній основі багаторівневої класифікаційної структури, яка охоплює всі терміни сфери однорідної професійної діяльності. Досягнення мети передбачає організацію суцільної вибірки термінів і терміносполук німецької фахової мови архітектури і будівництва, виокремлення ключового терміна і моделювання його семантичного поля, укладання переліку можливих логіко-семантичних відношень між поняттями, вираженими термінами архітектури і будівництва, і побудова на їх основі тезауруса, а також опис семантичної мережі як різних типів семантичних відношень всередині тезауруса.

Аналіз лексичного складу німецької фахової мови архітектури і будівництва, здійснений у рамках тезаурусного моделювання, показав, що досліджувана терміносистема налічує 6108 термінів та терміносполук, серед них 4760 термінів є іменниками, 420 – дієсловами, 116 – прикметниками. У вибірці представлені також 58 дієприкметників і 8 слів інших частин мови. Загальна кількість терміносполук складає 742 сполучення, що свідчить про тенденцію до вживання аналітичних конструкцій у цій сфері фахової комунікації.

*Термінологія німецької фахової мови архітектури і будівництва має складну багаторівневу структуру з власними системними зв'язками і взаємодією між окремими ланками. Ключовим поняттям логіко-понятійного моделювання є термін *Architektur*, зміст якого вказує на міждисциплінарність запропонованої сфери знань. Навколо ключового поняття групуються інші терміни на основі логіко-понятійних відношень гіперо-гіпонімії, супідрядного зв'язку (парціаційні, синонімічні, кореляційні, асоціативні), а також відношення щодо локалізації об'єкта, його призначення, функції, способів вираження функції тощо (всього 8626 відношень, об'єднаних у 18 типів). Найбільша частина термінів охоплена парадигматичними семантичними відношеннями рід – вид, частина – ціле, синонімія.*

Загалом метод тезаурусного моделювання німецької термінології архітектури і будівництва є ефективним при вирішенні задач формалізації семантики певних термінологічних об'єктів, їх систематизації та уніфікації. Це особливо важливо при розробці навчальних інформаційних тезаурусів, які виступають лінгводидактичним інструментом формування професійної компетенції майбутнього архітектора і будівельника. Таке мережеве представлення даних має не тільки суто прикладне значення, але й дозволяє глибше проникнути в логічні відношення термінів архітектури і будівництва, точніше змодельовати аналізовану терміносистему.

Ключові слова: тезаурус, фахова мова, термінологія архітектури і будівництва, логіко-понятійні відношення, гіперо-гіпонімія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Інтеграція та глобалізація всіх сфер виробничо-професійної комунікації є основним рушієм інформаційно-технологічного прогресу сучасного суспільства, передумовою формування і розвитку фахових мов різних галузей знань, а також запорукою ефективного функціонування галузевих терміносистем. Поглиблене вивчення науково-технічної термінології стало центральною лінгвістичною проблемою кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. Детально описано ста-

тус і роль терміна як основного інструмента фахової комунікації у певній терміносистемі, етимологію низки термінів і комплексний розвиток цілих терміносистем, проблеми їх класифікації, стандартизації й укладання тезаурусів (З. Віхтер, Б. Головін, В. Даниленко, Т. Кияк, С. Кійко, Р. Кобрін, В. Лейчик, Д. Лотте, Т. Рьольке, О. Суперанська, Г. Флук та інші). Хоча досі простежується неослабний інтерес фахівців до впорядкування галузевих терміносистем, поза увагою залишається вагома складова загальнотехнічної термінологічної лек-

сики – німецька фахова мова архітектури та будівництва. Її термінологія потребує детального лінгвістичного аналізу структурно-композиційних, морфологічних, семантичних особливостей, а також специфіки функціонування у фаховому мовленні.

Як відомо, архітектура та будівництво, а також вся науково-технічна галузь знань, перебувають у стадії активного розвитку, а тому потребують все нових номінацій стилів, технологічних процесів, етапів будівництва, інструментів тощо. В останні десятиліття архітектори та інженери все частіше намагаються знайти інновативні методи будівництва, які дозволяють створювати екстраординарні, креативні та естетичні будівлі з екологічних будівельних матеріалів. Прикладом інтенсивного розвитку цієї сфери є десятки масштабних будівництв в Німеччині (наприклад, проєкт „Stuttgart 21”), Великій Британії („Crossrail”), Австрії, Швейцарії та ін. У рамках подібних проєктів інтенсифікується будівництво вокзалів, розширюються термінали міжнародних аеропортів, а також модернізуються наявні архітектурні споруди. Очевидно, що реалізація таких проєктів була б неможливою без використання фахової лексики, тому лінгвістичне осмислення процесів становлення, системної організації та напрямів розвитку термінологічних систем архітектури та будівництва є на часі не тільки для Німеччини, а й інших європейських країн. З огляду на сказане вище тезаурусне моделювання німецькомовної терміносистеми архітектури і будівництва є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Термінологічна система фахової мови архітектури та будівництва представлена як об'єкт опису в низці лінгвістичних розвідок: на матеріалі української мови – у працях О. Кучеренко [4], С. Лінди [5], О. Руденко та К. Іграк [6], на базі англійської мови – у дисертації Б. Сонейри [10], на прикладі німецької мови – у дослідженнях А. Зоммера [9], Н. Кузнецової та М. Льюшмана [7], С. Кійко та Є. Пинтюк [2] тощо. У цих працях прослідковано становлення термінології архітектури і будівництва, процеси її синонімізації та омонімізації, термінологічні проблеми у номінації архітектурних понять різних історичних формацій тощо. Встановлено, що фахова мова архітектури та будівництва володіє спеціальним набором лексичних одиниць і органічно вплітається в систему загальноживаної мови, адже базисом для формування її граматичної, морфологічної і синтаксичної систем слугує саме літературна мова. Так, згідно з Н. Кузнецовою та

М. Льюшманом, сучасна мова архітектури та будівництва має міждисциплінарний характер і включає значний відсоток понять загальноживаної лексики. Фаховий словниковий запас у галузі архітектури та будівництва складають, на їх погляд, дві основні групи: 1) іменники на позначення денотатів реального світу (позначення будівель, конструкцій і функцій будівель, будівельних матеріалів); 2) слова на позначення дії, які описують діяльність архітекторів та стосуються фаз планування, креслення, замовлення на будівництво, плану виконання, тендера, ведення будівництва, плану управління і виконання [7, 49-50]. Специфіка застосування термінів і терміносполук фахової мови архітектури і будівництва полягає у забезпеченні процесу фахової комунікації у ході здійснення професійної діяльності. Проте порівняно з іншими субмовами, фахова мова архітектури і будівництва менш внормована, а тому на сучасному етапі досліджень великого значення надають налагодженню спілкування між архітекторами і нефаківцями, при якому процес комунікації набуває орієнтованого на нефаківця характеру, предикторами якого є поняття простаота, структурованість і переконлива інтенсивність [10, 12-15]. Отже, масив термінів архітектури та будівництва є унікальним фрагментом мовної картини світу і водночас своєрідною мікросистемою загальнонаціональної мови. Проте досі не здійснено тезаурусного моделювання терміносистеми архітектури і будівництва на матеріалі німецької мови, що дозволило б представити німецьку фахову мову архітектури і будівництва (далі – НФМАБ) як мережеву систему з ієрархічною структурою.

Формулювання мети і завдань статті.

У статті ми ставимо за мету змоделювати німецькомовну терміносистему архітектури і будівництва у вигляді тезауруса як уніфікованої на системній основі багаторівневої класифікаційної структури, яка охоплює всі терміни сфери однорідної професійної діяльності. Такий тезаурус слугуватиме як моделлю метамови науки, так і моделлю структури відповідної галузі знання. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) зробити суцільну вибірку термінів і терміносполук НФМАБ з укладеного нами «Німецько-українського словника термінів архітектури і будівництва» [3]; 2) виокремити ключовий термін НФМАБ і змоделювати його семантичне поле; 3) укласти перелік можливих логіко-семантичних відношень між поняттями, вираженими термінами архітектури і будівництва і побудувати на їх основі тезаурус НФМАБ; 4) описати семантичну

мережу із різних типів семантичних відношень всередині тезауруса.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальна кількість термінологічних одиниць НФМАБ складає 6108 термінів і терміносполук (див. табл. 1).

Найчастіше у нашій вибірці трапилися іменники (4760 термінів), далі слідує за спадом дієслово (420 термінів) і прикметник (116 термінів). Інші частини мови представлені у вибірці спорадично, зокрема, зафіксовано 58 дієприкметників і 8 слів інших частин мови – прислівників і прийменників. Варто відмітити велику кількість терміносполук у НФМАБ – 742 сполучення, що свідчить про поширеність аналітичних конструкцій у цій сфері професійної комунікації.

При дослідженні НФМАБ логічною вважаємо побудову тезауруса на основі ключового терміну *Architektur* «архітектура» як найчастотнішого у нашій вибірці, пор.: *Haus der Architektur*; *Staatspreis Architektur*; *Architektur der Renaissance*; *zeitgenössische Architektur*; *Architektur des Barock*; *Mobile Architektur*; *Staatspreis Architektur und Nachhaltigkeit*; *Architektur & Wohnen*; *Anonyme Architektur*; *Architektur Biennale Venedig*; *Architektur auf Zeit* тощо. Семантичне поле цього терміну моделюємо з урахуванням семантичних ознак, які формують його інтенціонал. Компонентний аналіз терміну *Architektur* «архітектура» у лексикографічних джерелах дозволяє виокремити такі його основні значення: 1) будівельне мистецтво як наукова дисципліна: *maurische Architektur*; *Architektur studieren*; 2) побудова і художнє оздоблення споруд: *die kühne, gotische Architektur eines Bauwerks*; 3) конструкція, структура споруди: *die Architektur des Internets*; *die Architektur eines Musikstücks*; 4) сукупність витворів будівельного мистецтва (певного народу, стилю або часу): *die Architektur der Griechen und Römer* (<https://www.duden.de/Architektur>). У цих значеннях синонімами до терміну *Architektur* «архітектура» буде низка лексем – *Architektonik*, *Baukunst*, *Anlage*, *Aufbau*,

Bauart, *Bauform*, *Baustil*, *Bauweise*, *Gestaltung*, *Konstruktion*, *Struktur*. Така широkozначність терміну *Architektur* «архітектура» свідчить про те, що він віддзеркалює як професійну мову інженерів-будівельників, так і мову діячів мистецтва.

Компонентний аналіз терміну *Architektur* «архітектура» дозволяє зробити висновок, що він є значною мірою міждисциплінарним. Власний предмет вивчення архітектури можна окреслити такими рівнями: 1) історія архітектури, теорія архітектури, архітектурні стилі; 2) надземне будівництво, дизайн інтер'єру, розрахунок та проектування системи освітлення, ландшафтна архітектура; 3) будівлі, їх типи і форми; 4) професійна діяльність архітекторів і сфери їх діяльності. З огляду на це вважаємо, що термінологія НФМАБ – складна багаторівнева система з власними встановленими зв'язками і взаємодією між окремими ланками.

Сучасні дослідження в області термінології при описі системних відносин всередині професійного словника спираються на абстрактні і партитивні системи [7, 48; 8, 112]. Головним фактором смислового впорядкування слів в абстрактних системах є родо-видові або гіпер-гіпонімічні відношення. Гіперонімом виступає лексична одиниця з ширшим значенням, що виражає загальне, родові поняття, назву класу або множини предметів (властивостей, ознак) і є результатом логічної операції узагальнення, тоді як гіпонім як лексична одиниця виражає окрему сутність стосовно загального поняття і є результатом логічної операції обмеження. Типову абстрактну систему представляє підрозділ будівель на класи, які можуть бути підрозділені на підкласи, як-от: 1) гіперонім – *die Bauten* «будови», гіпоніми – *die Sakralbauten* «культові споруди», *die Profanbauten* «світські будівлі»; 2) гіперонім – нім. *die Sakralbauten* «культові споруди», гіпоніми – *die Kathedrale* «кафедральний собор», *der Dom* «собор», *die Kapelle* «каплиця» тощо.

Партитивні системи ґрунтуються на розкладанні цілого на частини, які, в свою чергу, також

Таблиця 1

Кількісні характеристики терміносистеми НФМАБ

Частина мови	К-сть	Приклади
Іменник	4760	<i>Schwelle, Stoa, Substruktion, Tralle, Wohngemach</i>
Прикметник	116	<i>treppenförmig, wettersicher, senkrecht</i>
Дієслово	420	<i>quadrieren, pausen, weißeln, marmorieren, kentern</i>
Дієприкметник	58	<i>gegliedert, statuengeschmückt, kanneliert, gotisierend</i>
Інші частини мови	8	<i>drinnen, fernsäulig, in situ, kunstgerecht</i>
Терміносполуки	746	<i>Einwölbung mit Ringschichten, Eingliederung in die Landschaft, ineinanderlaufende Straßen</i>
Разом	6108	

можуть складатися з елементів. Партитивні системи спостерігаємо, розглядаючи будівлі як з'єднання певних структурних / функціональних одиниць, а також при описі будови структурних / функціональних елементів будівель:

1) *das Gebäude* «будівля»: *das Fundament* «фундамент», *das Mauerwerk* «цегляна кладка», *das Dach* «дах», *das Fenster* «вікно», *die Treppe* «сходи» і т. д.;

2) *das Dach* «дах»: *der First* «коник», *die Traufe* «звис даху», *der Grat* «ребро», *die Kehle* «розжолобок», *der Verfall* «перепад», *der Giebel* «фронтон» і т. д.;

3) *die Treppe* «сходи»: *der Treppenwechsel* «ригель, який слугує опорою сходовій тятиви», *die Trittstufe* «сходинка», *die Lichtwange* «зовнішній сходовий косоур», *die Geländerstäbe* «балаєсини, стійки перил»);

4) *die Tür* «двері»: *die Türleibung* «укіс дверного отвору», *der Türkämpfer* «імпорт дверей», *das Türblatt* «дверне полотно», *der Türstock* «коробка» тощо.

Поряд з абстрактними і партитивними підсистемами архітектурної термінології наявні також інші типи зв'язків між термінами, які можуть утворювати дрібніші угруповання. Виокремлення таких зв'язків, безсумнівно, важливе для роботи над професійною лексикою. Подібні типи зв'язків базуються на реальних відношеннях між предметами / об'єктами. Так, наприклад, конструкційні / функціональні елементи будівель можна розбити на групи згідно з формою / видом, типом конструкції або використанням будівельним матеріалом. Класифікаційними ознаками виступають, відповідно, конструкція, форма / вид, будівельний матеріал, як-от:

1) конструкція – тип конструкційного / функціонального елемента будівлі: а) *die Tür* «двері» – *die Rahmentür* «рамкові двері», *die Füllungstür* «філенчасті двері», *die Zweifüllungstür* «двостулкові двері»; б) *die Treppe* «сходи» – *die Laufplattentreppe* «гусеничні сходи», *die Bolzentreppe* «сходи на бильцях», *die Wangentreppe* «сходи з тятивою», *freitragende Treppe* «консольні сходи»; в) *das Dach* «дах» – *das Pfettendach* «дах з похилими кроквами», *das Sparrendach* «дах з висячими кроквами», *das Kehlbalkendach* «дах із кроквами з ригелем» тощо;

2) форма/вид – тип конструкційного/функціонального елемента будівлі: а) *das Dach* «дах» – *das Pultdach* «односхилий дах», *das Satteldach* «двосхилий дах», *das Giebeldach* «двосхилий дах», *das Walmdach* «вальмовий, шатровий дах»; б) *die Treppe* «сходи» – *gerade Treppe* «прямі сходи», *die Segmentbogentreppe* «сходи з вигну-

тим сходовим маршем», *die Wendeltreppe* «гвинтові сходи», *die Spindeltreppe* «гвинтові сходи з центральною стійкою», *die Korbbogentreppe* «еліпсоїдальні сходи» тощо;

3) будівельний матеріал – тип конструкційного/функціонального елемента будівлі: а) *die Treppe* «сходи» – *die Steintreppe* «кам'яні сходи», *die Stahltreppe* «сталеві сходи», *die Stahlbetontreppe* «залізобетонні сходи», *die Holztreppe* «дерев'яні сходи»; б) *das Dach* «дах» – *das Schieferdach* «шиферна покрівля», *das Blechdach* «дах з покрівельного заліза», *das Ziegeldach* «черепичний дах», *das Schindeldach* «гонтовий дах» тощо;

4) місце розташування – тип конструкційного / функціонального елемента будівлі: а) *die Tür* «двері» – *die Eingangstür* «вхідні двері», *die Gartentür* «двері, що виходять у сад», *die Innentür* «внутрішні двері», *die Flurtür* «коридорні двері», *die Kellertür* «двері в підвал»; б) *die Treppe* «сходи» – *die Innentreppe* «внутрішні сходи», *die Außentreppe* «зовнішні сходи», *die Kellertreppe* «підвальна сходи», *die Dachtreppe* «драбина» тощо;

5) спосіб руху – тип конструкційного/функціонального елемента будівлі, який є рухомим: а) *das Fenster* «вікно» – *das Hebefenster* «підйомне вікно», *das Schiebefenster* «розсувне вікно», *das Kipp(flügel)fenster* «відкидне вікно», *das Klapp(flügel)fenster* «відкидне вікно з нижньопідвісними стулками»; б) *die Tür* «двері» – *die Schiebetür* «розсувні двері», *die Hebetür* «підйомні двері», *die Schwingflügelstür* «двері, що відкриваються в обидві сторони», *die Falttür* «гармошка, складані двері» тощо.

Будівельні матеріали, які поділяються на природні та штучні (абстрактна система), можна далі класифікувати за якістьми, важливими складниками, засобом виробництва, як-от:

б) визначальна якість – вид будівельного матеріалу: *der Beton* «бетон» – *der Schwerbeton* «важкий бетон», *der Leichtbeton* «легкий бетон», *der Porenbeton* «пористий бетон»;

7) компонент, що лежить в основі – тип будівельного матеріалу: *der Beton* «бетон» – *der Kiesbeton* «гравійний бетон», *der Splittbeton* «бетон з дрібного щебеню», *der Zementbeton* «цементний бетон», *der Bitumenbeton* «асфальтобетон»;

8) спосіб виробництва – тип будівельного матеріалу: *der Beton* «бетон» – *der Fertigbeton* «товарний бетон», *der Frischbeton* «свіжа бетонна суміш», *der Waschbeton* «бетон з оголеним заповнювачем», *der Stampfbeton* «трамбований бетон», *der Spritzbeton* «торкрет, шпріц-бетон» тощо.

Як мережева система може бути представлена також архітектурна діяльність у різних її фазах. Передбачаємо, що основні поняття архітектури і будівництва представлені основоположними термінами, об'єднаними між собою відношеннями еквівалентності, гіпер-гіпонімії, синонімії, антонімії тощо.

На другому етапі тезаурусного моделювання ми опираємося на праці групи авторів під керівництвом Н. П. Дарчук [1] і укладаємо перелік можливих логіко-семантичних відношень між поняттями, вираженими термінами архітектури і будівництва. Серед наявних типів відношень розглядемо гіпонімічні (рід – вид) і супідрядні зв'язки – парціаційні (частина – ціле), синонімічні, кореляційні, асоціаційні, а також відношення локалізації об'єкта, його призначення, функції, способів вираження функції тощо. З метою охоплення найширшого пласту термінів ми розширюємо слідом за Н. П. Дарчук зміст відношень і розглядаємо його як двомісний предикат виду $R(A, B)$, який зв'язує заголовне

слово статті і введений цим предикатом термін [1, 193-194]. Опрацьований за цим принципом тезаурус німецьких термінів архітектури і будівництва містить 6108 термінів і терміносполук, об'єднаних семантичною мережею із 8626 семантичних відношень (див. табл. 2, побудовану за методикою Н. П. Дарчук [1, 193]):

Згідно з таблицею 2, типовими семантичними зв'язками між термінами НФМАБ є відношення:

1) частина – ціле (B складається з A), яке охоплює 1452 терміни і терміносполуки, як-от: *Tonnengewölbe* «циліндричне склепіння» – *Tonnengewölbe mit Gurten* «циліндричне склепіння з ребрами»; *Skulpturschmuck* «скульптурна прикраса» – *Bilderfries* «фриз із скульптурними прикрасами» тощо;

2) рід – вид (A є родовим до B), характерне для 1335 термінів і терміносполук, як-от: *Gewölbe* «склепіння» – *Grubengewölbe* «зімкнуте монастирське склепіння»; *Karnies, Sims* «карниз» – *Holzgesims* «дерев'яний карниз»;

Таблиця 2

Кількісні характеристики семантичних відношень

Тип семантичних відношень	Термін А (приклад)	Термін В (приклад)	Частота реалізації семантичних відношень
Частина – ціле (B складається з A)	<i>Stufe</i>	<i>Treppe</i>	1452
Рід – Вид (A є родовим до B)	<i>Tür</i>	<i>Spieltür</i>	1335
Синоніми (A синонімічний B)	<i>Kloset</i>	<i>Latrine</i>	1090
Дисципліна (A розглядається в дисципліні B)	<i>Architekturgeschichte</i>	<i>Baukunst</i>	593
Дивись ... (про A дивись B)	<i>Wagenraum</i>	<i>Wagenhaus</i>	582
Асоціація (A асоціюється з B)	<i>Bepflanzung</i>	<i>Grüngürtel</i>	465
Аспект (A розглянуто в аспекті B)	<i>Abbildung</i>	<i>Projektieren</i>	407
Параметр (A характеризується B)	<i>Gelaß</i>	<i>Räumlichkeit</i>	346
Об'єкт початковий (A здійснюється над B)	<i>Verputz</i>	<i>Anwurf</i>	302
Операція / процедура (для A процедурою / операцією буде B)	<i>Trümmer</i>	<i>Abbrechung</i>	277
Носій параметра (носієм параметра A є B)	<i>Raumkuppel</i>	<i>Kuppel, Kuppelbau</i>	264
Відноситься (A відноситься до B)	<i>Tonwaren</i>	<i>Töpferkunst</i>	245
Імплікація (якщо A , то B)	<i>Tudorrose</i>	<i>Tudorstil</i>	222
Метод (A із застосуванням B)	<i>Aufführung</i>	<i>Bauweise</i>	185
Об'єкт кінцевий (A здійснюється над B)	<i>Abriß, Bauentwurf</i>	<i>Vorentwurf</i>	164
Інструмент (A із застосуванням B)	<i>Bauhöhe</i>	<i>Theodolit</i>	148
Спосіб вираження (A виражене B)	<i>Muschelmotiv</i>	<i>Muschel-gewölbe</i>	117
Функція основна (A виражає B)	<i>Lichtöffnung</i>	<i>Lichtversorgung</i>	103
Відношення (B зв'язує A)	<i>Wasser-versorgung</i>	<i>Entwässerungssystem</i>	90
Спосіб представлення (A представлено через B)	<i>Neustadt</i>	<i>Neubau</i>	68
Одиниця рівня (одиноцею A є B)	<i>Mauerwerk</i>	<i>Quader</i>	63
Об'єкт науки (A є об'єктом B)	<i>Bauanlage</i>	<i>Architektur</i>	38
Корелят (A протилежний B)	<i>instruktiv</i>	<i>konstruktiv</i>	30
Клас (A входить до класу B)	<i>Wohnraum</i>	<i>Raum</i>	22
Інші види відношень	<i>Bauglied</i>	<i>Bauteil</i>	18
Разом			8626

3) синоніми (*A* синонімічне *B*), що об'єднують 1090 термінів і терміносполук, як-от: Kuppelunterbau – Tambour «основа купола»; Anblendung – Bekleidung – Fournierung – Umkleidung – Verkleidung «облицювання»;

4) дисципліна (*A* розглядається в дисципліні *B*), загалом 593 терміни і терміносполуки, як-от: Schnitzerei «різьблення по дереву» – angewandte Kunst «декоративно-прикладне мистецтво»;

5) дивись ... (*про A* дивись *B*), що охоплює 582 термінологічні одиниці, як-от: Belag «футерування» – Bekleidung «облицювання», Gerüstbau «кружало, на якому зводиться склепіння чи арка» – Gerüstbogen «кружальна арка, кружало».

Наведені п'ять видів семантичних відношень охоплюють 5052 терміни і терміносполуки і є ядром НФМАБ, тобто типовими відношеннями всередині змодельованого тезауруса. Далі слідують за спадом відношення асоціації (*A* асоціюється з *B*), аспекту (*A* розглядається в аспекті *B*), параметра (*A* характеризується *B*), початкового об'єкта (*A* здійснюється над *B*), операції / процедури (для *A* процедурою / операцією буде *B*), носія параметра (носієм параметра *A* є *B*), відноситься до ... (*A* відноситься до *B*), імплікації (якщо *A*, то *B*), метода (*A* із застосуванням *B*), об'єкта кінцевого (*A* здійснюється над *B*), інструмента (*A* із застосуванням *B*), пристрою (*A* та його складова *B*), способу вираження (*A* виражається *B*), функції (*A* виражає *B*), відношення (*B* зв'язує *A*), способу представлення об'єкта (*A* представлене через *B*), одиниці рівня (одиницею *A* є *B*), кореляції (*A* протилежний *B*), класу (*A* входить до класу *B*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз лексичного складу НФМАБ, здійснений у рамках тезаурусного моделювання, показав, що досліджувана терміносистема налічує 6108 термінів та терміносполук, серед них 4760 термінів є іменниками, 420 – дієсловами, 116 – прикметниками. У вибірці представлені також 58 дієприкметників і 8 слів інших частин мови (прислівники та прийменники). Загальна кількість терміносполук у НФМАБ складає 742 сполучення, що свідчить про тенденцію до вживання аналітичних конструкцій у цій сфері фахової комунікації.

Термінологія НФМАБ має складну багаторівневу структуру з власними системними

зв'язками і взаємодією між окремими ланками. Ключовим поняттям логіко-понятійного моделювання НФМАБ є термін *Architektur* «архітектура», зміст якого вказує на міждисциплінарність запропонованої сфери знань (будівельне мистецтво; будівництво й мистецьке оформлення і т.д.). Прикладом системних відношень всередині фахового словника є абстрактні і партитивні підсистеми архітектурної термінології. Індикатором абстрактних систем є родо-видові або гіпер-гіпонімічні відношення. В основі партитивних систем закладений аналіз цілого як сукупності певних структурних / функціональних одиниць.

Семантичні ознаки, що формують інтенціонал термінів на позначення конструкційних / функціональних елементів будівель, уможливають ідентифікацію типу мережевого зв'язку та систематизацію термінологічних одиниць за групами з урахуванням форми / виду, типу конструкції, використаного будівельного матеріалу, місця розташування тощо. НФМАБ властиві наступні логіко-семантичні відношення: гіпонімічні і супідрядні зв'язки – парціаційні, синонімічні, кореляційні, асоціаційні, а також відношення щодо локалізації об'єкта, його призначення, функції, способів вираження функції тощо (всього 8626).

Створений нами тезаурус є статичною моделлю логіко-понятійних відношень між термінами метамови архітектури і будівництва. Найбільша частина термінів об'єднана парадигматичними семантичними відношеннями *рід – вид, частина – ціле, синонімія*. Загалом метод тезаурусного моделювання німецької термінології архітектури і будівництва є ефективним при вирішенні задач формалізації семантики певних термінологічних об'єктів, їх систематизації та уніфікації. Це особливо важливо при розробці навчальних інформаційних тезаурусів, які виступають лінгводидактичним інструментом формування професійної компетенції майбутнього архітектора і будівельника. Проте таке мережеве представлення даних має не тільки суто прикладне значення, але й дозволяє глибше проникнути в логічні відношення термінів архітектури і будівництва, точніше змоделювати аналізовану терміносистему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дарчук Н.П., Алексієнко Л.А., Сорокін В.М. Термін у лінгвістичній інформатиці. *Інформаційні технології в освіті*. 2009. № 4. С. 191–199.
2. Кійко С.В., Пинтюк Є.С. Німецько-український термінологічний словник архітектури і будівництва: принципи розробки і укладання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 43. Том 2. С. 121–125.
3. Кійко С.В., Пинтюк Є.С. Німецько-український термінологічний словник архітектури і будівництва. Чернівці: ЧНУ, 2020. 170 с.

4. Кучеренко О.Ф. Семантична синонімія як чинник розвитку архітектурної термінологічної лексики. *Проблеми загального і слов'янського мовознавства*. 2019. № 3. С. 54-59.
5. Лінда С.М. Термінологічні проблеми у дослідженні архітектури України 1930-1950-х років. *Містобудування та територіальне планування*. К.: КНУБА, 2011. Вип. 43. С. 216–224.
6. Руденко О., Іграк К. Специфіка термінів терміносистеми «Архітектура». *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2012. № 15. С. 174-180.
7. Kuznecova N. G., Löschmann M. Deutsch für Architekten: Arbeit am Fachwortschatz. *Das Wort: Germanistisches Jahrbuch GUS 2008*. Moskau, 2008. S. 47-59
8. Nuopponen A. Begriffssysteme und Textstruktur. Am Beispiel deutscher und finnischer Enzyklopädieartikel. *Fachtextpragmatik: Forum für Fachsprachen-Forschung* / Hrsg. von H. Schröder. Tübingen: Narr, 1993. Bd. 19. S. 99-114
9. Sommer A. Architektensprache – Nutzersprache. Dolmetscher in der Planung. *Architektur – Sprache. Buchtätlichkeit, Versprachlichung, Interpretation*. Hrsg. von Führ E., Friesen H. Sommer A. (Hrsg.). Bd. 2. Münster / New York 1998. S. 79-95.
10. Soneira B. A Lexical Description of English for Architecture: A Corpus-based Approach. Pieterlen: Peter Lang, 2015. 267 p.

REFERENCES

1. Darchuk, N.P., Aleksiienko, L.A., Sorokin, V.M. (2009) Termin u linhvistychnii infor-matytsi [Term in linguistic informatics]. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*. № 4. S. 191–199. [in Ukrainian]
2. Kiyko, S.V., Pyntiuk, Ye.S. (2019) Nimetsko-ukrainskyi terminolohichnyi slovnyk arkhitektury i budivnytstva: pryntsyipy rozrobky i ukkladannia [German-Ukrainian terminological dictionary of architecture and construction: principles of development and compiling]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka». Vyp. 43. Tom 2. S. 121-125. [in Ukrainian]
3. Kiyko, S.V., Pyntiuk, Ye.S. (2020). Nimetsko-ukrainskyi terminolohichnyi slovnyk arkhitektury i budivnytstva [German-Ukrainian terminological dictionary of architecture and construction]. Chernivtsi: ChNU. [in Ukrainian]
4. Kucherenko, O.F. (2019). Semantychna synonimiia yak chynnyk rozvytku arkhitekturnoi terminolohichnoi leksyky [Semantic synonyms as a factor in the development of architectural terminology]. *Problemy zahalnoho i slovianskoho movoznavstva*. № 3. S. 54-59. [in Ukrainian]
5. Linda, S.M. (2011). Terminolohichni problemy u doslidzhenni arkhitektury Ukrainy 1930-1950-kh rokiv [Terminological problems in the study of architecture of Ukraine in 1930-1950]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. K.: KNUBA. Vyp. 43. S. 216–224. [in Ukrainian]
6. Rudenko, O., Ihrak, K. (2012). Spetsyfika terminiv terminosystemy «Arkhitektura» [Specifics of terms of the term system "Architecture"]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. K. D. Ushynskoho. Linhvistychni nauky*. № 15. S. 174-180. [in Ukrainian]
7. Kuznecova, N. G., Löschmann, M. (2008). Deutsch für Architekten: Arbeit am Fachwortschatz [German for architects: work on vocabulary for special purposes]. *Das Wort: Germanistisches Jahrbuch GUS*. Moskau. S. 47-59 [in German]
8. Nuopponen, A. (1993). Begriffssysteme und Textstruktur. Am Beispiel deutscher und finnischer Enzyklopädieartikel [Conceptual systems and text structure based on German and Finnish encyclopedia articles]. *Fachtextpragmatik: Forum für Fachsprachen-Forschung* / hrsg. von H. Schröder. Tübingen: Narr. Bd. 19. S. 99-114 [in German]
9. Sommer, A. (1998). Architektensprache – Nutzersprache. Dolmetscher in der Planung [Architect language – user language. Interpreters in the planning stage]. *Architektur – Sprache. Buchtätlichkeit, Versprachlichung, Interpretation*. Hrsg. von Führ E., Friesen H. Sommer A. (Hrsg.). Bd. 2. Münster / New York. S. 79-95. [in German]
10. Soneira B. (2015). A Lexical Description of English for Architecture: A Corpus-based Approach. Pieterlen: Peter Lang. 267 p.

ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION GERMAN-LANGUAGE TERMINOLOGY THESAURUS MODELING

Kiyko Svitlana Vassylivna

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of German, General and Comparative Linguistics
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Str. Sadova, 5, Chernivtsi, Ukraine*

Pyntiuk Yevhenia Stepanivna

*Master's student at the Department of German, General and Comparative Linguistics
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Str. Sadova, 5, Chernivtsi, Ukraine*

The article is devoted to the architecture and construction German-language terminology modeling in the thesaurus form as a unified system-based multilevel classification structure, which covers all terms of the homogeneous professional activity sphere. Achieving the goal involves organizing a continuous German LSP architecture and construction terms and term compounds sample, highlighting the key term and modeling its semantic field, compiling a possible logical-semantic relationships list between concepts expressed in terms of architecture and construction based on them, semantic network as different semantic relationships within the thesaurus types.

The architecture and construction German LSP lexical composition analysis, carried out in the thesaurus modeling framework, showed that the studied terminology has 6108 terms and term compounds, among them 4760 terms are nouns, 420 – verbs, 116 – adjectives. The sample also includes 58 adjectives (participles) and 8 words from other parts of speech. The total terms number is 742, which indicates a tendency to use analytical constructions in professional communication area.

*The German LSP architecture and construction terminology has a complex multilevel structure with its own system connections and interaction between the individual links. The key concept of logical-conceptual modeling is the term *Architektur*; the meaning of which indicates the interdisciplinarity of the knowledge proposed field. Other terms are grouped around the key concept on the of logical-conceptual relations basis of hyper-hyponymy, subcontracting (partial, synonymous, correlation, associative), as well as relations concerning the localization of the object, its purpose, function, ways of expressing the function, etc. (8626 relationships, combined into 18 types). Most terms are covered by paradigmatic semantic relations genus – species, part – whole, synonymy.*

In general, architecture and construction German terminology thesaurus modeling method is effective in solving problems of formalizing the certain terminological objects semantics, their systematization and unification. This is especially important in the educational information thesauri development, which serve as a linguodidactic tool for the future architect and builder professional competence formation. Such data network representation has not only purely applied value, but also allows to get deeper into logical architecture and construction terms relations, to model the analyzed terminological system more precisely.

Key words: *thesaurus, LSP, architecture and construction terminology, logical-conceptual relations, hyper-hyponymy.*

УДК 811.161.2*23

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.14>

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ ЗАХИСНИКА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ

Кирилюк Ольга Леонідівна

кандидат філологічних наук, доцент,

докторант кафедри української філології, теорії та історії літератури

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

вул. 68 Десантників, 10, Миколаїв, Україна

Інформаційна війна передбачає боротьбу не стільки за території, скільки за свідомість суспільства, яке проживає на тих територіях. Сторони конфлікту намагаються нав'язати суспільству власне трактування образів «ворога», «захисника» і «Батьківщини», руйнуючи при цьому чужі. У сучасній науці таку форму протистояння називають когнітивною війною, тобто війною за сенси. Нав'язування чи відстоювання цих сенсів здійснюють за допомогою вживання відповідного лексичного інструментарію для мовної кореляції певних образів. Система лінгвістичних знаків обраних для віддзеркалення воєнної ситуації викликає необхідні емоційні реакції та налаштовує на позитивне чи негативне сприйняття реципієнтом учасників конфлікту. Створені образи мають обов'язково узгоджуватися з уявленнями про «захисника» чи «ворога» в традиційній мовній картині світу суспільства, тобто відповідати розподілу за дихотомією «свій – чужий».

У процесі аналізу дискурсу російсько-української війни виділено такі способи формування образу захисника за допомогою мовних засобів: а) особові та присвійні займенники, що допомагають розподілити учасників конфлікту в бінарній опозиції «свій-чужий» («наші – ваші», «ми – вони»); б) іменники з позитивною семантикою як кореляти поняття «захисник» («герой», «воїни»); в) ад'єктиви на позначення позитивних якостей захисника («доблесні», «відважні»), з) дієслова із семою застосування сили й результативності дії («змили», «знищили», «дали відсіч»); г) іменники на позначення рис характеру («рішучість», «відвага»); д) прислівники для маркування позитивної ознаки дії захисників («впевнено», «мужньо»).

Важливу увагу приділено не тільки вживанню лексем, а також структурі речень у новинних повідомленнях. Інформацію про події на фронті подають переважно за схемами: ворог – заподіює шкоду – захиснику/ країні/ людям; захисник – заподіює шкоду – ворогу; захисник – допомагає – країні/ людям.

Для формування позитивного образу захисника використовують також допоміжні мовні засоби, що викликають позитивні емоційні реакції мовців. Зокрема в історіях про військових часто звучать мовні кореляти концептів «діти» та «домашні тварини», яким воїни допомагають.

Ключові слова: когнітивна війна, інформаційна війна, збройна агресія, мовна картина світу, концепт, актант, агент, пацієнс.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Суспільство, яке перебуває в стані війни потребує особливої згуртованості, а також єдності в поглядах на ситуацію. Чіткому розумінню образів ворога і захисника сприяє домінування відповідних мовних засобів у новинних повідомленнях владних структур та ЗМІ. Водночас потрібно враховувати, що запропоновані суспільству певні мовні одиниці і, як наслідок, закріплені за ними образи повинні узгоджуватися з традиційною мовною картиною світу реципієнта, яка віддзеркалює базове сприйняття образів захисника й ворога як складників дихотомії «свій – чужий», «хороший – поганий». І саме від добору мовних знаків у новинних повідомленнях про війну значною мірою залежить те, до якої із категорій цих дихотомій мовець зарахує військових кожної зі сторін конфлікту.

Особливістю сучасних збройних конфліктів є боротьба не тільки за території, а в першу чергу – за свідомість суспільства. Тому такі

протистояння називають когнітивною війною і трактують як «вплив на вищий рівень мислення людини, на смисли й цінності, які визначають її поведінку» [5, 7]. Зважаючи на те, що віддзеркалення суспільної картини світу відбувається за допомогою мовних знаків, то таку війну можна назвати також *лінгвокогнітивною* і трактувати її як війну мовними знаками з метою формування, нав'язування чи руйнування системи образів і уявлень про світ. Суспільство співчуває чи протистоїть одній зі сторін конфлікту залежно від того, за допомогою яких мовних знаків отримує інформацію про події. За словами Г. Почепцова, Британія змушена була відмовитися від продовження англо-бурської війни, оскільки британська преса назвала бурів «борцями за свободу», а англійські війська – «душителями свободи» [5, 5]. Відповідно до традиційної мовної картини світу суспільство розподілило сторони конфлікту в межах дихотомії «свій – чужий», ґрунтуючись на двох словах «борці»

та «душители». Так само Г. Почепцов наводить приклад двох воєн у Чечні, зазначаючи, що перша з них була програна Росією саме на когнітивному рівні: російські ЗМІ називали чеченців «борцями за свободу Ічкерії», які воюють проти «федеральних військ». А от під час другої кампанії симпатії громадян перейшли на бік владних сил, оскільки ЗМІ почали іменувати чеченців «моджахедами», а кремлівські війська «російськими» [5, 5]. Тобто в другому випадку особи, названі чужим словом «моджахеди», у суспільній свідомості автоматично потрапляли в категорію «чужі», у той час як маркер «російські» давав можливість суспільству вважати «своїми» війська, які насправді придушували боротьбу чеченців за незалежність. Тому саме мовне віддзеркалення воєнної ситуації формує відповідні образи, викликаючи емоційні реакції та налаштовуючи на позитивне чи негативне сприйняття суспільством учасників конфлікту. Розтиражований у ЗМІ образ ворога має бути чітким і відповідати уявленням про нього в традиційній мовній картині світу. Бо саме наявність чіткого образу «чужого», на думку Г. Ковальнової, «сприяє внутрішній згуртованості та мобілізації нації», «робить менш значущими всі її внутрішні відмінності й суперечливості, порівняно з відмінностями й суперечливостями “нашої” спільноти з “іншою”» [3, 87]. Опозицію «свій – чужий» Г. Ковальова вважає «основною для формування ідентичності» [3, 88]. До 2014 року частина українців не мала чітких самоідентифікаційних орієнтирів. Причиною стала тривала робота російської пропаганди із руйнування української ідентичності, що спричинило своєрідну ідентифікаційну кризу. Суспільство перейняло чужу мову, чужу історію, культуру, і внаслідок цього в його мовній картині світу поняття «російські військові», сформоване на основі кінофільмів, потрапляло в категорію «свій». У результаті потенційного ворога сприймали, як собі подібного. З початком російської агресії більшість українських громадян зажадала відмінної з росіянами ідентичності на ментальному рівні. На думку Г. Ковальнової, у такому випадку «на перший план виходить підстава формування ідентичності «ми – не вони» [3, 88]. Саме тому з'явився запит на національну ідентичність: українську мову, виробництво власного культурного контенту і, що важливо, – на формування образу власного військового героя.

Тому вивчення мовного вираження російсько-українського воєнного протистояння та впливу семантики мовного знака на суспільну свідомість набуває нині особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним із перших лінгвокогнітивний підхід до вивчення воєнного дискурсу застосував G. Lakoff, досліджуючи концептуальну метафору як спосіб пояснення дій учасників конфлікту в Перській затоці [9]. Теорію концептуальних метафор, які допомагають маніпулювати суспільною думкою в ході збройних конфліктів, використовує у своєму дослідженні M. Fabiszak [7]. Особливості мовного віддзеркалення воєнної тематики вивчають E. Steuter & D. Wills [12] та T. A. van Dijk [13]. Дискурс російської збройної агресії проти України одразу став об'єктом зацікавлення науковців. Зокрема L. Smoog, пояснює головні наративи «української кризи» [11], а D. Goriacheva трактує особливості використання метафор у ході висвітлення конфлікту [8]. Мова як складник війни досліджена в працях О. Рогач [10], Г. Яворської [6]. Лінгвальна репрезентація концепту «війна», а також особливості віддзеркалення концептуальної опозиції «захисник – ворог» вивчені в працях Т. Вільчинської [1; 2], а об'єктивізацію концепту «воїн» у текстах ЗМІ досліджує Л. Підкамінна [4].

Однак автори зосереджують увагу переважно на системі мовних засобів, обраних ЗМІ для відображення конфлікту, але не з'ясовують, як вживання тих чи тих лексем, а також структура речень в новинних повідомленнях впливають на формування позитивного чи негативного образу учасника конфлікту.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета – дослідити особливості використання мовних засобів формування образу захисника в дискурсі російсько-української інформаційної війни. Завдання: а) виявити набір мовних засобів, використовуваних українськими ЗМІ та користувачами соцмереж на позначення захисника; б) з'ясувати особливості поєднання цих мовних одиниць з іншими лексемами, які сприяють формуванню образу; в) виявити особливості побудови речень у новинних повідомленнях; г) визначити, як ужиті мовні одиниці сприяють розподілу образів відповідно до світоглядної категорії «свій – чужий».

Джерелом дослідження слугували тексти щоденних зведень штабу АТО/ООС, загальноукраїнські та регіональні інформаційні ресурси (day.kyiv.ua, dsnews.ua, depo.ua, espreso.tv, intvua.com, inlviv.in.ua, unian.ua, ua.112.ua, ukrinform.ua, lb.ua, novynarnia.com, ngp-ua.info, tyzhden.ua, pravda.com.ua, prm.ua, 5.ua, radiosvoboda.org, sensor.net, gazeta.ua, zn.ua), акаунти у facebook.com («Герої АТО», «Операція об'єднаних сил»).

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі аналізу інформаційного

наповнення ЗМІ та соцмереж встановлено найбільш поширені способи формування позитивного образу захисника.

Вживання займенників («ми – ви», «ми – вони», «наші – їхні», «наші – ваші», «свій – ваш»). Поляризація суспільної картини світу в умовах збройного конфлікту за принципом – «свій – чужий» змушує використовувати мовні засоби, які розподіляють будь-які поняття відповідно до цієї бінарної категорії. Одним із її втілень є займенникова опозиція «ми – вони». Саме тому в номінаціях на позначення українських військових превалює займенник «наші» – *наші хлопці, наші герої, наші воїни*. Наприклад: «**Наші хлопці стоять на передовій, ми за них – тут**» (day.kyiv.ua, 6.10.2017). Така чітка ідентифікація необхідна для протиставлення: є «**чужий ворог**», якому протистоять «**наші захисники**». У такому випадку лексема «чужий» утворює синонімічний ряд зі словом «поганий», а займенник «наші» набуває ознак іменника і стає синонімом до слова «хороші». Таке розмежування дає своєрідний ментальний дороговказ суспільству – кого підтримувати у висвітленій ситуації. Формування набору лексем, якими в інформаційному просторі позначають ворога й захисника, є важливим складником ведення інформаційної війни. І в першу чергу відповідальність за формування цих мовних засобів покладено на державні органи влади, оскільки тільки чітка державна позиція мотивує суспільство дати відсіч збройній агресії. Водночас важливим є не тільки позначення свого війська лексемою «наші», а також і маркування противника займенниками «вони», «їхні», «ваші». У поданому нижче тексті здійснено чітке маркування «своєї» та «чужої» сторони за допомогою займенників:

*«Російські спецпризначенці, у **вашу** підготовку вкладено шалені кошти із російського бюджету. **Наші кіборги**... вже достатньо проекзаменували **вас** на профпридатність. Оцінка – двійка... Ми на **своїй землі** наведемо лад і без **вашої допомоги**. Кожен сантиметр **нашої території** дуже дорого **вам** коштує. За період боїв на українському Донбасі загинуло більше **ваших** солдатів, аніж за 15 років в Афганістані»* (штаб АТО, 6.12.2014).

У тексті українська сторона представлена сполуками «*наші кіборги*», «*своя земля*», «*наша територія*», а російська – «*ваша підготовка*», «*ваша допомога*», «*ваші солдати*», «*ваші життя*».

Побудова речень. Повідомлення про події на фронті будують за традиційною структурою: АГЕНС (виконавець дії) – ДІЄ – (на) ПАЦІЄНС (об'єкт дії): Наприклад: *бійці ліквідували*

ворога; противник збив літак. Однак є правила, які допомагають розподілити в мовній картині світу учасників дії (актантів) відповідно до бінарної опозиції «свій – чужий»:

1. Якщо актант-суб'єкт (агенс) маркований як «чужий», то в реченні виконується ним дія має бути негативною і спрямованою на актант-об'єкт (пацієнс), позначений маркером «свій»: ХТОСЬ із категорії «чужий» – ЗАПОДІЮЄ ШКОДУ – КОМУСЬ із категорії «свій»: *Цієї ночі бойовики обстріляли позиції українських силовиків* (штаб АТО, 20.05.2014); Лексема «бойовики» має негативні конотації, так само, як лексема на позначення дії – «обстріляли». Наявність слова «українські» автоматично дає підстави мовцеві чітко розмежувати актанти: свої – «українські» та чужі – «неукраїнські». На рівні концептів «захисник – ворог» цю схему можна зобразити так: ВОРОГ – ЗАПОДІЮЄ ШКОДУ – ЗАХИСНИКУ. Актант «захисник» може бути замінений поняттями «країна», «люди», «діти» та ін. А тому такі дії викликають обурення суспільства, ненависть до тих, хто їх здійснює, і підтримку тих, кому заподіяно шкоду.

2. Якщо роль актанта-суб'єкта виконує «свій», то повідомлення будуть побудовані так, аби він завдав ментально виправданої шкоди актанту-об'єкту «чужому» і допоміг актанту-об'єкту «своєму»: *Українські воїни ліквідували одного та поранили чотирьох окупантів* (pravda.com.ua, 29.05.2020); *Бійці ЗСУ боронять мирних жителів прифронтового Зайцевого від нападів проросійських терористів* (intvua.com, 27.05.17). Схема 1: ЗАХИСНИК – ЗАПОДІЮЄ ШКОДУ – ВОРОГУ. Лексеми «українські» або «ЗСУ» сприяють маркуванню виконавця дії як «свого», а отже, виконані ним дії реципієнт сприймає як виправдану помсту «ворогу» і підтримує їх. У таких повідомленнях актант-об'єкт буде позначений тільки словами з негативними конотаціями, аби він не викликав співчуття («окупанти», «сепари», «терористи»). Схема 2: ЗАХИСНИК – ДОПОМАГАЄ – ЛЮДЯМ.

Іменникові позначення ворога та захисника. Далекий від політики реципієнт зрозуміє, яка сторона конфлікту «погана/чужа», а яка «хороша/своя» саме з новинного повідомлення, у якому будуть використані відповідні лексеми. Тому з перших днів війни тих осіб, які воюють проти української армії, в українському інформаційному просторі номінують негативними маркерами: *бандити, терористи, маргінали, загарбники, окупанти*. А українському війську навпаки отримує позитивне маркування: *герої, воїни, захисники*. Саме офіційна

позиція держави визначає мовне наповнення інформаційного простору в ході висвітлення російсько-українського конфлікту. На початку АТО (навесні 2014 р.) штаб використовував переважно сполуку «українські силовіки», «сили АТО». Тобто стрижневим стало поняття «сила», оскільки на цьому етапі подій суспільство сподівалося на швидкий силовий спосіб розв'язання конфлікту. Однак згодом, очевидно, з усвідомленням того, що конфлікт має більші масштаби, визначальним стало формування позитивного образу не «силовика», а «захисника». Тому для висвітлення подій вдалися до таких термінів: «*наша армія*», «*наші війська*», «*українські військовослужбовці*», «*військовослужбовці Збройних сил*», «*військові Збройних сил*», «*український солдат*». У новинних повідомленнях з'явилися слова з більш яскравими позитивними конотаціями: «*наші воїни*», «*українські воїни*», «*наші оборонці*», «*наші захисники*», «*захисники України*».

У ЗМІ та соцмережах цей синонімічний ряд доповнений таким набором мовних одиниць: «*армійці*», «*атовці*», «*хлопці*», «*вояки*», «*атошники*», «*учасники війни на Донбасі*», «*біійці АТО*», «*учасники АТО*», «*учасники війни*», «*сини України*», «*герої*», «*справжні воїни*», «*істинні патріоти*», «*ветерани*», а також перифразами: «*воїни світла*», «*світле військо*», «*янголи в камуфляжі*», «*українські лицарі*». Зокрема популярною стала метафорична сполука «*воїни світла*», мотивована відомою піснею гурту «Brutto»: «**Воїни світла, герої, захисники, котики, наші хлопчики – це все про них**» (tyzhden.ua, 14.11.2017). Трапляється вживання субстантивованих лексем «*незламні*», «*непереможні*»: «*Подивіться в очі захисникам: Військове ТБ оприлюднило відео з історіями непереможних*» (5.ua, 19.04.2017).

Ад'єктиви як засоби позитивної характеристики. Стосовно українських воїнів уживають епітети, які вказують на мужність та відвагу: «*мужні*», «*сильні*», «*героїчні*», «*рішучі*», «*відважні*», «*незламні*», «*стійкі*»: «**Сильні, відважні, мужні і нескорені. На плечах наших захисників тримається мирне небо!**» (акаунт «Герої АТО», 14.10.2016). Трапляються метафоричні конструкції: «**Найміцніше залізо в нашій армії - це залізо, з якого зроблені наші українські воїни**» (Петро Порошенко, 23.08.2017).

Для посилення ефекту інформація про захисників має бути подана на контрасті щодо ворога. Тому іншу сторону конфлікту маркують епітетами, які виражають негативні відтінки значень. Тобто на фоні сильних і героїчних українських воїнів бойовики зображені

як «*налякані*», «*шоковані*», «*озвірілі*», «*п'яні*». Наприклад: «*Бойовики шоковані й налякані*» (dsnews.ua, 2.03.2019).

Лексеми на позначення дій. У висвітленні дій українських військових також домінують лексеми, що говорять про силу й надійність: «*дають відсіч*», «*змушують ворога*», «*не втрачають пильності*», «*реагують прицільним вогнем*», «*задіюють вогневі засоби*», «*готові до реагування*», «*стоять на захисті миру й спокою*», «*боронять мир*», «*боронять землю*», «*воюють за правду*». Показовими є щоденні офіційні повідомлення штабу АТО (ООС), які формують образ українського солдата, як такий, що відповідає традиційному уявленню про «захисника» у мовній картині світу: «**Під час ворожих обстрілів наші захисники проявили мужність та витримку**» (штаб ООС, 8.07.20). Розповсюджену штабом лексику поширюють ЗМІ, а отже, саме створений владою мовний інструментарій формує відповідний емоційний стан реципієнтів. Такі повідомлення дають суспільству чіткий сигнал про те, що воно надійно захищене. Інколи навіть в офіційних повідомленнях вдаються до яскравих метафоричних позначень дій захисників: «**Силами АТО відправлено до пекла диверсійно-розвідувальну групу терористів**» (штаб АТО, 7.12.2014).

Умови інформаційної війни вимагають, аби поруч із героїчним змалюванням своїх захисників йшло формування принизливого та комічного образу ворога. Тому в повідомленнях про ворога домінують лексеми: «*паніка*», «*недовір'я*», «*низький моральний стан*», «*дезертирство*», «*самогубство*» та ін.: **Бойовики в паніці: в АТО їдуть снайпери Хмельницького спецназу** (ngr-ua.info, 13.10.16). Часто образ ворога подано як демонізований з метою мобілізації суспільства до боротьби з ним (*вбиває мирних жителів, обстрілює школи й лікарні*).

Мовні одиниці, що виражають «ознаку дії». Групу таких лексем формують прислівники, якими характеризують дії військових. У щоденних звітах штабу та в ЗМІ свої дії воїни виконують «*відважно*, «*вправно*, «*мужньо*, «*оперативно*, «*своєчасно*, «*жорстко*, «*рішуче*, «*вправно*, «*непохитно*, «*сумлінно*»: «**Українські підрозділи рішуче придушили активність противника**» (штаб ООС, 02.06.2020). Отже, мовне заповнення слотів концепту «ЗАХИСНИК» має такі термінальні позиції: ЯКІСТЬ – АКТАНТ-СУБ'ЄКТ – ОЗНАКА ДІЇ – ДІЯ – АКТАНТ-ОБ'ЄКТ. Типові схеми образу в мовній картині світу матимуть такий вигляд: 1) *характер і мета боротьби*: ХОРОБРИЙ (відважний ...) – БОЄЦЬ (герой...) – МУЖНЬО

(рішуче...) – ЗАХИЩАЄ (боронить...) – КРАЇНУ (людей/ мир/ суверенітет...); 2) взаємодія з ворогом: ХОРОБРИЙ (відважний...) – БОЄЦЬ (герой...) – МУЖНЬО (рішуче...) – ЗНИЩУЄ (ліквідує...) – ОКУПАНТІВ (терористів...)

Власні назви як посилення героїчної характеристики. Домінування героїчного нарративу в зображенні українського війська засвідчує велика кількість різних заходів, фестивалів, спортивних змагань: «Марафон доблесті», «Ігри нескорених», «Ігри незламних», «Ігри героїв».

У табл.1 узагальнено набір лексем, які формують образ «захисника» та «ворога»

Допоміжні мовні засоби

Концепт «діти». Для формування позитивного образу українського воїна в інформаційному просторі часто створюють наративи про війну із використанням понять, які традиційно викликають особливі позитивні емоції в пересічного реципієнта. Найчастіше це репрезентують лексеми на позначення дітей («діти», «дітлахи», «малеча»), а також закладів, де діти перебувають («школи», «садочки»). Повідомлення будують за двома схемами: 1. АКТАНТ-СУБ'ЄКТ «військові» виконує позитивні дії щодо АКТАНТА-ОБ'ЄКТА «дітей»: «До дітлахів з прифронтових селищ завітав Святий Миколай: як Чудотворцю допомагали нацгвардійці» (5.ua, 12.12.2018). 2. АКТАНТ-СУБ'ЄКТ «діти» виконує позитивні дії щодо АКТАНТА-ОБ'ЄКТА «військові»: В Івано-Франківську діти виготовляють янголят, щоб заробити гроші на міношукач для бійців АТО (5.ua, 25.02.2017).

Концепт «домашні тварини». Так само позитивні емоції допомагають викликати згадки про домашніх тварин на передовій. У звичній картині світу образ людини, яка піклується про

тварину, є позитивним. Тому зображення бійців у такому образі викликає емоції розчулення, зворушення, радості, захоплення, симпатії, ніжності. Досягнення таких емоцій можливе за рахунок вживання лексем «котики», «песики», «чотирилапі», «цуценята», «звірятка», «пухнастики», «пухнасті улюбленці». У воєнному наративі ці слова часто поєднані з військовою лексикою: «бойовий пес», «чотирилапі побратими», «чотирилапі вояки», «собачий батальйон», «цуценята-охоронці передової», «атошні собаки», «фронтові друзі», «хвостаті рятівники», «пухнасті бойові товариші», «чотириногі герої-учасники АТО», «кіт – бойова одиниця», «тактичний пес», «хвостаті воїни світла». Стосовно позначення дій тварин на передовій також вжито військово-термінологію: «несе службу», «пішов на дембель», «демобілізувався», «вийшов на ротацію». Наприклад: «На ротацію з бійцями 54-ї бригади вийшов котячий «воїн світла» (dero.ua, 10.04.2017).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Формування мовного інструментарію для створення образу «захисника» є важливим способом ведення інформаційної війни. Лінгвальне відображення воєнної ситуації викликає відповідні емоційні реакції та налаштовує на позитивне чи негативне сприйняття суспільством учасників конфлікту.

2. Створені образи мають обов'язково відповідати уявленням про «захисника» чи «ворога» в традиційній мовній картині світу суспільства. Такого узгодження можна досягти використовуючи такі мовні засоби: а) особові та присвійні займенники, що допомагають розподілити образи у свідомості мовця відповідно до категорії «свій-чужий» («наш – ваш», «ми – вони»); б) іменники з позитивною семантикою як коре-

Таблиця 1

Порівняльна таблиця лексем для формування образу «ворога» та «захисника»

	Концепт «захисник»	Концепт «ворог»
Мовна репрезентація	герої, воїни, оборонці, кіборги, хлопці, хлопчики, добровольці, справжні герої, бійці-герої, воїни світла, світле військо, янголи в камуфляжі, янголи війни	бойовики, терористи, окупанти, російські найманці, загарбники, маргінали, сепари, загарбники, нелюди, головорізи, чужинці ординці, орки
Характеристика	мужні, відважні, героїчні, сильні, незламні, нескорені, легендарні, впевнені, рішучі	п'яні, налякані, шоковані, озвірілі, знахабнілі; жорстокі, підступні, зухвалі, підлі.
Позначення дій	захищають мир, боронять Україну, дають відсіч, змушують ворога, не втрачають пильності, реагують прицільним вогнем, вдало відповідають, стоять на захисті миру й спокою, відбивають атаку	тікають, мають низький моральний стан, несуть серйозні втрати, панікують, вживають алкоголь і наркотики, здійснюють самогубство; напали, захопили, окупували, гатили

ляти поняття «захисник» («герої», «воїни»); в) ад'єктиви на позначення позитивних якостей захисника («доблесні», «відважні»), г) дієслова із семою застосування сили і результативності дії («змусили», «знищили»); г) іменники на позначення рис характеру («рішучість», «відвага»); д) прислівники як позитивне маркування ознаки дій захисників («мужньо», «впевнено»).

3. Формуванню традиційного образу захисника сприяє також спосіб побудови повідомлень про новини з фронту. Новинні повідомлення подані переважно за такими схемами: а) ворог – заподіює

шкоду – захиснику; б) захисник – заподіює шкоду – ворогу; в) захисник – допомагає – людям.

4. Для формування позитивного образу захисника використовують також допоміжні мовні засоби, що викликають позитивні емоційні реакції мовців. В історіях про військових часто звучать мовні кореляти концептів «діти» та «домашні тварини».

Подальшого вивчення потребує уведена в українське інформаційне поле система ворожих мовних засобів, за допомогою яких здійснюють руйнування позитивного образу захисника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчинська Т. Вербалізація бінарної концептуальної опозиції «захисник – ворог» (на матеріалі газетних текстів). *Медіапростір*. 2017. Вип. 10. С. 59–65.
2. Вільчинська Т. Концепт – війна: особливості мовної об'єктивізації у газетному тексті. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies*. 2017. № 34. С. 110–114.
3. Ковальова Г. Опозиція “свій – чужий” при формуванні національної ідентичності в контексті глобалізації. *Наукові записки. Серія «Філософія»*. Вип. 5. 2009. С. 84–91.
4. Підкамінна Л. В. Моделювання концепту «воїн» у сучасних українських ЗМІ. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2017. Вип. 7. С. 105–111.
5. Почепцов Г. Когнитивные войны в соцмедиа, массовой культуре и массовых коммуникациях. Харьков: Фолио, 2019. 314 с.
6. Яворська Г. Мова як складник конфлікту. *Media studies: Междисциплинарные исследования медиа. Материалы научно-практической конференции*. Харьков, 2016. С. 103–108.
7. Fabiszak, M. (2007). A Conceptual Metaphor approach to war discourse and its implications. Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM.
8. Goriacheva D. Understanding the “Ukrainian Crisis.” Metaphors used by Ukrainian, German, and British Leaders in 2014-16. *Ideology and Politics*. 2016. 1(6). P. 86-152.
9. Lakoff G. Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the gulf. *Journal of Cognitive Semiotics*. 1992. Vol. IV(2). P. 5-19.
10. Rohach O. The language of war. *Науковий журнал*. 2015. № 2. С. 161-167.
11. Smoor L. Understanding the Narratives Explaining the Ukrainian Crisis: Identity Divisions and Complex Diversity in Ukraine. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*. 2017. Vol. 11(1). P. 63-96.
12. Steuter E., Wills D. At War with Metaphor: Media, Propaganda, and Racism in the War on Terror. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers, 2008.
13. Van Dijk T. A. Politics, Ideology, and Discourse. *Encyclopedia of Language & Linguistics*. 2006. P. 728-740. doi: 10.1016/B0-08-044854-2/00722-7

REFERENCES

1. Vilchynska, T. (2017). Verbalizatsiia binarnoi kontseptualnoi opozytzii “zakhysnyk – voroh” (na materiali hazetnykh tekstiv) [The verbalization of the binary conceptual opposition «defender – enemy» (based on the newspapers’ texts)]. *Mediaprostir*, 10, 59–65 [in Ukrainian].
2. Vilchynska, T. (2017). Kontsept – viina: osoblyvosti movnoi obiektyvatsii u hazetnomu teksti [Concept war: peculiarities of lingual instantiation in newspaper text]. *Linhvistychni studii*, 34, 110–114 [in Ukrainian].
3. Kovalova, H. (2009). Opozytsiia “svii – chuzhyi” pry formuvanni natsionalnoi identychnosti v konteksti hlobalizatsii [Opposition “familiar – alien” in the process of national identity’s forming in the condition of globalization]. *Naukovi zapysky. Seriia “Filosofia”*, 5, 84–91 [in Ukrainian].
4. Pidkaminna, L. V. (2017). Modeliuvannia kontseptu «voyn» u suchasnykh ukrainskykh ZMI [Modeling of concept “Warrior” in modern Ukrainian media]. *Naukovyi chasopys NPU im. M.P. Drahomanova. Seriia 8. Filolohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo)*, 7, 105–111 [in Ukrainian].
5. Pochepezcov, G. (2019). *Kognitivny’e vojny v soczmedia, massovoj kul’ture i massovy’x kommunikacijax* [Cognitive wars in social media, mass culture and mass communications]. Kharkov: Folio [in Russian].
6. Yavorska, H. (2016). Mova yak skladnyk konfliktu [Language as a component of the conflict]. *Mezhdisciplinarny’e issledovaniya media. Materialy nauchno-prakticheskoi konferencii*. Kharkov, 103–108 [in Ukrainian].

7. Fabiszak, M. (2007). *A Conceptual Metaphor approach to war discourse and its implications*. Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM.
8. Goriacheva, D. (2016). Understanding the "Ukrainian Crisis." Metaphors used by Ukrainian, German, and British Leaders in 2014–16. *Ideology and Politics*, 1(6), 86–152.
9. Lakoff, G. (1992). Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the gulf. *Journal of Cognitive Semiotics*, IV(2), 5–19.
10. Rohach, O. (2015). The language of war. *Naukovyi zhurnal*, 2, 16–167.
11. Smoor, L. (2017). Understanding the narratives explaining the Ukrainian crisis: Identity divisions and complex diversity in Ukraine. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, 11(1), 63–96.
12. Steuter, E., Wills, D. (2008). *At war with metaphor: Media, propaganda, and racism in the war on terror*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers.
13. van Dijk, T. A. (2006). Politics, ideology, and discourse. *Encyclopedia of Language & Linguistics* (pp. 728–740). <https://doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/00722-7>

FORMATION OF THE DEFENDER IMAGE IN TERMS OF INFORMATION WARFARE: LINGUOCOGNITIVE ASPECT

Kyryliuk Olha Leonidivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Doctoral Candidate at the Ukrainian Philology, Theory and History of Literature Department
Petro Mohyla Black Sea National University
Str. 68 Desantnykiv, 10, Mykolayiv, Ukraine*

The information warfare involves a struggle not so much for the territories as for the consciousness of the society living in those territories. The parties to the conflict are trying to impose on society their own interpretation of the images of "enemy", "defender" and "Motherland", destroying others. In modern science, this form of confrontation is called cognitive warfare, that is, the war for meanings. These meanings are imposed or defended by the use of appropriate lexical tools for the linguistic correlation of certain images. The system of linguistic signs chosen to reflect the military situation evokes the necessary emotional reactions and adjusts to the positive or negative perception of the recipient of the conflict. The created images must be consistent with the notions of "defender" or "enemy" in the traditional language picture of the world of society, i.e. correspond to the distribution of the dichotomy "own" – alien".

In the process of analyzing the discourse of the Russian-Ukrainian war, the following ways of forming the image of a defender by language are identified: a) personal and possessive pronouns that help in distributing the parties to the conflict in the binary opposition "own" – alien" ("ours – yours", "we – they"); b) nouns with positive semantics as correlates of "defender" concept ("heroes", "warriors"); c) adjectives to denote the positive qualities of the defender ("valiant", "brave"), d) verbs with the seme of the use of force and effectiveness of action ("forced", "destroyed", "repulsed"); e) nouns denoting character traits ("firmness", "courage"); e) adverbs to mark a positive feature of the defenders' actions ("confident", "courageous").

A peculiar attention is paid not only to the use of lexemes, but also to the structure of sentences in news reports. Information about events at the front is presented mainly according to the following schemes: enemy – harms – defender / country / people; defender – harms – enemy; defender – helps – country / people.

To form a positive image of the defender auxiliary language tools are also used that cause positive emotional reactions of speakers. In particular, in the stories about the military, there are often linguistic correlates of the concepts of "children" and "pets", which soldiers help.

Key words: *cognitive warfare, information warfare, armed aggression, language picture of the world, concept, actant, agent, patient.*

РЕАЛІЗАЦІЯ СУГЕСТИВНОСТІ В СЛОГАНАХ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ: ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ

Ковалевська Анастасія Володимирівна

доцент кафедри української та іноземних мов

Одеського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президенті України

вул. Генуезька, 22, Одеса, Україна

Статтю присвячено вивченню феномена політичної реклами і політичного слогана як квінтесенції смислових домінант в інформаційному політичному просторі держави, а також запропоновано авторську класифікацію стратегій реалізації сугестивності в зазначених текстах, сформовану з урахуванням їхніх глибинних, природних компонентів, до яких, насамперед, уналежнюємо використання неправдивої, деструктивної інформації й обов'язковий сугестивний ефект, ідентифікація яких можлива лише на рівні синтезу новітніх дослідницьких методів і методологій, перш за все – нейролінгвістичного програмування (НЛП) (метамодель і Мілтон-модель), сугестивної лінгвістики та теорії брехні (П. Екман), а також запропонованих у наших попередніх статтях NAR-структури лінгвістичної сугестивності та метамоделі лінгвістичної сугестивності політичних рекламних слоганів. У роботі наведено характеристику законодавчої ідентифікації патогенних текстів в інформаційному просторі України; схарактеризовано особливості слоганів як концентрів рекламних кампаній взагалі як квінтесенції філософії фірми чи розповсюджувача товару, який є смисловою домінантою будь-якої рекламної кампанії, а отже, природним є те, що саме від нього залежить успіх чи невдача кампанії: від його форми і наповнення, функціональною ознакою якого повинна бути імманентна сугестогенність, максимальної активності якої вимагає політичний дискурс з огляду на його цільові стратегії і тактики уточнено специфіку політичних слоганів як особливого типу таких текстів, яка відрізняє їх від комерційних за такими ознаками як безперервність і частота дії, конкретність, диференційованість, охоплення аудиторії; охарактеризовано кожну із запропонованих комплексних стратегій, сформованих завдяки синтезу таких новітніх наук, як нейролінгвістичне програмування, сугестивна лінгвістика та теорія брехні, як особливий комунікативний патерн, виявлено його особливості та способи ідентифікації, що дасть змогу не лише систематизувати наявне розмаїття політичних слоганів почасти і політичної реклами взагалі як надпотужного феномену сучасного інформаційного простору, а й виокремити домінантні стратегії їхньої побудови та глибинні механізми конструювання, а отже, і запропонувати стратегії й тактики нейтралізації деструктивних ефектів кожного з їх типів.

Ключові слова: *політична реклама, політичний слоган, НЛП, сугестія, сугестивна лінгвістика, патогенні тексти, стратегія сугестивності, ЗМІ, інформаційна політика держави.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Новітнє інформаційне і нетократичне середовище, в межах якого наразі знаходиться більшість європейських країн, сьогодні продукує нові моделі масової комунікації, завдяки яким будь-які повідомлення надходять із величезною швидкістю величезним аудиторіям. Ч. Райт також підкреслює, що «масова комунікація скерована на великі та гетерогенні аудиторії, анонімні щодо самого комунікатора» [цит. за 7], а повідомлення в її рамках передаються вкрай швидко, аби охопити якомога більшу аудиторію і, як правило, одночасно.

Кажучи про активність сучасних ЗМІ, Дж. Г. Шахін зауважив, що, наприклад, радіо «...не викликає такого високого ступеня співчуття аудиторії у своїх передачах, як телебачення. Його роль – у тому, щоб створювати звукове

тло чи нівелювати відсутність тиші... Телебачення ж причаровує вас ...» [10, 169 – 170] своєю універсальністю, поліфункційністю, магією «живої картинки», ідилічним світом реклами тощо. Але, незважаючи на явні переваги нових інформаційних технологій у цілому і ЗМК зокрема, не можна забувати про настільки ж явні вади цих результатів розвитку комунікації, що й у філософському, й у техніко-технологічному розумінні розглядається «не лише як благо для людства, а й як проблема, що може мати драматичні наслідки» [1, 86]. В цьому аспекті вчені занепокоєні поширенням т. зв. патогенних текстів як таких, що «заборонені законом чи не вписуються в рамки домінуючої суспільної моралі» [5, 32]. Б. Потятиник та М. Лозинський виокремлюють такі ознаки патогенних текстів: спрямованість на підрив віри в Бога; спрямованість на підрив національних та державних інтересів;

загроза глобальній безпеці; загроза суспільній моралі; призведення до нехтування головними правами і свободами людини; шкідливий психологічний вплив (надмірне демонстрування насильства) [5, 32]. Останню ознаку відомі американські дослідники Дж. Брайант і С. Томпсон визначають як шкідливу «здатність певних видів медіапродукції ...здійснювати збуджувальний вплив на аудиторію; вплив нових комунікаційних технологій, вплив сексуально відвертої медіа продукції...» [8, 22], що на сьогодні максимально широко представлено в розмаїтті рекламної продукції, насамперед – політичної реклами, мова якої є невід’ємною від політики та владних рішень і без якої сьогодні абсолютно неможливе функціонування соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як зазначає більшість науковців, що досліджують феномен реклами (Т. Ю. Ковалевська, Г. Г. Почепцов, Р. І. Мокшанцев, Р. Г. Іванченко та ін.), основною її функцією є сугестивна, тобто реклама скерована на переконання споживача у необхідності придбати рекламований товар, сягаючи таким чином глибинних психоментальних настанов особистості й соціуму. У реалізації цієї функції реклама спирається в основному на «...несвідомі прагнення людини компенсувати втрачену символіку свого співвіднесення зі світом речей» [6, 113] і намагається «...за допомогою знаків заповнити прогалину, проти зйняття якої протестує психіка» [6, 113]. Саме активізація механізмів підсвідомості й архетипів колективного підсвідомого роблять процес об’єктивної перцепції інформації – недомінантним, аби здійснити маніпулятивний вплив на свідомість і підсвідомість особистості, тож використання технік впливу в галузі політики та публічного управління є вкрай необхідним не лише для аналізу політичних текстів, а й для оптимізації формування цих текстів з урахуванням відповідних новітніх наукових технологій, що й визначає **актуальність цієї роботи, метою** якої є висвітлення особливостей власне мовленнєвих стратегій реалізації іманентної сугестогенності у політичному слогані як одному з базових складників політичної рекламної кампанії. Для досягнення ж цієї мети необхідно виконати такі **завдання**: окреслити особливості політичного слогана як потенційно сугестогенного тексту, схарактеризувати механізми реалізації сугестії в текстах політичної реклами, виокремити відповідні сугестогенні одиниці та класифікувати їх на основі тотожності функційно-семантичних характеристик. Фактичним матеріалом нашого дослідження стали слогани політичної реклами, викорис-

тані у політичних рекламних кампаніях 2015 – 2016 р.р. (проаналізовано близько 100 слоганів). Об’єктом роботи є політичний слоган як структурний компонент політичної рекламної кампанії, а предметом – власне лінгвістичні особливості його іманентної сугестогенності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Зазначимо, що в Україні аспект використання мовних технік впливу в соціальних комунікаціях формально не регламентується, але опосередковано згадується у низці Законів, включаючи «Закон України про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Закон України про інформацію», «Закон України про рекламу» та ін., але законодавчі акти не завжди враховують специфіку реклами як іманентно сугестогенного тексту (див. праці Т. Ковалевської, І. Морозової та ін.), що значно ускладнює діагностування рівня його патогенності. Наприклад, у п/п. 4 п. 1 ст. 8 «Закону України про рекламу» зазначено, що у рекламі забороняється «використовувати засоби і технології, які діють на підсвідомість споживачів реклами» [2], проте, як було доведено в дослідженнях провідних українських і зарубіжних учених, провідною функцією будь-якої реклами насамперед є сугестивна, що реалізується саме у впливі на підсвідомість реципієнта, активізуючи недомінантне сприйняття та здійснюючи коригувальні процеси у психоструктурі особистості. Тому в рекламному тексті практично неможливо уникнути використання відповідних сугестивних технологій.

У п. 1 ст. 10 «Закону України про рекламу» заборонено використання «недобросовісної» реклами [2], визначеної як така, що «вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження» [2]. Проте саме такі елементи, як двозначність (багатозначність), перебільшення та замовчування є складниками метамоделі мови (див. 7, 9), за допомогою якої і реалізується впливова функція реклами. Крім того, у п. 3 ст. 7 «Закону України про рекламу» зазначено, що реклама «не повинна містити інформації або зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності» [2], але власне поняття етичності, гуманістичності та моральних норм у Законі не витлумачено, тож їхнє дефінування залишено на розсуд загалу, що, на нашу думку, є неприпустимим, оскільки такі поняття є занадто розширеними, дифузними для чіткого конвенцій-

ного тлумачення, а це повністю унеможливило дотримання цієї законодавчої норми. Те ж саме можна сказати і про один із принципів реклами, визначений у Законі як «використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами шкоди» [2], оскільки відкритим залишається питання щодо розподілення рекламних форм і засобів на шкідливі та нешкідливі.

Отже, не завжди вдається як остаточно визначити патогенність чи адекватність тексту, так і вжити відповідні превентивні заходи, оскільки законодавчі акти, на жаль, не завжди встигають за стрімким розвитком новітніх інформаційних технологій та наукових досягнень у сучасному суспільстві. Тому вкрай актуальними вважаємо дослідження, скеровані і на комплексну ідентифікацію патогенних складників медійного простору, і на пошуки його максимальної емпатизації.

Зазвичай основна ідея будь-якої рекламної кампанії виражається в слогані – «...реklamній фразі, що у стислому вигляді викладає основну рекламну пропозицію і входить в усі повідомлення в рамках рекламної кампанії» [4, 5], квінтесенції філософії фірми чи розповсюджувача товару, і природним є те, що саме від нього залежить успіх чи невдача кампанії: від його форми і наповнення. Наряду з комерційними та соціальними слоганами дослідники виокремлюють також слогани політичні, які вміщують основний меседж політичних кампаній, є «словесним портретом політичного діяча» [4, 5].

Основною метою слогана є продати товар чи послугу, частиною рекламної кампанії якого він є. Політичний слоган також відповідає цьому визначенню, але має і свої, специфічні властивості, пов'язані в першу чергу зі специфікою політичної реклами у порівнянні з комерційною.

Політичний рекламний слоган має певні відмінності від комерційного за такими ознаками:

– безперервність і частота дії. Термін дії політичної реклами регулюється законодавчо, за допомоги «Закону України про вибори», і така реклама закінчується після вибору політичного лідера. Комерційна ж реклама діє постійно, з певною частотою, і також постійно існує ринок товарів та послуг для покупців;

– конкретність. Політична реклама оперує поняттями, які здебільшого не мають референтів у дійсності, вона закликає ««обирати» абстрактні неоречевлені сутності, такі, як «демократичний вибір», «національна гордість», «соціальна справедливість» тощо» [7, 175]. Комерційна ж реклама скерована на конкретну, очевидну і досяжну ціль, наприклад, купівлю товару певної марки чи візит до певного магазину;

– диференційованість. Політична реклама «популяризує лише одну ідею – зміну громадського устрою» [7, 175], комерційна ж дуже різноманітна в цьому плані, оскільки покликана задовольняти різні потреби покупців і представляти широкий асортимент товарів, який є набагато ширшим за пропонуваній у політичній рекламі;

– охоплення аудиторії. Незважаючи на свою масовість, політична реклама «направлена на обмежений контингент ... виборців, які голосують» [7, 176], а комерційна охоплює значно більшу частину населення, оскільки «практично кожний має вирішувати задачу вибору і покупки товарів та послуг» [7, 176], тобто «реальних покупців значно більше, ніж реальних виборців» [там само].

Зазначимо, що певна темпоральна обмеженість політичного рекламного слогана мотивує його концентрованішу сугестивність (порівняно з комерційним), оскільки він має подіяти за значно менший відрізок часу, а отже, має містити більше потенційно сугестивних елементів для впливу на аудиторію.

Сучасне інформаційне середовище вимагає максимальної ефективності ЗМІ, в парадигмі яких реклама є одним з найпотужніших елементів. У свою чергу, центром рекламного повідомлення завжди виступає рекламний слоган, функціональною ознакою якого повинна бути імманентна сугестивність, максимальної активності якої вимагає політичний дискурс з огляду на його цільові стратегії і тактики. Проте досі не розробленими залишаються елементи та загальні моделі політичних рекламних слоганів, що пояснюємо як складність процесу медіаінтерпретації сучасної реальності, так і гетерогенним характером феномену впливу в цілому. В цьому аспекті пропонуваній нами в цій статті науковий підхід дасть змогу значно розширити наявну класифікацію політичних слоганів, оскільки ми беремо до уваги їхні глибинні, природні компоненти, до яких насамперед належнємо використання неправдивої, деструктивної інформації й обов'язковий сугестивний ефект, ідентифікація яких можлива лише на рівні синтезу новітніх дослідницьких методів і методологій, перш за все – нейролінгвістичного програмування (НЛП) (метамодель і Мілтон-модель), сугестивної лінгвістики та теорії брехні (П. Екман), а також запропонованих у наших попередніх статтях НАР-структури лінгвістичної сугестивності та метамоделі лінгвістичної сугестивності політичних рекламних слоганів. Саме ці науки вивчають сугестивний, тобто впливовий бік існування будь-якої інформації, де

мова може розглядатися як наскрізне сугестивне явище, а форма його втілення – як текст у широкому розумінні (вербальний і невербальний). Крім того, основна мета політичної кампанії, яка полягає в підтримці або зміні політичних уподобань адресата, передбачає нетотожність, викривленість інтерпретації об'єктивної реальності як її фундаментальну ознаку (див. 6, 7, 9). Таким чином, актуальні положення зазначених наук уможливають ідентифікацію базових сегментів політичної реклами як іманентного складника сучасного комунікативного простору. Тож, зіставивши елементи метамоделі мови, розробленої Р. Бендлером і Д. Гріндером, типи неправди за П. Екманом, концепцію NAR-структури лінгвістичної сугестивності та метамоделі лінгвістичної сугестивності політичних рекламних слоганів з елементами, наявними у проаналізованих нами дискурсах політичної реклами, можемо пропонувати такі основні типи стратегій реалізації сугестивності у політичному слоганіміконі:

1) стратегія позитивізації, в рамках якої максимально активізується Р-елемент NAR-структури (який вербалізує певний «позитивно конотований» стан сугестанта, у якому той буде перебувати після виконання певної дії) лінгвістичної сугестивності, оскільки адресант меседжу надає виключно суб'єктивну інформацію про свої надбання та достоїнства, маючи на меті створення власного позитивного іміджу (напр. «Тільки він гідний бути Президентом», «Тільки йому ми можемо довірити нашу долю»);

2) стратегія негативізації, в рамках якої максимально активізується N-елемент NAR-структури лінгвістичної сугестивності, оскільки реципієнт отримує виключно суб'єктивну інформацію про помилки й вади інших кандидатів, яка подається з метою створення їхнього негативного іміджу (напр. «Вони заважають», «Вона працює – країну твалтує»);

3) стратегія інвективізації, при використанні якої в рекламі наявна т. зв. знижена, некодифікована лексика, що формально виконує функцію «наближення» кандидата до «простих людей» та певної «демократизації» його іміджу (напр. виборчі слогани О. Ляшка). Необхідно зауважити, що ця стратегія є новою для парадигми української політичної реклами, використання маркованих нею елементів політичної кампанії реєструємо лише з 2014 року, але вона стала максимально популярною серед українців попри наявність не характерної для політичних рекламних кампаній некодифікованої лексики. Цей феномен можна пояснити тим, що в умовах політичної та соціальної нестабільності держави потенційні виборці зазвичай тяжіють до обрання максимально агре-

сивної риторики, яка дає (дуже часто уявне) відчуття «сили» та впевненості кандидата (пор. президентські вибори в США 2016 року);

4) стратегія імперативізації, в рамках якої максимально активізується А-елемент NAR-структури лінгвістичної сугестивності шляхом використання дієслів у наказовому способі (напр. «Зроби свій вибір!», «Голосуй!»);

5) стратегія безреферентності, яка характеризується використанням порівняно нейтральної лексики й відсутністю сугестогенних компонентів та референції до певного кандидата (напр. «Твій голос», «Вибір України»);

6) стратегія прецедентізації, для неї характерною є експлуатація прецедентних, тобто загальновідомих у рамках певної культури та соціальної групи текстів, які повинні прогнозовано впливати на певну таргет-групу (напр. «Революція, на яку так довго чекали», «Заводи – робітникам!»);

7) стратегія константивізації, в рамках якої ключовим словом-стимулом є номіналізований іменник (див. і нейролінгвістичну метапрограму «процес-результат», де в цьому випадку актуалізується результативний характер номена) (напр. «Я дам Україні розвиток!»). Зауважимо, що такий іменник може мати як позитивну, так і негативну конотацію, залежно від запланованого адресантом ефекту;

8) стратегія результативізації, в рамках якої ключовим словом-стимулом є результативне дієслово (див. зазначену вище метапрограму, де в цьому випадку актуалізується процесуальний характер номена) (напр. «Я дам Україні розвиватися!»). Зауважимо, що зазначене дієслово може мати як позитивну, так і негативну конотацію, залежно від запланованого адресантом ефекту;

8) стратегія смислової послідовності, яка характеризується активізацією N- та Р-елементів NAR-структури лінгвістичної сугестивності і поєднання їх зв'язками «смислової послідовності» (напр. «Була руїна – стане країна», «Із дефолту – в розвиток»);

9) стратегія смислової паралельності, в рамках якої активізуються N- та Р-елементи NAR-структури лінгвістичної сугестивності, але поєднуються зв'язками протиставлення, «смислової паралельності» (напр. «За розвиток, проти застою», «За Україну, проти війни»). Зауважимо, що ця стратегія обернено співвідносна з маркером комплексної еквівалентності процесу викривлення метамоделі мови НЛП, оскільки протиставлені елементи не завжди можуть бути логічно протиставлюваними;

10) стратегія семантичного варіювання, при якій за допомоги синтезу певних мовних

засобів (графемна подача, багатозначність та ін.) обігрується назва політичної сили або імені кандидата (напр. «УДАР Віталія Кличка», «За СВОю БОгом Дану країну!»);

11) стратегія риторизації, для якої характерною є експлуатація риторичних запитань, значущих у рамках певної культури та соціальної групи (напр. «Ви хочете ще 5 років такого життя?», «Ви ж хочете розвитку?»).

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, запропонована нами класифікація стратегій, використуваних у політичних слоганах, має комплексний характер, оскільки сфорована завдяки синтезу таких новітніх наук, як нейролінгвістичне програмування, сугестивна лінгвістика та теорія брехні. Введення до

наукового обігу цієї класифікації дасть змогу не лише систематизувати наявне розмаїття політичних слоганів почасти і політичної реклами взагалі як надпотужного феномену сучасного інформаційного простору, а й виокремити домінуючі стратегії їхньої побудови та глибинні механізми конструювання, а отже, і запропонувати стратегії й тактики нейтралізації деструктивних ефектів кожного з їх типів. Це, у свою чергу, прислужиться як подальшій розбудові теоретичних підвалин НЛП і сугестивної лінгвістики, теорії стратегічних комунікацій, дискурсології та психолінгвістики, так і посприє можливому формуванню відповідних програмних рішень у галузі державної інформаційної безпеки України, що увиразнює перспективність подальших розробок цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутиріна М. В. Стереотипи масової свідомості: особливості формування та функціонування у медіа середовищі: монографія. Дніпропетровськ: Видавництво «Слово», 2009. 368 с.
2. Закон України про рекламу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=270%2F96-%E2%F0>
3. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування : Монографія. Одеса : Астропринт, 2001. 344 с.
4. Морозова И. Слагая слоганы . Москва: РИП-Холдинг, 1996. 172 с.
5. Потятиник Б., Лозинський М. Патогенний текст. Львів: Місіонер, 1996. 296 с.
6. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва: «Рефл-Бук», Киев: «Ваклер», 2001. 656 с.
7. Психология в рекламе / под ред. Кандидата психологических наук П.К. Власова / 2-е издание, дополненное, переработанное, исправленное. Харьков: Изд-во Гуманитарный центр, 2007. 320 с.
8. Bryant J., Thompson S. Fundamentals of Media Effects. New York: McGraw-Hill Companies, Incorporated, 2002. 395 p.
9. Kovalevska T. Yu., Kovalevska A. V. Neuro-Linguistic Programming Conceptual Basis and Perspective Technologies. *Записки з українського мовознавства : Вип. 26. У 2-х томах. Т. 2 : Зб. наук. праць = Opera in linguistica ukrainiana: Fascicullum 26. Vol. 2 / Головний ред. Т. Ю. Ковалевська*. Одеса: «ПолиПринт», 2019. С. 351 – 362.
10. Shaheen J.G. Arab and Muslim stereotyping in American popular culture / J. G. Shaheen. Washington: Georgetown Univ Ctr for Muslim, 1997. 91 p.

REFERENCES

1. Butyrina M. V. (2009). Stereotypy masovoi svidomosti: osoblyvosti formuvannia ta funktsionuvannia u media seredovyshchi: monohrafiia [Stereotypes of mass consciousness: features of formation and functioning in the media environment: monograph]. Dnipropetrovsk: Vydavnytstvo «Slovo». 368 p. [in Ukrainian]
2. Zakon Ukrainy «Pro reklamu» [Law of Ukraine "On Advertising"]. [Electronic resource]. Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=270%2F96-%E2%F0351> [in Ukrainian]
3. Kovalevska T. Yu. (2001). Komunikatyvni aspekty neirolinhivistychnoho prohramuvannia : Monohrafiia [Communicative aspects of neurolinguistic programming: Monograph]. Odessa: Astroprint. 344 p. [in Ukrainian]
4. Morozova I. (1996) Slagaya slogany [Composing slogans]. Moskva: RIP-Kholding. 172 p. [in Russian]
5. Potiatynyk B. & Lozynskyi M. (1996). Patohennyi tekst [Pathogenic text]. Lviv : Misioner [in Ukrainian]. 296 p. [in Ukrainian]
6. Pocheptsov G. G. (2001) Teoriya kommunikatsii [Theory of communication]. Moskva: «Refl-Buk», Kiev: «Vakler». 656 p. [in Russian]
7. Psikhologiya v reklame / Pod red. Kandidata psikhologicheskikh nauk P.K. Vlasova / 2-e izdanie, dopolnennoe, pererabotannoe, ispravlennoe (2007) [Psychology in Advertising / Ed. by PhD in Psychology P.K. Vlasova / 2nd edition, supplemented, revised, revised. Khar'kov: Izd-vo Gumanitarnyy tsentr. 320 p. [in Russian]
8. Bryant J. & Thompson S. Fundamentals of Media Effects. New York: McGraw-Hill Companies, Incorporated, 2002. 395 p. [in English]
9. Kovalevska T. Yu. & Kovalevska A. V. (2019) Neuro-Linguistic Programming Conceptual Basis and Perspective Technologies. *Zapysky z ukraïnskoho movoznavstva : Vyp. 26. U 2-kh tomakh. T. 2 : Zb. nauk. prats = Opera in linguistica ukrainiana: Fascicullum 26. Vol. 2*. Odesa: «PolyPrynt», 2019. P. 351 – 362. [in English]
10. Shaheen J.G. Arab and Muslim stereotyping in American popular culture / J. G. Shaheen. Washington: Georgetown Univ Ctr for Muslim, 1997. 91 p. [in English]

IMPLEMENTATION OF SUGGESTIVITY IN THE SLOGANS OF POLITICAL ADVERTISING: MAIN STRATEGIES

Kovalevska Anastasia Volodymyrivna

*Associate Professor at the Ukrainian and Foreign Languages Department
Odesa Regional Institute for Public Administration of the National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine
Str. Genuezka, 22, Odesa, Ukraine*

The article is dedicated to studying of the phenomenon of political advertising and political slogan as the quintessence of semantic dominants in the information political space of the state, and also offers the author's classification of strategies for suggestiveness realization in these texts, having been formed taking into account their deep, natural components. obligatory suggestive effect, the identification of which is possible only at the level of synthesis of the latest research methods and methodologies, first of all – Neurolinguistic Programming (NLP) (metamodel and Milton model), Suggestive Linguistics and Lies Theory (P. Ekman), as well as the NAP-structure of linguistic suggestibility and metamodels of linguistic suggestibility of political advertising slogans having been proposed in the previous articles. The paper describes the legislative identification of pathogenic texts in the information space of Ukraine; features of slogans as centers of advertising campaigns in general as the quintessence of the philosophy of the company or distributor of goods, which is the semantic dominant of any advertising campaign, and therefore it is natural that the success or failure of the campaign depends on it: its form and content, while its functional feature is the immanent suggestogenicity, the maximum activity of which is required by political discourse in view of its target strategies and tactics; the author characterizes the specifics of political slogans as a special type of such texts, distinguishing them from commercial ones on such grounds as continuity and frequency of action, specificity, differentiation, audience coverage; characterizes each of the proposed comprehensive strategies, formed by the synthesis of such new sciences as Neurolinguistic Programming, Suggestive Linguistics and Lies Theory, as a special communicative pattern, identifies its features and methods of identification, which would not only systematize the existing diversity of political and political in general, as a superpowerful phenomenon of modern information space, but also single out the dominant strategies of their construction and deep mechanisms of construction, and, consequently, propose strategies and tactics to neutralize the destructive effects of each of their types.

Key words: *political advertising, political slogan, NLP, suggestion, suggestive linguistics, pathogenic texts, strategy of suggestiveness, mass media, information policy of the state.*

ЦІННІСНИЙ СЕГМЕНТ МЕТАКОНЦЕПТУ TOURISM: ПАРЕМІЙНИЙ ПРОФІЛЬ

Колісниченко Тетяна Вікторівна

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

Наше дослідження спрямоване на аналіз паремійних одиниць метаконцепту TOURISM у системі англійської мови. Матеріалом дослідження послуговували приказки та прислів'я, отримані шляхом суцільної вибірки з корпусу текстів англійської мови.

Актуальність розвідки зумовлена необхідністю детального аналізу паремій метаконцепту TOURISM, що до сих пір не знайшло свого відображення у лінгвістичних працях.

Номінативний інвентар метаконцепту TOURISM представлений номінаціями із різними семантичними характеристиками, які всі об'єднані спільною концептуальною базою та відображають основні смислові відтінки досліджуваного феномену.

Паремійний, найбільш культурно-забарвлений фонд мови, в якому відбито особливості національного сприйняття, менталітету, стилю, а також наповненості ціннісного компоненту метаконцепту TOURISM, засвідчує, що в сучасній англійській мові наявна множина з прислів'їв і приказок зосереджених на понятті туризм, подорож, мандрівка, дорога. Паремії, як мікротексти, нівелюють у дискурсивному середовищі ядерне семантичне значення, проте актуалізують соціально-культурний компонент значення.

Загалом для аналізу виокремлено близько 125 паремійних одиниць у сучасній англійській мові, в яких відображено основні стереотипи про розуміння поняття щодо пересування й мандрування людей та особливості сприйняття метаконцепту TOURISM у системі англійської мови.

Аналіз прислів'їв зафіксував, що у корпусі відсутні прислів'я на позначення минулого, на зв'язок з технічним прогресом чи економічним зростанням, не зафіксовані прислів'я на позначення негативної сторони подорожі (як наприклад, погодні умови, відсутність житла чи наявність поганих умов проживання, тощо), не згадується і стан доріг. Ряд прислів'їв наголошує на тому, що «вдома краще», проте акцентування туги за батьківщиною не знаходить свого відображення у фонді англійських приказок та прислів'їв.

Виокремлені ознаки метаконцепту TOURISM у системі англійської мови презентують його як культурно-ціннісний компонент, що засвідчує значення «зміни оточення» як одного з важливих аспектів життя.

Ключові слова: метаконцепт, паремії, паремійний фонд, пареміологія, компонент.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Дослідження полягає в аналізі паремійних одиниць метаконцепту TOURISM у системі англійської мови, визначенні змісту приказок та прислів'їв та їх класифікації.

Об'єктом аналізу виступають паремійні одиниці метаконцепту TOURISM у системі англійської мови, **предмет** дослідження – лексична наповнюваність англійських приказок та прислів'їв.

Матеріалом дослідження послуговували приказки та прислів'я, отримані шляхом суцільної вибірки з корпусу текстів англійської мови.

Актуальність розвідки зумовлена необхідністю детального аналізу паремій метаконцепту TOURISM, що до сих пір не знайшло свого відображення у лінгвістичних працях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Паремії (від грец. *παροιμία* «прислів'я») – лінгвістичне вираження колективного людського

досвіду [7, 147] – являють собою відображення цінностей, культури та багатовіковий досвід певного народу. Паремійні одиниці, як сполучення з лексико-семантичною та синтаксичною цілісністю, доповнюють та розширюють фразеологічний фонд мови. Паремійний фонд мови створювався протягом історії існування певного народу, і, отже, являє собою невичерпну основу для розуміння особливостей світосприйняття окремої нації, як відбиток історичного досвіду, пізнання та культури.

Теоретичні основи пареміології активно досліджуються у працях лінгвістів (А. А. Потебня (1930, 1999), С. Є. Єрмоленко (2006), М. Ф. Алефіренко (2009), З. Г. Коцюба (2010), J. Obelkevich (1994), R. Honeck (1997), С. Goddard (2009), F. Čermák (2004), G. Szpila (2003), F. P. Wilson 1994), D. Crystal (2006), A. Wierzbicka (2006).

М.М. Пазяк асоціює термін *паремія* з прислів'ями та приказками [3], Т. В. Цив'ян

зауважує, що паремії це короткі тексти, зазвичай в межах одного речення [6, 11], таке ж розуміння прослідковується у роботах В. М. Телії [5, 58]. На думку Л. Б. Савенкової, паремія це стійкі фрази (прислів'я чи приказки), які виступають маркерами комунікативної ситуації [4, 3]. О. В. Дуденко вважає, що паремії та прислів'я є різнозначними поняттями [2].

Паремійний фонд як результат систематизації соціокультурного досвіду та норм культурної поведінки, визначається на когнітивному рівні та активізується у різних сферах діяльності (див. R. P. Honeck (1997), А. В. Морозов (2005), З. Коцюба (2009)). М. Ф. Алефіренко трактує паремію як народний афоризм з лаконічним змістом та повчальним смислом [1].

Ми дотримуємось думки тих науковців, які розглядають відносять прислів'я та приказки до паремійного фонду, який представляє особливості етнокультури. У нашому дослідженні ми визначаємо паремії як набір слів із значенням відмінним від основного семантичного значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метаконцепт TOURISM по різному вербалізується у дискурсі: як прямими номінаціями з прямим лексичним значенням (лексемами при домінанті *tourism*, словосполученнями, реченнями, дериватами, абрєвіатурами), так і непрямими номінаціями (метафорами, метоніміями, фразеологізмами), у структурі яким наявна відповідна сема, експлікована в словникових дефініціях певної одиниці або її близьких синонімів, через які вона визначається.

Номінативний інвентар метаконцепту TOURISM представлений номінаціями із різними граматичними, словотвірними і семантичними характеристиками, які всі об'єднані спільною концептуальною базою та відображають основні смислові відтінки досліджуваного феномену: активність, відпочинок, бажання розваг, отримання задоволення, з метою побачити світ, проведення дозвілля або ж подорож через певне свято.

До основних відтінків можна віднести і сприйняття номінацій TOURISM як засобу ведення бізнесу або ж вирішення фінансових питань. Крім того, номінації демонструють необхідність туризму для задоволення моральних та фізичних потреб. Переосмислення TOURISM як «засобу» побачити світ та отримати нові знання до втечі від буденності, розваг та святкувань є, напевно, результатом економічних, соціальних та культурних трансформацій англійської мови на сучасному етапі розвитку.

Концепти як одиниці колективного мислення зберігаються у національній свідомості

носіїв мови у словесно-визначеній формі [8, 27]. Вони виступають «згустком культури» у свідомості людей, це засіб за допомогою якого культура «входить» в ментальний світ. Концептами не лише мислять, їх привносять у досвід [8, 27], що послугувало поштовхом для аналізу паремій з компонентом TOURISM у системі англійської мови.

Паремії, як мікротексти, нівелюють у дискурному середовищі ядерне семантичне значення, проте актуалізують соціально-культурний компонент значення.

Паремійний, найбільш культурно-забарвлений фонд мови, в якому відбито особливості національного сприйняття, менталітету, стилю, а також наповненості ціннісного компоненту метаконцепту TOURISM, засвідчує, що в сучасній англійській мові наявна множина з прислів'їв і приказок зосереджених на понятті туризм, подорож, мандрівка, дорога. Загалом для аналізу виокремлено близько 125 паремійних одиниць у сучасній англійській мові, в яких відображено основні стереотипи про розуміння поняття щодо пересування й мандрування людей:

– сутність подорожі (*before the development of tourism, travel was conceived to be like study; the journey is not the arrival matters; the journey is the destination*);

– подорож – це спогади (*an old road always looks richer and more beautiful than a new road because old roads have memories*);

– подорож – це завжди дорога (*all roads lead to Rome; if you are travelling towards the east, you will inevitably move away from the west; the road before us is shorter than the road behind*); кожна подорож має свій початок (*journey of a thousand miles starts with a single step*); довгий шлях (*it is a long road that has no turning; when traveling do not calculate the distance*); слід обрати перевірений шлях (*if you want to travel fast use the old roads; the beaten road is the safest*); короткий шлях не завжди є найкращим (*don't leave the main road for a shortcut; the road reaches every place, the short cut only one*); дорога є важкою (*the hard road turns the traveler into the same dust that he has to swallow*); шлях може бути оманливим, мета обрана невірно (*there are a thousand roads to every wrong; there are no wrong roads to anywhere*); почуття скорочують відстань (*who travels for love finds a thousand miles not longer than one*);

– подорож – це досвід (*don't tell me how educated you are, tell me how much you travelled*); навчання (*a day of travelling will bring a basketful of learning; experience, travel – these are as education in themselves; he who travels over land has to drink enough water; travel teaches*

tolerance; travel, in the younger sort, is a part of education; in the elder, a part of experience);

– подорож – це життя (to travel is to live; we travel not to escape life, but for life not to escape us);

– подорож – це заклик до дії (a good traveler has no fixed plans, and is not intent on arriving; a person is led on the path that he truly wants to travel on; don't listen to what they say, go see; the road leading to a goal does not separate you from the destination; where there is a will, there is a way; who wishes to travel far spares his steed);

– подорож незвідана (no yesterdays on the road; the road doesn't tell the traveler what lies ahead);

– подорож має місце призначення (one's destination is never a place, but a new way of seeing things; the thing about tourism is that the reality of a place is quite different from the mythology of it; tourism does not go to a city that has lost its soul);

– власна домівка – найкраща (a foreign country is not designed to make you comfortable; every traveler has a home of his own, and he learns to appreciate it the more from his wandering; he travels best that knows when to return; he who travels a lot becomes wise; he who is wise stays home; home is where the heart is; no matter how much the wise man travels, he always lives in the same place; no one realizes how beautiful it is to travel until he comes home and rests his head on his old, familiar pillow; the furthestest way about is the nearest way home; the wise man and the tortoise travel but never leave their home; the wise traveler leaves his heart at home; you travel on until you return home);

– подорож пов'язана з негативними емоціями: небезпекою (if you carry treasure, don't travel at night); тягарем (in a long journey a straw weighs; no man can swim ashore and carry his baggage with him); рутиною (if you think adventure is dangerous, try routine; the routines of tourism are even more monotonous than those of daily life); віком (age is a sorry travelling companion);

– подорож – це позитивні емоції (traveling tends to magnify all human emotions; half of the fun of travel is the aesthetic of lostness); насолода (stop worrying about the potholes in the road and celebrate the journey; whatever road you've been given, enjoy that road); захоплення (there is a "wanderlust" that infects the blood; people don't take trips, trips take people); сміливість (travel is never a matter of money but of courage);

– подорож не потребує великого багажу (if you wish to travel far and fast, travel light);

– у подорожі важливі стосунки між людьми: дружні відносини (choose your fellow traveler before you start on your journey; on the road between the homes of friends, grass does not grow;

two shorten the road; travelers never think that they are the foreigners); допомога (better to ask the way than to go astray); відносини у сім'ї (if you love your son, let him travel); відсутність ворогів (a traveler to distant places should make no enemies); рівноправність, колегіальність (the hare and the elephant don't travel well together; if you ask for directions rudely, you might end up a long distance from your destination); судження про інших людей (abroad we judge the dress; at home we judge the man); брехня (the liar will travel the world over, but chooses not to go back home; travelers from afar can lie with impunity; travellers lie by authority); подорожувати краще одному (he travels the fastest who travels alone; someone else's legs are no good to you when you're travelling; the man who goes out alone can start today, but he who travels with another must wait till that other is ready; when traveling with someone, take large doses of patience and tolerance with your morning coffee);

– подорож – це пізнання самого себе (a wise man travels to discover himself; he who has traveled alone can tell what he likes; the person who has not traveled widely thinks his or her mother is the best cook; to travel is to take a journey into yourself; travel and change of place impart new vigor to the mind; travel is an investment in yourself; travel makes one modest. you see what a tiny place you occupy in the world; travel to learn character; you cannot travel on the path until you become the path itself; travel for the unknown that reveals you with yourself); подорож не змінює людину (the crow went traveling abroad and came back just as black; when you're traveling, you are what you are); приносить зміни (if the passenger visits better countries, he may learn to improve his own); робить людину творцем (if there is a nice road to your destination, you are lucky; if there isn't any, then you are even luckier because you will have the chance to be a road-creator);

– відображення певних релігійних аспектів (heaven has a road, but no one travels it; hell has no gate but men will dig to get there);

– подорож вимагає дотримання правил норм поведінки, в якому перебуває подорожуючий (if you are planning to travel where corn grows, you should take a sickle with you; if you are travelling in the blind man's country close one eye; when in Rome do as Rome does);

– вид подорожі (never travel by sea when you can go by land; railway traveling is not traveling at all; it is merely being sent to a place, and very little different from becoming a parcel); тип туризму (medical tourism can be considered a kind of import);

– подорож потребує фінансових затрат (*half the clothes and twice the money; the heaviest baggage for a traveler is an empty wallet*);

– протиставлення туризму та подорожі (*the traveller is active, the tourist is passive; there are those who travel and those who are going somewhere*);

– світ – домівка для кожного (*the world is the traveler's inn*);

– подорож – невід'ємна частина розширення кругозору подорожуючого (*a traveler without observation is a bird without wings; if you do not travel, you will marry your own sister; nothing tends so much to enlarge the mind as traveling; one's destination is never a place, but always a new way of seeing things; only he that has traveled the road knows where the holes are deep; people travel to learn; most of them before they start should learn to travel; people who don't travel cannot have a global view; the world is a book, and those who do not travel read only a page; to travel is to discover that everyone is wrong about other countries; travel broadens the mind; travel for travel's sake; travel is the only thing you buy that makes you richer; traveling is not just seeing the new, it is also leaving behind*).

У корпусі відсутні прислів'я на позначення минулого, на зв'язок з технічним прогресом

чи економічним зростанням, не зафіксовані прислів'я на позначення негативної сторони подорожі (як наприклад, погодні умови, відсутність житла чи наявність поганих умов проживання, тощо), не згадується і стан доріг. Ряд прислів'їв наголошує на тому, що «вдома краще», проте акцентування туги за батьківщиною не знаходить свого відображення у фонді англійських приказок та прислів'їв.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виокремлені ознаки метаконцепту TOURISM у системі англійської мови презентують його як культурно-ціннісний компонент, що засвідчує значення «зміни оточення» як одного з важливих аспектів життя, з додатковими складовими як пізнання себе, оточуючих, поведінки ролі попутників, значущості власної домівки, тощо. Визначені ціннісні ознаки перегукуються з характеристиками етноспецифіки: прагматизм, консерватизм, практицизм, цінування традицій, повага до оточуючих.

Перспектива дослідження вбачається у розгляді концептуальної метафори TOURISM у системі англійської мови, оскільки концептуальні метафори дозволяють глибше дослідити етноконцептосферу, шляхом співставлення одних ментальних явищ за рахунок інших, які характеризують мисленнєво-мовленнєву діяльність людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф., Семененко Н. Н. Фразеология и паремология. М.: Флинта: Наука, 2009. 344 с.
2. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій.: автореф. дис. канд. філ. наук. К. нац. ун-т. К., 2002. 19 с.
3. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки: Проблеми пареміології та пареміографії. К.: Наук. думка, 1984. 203 с.
4. Савенкова Л. Б. Русские паремии как функционирующая система : автореф. дис. ... д.филол.н.: 10.02.01. Ростов на Дону, 2002. 21 с.
5. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспект. М.: Язык русской культуры, 1996. 288 с.
6. Цивьян Т. В. Предисловие. *Паремнологические исследования*. М.: Главная редакция восточной литературы, 1984. С. 485.
7. Черданцева Т. З. Язык и его образы: Очерки по итальянской фразеологии. Изд. 3-е. Москва: Изд-во ЛКД, 2010. 168 с.
8. Živilė N. "Concept" in Modern Linguistics: the Component of the Concept "Good". *Filologija*. (2011). URL: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/filologija/2011_16/nemickiene.pdf

REFERENCES

1. Alefirenko, N.F., Semenکو, N. N. (2009). *Frazeologija s paremii* [Phraseology and proverbs]. M: Flinta: Nauka. 344 p. [in Russian]
2. Dudenko, O. V. (2002). *Nominatyvna ta komunikatyvna pryroda ukrainiskih paremii* [Nominative and communicative questions of Ukrainian proverbs]: PhD Thesis (Philology). Kyiv national University. 19 p. [in Ukrainian]
3. Paziak, M. M. (1984). *Ukrainski pryslivia ta prykazky: Problemy paremiologii ta paremiografii* [Ukrainian proverbs and sayings: Problems of paremiology and paremiography]. Kyiv: Naukova dumka. 203 p. [in Ukrainian]
4. Savenikova, L. B. (2002). *Ruskie paremii kak funkcionorushchaia sistema* [Russian proverbs as functional system]: Doctor of Science Thesis (Philology). Rostov na Donu. 21 p. [in Russian]

5. Teliia, V. N. (1996). Ruskaia frazeologii: semanticheskii, pragmaticeskii s lingvokulturnyi aspect [Russian phraseology: semantic, pragmatic and lingvocultural aspects]. M.: Yazyk russkoi kultury. 288 p. [in Russian]
6. Tsiviian, T. V. (1984). Predislovie. Paremiologicheskie issledovaniia [Introduction. Investigations of proverbs]. M.: Glavnaia redaktsia vostochnoi literatury. Pp. 484-485. [in Russian]
7. Cherdantseva, T. Z. (2010). Yazyk i ego obrazy: Ocherki po italiianskoi frazeologii [Language and its images: Issues on Italian phraseology]. Issue 3. M.: LKD. 168 p. [in Russian]
8. Živilė N. (2011). "Concept" in Modern Linguistics: the Component of the Concept "Good". Filologija. URL: http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/filologija/2011_16/nemickiene.pdf

VALUE SEGMENT OF THE TOURISM METACONCEPT: PAREMIA PROFILE

Tetiana Kolisnychenko

PhD (Germanic Languages),

Assistant Professor at the Faculty of Foreign Languages for Humanities

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Str. Kotsyubynsky, 2, Chernivtsi, Ukraine

The present paper focuses on the analysis of TOURISM-marked proverbs and sayings in English. The data for the analysis comprises English sayings and proverbs, as reflection of culture, values and experience of nation, selected manually from various English texts, dictionary entries and corpus.

The topicality of the investigation lies in the necessity of the complex analysis of metaconcept TOURISM that has not been in the focus of the analysis before through sayings and proverbs.

Nominative inventory of metaconcept TOURISM includes nominations with various semantic characteristics united by common conceptual base and similar meaning components.

Proverbs and sayings actualize in discourse various pragmatic or semantic factors and therefore they are significant for the analysis of metaconcept TOURISM in English worldview. When used in proverbs and sayings main concept loses its nuclear semantic meaning and actualizes social-cultural meaning component that shifts from periphery to the nuclear zone.

The data for the analysis comprises 125 TOURISM-related proverbs and sayings in modern English that reflect main stereotypes on moving and travelling and the peculiarities of mental perception of metaconcept TOURISM.

Analysis of TOURISM-related proverbs and sayings outlined the absence of proverbs connected with the negative side of travelling, such as bad weather, absence of places to live, comfort, etc. Some proverbs stress that home is the best place, but the fact of homesickness is not mentioned in the English proverbs and sayings.

TOURISM-related proverbs and sayings in English represent metaconcept TOURISM as component with cultural value and the fact of "change of the surrounding" as one of the main aspects of human life.

Key words: *metaconcept, proverb (paremia), proverb fund, paremiology, component.*

УДК 81'25:004.89

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.17>

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Красуля Алла Вікторівна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри германської філології
Сумського державного університету
вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Україна

Турчина Маргарита Вікторівна

магістрантка факультету іноземної філології та соціальних комунікацій
Сумського державного університету
вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, Україна

У статті розглянуто особливості та перспективи використання інструментів штучного інтелекту (ШІ) в галузі письмового перекладу та навчання перекладу у закладах вищої освіти (ЗВО) України. Відповідно до результатів наукових розвідок світових та українських дослідників застосування ШІ в перекладацькій діяльності ще не набуло значного поширення, не зважаючи на стрімкий розвиток цього інструменту за останні 10 років. Окрім того, актуальним залишається питання підвищення технічної компетентності українських перекладачів. На сьогодні випускники-перекладачі університетів України здебільшого мають самостійно опанувати ці технології, виходячи на ринок праці, що значно знижує ефективність роботи та рівень перекладацької освіти у порівнянні з більш прогресивними методами навчання в країнах Західної Європи, США тощо. Мета дослідження полягає у теоретичному й практичному обґрунтуванні сучасних тенденцій розвитку технологій штучного інтелекту в перекладацькій діяльності. У статті визначено передумови застосування технологій ШІ та здійснено порівняльний аналіз інструментів ШІ у письмовому перекладі. У ході компаративного зіставлення було схарактеризовано особливості використання систем автоматизованого перекладу (АП, англ. Computer-Aided Translation (CAT)) у галузі письмового перекладу, а саме: Trados, SmartCAT, MemoQ. У дослідженні проаналізовано такі показники CAT-систем, як: ефективність ручного та машинного перекладу, функціональні можливості, доступність програми для установки та опанування фахівцем-новачком або студентом-перекладачем, а також зрозумілість користувацького інтерфейсу CAT-системи. На основі цих показників визначено найбільш ефективну CAT-систему для використання у навчанні основам автоматизованого перекладу студентів у процесі опанування перекладацької спеціальності у ЗВО України. Компаративний аналіз таких CAT-систем, як Trados, SmartCAT та MemoQ виявив, що студентам-перекладачам варто застосовувати їх у процесі виконання письмового перекладу лише після опанування базових навичок більш зручних для користувача програм, зокрема – хмарною системою SmartCAT. Було з'ясовано, що ця програма не поступається Trados Studio та MemoQ за функціональними показниками, проте її освоєння є інтуїтивно зрозумілим, оскільки вона має вбудовану систему навчання перекладу, що є значною перевагою для перекладача-початківця.

Ключові слова: машинний переклад (МП), автоматизований переклад (АП), CAT-система, штучний інтелект (ШІ), навчання перекладу, комп'ютерні технології в галузі перекладу.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Глобалізація та швидкі темпи розвитку науково-технічного прогресу, які панують у сучасному світі, призвели до автоматизації багатьох напрямків людської діяльності, включаючи й галузь мови та перекладу. XXI ст. тісно пов'язане з активною розробкою GILT-технологій (англ. Globalization, Internationalization, Localization, Translation). Зокрема, розвиваються комп'ютерні технології в галузі перекладу, а саме активно використовуються текстові редактори, онлайн-системи машинного перекладу (МП), системи перевірки

правопису, електронні словники та інше програмне забезпечення для полегшення процесу перекладу та підвищення його ефективності. Всі ці допоміжні засоби пов'язані з розвитком штучного інтелекту (ШІ) в перекладацькій галузі.

Основними поняттями, пов'язаними зі ШІ в сфері перекладу є машинний та автоматизований переклад. Саме останній все активніше набуває статусу професійного перекладацького інструменту та все частіше включається до обов'язкових вмінь та навичок сучасного перекладача. Відповідно, сьогодні змінюється сама роль перекладача та сутність цієї профе-

сії. Викликам сучасних реалій перекладацької реальності та вимогам ринку праці зможуть протистояти лише перекладачі, які доповнять свої вміння та компетентності знаннями технічних засобів та інструментів перекладу та зможуть використовувати у своїй діяльності штучний інтелект для оптимізації та підвищення ефективності своєї роботи.

Актуальність дослідження визначається тим, що, попри активний попит на новітні комп'ютерні технології в галузі перекладу, в українській перекладознавчій науковій думці перспективи і можливості використання перекладачами систем автоматизованого перекладу (CAT) залишаються мало дослідженими. Актуальним та таким, що знаходиться на стадії розвитку є й питання підвищення технічної компетентності українських перекладачів. На сьогодні українські випускники-перекладачі все ще мають самостійно опанувати ці технології, що значно знижує якість перекладацької освіти на фоні більш ефективних методів навчання у країнах Європи та у США.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явище та потенціал ШІ в сучасному світі досліджували С. С. Денежніков, В. А. Ємелін, Р. С. Ісламов, Н. О. Кустра, Д. В. Лубко, Ю. В. Нікольський, П. Норвіг, О. М. Павлюк, В. В. Пасічник, У. В. Поліщук, С. Рассел, Р. О. Ткаченко, А. Г. Фомін, С. В. Шаров, Ю. М. Щербина, Л. Н. Ясницький, В. J. Copeland та ін. Використання ШІ у засобах машинного та автоматизованого перекладу досліджували такі вчені, як: А. Д. Андреева, В. В. Воронович, Л. С. Івашкевич, І. Л. Меншиков, А. А. Мокрушин, В. Н. Шевчук, Л. Ю. Щіпицина, L. Bowler, M. Barlow, D. Kenny, A. Way, та ін.

Особливості впровадження технологій ШІ в процес підготовки перекладачів у ЗВО вивчали С. М. Амеліна, Т. Б. Виноградова, В. Д. Ігнатенко, А. А. Ізюмов, В. П. Коцюбинський, А. Б. Кутузов, Н. В. Нечаєва, Е. В. Піванова, С. Ю. Светова, М. М. Степанова, Н. М. Соболев, Р. О. Тарасенко, А. С. Ольховська та ін.

Формулювання мети і завдань статті. *Мета* дослідження полягає у теоретичному й практичному обґрунтуванні тенденцій розвитку технологій ШІ в галузі письмового перекладу. Для досягнення мети передбачено виконання низки завдань: визначення передумов використання технологій ШІ; порівняльний аналіз інструментів ШІ; виявлення особливостей застосування CAT-системи *SmartCAT* в галузі навчання письмового перекладу. Порівняльно-зіставний метод, контекстуально-інтерпретативний аналіз, функціональний та пере-

кладацький аналіз підпорядковані розв'язанню сформульованих завдань і відповідають параметрам досліджуваного об'єкта. Матеріалом дослідження слугували властивості CAT-систем перекладу (*Trados, SmartCAT, MemoQ*) та перекладені за допомогою цього ПО тексти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття штучного інтелекту (ШІ) (від англ. *Artificial intelligence (AI)*) позначає науковий напрямок на стику інформатики, філософії, кібернетики, психології, математики, фізики, хімії і т. д. Це розділ інформатики та комп'ютерної лінгвістики, який вивчає формалізацію проблем та завдань, подібних до дій, що виконує людина [2, 727]. ШІ зазвичай позначає здатність обчислювальної системи виконувати завдання, властиві інтелекту людини, наприклад завдання логічного висновку і навчання [4, 21].

До ШІ в галузі перекладу належить явище автоматизованого перекладу (АП). В англійській термінології спостерігається використання різних термінів на позначення цього явища, а саме – “*machine translation*”, “*MT*” (повністю автоматичний переклад) і “*machine-aided*” або “*machine-assisted translation*” (“*MAT*”) (автоматизований переклад) [1, 5–6].

Доцільно розрізнити поняття «машинного перекладу» та «автоматизованого перекладу». Термін «автоматизований переклад» позначає такий тип перекладу, при якому комп'ютерна програма лише допомагає людині перекладати тексти, тоді як у випадку машинного перекладу весь процес здійснюється програмою майже без участі людини. АП передбачає такі форми взаємодії:

- частково АП: наприклад, використання перекладачем-людиною комп'ютерних словників;
- системи з поділом праці: комп'ютер навчений перекладати тільки фрази з жорстко заданою структурою (але такий переклад не потребує подальшого редагування людиною), тоді як весь інший текст, який не підпадає під задану схему, перекладає людина.

Одним із найбільш розповсюджених та популярних інструментів ШІ у сфері письмового перекладу стали автоматизовані системи перекладу – це *CAT-tool* (від англ. *Computer-Assisted Translation / Computer-Aided Translation*), або «CAT-системи» чи «CAT-інструменти». При цьому машинний переклад – це лише певна частина АП, яка становить частку від усіх можливостей CAT-інструментів. Основне завдання CAT інструменту – скорочення часу на переклад документа за рахунок МП, підставлення готових частин перекладу з пам'яті перекладів, автоматичного перекладу

згідно глосаріїв, автоматичної перевірки якості перекладу та інших інструментів автоматизації перекладу. CAT-інструменти дозволяють управляти термінами; використовувати перевірку правопису та граматики, специфічні словники, термінологічні бази даних, індексатори тексту; здійснювати злиття перекладу і вихідного тексту; керувати проектами, пам'яттю перекладів і автоматизувати перекладацьку діяльність [5].

У межах цього дослідження звертаємося до аналізу таких CAT-систем, як: *Trados*, *SmartCAT* та *MemoQ*, оскільки саме вони є найбільш популярними серед перекладачів. *Trados* – система АП, один із світових лідерів у класі ТМ-систем. Принцип роботи системи *Trados* повністю базується на концепції ТМ, тобто передбачає виявлення у перекладному тексті фрагментів, переклади яких вже є в базі даних програми, за рахунок чого скорочується обсяг роботи перекладача [7]. *SmartCAT* – хмарна платформа, що не може бути встановлена на комп'ютер, на відміну від *Trados*, який є повноцінним ПО [10]. Ще один інструмент ШІ в галузі АП – це пакет програм *MemoQ*, що інтегрується з пам'яттю перекладів, термінологією, машинним перекладом і управлінням довідковою інформацією в середовищі настільних, клієнт / серверних та веб-застосунків [5].

Виконуючи порівняльний аналіз можливостей CAT-систем у здійсненні письмового перекладу з системою *Trados Studio 2019* року, доцільно зауважити, що для користування програмою необхідно не тільки придбати досить вартісну ліцензію, але й пройти складний шлях установки цього ПЗ на комп'ютер з дотриманням низки технічних вимог. Це ускладнює для перекладача користування саме цією CAT-системою та переводить *Trados Studio* у категорію тих CAT-програм, які підходять для користування перекладацьким компаніям або високопрофесійним письмовим перекладачам, для яких є важливим функціонал саме цієї CAT-програми.

Процес перекладу у *Trados Studio 2019* є досить складним для освоєння новачком. Для створення нового проекту у системі *Trados Studio 2019* необхідно обрати вихідну мову та мову перекладу, обрати документ чи текст, який має бути перекладеним, створити нову пам'ять (ТМ) для нового проекту ("Create > New File-Based Translation Memory"). Якщо ж ТМ для проекту була отримана від менеджера чи замовника перекладу, то перекладач може імпортувати його, виділивши створену ТМ та обравши у програмі функцію "Import ...". Аналогічним чином необхідно вибрати і глосарій термінів *Termbase* (його також можна додати

при наявності готового глосарію через функцію "Add ...". Надалі відкривається вкладка "Editor", у якій і виконується переклад. Текст розділяється на речення-сегменти, переклад кожного сегмента необхідно підтверджувати натисканням "Ctrl + Enter". Перекладений текст з'являється у другому вікні таблиці й одночасно зберігається у ТМ.

Виділяємо такі переваги використання *Trados Studio 2019*: легкість при освоєнні у варіанті інтеграції з *MS-Word*, що дозволяє приступити до роботи буквально протягом однієї-двох годин після установки *Trados*; наявність безлічі додаткових компонентів, які значно розширюють функціонал програми (наприклад, *MultiTerm* і *TagEditor*). До недоліків же зараховуємо складність установки та початку роботи з *Trados*. Тож, систему *Trados* вважаємо актуальним інструментом для досвідчених користувачів CAT-програм, однак надто дороговартісною та складною для опанування її студентами-перекладачами.

Значно легшою в установці є CAT-програма *MemoQ*, яка також має можливість безкоштовного використання протягом 30 днів та є дешевшою при покупці ліцензованої версії. Програма має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, де для виконання перекладу вимагається менша кількість дій, аніж у системі *Trados*.

Переклад через систему *MemoQ* починається зі створення проекту, вказання пам'яті перекладів і бази термінів. При створенні проекту програма *MemoQ* імпортує вміст вихідних документів у свою робочу галузь з можливістю подальшого експорту перекладу у форматі вихідного документа. Сам переклад вводиться у спеціальному текстовому процесорі – таблиці перерахунку. Під час перекладу *MemoQ* здійснює автоматичний пошук по пам'яті перекладу і баз термінів, призначених для цього проекту. У межах одного проекту можна редагувати кілька документів одночасно, проте неможливо працювати з декількома проектами одночасно.

Загалом, система *MemoQ* майже не поступається функціоналом *Trados Studio*, при цьому вона легша в освоєнні та більш зрозуміла у використанні, що підходить для використання перекладачами-студентами. Втім, *MemoQ* все ж потребує установки та зусиль перекладача з імпортування перекладацької пам'яті.

Для порівняння з CAT-ПЗ розглянемо хмарний ресурс автоматизованого перекладу *SmartCAT*. Для використання цього ресурсу користувач має створити на веб-сайті свій акаунт, який може використовувати і для виконання роботи як фріланс-перекладач або від імені перекладацької компанії. Веб-сайт

побудований ефективно та зрозуміло, новий користувач не має труднощів в опануванні функціоналом ресурсу, оскільки на сайті вбудована система навчання та підказок.

Основна перевага *SmartCAT* – це полегшений принцип використання перекладачем глосаріїв та ТМ, а також наявність автоматичної системи навчання, безкоштовно доступної користувачам системи. *SmartCAT* дозволяє накопичувати і підтримувати в актуальному стані корпоративні глосарії і забезпечує виконавців правильними даними. Система *SmartCAT* здатна також виконувати і МП. Система пропонує варіанти перекладу окремих фрагментів, спираючись на наявні тексти з баз пам'яті перекладів та глосарії з корпоративною термінологією. Перекладач може просто скористатися запропонованим варіантом: або відредагувати його, або, в крайньому випадку, перекласти текст на власний розсуд. Для порівняння розглянутих *CAT*-систем автоматизованого перекладу, здійснено аналіз за низкою критеріїв, поданих у нижче (Табл. 1).

Визначаємо три рівні відповідності *CAT*-системи визначеному критерію – високий, середній та низький. Відповідно до даних порівняльної таблиці, система *Trados Studio 2019* має низькі показники у доступності установки та зрозумілості інтерфейсу. Ця програма рекомендована професійним та досвідченим перекладачам, які прагнуть підвищити свої можливості, задовольняти вимоги деяких компаній, які вимагають саме знання системи *Trados*. Натомість, середній функціонал *SmartCAT* та *MemoQ* можна вважати цілком достатнім для здійснення якісного перекладу. Оскільки система *MemoQ* також вимагає установки на комп'ютер та не має вбудованої системи навчання та підказок, вона має середній рівень за показниками доступності установки та зрозумілості інтерфейсу.

У той же час *CAT*-система *SmartCAT* взагалі не потребує установки на комп'ютер і перекладачу-початківцю значно легше корис-

туватися саме цим ресурсом АП. Відповідно, що такі складні *CAT*-системи, як *Trados Studio* доцільно починати використовувати у процесі письмового перекладу після оволодіння більш простими програмами, зокрема – хмарною системою *SmartCAT*. Важливо також пам'ятати, що більшість сучасних *CAT*-систем, включаючи *SmartCAT* та *MemoQ*, можуть працювати з файлами *Trados*, наприклад, з форматом *SDLXLIFF*. Тож, вимога багатьох перекладацьких компаній «володіти навичками користування *Trados*» не завжди означає, що перекладачеві потрібно одразу опанувати саме цю програму. У процесі професійної діяльності можливо взяти замовлення з файлом у форматі *Trados*, але працювати з ним у іншій *CAT*-системі, яка буде більш зрозумілою перекладачеві. Сам же *Trados* може знадобитися, якщо мова йде про роботу в мережевій версії, коли проект розподілений між декількома перекладачами і редакторами.

Загалом же, *CAT*-системи як інструмент ШІ у письмовому перекладі дозволяють значно оптимізувати роботу перекладача, але не здатні замінити перекладача як людину. Навіть переклад технічного та офіційно-ділового стилів вимагає постредагування у виконанні перекладачем-людиною.

Щодо труднощів використання *CAT*-систем у письмовому перекладі, то до них відносять, передусім, необхідність додаткового навчання перекладачів, а також труднощі, пов'язані з технічним боком установки та використання *CAT*-систем і програм. Важливо зазначити, що якщо старше покоління перекладачів складніше освоює новітні інструменти перекладу, побудовані на технологіях ШІ, то при навчанні АП сучасних студентів таких труднощів вже не виникає.

На сьогодні спостерігається динамічне зростання цифрової освіти [2; 6] та, як наслідок, виникає нагальна потреба у розробці принципово нових освітніх технологій та навчальних курсів, які будувалися б на вимогах та викликах глобалізаційного суспільства та враховували

Таблиця 1

**Порівняння *CAT*-систем автоматизованого перекладу
Trados Studio 2019, *SmartCAT* та *MemoQ***

CAT-система перекладу	Критерії порівняння			
	Ефективність ручного/машинного перекладу	Функціональні можливості	Доступність програми для установки та опанування	Зрозумілість інтерфейсу
Trados Studio 2019	Високий	Високий	Низький	Низький
SmartCAT	Високий	Середній	Високий	Високий
MemoQ	Високий	Середній	Середній	Середній

можливості сучасних студентів як «цифрових аборигенів» (від англ. "digital natives"). Цей термін був введений у науковий обіг американським популяризатором технологічного навчання та просвіти М. Пренскі [8, 2]. Використовується також термін «цифрове покоління», що позначає молодих людей, підлітків і особливо дітей, які народились та виростили у період зростання популярності цифрових технологій та активно ними користуються з раннього віку.

Такі особливості молодого покоління роблять його сприйнятливим до засвоєння новітніх форм здійснення професійної діяльності. Використання комп'ютерних технологій для навчання перекладу додатково актуалізуються в умовах пандемії COVID-19, коли спостерігається неабияке зростання попиту на дистанційну комп'ютеризовану освіту. Тож, навчання використання CAT-систем у професійній діяльності перекладача відповідає новим умовам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як показало дослідження, ШІ є актуальним напрямком застосування надбань низки наук з метою формалізації проблем та завдань, подібних до дій, що виконує людина. Використовується цей новітній науковий підхід і в галузі комп'ютерної лінгвістики, зокрема – в АП, у межах якого були розроблені CAT-програми для здійснення перекладу текстів з однієї природної мови на іншу за допомогою комп'ютера. Системи АП дозволяють вирішувати проблеми комунікації між носіями різних мов. Вони здатні допомогти фахівцеві перекладати багатосторінкові документи з високою швидкістю і більшою точністю.

Порівняльний аналіз таких CAT-систем, як *Trados*, *SmartCAT* та *MemoQ* показав, що

студентам-перекладачам доцільно користуватися ними у процесі письмового перекладу після оволодіння більш простими програмами, зокрема – хмарною системою *SmartCAT*. Саме ця програма не поступається іншим (*Trados Studio* та *MemoQ*) за функціональними можливостями, однак є простою в освоєнні та інтуїтивно зрозумілою, має вбудовану систему навчання перекладу.

Загалом, на сьогодні автоматизований переклад дозволяє здійснити максимально ефективний симбіоз фахівця-перекладача і машини в галузі письмового перекладу. Володіння CAT-системами все частіше є обов'язковою вимогою при влаштуванні на роботу перекладачем, а попит на фахівців, здатних працювати з максимально можливою продуктивністю, стрімко зростає.

У майбутньому CAT-системи, як інструменти ШІ, набудуть ще більшого попиту та отримають низку додаткових можливостей. Системи АП продовжать розвиватися і в майбутньому можуть бути використані з ще більшою ефективністю. Збільшення обсягу та доступності перекладацьких баз і доопрацювання алгоритмів систем автоматизації дозволять збільшити продуктивність роботи з текстами різних стилістичних груп. Нові можливості програмування і обчислювальної техніки також будуть робити свій внесок у вдосконалення і подальший розвиток теорії і практики комп'ютерного перекладу.

У контексті цього дослідження визначаємо як перспективний напрямок подальших наукових розвідок вивчення особливостей застосування CAT-систем (передусім, системи *SmartCAT*) у процесі навчання основ АП, а також розробку методичних рекомендацій та вправ для майбутніх перекладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронович В.В. Машинный перевод: учебно-методический комплекс. Минск: БГУ, 2017. 57 с.
2. Красуля А.В., Шуило А.О. Застосування мобільних технологій з метою розвитку іншомовної лексичної компетентності учнів при вивченні англійської мови. *Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. Серія «Філологія»*. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав (Київська обл.): Домбровська Я.М., 2020. Вип. 32. С. 49-59.
3. Мороз О. Штучний інтелект. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
4. Ткаченко Р.О., Кустра Н.О., Павлюк О.М., Поліщук У.В. Засоби штучного інтелекту: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 204 с.
5. CAT программа – что это такое и как начать делать переводы в 2 раза быстрее. URL: <https://ru.smartcat.ai/blog/cat-tools-programma-dlya-perevodchikov/> (дата звернення 11.09.2020).
6. Krasulia A. The Convergence of Technology, Pedagogy, and Language Learning. *Імплементация европейских стандартов в українські освітні дослідження: Збірник матеріалів IV Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти (26 червня 2020 р.)* / За ред. С. Щудло, О. Заболотної, Л. Загоруйко. Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2020. С. 80-83.
7. MemoQ. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/MemoQ> (дата звернення 03.09.2020).
8. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*. MCB University Press, Vol. 9. No. 5. 2001. P. 1-6.
9. SDL Trados. URL: <https://www.sdltrados.com> (дата звернення 20.09.2020).
10. SmartCAT: облачные технологии для переводчиков. URL: <https://habr.com/ru/company/abbyy/blog/208902/> (дата звернення 11.09.2020).

REFERENCES

1. Voronovych V.V. (2017). Mashynnyi perevod: uchebno-metodicheskii kompleks [Machine translation: educational and methodical complex]. Minsk: BGU [in Russian]
2. Krasulia A.V., Shumylo A.O. (2020). Zastosuvannia mobilnykh tekhnolohii z metoiu rozvytku inshomovnoi leksychnoi kompetentnosti uchniv pry vyvchenni anhliiskoi movy. [Mobile technologies in use to develop lexical competence of English language learners]. Teoretychna i dydaktychna filolohiia : zbirnyk naukovykh prats. Seriia „Filolohiia”. DVNZ „Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody”. Pereiaslav (Kyivska obl.): Dombrovska Ya.M., Vyp. 32 [in Ukrainian].
3. Moroz O. (2002). Shtuchnyi intelekt. Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk. [Artificial intelligence. Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].
4. Tkachenko R.O., Kustra N.O., Pavliuk O.M., Polishchuk U.V. (2014). Zasoby shtuchnoho intelektu: navch. posib. [Means of artificial intelligence: textbook]. Lviv: Vyd-vo Lviv. politekhniki [in Ukrainian].
5. CAT programma – chto eto takoe i kak nachat delat perevody v 2 raza bystree. [CAT program - what is it and how to start making translations twice as fast] URL: <https://ru.smartcat.ai/blog/cat-tools-programma-dlya-perevodchikov/> [in Russian].
6. Krasulia A. (2020). The Convergence of Technology, Pedagogy, and Language Learning. Implementatsiia yevropeyskykh standartiv v ukrainski osviti doslidzhennia. [Implementation of European Standards into Ukrainian Educational Research]. Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii Ukrainskoi asotsiatsii doslidnykiv osvity. Za red. S. Shchudlo, O. Zabolotnoi, L. Zahoruiko. Drohobych: TzOV „Trek-LTD” [in Ukrainian].
7. MemoQ. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/MemoQ>.
8. Prensky M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon. MCB University Press, Vol. 9. No. 5.
9. SDL Trados. URL: <https://www.sdltrados.com>.
10. SmartCAT: oblachnye tekhnologii dlya perevodchikov. [SmartCAT: cloud technologies for translators] URL: <https://habr.com/ru/company/abbyy/blog/208902/> [in Russian].

ARTIFICIAL INTELLIGENCE TOOLS APPLICATIONS: AUTOMATED TRANSLATION SYSTEMS COMPARATIVE ANALYSIS

Krasulia Alla Viktorivna

*PhD in Pedagogy (Education Sciences),
Senior Lecturer at the Department of Germanic Philology
Sumy State University
Str. Rymtsky-Korsakov, 2, Sumy, Ukraine*

Turchyna Marharyta Viktorivna

*MA Student at the Faculty of Foreign Philology and Social Communications
Sumy State University
Str. Rymtsky-Korsakov, 2, Sumy, Ukraine*

The article investigates the artificial intelligence (AI) applications features and prospects in translation and teaching translation in Ukrainian higher educational institutions. According to the world and Ukrainian researchers' study results, AI use in translation has not become widespread yet, despite the rapid tool development over the past 10 years. In addition, the Ukrainian translators technical competence issue improving still remains relevant. Entering the labour market, Ukrainian university graduates, majoring in translation, mostly have to master these technologies on their own, which significantly reduces their work efficiency and decreases the translation training quality compared to more progressive teaching methods in Western Europe, and the USA. The purpose research is to substantiate theoretically and practically the trends in AI technologies development in translation. The paper identifies the prerequisites for the AI use in translation and gives a three automated translation systems comparative analysis. It revealed the CAT-systems specific features, namely Trados, SmartCAT and MemoQ. The article analyzes such above-mentioned automated translation systems indicators as the manual and machine translation efficiency, functionality, the program availability for installation and mastering by a novice practitioner or student translator, as well as its interface design. Based on these indicators, the study defines the most effective CAT-system of teaching students the automated translation basics in the mastering translation skills process. The conducted analysis shows that it is worth using them only upon mastering the more user-friendly programs skills, e.g. the SmartCAT cloud system. It was figured out that this program is not inferior to Trados Studio and MemoQ. Apart from that, a built-in translation training system make the learning process more intuitive, which is a significant advantage to a novice translator.

Key words: machine translation (MP), automated translation (AP), CAT system, artificial intelligence (AI), translation training, computer technology in the field of translation.

УДК 311. 214'367.428

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.18>

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ «АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ» У ЖІНОЧИХ СТЕРЕОТИПАХ МЕДІА-ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ «ГЛЯНЦЕВИХ» ЖУРНАЛІВ)

Любимова Світлана Анатоліївна

кандидат філологічних наук, доцент,

*докторант кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови
імені професора О. М. Мороховського*

Київського національного лінгвістичного університету

вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна

Статтю присвячено дослідженню вербальної репрезентації «американської мрії» у соціокультурних стереотипах на матеріалі англомовних «глянцеви́х» журналів. Соціокультурні стереотипи є вербалізованими конвенційно-оцінними образами груп, які з'являються в процесі соціальної категоризації. Дослідження стереотипів у лінгвокогнітивному ракурсі спрямоване на опис механізмів категоризації та оцінювання, з урахуванням екстралінгвістичної інформації. Маніфестація стереотипів у медіа-дискурсі обумовила вибір мовного матеріалу, який був відібраний із англомовних «глянцеви́х» журналів, що є надзвичайно потужними засобами розповсюдження стереотипів людей, які здійснили свою «американську мрію». Доведено, що «американська мрія» є стереотипом-символом благоденства, що, перш за все, розуміють як матеріальний достаток: власний дім, необмежені кошти, успіх і відповідність стандартам краси. У роботі виявлено вербалізовані моделі реалізації «американської мрії» жінок, які оцінюються суспільством по-різному. Схвально сприймається в американському суспільстві стереотип успішної жінки (career woman), яка отримала свою «американську мрію» власною наполегливою працею, тоді як заміжжя та підтримка багатих чоловіків заради матеріального благополуччя, оцінюється негативно. Негативно сприйняті стереотипи жінок, що отримали матеріальний статок не працюючи, номіновані у мові за допомогою метафор, які відображають покору жінок чоловікам заради комфортного життя. Розважальна спрямованість та комерційна природа «глянцеви́х» журналів обумовлює імпліцитне вираження оцінки соціокультурних стереотипів. Встановлено, що піднімаючи важливі етичні питання, автори статей звертаються до щоденникової форми чи сповіді для надання нарративу особистого характеру. Іронія є імплікованим вираженням негативної оцінки соціокультурних стереотипів і часто використовується в англомовних «глянцеви́х» журналах». Перспективним убачається подальший аналіз мовних засобів вираження змісту соціокультурних стереотипів та порівняння дискурсивних стратегій у різних жанрах медіа-дискурсу.

***Ключові слова:** «американська мрія», соціокультурний стереотип, медіа-дискурс, «глянцеви́» журнали, метафорична номінація, іронія.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Соціокультурні стереотипи визнано вербалізованими конвенційно-оцінними образами груп певного культурного середовища, які з'являються в процесі соціальної категоризації – когнітивного процесу, який завершується мовним означуванням. Номінація соціокультурних стереотипів відбиває причинний зв'язок оприявлення в мові фрагментів навколишнього середовища з культурним досвідом, цінностями та нормами соціуму.

Дослідження мовного оприявлення стереотипів зосереджуються на окремих аспектах стереотипів. Це пояснюється складністю лінгвокогнітивної природи стереотипів, які виявляють ті чи інші якості в залежності від соціокультурного контексту їх вербалізації. В даній роботі розглядається модель репрезентації «американської мрії» у соціокультурних стереотипах на матеріалі «глянцеви́х» журналів.

Стереотипи визнаються раціональними формами свідомості, які допомагають усвідомити фізичний світ [8] і створюють внутрішньо однорідний розумовий простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відображення стереотипів у мові розглядається з різних ракурсів лінгвістики. У соціолінгвістичному трактуванні [12, 13] стереотип є словесним вираженням переконань про певне угруповання, яке поділяє більшість мовної спільноти. Стереотип виникає внаслідок спілкування відповідно до семантичних принципів певного соціального угруповання [6, 134]. Стереотипи мають логічну форму суджень, у яких, у спрощеній та узагальненій манері, при наявності емоційної оцінки, іноді необґрунтовано надається чи заперечується існування певних властивостей, ознак і поведінки об'єкта стереотипізації [13, 28]. У формі фіксованих словосполучень вони породжуються на пере-

тині узусу та мовної системи, характеризуючи стиль життя певної соціальної групи. Поява стереотипів у мові відбувається внаслідок створення певної соціальної ситуації [12, 66-69].

З погляду етнолінгвістики (Кашкин 2000, Красных 2002, Бартминський 2005, 2009, 2017) стереотип співвідноситься зі змістовною стороною мови і національної культури. Етностереотипи є схематизованими, стійкими й емоційно забарвленими образами своєї або чужої етнічної спільноти, які відображають спрощене знання про особливості і поведінку представників певної національної культури, що виражені у висловлюваннях, у так званих «розхожих істинах» [4, 177]. Мовна реалізація етнічних стереотипів здійснюється різноманітними засобами, серед яких: анекдоти, паремії, деривації, конотації і внутрішня форма етнонімів [3]. Етнолінгвістичні розвідки довели складність та багатогранність стереотипів, їх відносність, помірну змінюваність та сприйнятливості до ідеологічного профілювання [11, 125].

У парадигмі когнітивної лінгвістики інтерпретація мовних структур та відтворення їх у текстах розглядається у зв'язку з перцептивними й ментальними образами [5, 26]. Дослідження стереотипів у лінгвокогнітивному ракурсі спрямоване на опис встановленого у культурі та лінгвістично закріпленого знання, механізмів його категоризації та оцінювання, з урахуванням екстралінгвістичної інформації про традиції та уявлення народу [10, 67].

На теперешній час існує велика кількість робіт, в яких висвітлюються мовні засоби репрезентації гендерних та етнічних стереотипів. Однак, недостатньо висвітленою є проблема дискурсної репрезентації соціокультурних стереотипів у певних жанрах дискурсу, зокрема у «глянцевого» журналах, які є популярною і впливовою періодикою. Тому актуальною вважаю розгляд дискурсивних стратегій репрезентації соціокультурних стереотипів в американських жіночих «глянцевого» журналах.

Формулювання мети і завдань статті.

Метою статті є представлення результатів аналізу вербальної репрезентації соціокультурних стереотипів у американських «глянцевого» журналах. Для досягнення мети були поставлені **завдання** підбору мовного матеріалу, що репрезентує соціокультурні стереотипи у «глянцевого» журналах; виокремити лінгвістичний контекст, що передає зміст стереотипів; описати стратегії репрезентації стереотипів і формалізовано представити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливість популярних журналів, які отри-

мали назву «глянцевого» через глянцевою папір, на якому вони друкуються, полягає у тому, що вони відтворюють основні події світського життя, інформують про нові течії у моді, музиці, мистецтві, тобто формують стереотипні уявлення читачів про стандарти краси та успішності. Цей вид медіа-дискурсу характеризується широкою тематикою, яка охоплює молодіжні проблеми, кар'єрний зріст, спосіб життя і т.д. Глянцеві журнали мають іміджево-рекламний і інформаційно-розважальний характер [2, 89]. Головною темою таких журналів є вечірки, зустрічі, прийоми з запрошеними багатими гостями, тому тексти супроводжуються великою кількістю фотографій, малюнками та іншими графічними компонентами [1, 57]. В епоху інтернет-комунікацій гляцеві журнали стають цифровими виданнями, що доступні інтернет-користувачам у тому ж форматі, в якому вони виходять на папері.

За тематикою популярна розважальна періодика поділяється на журнали загальної спрямованості чи журнали про стиль життя, журнали про спорт та фітнес, жіночі журнали про дизайн інтер'єру та моду [1, 68]. До категорії журналів загальної спрямованості відносять такі американські журнали як *Vanity Fair*, *Marie Claire*, *People*, *Harper's Bazaar*, *Cosmopolitan*, *People* та інші, які слугують матеріалом дослідження. Це найстаріші й найповажніші журнали, які отримали позицію сильних лідерів бренду (*strong brand leadership*) [14, 284]. Вони створюють «уявний мир успішної людини, в якому вона відчуває себе щасливою і вільною» [1, 68]. Широкий діапазон тематики, апеляція до широкого кола читачів різного віку та матеріального достатку забезпечують цим виданням велику аудиторію читачів, а тому є надзвичайно потужними засобами розповсюдження стереотипів. Пропоновані читачеві схеми, готові шаблони поведінки і мислення формують стереотипність сприйняття інформації, яка надається мас-медіа [7, 267]. Психологічно обґрунтована потреба людини порівнювати себе з іншими задовольняється розважальними журналами, що не тільки пропонують читачеві об'єкти для порівняння, але і звертаються до нього як до виконавця будь-якої ролі, наприклад, успішного чоловіка, красивої жінки і т.д., актуалізуючи в ньому відповідну ідентичність і змушуючи вести себе відповідно до неї [9, 69].

Приклади життєвих історій людей, які здійснили свою «американську мрію», націлені надихати читачів на реалізацію своїх мрій і укріплювати головний стереотип американського суспільства – «американську мрію».

«Американська мрія» є символом благоденства і, водночас, стереотипним уявленням про нього. Хоча розуміння щасливого життя різняться, зразок «американської мрії» у медіадискурсі представляє попередньо укомплектований набір того, що вважається потрібним для відчуття щастя. Це, перш за все, матеріальний достаток: свій дім необмежені кошти, успіх і відповідність стандартам краси.

Описана у журналі «Vanity Fair» за квітень 2009 року історія успіху відомого американського драматурга і режисера М. Харта (Moss Hart) – це класична схема реалізації «американської мрії» людини, яка не боялась ставити сміливі цілі, будувати плани і знаходити способи їх виконання:

It was possible in this wonderful city for that nameless little boy – for any of its millions – to have a decent chance to scale the walls and achieve what they wished. Wealth, rank, or an imposing name counted for nothing. The only credential the city asked was the boldness to dream (18) (Це було можливе у цьому чудовому місті для невідомого хлопчика – для будь-кого з мільйонів мешканців – отримати гідний шанс подолати перешкоди та досягти те, що вони бажають. Багатство, звання чи відоме ім'я не враховувалось. Єдине, що враховувалось – сміливість мрії.– переклад мій).

Історії з минулого доповнюються сучасними схемами досягнення успіху, а отже і всіх благ «американської мрії», що є головним стереотипом-символом американського суспільства. Так у журналі «People» за квітень 2017 року оприлюднено історію домогосподарки та матері трьох дітей Кендри Скотт, яка відкрила 54 ювелірних магазину, починаючи з продажу саморобних прикрас, які вона розносила по торговельним центрам, намагаючись продати. Кендра є втіленням стереотипу успішної жінки (*career woman*), яка зійшла свою «американську мрію», наполегливо працюючи:

I don't ever forget what the struggle was like and that's why I'm so appreciative that the American Dream is still alive. It can happen! This is the American Dream, I can't even get my head around it... (Я ніколи не забуду, якою була боротьба, і тому я так вдячна, що Американська мрія все ще існує. Це може статися! Це «Американська мрія», я навіть не це досі досягнути.– переклад мій) (15).

Кендра цінує можливості, які вона мала, та людей які підтримували її, коли вона відкривала свій перший магазин. Секрет її успіху полягає не тільки у сміливій вдачі жінки, а й у підтримці тих людей з її оточення, кому вона допомагала: *... if you start out with a giving heart, good things will happen* (якщо ви почнете з добрим серцем, добрі події відбудуться.– переклад мій). Стере-

отип успішної жінки, що здійснила свою американську мрію, погоджується зі схвалюваною моделлю поведінки “from-rags-to-riches”, яка означає підйомом людини із стану крайньої бідності до рівня великого багатства. Ця історія досягнення успіху підтверджується візуальним рядом фотографій молодої і гарної жінки з сім'єю та у її магазинах.

Протилежною складною та довгому шляху до особистого успіху є модель отримання «американської мрії» завдяки вдалому шлюбу. Стереотип «трофейної» дружини (*trophy wife*) представляє гарну молоду жінку, яка забезпечує собі комфортне життя через шлюб з немолодим, але багатим чоловіком, для якого стає нагородою чи трофеєм за досягнення успіху. Іронічний нарис «Diary of a Trophy Wife» (17), який опубліковано у журналі «Harper's Bazaar» за листопад 2009 року, представляє одкровення «трофейної» дружини. Виклад матеріалу у формі щоденника спрямовує читачів до самостійних висновків щодо безглуздості існування цієї жінки. Цей спосіб портретування стереотипу поверхневої та не дуже розумної мисливиці за багатством відсилає до щоденникової форми опису стереотипа «золотошукачки» (*gold-digger*) А. Лус. Американська письменниця у своєму романі «Джентльмени віддають перевагу блондинкам», який виходив частинами у «Harper's Bazaar» у 1925 році, використовує іронію як засіб зображення стереотипу.

Образ золотошукачки та «трофейної» дружини у 21 столітті створюється за допомогою лексичних засобів, які підкреслюють образ не дуже розумної та неосвіченої жінки багатого чоловіка. Її мова повна сленгу (*pooky, look smokin,' hot ma скорочених слів (pro, prep, mani, pedi)*). Її екзальтованість зображена автором графічно (*soooo cute*). Єдиною турботою сучасної «трофейної» дружини є її молодість і краса. Бездоганна зовнішність жінки – це робота високооплачуваних косметологів, яких оплачує її чоловік:

A lot of prep and expense go into being me. The Botox, collagen, facials, waxings, mani/pedis, hair color, blowouts, spray tans – that's the "art" I put on my "canvas." I can't help it if my pooky wants perfection. After all, I am a representation of him in the world. (Велика робота та гроші вкладені в мене. Ботокс, колаген, засоби для догляду за обличчям, депіляція, манікюр і педикюр, покраска і укладка волосся, штучний загар – це "мистецтво", що створює моє "полотно". Я не можу відмовити своєму ведмедю, якщо він хоче досконалості. Зрештою, я представляю його у світі.–переклад мій). Єдиним обов'язком «трофейної дружини» є представляти собою

багатство та успіх свого чоловіка (*I am a representation of him in the world*).

Жінка пишається своєю бездоганною фігурою, яку підтримує дієтами та грою в теніс. Але теніс для неї – це спосіб показати свою красу: *I "play" tennis only because I look smokin' in those short skirts and my tennis pro is soooo cute* (Я "граю" в теніс лише тому, що в цих коротких спідницях виглядаю чудово, а моя гра – дуууже мила. – переклад мій). Свій час вона проводить у магазинах, салонах краси та у зустрічах з подругами, які так саме привабливі і модні, і які вона – «трофейні дружини»: *All my girlfriends are super hot too*. Всі мої подруги теж супер круті – переклад мій). Вони надихають жінку удосконалювати свою красу: *My pretty girlfriends inspire me to keep refining my look* (Мої гарні подруги надихають мене продовжувати вдосконалювати себе – переклад мій). Найвище задоволення для неї – це розглядати свої фото і читати коментарі про свою бездоганну зовнішність у соціальних мережах (17).

Стереотип *Sugar baby* – це метафоричне зображення дівчини у стосунках з багатим шанувальником (*sugar daddy*), яке виникає у поєднанні слів *sugar* і *baby*, що виражають прихильність і натякають на сексуальні стосунки. Стереотип представляє ще одну модель отримання «американської мрії» жінок, яких не турбує критика суспільства. Такі жінки отримують грошову підтримку від багатих чоловіків, знаходячи їх на сайтах знайомств, де заможні та успішні чоловіки старшого віку, яких називають «татками» (*wealthy, successful older men, called "Sugar Daddies"*) знаходять молодих, привабливих і неупереджених жінок, яких називають «лялечками» (*attractive, open-minded young women, aka "Sugar Babies"*). Анонімну сповідь такої дівчини було опубліковано у журналі «Marie Claire», а згодом у «Elle», у травні 2016 року під назвою «I Was A Real-Life "Sugar Baby" For Wealthy Men. My actual Girlfriend Experience». Стаття присвячена самотній, розгубленій і невпевненій у майбутньому, студентці приватного університету Тафтса, яка вирішила «відкрити світ щедрих благодійників, готових фінансувати її безцільне існування» (*unlocking a world of generous benefactors willing to finance my aimless existence*). За 4 роки зустрічі з чоловіками у віці від 42 до 75 років, серед яких були професори, хірурги, адвокати, біржові маклери з Уолл-стріт, дівчина отримала 300 000 доларів. Вона не вважає секс за гроші аморальним та називає своє заняття «життєвою хитрістю» (*a life hack*), «шляхом до фінансово стабільного життя» (*journey to a life of stability*), «тою сферою, в якій молоді жінки використовують свою сексуальну привабливість для отримання вигоди» (*banking on my feminine*

appeal). Гроші замінили їй задоволення (*money replaced the pursuit of pleasure*) і сприймалися нею як відчутна, гарантована винагорода в обмін на її послуги (*a tangible, guaranteed reward in exchange for my consent*). Вона не визнає себе красунею і розуміє, що немолодим чоловікам подобається її молодість: *I was not the standard beauty, but these men saw my youth as a novelty, a fantasy*. Для неї сексуальні послуги є такою ж роботою як і її праця у офісі (16). Типовість стереотипу візуально підтримується фотографіями і алюзією до серіалу «The Girlfriend Experience», про який згадує дівчина. Серіал представляє життя, такої ж як вона сама кмітливої та незалежної, але самотньої студентки (*story of a savvy yet detached student*) (16), яка веде подвійне життя молодого адвоката на стажуванні та високооплачуваної дівчини з ескорт-послуг.

Таким чином, індивідуальна інтерпретація головного стереотипа-символа – «американської мрії» може здійснюватися за різними моделями досягнення успіху.

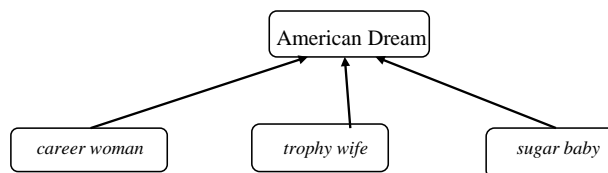

Рис. 1. Три моделі здійснення «американської мрії» у «глянцевих журналах»

Позитивно в американському суспільстві сприймається модель успіху, що досягається власною упорною працею, тоді як заміжжя та підтримка багатих чоловіків заради матеріального благополуччя, оцінюється негативно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Жіночі історії досягнення матеріального благополуччя, що розглядаються у глянцевих журналах, є моделями здійснення «американської мрії», що залежать від етичних установ тих, хто знаходиться у її пошуках.

Розважальна спрямованість та комерційним характер «глянцевих» журналів обумовлює імпліцитно вираження оцінки соціокультурних стереотипів. Піднімаючи важливі етичні питання, автори статей звертаються до щоденникової форми чи сповіді для надання наративу особистого характеру. Іронія є імплікованим вираженням негативною оцінку соціокультурних стереотипів та часто використовується з цією метою у «глянцевих журналах».

Перспективним убачаю подальший аналіз мовних засобів вираження змісту соціокультурних стереотипів та порівняння дискурсивних стратегій у різних жанрах медіа-дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудова, М.Ю., Ракипова, И.Д. Женские глянецовые журналы: хронотоп воображаемой повседневности. Екатеринбург: Издательство уральского университета, 2010. 242 с.
2. Зиновьева, Е.С. Дискурс русскоязычных гляцевых журналов как объект изучения медиалингвистики. *Вестник Череповецкого государственного университета*. № 4(73), 2016. С. 88–92.
3. Кашкин, В.Б. Этнонимы и территория национальной души. *Русское и финское коммуникативное поведение*. Воронеж : Изд-во ВГТУ, Вып.1, 2000. С. 62–70.
4. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. 245 с.
5. Рубанець, О.М. (). Особливості впливу когнітивних ідей на сучасний розвиток науки. *Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук*. № 1(27), 2018. С. 24–27.
6. Сорокин, Ю.А. Стереотип, штамп, клише: к проблеме определения понятий. *Общение: теоретические и практические проблемы*, 1978. С. 133–138.
7. Хоркхаймер, М., Адорно, В. Диалектика просвещения. *Философские фрагменты*. Москва - Санкт-Петербург : Медиум, Ювента, 1997. 310 с.
8. Amodio, D.M. (2014). The Neuroscience of Prejudice and Stereotyping. *Nature reviews Neuroscience*, P. 670–682.
9. Althusser, L. (1984). *Essays on ideology*. London: Verso, 179 p.
10. Bartmiński, J. (2009). *Aspects of Cognitive Etnolinguistics* (Ed.) J. Zinken. Sheffield and Oakville: Equinox, 256 p.
11. Bartmiński, J. (2017). What Does It Mean for Stereotypes to “Reside in Language”? *Stereotypes and Linguistic Prejudices in Europe*. A. Dąbrowska, W. Pisarek, G. Stickel (Eds.). *Research Institute for Linguistics Hungarian Academy of Sciences*, P. 115–135.
12. Coulmas F. *Routineim Gespräch. Zurpragmatischen Fundierung der Idiomatik/*. Wiesbaden : Athenaion, 1981. 262 S.
13. Quasthoff M.U. *The Uses of Stereotype in Everyday Argument: Theoretical and Empirical Aspects*. *Journal of Pragmatics*, vol. 2, iss.1. North-Holland Publishing Company, 1978. P. 1–48.
14. Kotler, Ph. (2012). *Marketing. Management*. (Eds.) Ph. Kotler, K. L. Keller. New Jersey. 657 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛА

15. Boudin, M. (2017). How a Texas Mom Turned Her Passion for Jewelry (and Giving Back!) Into a Billion-Dollar Business. *People*, April 07, 2017. <https://people.com/human-interest/how-a-texas-mom-turned-her-passion-for-jewelry-and-giving-back-into-a-billion-dollar-business/>
16. Elle (2016). I Was A Real-Life "Sugar Baby" For Wealthy Men. My actual Girlfriend Experience <https://www.marieclaire.com/sex-love/a20381/i-lived-the-girlfriend-experience/>
17. Wilson, R. (2009). *Diary of a Trophy Wife*. *Harper's Bazaar*, November 11, 2009. <https://www.harpersbazaar.com/fashion/trends/a447/diary-of-a-trophy-wife/>
18. Kamp D. *Rethinking the American Dream/ Vanity Fair*, March 5, 2009. <https://www.vanityfair.com/culture/2009/04/american-dream200904>

REFERENCES

1. Hudova M., Rakipova M. (2010) Zhenskiye hlantsyvyye zhurnaly: khronotop voobrazhayemoy povsednevnosti [Women's glossy magazines: a chronotope of imaginary everyday life]. Ekaterununburg: Izdatelstvo uralskogo univesiteta [in Russian]
2. Zinovieva E, (2016) Diskurs russkoyazychnykh glyantsevykh zhurnalov kak ob'yekt izucheniya medialingvistiki [Discourse of Russian-language glossy magazines as an object of study of media linguistics]. *Vestnik Cterepovetskogo univesiteta*. №4(73). [in Russian]
3. Kashkin V. (2000) Etnonimy i territoriya natsional'noy dushi. *Russkoye i finskoye kommunikativnoye povedeniye* [Ethnonyms and the territory of the national soul. Russian and Finnish communication behavior]. Voronezh: Izd-vo VGTU, Vyp.1. [in Russian]
4. Kubryakova Ye. S. *Kratkiy slovar' kognitivnykh terminov* [A short dictionary of cognitive terms.]. Moskva: Filol. f-t MGU im. M.V. Lomonosova, 1997. 245s. [In Russian].
5. Rubanets', O.M. (). *Osoblyvosti vplyvu kohnityvnykh idey na suchasnyy rozvytok nauky* [Features of cognitive ideas influence on the modern science development]. *Al'manakh. Filosofs'ki problemy humanitarnykh nauk*. № 1(27), 2018. S. 24–27. [In Russian].
6. Sorokin, YU.A. *Stereotip, shtamp, klishhe: k probleme opredeleniya ponyatiy* [Stereotype, cliché: to the problem of concepts definition]. *Obshcheniye: teoreticheskiye i prakticheskiye problemy*, 1978. S.133–138. [In Russian].
7. Khorkkhaymer, M., Adorno, V. *Diialektika prosveshcheniya*. [Dialectics of education.] *Filosofskiy fragmenty*. Moskva - Sankt-Peterburg : Medium, Yuventa, 1997. 310 s. [In Russian].

8. Amodio, D.M. (2014). The Neuroscience of Prejudice and Stereotyping. *Nature reviews Neuroscience*, P. 670–682
9. Althusser, L. (1984). *Essays on ideology*. London: Verso, 179 p.
10. Bartmiński, J. (2009). *Aspects of Cognitive Etnolinguistics* (Ed.) J. Zinken. Sheffield and Oakville: Equinox, 256 p.
11. Bartmiński, J. (2017). What Does It Mean for Stereotypes to “Reside in Language”? *Stereotypes and Linguistic Prejudices in Europe*. A. Dąbrowska, W. Pisarek, G. Stickel (Eds.). Research Institute for Linguistics Hungarian Academy of Sciences, P. 115–135.
12. Coulmas F. *Routineim Gespräch. Zurpragmatischen Fundierung der Idiomatik*. Wiesbaden : Athenaion, 1981. 262 S..
13. Quasthoff M.U. *The Uses of Stereotype in Everyday Argument: Theoretical and Empirical Aspects*. *Journal of Pragmatics*, vol. 2, iss.1. North-Holland Publishing Company, 1978. P. 1–48.
14. Kotler, Ph. (2012). *Marketing. Management*. (Eds.) Ph. Kotler, K. L. Keller. New Jersey. 657 p.

MEDIA DISCOURSE'S “AMERICAN DREAM” REPRESENTATION IN WOMEN'S STEREOTYPES (ON “GLOSSY” MAGAZINES)

Liubymova Svitlana Anatoliivna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

*Doctoral Student at the Department of English Philology, Translation and Philosophy of Language
named after Professor O. M. Morokhovsky*

Kyiv National Linguistic University

Str. Velyka Vasylkivska, 73, Kyiv, Ukraine

The article is devoted to the verbal representation study in socio-cultural stereotypes as "American Dream" achievement models. Sociocultural stereotypes are considered to be verbalized conventionally evaluative groups' images that emerge in the social categorization process. The stereotypes study in the linguocognitive perspective is aimed at describing categorization verbal means and evaluation with taking into account extralinguistic information. The stereotypes manifestation in media discourse conditioned the language material choice, which was selected from "glossy" magazines. These periodicals are considered to be extremely powerful means to spread stereotypes by people, who have realized their "American dream". The "American dream" is a stereotypic prosperity symbol, which, above all, is understood as getting comforts: a rich home, unlimited funds, success and compliance with beauty standards. The paper presents women's verbalized "American dream" realization models, which are evaluated by society in different ways. The stereotype about successful woman, who achieved her "American dream" through her hard work is highly appreciated in American society, while comforts received through marriage or rich men's support are assessed negatively. The stereotypes about women, who received wealth without any efforts, are expressed in the language by metaphors means, that reflect their subordination to men for the comfortable life sake. The "glossy" magazines' entertaining orientation and commercial character influence implicit socio-cultural stereotypes assessment. Raising important ethic issues, the authors turn to a diary form or confession to make the narrative more expressive and vivid for the readers. Irony is an implied negative assessment expression of sociocultural stereotypes. It is often used in "glossy" magazines. Future advances are concerned with expression linguistic means analysis of socio-cultural stereotypes, as well as discursive strategies comparison in different media discourse genres.

Key words: *"American Dream", socio-cultural stereotype, media discourse, "glossy" magazines, metaphorical nomination, irony.*

УДК 81'373:796.5

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.19>

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ОДИНИЦЬ РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ

Маслова Світлана Яківна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри філології

Одеського національного морського університету

вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна

Статтю присвячено вивченню способів творення розмовної лексики у сучасному англійськомовному кінодискурсі. Метою роботи є визначення лінгвальної природи розмовної лексики у сучасному англійськомовному кінодискурсі. Значну увагу у дослідженні приділено вивченню розмовної лексики на прикладі англійськомовного кінодискурсу, який потрактовано у роботі як процес відтворення і сприйняття фільму, смисл якого складається у результаті взаємодії декількох семіотичних систем. З'ясовано, що текстовою реалізацією кінодискурсу є кінотекст, який розуміємо як зв'язне, цілісне й завершене повідомлення, виражене за допомогою вербальних (лінгвістичних) і невербальних знаків, що організовані відповідно до замислу автора за допомогою кінематографічних кодів, зафіксоване на матеріальному носії і призначене для відтворення на екрані й аудіовізуального сприйняття глядачами. Визначено, що кінодіалог імітує розмовне мовлення на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівні, модифікуючи його відповідно до задуму авторів кінофільму. Виявлено, що розмовна лексика в кінодіалогах відіграє важливу роль, створюючи достовірний образ кожного персонажа та передаючи оцінні значення. Одиниці розмовної лексики можуть існувати у мові самостійно, як неологізми, або ж формуватися на основі загальної літературної мови, вбираючи у себе нові значення чи відтінки значень. У кінодіалозі розмовна лексика включає, головним чином, загальноновживані слова, що позначають явища життя, природи, суспільства, світ емоцій і відчуттів людини. За допомогою структурного аналізу виявлено способи творення досліджуваних одиниць в англійськомовному кінодискурсі. Доведено, що основними способами творення одиниць розмовної лексики, що використовуються в англійськомовному кінодискурсі, є використання готових слів, трансформація мовної одиниці, запозичення, словоскладання, скорочення, конверсія, метафоричне переосмислення, фразові дієслова та ідіоматичні вирази. Дослідження демонструє, що одиниці розмовної лексики у формі готових слів або виразів використовуються в англійськомовному кінодискурсі приблизно у третині випадків (31,4%). Серед способів творення одиниць розмовної лексики основне місце посідає метафоричне переосмислення (18,6%), що передбачає використання лексичної одиниці літературної мови із новим значенням. Також досить частим є використання скорочення (10,8%), що є типовими саме для молодіжного мовлення. Розмовна лексика, утворена шляхом поєднання декількох лексичних елементів, також застосовується досить часто: це – одиниці, утворені шляхом словоскладання (8,8%) та ідіоматичні вирази (8,8%).

Ключові слова: способи творення, розмовна лексика, англійськомовний кінодискурс, кінотекст, кінодіалог.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Народившись в атмосфері філософського, технічного, художнього і наукового піднесення кінця XIX – початку XX століття, кіно характеризується двоїстою природою, оскільки водночас є творчістю і виробництвом, воно створюється і реалізується як твір мистецтва і як продукт індустрії [1, 7]. Ще 1923 року письменник і кінознавець В. Б. Шкловський, порівнюючи літературу й кінематограф, писав, що кіно є природним спадкоємцем театру й літератури [10, URL]. Поступово кінематограф увібрав в себе різну кількість жанрів і підвидів [2, 12], а текстовий матеріал, трансформуючись в аудіовізуальний, став привертати все більшу увагу науковців, зокрема мовознавців, пошуки яких і

досі зосереджуються не лише на дослідженнях механічного перетворення літературного тексту на екранний, а й стосуються більш глибоких аспектів кіногалузії [3, 95].

У сфері кіно розмовна лексика відіграє, безсумнівно, важливу роль. Основною вимогою до кіно є його правдоподібність. У таких жанрах як детектив, комедія драма, трилер сюжет далекий від реальної дійсності, проте він повинен бути близьким до неї і виглядати «реальним», щоб мати особливий вплив на аудиторію. Для цього режисер поміщає своїх персонажів у певні часові рамки, географічні межі [11, 45], суспільні умови, що віддзеркалено у виборі ними лексики для спілкування між собою. Для кінокартини розмовна лексика, перш за все, є засобом створення образу пер-

сонажа, що відноситься до певного соціального класу. Відповідно до вимоги правдоподібності, якщо на екрані з'являється представник певної спільноти, то його мова повинна відповідати його образу [11, 48].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За О. В. Ісаєнко, кінодискурс – це тип комунікативної діяльності, який охоплює всі види мовної взаємодії між творцями кіно і реципієнтами – глядачами; між представниками професійної групи людей, що беруть участь у створенні кінопродукції; між дослідниками історії і теорії кіномистецтва [3, 96]. Є. А. Колодіна розуміє кінодискурс як процес відтворення і сприйняття фільму, смисл якого складається при взаємному впливі декількох семіотичних систем. Кінодискурс включає в себе учасників дискурсу, час і простір їх взаємодії [7, 6]. І. М. Лавриненко акцентує увагу на полікодовому характері кінодискурсу, зазначаючи, що він є інформаційно насиченим і передає експліцитну і імпліцитну інформацію. Вона визначає кінодискурс як полікодове когнітивно-комунікативне утворення, сполучення різних семіотичних одиниць у їх нерозривній єдності, яке визначається зв'язністю, цілісністю, завершеністю, адресатністю [9, 88-90].

Розглядаючи кінодискурс як креолізоване (полікодове утворення), І. Коваленко переконана, що відеоряд домінує над словесним компонентом у наративній структурі кінофільмів, проте саме вербальне робить кінодискурс правдоподібним і ближчим до життя [5, 51]. Пропонентом такої точки зору виступила С. Козлофф, яка закликає до більшого концентрування уваги саме на кінодіалогах, адже фокус на візуальному призводить до суперечностей у трактуванні кіно дискурсу загалом [12, 14].

Варто підкреслити, що кінодіалог імітує розмовне мовлення на фонетичному, лексичному та синтаксичному рівні, модифікуючи його відповідно до задуму авторів кінофільму. Проте існує думка, що кінодіалог є штучним віддзеркаленням природного мовлення через відсутність повторів та перепитувань, характерних для природнього спілкування. Ще однією відмінністю кінодіалогу від природнього діалогу є його «музичність», яка виникає через те, що репліки у фільмах ретельно підібрані, збалансовані та ритмічно організовані як у межах окремих висловів, так і під час зміни ролей у діалозі [8, 20]. Такі характеристики спонтанно продукovanого мовлення як, наприклад, накладання реплік одна на одну або вагання створювали б враження погано змонтованого фільму або невмілої акторської гри. Оскільки кінодіа-

логи мають на меті максимальне наближення до живої розмовної мови, **розмовна лексика** постає їхньою невід'ємною складовою. Цьому питанню присвячені роботи Н. Д. Ковальнової [4], М. М. Козиревої [6], С. В. Яркіної [11]. Проте, розмовна лексика займає все більш значущі позиції у лексиці сучасної кінопродукції, що зумовлює необхідність всебічного вивчення її лінгвальної природи.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення проблеми класифікації та способів творення англійськомовної розмовної лексики, що відповідає сучасним тенденціям розвитку лінгвістики. Актуальність дослідження також посилюється лінгвістичною складністю цього пласта лексики, який увесь час змінюється, а також укоріненим поглядом на розмовну лексику як на щось другорядне, не варте наукового опису.

Мета роботи – здійснити лінгвістичний аналіз особливостей розмовної лексики у сучасному англійськомовному кінодискурсі та визначити ключові тенденції її творення. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: розглянути поняття кінодискурсу та кінодіалогу; визначити роль розмовної лексики в англійськомовному кінодискурсі; виявити способи творення одиниць розмовної лексики, що використовується в англійськомовному кінодискурсі. Матеріалом дослідження слугували фрагменти кінофільмів «Веном» (“Venom”) режисера Р. Флейшера та «Месники: Війна нескінченності» (“Avengers: Infinity War”) режисерів Е. Руссо та Д. Руссо, що містять одиниці розмовної лексики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одиниці розмовної лексики можуть існувати у мові самостійно, як неологізми, або ж формуватися на основі загальної літературної мови, вбираючи у себе нові значення чи відтінки значень. У кінодіалозі розмовна лексика включає, головним чином, загальноновживані слова, що позначають явища життя, природи, суспільства, світ емоцій і відчуттів людини. За допомогою структурного аналізу виявлено способи творення досліджуваних одиниць в англійськомовному кінодискурсі. Розглянемо їх детальніше.

Як показав аналіз ілюстративного матеріалу, у першу чергу, зустрічаємо одиниці розмовної лексики, які існують у мові як **готові**, і належать до розмовної лексики: *wow*, вигук на позначення здивування (UD: URL); *shit*, одне з найпопулярніших лайливих слів, що позначає незадоволення (UD: URL); *as hell*, що можна додати до будь-якого прикметника, щоб зробити наголос, незалежно від того, чи

є реальне посилення на пекло як на сутність (UD: URL); *the hell*, використовується для вираження почуття незручності або здивування щодо чогось (UD: URL); *shit*, використовується для заміни назви будь-якого об'єкту, коли вона не є важливою для мовця (UD: URL); *turd* «шматок лайна» (UD: URL); *creepy* «лякаюче та дивне» (UD: URL); *crap* «щось надзвичайно низької якості або в поганому стані» (UD: URL); *ass* «м'язова частина людського тіла, на якій вона сидить» (UD: URL); *stowaway* «особа, яка крадькома сідає на транспортний засіб, наприклад, на корабель, літак, поїзд, вантажний автомобіль або автобус, для того, щоб подорожувати без оплати або секретно» (UD: URL); *jerk* «надокучлива або дурна людина» (UD: URL); *screwed* «позиція, яка є результатом проблеми або невігідної ситуації, яку, здається, неможливо вирішити» (UD: URL).

Цікавими є приклади одиниць, утворених на основі **трансформації**: *roger* «позитивне визнання; добре, зрозуміло» (UD: URL) є фонетичним варіантом *R* із висловлювання *received and understood* («фонетичний алфавіт» армії США); *copy that*, вираз із радіо-жаргону, що означає «я почув тебе» або «я розумію» (UD: URL) є фонетичним варіантом *C* із слова *comply* («фонетичний алфавіт» армії США); *ya* «ти» (UD: URL) є фонетичним варіантом *you* «ти».

Зовсім рідко, проте все ж зустрічаємо одиниці розмовної лексики, утворені шляхом **запозичення**: *mayday* «міжнародне кодове слово застереження; прохання про допомогу» (UD: URL) походить від французького *m'aidez* «допоможіть».

Цікавими з погляду структури є одиниці, утворені шляхом **словоскладання**: *dumbass* «дурна людина, яка відмовляється визнати, що вона дурна» (UD: URL) від *dumb* + *ass*; *screwup* «повністю неправильна або неналежна ситуація» (UD: URL) від *screw* + *up*; *bullshit* «брехня» (UD: URL) від *bull* + *shit*; *goddamn*, використовується для опису об'єкта, що дуже не подобається мовцеві (UD: URL) від *god* + *damn*; *douchebag* «особа, яка має завищену самооцінку, що ускладнену низьким рівнем інтелекту, смішно веде себе перед колегами, не відчуваючи, наскільки комічно вона виглядає» (UD: URL) від *douche* + *bag*; *horseshit* «поганий» (UD: URL) від *horse* + *shit*.

Також у корпусі досліджуваного ілюстративного матеріалу виділяємо одиниці, утворені шляхом **скорочення**: *champ* «чемпіон» (UD: URL) від *champion*; *gonna* «збиратися» (UD: URL) від *going to*; *meds* «ліки» (UD: URL) від *medications* «ліки»; *labs* «результати медичних досліджень» (UD: URL) від *laboratory analyses*

«лабораторні аналізи»; *evac* «евакуювати» (UD: URL) від *evacuate* «евакуювати»; *res* «бронювання столика» (UD: URL) від *reservation* «бронювання», та одиниці, утворені шляхом **конверсії**: *ride* «транспорт» (UD: URL) від *to ride* «їхати»; *table* «припинити» (UD: URL) від *table* «стіл», тобто, «сісти за стіл переговорів»;

Як показав кількісний аналіз досить значну групу складають одиниці, утворені на основі **метафоричного переосмислення**: *hot* на позначення привабливої, сексуальної людини (UD: URL) походить від літературного *hot* «гарячий»; *quite a catch* «вражаюча знахідка для знайомства або шлюбу; людина, яка має значну кількість позитивних рис» (UD: URL) від *catch* «здобич»; *go off half-cocked* означає «бути готовим атакувати» (UD: URL), походить від часів, коли таке положення у вогнепальної зброї було станом «на запобіжнику» і належним положенням для того, щоб вставити патрон; *to roll with it* «змиритися з чимось, не мати щодо чогось великих сподівань» (UD: URL) від *roll* «крутитися, обертатися», тобто, «продовжувати рух»; *tickle the pickle* «задовольняти когось» (UD: URL) від *tickle the pickle* «отримувати сексуальне задоволення»; *juice* «екстрим, прискорення» (UD: URL) від *juice* «сік, рідина», тобто, те, що живить; *cheddar cheese* «гроші» (UD: URL) від *cheddar cheese* «сир чеддер», що цінується серед любителів сирів; *moron* «дурна людина» (UD: URL) від медичного *moron* «людина, що хворіє на дебільність»; *bastard* «назва людини, що не подобається мовцеві» (UD: URL) від *bastard* «позашлюбна дитина»; *crapsack* «особа, що не викликає поваги у мовця» (UD: URL) від *crapsack* «мішок чи пакет, які беруть з собою власники тварин, коли виводять їх на прогулянку, для того, щоб потім збирати продукти їхньої життєдіяльності та не забруднювати суспільні місця».

Важливою групою розмовної лексики вважаємо сленгові **фразові дієслова**, як-от: *took down* «вдарити щось з повною силою; буквально, вхопити кого-небудь за грудну зону та кинути його до землі разом з собою» (UD: URL); *broke into* «вдертися до приміщення» (UD: URL); *snap out of it* «змусити когось припинити перебувати в нещасливому стані, настрої, замріяності тощо» (UD: URL); *to freak out* «відчувати себе надзвичайно здивованими, засмученими, розгніваними або заплутаними» (UD: URL); *using him up* «використовувати щось, забираючи його ресурси або життєву силу» (UD: URL); *sticking around* «знаходитися поряд з людиною та періодично надокучати їй» (UD: URL); *fall out hard* «зіпсувати стосунки» (UD: URL).

Таблиця 1

Способи творення одиниць розмовної лексики англійськомовного кінодискурсу

Способи творення одиниць розмовної лексики	Кількість одиниць	Частка від загальної кількості
використання готових слів або виразів	32	31,4%
трансформація мовної одиниці	3	2,9%
запозичення	1	1%
словоскладання	9	8,8%
скорочення	11	10,8%
конверсія	2	2%
метафоричне переосмислення	19	18,6%
фразові дієслова	11	10,8%
ідіоматичні вирази	9	8,8%

Найцікавішим, на наш погляд, здобутком цієї наукової розвідки є виявлення та опис **ідіоматичних виразів**, які за своїм семантичним та стилістичним навантаженням можна віднести до розмовної лексики. Серед них виділяємо: *to be off* «бути не сповна розуму; думками знаходитися в іншому місці» (UD: URL); *in a bad way* «стан людини, коли їй важко емоційно» (UD: URL); *holy shit*, вираз, що вживається, коли відбувається щось неочікуване або недобре (UD: URL); *have eyes on him* «уважно слідкувати за кимось, тримати когось у полі зору» (UD: URL); *all hands on deck* «кожен учасник є необхідним для вирішення конкретної ситуації» (UD: URL); *on his own page* «дивно поводитися» (UD: URL); *getting the hang of it* «навчитися чимось користуватися з певною майстерністю, через практику або старанність, що може призвести до майже несвідомого виконання» (UD: URL); *pony up* «щось дати, переважно – гроші» (UD: URL); *ducked out* «крадькома покинути приміщення, коли людина перебуває серед інших людей, наприклад, на вечірці або зборах» (UD: URL); *pain in the ass* говорить про надокучливу людину, яка є джерелом неприємностей (UD: URL); *up my ass* «мається на увазі коли хтось завжди знаходиться поряд з іншим і цим дуже йому надокучає» (UD: URL).

Отже, основними способами творення одиниць розмовної лексики, що використовуються в англійськомовному кінодискурсі, є використання готових слів, трансформація мовної одиниці, запозичення, словоскладання, скорочення, конверсія, метафоричне переосмислення, фразові дієслова та ідіоматичні вирази (таблиця 1).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Одиниці розмовної лексики утворюються на основі загальної літературної мови, вбираючи у себе нові значення або відтінки значень. Виділено такі способи творення одиниць розмовної лексики, представлених в англійськомовному кінодискурсі: використання готових

слів або виразів, трансформація мовної одиниці, запозичення, словоскладання, скорочення, конверсія, метафоричне переосмислення, фразові дієслова, ідіоматичні вирази. Таким чином, дослідження демонструє, що одиниці розмовної лексики у формі готових слів або виразів використовуються в англійськомовному кінодискурсі приблизно у третині випадків (31,4%). Серед способів творення одиниць розмовної лексики основне місце посідає метафоричне переосмислення (18,6%), що передбачає використання лексичної одиниці літературної мови із новим значенням. Також досить частотним вважаємо скорочення (10,8%), що є типовими саме для молодіжного мовлення. Розмовна лексика, утворена шляхом поєднання декількох лексичних елементів, також застосовується досить часто: це – одиниці, утворені шляхом словоскладання (8,8%) та ідіоматичні вирази (8,8%).

Перспективу вбачаємо у виявленні та описі способів перекладу англійськомовних досліджуваних одиниць в українськомовних кінотекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецька Л. Кіномистецтво: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Логос, 2011. 391 с.
2. Илюхин Н. И. Коммуникативное поведение одаренной личности (на материале русскоязычных и англоязычных кинофильмов). Дисс. Саратов, 2016. 206 с.
3. Ісаєнко О. В. Текст і медіатекст як категорії кіно дискурсу. *Лінгвістичні дослідження*: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2015. № 39. С. 93-96.
4. Ковалева Н. Д., Васильева Е. Н. Разговорная лексика в кинодиалоге. *Общетеоретические и частные вопросы языкознания*: сб. науч. ст. / отв. ред. Н. В. Кормилина, Н. Ю. Шугаева. Чебоксары: Чуваш. гос. пед. ун-т, 2014. С. 158–161.
5. Коваленко И. В. Интерсемиотический перевод в межкультурном аспекте: постановка проблемы. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. 2011. № 2. Т. 2. С. 50 – 53.

6. Козырева М.М. Особенности употребления ненормативной лексики и сложности ее перевода с английского языка на русский (на материале фильма «Дневник Бриджит Джонс»). *Вестник Российского гуманитарного университета*, 2012. № 8. С. 87-96.
7. Колодина Е. А. Взаимодействие семиотических систем при формировании смысла кинодиалога. Дисс. Иркутск, 2013. Автореферат. 22 с.
8. Котова І. А. Концепти *ГЕРОЙ* та *АНТИГЕРОЙ* в американському кінодискурсі: когнітивний і прагматичний аспекти. Дис. Харків, 2016. 279 с.
9. Лавриненко И. Н. Стратегии и тактики смены коммуникативных ролей в современном англоязычном кинодискурсе. Дисс. Харьков, 2011. 260 с.
10. Шкловский Б. В. Литература и кинематограф. URL: <http://lib.vkarp.com>
11. Яркина С. В., Козлова Е. А. Лингвистические особенности кинодиалога. *Молодежный научный форум: Гуманитарные науки*: электр. сб. ст. по мат. XXXI междунар. студ. науч.-практ. конф. 2016. № 2(30). URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/2\(30\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/2(30).pdf).
12. Kozloff S. *Overhearing Film Dialogue*. Berkeley; Los Angeles: University of California Press, 2000. 332 p.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(UD) – Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- (BM) – Веном / Columbia Pictures, Marvel і Tencent Pictures; режисер Рубен Флейшер; пер. та озвучення «Толока. Гуртом». 2018. 106 хв.
- (BH) – Месники: Війна нескінченності / Marvel Studios; режисери Ентоні Руссо, Джо Руссо; пер. та озвучення студії «LeDoyen». 2018. 149 хв.
- (IW) – Avengers: Infinity War / Marvel Studios; directors Anthony Russo, Joe Russo. 2018. 149 min.
- (VM) – Venom / Columbia Pictures, Marvel and Tencent Pictures; director Ruben Fleischer. 2018. 112 min.

REFERENCES

1. Bryukhovetska L. (2011) *Kinomystetstvo: navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl. [Cinematography: textbook. way. for students]* Kyiv: Lohos. 391 s. [In Ukrainian]
2. Pyukhyn N. Y. (2016) *Kommunikativnoe povedeniye odarennoy lychnosti (na materyale russkoyazychnykh y anhloyazychnykh kynofilmov) [Communicative behavior of a gifted person (on the material of Russian-language and English-language films)]*. Dyss. Saratov. 206 s [In Russian].
3. Isayenko O. V. (2015) *Tekst i mediatekst yak katehoriyi kinodyskursu [Text and media text as categories of film discourse]*. *Linhvistychni doslidzhennya: Zb. nauk, prats' KHNPU im. H. S. Skovorody*. № 39. S. 93-96 [In Ukrainian].
4. Kovaleva N. D., Vasilieva Ye. N. (2014) *Razgovornaya leksika v kinodialoge [Colloquial vocabulary in the film dialogue]*. *Obshcheteoreticheskiye i chastnyye voprosy yazykoznaninya: sb. nauch. st. / otv. red. N. V. Kormilina, N. YU. Shugayeva. Cheboksary: Chuvash. gos. ped. un-t. S. 158–161*. [In Russian].
5. Kovalenko I. V. (2011) *Intersemioticheskiy perevod v mezhkulturnom aspekte: postanovka problem [Intersemiotic translation in the intercultural aspect: problem statement]*. *Izvestiya Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*. № 2. T. 2. S. 50–53 [In Russian].
6. Kozyreva M.M. (2012) *Osobennosti upotrebleniya nenormativnoy leksiki i slozhnosti yeye perevoda s angliyskogo yazyka na russkii (na materiale fil'ma «Dnevnik Bridzhit Dzhons») [Features of the use of profanity and the complexity of its translation from English into Russian (based on the film "Bridget Jones's Diary")]*. *Vestnik Rossiyskogo gumanitarnogo universiteta*. № 8. S. 87-96 [In Russian].
7. Kolodyna E. A. (2013) *Vzaimodeistviye semyotycheskykh system pri formirovaniy smysla kynodialoha [Interaction of semiotic systems in the formation of the meaning of a film dialogue]*. *Dyss. Yrkut-sk. Avtoreferat*. 22 s. [In Russian].
8. Kotova I. A. (2016) *Kontsepty HEROY ta ANTYHEROY v amerykanskomu kinodyskursi: kohnityvnyy i prahmatychnyy aspekty [Concepts of HERO and ANTI HERO in American film discourse: cognitive and pragmatic aspects]* *Dys. Kharkiv*. 279 s. 34, [In Ukrainian].
9. Lavrynenko Y. N. (2011) *Stratehiy y taktyky smeny kommunikativnykh roley v sovremennom anhloyazychnom kynodyskurse [Strategies and tactics of changing communicative roles in modern English-language film discourse]*. *Dyss. Kharkov*. 260 s. [In Russian].
10. Shklovskyy B. V. *Lyteratura y kynematohraf [Literature and cinema]*. URL: <http://lib.vkarp.com> [In Russian].
11. Yarkina S. V., Kozlova Ye. A. *Lingvisticheskiye osobennosti kinodialoga [Linguistic features of a cinema dialogue]*. *Molodezhnyi nauchnyi forum: Gumanitarnyye nauki: elektr. sb. st. po mat. XXXI mezhhdunar. stud. nauch.-prakt. konf. 2016. № 2(30)*. URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/2\(30\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/2(30).pdf). [In Russian].
12. Kozloff S. (2000) *Overhearing Film Dialogue*. Berkeley; Los Angeles: University of California Press. 332 p.

FORMATION WAYS COLLOQUIAL LEXIS IN ENGLISH FILM DISCOURSE

Maslova Svitlana

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Philology Department
at the Odessa National Maritime University
Mechnikov str. 34, Odesa, Ukraine*

The article deals with the colloquial lexis producing units' key ways used in English film discourse. Its goal is to investigate the colloquial lexis lingual nature in modern English film discourse. The research's starting point is that film discourse is a reproduction process and film's perception, which the message is the several semiotic systems' mutual interaction. The article also focuses on the fact that film text is a cinema discourse textual realization, which is cohesive, complete text fragment expressed by verbal and non-verbal signs, organized according to the author's intention, using cinematic codes, fixed on a material medium, and intended for reproduction on a screen, and audience's audio-visual perception. The research's methodological basis is a film dialogues' complex linguistic analysis, which present colloquial speech at different language levels: phonetical, lexical, syntactical, and is transformed due to the author's intention. Units of colloquial vocabulary can exist in the language independently, as neologisms, or be formed on the basis of general literary language, forming new meanings or shades of meaning. In film dialogue, colloquial vocabulary includes mainly common words denoting the phenomena of life, nature, society, the world of human emotions and feelings. With the structural analysis help the ways of the studied units creation in the English-language film discourse are revealed. It has been also worked out, that colloquial lexis in film dialogues creates a characters' true image and represents different evaluative meanings. The study's results can be summarised as follows: according to their formation ways, the most commonly used colloquial lexis units in English film discourse are ready words or expressions (31.4%), though metaphorical rethinking (18.6%), shortening (10.8%), compounding (8.8%) and idiomatic expressions (8.8%) are also important colloquial lexis producing units' ways.

Key words: *colloquial lexis producing units' ways, English film discourse, film text, film dialogue.*

УДК 811.111'373.23

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.20>

ЕМОЦІЙНИЙ КОНЦЕПТ HAPPINESS В АНГЛІЙСЬКИХ ПРИЗВИСЬКНИХ НОМІНАЦІЯХ

Ніколенко Оксана Вікторівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов математичних факультетів

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

вул. Володимирська, 60, Київ, Україна

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до вивчення ономастичної лексики загалом і, зокрема, до нефіційних додаткових найменувань як антропонімічної категорії з урахуванням функціонально-семантичних, емоційно-оцінних, соціокультурологічних характеристик. У нашому дослідженні схарактеризовано прізвиська як емоційні мовні одиниці (емотиви), призначені виражати емоції адресантів і / або для емоційного впливу на адресатів, використовуючи широкий спектр мовних засобів. Вибір механізму створення прізвиськних номінацій залежить від того, яке номінативне завдання виконується під час номінації, і які мотивовані ознаки лежать в основі переосмислення. Емоційні прізвиськні одиниці передають ставлення суб'єкта до об'єкта і виражають загальнопозитивні чи загальнонегативні емоції (любви / прихильності, гордості / шани, приниження, ганьби, страху, щастя) у міжособистісному спілкуванні. Емоційні асоціації, а також їх осмислення та вербалізація у мовних особистостях, – індивідуальні, всередині певної культури, соціальної групи, люди поділяють загальноприйнятні популярні стереотипи і свідомо їх вербалізують у відповідних комунікативних ситуаціях. Емоційний концепт HAPPINESS має особливе значення і цінність для створення емоційної картини світу, що виявляємо у базових значеннях (поняттях) концептосфери англійської мови. У філософському трактуванні щастя – стан людини, який відповідає найбільшій внутрішній задоволеності умовами свого буття, повноті і свідомості життя, здійсненню свого людського призначення. У нашій роботі встановлено, що вербалізовані емоції HAPPINESS проявляються у вторинних прізвиськних іменуваннях – одиницях колективної свідомості, знань, репрезентованих низкою мовних реалізацій, що відображають культурні цінності представників англійської лінгвокультури та формуються у результаті суб'єктивної інтерпретації та регламентації чуттєвого досвіду індивіда. Маючи загальну категоріальну ознаку – вторинність номінації, прізвиська виступають як слова із другим художнім планом, як носії асоціативного фону, що викликає у свідомості комунікантів певні образи та уявлення.

Ключові слова: *емоційний концепт, емотив, емоційна оцінка, номінація, прізвиськне найменування.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Вивчення емоційних концептів є важливим напрямом лінгвістичних досліджень, адже вони відображають світогляд людини, її ставлення до предметів і явищ реальності. Емоційний концепт тлумачать як «етнічно, культурно зумовлене складно-смісловне, ментальне, як правило, лексично і/або фразеологічно вербалізоване утворення, що ґрунтується на поняттєвій основі й містить окрім поняття образ, цінність і функціонально заміщає людині у процесі рефлексії комунікації і комунікації предмети (в широкому сенсі) світу, які зумовлюють пристрасне ставлення до себе» [4, 49]. Виявляючи способи мовного втілення емоцій та моделюючи когнітивні сценарії кодування та декодування емоційно насиченої інформації у свідомості мовця, емоційні концепти класифікуються на базові (макро) концепти, що втілюють типізований синтез результатів емо-

ційно-пізнавальної діяльності мовця, та похідні (мікро) концепти, які формуються у результаті суб'єктивної інтерпретації та регламентації чуттєвого досвіду індивіда [1, 15]. Вчені аналізують різні емоційні концепти, виокремлюючи серед них первинні і вторинні. Проте на сьогодні у лінгвістів немає єдиного підходу до цієї проблеми, і виявлення емоційно-оцінних особливостей утворення англійських прізвиськ як соціально-культурного феномену у способах вираження емоцій, зокрема, сьогодні дуже актуальне.

Об'єктом дослідження є вторинні (прізвиськні) найменування осіб, що виступають засобами вербалізації емоційного концепту HAPPINESS в англійській мові, зібрані із сучасних ЗМІ, інтернет-джерел англійської мови, лінгвокраїнознавчих словників, лінгвістичних довідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу емоцій, емоційних концептів присвя-

чені праці цілої низки дослідників в галузі лінгвістики емоцій (емоціології): О. М. Красавський, О. Ю. Мягкова, А. Ортоні, Т. О. Трипольська, С. Л. Фесенко, О. Е. Філімонова, Ф. Унгерер, В. І. Шаховський та ін.

Емоції як явища психіки мають надзвичайно складну концептуальну структуру, яку можна виявити шляхом описання мовних висловів, що використовуються носіями мови для позначення і передавання емоцій [14]. Для описання певної емоції аналізують різні мовні засоби, за допомогою яких з погляду когнітивної лінгвістики здійснюється концептуалізація емоцій; як зазначає П. Е. Клобуков, «у сучасних мовах ... метафоричні та метанонімічні переноси формують особливий шар засобів вираження в мові для позначення внутрішніх (ментальних і емоційних) станів і процесів» [4, 41].

Як підкреслюють Дж. Лакофф і М. Джонсон, мовні засоби вираження емоцій здебільшого метафоричні. Емоція часто не виражається прямо, а осмислюється за образом деякої іншої системи, уподібнюючись до чогось. Наприклад, емоції щастя (*happy*) та журба (*sad*) метафорично протиставлені як верх – низ: щастя – верх, журба – низ (*happy is up, sad is down*) [6, 387–415]. При цьому, за словами Дж. Лакоффа і М. Джонсона, ця метафора має фізичну основу (людина опускає голову вниз, коли сумує, і піднімає, коли радіє).

Засобами вираження емоцій слугують і прізвиськні вторинні номінації, що утворюються в результаті складного семантичного перетворення одиниць первинної номінації, в основі якого – процеси транспозиції значення, відомі як метафора, метонімія, синекдоха. Серед усіх можливих шляхів транспозиції значення у процесі утворення прізвиськ переважають метафоризація та метонімізація. Вони зумовлені здатністю свідомості людини до сприйняття та відображення явищ, предметів тощо за допомогою інших явищ або їхніх складових.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета дослідження – виявити та описати емоційно-оцінні особливості утворення та функціонування неофіційних (прізвиськних) найменувань осіб у вираженні емоційного концепту HAPPINESS; дослідити мовні механізми, що лежать в основі побудови цих прізвиськ та функціональні аспекти їх семантики.

Завданнями роботи є виявити прізвиська-емотиви, що передають емоцію ЩАСТЯ; проаналізувати способи творення та виявити структурно-семантичні моделі прізвиськних найменувань.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За визначенням психолога І. А. Гуляс, щастя –

це емоційний стан (емоція), за якого людина відчуває внутрішню задоволеність умовами свого існування, повноту й осмисленість життя і здійснення свого призначення; усвідомлення позитивності контексту власного існування [3, 104.] Як вважає О. Д. Шмелев, щастя – це коли людині так добре, що вона не відчуває дискомфорту через якісь невдоволені бажання [13, 317]. Щастя є емоційною складовою категорії ЩАСТЯ з притаманними їй високим ступенем семіотичної насиченості та етнокультурною специфікою. Категорія щастя – багатомірне інтегративне ментальне утворення, що включає інтелектуальну загальноаксіологічну оцінку й оцінку емоційну у формі радості або задоволення. Отже, щастя належить до фундаментальних емоцій, має позитивну природу та оптимізує процес комунікації. Щастя визначаємо як суб'єктивну оцінку життя індивідумом, отже, немає об'єктивного стандарту щастя. Якщо людина думає, що вона щаслива, тож вона насправді щаслива.

В англійській мові слово *happiness* (a feeling or state of well-being and contentment) є ключовим словом-репрезентантом концепту ЩАСТЯ. Основними лексичними одиницями, які позначають цей концепт у англійській мові, є: іменники – *joy, felicity, exuberance, cheerfulness, beatitude, wellbeing, bliss, pleasure, delight, cheer, satisfaction, prosperity, ecstasy, enjoyment, elation, cheeriness, gladness, light-heartedness, high sprits, contentment, gaiety, jubilation, blessedness, merriment*, а також прикметники – *sunny, lively, gay, laughing, pleased, delighted, content, contented, thrilled, glad, blessed, blest, sunny, cheerful, jolly, merry, ecstatic, gratified, jubilant, joyous, joyful, elated, over the moon, overjoyed, blissful, rapt, blithe* [6].

До номінативних засобів вираження емоційного концепту щастя відносимо прізвиськні номінації, які експлікують емоційний стан щастя, радості, задоволеності, насолоди. Серед найбільш уживаних – прізвисько "*Happy*", з яким знаходимо цілу низку номінативів: канадський хокеїст Кларенс Генрі Дей (Clarence Henry Day), сенатор із Кентуккі Альберт Чендлер (Albert Chandler), бейсболісти Оскар Еміль Фелч (Oscar Emil Felsch) та Джон Двайт Чесбро (John Dwight Chessbro), ще один сенатор Гьюберт Горатіо Гамфрі (Hubert Horatio Humphrey) тощо. Цікаво, що прізвисько "*Happy*" Кевін Харвік (Kevin Harvick) дістав лише після того, коли сам змінився у краший бік: перестав вибухати гнівом на членів команди, почав брати участь у благодійних заходах і оголосив про створення сім'ї. Очевидно, що саме

народження дитини ошчасливило американця так, як не могли численні перемоги в автомобільних перегонах (NASCAR) [1]. У наведеній номінації образ щасливої людини формується за допомогою дескриптивно-оцінного прикметника *happy*, який позначає експресивно позитивну конотацію цього імені.

Титул найщасливішого отримав американський президент Рональд Рейган – *The Most Happy Fellow*. Меліоративно конотативне значення імені з'явилося як результат успішної діяльності на посаді президента і тривалого та щасливого шлюбу.

Ще один американський політик Альберт Чендлер (Albert Benjamin Chandler) був також номінований прізвиськом "*Happy*", зокрема, і завдяки своїй веселій вдачі. Саме такий позитивний настрій допоміг йому стати губернатором штату Кентуккі і бути пошанованим у баскетбольній Алеї слави як комісар баскетболу.

Без сумніву, щасливими є й ті, хто дістав найменування "*Sunny*", бо прикметник *sunny* є синонімом до *happy* і називає так людину, яка світиться, як сонце, і перебуває в доброму гуморі (*sunny* – bright, happy and friendly) [2]. Так, американський політик Джеймс Рольф (James Rolph), який був мером Сан-Франциско впродовж одинадцяти років, мав вторинне ім'я "*Sunny*". Такому тривалому служінню допомагала життєрадісність та незмінна усмішка політика. Миролобний, набожний характер у дитинстві дав підстави рідним назвати Джеймса Августина Джойса (James Joyce) "*Sunny Jim*". З роками характер найвпливовішого ірландського письменника ХХ століття погіршувався, відповідно меліоративні прізвиська змінювалися на дерогативні "*Half-past six*," "*Gussie*," "*Kinch*," "*The Bard*" and "*Herr Satan*", демонструючи високий ступінь залежності меліоративної емоційної оцінки від різних екстралінгвістичних факторів [5].

Відданий служінню народові, мудрий, оптимістичний Леонард Джеймс Каллаган (Leonard James Callaghan), політик-лейборист, прем'єр-міністр Великобританії з 1976-го до 1979 р., відомий також афективними прізвиськами *Sunny Jim*, *Gentleman Jim*, *Lucky Jim*, *Big Jim*. Він ніколи не забував про своє походження з низів і навіть хизувався прізвиськом, яким його нагородили люди. "When Britain's 50th prime minister, James Callaghan, arrives in Washington this week, he will discover that he and President Jimmy Carter have much in common. Both are Baptists, have taught Sunday school, are owners of prosperous farms, live simply and like to retire early. Both were once regarded as outsiders by

fellow politicians and are pragmatic and adept at backstage maneuvers. Callaghan even flaunts a sort of down-home folksiness, typified by his nickname – "*Sunny Jim*" [4]. Наведена номінація, що утворилася на основі асоціативних уявлень про характер та поведінку людини, експлікується позитивно-оцінним прикметником *sunny*, відтворюючи емоцію щастя.

Про добрий настрій, а отже, і емоційний стан вдоволення життям свідчать найменування "*Sunny*" бейсболіста Джеймса Ботомлі (James Leroy Bottomley), джаз-музиканта Джеймса Мюррея (James Marcellus Arthur Murray) та багатьох інших. Чудовий настрій, радість сприйматимемо як стимули-репрезентанти емоційного концепту HAPPINESS. Так, патрульний поліцейський Алан Філбі (Alan Filbee) отримує радість сам та дарує перехожим містечка Велінгтон, витанцювуючи бугі-вугі на посту. Свою неординарну поведінку він пояснює так: "I love making people happy. When I see people waving happily, that's better to me than WestHam winning the FA cup!" [3]. Вдячні жителі нагородили місцеву зірку прізвиськом *Jolly Lolly*. Друга частина прізвиська *lolly*, очевидно, походить від лексеми *lollipop* (льодяник). Асоціативно танцюючий поліцейський нагадує саме льодяник, звідси метафоричне перенесення.

Зауважмо, що етимологічний словник англійської мови подає іменник "happiness" як похідний від прикметника "happy" + "ness", а прикметник "happy" як похідне від іменника "hap" "удача, шанс" ("chance, fortune") + "-y". Відповідно, "happy" означає "lucky", favored by fortune, prosperous" ("щасливий, під захистом фортуни/долі, заможний) [2]. Тому прізвиськну номінацію *Lucky* вважатимемо такими, що також позначають концепт щастя. Луцій Міліндур Lucius Venable Millinder "*Lucky*", хоча сам не писав музики і не вмів грати на жодному музичному інструменті, приносив удачу групам, що їх організував. Прізвисько "*Lucky*" для джаз-тенора та саксофоніста Елі Томпсона (Eli Thompson) є скоріше визнанням таланту, досягнень, аніж свідченням його долі.

Американський злочинець сицилійського походження, один із лідерів організованої злочинності в США, Чарльз Лучано (Charles Luciano), відомий за прізвиськом "*Lucky*", став справжньою знаменитістю і негласним господарем Нью-Йорка. І те, що він, один із небагатьох гангстерів, помер своєю смертю, свідчить про певну фортуна як для злочинця. У наведеному прикладі емоційне значення є компонентом денотативної структури оцінної лексеми "lucky" і позначає експресивно позитивну оцінку цієї номінації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вербалізація емоційного концепту HAPPINESS здійснюється номінативними одиницями англійської мови, у нашому випадку прізвиськами-емотивами, що актуалізують емоцію HAPPINESS, виражаючи експресивно позитивне ставлення номінаторів до окремих представників англомовної спільноти. У результаті лінгвістичного аналізу встановлено, що прізвиська, які відтворюють емоційний концепт HAPPINESS, представлені лексемами меліоративної емоційної оцінки. До лінгвістичних засобів вираження емоційності відносимо дескриптивно-оцінні прикметники та іменники та стилістично маркованими оди-

ницями, серед яких переважають метафори. Широке використання носіями англомовної лінгвокультури прізвиськних найменувань для репрезентації емоції HAPPINESS вказує на значущість концепта для соціального, культурного життя та ціннісної картини світу англійців.

Проведене дослідження свідчить про подальшу потребу поглибленого вивчення емоційних концептів англомовної лінгвокультури з урахуванням когнітивних процесів, психологічних процесів і стратегій та аналізу засобів їхнього вираження на фонетичному, морфологічному (граматичному), лексичному та стилістичному рівнях англійської мови, а також опису їх реалізації в тексті та мовленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винарская Е. Н. К проблеме базовых эмоциональных концептов. Вестник Воронежск. гос. ун-та. Серия : «Лингвистика и межкультурная коммуникация». 2001. № 2. С. 12–16.
2. Гіряк О.Г. Емоція гніву у сучасній емотивній лексиці: Теоретичний аспект. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 5, 2019, DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-5>, URL: http://www.philologyjournal.lviv.ua/archives/6_2019/6_2019.
3. Гуляс І.А. Феномен щастя: аксіопсихологічні аспекти. *Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ*. Т. XII, Ч. 4., 2010. С. 103–109.
4. Клобуков П. Е. Метафора как концептуальная модель формирования языка эмоций. *Язык. Сознание. Коммуникация*. М., 1997. Вып. 2. С. 41-47.
5. Красавский Н. А. Динамика эмоциональных концептов в немецкой и русской лингвокультурах : автореф. дисс. ... д. филол. н. Волгоград, 2001. 40 с.
6. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем. *Теория метафоры* / общ. ред.: Н. Д. Арутюнова, М. А. Журина; пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. 1990. С. 387–415.
7. Мягкова Е. Ю. Эмоциональная нагрузка слова: опыт психолингвистического исследования: Монография. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1990. 110 с.
8. Ортони А., Клоур Дж., Коллинз А. Когнитивная структура эмоций. *Язык и интеллект*. Сб. статей. М., 1996. С. 314 – 381.
9. Трипольская Т. А. Языковые механизмы эмоциональной и оценочной интерпретации действительности. *Проблемы интерпретационной лингвистики* : сборник научных трудов. Новосибирск : НГПУ, 2000. С. 14-27.
10. Фесенко С. Л. Лингвокультурологическая специфика эмоциональных концептов. *Композиционная семантика*: мат-лы третьей междунар. школы-семинара по когнитивной лингвистике, (18– 20 сентября 2002 года). Тамбов, 2002. Ч. II. С. 64–67.
11. Филимонова О. Е. Категория эмотивности в английском тексте (когнитивный и коммуникативный аспекты): дис. ... докт. филол. наук / РГПУ им. А. И. Герцена. СПб., 2001.
12. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. М. : Изд-во ЛКИ, 2008. 208 с.
13. Шмелев Д. Н. Внешние и внутренние факторы семантического развития. Основные типы семантических изменений в современном русском языке. *Русский язык и советское общество: Социолого-лингвистическое исследование*. М.: Наука, 1968. С. 92-128.
14. Lakoff G. The cognitive model of anger inherent in American English / G. Lakoff, Z. Kövecses. *Cultural models in language and thought*. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1987. P. 195–221.
15. Ungerer F. The linguistic and cognitive relevance of basic emotions. *Current approaches to the lexicon* / eds. : R. Dirven, J. Vanparys. Frankfurt am Main, etc. : Peter Lang, 1995. P. 85–209.
16. Whissell C. Sound and Emotion in Given Names. *Names*. 2001. Vol. 49, № 2. P. 97–120.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. AL.com.sports [Electronic resource]. – Access mode: http://www.al.com/sports/index.ssf/2012/02/kevin_harvick_is_finally_livin.html
2. Cambridge Dictionary Online [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.youtube.com/watch?v=yX5o2lYgt0A> : <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british>

3. Derbyshire Time [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.derbyshiretimes.co.uk/news/jolly-lolly-of-old-whittington-1-6451338>
4. People [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.people.com/people/archive/article/0,,20067516,00.html>
5. Washington Post [Electronic resource]. – Access mode: www.washingtonpost.com/...james-joyce.../gJQ...
6. Thesaurus.com [Electronic resource]. – Access mode: <http://thesaurus.com>

REFERENCES

1. Vinarskaya E. N. (2001). K probleme bazovyh emotsionalnyh kontseptov. [To the problem of basic emotional concepts]. Vestnik Voronezhsk. gos. un-ta. – Seriya : «Lingvistika i mezhkulturnaya komunikatsiya». № 2. [in Russian].
2. Hirniak O.G. (2019). Emotsiya gnivu u sychasnyy emotivniy leksitsi: Theoretical aspect. [Anger emotion in modern emotional lexicon]. Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety "Philological Periodical of Lviv". № 5, DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-5-5>, URL: http://www.philologyjournal.lviv.ua/archives/6_2019/6_2019 [in Ukrainian].
3. Gulias Г. А. (2010). Fenomen schastia: aksiopsiholohichni aspekty. [Phenomenon of Happiness: the axiopsychological factors]. Zbirnyk naykovykh prats' instytutu psiholohii im. G.S. Kostiuka NAPNU. – V. XII, P. 4. [in Ukrainian].
4. Klobukov P. E. (1997). Metaphora kak kontseptualnaya model' phormirovaniya yazyka emotsij. [Metaphor as a conceptual model of forming the language of emotions]. *Yazyk. Soznanie. Kommunikatsiya*. M., Vyp.2. [in Russian].
5. Krasavskij N. A. (2001). Dinamika ehmocional'nyh konceptov v nemeckoj i russkoj lingvokul'turah [The dynamics of emotional concepts in German and Russian linguistic cultures]: avtoref. diss. ... d. filol. n. Volgograd, 2001. 40 s. [in Russian].
6. Lakoff G. (1990). Metafory, ktorimy my zhivem. [Metaphors that we live by] G. Lakoff, M. Johnson // *Teorija metaphory* / obsch. red.: N. D. Arutiunova, M. A. Zhurinskay ; [per. s ang., fr., nem., isp., pol'k. yaz.] [in Russian].
7. Miahkova E. Y. (1990). Emotsional'nay nagruzka slova: opyt psihologicheskogo isledovaniya. [Emotional word challenge]. Monographia. – Voronezh : Izd-vo Voronezh. un-ta [in Russian].
8. Ortoni A., Clour J., Collins A. (1996). Kognitivnaya Struktura Emotsij. [Cognitive structure of emotions]. *Yazik i intelekt. Sb. statej*. M. [in Russian].
9. Tripol'skaya T. A. (2000). Yazykovye mehanizmy emotsional'noy i otsenochnoy interpretatsii dejstvitel'nosti. [Language mechanisms of emotional and evaluation reality interpreting]. *Problemy interpretatsionnoy lingvistiki: sbornik nauchnykh trudov*. – Novosibirsk : NGPU [in Russian].
10. Fesenko S. L. (2002). Lingvokul'turologicheskaya spetsifika emotsional'nykh kontseptov [Lingual Cultural Particularity of Emotional Concepts. Compositional Semantics] S. L. Fesenko // *Kompozitsionnaya semantika [Compositional Semantics]: [mat-ly tret'ei mezhdunar. shkoly-seminara po kognitivnoi lingvistike, (18–20 sentyabrya 2002 goda)*. – Ch. II [in Russian].
11. Filimonova O. E. (2001). Kategorija emotivnosti v anglijskom tekste (kognitivnyj i komunikativnij aspekty) [Category of emotiveness in the English text]: diss. ... dokt. philol. nauk / RGPU im. A. Gertsena. SPb. [in Russian].
12. Shahovskiy V. I. (2008). Kategorizatsia emotsij v leksiko-semanticheskoy sisteme yazika. [Categorization of emotions in the lexico-semantic language system – M. : Izd-vo LKI. [in Russian].
13. Shmelev D. N. (1968). Vneshnie i vnutrennie faktory semanticheskogo razvitiya. Osnovnye tipy semanticheskikh izmenenij v sovremennom ruskom yazyke. [Inner and outer factors of semantic development]. *Ruskiy yazik i sotetskoe obschestvo: Sotsiolo-ho-lingvisticheskoe isledovanie*. – M.: Nauka [in Russian].
14. Lakoff G. (1987). The cognitive model of anger inherent in American English / G. Lakoff, Z. Kövecses. *Cultural models in language and thought*. Cambridge : Cambridge Univ. Press.
15. Ungerer F. (1995). The linguistic and cognitive relevance of basic emotions / F. Ungerer // *Current approaches to the lexicon* / eds. : R. Dirven, J. Vanparys. – Frankfurt am Main, etc. : Peter Lang.
16. Whissell C. (2001). Sound and Emotion in Given Names. *Names*. – Vol. 49, № 2.

EMOTIONAL CONCEPT OF “HAPPINESS” IN ENGLISH NICKNAME NOMINATIONS

Nikolenko Oksana Viktorivna

PhD in Philology,

Associate Professor at the Foreign Languages Department of Mathematical Faculties

Institute of Philology of the Taras Shevchenko Kyiv National University

Str. Volodymyrska, 60, Kyiv, Ukraine

In modern linguistics there is a growing interest in the onomastic vocabulary study in general and, in particular, in informal additional names as an anthroponymic category, taking into account functional-semantic, emotional-evaluative,

socio-cultural characteristics. In our study, nicknames are characterized as emotional language units (emotives) designed to express the recipients emotions and/or to emotionally influence the recipients, using a wide language tools range. The creation nickname mechanism choice nominations depends on what nominative task is performed during the nomination, and what motivated features underlie the rethinking. Emotional nicknames convey the subject's attitude to the object and express generally positive or generally negative emotions (love / affection, pride / honor, humiliation, shame, fear; happiness) in interpersonal communication. Emotional associations, as well as their comprehension and verbalization in linguistic personalities – individual, within a certain culture, social group, people, share common popular stereotypes and consciously verbalize them in appropriate communicative situations. The emotional concept of HAPPINESS has a special meaning and value for creating an emotional world picture, which we find in the basic conceptsphere English language meanings (concepts). In the philosophical interpretation, happiness is the human state, which corresponds to the greatest inner satisfaction with the existence conditions, life's fullness and consciousness, the human realization purpose. In our work it is analyzed that verbalized HAPPINESS emotions are expressed in secondary nicknames – collective consciousness units, knowledge, represented by a linguistic realizations number that reflect the cultural English-speaking linguistics values and are formed as a result of subjective interpretation and regulation. Having a common categorical feature – the secondary nomination, nicknames act as words with a second artistic plan, as associative background carriers, which evokes in the communicators' minds certain images and ideas.

Key words: emotional concept, emotive, emotional evaluation, nomination, nickname.

УДК 821.161.2.09

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.21>

ГНОСЕОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ ПЕРСОНАЖІВ У РОМАНІ АНДРЕАСА ЕШБАХА «ВІДЕО ІСУС»

Нестерук Сніжана Миколаївна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та історії світової літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
вул. Степана Бандери, 12, Рівне, Україна

Залевська Оксана Анатоліївна

старший викладач кафедри теорії та історії світової літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
вул. Степана Бандери, 12, Рівне, Україна

Залевська Анна Євгенівна

магістрантка другого курсу факультету філології
Рівненського державного гуманітарного університету
вул. Степана Бандери, 12, Рівне, Україна

У статті досліджено гносеологічні моделі персонажів і показано процес формування християнського шляху "Homo credens" через соціальний та духовний аспекти буття героїв. Встановлено, що роман Андреаса Ешбах «Відео Ісус» має таку структуру дії: надзвичайна подія – пошук істини – підозра – розкриття/саморозкриття змови – нова підозра. Неймовірне сюжетне припущення (подорож із теперішнього у майбутнє) допомагає автору довільно конструювати презентовану реальність і звільнити поведінку героїв від будь-яких кліше. Шлях героїв – це не лише несподівані відкриття, розслідування таємниць, це насамперед рух від атеїзму до віри, боротьба з таємничими силами, ініціація.

Категорія «параноїдального суб'єкта» сприяє організації сюжету, ініціює механізм диференціації артефакта, спосіб і логіку пояснення гіпотетично сформованого образу. Поліфонізм версій призводить до того, що «об'єктивність» стає інструментом не пізнання реальності, а її конструювання. Більшість героїв моделюють та візуалізують відображення декількох точок зору, свідомо адаптуючи деталі археологічного пазлу до інтересів медіамагната.

У ході аналізу тексту доведено, що мотив пошуків відео – це етап посвяти героя у віруючого ("Homo credens"). Код-подією, що ініціює наратив посвяти, стає відвідування монастиря Негев. Гіпотетична подорож у часі допомагає моделювати аберацію протообразу Христа. Героєве постхристиянське уявлення про Ісуса, легко співвідноситься з образом, що формувався завдяки апокрифічним забороненим Євангеліям, й корелює з маскультурними канонами опису зовнішності хіпі.

З'ясовано, що «повторюваність» особи Боголюдини, його ідентичність «по плоті» відповідно до сакрального змісту євангельських текстів веде не до «заперечення» власного «я», а до «порятунку» душі героя. Презентований образ Христа засвідчує, що персонаж завершив процес ототожнення себе з історією церкви як континуумом і обрав спосіб інтерпретації подій. Для героя категорія «віри» співвідноситься з такими іпостасями, як щабель пізнання й сприйняття буття, як регулятор соціального життя, як основа сприйняття світу, як шлях життя.

Ключові слова: протообраз, аберація, візуалізація, хіпі, перформативний акт, інтеріоризація, «віра-судження», «віра-прагнення».

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Релігійність в наші дні – надзвичайно розмитий і дифузний феномен. Однак сучасна художня література – це наочна ілюстрація особливої моделі релігійності, яка базується на ідеях плюралізму, синтезу й еkleктизму. У ХХ та ХХІ столітті романи про Христа стали результатом остаточної секуляризації суспільства. Народження на стику теології,

філософії, історії та літератури романів-апокрифів, романів-андрогінів, конспірологічних романів оформилося як особлива жанрова модифікація, що пропагує авторську поетику й дозволяє запропонувати нетипову візію світу. Сприйняття євангельських подій в якості історичних фактів чи християнських міфів змінюється конструюванням альтернативних історій про Христа з неминучою белетризацією євангельського сюжету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інтерес до христологічної тематики спорадично виявляють культурологи, мистецтвознавці, історики, релігієзнавці. Так, М. Теплих у кандидатському дослідженні «Феномен когнітивної віри в науковому пізнанні: досвід гносеологічного аналізу» [3] номінує основні методологічні парадигми феномену віри; розробляє авторську модель феномену віри; знаходить варіанти рефлексії віри в типах наукової раціональності. Продовжує роздуми про категорію «віри» Ю. Платонова, яка доводить, що релігійна сутність віри – це різновид відношення людини до дійсності; філософія у розвідці описує якості нерелігійної та релігійної віри; узагальнює типові риси “*Homo credens*” і “*Homo fidens*” [2].

Інший пласт наукової проблеми репрезентує зарубіжна історіографія, котра пропонує цікаві роботи про Христа та його послідовників. Зокрема, пригадаємо книгу «Життя Ісуса» Ф. Моріака, в якій здійснено аналіз західноєвропейської традиції зображення євангельських героїв. Автор дійшов висновку, що для католицького типу духовності властиві чуттєвість, душевність, екзальтація релігійних переживань, котрі приводять до переважання земного, людського начала над вищим, божественним [1]. Доповнив та розширив тези попередника американський дослідник Роберт М. Прайс серією книг: «Розбір Ісуса» (2000), «Неймовірно зменшується син людини» (2003), «Ісус помер» (2007) і «Теорія міфу про Христа і її проблеми» (2011). Науковець поставив під сумнів історичність Ісуса й проголосив, що Христос в Новому Заповіті – збірний образ, з якого можна відтворити широкий спектр історичних Ісусів [3].

Узагальнюючи короткий огляд публікацій можемо констатувати, що коло запропонованої проблеми концентрується довкола двох аспектів: по-перше, формування поняття віри як філософської, релігійної, культурної константи, по-друге, створення можливостей та підходів для аберантного декодування христологічних текстів й образу Христа зокрема.

Мета розвідки зосереджена довкола розгляду гносеологічної моделі персонажа. Для досягнення мети визначено наступні завдання: проаналізувати специфіку світогляду «паронаїдального» героя, показати шлях руху персонажа до статусу віруючого (“*Homo credens*”).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Андреас Ешбах професійну кар’єру розпочав в середині ХХ століття з вивчення авіаційної й космічної техніки, далі працював програмістом і

врешті реалізував себе як письменник. У знаменитому романі «Відео Ісус» (“*Das Jesus Video*”), що був опублікований у 1998 році, автор з жанрової точки зору суміщає ознаки конспірологічного, детективного, наукового, фантастичного, авантюрно-пригодницького твору та альтернативної історії. Вже в процесі читання помітно, що обов’язковими елементами конспірологічного нарративу роману «Відео Ісус» є: фабула пошуку, викриття теорії змови, гостросюжетна композиція (із втечами, грою в хованки), нарація підозрілого суб’єкта, біполярна система персонажів, образи «культури масліту».

Фабула роману розгортається довкола археологічних розкопок при Бет Хамеші (Ізраїль). Студент-вундеркінд двадцяти чотирьох років, Стівен Корнеліус Фокс, неодружений герой-дослідник, який народився в штаті Мен (США), за сумісництвом власник фірми, що розробляє програмні продукти, знаходить в двотисячолітній могилі американську інструкцію для користування відеокамерою. Подальший квест подій зв’язаний з пошуком самої відеокамери, прочитанням таємничого листа незнайомця, розшифруванням історії монастиря в пустелі Негев, розкриттям таємниці латинського середньовічного трактату про дзеркало, котре відбиває лик Спасителя. Весь цей шлях – це не лише несподівані відкриття, розслідування таємниць, це насамперед рух від атеїзму до віри, боротьба з таємничими силами, ініціація героїв.

Загальновідомо, що відступ від встановлених догматів і християнських традицій в художньому творі найпростіше реалізувати через неімовірне сюжетне припущення (у даному випадку подорож із теперішнього у майбутнє). Незнайомець, як згодом дізнається читач, попаде в зону простору, де закони часу спотворюються. Приклади подорожей в минуле розлого представлені в художній літературі, серед найбільш відомих виділяються: Чарльз Діккенс “*A Christmas Carol*”, П’єр Бойтард “*Paris avant les homes*”, Едвард Мітчел “*Годинник, який йшов назад*”, Герберт Веллс “*Хронічні аргонавти*” та “*Машина часу*”, Марк Твен “*Янки з Коннектикуту при дворі короля Артура*”. Подібну практику обирає німецький автор, позаяк у такий спосіб має можливість довільно конструювати презентовану реальність і звільнити поведінку героїв від будь-яких кліше.

У тексті А. Ешбаха вимальовується така структура дій: надзвичайна подія – пошук істини – підозра – розкриття/саморозкриття змови – нова підозра. Основним елементом, що організовує сюжет роману німецького письменника, на нашу думку, є категорія суб’єкта.

Оскільки ми маємо справу з латентною теорією змови, то неминуче стикаємося з баченням «параноїдального» суб'єкта. Таким персонажем у творі виступає Джон Каун. Він – ділова людина, котра має талант бізнесмена. Преса декілька років поспіль іменує суб'єкта абсолютним генієм. Дієвість та менеджерські якості в характеристиці героя доповнюють портрет мецената: «...этакой достойной всякого поклонения смесью беспощадного интеллекта и безудержной пробивной способности. Этим человеком не уставали восторгаться газеты всего мира: он был прототипом менеджера XXI века» [8, 121].

Джон першим висуває припущення про подорож у часі, намагається за допомогою різних людей (професора Гутьєро, письменника-фантаста Петера Ейзенхардта, археолога Уілфорда-Сміта, дослідника Стівена Фокса) зібрати всі факти воедино й вибудувати цільну концепцію. Як зазначає письменник: «Он работал, боролся и трепетал исключительно ради этой цели: совершить прорыв, преодолеть мёртвую точку и превратить доверие своих инвесторов в звонкую монету» [8, 154].

Під час розкопок Джон Каун, як «параноїдальний суб'єкт», як несвідомо дорефлексійний суб'єкт [4] шукає механізм диференціації артефакта, а також спосіб і логіку пояснення гіпотетично сформованого образу. Механізм цей ризоматично то оголюється, то обростає новими версіями. За ситуації зникнення/появи окремих артефактів (документ, текст якого після відповідних просвічувань зникає) стає очевидна хиткість і проникність кордону між художнім зображенням, котре залишає простір для вільного трактування та об'єктивним фіксуванням фактів дійсності.

Тасмніча знахідка в ареалі 14 ставить суб'єкта перед доконаним фактом – це найбільша сенсація всіх часів. Але така ситуація актуалізує й головне питання: як людина з майбутнього опиняється в минулому. Бажання розкрити головоломку породжує різні стратегії тлумачення, які враховують ступінь достовірності й практику репрезентації ідей. Поліфонізм версій призводить до того, що «об'єктивність» стає інструментом не пізнання реальності, а її конструювання. Більшість із запрошених вчених, письменників моделюють та візуалізують відображення декількох точок зору, свідомо адаптуючи деталі археологічного пазлу до інтересів медіамагната.

Запрошуючи до співпраці німецького фантаста Ейзенхардта, Джон Краун пояснює свій вибір тим, що письменник, котрий працює в жанрі наукової фантастики, не повинен воло-

діти почуттям реальності. Адже у такого автора немає шансів опублікувати свій роман-шедевр. На переконання спонсора розкопок фантазер: «... должен быть художником, истинным артистом; в царстве невозможного, абсурдного, противоречащего здравому смыслу; он должен чувствовать себя, как в собственном доме, он должен не отставать от своей мысли, идущей окольными путями, должен повелевать временем и пространством, нарушать все правила, если потребуется, для него не должно быть ничего невозможного» [8, 5].

Отож, головним принципом побудови гіпотетичного візуалізованого наративу стає розкриття суб'єктивності фактів, спосіб конструювання образів, сприйняття їх реципієнтом-замовником. Суб'єктивність і легітимність отриманих фактів дійсності мають пряме відношення до того, що називається перформативним актом. Коли мова заходить про перформативний акт варто пригадати теорію моленних актів Джона Л. Остіна та Джона Р.Сьорля. Відповідно до трактувань вчених, людина не тільки описує реальність, але й може чинити на неї вплив за допомогою перформативних висловлювань. У перформативному акті ключовим є не зміст, а дія та вироблений ефект. Перформативність, як властивість мови, веде до радикальної деконструкції, і змінює наші уявлення про функціонування мови, про поняття істини загалом [9].

Правда з часом, у американського мільйонера, визріває нова ідея: обміняти відео на землю під церковними спорудами й тоді: «...ему, Джону Кауну, с этого часа только и оставалось бы, что сгребать в карман арендную плату вплоть до Страшного суда. Хо-хо! Вот это будет сделка! Ему пришло в голову множество людей из его круга, которые просто сдохнут, когда узнают об этом. Кто-то из-за того, что считает себя истым католиком, а кто и из зависти» [8, 164].

У будь-якому конспірологічному романі роль конспіролога подвоюється (або навіть потроюється) в плані суб'єктної організації оповіді. Функції збирача, дослідника і викривача теорії змови виконує не тільки герой-суб'єкт, але й наратор, який об'єднує воедино факти як окремі документи. Серед таких нараторів виділяється постать Стівена Фокса.

Сюжет розпочинається як зіткнення Стівена Фокса з незрозумілим фактом – у могилі із рештками людини знаходиться полотняний мішечок. Через дослідження скелету незнайомця, розшифрування прихованого послання, пошук відеокамери окреслюються головні мотиви роману: сила грошей, продаж артефактів,

наявність таємних організацій, боротьба за верховенство релігійних ідей, віра vs безвір'я і т.п. Щоправда, герой не стає борцем з підпільною організацією, а сам проходить ініціацію та вступає в ряди прибічників «таємного відео». Таким чином, можна стверджувати, що панівною у автора виступає форма конспірологічного роману (підвид роману-посвяти, в якому персонаж переходить на сторону ворога і стає конспірологом зсередини).

Несподіване везіння, войовнича атеїстична свідомість вже з перших сторінок роману спонукають молодого дослідника включитися в процес пошуку артефактів та стати творцем культурних цінностей. Боротьба за першість з мультимільйонером Кауном породжує динаміку в розвитку фабульного тексту, інкорпорує конкуренцію гіпотез і змінює уявлення про цінності, на котрих виховувалися покоління йому знайомих людей. Єврейка Юдіф, котра належить до народу, що має двохтисячолітню історію, застерігає героя: «— *Есть вещи, которых ты ещё не понял. И одна из них состоит в том, что в жизни есть кое-что поважнее, чем стремление всегда выигрывать.*

— *Ах, вон как?* — *мрачно ответил Стивен. — Кто тебе оказал такую глупость?*

— *Ты ведь хочешь всего лишь доказать, что ты умнее Джона Кауна, великого менеджера*» [8, 357]. Під кінець роману Стивен зі злостивого й нетерплячого атеїста перетворюється у справжнього віруючого, підпільного фанатика, який пізнав таємницю відео.

Виходячи з положення психоаналітичного трактування сутності релігії З. Фройдом, релігія виникає там, де народжується страх. Постає Стивена у цьому плані пряма ілюстрація поданої тези. Ось як автор сугестивно нарощує незаповнену лакуну героєвих фрагментарних знань та спогадів про Спасителя. Вже при пошуку на комп'ютері слів Ісус Христос відчув, що: «*Что-то тяжёлое, мрачное, казалось, сгущалось внутри его тела. От этого сгустка исходила некая угроза и чернота. И снова воспоминания. Об огромном кресте, который грозно нависал над маленьким Стивеном, на кресте была распята нечеловечески большая фигура с искажённым от боли лицом, глядевшая сверху прямо на него. О смутных призывах, которые оставались пугающе непонятными, когда он был вынужден их слушать и кивать головой; лишь много позже, когда он впервые поцеловал девушку, они снова явились ему в виде устрашающих внутренних голосов, как будто годами подстерегали этот момент, как бомбы замедленного действия на дне его подсознания*» [8, 192].

Якщо релігія провокує страх і тим самим посилює невроз, то, отже, релігія є тотальний психічний розлад [5].

«Одержимість» героя та заперечення реальності буття Бога спровоковані не лише рештками скелета знайденої людини, а й взаєминами з батьком (батьками). Амбівалентне відношення до реального батька (батьків) породжує під час розкопок дилему, що несподівано розхитує «войовничий атеїзм» Стивена: «*Представление, что Иисус, о котором говорится в церквах, на уроках богословия, в Священном Писании и в молитвах, мог на самом деле никогда не существовать, что все они попали под влияние мифа, что этот Иисус на самом деле был не более реален, чем рождественский Дед Мороз, якобы приносящий детям подарки, — показалось ему чистой издёвкой. И разве это не удивительно? Стивен, который на вопрос об отношении к религии без колебаний ответил бы, что религия его не интересует, а интересуется только реальная жизнь, что вера, в которую он был крещён в юном детстве, давно снята со счёта и оставлена в прошлом. Что его можно было бы определить, как внедогматичного гуманиста. Который пытается поступать правильно. Стараётся жить прилично. И быть хорошим, но в меру и не бесцельно. И вот теперь это его так занимает. Возможно, он боролся с образом Христа в себе гораздо ожесточённее, чем сам осознавал*» [8, 367]. Герой доходить висновку, що боротьба з проекцією Бога була несвідомо жорстокою та фанатичною.

Відомо, що атеїзм та віра, як системи духовних цінностей, визначають ставлення людини до явищ природи, до себе як культурної особистості. Ключовими детермінантами концепції формування християнського шляху “*Homo credens*” є природний, соціальний і духовний аспекти буття. Кожен з зазначених елементів передбачає пофазне ділення життя людини (переджиття, життя, постжиття). Стивен-“*Homo credens*” впевнений, що релігія немає нічого спільного з дійсним життям і з тим світом, який він бачить довкола себе. Адже як дослідник, він спостерігав дивовижні чудеса під мікроскопом чи в телескоп, і в порівнянні з цими чудесами релігійне світобачення здається йому обмеженим. Відтак релігія зникла з життя героя, як зникла віра в різдвяного Діда Мороза, в ельфів, тролів, в лелек, що приносять дітей.

Виходячи з православної антропології, кожна людина несе в собі образ Божий та вагу перворідного гріха, що відбиваються на її внутрішньому світі. Однак іншою складовою є

те, що колективний досвід передається через виховання, й з часом інтеріоризується культурою. Саме тому в процесі соціалізації людина засвоює базові принципи соціального архетипу через систему цінностей та ідей культури. Цей процес автор описав таким чином: «*Какое-то время он задавал вопросы, но ответы не удовлетворяли его, а когда он начал дискутировать, то обнаружил, что те, кто считал себя вправе давать ответы, были не готовы к дискуссии – поскольку они уже знали, потому что верили, и всякий раз, когда он указывал им на какое-нибудь противоречие, ему на голову дубиной обрушивался аргумент, что, мол, не сомневаться надо, а верить. И, в конце концов, он перестал искать во всех этих недопустимых допущениях скрытый смысл, которого, по его ощущению, там попросту не было*» [8, 195]. Загальноприйнятої віри в Бога для Стівена Фокса недостатньо, і він створює адаптований варіант власної релігії.

У роботі «Я і Воно» З.Фройд показує механізм конструювання Я як форми уявлення. Психотерапевт зазначає: «ми створили собі уявлення про зв'язок організації душевних процесів в одній особистості і позначаємо його як Я цієї особистості» [6, 184]. Щоб розібратися у конструюванні уявлень про Стівена-“*Homo credens*” автор повертається в минуле й простежує ситуацію, коли релігія ще була «недиференційованим досвідом» персонажа. Наприклад, у чотирнадцять років одним з індикаторів релігійно-світоглядного хаосу героя виступає незрозуміла історія про вагітність однокласниці Мері-Лу. Ніхто не пояснив підліткам феномен, як під час любовних ігор з хлопцем їхня однокласниця завагітніла, і при цьому залишалася незайманою. Або з іншого боку, спогад про друга Ніка Фостера, що потонув у звичайний осінній день. Десятирічний хлопчик впав в озеро, вдарився головою і втратив свідомість. Відтоді герой переконаний: Бог – це інстанція, до якої звертаєшся, коли не можеш впоратися сам, і вона не допомагає.

Ключовими характеристиками “*Homo credens*” є наступні: віра, як динамічний стан пошуку Бога, бажання «зустрічі» через особистий релігійний досвід, прагнення до божественної благодаті. Ступінь же релігійності, прояви віри насамперед зумовлені темпераментом, соціальним середовищем, а також глибиною духовного життя [2]. Часткове неприйняття канонів, релігійних цінностей, на думку персонажа, розпочалося із його власної сім'ї та стало квінтесенцією тривалого процесу формування внутрішньої переконаності батьків, джерелом

розвитку культури суспільства загалом: «*Всё своё детство он наблюдал, как люди двоедушны по отношению к Богу. Его собственные родители и по сей день изображают набожных людей, насколько это принято в обществе, на самом же деле ведут жизнь, на которой никак не сказывается учение религии, к которой они принадлежат. Быть хорошим христианином означает ходить в церковь на Рождество и жертвовать на благие дела, если некуда деваться, но и то лишь столько, чтобы не злить соседей*» [8, 367-368]. Агностицизм роздуми героя про поведінку рідних людей свідчать, що релігія, в якій відбувалося формування його віри була створена для підтримки морального обличчя індивіда й правил поведінки суспільства зокрема.

Конфронтацію сутності «віри-судження» та «віри прагнення» в житті знайомих і батьків герой подає через образ парасольки. За їхніми уявленнями, у хорошу погоду про парасольку взагалі не думаєш, а згадуєш про неї, тільки коли починається дощ. Дана метафора корелює з тезою про те, що релігія за виключних умов пробуджує найдавніший інстинкт людини – самозбереження.

Прикметно, що ще австрійський психоаналітик З.Фройд вважав віру природним психологічним захистом, від протекції котрої важко позбутися. На думку вченого, релігія виникла з безпорадності людини перед ворожими силами природи і внутрішніми інстинктивними силами. Тому людина вдалася до використання «контрафактів» та інших емоцій, які контролюють те, з чим людський розум не справляється [7, 150].

Мотив пошуків відео – це етап посвяти героя у віруючого (“*Homo credens*”). Код-подією, що ініціює наратив посвяти, стає відвідування монастиря Негев. Гонитва за відео введена прозаїком виправдано, оскільки в мініатюрі відтворює конструювання індокринної, інкорпорує процес зміцнення віри в існування події, свідком якої людина не є: «*Что ни говори, а ведь это центральная фигура христианства, самой многочисленной религии мира. Если Иисус никогда не жил, то это означает, что кто-то придумал его образ. Что это некая искусственная фигура. Как Супермен. Или, если уж на то пошло, как Микки-Маус*» [8, 355]. Однак для того, щоб цей перехід відбувся, персонажу необхідно виконати деякі умови – розшифрувати символіку дзеркала й дізнатися про місце його зберігання.

Якщо на початку роману атеїзм Стівена апелював до розуму героя, до його логічного мислення, то ближче до розв'язки «просвітлений»

керується виключно емоціями, інстинктами. Для героя-“*Homo credens*” віра перетворюється у екзистенційний стан довіри Богу: «*Когда я увидел это видео, я понял: вот настоящая жизнь. И понял, что она всегда была. Я просто был неспособен её воспринять, радоваться тому, что есть. Жизнь, настоящая, действительная жизнь уже состоялась, а я всё время её не замечал, потому что постоянно был очень занят. Но мне надо было сперва своими глазами увидеть, как кто-то другой умеет ценить момент, предаваясь ему всеми чувствами. Вот тогда я это понял*» [8, 967].

Документальний фільм про Ісуса став для Стівена, члена нью-йоркського дослідницького товариства, блаженством. Постать Христа його вразила своєю силою, грацією, жвавістю і любов'ю. За спостереженнями героя, любов Боголюдини перетікала і наповнювала все і всіх довкола, перетворювала, зачаровувала. Це була Любов до життя, до неба, до землі, любов безумовна, великодушна, палаюча вогнем. Сам адепт був переконаним, що зображення на відео тамувало в його душі спрагу, що мучила його впродовж життя. І як мантру повторював слова монахів з монастиря Негеєв: «*Это значит, тот, кто увидит это, больше не останется прежним. Что бы там ни отразилось, это изменит человека навсегда*» [8, 926].

Гіпотетична подорож у часі легко допомагає моделювати аберацію протообразу Христа. Попри те, що зовнішній вигляд Богочоловіка непрезентабельний (одягнений в грубий простий одяг), Стівенове постхристиянське уявлення про Ісуса, легко співвідноситься з образом, що формувався завдяки апокрифічним забороненим Євангеліям, й корелює з маскультурними канонами опису зовнішності хіпі. На відео герой побачив чоловіка з довгим, хвилястим волоссям, вузьким обличчям і чітко окресленим носом [8, 917]. За основу архетипічного образу Христа Андреас Ешбах бере зображальність. Тому й домінантою його розкриття виступає портрет.

Характеризуючи далі Спасителя, автор особливу увагу відводить очам і описує ефект, який вони справляють: «*Это были большие, чёрные глаза, глубокие, как бездонные колодезные шахты, как пропасть. Голова начинала кружиться, если долго смотреть в них. Каким-то*

непостижимым образом этот человек был целиком здесь, полностью отдаваясь тому, что он делал, и вместе с тем он был не от мира сего. Он отламывал хлеб, макал его в чашку и ел, и каждое его движение было поразительно величественно» [8, 921]. Як нам видається, прозаїк близький до християнської традиції при інтерпретації образу Христа, водночас поетика його живописання ґрунтується на містичному акцентуванні, що має відношення до неканонічних зображень Ісуса.

Загалом, портрети Спасителя у більшості творів світової класики мають загальну типологічну основу: образ Ісуса асоціативно пов'язують з виразом абсолютної норми гармонійного буття. Відтак Христос не «множиться», а стає «віднайденим» індивідуально-суб'єктивним відкриттям. «Повторюваність» особи Боголюдини, його ідентичність «по плоті» відповідно до сакрального змісту євангельських текстів веде не до «заперечення» свого «я», а до «порятунку» душі героя. Побачений образ Христа засвідчив, що Стівен Фокс завершив процес ототожнення себе з історією церкви як континуумом і обрав спосіб інтерпретації подій: «*То, что вы имеете в виду, мы называем между собой «анти-видео». Там сняты такие же сцены, что и на настоящем видео, но так по-дилетантски, что всякому видно, что это обман, халтура. Мы не знаем, откуда у этого видео растут ноги, но подозреваем, что постаралась римская церковь. Они запустили эту кассету в оборот в немыслимом количестве*» [8, 961]. Модель життя Стівена Фокса показала, що для героя категорія «віри» співвідноситься з такими іпостасями, як щабель пізнання й сприйняття буття, як регулятор соціального життя, як основа сприйняття світу, як шлях життя Спасителя й індивіда.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, структурно й жанрово роман Андреаса Ешбаха «Відео Ісус» став способом опису змісту віри, запрошенням до діалогу, що зумовлений історико-культурним контекстом, духовними, соціальними та психологічними змінами, які відбуваються у світі та екстраполюються на літературу зокрема. Подальшого дослідження потребує біполярна система персонажів та образи «культури масліту».

ЛІТЕРАТУРА

1. Мориак Ф. Жизнь Иисуса. Москва: Мир, 1991. 238 с.
2. Платонова Ю.А. Вера в постижении пути жизни человека. URL: https://docplayer.ru/64239044-Platonova-yuliya-al-idpl-ebha-vera-v-postizhenii-puti-zhizni-cheloveka-specialnost-filosofiya-religii-i-religiovedenie.html#show_full_text (дата звернення: 5.10.2020)

3. Теория мифа о Христе. URL: https://ru.qwe.wiki/wiki/Christ_myth_theory# (дата звернення: 5.10.2020)
4. Теплых М.С. Феномен когнитивной веры в научном познании: опыт гносеологического анализа. URL: http://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003385920.pdf (дата звернення: 5.10.2020)
5. Фрейд З. Психоанализ. Религия. Культура. Москва: Астрель, 1992. 293 с.
6. Фрейд З. Я и оно. *Хрестоматия по истории психологии*. Москва: Изд-во МГУ, 1980. С. 184-188.
7. Фромм Э. Психоанализ и религия. *Сумерки богов. Ф. Ницше, З. Фрейд, Э. Фромм, А. Камю, Ж.П. Сартр*. Москва: Политиздат, 1990. 398 с.
8. Эшбах А. Видео Исус. Москва: Захаров. 2006. 975с.
9. Austin J.L. How to Do Things With Words / Second Edition. Harvard: University Press, 1981. 169 p.

REFERENCES

1. Moriak, F. (1991) Zhizn' Iisusa. [The life of Jesus] Moskva: Mir [in Russian].
2. Platonova Ju.A. Vera v postizhenii puti zhizni cheloveka [Belief in understanding the way of human life] Retrieved from: https://docplayer.ru/64239044-Platonova-yuliya-al-idpl-ebha-vera-v-postizhenii-puti-zhizni-cheloveka-specialnost-filosofiya-religii-i-religiovedenie.html#show_full_text [in Russian]
3. Teorija mifa o Hriste [The theory of the myth of Christ] Retrieved from: https://ru.qwe.wiki/wiki/Christ_myth_theory# [in Russian]
4. Teplyh M.S. Fenomen kognitivnoj very v nauchnom poznanii: opyt gnoseologicheskogo analiza [The phenomenon of cognitive faith in scientific knowledge: the experience of epistemological analysis] Retrieved from: http://static.freereferats.ru/_avtoreferats/01003385920.pdf [in Russian]
5. Frejd, Z (1992). Psihoanaliz. Religija. Kul'tura. [Freud Z. Psychoanalysis. Religion. Culture]. Moskva: Astrel' [in Russian]
6. Frejd, Z (1980). Ja i ono. *Hrestomatija po istorii psihologii*. [I and It: Anthology on the History of Psychology]. Moskva: Yzd-vo MGU [in Russian]
7. Fromm, Je. (1990). Psihoanaliz i religija. *Sumerki bogov. F. Nicshe, Z. Frejd, Je. Fromm, A. Kamju, Zh.P. Sartr*: [Psychoanalysis and religion] *Sutinky bohiv. F. Nitsse, Z. Freid, E. Fromm, A. Kamiu, Zh. P. Sartr*. Moskva: Politizdat (in Russian)
8. Jeshbah, A. Video Isus [Video Jesus]. Moskva: Zaharov. 2006 [in Russian]
9. Austin, J.L. (1981). How to Do Things With Words / Second Edition. Harvard: University Press [in English]

GNOSEOLOGICAL MODELS CHARACTERS IN A NOVEL “VIDEO JESUS” BY ANDREAS ESHBACH

Nesteruk Snizhana Mykolaivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of World Literature Theory and History

Rivne State University of the Humanities

Str. Stepana Bandera, 12, Rivne, Ukraine

Zalevska Oksana Anatoliivna

Senior Lecturer at the Department of World Literature Theory and History

Rivne State University of the Humanities

Str. Stepana Bandera, 12, Rivne, Ukraine

Zalevska Anna Yevhenivna

Second year Master's Student at the Filological Faculty

Rivne State University of the Humanities

Str. Stepana Bandera, 12, Rivne, Ukraine

The article studies the epistemological character models and shows the Christian path formation “Homo credens” through the social and the spiritual heroes’ existence aspects. It has been established that Andreas Eschbach’s novel “Video Jesus” has the following action structure: extraordinary event – search for the truth – suspicion – disclosure / conspiracy self-disclosure – new suspicion.

An incredible plot assumption (a journey from the present to the future) helps the author arbitrarily construct the presented reality and free the characters’ behaviour from any clichés. The heroes path is not only unexpected discoveries, mysteries investigations; it is first of all a movement from atheism to faith, struggle against mysterious forces, initiation. The heroes path is not only unexpected discoveries, mysterie investigations ; it is, first of all, a movement from atheism to faith, struggle against mysterious forces, initiation.

The “paronoidal subject” category contributes to the plot organization, initiates the artifact differentiation mechanism, the method and the hypothetically logic formed image explaining. The versions polyphony leads to the fact that “objectivity” becomes a tool for not knowing reality, but its construction. Most characters model and visualize the view several points reflection, consciously adapting the archaeological puzzle details to the media mogul interests.

The text analysis has shown that the video search motive is a hero’s dedication stage into the faithful (“Homo credens”). The code event that initiates the dedication narrative is a visit to Negev Monastery. A hypothetical time travel helps to model the Christ prototype aberration. The hero’s post-Christian view of Jesus is easily correlated with the image formed by the apocryphal forbidden Gospels, and correlates with the cross-cultural canons of describing the appearance of hippies.

It was found out that the God-human person “repetition”, his identity “in the flesh” in accordance with the Gospel texts sacred content does not lead to “denial” of his own “I”, but to the hero’s soul “salvation”. The presented Christ image testifies that the character completed the process of identifying himself with the church history as a continuum and chose the events interpreting way. The “faith” category character is correlated with such incarnations as the cognition stage and being perception, as a of social life regulator, as the world perception basis, as a way of life.

Key words: prototype, aberration, visualization, hippie, performative act, internalization, “faith-judgment”, “faith-aspiration”.

УДК 81'367.52

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.22>

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОЗМЕЖУВАННЯ ВСТАВНИХ І ВСТАВЛЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Новікова Ольга Олександрівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

*Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України
вул. Степана Тільги, 21, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

Проблеми синтаксису постійно перебувають в центрі уваги мовознавців, оскільки структура речення в сучасній українській мові є доволі гнучким явищем, яке чутливо реагує на цільові установи комунікації. Це призводить до того, що на кожному етапі наукового пізнання постають нові питання. До таких актуальних проблем належить і питання категорії вставності, оскільки на сьогодні дослідження, пов'язані зі вставними та вставленими конструкціями, не розв'язують повністю проблему їх становлення та розвитку в сучасному мовознавстві.

У статті розглянуто актуальні проблеми, пов'язані зі становленням категорії вставленості, проаналізовано історію розвитку вчення про вставні та вставлені компоненти в сучасній лінгвістиці, виявлено спільні та специфічні риси функціонування зазначених конструкцій. Досліджено принципи розмежування вставних і вставлених конструкцій у мовознавстві. Аналіз показує, що на ранніх етапах розвитку синтаксичної науки розмежування вставних і вставлених компонентів не розглядалося, оскільки вони не мали чітких меж. Пізніше увагу науковців було зосереджено на сутності вставності; функціонуванні вставних одиниць; їхньому аналізі та семантиці; співвідношенні їх із частиною речення. Відокремлення вставлених конструкцій відбулося наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ століття. З'ясовано, що вставлені конструкції є продуктивним засобом організації наукових і навчальних текстів. Оскільки поняття «вставленості» виходить за межі традиційного синтаксису й становить реалізацію площини вираження, що належить до специфіки не тільки певного стилю, а й конкретного автора, вивчення цієї категорії в лінгвістиці залишатиметься актуальним і в майбутньому. Проаналізовано праці українських лінгвістів щодо вивчення особливого статусу вставних та вставлених одиниць; їхнього факультативного характеру; структурної організації речень із зазначеними синтаксичними компонентами; їхньої позиції в реченні; семантики аналізованих конструкцій; особливостей інтонуювання; комунікативного й текстового потенціалу зазначених одиниць; стилістичного потенціалу вставних і вставлених елементів.

***Ключові слова:** категорія вставлення, категорія вставленості, вставні слова, вставлені конструкції, вставлені речення, синтаксична одиниця.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. На ранніх етапах розвитку мовознавства питання щодо розмежування вставних і вставлених синтаксичних одиниць не розглядали, хоча явище вставності давно перебувало в центрі уваги дослідників. Відокремлення зазначених конструкцій відбулося лише наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ століття. Питання про вставлені одиниці висвітлювали у своїх працях А. Анікін, Н. Валгіна, І. Вихованець, А. Загнітко, Л. Кадомцева, М. Каранська, Б. Кулик, А. Прияткіна, Д. Розенталь, В. Тихомиров, К. Шульжук та інші. Увага дослідників зосереджена на розмежуванні вставних та вставлених одиниць, на сутності вставлення, співвідношенні і зв'язку з основним складом речення, їхній структурі, функціонально-стилістичних виявах, аналізі семантики, синтаксичній будові, пунктуаційному виділенні тощо. Проте єдиної думки в розумінні зазначеного синтаксичного явища наразі ще не досягнуто.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є комплексний аналіз вставлених конструкцій у мовознавчій літературі. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: з'ясувати особливості розмежування вставних і вставлених конструкцій; визначити структурно-семантичну та комунікативно-функційну сутність поняття «вставлення»; розглянути функції вставлених конструкцій у мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші натяки на особливий вид «втручених речень» знаходимо в праці О. Огоновського [21, 173]. Пізніше на «вставлені із сусіднього речення слова» звернув увагу О. Шахматов [28, 273]. Більш докладно це питання розроблене в академічній граматиці російської мови за ред. В. Виноградова [4, 167]. Утім остаточно поняття про вставлені одиниці запроваджене в працях І. Давидова, Б. Кулика, Л. Кадомцевої, П. Перевлеського, А. Шапіро та ін. Проте

не можна сказати, що проблема розмежування вставних і вставлених одиниць повністю розв'язана. У свій час проти ідеї вставленості висловив свої міркування О. Руднєв, на думку якого вставлені синтаксичні одиниці «не мають відмінних від вставних слів смислових функцій і особливого оформлення» [20, 139]. Проблемою розмежування вставних і вставлених конструкцій займався також Є. Седун. Він проаналізував призначення цих одиниць, їхні функції й дійшов висновку, що «вставні і вставлені речення не можуть бути принципово розмежовані ані за конструктивно-синтаксичним, ані за інтонаційним оформленням» [22, 187]. Автор вважає, що розмежування між ними можливе лише до певної міри, і не виключає об'єднання цих понять у синтаксичній категорії більш широкого обсягу. Таку ж позицію підтримав свого часу й О. Гвоздев, указуючи на брак чіткої межі між вставними і вставленими конструкціями [5, 168]. На наш погляд, більш переконливими є погляди тих учених, які встановлюють певні особливості вставлених конструкцій порівняно із вставними.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розглянемо основні принципи розмежування вставних і вставлених синтаксичних одиниць у сучасній українській мові.

З другої половини ХІХ століття в лінгвістиці набула поширення концепція вставності, згідно з якою термін *вставні слова* закріпився за граматично відокремленими виразами суб'єктивного ставлення до висловлюваного, а *вставлені речення* – за реченнями, вставленими в інше, але не зв'язаними з ним граматично. Аналізовані конструкції розмежовують за семантичними, граматичними, інтонаційними, пунктуаційними показниками, а також за місцем розташування в реченні.

Заслугує поцінування думка лінгвістів, які вставні та вставлені одиниці розмежовують за семантичними ознаками. Б. Кулик вставними вважає такі окремі слова, групи слів і цілі речення, які вставлені в речення для того, щоб показати певне суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до висловлюваних ним думок, подати їх оцінку чи зауваження з приводу сказаного [15, 169]. На відміну від вставних, наголошує автор, вставлені слова, словосполучення і речення виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які поповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, вказуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки [15, 175]. А. Медушевський зазначає, що вставні слова виражають упевненість / невпевненість, оцінку висловленого,

зв'язок думок, а вставлені розкривають, пояснюють або уточнюють якийсь із членів речення [24, 354]. Є. Коцар вважає близькими до вставних одиниць конструкції, що виражають додаткові зауваження, пояснення, уточнення, посилення, коментарі. Він називає такі конструкції «вставленими» й зараховує до них «слова, словосполучення, речення, які доповнюють, уточнюють або пояснюють основне речення, а також виражають емоції автора» [14, 13].

І. Вихованець, К. Горденська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, М. Кобилянська, А. Мойсієнко, А. Прияткіна, І. Слинько, К. Шульжук та інші науковці, поглиблюючи вчення про вставні конструкції, висновковують, що вони кваліфіковані як носії суб'єктивного смислу речення й введені в нього з метою вираження суб'єктивної оцінки мовцем тих чи інших подій. Такі конструкції не змінюють об'єктивного плану речення, а надають йому особливого забарвлення. На відміну від вставних поширювачів вставлені одиниці «виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які поповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, указуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формування думки» [23, 396]. У таких конструкціях простежуємо бажання мовця повідомити щось, уточнити, доповнити, заперечити або підтвердити реалізоване в процесі мовлення, порушуючи, розриваючи цілісність синтаксичних зв'язків речення, напр.: *Бувало, за турецької війни... Хм... (при цьому, як сидить, то обов'язково засовається на лаві, ногу на ногу заложить і голосно носом повітря втягає)* (Улас Самчук). Саме таким змістом вставлені одиниці й відрізняються від вставних, у яких виражене суб'єктно-модальне ставлення до висловленого. Даючи суб'єктно-модальне освітлення основної думки, вставні компоненти не можуть існувати самостійно, напр.: *Боря, як завжди, привітався до кожного зокрема* (О. Гончар); *Таким чином, дії Н. необхідно кваліфікувати тільки за ст. 396 КК України* (Вісник Національної академії прокуратури України" 1(53)'2018).

Питання про диференціацію вставних і вставлених поширювачів порушує Г. Козачук, яка стверджує, що вставні переважно виражають суб'єктивне ставлення мовця до висловленої думки, а вставлені містять додаткові повідомлення, зауваження, виступають поясненням до якогось із членів речення або до речення в цілому. Дослідниця вважає, що на відміну від вставних, «вставлені конструкції не мають модальних значень, не вказують на джерело

повідомлення, на зв'язок та послідовність думок тощо. Вони свідчать про побіжні зауваження, додаткові повідомлення, які доповнюють, уточнюють зміст усього речення чи окремого його члена, а у зв'язку з цим вони не можуть починати речення, тому переважно стоять у середині або в кінці його» [12, 349].

К. Шульжук розмежовує вставні та вставлені компоненти, диференціюючи їх за суб'єктивно-об'єктивним спрямуванням: «На відміну від вставних слів, словосполучень і речень, що виражають суб'єктивне ставлення того, хто говорить, до висловленої ним думки, вставлені слова, словосполучення і речення виражають такі додаткові повідомлення чи побіжні асоціативні зауваження, які доповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлення, вказуючи на якісь деталі чи нові факти, що не були передбачені в перший момент формулювання думки» [29, 169].

Визначаючи функційний потенціал вставлень, Є. Кобець наголошує на тому, що «вставлені конструкції демонструють раціональність мовлення, його логічність і точність, і саме в цьому полягає їхня експресивність, вставні – являють собою емоційну експресію мовлення» [13, 82]. Т. Андрухова, розглядаючи аналізовані конструкції в прозі Уласа Самчука, вбачає таку різницю між функціями вставних та вставлених одиниць: основна функція вставних – передати додаткові відомості, які допоможуть читачеві краще зрозуміти зміст речення, ставлення автора до подій, зображених у творі, уточнити місце і час дії, поведінку, міміку, жести, інтонацію героя тощо; основна функція вставлених – виразити обставини дії чи події, розкрити внутрішній світ героїв, їхній психічний стан, стосунки з навколишнім світом, людиною та світосприйняття, експлікувати емоції та ставлення автора до зображуваних подій та суб'єктів [1, 55–59].

Аналізовані синтаксичні одиниці вирізняються й інтонаційно. Автори «Синтаксису сучасної української мови: Проблемні питання» І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська наголошують, що на протигагу вставним у вставлених конструкціях початок і кінець розірваного речення вимовляють так, як і без вставленої конструкції, тобто зберігають інтонаційну цілісність основного речення» [23, 396]. Вставлена конструкція, на думку дослідників, інтонаційно виділювана сильніше, ніж вставна. Цьому допомагає чи то прискорений темп мови, чи то значні паузи. Такої ж думки дотримується І. Ющук. У своєму дослідженні він акцентує увагу на тому, що вставлені слова та речення суттєво відрізняються від вставних як своїм зна-

ченням, так і своєю інтонацією в усній мові, а також уживанням при них розділових знаків на письмі [30, 559]. Проте, на його думку, зазначені одиниці не несуть нової інформації, вони лише певним чином оцінюють, уточнюють основне повідомлення і надають мовленню більшої природності, роблять його емоційно й інтонаційно насиченим. А. Мойсієнко також убачає різницю між вставними і вставленими одиницями в їхньому інтонаційному вираженні. Останні, на думку дослідника, інтонаційно виділювані сильніше – вони характеризовані значною паузністю, особливим темпоритмом при включенні в загальну реченнєву структуру. Водночас «якщо природним середовищем для включення вставних компонентів є речення, то різного роду вставлені конструкції можуть «виходити» за межі окремого речення, стосуватися ширших текстових структур» [17, 164].

Розмежувальною ознакою аналізованих синтаксичних одиниць є пунктуаційний показник. Вставні конструкції виділювані у висловленні переважно комами (інколи тире), пор.: *На Миколине щастя, один скрипчинський парубок посватав вербівську дівчину* (І. Нечуй-Левицький); *Бо, виходить, завжди треба вчасно з жінками розбиратися, а біля мене зараз – бачить Бог – одночасно дві жінки об'явилися* (Любо Дашвар), тоді як вставлені конструкції виокремлювані в реченні або за допомогою тире, або за допомогою дужок, напр.: *Чи – що там критися!* – зігріла чарка п'яна (М. Рильський); *Яр тут є недалеко від Грузького (Грузьке – зветься його село)* (В. Винниченко). В. Тихомиров однією з розмежувальних ознак вставних та вставлених поширювачів вважає їхнє місце у висловленні. Дослідивши місце розташування вставлень у структурі речення, автор висновковує, що «вставлені конструкції можуть знаходитися в середині або в кінці основного речення, розташовуватися постпозитивно або становити абзац; але вони не можуть знаходитися на початку речення (на відміну від вставних одиниць, які в реченні можуть займати будь-яку позицію щодо цілісної структури (препозицію, інтерпозицію, постпозицію))» [26, 100–102]. Це зумовлено тим, що потреба у вставлених конструкціях може з'явитися тільки після того, як уже викладено основний зміст висловлювання або яку-небудь його частину. Схожу думку мають й інші дослідники [3; 6; 8; 10; 17; 27]. За окресленням В. Жайворонок, структури із вставленими конструкціями оформлені «як специфічні складні речення інтерпозиційним або постпозиційним приєднанням» [7, 16–17]. Однією з особли-

востей цих одиниць є те, що вони не можуть стояти на початку речення, оскільки особа, яка говорить, не може наперед уточнювати свої думки, пор.: *Окрилені піснею, вони жили зараз в іншому, уявному світі (але реалістичнішому для, них зараз, аніж сама дійсність)* – у світі узагальнених образів (А. Головко); *А він перестав говорити про стрілянину (хоч вона не втихала, а посилювалась)* (А. Головко), тоді як вставні складники можуть займати будь-яку позицію, пор.: *Між тим, солдат поволі підійшов до групи* (О. Довженко); *Що ж ми, кричить він, не опускаючи кулаків, кинули, втекли, залишили місто?* (С. Жадан); *А ти кажеш, на Січі був. А розкажи мені щось про неї, будь ласка* (Панас Мирний).

Поглиблює питання щодо розмежування вставних і вставлених одиниць А. Прияткіна. Дослідниця наголошує, що вставлення не включене в структуру речення, це його факультативна частин, що не впливає ані на зміст, ані на структуру висловлювання [19, 159], тоді як вставні одиниці пояснюють його, надаючи особливого забарвлення. О. Пономарів уважає, що, на відміну від вставних, вставлені конструкції перебувають у синтаксичних зв'язках із цілим реченням або певним його компонентом [18, 208]. А. Мойсієнко справедливо наголошує, що вставлені речення, співвідносні з простими двоскладними утвореннями, що є вагомою розмежувальною ознакою порівняно зі вставними компонентами [17, 167].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи думки лінгвістів щодо розмежування вставних і вставлених конструкцій (услід за В. Бабайцевою, Н. Валгіною, А. Загнітком, М. Каранською, А. Мойсієнком,

А. Прияткіною та ін.), виокремимо такі особливості аналізованих синтаксичних одиниць: 1) вставні та вставлені синтаксичні конструкції мають деяку подібність, водночас їх не можна ототожнювати, адже ці поняття цілком незалежні й автономні; 2) аналізовані одиниці відрізняються не лише своїм призначенням, а й структурними, семантичними, позиційними, інтонаційними характеристиками; 3) вставлені конструкції відрізняються від вставних не лише функційними, семантичними, граматичними ознаками, смисловим значенням, але й завдяки різним намірам, яких намагається досягти мовець; 4) вставлені конструкції порівняно із вставними є інтонаційно самостійними одиницями; 5) вставлені конструкції можуть мати у своєму складі вставні (тоді як зворотне явище неможливе); 6) вставлені конструкції на відміну від вставних можуть займати або інтерпозицію, або постпозицію (тоді як вставні можуть розташовуватись у будь-якій частині речення); 7) з погляду комунікативно-прагматичної лінгвістики вставний елемент визначають як компонент висловлення, що формує модальний план і реалізує певні комунікативно-прагматичні установки мовця; водночас вставлений елемент, з одного боку, визначають як особливе синтаксичне явище, яке виходить за межі як ускладненого, так складного речення, з іншого боку – як явище, що структурно ускладнює речення, до якого входить, а на рівні висловлення створює «двотекст» і виражає метакомунікативний зміст. Подальші дослідження передбачають більш детальне вивчення прагматичних аспектів категорії вставлення в текстах різних функціональних стилів сучасної української літературної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухова Т.А. Вставні і вставлені конструкції в художньому мовленні Уласа Самчука. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2015. Вип. 38. С. 55–59.
2. Баранник Д.Х. Два рівні граматичної структури речення. *Мовознавство*. 1993. № 6. С. 13–19.
3. Валгина Н.С. Правила русской орфографии и пунктуации. Полный академический справочник. Москва, 2010. 432 с.
4. Виноградов В.В. Русский язык: Грамматическое учение о слове. Москва, 1972. 614 с.
5. Гвоздев А.Н. Современный русский литературный язык. Часть 2. Синтаксис. Москва: Просвещение, 1973. 350 с.
6. Глушакова С.О. К вопросу о функционировании вводных и вставных конструкций в русских научных текстах XVIII – XX вв. *Проблемы функционирования языка и специфики речевых разновидностей*. Пермь, 1985. С. 154–162.
7. Жайворонок В.В. Вставлені речення та розділові знаки при них. *Українська мова та література в школі*. 1980. № 6. С. 16–17.
8. Житар І.В. Особливості функціонування вставлених конструкцій у публіцистичному стилі української мови. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: збірник наукових праць*. Київ, 2010. Вип. 21. С. 120–131.
9. Жученко Д.І. Інтонаційні особливості вставлених конструкцій в залежності від їх синтаксичної структури. *Мовознавчі студії*. Київ, 1976. С. 85–90.
10. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Монографія. Донецьк. ДонНУ, 2001. 662 с.

11. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ, 1992. 399 с.
12. Козачук Г.О. Українська мова: практикум: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2006. 414 с.
13. Кобец Е.В. Рациональные и эмоциональные характеристики публичной речи: к вопросу об использовании вставных и вводных конструкций в политическом дискурсе. *Перспективы науки. Филология*. № 3 (18). 2011. С. 79–87.
14. Коцарь Э.Б. Вводные слова и словосочетания, вводные предложения, вставные конструкции. Учебно-методическое пособие для слушателей отделения повышения квалификации редакторов. Москва. 1966. 31 с.
15. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. II. Синтаксис. Київ: Радянська школа, 1961. 284 с.
16. Мамалига А.І. Рівні текстового виокремлення вставних і вставлених конструкцій (на матеріалі газет). *Вісник Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Журналістика*. Київ, 1997. Вип. 4. С. 239–248.
17. Мойсієнко А.К. Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення. Київ, 2009. 208 с.
18. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ: Либідь, 1992. 248 с.
19. Прияткина А.Ф. Русский язык: Синтаксис осложненного предложения. Москва: Высшая школа, 1990. 176 с.
20. Руднев О.Г. Синтаксис осложненного предложения. Москва: Учпедгиз, 1959.
21. Огоновський Е.М. Грамматика русского языка. Львів, 1889.
22. Седун Е.П. О так называемых «вводных» и «вставных» конструкциях. *Славянское языкознание*. М.осква^ Изд-во АН СССР, 1959.
23. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
24. Сучасна українська літературна мова. / за ред. А.П. Медушевського. Київ: Вища школа, 1975. 398 с.
25. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за ред. І.К. Білодіда. Київ, 1972. 516 с.
26. Тихомиров В. Разграничение вводных и вставных конструкций в современном русском языке. *Русский язык в школе*. 1963. № 6. С. 100–102.
27. Турчак О.М. З історії вивчення вставлених конструкцій як синтаксичної категорії структурно-комунікативного рівня. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2011. Т. 19. Вип. 17 (3). С. 160–165.
28. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка. Ленинград: Учпедгиз, 1941.
29. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. Київ: Академія, 2004. 408 с.
30. Ющук І.П. Українська мова. Київ: Либідь, 2004. 640 с.

REFERENCES

1. Andrukhova, T.A. (2015). Vstavni i vstavleni konstrukciji v khudozhnjomu movlenni Ulasa Samchuka [Inserted and inserted constructions in the artistic speech of Ulas Samchuk]. *Naukovi praci Kam'janecj-Podiljsjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Ivana Oghijenka. Filologhichni nauky*. [in Ukrainian].
2. Barannyk, D.Kh. (1993). Dva rivni ghramatychnoji struktury rechennja [Two levels of grammatical structure of a sentence]. *Movoznavstvo*. [in Ukrainian].
3. Valgina, N.S. (2010). *Pravila ruskoj orfografii i punktuacii. Polnyj akademicheskij spravochnik* [Russian spelling and punctuation rules. Complete Academic Handbook]. Moskva. [in Russian].
4. Vinogradov, V. V. (1972). *Russkij jazyk: Grammaticheskoe uchenie o slove* [Russian language: Grammar teaching about the word]. Moskva. [in ussian].
5. Gvozdev, A.N. (1973). *Sovremennyj russkij literaturnyj jazyk* [Modern Russian literary language]. Chast' 2. Sintaksis. Moskva: Prosveshhenie. [in Russian].
6. Glushakova, S.O. (1985). K voprosu o funkcionirovanii vvodnyh i vstavnyh konstrukcij v russkih nauchnyh tekstah XVIII – XX vv. [On the question of the functioning of introductory and plug-in constructions in Russian scientific texts of the 18th – 20th centuries]. *Problemy funkcionirovanija jazyka i specifiky rechevyh raznovidnostej*. Perm'. [in Russian].
7. Zhajvoronok, V.V. (1980). Vstavleni rechennja ta rozdilovi znaky pry nykh [Sentences and punctuation are inserted]. *Ukrajinsjka mova ta literatura v shkoli*. [in Ukrainian].
8. Zhytar, I.V. (2010). Osoblyvosti funkcionuvannja vstavlenykh konstrukcij u publicystychnomu styli ukrajinsjkoji movy [Peculiarities of functioning of inserted constructions in journalistic style of Ukrainian language]. *Ghumanitarna osvita v tekhnichnykh vyshhykh navchaljnykh zakladakh: zbirnyk naukovykh pracj*. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Zhuchenko, D.I. (1976). Intonacijni osoblyvosti vstavlenykh konstrukcij v zalezhnosti vid jikh syntaksychnoji struktury [Intonation features of inserted constructions depending on their syntactic structure]. *Movoznavchi studiji*. Kyiv. [in Ukrainian].
10. Zaghnitko, A.P. (2001). *Teoretychna ghramatyka ukrajinsjkoji movy: Syntaksys. Monografija* [Theoretical grammar of the Ukrainian language: Syntax. Monograph]. Donecjk. DonNU. [in Ukrainian].
11. Karansjka, M.U.(1992). *Syntaksys suchasnoji ukrajinsjkoji literaturnoji movy* [Syntax of modern Ukrainian literary language]. Kyiv. [in Ukrainian].
12. Kozachuk, Gh.O. (2006). *Ukrajinsjka mova: praktykum* [Ukrainian language: workshop]. Navchaljnyj posibnyk. Kyiv: Vyshha shkola. [in Ukrainian].

13. Kobec, E.V. (2011). Racional'nye i jemocional'nye harakteristiki publichnoj rechi: k voprosu ob ispol'zovanii vstavnyh i vvodnyh konstrukcij v politicheskom diskurse [Rational and emotional characteristics of public speech: on the issue of the use of inserted and introductory constructions in political discourse]. Perspektivy nauki. Filologija. [in Russian].
14. Kocar', Je.B. (1966). Vvodnye slova i slovosochetaniya, vvodnye predlozheniya, vstavnye konstrukcii [Introductory words and phrases, introductory sentences, insert constructions]. Uchebno-metodicheskoe posobie dlja slushatelej otdelenija povysheniya kvalifikacii redaktorov. Moskva. [in Russian].
15. Kulyk, B.M. (1961). Kurs suchasnoji ukrajinskoji literaturnoji movy [Course of modern Ukrainian literary language]. Ch. II. Syntaksys. Kyiv: Radjansjka shkola. [in Ukrainian].
16. Mamalygha, A.I. (1997). Rivni tekstovogho vyokremlennja vstavnykh i vstavlenykh konstrukcij (na materiali ghazet) [Levels of text separation of inserted and inserted constructions (on the material of newspapers)]. Visnyk Kyjiv. un-tu im. T. Shevchenka. Serija: Zhurnalistyka. Kyiv. [in Ukrainian].
17. Mojsijenko, A.K. (2009). Suchasna ukrajinsjka mova. Syntaksys prostogho uskladnenogho rechennja [Modern Ukrainian language. Syntax of a simple complex sentence]. Kyiv. [in Ukrainian].
18. Ponomariv, O.D. (1992). Stylistyka suchasnoji ukrajinskoji movy [Stylistics of the modern Ukrainian language]. Pidruchnyk. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian].
19. Prijatkina, A.F. (1990). Russkij jazyk: Sintaksis oslozhnennogo predlozhenija [Russian language: Complicated sentence syntax]. Moskva: Vysshaja shkola. [in Russian].
20. Rudnev, O.G. (1959). Sintaksis oslozhnennogo predlozhenij [Complicated sentence syntax]. Moskva: Uchpedgiz. [in Russian].
21. Ogonovs'kij, E.M. (1889). Grammatika russkogo jazyka [Russian grammar]. L'viv. [in Russian].
22. Sedun, E.P. (1959). O tak nazyvaemyh «vvodnyh» i «vstavnyh» konstrukcijah [About the so-called "introductory" and "intercalary" structures]. Slavjanskoe jazykoznanie. Moskv: Izd-vo AN SSSR. [in Russian].
23. Slynjko, I.I., Ghujvanjuk, N.V., Kobyljansjka, M.F. (1994). Syntaksys suchasnoji ukrajinskoji movy: problemni pytannja [Syntax of the modern Ukrainian language: problematic issues]. Kyiv: Vyshha shkola. [in Ukrainian].
24. Suchasna ukrajinsjka literaturna mova. (1975). [Modern Ukrainian literary language] / za red. A.P. Medushevsjkogho. Kyiv: Vyshha shkola. [in Ukrainian].
25. Suchasna ukrajinsjka literaturna mova: Syntaksys. (1972). [Modern Ukrainian literary language: Syntax]. / za red. I.K. Bilodida. Kyiv. [in Ukrainian].
26. Tihomirov, V. (1963). Razgranichenie vvodnyh i vstavnyh konstrukcij v sovremennom russkom jazyke [Differentiation of introductory and intercalary constructions in modern Russian]. Russkij jazyk v shkole. [in Russian].
27. Turchak, O.M. (2011). Z istoriji vyvchennja vstavlenykh konstrukcij jak syntaksychnoji kategoriji strukturalno-komunikatyvnogho rivnja [From the history of studying inserted constructions as a syntactic category of structural-communicative level]. Visnyk Dnipropetrovsjkogho universytetu. Serija: Movoznavstvo. [in Ukrainian].
28. Shahmatov, A.A. (1941). Sintaksis russkogo jazyka [Syntax of the Russian language]. Leningrad: Uchpedgiz. [in Russian].
29. Shuljzhuk, K.F. (2004). Syntaksys ukrajinskoji movy [Syntax of the Ukrainian language]. Pidruchnyk. Kyiv: Akademija. [in Ukrainian].
30. Jushhuk. I.P. (2004). Ukrajinsjka mova [Ukrainian language]. Kyiv: Lybid'. [in Ukrainian].

INSERTS AND INSERT CONSTRUCTIONS BASIC PRINCIPLES DISTINCTION

Novikova Olga Oleksandrivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Social Sciences and Humanities

Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Str. Stepana Tilhy, 21, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

The syntax problems are constantly at the center of linguists attention, because the sentence structure in modern Ukrainian is rather flexible, which reacts sensitively to the target communication institutions. This leads to the new questions emergence at every scientific knowledge stage. The insert category issues are also urgent, since today the researches, connected with the inserted structures, do not completely solve their formation and development problem in modern linguistics.

The article deals with the actual problems associated with the insert category development, analyzes the inserts and inserted components theory history in modern linguistics, reveals the common and specific features of these structures functioning. The separation principles of inserts and inserted structures in linguistics are investigated. The analysis shows that in the early syntactic science development stages the inserts and inserted components delimitation was not considered,

since they had no clear boundaries. Later, the scholars' attention was focused on the instabilities essence; the insert units functioning; their analysis and semantics; the ratio to the part of the sentence. Separation of inserted structures occurred in the late 50's - in the early 60's of the twentieth century. It was found out that the inserted constructions were a productive means of organizing scientific and educational texts. Since the "insertion" concept goes beyond the traditional syntax and makes the expression plane implementation, which belongs to the specificity of not only a certain style, but also a particular author, this category study in linguistics will remain relevant in the future. The Ukrainian linguists' works are concerning the special status study of the inserted units are analyzed; their optional nature; sentences with the specified syntactic components structural organization; their position in the sentence; semantics of insert constructions; intonation features; communicative and text potential of these units; stylistic potential of inserted elements.

Key words: insertion category, insertion category, insertion words, inserted constructions, inserted sentences, syntactic unit.

ПУБЛІЦИСТИЧНІ ПОСИЛИ В РОМАНІ-ЕПОПЕЇ ВІКТОРА ГЮГО «ЗНЕДОЛЕНІ»

Родчин Зоряна Ярославівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовознавства

Івано-Франківського національного медичного університету

вул. Галицька, 2, Івано-Франківськ, Україна

У статті запропоновано аналіз роману-епопеї «Знедолені» класика французької літератури Віктора Гюго з погляду журналістики та публіцистичних тенденцій. Окреслено, що письменник мав можливість споглядати зміни в соціумі на власні очі, брав участь у кількох революціях, висловлював міркування щодо правління в державі, інколи вдаючись до нищівної критики не лише в промовах, але й у творах. При цьому увиразнено: митець піднімав на-гора всі вади, недоліки й проблеми суспільства, возвеличуючи народ як одну з його складових і надаючи останньому значущої сили в боротьбі за свободу. Так, на основі елементів нарації проаналізовано соціальну проблематику й історичне тло, на яких базуються події роману. Чітко виокремлено публіцистичні методи оповіді, зокрема репортажність і деталізованість описів. Вичленувано об'єктивність та відстороненість письменника від подій, зображуваних у праці. Обґрунтовано спроби Віктора Гюго не лише якомога достовірніше відтворити історичні події й суспільне тло, а й передати «справжню природу» стосунків людина-соціум. Доведено: митець послуговувався історичними довідками, термінологічними словниками та картами задля більш конструктивного відображення локацій і передання реального «говору» народу. Впадає у вічі також те, що письменник у свою оповідь вносить безліч фактів про події повстань 1832 року у Франції, при цьому скеровуючи роздуми реципієнта й до духовних питань. Підкреслено, що, перетворюючи буття у творі за законами добра, Віктор Гюго закликає до трансформації реального світу за тими ж принципами. Дослідження роману-епопеї з погляду журналістики уможливило подальші розвідки задля доведення його актуальності на тлі сучасних подій, використання його як базового елементу пробудження свідомості мас і звернення до проблематики революцій та повстань з історичним спрямуванням. Головні думки твору базуються на таких поняттях, як: прогрес, справедливість, за що, певним чином, триває битва й сьогодні.

Ключові слова: публіцистика, революція, роман-епопея, репортажність, повстання, прогрес, Віктор Гюго, «Знедолені».

Постановка проблеми в загальному вигляді й обґрунтування її актуальності. У позаминулому віці у французьких митців виникав неабиякий інтерес до національної історії у зв'язку з політичною боротьбою, що була викликана революцією XVIII століття. Саме в цей час відбувається зародження романтичної літератури, яка безпосередньо бере на себе роль відображення історичних подій Франції, що пов'язані з вищезазначеними суспільними перетвореннями.

Укотре, коли переосмислюємо ці явища, складно не зауважити й швидкого розвитку журналістики, а також того, з якою інтенсивністю вона впливала на життя громадян. Саме публіцистика та література завжди йшли пліч-о-пліч. Тож величні постаті письменства різних країн не залишали поза увагою будь-яких сфер існування людини.

Серед таких митців варто згадати одного з найвидатніших класиків французької літератури Віктора Гюго. Автор знаменитих романів «Собор Паризької Богоматері», «Знедолені» й

«Людина, яка сміється» був не просто потужним представником світової літератури, а й символом Франції.

Роман «Знедолені» – лебедина пісня творчості Гюго. Саме в романі письменник утілює власні життєві принципи й ідеали, поєднує величне з буденним, ліризм із журналістськими концепціями, реалізм із романтизмом, історичне тло з художньою вигадкою. Це не лише соціальна епопея про бідкування народу, а й філософський «трактат» із ретроспекцією в минуле. «Знедолені» вивищуються серед шедеврів світової класики з акцентацією на найвагомійші проблеми всіх часів і націй.

Актуальність роботи полягає в тому, що тема дослідження допоможе всебічно розглянути проблематику журналістики XIX ст. у Франції, а також вказаного суспільства згаданої епохи з його вимогами з опертям на твір Віктора Марі Гюго «Знедолені». Крім того, слід зазначити, що виокремлені вище питання існують і сьогодні, а саме тому постає необхідність звернення до названого роману задля переосмислення

цінностей буття. Саме тому тема не втрачає актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Методологічною основою роботи постали розвідки, створені впродовж XX ст., а також напрацювання сучасних учених. Особливо ретельно й усебічно художній світ Франції XIX ст. і, зокрема, життєвий і літературний шлях Віктора Гюго розглядав також і Михайло Трескунов. Слід зацентувати на суттєвих розвідках Сельми Брахман щодо роману «Знедолені». Крім того, творчість письменника вивчали Олена Євніна та Михайло Толмачев. Перелік науковців, звичайно ж, можна продовжити, адже, безумовно, їхні праці набувають вагомого значення щодо вищесказаного, але винятковим, безперечно, залишається науковий матеріал останніх десятиліть, починаючи з 70-х років минулого віку.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета дослідження – розкрити соціальні й історичні особливості XIX ст. крізь призму журналістики в романі «Знедолені». Задля досягнення поставленої цілі визначено такі **завдання**:

- визначити журналістську концепцію в творі «Знедолені»;
- окреслити елементи відображення французького соціуму за допомогою публіцистичних елементів у романі;
- виокремити особливості перенесення історичних подій на сюжетне тло роману.

Усе життя ведучи мову про поневолених, пригноблених, тобто убогих і покараних провидінням чи долею людей, водночас захищаючи їхні права навіть у вигнанні (ні на хвилину не забуваючи про рідну Францію), незламний у власних принципах, Віктор Гюго завершує один із своїх найяскравіших і найвідоміших творів, який не лише присвячує їм, вищезгаданим, а й називає відповідним із низки перелічених епітетів – «Знедолені». Так, «співчуття до страждань інших людей завжди було одним з головних рушіїв його політичної відданості» [10, 457].

За весь час роботи над твором Віктор Гюго послуговувався не лише найрізноманітнішими історичними джерелами чи зібраними матеріалами. Письменник навіть спілкувався і з представниками нижчого стану, і прислухався до міркувань «вищих» верств населення. Відомо, що митець користувався численними словниками й водночас проводив «дослідження» і серед справжніх злочинців. Як слушно зазначає М. Трескунов, «Гюго неодноразово обґрунтовував необхідність ретельних пошуків у сфері французької лексики таких слів і виразів, які б відповідали характеру суспільних явищ що зображаються» [7, 267]. Так, Віктор присвятив цілу книгу в

четвертій частині «Знедолених» роздумам і інформації щодо арго. Художник слова доречно прослідковує появу нових слів у злочинній лексиці тогочасної Франції, аргументуючи думки тим, що немає нічого поганого в «прагненні проникнути на глибину», коли це стосується розвідок «рани, прірви або суспільства» [3, 534].

Як виокремлює в романі сам Гюго, все арго базується на метафорах: «відкрити горіх» – звернути шию; хрястати – їсти; вінчатися – бути судимим; щур – той, хто краде хліб» [3, 543]. Тож тільки завдяки цим «дослідженням» із боку класика французької літератури нам вдається в наступних главах зрозуміти, про що говорять Епоніна, Гаврош, батьки Тенардьє та вся їхня зграя.

При цьому, oprіч арго, яке в цілому постає все ж мовою злочинців і волоцюг, звичайно, існує і «спеціальна (так звана, провінційна) мова», елементи котрої письменник вкраплює в роман: «Захисник виголосив непогану промову, користуючись тією провінційною мовою. <...> Цією мовою чоловік називається чоловіком, а дружина – дружиною, Париж – осередком мистецтв і цивілізації, король – монархом, єпископ – святим прелатом, помічник прокурора – красномовним представником звинувачення...» [2, 300]. Власне, такі деталі нарації підносять Гюго-журналіста над іншими письменниками-газетярями, оскільки він не лише описує факти (життя соціуму), а й надає певну історичну й етимологічну довідку та водночас створює додатковий ефект «подорожі в часі» й приналежності до кожної з суспільних верств.

Суспільство в Гюго – не звичайна дійова особа (на відміну від фізичних осіб, створених автором), воно не належить до «армій» добра чи зла, а просто існує в найгіршій своїй подобі, викликаючи при цьому відразу, поруч із якою постає розуміння того, що іншим воно бути не може. Сам автор чітко розмежовує дефініції «народ» і «суспільство» не лише в державному та соціальному значеннях, а й у сенсі доброго й лихого. Так, останнє – загальне поняття, паскудне й зрадливе, й у ньому криється приховане зло. Народ – поняття вужче, входить до складу суспільства, проте є радше його позитивною складовою. Саме він (народ) – той, хто повстає проти гніту, хто є несправедливо поневоленим і пригнобленим.

Таким чином, народ у автора – основний елемент роману, його головний герой і вища інстанція суду. Відрадно: твори митця поєднують у собі історію, ліричність і публіцистику. Достоту як справжній новинар, письменник не намагається нав'язати власної точки зору чита-

чам, його дійові особи не засуджують учинків інших, не виправдовують їх. Суддя-домінант у творі, як і в самій реальності, – юрма. «За діями головних персонажів завжди стоїть суд натовпу, тобто ставлення до людей і подій з боку багатоголосої народної маси. При цьому народний суд у романі-епопеї Гюго – це завжди правильний суд» [5, 123]. Так, населення завше прихильне до єпископа Міріеля, адже він для людей ледь не пророк, і до його думки дослухаються, хоч і вважають диваком; водночас воно піддає осуду Тенардье за його лихі вчинки; а також засуджує Жана Вальжана чи інколи навіть ставиться до нього з милосердям.

Згадаймо: коли головний персонаж приходить до суду, щоб зізнатися, що він і є той самий колишній каторжник, виправдовуючи при цьому невинного, люди, які знаходилися в залі, не мовили й слова, були наче заворожені: «Жоден голос не пролунав йому вслід, жодна рука не піднялася, щоб йому зашкодити. Натовп розступився, даючи йому дорогу» [2, 314-315]. Як бачимо, вищеописаними діями юрма наче дає головному герою шанс підготуватися до ув'язнення, жодним чином вона не виправдовує Жана Вальжана, проте при цьому мовби пом'якшує його покарання, щоб згодом остаточно засудити: «За якісь дві години все добро, яке він чинив, забули, і він став лише каторжником» [2, 330]. У наведеній ситуації Гюго не ідеалізує народ, не висловлює суб'єктивних думок, не дає йому оцінки, просто констатує події, водночас зображаючи власне таким, яким він є насправді.

Крім того, народ у творі Віктора не лише судовою інстанцією, а ще й вища сила. Митець намагається вкласти у «свій соціум» стільки енергії й мужності, скільки потрібно, щоб розбудити «живе суспільство», яке читатиме книгу. Чого варті лише описи будівництва барикад: «Усюди – на лівому березі, на правому березі, на всіх набережних, на бульварах, у Латинському кварталі, в кварталі ринків – захекані чоловіки, робітники, студенти, члени секцій читали прокламації та кричали «До зброї!», били ліхтарі, розпрягали вози, розбирали бруківку, ламали двері будинків, виривали з корінням дерева, нищпорили в льохах, викочували бочки, нагромаджували каміння, бут, меблі, дошки, будували барикади» [4, 68]. Як бачимо, саме в Гюго народ містить хаотичну міць, він, наче ураган, здіймається неочікувано й зносить усе на своєму шляху. «Те, що ми розповідаємо тут повільно й у певній послідовності, відбувалося відразу в усьому місті, в неймовірній метушні; це було як безліч блискавок і як один гуркіт грому» [4, 69].

З точністю репортера письменник передає події, які відбуваються в Парижі «на поверхні», а також із поетичним хистом описує миті, які за цим ховаються: «Тут повстання має характер змови, там – раптового пориву гніву. Перший перехожий заволодіває потоком натовпу й направляє його куди хоче. Початок, сповнений жаху, до якого домішується якась зловісна веселість» [4, 67]. Тож упадає у вічі те, що «інколи в своїх численних ліричних і публічних відступах від основного сюжету Гюго палко возвеличує скромного паризького простолюдина і прихований у ньому заряд революційної енергії, витворюючи це в традиціях ледь не гомерівського епосу» [5, 123].

Саме описи історичних подій у творі є найбільш цікавими з точки зору журналістики. Суттєвим постає те, що «майже кожна частина роману, яка розкриває характер того чи іншого персонажа, має свій хронологічний заспів: чи це битва при Ватерлоо, де в ролі паскудного мародера з'являється майбутній корчмар Тенардье; чи чин Реставрації, під час якої формується вдача юного Маріуса; чи ж революційні події 1830–1832 рр., і тут – яскраві постаті республіканців Анжольраса й маленького Гавроша» [5, 125].

Власне, до вичленування такого матеріалу Віктор Гюго підійшов із неймовірною ретельністю. «Гюго постійно піклувався про «документованість» історичних частин роману. Створюючи глави, присвячені битві при Ватерлоо чи барикадам Парижа, митець користувався географічними картами. Французькі науковці зацентровують, що характери історичних осіб, обставини їхніх дій і історичні дати, які фігурують у «Знедолених», завжди точні» [5, 155]. Не один літературознавець, досліджуючи епопею, звертав увагу на надзвичайно детальні та достовірні описи побуту й, загалом, автентичної складової твору.

Так, Н. Муравйова у книзі про життя письменника зазначає: «Документально правдивими є сторінки «Знедолених», що розповідають про червневий повстання 1832 року. Реалістичні численні замальовки-нарис, які пронизують увесь роман. Вони передають атмосферу часу, деталі побуту. Тут і роялістські салони, і республіканські товариства, і життя паризького «дна», нарис про підземну клоаку, дослідження про паризьких гаменів, історія битви при Ватерлоо» [6, 219]. І справді, подорож Жана Вальжана «підземним Парижем» (разом із неприємним Маріусом) видається навдивовижу цікавою, оскільки створює ефект присутності не лише через емоційну складову розділів, а й за допомогою детальних

описів «смітника соціуму». Роздуми автора про гаменів (символом яких згодом став герой твору Гаврош) безпосередньо ознайомлюють читача з життям цих «дітей вулиці».

Письменник намагається настільки достовірно подати інформацію, що мимоволі вносить у роман елементи репортажу й навіть ефект своєї присутності. Такі розділи, як «У 1817 році», «Ватерлоо», «05 червня 1832 року», цілком і повністю випадають із основної фабули й змушують зануритися в описане минуле. При цьому автор послуговується лише фактами, намагаючись зовсім відокремити себе від сюжету й подій і залишатися найбільш об'єктивним. Віктор якомога детальніше описує місцевість, приділяючи увагу навіть найменшим, на перший погляд, неважливим дрібничкам.

Упадає у вічі саме книга (розділ) під назвою «Ватерлоо»: «Виходиш із каплиці і праворуч помічаєш колодязь. На цьому дворі їх два. Питаєш: чому в цього колодязя немає відра й блоку? А тому, що з нього не черпають більше води» [2, 343-344]. «Вид фруктового саду жахливий <...> Передовсім входиш у квітник. Він розташований у самому низу, засаджений кущами смородини, заріс бур'янами й закінчується величезною облицьованою тесаним каменем терасою з круглими балясинами. Це був панський сад у тому ранньому французькому стилі, який передував Ленотру; нині ж це руїни та терен. Пілястри увінчані кулями, схожими на кам'яні ядра» [3, 345]. Вищевказані моменти, тобто опис колодязя чи саду, створюють додатковий елемент атмосферності й змушують думати про події під Ватерлоо не лише як про частину воєнної історії, а і як про аспект життя простого народу, його страждань унаслідок збройного протистояння.

Проте володіти лише містецьким талантом чи журналістською майстерністю для згаданих детальних описів замало. Потрібно ще й добре орієнтуватися й знати (зокрема, на власні очі бачити) те, про що пишеш. Тому Віктор Гюго не нехтує викремленим «обов'язком справжнього художника слова» і їде до Мон-Сен-Жанського плато. Тож розуміємо: автор не тільки вклинював у роман те, що знав із історичних довідок чи слів очевидців. Він, як справжній журналіст-дослідник, розповідав історію, котру бачив на власні очі.

Майстер слова вкотре безапеляційно доводить одну просту істину: справжній журналіст (навіть якщо пише художній, а не публіцистичний твір) повинен мати бодай «зелене поняття» про те, що він описує, повинен розумітися хоч трохи в кожній сфері, незалежно, чи це історія, чи тактика

ведення бою, чи життя в монастирях. До речі, про останнє. Тут Гюго також не пошкодував сторінок книги й намагався надати читачеві якомога більше інформації стосовно звичаїв різних згаданих вище закладів, особливо конкретно описаного ним монастиря Малий Пікпюс: «Після статуту кармеліток, що повинні ходити босими, носити нагрудники, сплетені з вербових прутів, і ніколи не сідати, найсуворішим є статут бернардинок-бенедиктинок Мартіна Верга. Вони носять чорний одяг і апостольник, який, згідно з велінням св. Бенедикта, доходить їм до підборіддя...» [3, 11]. Крім цього у вічі впадає деталізованість опису кімнати Батистини у будинку єпископа Мірієля. Можна з впевненістю зазначити, що відображення меблевих елементів в стилі ампір постає своєрідною згадкою автора щодо «наповнення» жіночих покоїв, побачених в молодості на власні очі [9, 98].

Також досить багато тексту присвятив Гюго роздумам про революцію. Задля достовірного письмового передавання подій, свідком яких він, зрештою, і був, він навіть створює, хоч і вигадане, та при цьому найбільш наближене своїм устроєм і поглядами до реальних, товариство «Друзів азбуки». Як слушно зазначає С. Брахман, воно не віддзеркалення справжніх братств того часу, а радше – «уособлення духовної стихії революції» [1, 56]. А остання для Гюго завжди постає непереможною, бо вона є сам Прогрес: «Якщо ви бажаєте усвідомити собі, що таке революція, назвіть її Прогресом, а якщо ви бажаєте усвідомити собі, що таке прогрес, назвіть його Завтра. Це Завтра невідвратно творить свою справу й починає її з сьогоднішнього дня» [2, 390]. При цьому, зазначимо, заслугою саме Гюго як журналіста-історика стало те, що він «не модернізував революціонерів 1832, коли писав про них у 1862 році» [7, 83]. Власне, попри їхній запал, жертвність, ідеалізм, юні трагічно гинули на тих же барикадах, оскільки народ Франції не підтримав їхніх прогресивних ідей.

Саме прославлення повстань стає основною ідеєю п'ятої частини епопеї «Війна в чотирьох стінах», зокрема, опис укріплень 1832 року займає всю першу книгу. «З тією ж ґрунтовністю, з якою в першій частині роману Гюго розповів про історичну битву при Ватерлоо, він тепер відтворює картину барикадного бою, який веде купка героїв за республіку проти монархічного ладу» [5, 136]. Зокрема, описи митця напрочуд ретельні, він укотре бере за основу репортажний стиль і створює чітко полотно дійсності. Перед нами постає достовірне відображення вулиці Шанверрі, з розібраною бру-

ківкою, прапорами, «швидким захопленням крамниць із зброєю», «градом каміння».

Усі описи супроводжують міркування головних героїв (достоту й автора) про значення революцій, а також у цілому громадянської війни: «Громадянська війна! Що це означає? Хіба є війна з іноземцями? Хіба будь-яка війна між людьми – не війна між братами? Війна визначається її метою» [4, 133]. Ні, автор не ідеалізує повстання, особливо в найгірших його проявах, він лише констатує факти того, що вона потрібна заради прогресу. А як уже відомо, саме рух до поступу був основою світогляду та творчості Віктора Гюґо. Все своє життя «Гюґо мріяв про зцілену і єдину Францію, готову вести Європу до прогресивного майбутнього» [8, 48]. А отже, завжди знав, що тогочасні революції творилися заради миру і процвітання у прийдешньому.

Як слушно зазначає член Конвенту при розмові з єпископом у першій книзі роману: «Так, грубі прояви прогресу носять ім'я революцій. Після того як їх закінчено, стає зрозуміло, що людство отримало жорстоку прочуханку, але зробило крок уперед» [7, 54]. Крім того, Гюґо сам чудово розуміє, що жоден поступ, жодна революція в будь-якому її прояві не береться нізвідки, для цього повинен повстати народ, для цього маса повинна взяти хід історії у свої руки. Художник слова возвеличує натовп, знає, що в ньому колосальна сила, але при цьому потрібно зуміти пробудити його: «Потрібно піднятися великим воїнам, осяяти народи від-

вагою та струснути нещасне людство, над яким нависає морок священного права, цезарської слави, грубої сили, фанатизму, безвідповідальної влади й самодержавних величностей; струсити це збіговисько, яке тупо споглядає темне торжество ночі в усій її красі» [9, 133-134]. Так, у цих словах, імовірно, полягає найважливіший журналістський послон автора. Тут, у цих роздумах прихована вся актуальність твору.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, зацентруємо: роман-епопея Віктора Гюґо «Знедолені» зображає чи не найбільші проблеми суспільства вказаного часу: злидні, соціальну несправедливість і нерівність. Проте, окрім піднятих на-гора тем, письменник виокремлює ще й історичне минуле народу, що створює не лише тло для оповіді, а й дає додаткові знання про ситуацію в країні. За допомогою журналістських прийомів автор вдало подає обраний матеріал і актуалізує на животрепетних питаннях, поєднуючи водночас реалістичні тенденції з романтичною спрямованістю, ораторські вміння з талантом митця.

У проаналізованому творі «Знедолені» знаходимо чітко виражений заклик до виборювання справедливості, до «впровадження» влади народу, до рівності. Використовуючи в оповіді елементи з власного життя та пропагуючи віддзеркалення подій, які бачить на власні очі, Віктор Гюґо надає своєму творові не лише автобіографічності, а й репортажності зображення та надзвичайної важливості як публіцистичного джерела.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брахман С. «Отверженные» Виктора Гюґо. Москва: Художественная литература, 1968. 104 с.
2. Гюґо В. Отверженные. Собрание сочинений : в 6 т. Москва: Правда, 1988. Т. 2. 524 с.
3. Гюґо В. Отверженные. Собрание сочинений : в 6 т. Москва: Правда, 1988. Т. 3. 557 с.
4. Гюґо В. Отверженные. Собрание сочинений : в 6 т. Москва: Правда, 1988. Т. 4. 479 с.
5. Евнина Е. М. Виктор Гюґо. Москва: Наука, 1976. 219 с.
6. Муравьева Н. Гюґо. *Жизнь Замечательных Людей (ЖЗЛ)*. Москва: Молодая гвардия, 1961. 384 с.
7. Трескунов М. Виктор Гюґо. Ленинград: Просвещение, 1969. 151 с.
8. Janine H. The French Burn Paris. *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond*. Rochester, NY: Boydell & Brewer, 2015. 35–52 p.
9. Orelli-Messerli B. Das verweigerte Interieur in Victor Hugos Les Misérables. *Ein Dialog der Künste : Beschreibungen von Innenarchitektur und Interieurs in der Literatur von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*. Petersberg: Michael Imhof Verlag, 2012. S. 87–101.
10. Höhne C. Victor Hugo: Ein Feind der offenen Gesellschaft?: Eine Interpretation von Napoléon-le-Petit und Les Châtiments auf Basis der Historizismus-Kritik Karl Poppers. Münster: Münster Verlagshaus Monsenstein und Vannerdat OHG, 2015. 603 S.

REFERENCES

1. Braxman S. (1968). «Otvverzhenny`e» Viktora Hugo. [“Les Misérables” by Victor Hugo]. Moskva: Xudozhestvennaya literatura. [in Russian]
2. Hugo V. (1988). Otvverzhenny`e. Sobranie sochinenij : v 6 t. [Les Misérables. Collected works: in 6 volumes]. Moskva: Pravda, T. 2. [in Russian]

3. Hugo V. (1988). Otverzheny'e. Sobranie sochinenij : v 6 t. [Les Miserables. Collected works: in 6 volumes]. Moskva: Pravda, T. 3. [in Russian]
4. Hugo V. (1988). Otverzheny'e. Sobranie sochinenij : v 6 t. [Les Miserables. Collected works: in 6 volumes]. Moskva: Pravda, T. 4. [in Russian]
5. Evnina E. M. (1976). Viktor Hugo. Moskva: Nauka. [in Russian]
6. Murav'eva N. (1961). Hugo. Zhizn' Zamechatel'ny'x Lyudej (ZhZL). [Hugo. Life of Remarkable People (LRP)]. Moskva: Molodaya gvardiya. [in Russian]
7. Treskunov M. (1969). Viktor Hugo. Leningrad: Prosveshhenie. [in Russian]
8. Janine H. (2015). The French Burn Paris. *Catastrophe and Catharsis: Perspectives on Disaster and Redemption in German Culture and Beyond*. Rochester, NY: Boydell & Brewer.
9. Orelli-Messerli B. (2012). Das verweigerte Interieur in Victor Hugos Les Misérables. *Ein Dialog der Künste : Beschreibungen von Innenarchitektur und Interieurs in der Literatur von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*. [The refused interior in Victor Hugo's Les Misérables. *A Dialogue of the Arts: Descriptions of Interior Design and Interiors in Literature from the Early Modern Period to the Present*]. Petersberg: Michael Imhof Verlag. [in German]
10. Höhne C. (2015). Victor Hugo: Ein Feind der offenen Gesellschaft?: Eine Interpretation von Napoléon-le-Petit und Les Châtiments auf Basis der Historizismus-Kritik Karl Poppers. [Victor Hugo: An enemy of the open society?: An interpretation of Napoléon-le-Petit and Les Châtiments based on Karl Popper's criticism of historicism.]. Münster: Münster Verlagshaus Monsenstein und Vannerdat OHG. [in German]

JOURNALISTIC MESSAGES IN VICTOR HUGO'S EPIC NOVEL "LES MISERABLES"

Rodchyn Zoriana Yaroslavivna
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Linguistics Department
Ivano-Frankivsk National Medical University
Str. Halytska, 2, Ivano-Frankivsk, Ukraine

The article offers the epic novel "Les Miserables" overview by the French literature classic Victor Hugo in social and political journalism terms. It is emphasized that the writer had the opportunity to see the changes in society with his own eyes, participated in several revolutions, expressed his own views on government in the country, sometimes resorting to devastating criticism not only in speeches but also in works. At the same time, it is highlighted that the writer raised all the society flaws, shortcomings and problems, glorifying the people as one of its components and giving the latter extraordinary strength in the struggle for freedom. The social issues and historical background on which the novel events are formed were analyzed based on the narrative elements in "Les Miserables". Journalistic narrative methods are clearly distinguished, in particular reporting and detailing descriptions. The writer's objectivity and detachment from the events depicted in the work are emphasized. However, the emphasis is on the personal artist experience, against which the main trends in the work are formed. There are substantiated Victor Hugo's attempts to not only reproduce historical events and the social background as accurately as possible, but also to convey the human-society relations' "true nature". It is proved that Victor Hugo used historical references, terminological dictionaries and maps to more constructively display locations and convey the real people' "speech". It is also noticeable that the writer adds to his account many uprisings events facts of 1832 in France, while directing the recipient's thoughts to spiritual issues. It is emphasized that by transforming being in a work according to the good laws, the writer calls for the real world transformation according to the same principles. From the journalism view point the epic novel research enable further investigations into it in order to prove its relevance against the background modern events, use it as a masses' basic awakening consciousness element and address the historical revolutions and uprisings issue. The main work ideas are based on such concepts as progress, justice, for which, to some extent, the battle continues today.

Key words: *journalism, revolution, epic novel, reporting, uprising, progress, Victor Hugo, "Les Miserables".*

УДК

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.24>

ЛІНГВІСТИЧНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ НА БУКОВИНІ В НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ МОВНОМУ ПРОСТОРИ ХХ СТОЛІТТЯ

Сеник Галина Іванівна

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри германського, загального і порівняльного мовознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. М. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

Кубишкіна Катерина Іванівна

студентка VI курсу факультету іноземних мов

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. М. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

Статтю присвячено дослідженню мовної інтерференції у німецько-українському дискурсі на початку ХХ століття, яке базується на комплексному аналізі мовних змін німецької мови у творі Франца Порубські «*Rund um den Rathausturm und den Pruth*», виданого 1906 року. Майже 150 річне співіснування німецької з іншими мовами, такими як українська, румунська, польська, єврейська та російська внесло свої корективи у тогочасне відтворення та вживання мови. Місцеві жителі знали щонайменше дві або три мови, а оскільки німецька була державною, то вона проникала здебільшого через державний апарат, військову повинність, пресу та літературу.

Початок минулого століття характерний і тим, що у місті Чернівці почала розвиватись письменницька діяльність, чимало літературних діячів були багатомовними, тому інтерферентні явища проникали у їх твори. Спроба мовця робити власні висловлювання, опираючись на правила і структуру рідної мови, та встановлювати невідповідні зв'язки між обома мовами призводила до порушення мовних норм та помилок, тобто – інтерференції. Дослідники розглядають її на граматичному, лексичному та фонологічному рівнях. Інтенсивність міжмовної інтерференції залежить від суб'єктивних та об'єктивних факторів, що на неї впливають, а також від зони її поширення. У мовленні буковинських німців вона була зумовлена їх тривалим перебуванням у іноземному середовищі та обмеженим використанням власної мови. Практично на усіх мовних рівнях відбувались зміни, які вплинули на розвиток буковинської німецької. Особливо помітною була інтерференція на лексичному рівні, німецька була розбавлена місцевими реаліями, побутовими словами та вигуками. Чималу частину запозичених вигуків склали українські або саме буковинські відповідники, вони були настільки розповсюдженими, що майже замінили стандартні німецькі. Відбувалось також дослівне калькування іноземних словосполучень або морфологічні зміни різних частин обох мов в одному виразі або реченні.

Ключові слова: мовна інтерференція, буковинська німецька мова, вигуки, мовні контакти, запозичення.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Багатоетнічність Буковини у складі Австро-Угорщини призвела до поширення інтерферентних явищ як в українській, так і німецькій мовах на усіх мовних рівнях – від фонетичного до граматичного. Довготривала та тісна взаємодія німецької та української мов призвела до виникнення мовної інтерференції в обох мовах. Інтерференції з української у буковинських німців виникали, зокрема, через обмежене вживання рідної мови серед багатоетнічного населення. У той же час німецька мова проникала в українську переважно через пресу, літературу, державний апарат і військову повинність та істотно вплинула на духовно-культурний та освітній розвиток краю. Завдяки німецькомов-

ному населенню та австрійському впливу, українська мова збагатилась німецькими словами, а Чернівці стали культурно-просвітницьким центром, у якому і досі панує мультинаціональність. Актуальність дослідження зумовлена зростанням тенденції сучасних лінгвістичних праць на дослідження українсько-німецьких мовних контактів на Буковині, внаслідок яких відбувались інтерферентні явища. Колосальна культурна та літературна спадщина цього краю дає можливість для більш детального дослідження впливу міжмовної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «мовна інтерференція» набув поширення після виходу праці У. Вайнраха «Мовні контакти», після якої чимало мовознавців займались проблемою визначення та аналізу

даного явища. Великий внесок у ці дослідження внесли Е. Хауген, В. Розенцвейг, Е. Косеріу, В. Виноградов, Ю. Жлуктенко, С. Семчинський, Л. Щерба, В. Макей та ін. [4]. Згідно з У. Вайнрахом, умовою виникнення лінгвістичної інтерференції є мовний контакт, під яким можна розуміти або «мовне спілкування між двома мовними колективами», або навчальну ситуацію. Дослідник визначав її як «випадки відхилення від норм кожної мови, які відбуваються у мові білінгвів у результаті їх знайомства з більш ніж одною мовою» [2, 1-7]. Аналіз праць у галузі інтерференції демонструє те, що дослідники звертають увагу переважно на лінгвістичний аспект інтерференції, який може проявлятися на граматичному, лексичному та фонетичному рівнях. Інтерференція зумовлена складністю закріплення та введення у пам'яті комплексу відмінних ознак третьої системи та мимовільним переходом до кожної з обох систем мови під час розуміння та побудови тексту. Проблема інтерференції настільки складна та різнобічна, що дослідники по-різному трактують цей термін. Все ж, останнім часом сфера використання зазначеного терміна доволі звужилась і більшість дослідників схилиються до тлумачення цього терміна у «вайнрахівському» розумінні як визначення будь-яких змін контактного походження у мовній системі під впливом мовленнєвої діяльності індивіда [9]. Дослідженню мовних змін у буковинському краї приділили значну увагу такі науковці, як І. Яцюк, О. Огуй, Д. Костюк, М. Кочерган та Г. Сенік [5; 7; 9]. У їх роботах було проведено класифікацію та аналіз інтерференцій на основі різноманітних джерел того часу. Однак, чимала кількість літератури та публікацій і досі залишається неопрацьованою, що дає підґрунтя для подальших досліджень у цій галузі.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає у виявленні інтерферентних явищ німецької та української мов на Буковині початку ХХ століття, зокрема виявлення їх лексико-семантичних особливостей. Це передбачає вирішення наступних завдань: виявити відхилення від прийнятих норм німецької мови у обраній літературі, класифікувати лексичні одиниці за тематичними групами та виявити зміни, які відбулись у них на морфологічному, лексичному та фонологічному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багаторічне співіснування німецької мови на Буковині з українською, польською, румунською та єврейською призвело до мовної інтерференції, яка особливо активно проявлялась на лексичному рівні. Це явище можна помітити у

німецькомовних творах тогочасних письменників, які володіли не одною мовою. Джерелом нашого ж дослідження послугували нариси Франца Порубські «Rund um den Rathausturm und den Pruth». Особливістю творів цього письменника є те, що він писав не літературними німецькими реченнями, а саме так, як говорили місцеві жителі у буковинському краї. У результаті аналізу видання «Rund um den Rathausturm und den Pruth» було виявлено близько 170 лінгвістичних інтерференцій з української, польської, російської та єврейської мов. Виявлені лексичні одиниці зустрічаємо з різних тематичних груп, таких як:

1. Кулінарія: бук. нім. *kulescha* (Polenta) – укр. кулеша (куліш); бук. нім. *osyledec* (Hering) – укр. оселедець; бук. нім. *Brindza* (Brimsen) – укр. Бринза; бук. нім. *budz* (Kuhmilchkäse) – укр. будз; бук. нім. *harbuz* (Kürbis) – укр. гарбуз; бук. нім. *Tschai* (Tee) – укр. чай; бук. нім. (Polenta) – укр. мамалига, кулеша; бук. нім. *horiwka* (Schnaps) – укр. горілка; бук. нім. *zakuska* (Imbiß, Häppchen) – укр. закуска; бук. нім. *porcija* (Portion) – укр. порція;

2. Одяг: бук. нім. *kuczma* (Pelzmütze) – укр. кучма (головний убір); бук. нім. *soroczka* (Hemd) – укр. сорочка; бук. нім. *serdak* (Teil der Tracht der Huzulen) – укр. сердак (сардак);

3. Родина: бук. нім. *wujko* (Onkel) – укр. вуйко (діал. дядько, брат матері); нім. *kum* (Pate) – укр. кум; бук. нім. *nanaszko* (Taufpate) – укр. нанашко (діал. хрещена мати); бук. нім. *batijko* (Brautvater) – укр. батійко (батько нареченої);

4. Музичні інструменти: бук. нім. *skrepka* (Violine) – укр. скрипка; бук. нім. *katarynka* (Leierkasten) – укр. катеринка (шарманка); бук. нім. *sopiwka* (Hirtenflöte) – укр. сопілка;

5. Рід діяльності: бук. нім. *cyrułyk* (Barbier) – укр. цирулик (цирульник); бук. нім. *studenteki* (Studentenrl) – укр. студентики; бук. нім. *pysar* (Schreiber) – укр. писар; бук. нім. *zlodij* (Dieb) – укр. злодій;

6. Свята та події: бук. нім. *chram* (Kirchweihfest) – укр. храм (храмове свято); бук. нім. *zaruczyna* (Verlobung) – укр. заручення.

Отже, за цією класифікацією, розмовна німецька мова була насичена місцевими реаліями та побутовими словами. Розглянемо процеси адаптації [6], які пройшли зафіксовані нами запозичення з української мови. Під час фонетичної адаптації характерним є пристосування іншомовних слів до наголосу та системи звуків мови-реципієнта. Як бачимо, подані лексичні одиниці, зазнали фонетичної субституції, а саме – відбулась заміна нехарактерних звуків української мови схожими німець-

кими: бук. нім. *poklony* (Verbeugungen) – укр. поклони; бук. нім. *hodynka* (Stündchen) – укр. годинка; бук. нім. *toloka* (Wiese) – укр. толока (поле, для випасу худоби); бук. нім. *kochanka* (Liebhaberin) – укр. коханка; бук. нім. *worih* (Erzfeind) – укр. ворог (ворог); бук. нім. *hromada* (Gemeindevorsteher) – громада; бук. нім. *paczka* (Päckchen Tabak) – укр. пачка; бук. нім. *tanec* (Tanz) – укр. танець.

Процес адаптації на морфологічному рівні відбувається введенням слова у граматичну систему мови. За правилами німецької мови іменники отримують артикль та пишуться з великої літери:

а) бук. нім. *Rayon* (kleine Verwaltungseinheit) – Und was in der Vorstadt keinen Platz mehr findet, das strömt dann oft mit der umgewandelten Devise „Panem et scelera!“ nach dem gesegneten und gesitteten *Rayon* der Großstadt... [10, 25];

б) бук. нім. *Kuczeber* (Kutscher): ...daß der *Muschik* die moszenka wie seinen Augapfel hütet und daß die Bäuerin ihr Geld fast immer nur an solchen Orten verwahrt; wohin der Griff des geschicktesten Tagenschieben nicht gelangen kann... [10, 56];

в) бук. нім. *Kriminalnik* (Kriminal): ...denn welcher *Kriminalnik* sollte so indiskret sein und dem neugierigen Frager prompt Rede und Antwort stehen... [10, 54].

Втім, у тексті зустрічаємо порушення норм німецької мови, оскільки більшість іменників не підлягали орфографічним змінам і вживались автором з малої літери:

а) бук. нім. *napasnik* (Gewaltmensch): So mancher hat sich den wohlverdienten Ruf eines *napasnik* erworben. [10, 24];

б) бук. нім. *struz* (Hausbesorger): Mein Vater ist ein Czernowitzer Bürger und wohnt als *struz* in der Siebenbürgerstraße. [10, 122];

в) бук. нім. *holodnik* (Hungerleider): Und so sehen wir eines Tages, wie der junge *holodnik* auf dem Mehlplatz sein Debüt arragiert... [10, 55].

Спостерігаємо також словотвірну адаптацію у окремих словах німецького походження, які зазнали українського впливу. Зміни відбулись за рахунок суфіксації, а саме – додавання до німецької лексеми українського суфіксу **-ок**:

а) бук. нім. *besztelunok* (Bestellung): ...er nützt mittels *besztelunok* die Segnungen der *kolija* oder *poczta* aus und läßt sich das Gewünschte bie vor die Tür seiner Behausung bringen... [10, 80];

б) бук. нім. *vorladunok* (Vorladung): Während aber der Landmann mit dem Eintreffen des *vorladunok* auch sofort den „Abbruch aller diplomatischen Beziehungen“ mit seinem Prozeßpartner inszeniert... [10, 96].

До морфологічних та словотвірних особливостей відносимо також утворення множини запозиченого іменника за допомогою закінчення **-s**: бук. нім. *stuczki* (Kunststückchen): ...um noch im Vollgenuß seiner Herrlichkeit einige *stuczki* aufzuführen [10, 116].

Синтаксична інтерференція істотно проявлялась у дослівному калькуванні іншомовних сполучень з польської, української та румунської мов. До них відносимо як сталі вирази, так і звичайні словосполучення:

а) *do banku* (zur Bank): Morgen lauf ich *do banku*. [10, 18];

б) *na cerkwu* (für die Kirche): ...und so hatte jener einen Geldbetrag von zehn Kronen *na cerkwu* (eine der ganbarsten Strafen unter Landleuten) stipulieren müssen. [10, 98];

в) *Nema hroszy!* (Kein Geld) [10, 17];

г) *Pyszla na muzyku!* (Sie ist auf die Musik gegangen!) [10, 63];

р) *Naj sud sudyt!* (Möge das Gericht entscheiden!) [10, 97];

д) *pan stolarz* (Herr Tischler, пол.) *pan szewc* (Herr Schuster, пол.): Hier geben sich *pan szewc*, *pan stolarz* und andere Vertreter der Handwerkszunft Rendezvous. [10, 122];

е) *Prosze centusia!* (Ich bitte um ein Kreuzerlein!, пол.) [10, 9];

є) *Sa traiasca! Sa traiasca!* (Zum Wohl!, рум.) [10, 19].

Характерним також було змішування у словосполученнях обох мов, де німецький іменник або дієслово вже було змінене відповідно до граматичної системи української мови:

а) за часів Австро-Угорщини назви державних установ на Буковині були німецькою мовою, тому місцеві жителі зазвичай адаптували іншомовні слова під свою мову, вони і набували широкого вжитку у побутовому житті: «*Idu do bezyrku!*» (Ich gehe ins Bezirksgericht!) [10, 96] – слово «*bezyrk*» тут позначало тогочасну реалію, яка у перекладі означає «районний суд»;

б) відбувалось і навмисне перекручення виразу або слова, щоб надати йому певного стилістичного ефекту у мовленні, до прикладу, для додання експресивності: «*To nema rechtu – oj, to nema rechtu!*» (Ach, es gibt kein Recht!) [10, 99];

в) здійснювалось додавання до основи німецького слова дієслівного суфіксу **-ува**: нім. stimmen – укр. штімувати, у тексті словосполучення «*Dobre sztimuje!*» (Es stimmt genau) [10, 20];

г) у речення також додавались і українські частки, як наприклад у цьому реченні: «*Das ist taki wahr!*» [10, 47], де німецька частка «*doch*» замінена українською видільною часткою «*taki*».

Випадки мовної інтерференції зустрічались і у окремих дієсловах, де український постфікс **-ся** замінювався німецьким зворотним займенником **sich**, а саме слово відмінювалось за нормами німецької, яскравим прикладом у тексті цього є наступне речення: *Steht doch auf – denn die Erde tresset sich!* [10, 88]. Українське слово «трясется» зазнало морфологічних змін та було використано замість німецького «bebben».

Значну частину дослідженої лексики у творі складають вигуки, які утворились у німецькому діалекті і практично витіснили їх відповідники. У мовознавстві розрізняють наступні групи вигуків [8, 11–12]: первинні, непохідні та вторинні, похідні від інших частин мови, у буковинській німецькій мові зустрічаємо обидва типи запозичених вигуків. До цієї частини мови відносимо наступні лексичні одиниці українського походження:

а) «*Bože!*» (Herr Gott!) – укр. «Боже!»: похідний, емоційний вигук, який виражає здивування;

б) «*Ani!*» (Los) – укр. «ану»: первинний, спонукальний вигук;

в) «*Hej!*» (Na!) – укр. «гей!»: первинний, спонукальний вигук, який позначає наказ, або поштовх до дії.

г) «*Djakuju!*» (Danke!) – укр. «дякую!»; «*Proszu!*» (Bitte!) – укр. «прошу: похідні вигуки, що виражають вдячність;

г) «*Buwajty zdrowi!*» (Bleiben Sie gesund!) – укр. «бувайте здорові!»: вигуковий фразеологізм для прощання.

Певну кількість вигуків іншомовного походження складають вигуки саме з буковинського діалекту [3], не притаманні українській мові:

а) «*Ahi!*» (Bah!) – бук. «агі!»: емоційний осуджувальний вигук, що означав «тю, тьху, цур

тобі!»; у тексті: *Ahi! – Naj to schlag trafyt* (Der Schlag soll dich treffen!) [с. 103];

б) «*Wailo!*» (Ach je!) – бук. «вайльо!»: вигук розчарування, що означало «ой-ой, ой лишенько!»;

в) «*Moj!*» (Ach!) – бук. «мой!»: вигук, який слугував для привертання ваги до незнайомої людини, українською можна передати як «геу, ей!»;

г) «*Adewe!*» (Na siehst du!) – бук. «адиво!»: вигук, утворений за допомогою дієслова і означав «бач, дивись!».

Як бачимо, вживання запозичених вигуків у буковинській німецькій мові було досить поширеним та набуло загального вжитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Лінгвістична інтерференція початку ХХ століття у німецькомовному просторі Буковини була зумовлена повсякденним контактуванням німецької з іншими мовами, зокрема, українською. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що мовні зміни у літературному тексті проявлялись на синтаксичному, морфологічному, фонетичному та лексичному рівнях. Серед них можна виділити наступні: порушення орфографічних норм німецької мови, буквальне калькування іншомовних словосполучень, поєднання різних частин мови німецької та української в одному реченні, а також субституція німецьких вигуків українськими або суто локальними. Вважаємо, що дослідження німецько-українських мовної інтерференції на Буковині сприятиме подальшому розвитку вивчення мовних контактів між германськими та слов'янськими мовами, а також дає можливість для вдосконалення аналізу мовних змін під час інтерференції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородай О. І. Інтерференційні зони сучасної української мови: матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 23-24 березня, 2016 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/index> (дата звернення: 28.08. 2020).
2. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования. К. : Вища школа, 1979. 263 с.
3. Гуйванюк, Н. Вигуки у буковинських говірках. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип. 24 : Присвячується 90-річчю від дня народж. Й. О. Дзендзелівського, С. 100-106.
4. Муратова Г. Тлумачення поняття «інтерференція» в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство, мовознавство, фольклористика*. 2007. Вип. 18, С. 27-29.
5. Сенік Г. І. Наслідки контактування української і німецької мов на Буковині. *Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія*. 2014. Вип. 692-693, С. 223-225.
6. Слаба О. В. Морфологічна адаптація запозичень у сучасній німецькій мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 8, С. 36-40.
7. Яцюк І. Я. Lexikalische besonderheiten deutscher dialekte in Galizien- und der Bukowina. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Сер. : Філологічна. 2010. Вип. 14, С. 306-311.

8. Nübling D. Die prototypische Interjektion: Ein Definitionsvorschlag. Zeitschrift für Semiotik. 2004. 26, 1/2. S. 11–45.
9. OGuy O. Interkulturelle Diskurskontakte Deutsch vs. Buchenländisch – Ukrainisch (bzw. ihr Interferenzgrad) in der Bukowina (1900-1920) Concordia Discors vs Discordia Concors 3: Researches into Comparative Literature, Contrastive Linguistics, Translation and CrossCultural Strategies. Suceava: Stefan cel Mare University Press, 2011. P. 189–212.
10. Porubsky F. Rund um den Rathausturm und den Pruth. Czernowitz : Hrabczuk, 1906. 189 S.

REFERENCES

1. Borodai O. I. (2016, March). Interferentsiini zony suchasnoi ukrainskoi movy [Interference zones of the modern Ukrainian language]. Materialy XLV Naukovo-tekhnichnoi konferentsii VNTU, Vinnytsia [in Ukrainian]. Retrieved 10. 08. 2020, from <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/254>
2. Weinreich U. (1979). Yazykovyie kontakty. Sostoyanie i problemy issledovaniya [Language contacts. Research status and problems] K. : Vyshcha shkola [in Russian].
3. Huivaniuk, N. (2011). Vyhuky u bukovynskykh hovirkakh [Interjections in Bukovinian dialects] Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser. Filolohiia. Sotsialni komunikatsii, 24, 100-106 [in Ukrainian].
4. Muratova H. (2007). Tlumachennia poniattia "interferentsiia" v suchasnykh lnhvistychnykh doslidzhenniakh [Interpretation of the concept of "interference" in modern linguistic research] Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Literaturoznavstvo, movoznavstvo, folklorystyka, 18, 27-29 [in Ukrainian].
5. Senyk H. I. (2014) Naslidky kontaktuvannia ukrainskoi i nimetskoi mov na Bukovyni [Consequences of contacting Ukrainian and German languages in Bukovina] Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Hermanska filolohiia, 692-693, pp. 223-225 [in Ukrainian].
6. Slaba O. V. (2019). Morfolohichna adaptatsiia zapozychen u suchasni nimetskii movi [Morphological adaptation of borrowings in modern German] Zakarpatski filolohichni studii, 8, 36-40 [in Ukrainian].
7. Yatsiuk I. Ya. (2010). Lexikalische Besonderheiten deutscher Dialekte in Galizien- und der Bukowina [Lexical conditions of German dialects in Galicia and Bukovina] Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia Ser. : Filolohichna, 14, 306-311 [in German].
8. Nübling D. (2004). Die prototypische Interjektion: Ein Definitionsvorschlag [The Prototypical Interjection: A Suggested Definition] Zeitschrift für Semiotik 26, 1/2, pp. 11–45 [in German].
9. OGuy O. (2011). Interkulturelle Diskurskontakte Deutsch vs. Buchenländisch – Ukrainisch (bzw. ihr Interferenzgrad) in der Bukowina (1900-1920) [Intercultural discourse contacts German vs. Buchenland - Ukrainian (or its degree of interference) in Bukovina (1900-1920)] Suceava: Stefan cel Mare University Press, pp. 189–212 [in German].
10. Porubsky F. (1906). Rund um den Rathausturm und den Pruth [Around the town hall and the Prut] Czernowitz : Hrabczuk [in German].

LINGUISTIC INTERFERENCE IN GERMAN-UKRAINIAN LANGUAGE IN BUKOVINA AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY

Senyk Halyna Ivanivna

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of German, General and Comparative Linguistic

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Str. M. Kotsiubynsky, 2, Chernivtsi, Ukraine

Kubysheina Kateryna Ivanivna

6th year Student at the Faculty of Foreign Languages

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Str. M. Kotsiubynsky, 2, Chernivtsi, Ukraine

The article is devoted to the language interference study in German-Ukrainian discourse in the early twentieth century, which is based on a comprehensive language analysis of changes in German in the Franz Porubski work "Rund um den Rathausturm und den Pruth", published in 1906. Almost 150 years of German coexistence with other languages, such as Ukrainian, Romanian, Polish, Yiddish and Russian, made its adjustments in the reproduction and language use at that time. The locals knew at least two or three languages, and since German was the state language, it penetrated mostly through the bureaucracy, conscription, press and literature.

The beginning of the last century is also characterized by the fact that in Chernivtsi city started developing literary activity. Many authors were multilingual, so the interference phenomena penetrated into their works. The speaker's

attempt was to make his own statements based on the native language rules and structure and to establish inappropriate connections between the two languages led to interference. Researchers consider it at the grammatical, lexical and phonological levels. The interlinguistic interference intensity depends on subjective and objective factors that do not affect it. Changes in the Bukovinian Germans speech were due to their long stay in a foreign environment and limited use of their own language. Changes took place at almost all language levels, which influenced the Bukovinian German development. Interference at the lexical level was especially noticeable. German was diluted with local realities, everyday words and interjections. A large part of the borrowed interjections were Ukrainian or Bukovinian equivalents, they were so widespread that they almost replaced the standard German ones. There was also a literal tracing of foreign phrases or morphological changes of different parts of both languages in one expression or sentence.

Key words: *language transfer; bukovinian german language, interjections, language contacts, borrowings.*

ГРАФЕМА ЯК СКЛАДОВА МЕДІАЛЬНОЇ ЗОНИ КОНЦЕПТУ SPEECH

Смаглій Валерія Михайлівна

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філологіїОдеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна

В медіальну зону поля потрапляють ще кілька термінологічних одиниць, в тому числі із компонентом *speech*. Так, в словнику ELL реєструємо статтю *speech chain*, в якій сказано, що мовленнєвий ланцюг – це фізіологічні, неврологічні, фізіологічні і анатомічні процеси, які крок за кроком задіяні у продукуванні і сприйнятті акту комунікації. За внутрішнім посиланням звертаємось до відповідних статей *graphetics* і *graphology*. Стаття, що характеризує термін графетика розпочинається із паралелі з терміном фонетика. Далі йде пояснення, що теоретично можливим є визначення універсального набору графетичних рис, що формують дистинктивні форми літер. Крім того, зазначає словник, певні якості писемної форми (мовлення) мають значний вплив на комунікацію, це колір, розмір рукописних або друкованих літер, пробіли. Дефінуючи термін графема, словник стверджує, що це – найменша дистинктивна одиниця системи письма, а її варіанти називає алогографами: *grapheme*. Далі в статті уточнюється, що в алфавітних системах письма графема є писемним наближенням до фонем, проте звертає увагу на існування диграфів і лігатур. Інакше кажучи, між графемою і фонемою не завжди має місце одно-однозначне співвідношення. Окремі статті пояснюють значення кожного із посилюваних термінів: *диграфія* – це предствалення однієї фонем двом графічними знаками: *digraphy*. За відповідним внутрішнім посиланням з'ясуємо, що термін *syllabary* означає упорядкований перелік знаків в силабічній письмовій системі. Стаття також пояснює, для чого передусім використовується вивчення графеміки, – для встановлення підстав нормування орфографії, для порівняння усної і писемної мови, для розшифрування історичних текстів, а також для перекладу письмових систем в комп'ютеризовані системи в комп'ютерній лінгвістиці. Для кращого розуміння словник рекомендує звернутись за посиланнями до кількох статей, серед яких і стаття *orthography*.

Ключові слова: мовна одиниця, фонема, графема, концепт, графологія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Концепт SPEECH слугує третім компонентом досліджуваного вербалізованого комплексного концепту **WORD/LANGUAGE/SPEECH**. Відповідний сегмент номінативного поля комплексного концепту є найменшим у аналізованій виборці. Це відбувається із кількох причин.

По-перше, із 4 спеціалізованих словників лінгвістичної термінології в одному із них (ELL) немає окремої статті *speech*, хоча є цілий кластер статей, що містять відповідну лексему у складі термінологічних сполук (*speech chain*, *speech community* і т. п.).

По-друге, значно меншою є загальна кількість словникових статей, що дефінують і характеризують цей концепт із різних боків за рахунок меншої кількості посилань від ядерних статей SPEECH. Загалом по всіх словниках налічується тільки 31 внутрішнє посилання і жодного зовнішнього.

Формулювання мети і завдань. За посиланнями II ступеня в маргінальну зону поля потрапляє кілька словникових статей, що стосуються письмової форми мовлення і формують

тематичну групу *письмове мовлення*. Словник Девіда Кристала містить кілька подібних дописів. Так в периферійній статті *phonic substance*, яка зазначає, що це термін на позначення мовлення як набору акустичних, артикуляційних і аудитивних параметрів [speech seen as a set of physically definable acoustic, articulatory or auditory properties] указується, що аналогом у *письмовій мові* є *graphic substance* [the analogous term for the written language is graphic substance].

Звертаючись до відповідної словникової статті, з'ясуємо, що терміном *графічна матерія* користуються по відношенню до *письмової/друкованої форми мови*, яку трактують як набір *візуально сприйманих фізичних сутностей*, тобто значків на певній поверхні: *graphic substance* [a term used by some linguists to refer to the written or printed form of language seen as a set of physically definable visual properties, i.e. marks on a surface]. Лінгвістичний аналіз цих *графічних сутностей* називають *графологією* за аналогією із *фонологією* [the linguistic analysis of these graphic or graphetic features is sometimes referred to as graphology, on analogy with phonology].

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ще однією статтею словника Crystal в медіальній зоні, що входить до цієї ж тематичної групи, є стаття на пояснення терміну *графологія*, що у вивченні *письмової системи мови* виголошується як аналог терміну *фонологія*: **graphology** [a term used by some linguists to refer to the writing system of a language – on analogy with phonology]. *Графологічний аналіз* у такому сенсі стосується визначення мінімальних *контрастних одиниць* візуальної мови, які називаються *графемами*, графемними *рисами*, або якщо не оперувати *емічними* термінами – із застосуванням технологій *фонологічного аналізу*: [a graphological analysis would be concerned to establish the minimal contrastive units of visual language – defined as graphemes, graphemic features, or without using emic terms – using similar techniques to those used in phonological analysis]. Девід Кристал застерігає, що таке значення терміну *графологія* немає нічого спільного із *аналізом почерку* задля встановлення *психологічних характеристик* того, хто писав, хоча нерідко саме цим терміном широко користуються: [graphology in this sense has nothing to do with the analysis of handwriting to determine the psychological characteristics of the writer – an activity for which the same term is often popularly used].

До цієї ж тематичної групи *письмове мовлення* медіальної зони поля належать терміни на позначення *графем* і *графа*, обидва вони визнаються сферою інтересів *графології*, яка щойно була описана. Термін *граф* стосується найменшого *дискретного сегмента* в написаному або надрукованому рядку і є аналогом терміну *фон* у фонетиці: **graph** [a term used by some linguists to refer to the smallest discrete segment in a stretch of writing or print – analogous to the notion of the phone in phonetics]. Кристал наводить приклади *графів* (можна назвати їх літерами) *t, T, h, e* і додає, що сюди входять і пунктуаційні знаки [such graphs as *t, T, h, e*, and so on, as well as the punctuation marks]. Аналіз поєднання *графів* у *графемі* – це сфера *графології* [the linguistic analysis of these graphs into graphemes is the province of graphology].

Термін *графема* стосується мінімальної *контрастивної одиниці* в *письмовій мові* і зазвичай вміщується у трикутні дужки, наприклад, графема <a> реалізується цілою серією *алографів* *A, a* і т.ін.: **grapheme** [the minimal contrastive unit in the writing system of a language; usually enclosed in angle brackets. The grapheme <a>, for example, is realized as several allographs *A, a*, etc.]. Алографи, своєю чергою, можуть бути одини-

цями *комплементарної дистрибуції* (в такому випадку використання заголовних літер обмежене початком речення, особовими назвами), або одиницями *вільної варіативності* (в певних стилях рукописного письма): [allographs may be seen as units in complementary distribution (e.g. upper case restricted to sentence-initial position, proper names, etc.), or in free variation (as in some styles of handwriting)].

Цікавим є порівняння кута зору, під яким висвітлюються одинці цієї ж тематичної групи в іншому довідниковому джерелі – словнику Routledge. По-перше, перелік термінів у двох словниках не є ідентичним. По-друге, дещо по-різному пояснюються їх значення і пропонується інакший набір відсилок.

Почнімо із терміну *граф*. Routledge спочатку надає етимологічну довідку про його походження із грецької, від дієслова *писати*: **graph** [Grk *gráphein* 'to write']. На відміну від Кристала, він стверджує, що *граф* є *літерою* і його відношення до *графем* невизначені: **graph** [single letter realized in writing whose relation to a certain grapheme is not determined]. Далі в статті зазначається, що так само як і *фон*, який є *варіантом* фонем на звуковому рівні, *граф* є *варіантом* на рівні письма: [analogous to the phone as a variant of a phoneme on the sound level, the graph is a variant on the level of writing].

Дефінуючи термін *графема*, словник стверджує, що це – найменша *дистинктивна одиниця* системи *письма*, а її варіанти називає *алографами*: **grapheme** [in general, graphemes are considered the smallest distinctive units of a writing system. Variants of any given grapheme are called allographs]. Далі в статті уточнюється, що в алфавітних системах *письма* *графем* є *писемним наближенням* до *фонем*, проте звертає увагу на існування *диграфів* і *лігатур* [in alphabetic writing systems, graphemes are a written approximation of phonemes; however, digraphy, ligature]. Інакше кажучи, між графемою і фонемою не завжди має місце *одно-однозначне* співвідношення.

Окремі статті пояснюють значення кожного із посилованих термінів: *диграфія* – це представлення *однієї* фонем *двома* графічними знаками: **digraphy** [the representation of a single phoneme with two graphic signs, e.g. Eng. <sh> for [ʃ]].

Терміном *лігатура* позначають *злиття* двох або більше голосних в *одну* незалежну форму: **ligature** [the merging of two or more letters from which a single, independent form is derived. The French ligature <œ> is motivated from <o> and <e> for [œ] or [œ̃]]. Утворення лігатур *розширює перелік літер*, як наприклад, розвиток *w* із *vv*

[forming ligatures is one way of increasing the inventory of the letters (cf. the development of <w> from <vv>)].

В маргінальну тематичну групу *письмове мовлення* в словнику входить стаття **graphemics**, якої не містить словник Crystal. Routledge характеризує *графеміку* як вивчення дистинктивних одиниць *письмової системи мови*, а її об'єктом вивчення заявляє письмові тексти у вигляді *рукописних* чи *друкованих* версій: [study of the distinctive units of a writing system of a particular language, the object of study is written texts in handwritten or typographic form].

Далі стаття пояснює, що в алфавітній системі письма *графеміка* послуговується тими самими методами аналізу, що і *фонологія*, бо між усним і писемним мовленням існує тісний зв'язок [in alphabetic writing systems, graphemics largely makes use of the methods of analysis developed for phonology because of the close relationship between the spoken and the written language] і додає, що такою самою є ситуація і в силабічній системі письма [generally speaking, this is also the case for syllabic writing systems (syllabary)].

За відповідним внутрішнім посиланням з'ясовуємо, що термін **syllabary** означає упорядкований перелік знаків в силабічній письмовій системі: [the ordered inventory of signs in a syllabic writing system].

Стаття також пояснює, для чого передусім використовується *вивчення графеміки*, – для встановлення підстав нормування *орфографії*, для порівняння *усної* і *писемної* мови, для розшифрування *історичних текстів*, а також для перекладу письмових систем в комп'ютеризовані системи в *комп'ютерній лінгвістиці* [graphemic studies primarily serve as a foundation for prescribed orthographic norms, the comparison between spoken and written language, the deciphering of historical texts, as well as the transfer of writing systems to computerized systems in computational linguistics]. Для кращого розуміння словник рекомендує звернутись за посиланнями до кількох статей, серед яких і стаття **orthography**.

В окремій доволі розлогій посилочній статті стосовно терміну *орфографія*, зокрема, надається його етимологія від грецького *правильний* + *писати*: [Grk *orthós* 'right, correct,' *gráphein* 'to write'], згадується його синонім *спеллінг* і пояснюється, що це є вивчення і/або регулювання систематичної і уніфікованої транскрипції за допомогою літер (графем) і пунктуації: [(also spelling) the study and/or instruction of systematic and uniform transcription with letters (graphemes) and punctuation].

Спільною для обох словників статтею маргінальної зони є стаття **graphetics**, хоча її трактування в Routledge не зовсім співпадає із тим, що запропоноване Кристалом. По-перше, *графетика* у словнику Routledge позиціонується не як самостійна дисципліна, а як підвид *графеміки*: **graphetics** [subdiscipline of graphemics]. Вона слугує початковою ланкою у дослідженнях *графеміки* при вивченні різних транскрипційних і писемних систем у *індивідуальних, соціальних, історичних* або *типографічних* аспектах [graphetics is a prerequisite for graphemic investigations, to the degree that it studies different writing and transcription systems from individual, social, historical, or typographic aspects].

По-друге, словник роз'яснює, що *графетика* використовується у *палеографії* (для розшифрування історичних письмових систем), в *типографії*, в навчанні *читання* і *письму*, а також у *графології*, яку словник трактує як вивчення зв'язку між *почерком* і *особистісними характеристиками* людини (нагадаємо інакшу позицію Кристала стосовно цього терміну, про що йшлося вище): [**graphetics** is used in palaeography (= deciphering historical writing systems), typography, instruction in reading and writing, as well as graphology (=the study of the relationship between handwriting and personal character traits)]. До речі, окремої статті **graphology** цей словник не містить. Проте є згадка про ще один пов'язаний термін і посилання на його словникове пояснення: [**graphetics** is used in graphometry (=the identification of handwriting in criminal cases)].

Посилочна стаття **graphometry** пояснює, що означає термін *графометрія* – це *оцінювання рукописів* для порівняння і встановлення *авторства* конкретного писемного тексту, що використовується, наприклад, в *криміналістиці* [the measure of scripts for comparing and ascertaining the creator (or author) of particular writings, e.g. in criminal cases]. Такого терміну в словнику Crystal не реєструємо.

Ще однією одиницею в тематичній групі *писемне мовлення маргінальної зони* поля в словнику Routledge є термін *графіка*. Так позначається конкретна *манера написання/друкування* тексту чи окремого слова: **graphics** [the particular manner in which a text or part of a text (e.g. a word) is written or printed]. У загальному смислі всі характеристики письмового тексту підпадають під поняття *графіка*: [in general, all written characteristics of a text fall under the concept of 'graphics'].

Найзагальнішим терміном, що входить у аналізовану наразі тематичну групу є, безумовно,

термін **writing**, який проте знаходимо у вокабулярі лише одного словника – Routledge. В цій статті вміщено наступну інформацію: *письмо* – це *засіб запису* усного мовлення за допомогою конвенціональної системи графічних знаків: **writing** (also script) [means of recording spoken language through a conventionalized system of graphic signs].

Словник пояснює, що за свою тисячолітню історію *письмо* варіювало під впливом *магії, релігії, містицизму*, а також впродовж сторіччя *культурно і історично обумовлених змін матеріалу* (камінь, шкіра, кістка, пергамент), *письмових інструментів і техніки письма*: [the millennia-old history of writing is strongly characterized by magic, religion, and mysticism, but also by the culturally and historically conditioned change in materials (stone, leather, bone, parchment), writing utensils, and writing techniques over the centuries].

Як пояснює стаття, численні і варіативні спроби розвитку *типології письмових систем* базуються на різних принципах класифікації: [the numerous (and various) attempts at developing a typology of writing systems are based on different principles of classification], проте всі вони намагаються відобразити *розвиток писемності від найдавніших знаків, що заміщували об'єкти, до знаків, що використовуються на письмі для слів або значеннєвих одиниць (морфем), до фонетично ґрунтованих алфавітних систем* письма: [though they all attempt to reflect the development of writing from the earliest signs that stood for objects, to the signs used in writing for words or meaningful units (morpheme), to the phonetically based alphabetic systems].

Варто розглянути відповідні посилання на різновиди писемних систем, про які словник пропонує окремі дописи. Серед них найбільшим за обсягом є стаття, що описує *алфавітну систему письма* і яка передусім зазначає, що така система базується на *графічному знаковому відображенні окремих звуків чи звукових сегментів: alphabetic writing system* [system of writing based on phonetic and phonological criteria, i.e. a system in which graphic signs represent individual sounds or sound segments]. *Алфавітні системи*, зауважує стаття, за рахунок такого *фонографічного принципу* відрізняються від інших систем писемності, які використовують *знаки-картинки* для відбиття мовних і не-мовних феноменів (пиктографія), *поняття* (ідеографія), *морфологічні одиниці – морфем* чи *слова* – (логографія) і *складу*: [alphabetic writing systems are differentiated by this 'phonographic' principle from writing systems that use (a) picture-

like signs to represent linguistic or non-linguistic phenomena (pictograph), (b) concepts (ideograph), (c) morphological units–morphemes or words–(logograph), or (d) syllables].

Порівнюючи *ідеографічні системи* із *алфавітними*, словник звертає увагу на різні шляхи їх утворення: перші виникали *незалежно* між собою у різні часи у різних народів, а другі сягають корінням *спільного джерела* – системи, яка була винайдена в Семітському (давньо фінікійському) лінгвістичному ареалі: [in contrast to ideographic systems, which developed independently at different times with different peoples, all alphabetic writing systems can be traced back to a single system invented in the Semitic (Old Phoenician) linguistic area]. Греки адаптували цю систему *консонантного* алфавітного письма, додавши *голосні* і записуючи слова у вигляді *рядків із комбінацій приголосних і голосних*: [the Greeks adapted this originally consonantal alphabetic writing system by adding vowels and writing out words in a linear series of consonants and vowels].

Причина повсюдного *поширення* систем алфавітного письма полягає у їхній *простоті, зручності для вивчення і економності* їх застосування: [the universal development and spread of alphabetic writing systems is based on the particularly favorable relationship between the simplicity and the learnability of the system as well as the economy of its use]. Якщо сучасна система письма в *китайській мові* потребує 6-8 тисяч знаків для побутового спілкування і в десятки разів більше – для наукового, то *алфавітні системи* у середньому налічують біля 30 знаків: *англійська* має двадцять шість, *німецька* – тридцять, *французька* – тридцять один, *російська* – тридцять три: [while the modern Chinese writing system requires some 6,000–8,000 signs to accommodate colloquial communication and nearly ten times as many for scientific texts, alphabetic writing systems have an average of thirty characters: English has twenty-six, German thirty, French thirty-one, and Russian thirty-three].

При цьому, застерігає словник, існують проблеми *передачі латиниці* іншими *європейськими мовами*, труднощі *адаптування алфавіту* залежать від *фонологічної структури мови*, від *орфографічних розбіжностей* між *звуком і знаком* і навпаки: [the transmission of the Latin alphabet to other European languages brought about various difficulties in adapting the alphabet, depending on the phonological structure of the language, as well as certain orthographic irregularities concerning the relation of sound to sign (and vice versa)].

Різні європейські мови в різному ступені стикаються із такими проблемами [individual European languages are affected by the following complications to varying degrees]:

(a) *один знак* заміщує *кілька звуків* [one sign stands for several sounds (e.g. <c> stands for [k] in *cat*, [s] in *cell*)];

(b) *кілька знаків* позначають *один звук* [several signs denote the same sound (<f, ph> stand for [f] in *file*, *philosophy*)];

(c) *простий знак* заміщає *складний звук* [simple signs are used for complex sounds (<j> stands for [dj] in *juice*)];

(d) *складний знак* заміщає *індивідуальний звук* [complex signs stand for individual sounds (<sh> for [ʃ] in *shine*)].

Коментуючи аналізований щойно допис, маємо зауважити, що в термінології укладачів словника Routledge термін *знак* (*sign*) використовується виключно для *письмового знаку*, на відміну від української лінгвістичної традиції, згідно якої *знак* може бути як *графічної* так і *фонетичної* форми реалізації *позначуваного* (десігнатора). Крім того, термін *звук* (*sound*) в словнику майже завжди використовується у контекстах, які, згідно з традиціями української лінгвістики, потребують терміну *фонема*.

Допис про *ієрогліфічне письмо* – *hieroglyphics* – спростовує певні наївні його трактування, адже широко розповсюдженою є думка, що китайська писемність є саме такою. Проте Routledge показує дещо інше. Термін бере початок із грецької із значенням *святі письмові знаки*: [the term *hieroglyphics* comes from Grk *hieroglyphiká grámmata* ('the holy written signs')]. Стаття інформує, що на початку XIX ст. Жан-Франсуа Шампольйон розшифрував єгипетські написи, датовані від четвертого ст. до Різдва Христового до четвертого ст. нашої ери. Ієрогліфи поєднували в собі принцип *ідеографії* із поняттям *фонографії* і таким чином утворили поняття *фонограм*: [in 1822, J.F.Champollion deciphered Egyptian writings dating from the fourth century BC to the fourth century AD. Hieroglyphics united the principle of the ideograph with the concept of phonography and thus developed into phonograms].

Словник додає, що *ієрогліф* по суті є *пиктограмою* або абстрактним знаком, що розвинувся на її основі [a hieroglyph is basically a pictogram or an abstract sign developed from a pictogram], а в широкому сенсі це термін на позначення *анатолійської, ацтекської* писемних систем і писемності *майя*: [in the broader sense, the term 'hieroglyphics' is used to refer to the writings of the Anatolians, Aztecs, and Maya].

Тобто до китайської писемності цей термін у його науковому сенсі не може застосовуватись.

А китайська система письма потрапляє в іншу класифікаційну категорію – *логографічного письма*. Походження цього терміну, як і решти подібних, іде від грецької мови: *logography* [Grk *lógos* 'expression,' *gráphein* 'to write']. *Китайська* писемність використовує *китайські логографічні знаки*: [Chinese is written logographically with Chinese characters].

Особливість цієї системи полягає у тому, що окреме лінгвістичне значення (окреме слово) виражається *графічним знаком* (*логограмою*) і, на відміну від *ідеографії* і *пиктографії*, постійна кількість *фонемних* комплексів (в ідеалі *один комплекс*) приписаний до *кожного знаку*: [writing system in which the meaning of individual linguistic expressions (individual words) is expressed by graphic signs (logogram) whereby, in contrast with ideography and pictography, a constant number of phonemic complexes (ideally one complex) is assigned to each sign].

Як стверджується в статті, *логограми* можна читати так само, як і *алфавітне письмо*, а знаки на кшталт <\$> для *долару*, <£> для *фунта* і <+> для *плюса* є логограмами: [logograms can be read in a similar manner as alphabetic writing systems. Signs like <\$> for dollar, <£> for pound, and <+> for plus are logograms].

Специфічним лінгвістичним терміном в аналізованій тематичній групі є назва писемної системи *ідеографія*, етимологічний аналіз цієї лінгвістичної одиниці є доволі прозорим, вона походить від двох грецьких морфем *бачити* + *писати*: *ideograph* [Grk *ideîn* 'to see,' *gráphein* 'to write']. Це тип писемної трансформації, при якому окремі значення виражаються *графічними знаками* (ідеограмами), а *цілісне комплексне значення* символічно *синтезується* у *єдиний поняттєвий знак* [type of transcription in which meanings are expressed by graphic signs (ideograms), whereby complex complete meanings are symbolized synthetically by a single conceptual sign]. Прикладами конвенціональних ідеограм виступають *знаки дорожнього руху* і вони *не прив'язані до певних мов*, оскільки по суті не відбивають значення якогось *лінгвального виразу*: [such conventionalized ideograms (e.g. those found in traffic signs) are not restricted to use in individual languages, since they are not basically signs that express the meaning of linguistic expressions].

Іще однією системою писемності є *пиктографія*, цей термін бере початок із комбінації двох морфем (із латини і грецької мови) *малювати* + *писати*: *pictography* [Lat. *pictum* 'painted,'

Grk *gráphein* 'to write']. Графемна система, в якій лінгвістично незалежні *поняття* або *значення* мовних висловлювань виражаються *пиктографічними знаками* (пиктограмами), і де *окремий знак* може виражати *комплекс понять* або *цілісні значення* [graphemic system in which linguistically independent concepts or meanings of linguistic utterances are expressed in pictorial signs (pictograms), whereby an individual sign can stand for complex concepts or whole meanings]. *Пиктографічні системи* письма використовуються в мові *ескімосів Аляски*, а також в *міжнародних символічних системах*, на кшталт тих, що використовуються в *аеропортах* чи при проведенні *олімпійських ігор*: [writing systems such as those used by the Alaskan Eskimos, and international symbols, like those used at airports and at the Olympic Games, are pictograms].

Історичний інтерес представляє така система письма, як *клинопис*, його англійська назва має латинське походження від слова *клин*: *cuneiform* [Lat. *cuneus* 'wedge'], її значення продиктоване *клиноподібною формою значків*, які продряпувались *гострою паличкою (стилом)* на глиняних табличках [its name is derived from the wedge-shaped impressions scratched into clay tablets with styluses]. Ця система письма використовувалась давніми шумерами і вавилонянами у далекому 2900 р. до Р.Х.: [writing system of the Sumerians and Babylonians (dating back to about 2900 BC)].

І останньою в цій тематичній групі маргінальної зони номінативного поля SPEECH є номінація *рунічного письма*. Routledge зазначає, що *руна* – це науковий термін запозичений

із датської мови іще в XVII ст. для позначення *письмових символів*, якими *послугувались германські племена* до запровадження латинської системи писемності і паралельно із нею: *runes* [scholarly term, taken from Danish in the seventeenth century, denoting the written symbols of the Germanic tribes that were used before the introduction of and, then concurrently with, the Latin writing system].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Схоже, що *руни* використовувались як у *магічному*, так і в *побутовому* спілкуванні: [runes appear to have served magic and profane purposes]. Хоча їхнє *походження* не прояснене, вважають, що вони розвинулись на *перетині північно етрусського і латинського алфавіту*: [while their origins are unclear, it is believed that they developed from a mixed North Etruscan and Latin alphabet]. Кожна *руна* представляє конкретний *фон*, який *називається* за першою літерою її назви, але водночас має і *концептуальне значення* (пов'язане із її використанням у *магічних контекстах*): [every rune represents a particular phone that is called by the first letter of its name, but also has a conceptual value (related to its use in magical contexts), cf. *g* 'gift,' *n* 'need,' *s* 'sun']. *Найдавніші* зафіксовані *руни* мають *скандинавське* походження і датуються початком *другого ст. нашої ери*: [the earliest attested runes come from Scandinavia (beginning of the second century AD)]. На сьогоднішній день відомі 5 тисяч написів, із них 3 тисячі в Швеції: [some 5,000 inscriptions (3,000 of them in Sweden alone) are known today].

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова Л.А. Отражение этнокультурных особенностей менталитета в синтаксических категориях агентивности/неагентивности (на материале английского и русского языков). *Человек. Язык. Культура*: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В.И. Карасика: в 2-х частях. Киев : Издат.дом Д.Бураго, 2013. Ч. 1. С. 532–538.
2. Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. *Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира*. Москва : Наука, 1991. С.141–172.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
4. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ : Восток-Запад, 2007. 314 с.
5. Теркулов В.И. Части речи и тождество номинатемы. *Человек. Язык. Культура*: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В. И. Карасика: в 2-х частях. Киев : Издат.дом Д. Бураго, 2013. Ч. 1. С. 25-31.
6. Швачко С.А. Диахроническая память слов. *Человек. Язык. Культура*: сборник научных статей, посвященных 60-летию юбилею проф. В. И. Карасика: в 2-х частях. Киев : Издат.дом Д. Бураго, 2013. Ч. 1. С. 166–173.
7. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English Forword by K. Quirk. Lnd. : Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.
8. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago, Lnd : University of Chicago Press, 1994. 327 p.
9. Langacker R.W. Concept, image and symbol : The cognitive basis of grammar. Berlin. 1991.
10. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (дата звернення 4.08.2020)
11. Online Webster dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/> (дата звернення 4.08.2020)
12. Online Macmillan dictionary URL: <http://www.macmillandictionary.com/> (дата звернення 5.08.2020)
13. Online Oxford dictionary URL: <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення 4.08.2020)
14. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html> (дата звернення 5.08.2020)

REFERENCES

1. Kozlova L.A. (2013) Otrazhenie etnokulturnykh osobennostey mentaliteta v sintaksicheskikh kategoriyah agentivnosti/neagentivnosti (na materiale angliyskogo i russkogo yazyikov). [Reflection of the ethnocultural peculiarities of the mentality in the syntactic categories of agentivity / non-agentivity (on the material of the English and Russian languages)]. Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnykh statey, posvyaschennykh 60-letnemu yubileyu prof. V.I. Karasika: v 2-h chastyah. Kiev: Izdat.dom D.Burago, vol. 1, pp. 532–538. [in Russian]
2. Kubryakova E.S. (1991) Osobennosti rechevoy deyatelnosti i problemy vnutrennego leksikona [The peculiarities of speech activity and problems of inner vocabulary] Chelovecheskiy faktor v yazyike. Yazyik i kartina mira. Moscow: Nauka, pp.141–172. [in Russian]
3. Kubryakova E. S. (2004) Yazyik i znanie [Language and knowledge]: Na puti polucheniya znaniy o yazyike: Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyika v poznanii mira Ros. Akademiya nauk. In-t yazyikoznaniya. Moscow: Yazyiki slavyanskoj kulturyi. [in Russian]
4. Popova Z. D., Sternin I. A. (2007) Kognitivnaya lingvistika. [Cognitive Linguistics]. Moscow: AST: Vostok-Zapad. [in Russian]
5. Terkulov V.I. (2013) Chasti rechi i tozhdestvo nominatemyi. [Parts of speech and nominateme identity] Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnykh statey, posvyaschennykh 60-letnemu yubileyu prof. V.I.Karasika: v 2-h chastyah. Kiev: Izdat.dom D.Burago, vol. 1, pp. 25-31. [in Russian]
6. Shvachko S.A. (2013) Diahronicheskaya pamyat slov.[Diachronical word memory] Chelovek. Yazyik. Kultura: sbornik nauchnykh statey, posvyaschennykh 60-letnemu yubileyu prof. V.I.Karasika: v 2-h chastyah. Kiev: Izdat.dom D. Burago, vol. 1, pp.166–173. [in Russian]
7. Biber D. et al. (1999) Longman Grammar of Spoken and Written English Forward by K. Quirk. Lnd.: Pearson Education Ltd.
8. Chafe W. (1994) Discourse, Consciousness and Time. Chicago, Lnd: University of Chicago Press.
9. Langacker R.W. (1991) Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin.
10. Online Cambridge dictionary. Retrieved from: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (accessed 4 August 2020)
11. Online Webster dictionary. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/> (accessed 4 August 2020)
12. Online Macmillan dictionary Retrieved from: <http://www.macmillandictionary.com/> (accessed 5 August 2020)
13. Online Oxford dictionary Retrieved from: <https://en.oxforddictionaries.com/> (accessed 4 August 2020)
14. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. Retrieved from: <https://ahdictionary.com/word/search.html> (accessed 5 August 2020)

GRAPHEM AS A COMPONENT OF THE SPEECH CONCEPT MEDIAL ZONE

Smaglyi Valeria Mykhaylivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philology
Odesa National Maritime University
Str. Mechnikova, 34, Odesa, Ukraine*

Several more terminological units fall into the field medial zone, including those with the speech component. Thus, in the ELL dictionary we register the article speech chain, which states that the speech chain is a physiological, neurological, physiological and anatomical processes that are involved step by step in the communication act of production and perception. For an internal link, refer to the relevant articles graphetics and graphology. The article characterizing the term graphetics begins with a parallel with the term phonetics. The following is an explanation that it is theoretically possible to determine a universal graphetic features set that form distinctive letters forms. In addition, the dictionary notes, certain writing qualities (speech) have a significant impact on communication, such as color, handwritten size or printed letters, spaces. Defining the term grapheme, the dictionary states that it is the smallest distinctive the writing system unit, and calls its variants allographs: grapheme. Further in the article it is specified that in alphabetic systems grapheme writing is a written approximation to phonemes, however draws attention to digraphs existence and ligatures. In other words, there is not always a one-to-one relationship between a grapheme and a phoneme. Separate articles explain the each premise terms meaning: digraphy is one phoneme by two graphic signs rrepresentatio: digraphy. From the relevant internal link, we find that the term syllabary means an ordered characters list in the syllabic writing system. The article also explains why the grapheme study is primarily used - to establish the spelling standardization basis, to compare oral and written language, to decipher historical texts, as well as to translate written systems into computerized systems in computational linguistics. For a better dictionary understanding, it is recommended to refer to several articles, including the article orthography.

Key words: *speech unit, phoneme, grapheme, concept, graphology.*

УДК 811.161.2:81'37

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.26>

СЕМАНТИЧНА ДИСТРИБУЦІЯ БІАСПЕКТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Стовбур Любов Миколаївна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Запорізького національного університету
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна

Дієслівна ланка є важливим складником у системі номінативних засобів сучасної української мови. Однією з найважливіших особливостей дієслів, порівняно з іншими частинами мови, є надзвичайно широкий діапазон позначуваної ними семантики. Тому диференціація дієслівної лексики на лексико-семантичні групи та їх усебічний семантично-синтаксичний аналіз є важливим для упорядкування дієслівної системи української мови. У сучасному мовознавстві все більше уваги приділяють вивченню особливостей дієслівних лексем як реченнєвотвірних одиниць, адже семантична структура дієслова загалом проєктує організацію усього речення. Граматичні категорії дієслова по-різному характеризують перебіг дій, процесів та перебування в станах. Власне дієслівні категорії – це семантично мотивовані граматичні категорії, що мають підґрунтя в плані лінгвістичної онтології, формуються в дієслові й найповніше відображають його семантично-граматичну природу. До них належать категорії часу, способу та виду. У традиційній граматиці вид визначали переважно як основну морфологічну чи як загально дієслівну граматичну категорію, тому що він властивий усім дієслівним утворенням і формам: у певному контексті кожна форма виражає значення або недоконаного, або доконаного виду.

Вид – граматична категорія дієслова, що виступає як центральна щодо більш загальної дієслівної категорії – аспектуальності. Аспект дії безпосередньо пов'язаний із семантикою дієслова, значення якого детерміновані всім граматичним ладом мови і системою семантично-парадигматичних лексичних зв'язків. Складність визначення місця аспекту дії (ширше акціональності) у системі дієслівних категорій пояснюється тим, що в них перетинаються лексичні, словотвірні і граматичні особливості, між якими не завжди видається можливим провести чітку межу. Найпоширенішим є тлумачення акціональності як семантичної категорії, оскільки роди дії не є словотвірними категоріями, хоча окремі з них характеризуються тими чи тими морфемами.

Категорія виду реалізується двома грамамами – доконаного й недоконаного виду. Українська мова послуговується рядом дієслів, у яких та сама основа може одночасно виражати значення доконаного й недоконаного виду, через що їх називають двовидовими дієсловами або біаспективами. Питання, пов'язані з вивченням біаспективів, є надзвичайно актуальними й малодослідженими. У пропонуваній розвідці зроблена спроба висвітлити семантичну дистрибуцію біаспективів української мови.

***Ключові слова:** категорія виду, двовидові дієслова, біаспективи, контекст, семантика, семантична група, дистрибуція.*

Постановка проблеми та обґрунтування її актуальності. Протягом ХХ сторіччя в українській мовній ужиток увійшло багато дієслів іншомовного походження (із західноєвропейських мов), які кваліфікуються як двовидові або біаспективи. Більшість цих дієслів словники фіксують після першої чверті ХХ сторіччя. Їхня початкова словникова форма – інфінітив – є вихідною для двох дієслів з позиції словозміни, відповідно недоконаного та доконаного виду, що відображено на кількості словозмінних форм (за загальними правилами). У комп'ютерній базі Граматичного словника української мови (словозміна), який укладено у відділі структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, таких дієслів нараховано 689 із майже 37 тисяч одиниць (у тому числі 116 дієслів з **-ся**, які мають однакові основи з дієсловами без **-ся**). До бази

Граматичного словника зараховано дієслова зі словників радянського періоду. Серед них є вузькоспеціальні (*азотувати, гудронувати, катетеризувати* і под., усього 126). Тільки двовидових дієслів на літеру «А» дібрано близько 50, а у Великому тлумачному словнику їх налічується понад 70. Отже, «входження» двовидових дієслів в український лексикон тільки розпочалося, а тому й питання, пов'язані з вивченням двовидових дієслів, є надзвичайно актуальними й малодослідженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість мовознавців у своїх працях лише вказує на групу дієслів, які виявляють значення доконаного чи недоконаного виду тільки в контексті, при цьому зберігаючи одну й ту саму форму. Так І. Г. Матвіяс у «Курсі сучасної української літературної мови» зазначає, що «у незначній групі дієслів значення недоконаного

і доконаного видів може виражатися однією формою. Це переважно дієслова іншомовного походження з суфіксом **-ува- (-юва-)**» [7, 122]. О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський у «Граматиці української мови» основну увагу зосереджують на парновидових і одновидових дієсловах і лише зазначають, що існує група двовидових дієслів [1, 140].

У монографії «Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія» (автор розділу «Дієслово» – К. Г. Городенська) двовидовими називають дієслова, у яких та сама основа виражає одночасно значення доконаного й недоконаного виду. Крім того, відзначається, що значення доконаного та недоконаного виду двовидових дієслів встановлюється з контексту, «зокрема на основі вживання часово-способових форм з відповідними лексико-граматичними засобами» [3, 401–404]. М. В. Леонова розглядає структурні особливості двовидових дієслів, зауважуючи, що більшість із них твориться від іменних основ іншомовного походження за допомогою суфіксів **-ува-, -юва-** [5, 176].

Формулювання мети і завдань статті.

Мета статті – дослідити семантичну дистрибуцію біаспективів як окремого класу в системі дієслів української мови.

Завдання статті: охарактеризувати семантику двовидових дієслів; визначити фактори, які впливають на реалізацію значення виду біаспективів у контексті; висвітлити дистрибуцію біаспективів за семантикою; встановити принцип взаємодії біаспективів з їхнім лексичним значенням.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дієслівна ланка є вагомим складником системи номінативних засобів сучасної української мови. Однією з найважливіших особливостей дієслів, порівняно з іншими частинами мови, є надзвичайно широкий діапазон позначуваної ними семантики. Тому диференціація дієслівної лексики на лексико-семантичні групи та їх усебічний семантико-синтаксичний аналіз є важливим для упорядкування дієслівної системи української мови. У сучасному мовознавстві все більше уваги приділяється вивченню особливостей дієслівних лексем як реченнєвірних одиниць, адже на думку багатьох учених семантична структура дієслова загалом проектує організацію усього речення [9, 8].

Двовидові дієслова є особливою групою в системі вербативів. Окремі з них є двовидовими лише історично. Це дієслова українського походження *дарувати, женити, мовити, клицювати, колесувати, ночувати, розслідувати та ін.* У сучасній українській мові одні з них

поєднуються з префіксами як виразниками лише значення доконаного виду (*дарувати – подарувати, женити – оженити, женитися – оженитися*), інші – з префіксами, що надають їм водночас видового й словотвірного значення (*мовити – вмовити, вимовити, замовити, намовити, промовити, підмовити, колесувати – поколесувати*), [4, 99]; наприклад: *Одарко, ти мені дарувала оцю сорочку, подаруй краще її Іванові* [6, 72].

Інший великий масив біаспективів – іншомовні запозичення, про які йшлося на початку статті. Саме слова другої групи створюють суттєві проблеми для авторів і читачів фахових текстів. Українська мова запозичує ці дієслова зазвичай як двовидові, бо початкові мови не мають граматичної категорії виду Річ у тім, що сучасні романські та германські мови не мають граматичної категорії виду. Зважаючи на це, те саме дієслово (наприклад, англійське *absorb, address, attack*; французьке *absorber, adresser, attaquer*; німецьке *absorbieren, adressieren, attackieren*) може позначати як незавершені, так і завершені процеси залежно від ужитої форми дієслівного часу, адже ці мови мають складнішу, ніж слов'янські мови, систему форм дієслівного часу, протиставлених не тільки за часовими, а й за видовими значеннями, за розовістю – кількарзовістю процесу тощо, яка компенсує відсутність категорії виду. Уживаючи такі дієслова у фахових текстах, треба саме контекстом пояснювати, про які процеси (незавершені чи завершені) йдеться, що ускладнює текст та в окремих випадках може спричинити неправильне його розуміння [2, 290–294].

Майже повна відсутність двовидових дієслів в українській мові свідчить про те, що мовна система намагається позбутися невизначеності семантики її одиниць, а це дає змогу прогнозувати, що поступово відбудеться розподіл досліджуваної групи дієслів на підгрупи відповідно доконаного й недоконаного виду. І це можна пов'язати із загальною мовною тенденцією до деталізації номінацій, тобто до вироблення окремої номінації для кожного аспекту поняття, пор. із творенням назв осіб жіночої статі: *лідер – лідерка, прем'єр – прем'єрка, держсекретар – держсекретарка*.

Отже, іншими словами, біаспективи – це дієслова, видове значення яких можна з'ясувати лише за контекстом. Семантичною основою протиставлення граматичних значень доконаного і недоконаного виду є досягнення (чи недосагнення) або відсутність внутрішньої межі в позначенні дії, що формує значення цілісності дії як нероздільної сукупності

початку, продовження і кінця позначеної дії – доконаний вид і значення нецілісності позначеної дії (без ознак сукупності початку і кінця у реалізації дії) – недоконаний вид [5, 65]. Дієслова виявляють ці значення в певних контекстуальних і ситуативних умовах, семантиці та в комбінації видових форм з іншими граматичними формами. Значення недоконаного та доконаного виду в біаспективах встановлюється з контексту, зокрема на ґрунті вживання часово-способових форм. Семантична дистрибуція дієслів тісно пов'язана з їхніми граматичними функціями.

Дериватологи вважають лексико-семантичну групу твірною базою у внутрішньодієслівному словотворенні, фоном виділення способів (родів) дієслівної дії. До цього слід додати, що семантика тематичної групи є визначальним фактором і в процесах граматичної перфективації.

Лексико-семантичні групи вербальних дієслів української мови мають свої особливості у сполучуваності з префіксами як реалізаторами словотвірної-граматичної та граматичної функції. Вони зумовлені семантичною ознакою граничності / неграничності, яку дієслова різних лексико-семантичних груп виявляють неоднаково [9, 14].

Широта граматичного діапазону дієслова дає можливість виділити велику кількість диференційних ознак, що можуть бути покладені в основу його семантичного аналізу. Семантика дієслова розкривається також через його можливості поєднуватися з іншими частинами мови в певних формах.

Біаспективи, зафіксовані нами у Словнику української мови, можна поділити на такі семантичні групи: дієслова із значенням впливу на об'єкт, ставлення до об'єкта, залежності від об'єкта, стосунку до об'єкта, взаємозалежності, можливості й наміру, інформування, часових меж, зневаги й огиди, наростання ознаки, праці, процесу, мовлення, міри наявності, спрямування дії, фізичного стану, виявлення почуттів, прохання і примусу, уникання, взаємної дії, стану, захисту, волевиявлення, вітання, спостереження, навчання, локативні дієслова.

Семантичну групу **впливу на об'єкт** репрезентують дієслова: *гібридизувати, газифікувати, стандартизувати, сублімувати, секціонувати, реставрувати, реквізувати* тощо. Специфіка семантики таких предикатів вимагає обов'язкової наявності іменників у формі знахідного або називного відмінка без прийменника, напр.: *газифікувати*: док. в. *Передбачається газифікувати велику кількість промислових під-*

приємств, міст і робітничих селищ; недок. в. *Газифікувати вугілля* [8, II, 14].

Групу **ставлення до об'єкта** складають дієслова: *судити, ранили, вітамінізувати, спокутувати, травмувати*. Біаспективи цієї групи об'єднуються спільною назвою, незважаючи на різні граматичні зв'язки, у яких перебувають ці дієслова стосовно інших слів у реченні, усі вони виражають певне ставлення виконавця дії до його об'єкта, напр.: *судити*: док. в. *Хай доля нам судила муку, та, друже, не впадай в розпуку*; недок. в. *Марусю Чурай необхідно судити за смерть Гриця* [8, IX, 826].

Об'єднання біаспективів у групи **залежно від об'єкта** зумовлене особливістю валентності дієслів: *гарантувати, судилося, відпокутувати, ілюструвати*. Хоча семантична дія виражена цими дієсловами і стосується різних сфер діяльності, однак усі вони вимагають наявності в мовному потоці іменників у формі давального відмінка з прийменником чи без нього, рідше у формі називного відмінка, напр.: *судилося*: док. в. *Донець! Донець! Тобі судилось стати в великій битві двічі рубежем*; недок. в. *Ім судилося цасливе майбуття* [8, IX, 826].

Іноді об'єкт при таких двовидових дієсловах – гіпотетичний, але його можна легко підставити в речення (відсутність об'єкта, від якого залежить дія в реченні, пояснюється певною стилістичною метою, щоб підкреслити сам факт дії, а вказівка на об'єкт вважається зайвою), напр.: *ілюструвати*: док. в. *Вся довга історія, що її розповіла вона, лише ілюструвала факт*; недок. в. *Цю бесіду слід ілюструвати цікавими репродукціями з картин художників* [8, IV, 37].

Семантична група **взаємозалежності** представлена дієсловами: *женитися, женити, гармоніювати, синтезувати, солідаризуватися, трестувати*. Напр.: *женити*: док. в. *Може, женять когось – подивлюсь, підійду, може, давніх знайомих між ними знайду*; недок. в. *Женити його збирались восени* [8, III, 212].

Група **спрямування дії** об'єднує лише ті біаспективи, для яких характерне сильне керування дією, процесом, а саме: *капіталізувати, репродукувати, гібридизувати, телефонувати, торпедувати*. Тобто, двовидові дієслова вказують на спрямування дії чи процесу на об'єкт, що зумовлює обов'язкову наявність у реченні як експліцитного, так й імпліцитного іменника у формі знахідного відмінка без прийменника, напр.: *торпедувати*: док. в. *Одного разу він вдало торпедував крейсер, одночасно витримав бій проти трьох міноносців*; недок. в. *Незнайомий міноносець торпедує наше судно* [8, X, 229].

До групи **інформування** належать двовидові дієслова із значенням розповсюдження, передачі інформації незалежно від джерела її повідомлення, поширення. Це такі дієслова, як *рапортувати, інформувати, дезінформувати, популяризувати, радиувати*, напр.: *популяризувати: док. в. Соратнику по перу довелося популяризувати твори свого друга, щоб переконати у його геніальності; недок. в. Він популяризував у гуртках твори основоположників...* [8, VII, 239].

Групу **мовлення** представлено дієсловами: *мовити, прокламувати, коментувати, командувати* (у значенні говорити слова команди), *мотивувати* тощо, напр.: *мотивувати: док. в. Пейзажі тут не лише тло, вони створюють певний настроєвий супровід до дії, допомагають розкрити характери персонажів, мотивувати їх вчинки; недок. в. Він, – мотивувала вона цю пораду, – сам один...* [8, V, 238].

Група двовидових дієслів **праці** є досить численною, сюди входять лексеми безпосередньо зі значенням певного виду діяльності або зайнятості людини, типу *переаранжувати, селікатувати, стратифікувати, окулірувати, пасинкувати, демонструвати, консервувати, клинцювати, штабелювати, тампонувати, тонувати, склографувати, терасувати* тощо, напр.: *клинцювати: док. в. Гадаєш, щоб клинцювати самопал не потрібно підготовки...; недок. в. Для застосування глиносолом'яної обмазки пресовану кам'яну стіну клинцюють* [8, IV, 183].

До семантичної групи **процесу** належать предикати: *селітрувати, фосфатувати, рафінувати, оксидувати, хромувати, платинувати, коагулювати, кальцинувати, іонізувати, дренажувати* тощо, напр.: *гранулювати: док. в. Щоб поліпшити зберігання, транспортування і особливо внесення в ґрунт суперфосфату машинами, його гранулювали; недок. в. Нові клопоти упали на голову Заруби: то погано гра-*

нулювали добрива, то невправно виходили квадрати [8, II, 158].

Дієслова **локативності** є неоднорідними. Залежно від семантичної зумовленості їх можна поділити на:

а) дієслова пересування: *траверсувати, ринути*, напр.: *ринуть: док. в. Бійцям дуже швидко довелося ринути в бій; недок. в. Група верхівців ринула до тачанки* [8, VIII, 490];

б) дієслова зміни місцеположення: *трансгресувати, фланкувати, пеленгувати, вернути*, напр.: *вернути: док. в. Надворі від важених сірих хмар швидко темніло і Микола встиг завчасно вернути худобу додому; недок. в. Та куди ти, чортяка б тебе взяла, вернеш?* [8, I, 260];

в) дієслова переміщення: *пікірувати, контрактувати, емігрувати, експортувати, транспортувати, госпіталізувати*, напр.: *пікірувати: док. в. Літаки зробили коло, але замість того, щоб іти на посадку, різко пікірували на аеродром; недок. в. Насмілюсь доповісти, що це, здається, той самий радянський літак, який перебив мені подорож на фронт... він пікірує!* [8, VI, 533].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можна зробити висновок, що біаспективи української мови розподіляються за такими семантичними групами: зі значенням впливу на об'єкт, ставлення до об'єкта, стосунку до об'єкта, праці та процесу. Менш продуктивними є біаспективи, що означають спрямування дії, взаємозалежності, залежності від об'єкта й локативні двовидові дієслова. Непродуктивними є такі семантичні групи біаспективів: захисту, інформування, мовлення, міри наявності, прохання і примусу, волевиявлення, часових меж, наростання ознаки, зневаги й огиди, уникання, фізичного стану. Перспективними видаються подальші розвідки щодо стилістично-синтаксичного навантаження біаспективів української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови: Морфологія. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
2. Гінзбург М. Проблема двовидових дієслів у фахових текстах та шляхи її розв'язання. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Вип. VIII / відп. ред. Л. О. Симоненко. Київ : КНЕУ, 2009. С. 290–294.
3. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / автори: І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
4. Калько М. І. Видова неоднорідність дієслів як вияв взаємодії категорії виду з їх лексичним значенням. *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 31–38.
5. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Київ : Вища школа, 1983. 264 с.
6. Марко Вовчок. Інститутка: Повість. Київ : Дніпро, 1979. 108 с.
7. Матвіяс І. Г. Курс сучасної української літературної мови. Морфологія. Київ : Радянська школа, 1962. 186 с.
8. Словник української мови: в 11-и томах. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
9. Сухарина Н. М. Граматична та лексична семантика українського дієслова в лексикографічній системі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 19 с.

REFERENCES

1. Bezpozasko, O. K., Gorodenska, K. G., Rusanivskyi, V. M. (1993). Gramatyka ukraïnskoi movy: Morfologiya [Grammar of the Ukrainian language: Morphology]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
2. Ginzburg, M. (2009). Problema dvovydyovyh diyeshiv u fahovyh tekstah ta shlyahy yiyi rozvyazannya [The problem of two types of verbs in professional texts and ways to solve it]. *Ukrainska terminologiya i suchasnist: zb. nauk. prac. Vyp. VIII / vidp. red. L. O. Symonenko*. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
3. Gramatyka suchasnoi ukraïnskoi literaturnoi movy. Morfologiya (2017). [Grammar of modern Ukrainian literary language. Morphology] / authors: I. R. Vykhovanets, K. G. Gorodenska, A. P. Zagnitko, S. O. Sokolova; for order. K. G. Gorodenska. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House [in Ukrainian].
4. Kalko, M. I. (1990). Vydova neodnorodnist diyeshiv yak vvyav vzayemodii kategorii vydu z yix leksychnym znachennyam [Species heterogeneity of verbs as a manifestation of the interaction of the category of the species with their lexical meaning]. *Movoznavstvo*. № 2. [in Ukrainian].
5. Leonova, M. V. (1983). Suchasna ukraïnska literaturna mova. Morfologiya [Modern Ukrainian literary language. Morphology]. Kyiv : Higher school [in Ukrainian].
6. Marko, Vovchok (1979). Instytutka: Povist [The Institute's Woman]: Story. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
7. Matviyas, I. G. (1962). Kurs suchasnoi ukraïnskoi literaturnoi movy. Morfologiya [Course of modern Ukrainian literary language. Morphology]. Kyiv : Soviet school [in Ukrainian].
8. Slovník ukraïnskoi movy : u 11-ty tomah (1970–1980) [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes]. Kyiv: Scientific opinion [in Ukrainian].
9. Suxaryna, N. M. (2003). Gramatychna ta leksychna semantyka ukraïnskogo diyeshlova v leksykografichnii systemi: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk [Grammatical and lexical semantics of the Ukrainian verb in the lexicographic system]. Kyiv [in Ukrainian].

BIASPECTIVES SEMANTIC DISTRIBUTION BY UKRAINIAN LANGUAGE

Stovbur Liubov Mykolayivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
Zaporizhzhia National University
Str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhia, Ukraine*

The verb link is an important modern Ukrainian language component in the nominative means system. In modern linguistics, more and more attention is paid to the features verb tokens as sentence-forming units study, because the verb semantic structure in general projects the whole sentence organization.

Verbs grammatical categories differently characterize the actions, processes and being in states course. In traditional grammar, the form was defined mainly as a basic morphological or general verb grammatical category, because it is inherent in all verb formations and forms: in a certain context, each form expresses the either imperfect or perfect form meaning.

Type is a verb grammatical category that acts as a central to a more general verb category – aspectuality. The action aspect is directly related to the verb semantics, the meanings of which are determined by the whole language grammatical structure and the semantic-paradigmatic lexical connections system. The determining the place difficulty of the action aspect (broader actionality) in the verb categories system is explained by the fact that they intersect lexical, word-forming and grammatical features, between which it is not always possible to draw a clear line. The most common is the action interpretation as a semantic category, because the action genres are not word-forming categories, although some of them are characterized by certain morphemes.

The Ukrainian language uses a number of verbs in which the same base can simultaneously express the perfect and imperfect form meaning, which is why they are called two-type verbs or biaspectives. Issues related to the biaspectives study are extremely relevant and little studied. An attempt is made in the proposed exploration to shed light on the biaspectives semantic distribution by Ukrainian language.

Key words: *type category, two-type verbs, biaspectives, context, semantics, semantic group, distribution.*

УДК [811.161.2'243:908](=1:477-2)

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.27>

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРАЇНОЗНАВЧОГО ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Темник Галина Дмитрівна

науковий співробітник відділу україністики

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна

Сорока Ольга Богданівна

кандидат філологічних наук,

науковий співробітник відділу україністики

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна

У статті обґрунтовано актуальність країнознавчого матеріалу як одного із визначальних чинників у курсі навчання української мови як іноземної, окреслено сучасні здобутки української лінгводидактики у цій галузі, які відображають локальне представлення української культури та історії. Порушено питання необхідності лінгвокраїнознавчого підручника із представленням української культури у широкому загальнонаціональному контексті. У зв'язку з цим відзначено внесок Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка» у створення навчально-методичних матеріалів з української мови як іноземної (УМІ) країнознавчого спрямування загальнонаціонального значення. Обґрунтовано актуальність аналізу лінгводидактичного потенціалу підручників, зокрема країнознавчих, для удосконалення та розвитку методики їх створення. Проаналізовано країнознавчий матеріал, представлений у підручнику з української мови як іноземної (УМІ) «Ключ до України: міста і люди». Описано концептуальну схему подання цього матеріалу у посібнику, його структурні елементи. Зокрема, проаналізовано зміст та обсяг текстів, ілюстративний матеріал, передтекстовий словник, комплекс лінгводидактичних вправ. Визначено типологію вправ у зазначеному країнознавчому підручнику, серед яких вправи лексичного, граматичного, змістового та комунікативного спрямування. У дослідженні простежено застосування у підручнику країнознавчого спрямування вправ із моделюванням рольових ситуацій та сюжету, вправ із ідентифікацією значень, встановленням відповідності між змістом тексту та іншими висловлюваннями, вправ із групуванням лексичних одиниць, конструюванням мовленнєвих одиниць різного обсягу - від словосполучень до діалогів і текстів, їх переформулюванням, а також вправ із поясненням висловлювань чи окремих слів. Схарактеризовано змістове наповнення комплексу лінгводидактичних вправ, узагальнено використані у них прийоми та їх дидактичну цінність. У процесі аналізу лінгводидактичних вправ встановлено особливості передтекстових та післятекстових вправ, здійснено їх порівняння за типологією, лексичним наповненням та дидактичними прийомами, визначено зв'язки між завданнями, їхню послідовність та методичну доцільність.

***Ключові слова:** українська мова як іноземна (УМІ), підручник з УМІ, лінгвокраїнознавство, країнознавчий текст із завданнями, передтекстові та післятекстові вправи.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Культура кожного народу – це духовний скарб, навколо якого гуртується нація. Мова – один з основних ідентифікаторів народу, матеріальний провідник інформації про унікальність і неповторність її носіїв та їхньої культури. Перетином цих двох надважливих компонентів є лінгвокраїнознавчий підручник з мови, бо вивчаючи літературу, культуру, історію – вивчаємо мову, і їх роль у вивченні мови надзвичайно важлива.

Відомості про країну, мову якої вивчають студенти, зазвичай є важливим джерелом кра-

їнознавчих знань, вони забезпечують змістовний бік навчального процесу. На важливості цієї інформації у курсі навчання іноземної мови наголошують усі лінгводидакти, пропонуючи однак різні шляхи для здобуття країнознавчої компетенції. Зокрема, деякі дослідники пропонують розглядати базовим середовищем для набуття лінгвокраїнознавчої компетенції інтернет-ресурси, особливо, якщо йдеться про навчання, географічно віддалене від країни, мову якої вивчають [9, 10, 11]. Та все ж класичним засобом здобуття знань про країну у процесі вивчення мови є відповідно розро-

блений підручник, оскільки містить вибрану важливу культурну інформацію у комплексі з навчальними завданнями. Цікаво представлена країнознавча інформація стимулює студентів до активізації мовленнєвої діяльності, спонукає до спонтанної комунікації. Завдання автора підручника підібрати таку країнознавчу інформацію, яка може захопити та зацікавити студента, викликати рефлексії, показати відкритість до інших культур, взаємовпливи (знаючи добре українську дійсність, викладач може порівнювати факти з двох культур – української та країни-батьківщини студентів), а також самобутність української культури. Безперечно, важливим є також творчий підхід у процесі розробки вправ до підручника, необхідних для правильного розуміння та засвоєння написаного і почутого, та майстерність у послідовності викладу матеріалу на кожному занятті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській лінгводидактиці початку XXI століття з'явилося чимало підручників та посібників, серед яких є й лінгводидактичні. До прикладу серед львівських видань різних осередків вивчення української мови як іноземної – «Місто Лева» [6], «Мій Львів» [5], польське видання – «Україна – Польща : Dialog Kultur» [8]. Також чималий досвід у створенні підручників, зокрема лінгвокраїнознавчих, має команда Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка». Вже протягом 20 років українці МІОКу працюють з представниками української діаспори в усіх куточках світу. У відповідь на запити українознавчих шкіл та вищих студій за кордоном у 2012 році було створено підручник «Мандрівка Україною» [4], що є своєрідним посібником з країнознавства, бо містить різноплановий інформативний матеріал (про найбільш відомі пам'ятки української культури, занесені до списку ЮНЕСКО). Незважаючи на те, що тираж книги вичерпався, вона і до сьогодні є популярною у закладах освіти за кордоном. У слід за новими викликами цього року МІОК запустив новий потужний проект – «Ключ до України: міста і люди» – серію лінгвокраїнознавчих посібників, мета яких розповісти про Україну у загальнонаціональному контексті, навчаючи її мови.

Оскільки, фактично такі видання лише поступово з'являються в українській лінгводидактиці, важливо досліджувати досвід їх створення та апробації, впровадження у навчальний процес, їхню навчальну цінність та в цілому аналізувати цей лінгвокраїнознавчий матеріал

для того, щоб встановити базові принципи його структурування та методологію створення.

Мета пропонованої статті – описати концепцію підручника «Ключ до України. Міста і люди» на основі першого модуля підручника «Київ», показати лінгвокраїнознавчий потенціал посібника, поділитися судженнями та спостереженнями про винятково важливу роль культурознавчого матеріалу, а також проаналізувати дидактичні розробки у підручнику.

Виклад основного матеріалу. Колектив наукових працівниць МІОКу НУ «Львівська політехніка» у складі Ірини Ключковської, Оксани Горди, Оксани Трумко, Наталії Мартинишин та Галина Темник розробив посібник «Ключ до України. Міста і люди» із країнознавчими текстами та завданнями для іноземних студентів – зокрема тих, котрі навчаються у ЗВО міста Львова, а також для учнів та студентів українознавчих осередків за кордоном. Автори поставили собі за мету в цікавій та доступній формі розповісти студентам, котрі вивчають українську мову як іноземну, про минуле і сучасне українських міст, відомих людей – історичні постаті та наших сучасників, дати можливість доторкнутися до художніх шедеврів, створених у цих місцях, познайомити їх із мальовничими куточками України, та паралельно розширити мовну та граматичну компетенцію, покращити навички читання, аудіювання та спілкування українською.

Кожен із 11 модулів підручника, зокрема і модуль «Київ», за структурою містить 5 розділів: загальна історико-культурна характеристика міста України; легенда, пов'язана з містом; постать, що має безпосередній зв'язок з містом; традиція або важлива культурно-мистецька подія, що творить образ міста; художній текст.

Увесь підручник створений відповідно до педагогічної теорії інтегративного підручника з іноземних мов [3, 11-14], за якою, виконуючи основне завдання – вивчення української мови, інтегрує у своїй змістовій частині знання про Україну з різних галузей, таких як історія, культура, література.

Розділ «Київ» відповідно до рубрик містить 5 текстів: «Як тебе не любити, Києве мій» (загальна історико-культурна характеристика), «Печерні музиканти» (легенда, пов'язана з містом), «Секрет першості Ярослава Мудрого» (постать, що має безпосередній зв'язок з містом), «Найдавніші графіті» (культурно-мистецька подія, що творить образ міста), «Воскове диво» (художній текст) [2, 6-45].

За змістом тексти, використані в аналізованому розділі підручника, подають загальне

враження про місто, його інфраструктуру, культурні та природні особливості, розкривають життя видатної особистості в історії Києва та й України в цілому, представляють художнє осмислення історії Києва, знайомлять з елементами народної творчості містять інформацію про визначальну історико-культурну подію. Різноманітна тематика текстів підвищує пізнавальний інтерес та навчальну ефективність, зацікавлює до читання.

Тексти, їхня тематика та обсяг відповідає «Загальноєвропейським рекомендаціям для рівня B2-C1» [1] та «Стандартизованим вимогам до знання української мови» [7, 62-112]. За даними апробації у навчальному процесі студентів-іноземців українських ЗВО та на літніх школах україністики МІОКУ «Крок до України», цей показник не викликає труднощів у сприйнятті на зазначеному рівні навчання. Додатково структурує обсяг та сприяє швидшому орієнтуванню під час пошукової роботи з текстом нумерація перших рядків кожного абзацу.

Краще сприймати, розуміти та засвоювати інформацію з текстів допомагають вдало підібрані зображення, які ілюструють згадані у тексті об'єкти архітектури та інфраструктури міста, природні явища, події, портрети видатних особистостей, а також спеціально створені художницею сюжетні ілюстрації, як-от в уривку художнього тексту «Воскове диво» [2, 41-42].

Оскільки тексти країнознавчого спрямування містять значну кількість власних назв, подекуди трапляються застарілі чи рідковживані слова, яких неможливо оминати у зв'язку із тематикою. Автори вирішують цю проблему шляхом укладання невеликих тлумачних словників до кожного тексту із зазначенням наголосування та саме тих значень, які необхідні для розуміння тексту. Робота із цим матеріалом відбувається ще перед читанням і виконанням вправ. Дуже часто словникову частину підсилюють передтекстові вправи, у яких студенти мають змогу додатково розглянути деякі одиниці зі словника. Наприклад, у першому тексті з розділу «Київ» у словник внесена лексема *узвіз*, але також є передтекстова вправа 4, у якій студенти мають віднайти значення слів, серед яких є слово *узвіз*, а також *вулиця*, *майдан*, *проспект*. Таким чином, окрім вивчення у словнику, лексема *узвіз* введена у ширший контекст інших назв частин міста. Чи скажімо, у словнику до тексту «Найдавніші графіті» є тлумачення лексеми *писемність*, а також є передтекстова вправа 1 із цим словом, де студенти, крім пояснення значень кількох груп слів, повинні їх порівняти [2, 30].

Країнознавчі тексти подані у комплексі із лінгводидактичними вправами – передтекстовими, які готують до читання, сприйняття та розуміння тексту, та післятекстовими, якими перевіряють розуміння та засвоєння тексту, тренують нову лексику і граматичні конструкції та удосконалюють комунікативні навички.

Загальна кількість вправ до кожного тексту варіює від 10 до 15 вправ, середній показник – 12 вправ. Їхній розподіл на передтекстові та післятекстові теж варіює з переважанням післятекстових вправ. До тексту автори пропонують, залежно від змісту та обсягу тексту, виконати від 2 до 6 вправ. Переважно, це вправи, спрямовані на вивчення чи актуалізацію лексики та комунікацію.

Щоб проаналізувати завдання для роботи з лексикою, відповімо на два питання, які стосуються цих вправ: яка саме лексика використана у цих вправах та яка типологія лексичних вправ.

У загальній характеристиці міста перед текстом автори пропонують працювати із власними та загальними назвами міських об'єктів, перед легендою – з ключовими словами із сюжету, перед текстом про постать – предметом опрацювання є назви дій керівника, перед читанням розповіді про подію, а саме презентацію видання про графіті – відповідно автори актуалізують слова, пов'язані з історією графіті, розвитком писемності, готуючи до читання художнього тексту про будівництво храму – пропонують вправи на з'ясування назв частин храму, аналіз дієслів, які письменник використав в описі презентації ідеї храму. У всіх текстах автори зробили акцент на назвах предметів, станів, у другому та п'ятому – ще й на назвах дій. Одну із передтекстових вправ можемо назвати підвидом лексичної, адже у процесі їхнього виконання студенти засвоюють, тренують лексеми, однак в її основі – словотвірні знання. Сюди належить вправа 1 перед текстом «Секрет першості Ярослава Мудрого».

Щодо типології лексичних передтекстових вправ, то тут пошук значень слів серед поданих, аналіз і контекстне визначення значень, групування за темою. Ці вправи готують студентів до кращого засвоєння тексту у процесі читання, оскільки містять ключові слова до тексту. Різноманітність вправ мотивує і поживляє навчальний процес.

Передтекстові комунікативні вправи спрямовані на те, щоб актуалізувати тематику і проблематику тексту. Це завдання реалізоване через обговорення проблемних питань, які пізніше будуть порушені у тексті, обговорення зображень, які стосуються тексту, їх опис, аналіз, порівняння, ідентифікацію та через моделювання рольових ситуацій, моделювання

сюжетів за пропонованим переліком слів. У будь-якому випадку ці вправи працюють на випередження сюжету, змісту тексту, налаштовують на певні ідеї, які допоможуть сприймати текст. Подамо декілька прикладів моделювання рольових ситуацій. Скажімо, якщо у тексті «Секрети першості Ярослава Мудрого» будуть представлені досягнення князя, його вирішення певних державних проблем, то перед текстом студенти матимуть змогу пофантазувати і уявити, як би вони вирішували схожі проблеми. Після того, як студенти роздумували про проблеми, шукали рішення, зрозуміли їх, вони значно краще зможуть засвоїти інформацію з тексту про вирішення цих проблем українським князем та ін. Окрім пізнавального значення, такі вправи мають важливу роль у тренуванні комунікативних навичок.

Післятекстові вправи, як правило, за кількістю переважають передтекстові, варіюючи від 6 до 8. Обов'язковими у цій частині є спрямовані на розуміння змісту вправи, які виконують своє завдання через тестування, вибір правильних тверджень, анотацій, через роботу із вікторинами, формулювання питань і відповідей до тексту, виправлення помилок у твердженнях, пояснення цифр-дат.

Блок післятекстових вправ доповнюють лексичні вправи, у яких автори пропонують студентам здійснювати пошукову роботу, вибираючи певну лексику у тексті за значенням чи для продовження речень, пояснювати значення слів, вставляти у контекст лексику, використану у тексті, групувати лексику за значенням.

Оскільки це підручник з лінгвокраїнознавства, тут відсутній послідовний виклад граматичних тем. Однак елементи граматики виникають у зв'язку із тренуванням комунікативних навичок. Наприклад, завдання на переформулювання висловлювань передбачає, окрім комунікативних навичок, пошук інших граматичних можливостей, щоб висловити ту саму думку. Граматичними також є вправи на конструювання мовленнєвих одиниць – від словосполучень до діалогів із частин, адже ці вправи тренують як комунікативні, так і граматичні знання (компетентності).

Як бачимо, тренування комунікативних навичок відбувається у процесі аналізу певних груп лексики із тексту, поєднане із перевіркою граматичної компетентності. Окрім таких вправ змішаного типу, в аналізованому розділі підручника є вправи, спрямовані лише на комунікацію, серед яких завдання на моделювання ситуацій, створення розповідей за жанром, продовження сюжетів, побудову причинно-

наслідкових висловлювань, пояснення висловлювань із тексту, робота із зображеннями. Комунікативні завдання переважно орієнтовані на роботу у групі та у парі. Серед цих завдань є також ігрові.

Таким чином, у комплексі передтекстових та післятекстових вправ автори використали комунікативні, лексичні, словотвірні, граматичні, змістові завдання. Деякі з них, а саме змістові та граматичні, є лише у частині післятекстових вправ, інші – як до тексту, так і після нього. Особливістю є те, що навіть в однакового типу вправах є спільні і відмінні риси залежно від позиції – до тексту чи після нього.

У лексичних вправах використані спільні прийоми пошуку значень слів, контекстуальне розрізнення значень слів, групування за певною темою, визначення синонімічних зв'язків. Однак лексику передтекстових вправ можемо назвати ключовою для розуміння змісту тексту, для порушеної проблематики, після тексту автори пропонують детальніше розглянути складніші чи проблемні випадки вживання слів, лексику, яка презентує власне країнознавчий аспект, внутрішньотекстові зв'язки між словами.

Спільним у передтекстових і післятекстових комунікативних вправах є моделювання ситуацій та сюжетів, які до тексту використані для прогнозування тематики тексту, актуалізації знань, думок, а після тексту для використання здобутого досвіду, здобутих знань. Післятекстові комунікативні вправи відрізняються від передтекстових в аналізованому підручнику тим, що предметом комунікації у цьому випадку є конкретні вислови з тексту, пояснення їхнього значення, обговорення, як їх можна трактувати, розуміти.

Робота із зображеннями до тексту допомагає пояснити лексику, сприяє комунікації, прогнозує зміст тексту, після тексту – спрямована на комунікацію та використання здобутих знань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином у лінгвокраїнознавчому підручнику «Ключ до України: міста і люди» вивчення української мови і культури відбувається через читання різножанрових і різнопланових текстів та виконання комплексу передтекстових і післятекстових вправ. Спрямування, типологія та прийоми вправ забезпечують різноманітність навчального процесу, адже завдання у підручнику попри однакові методичні принципи навіть у межах одного типу не залишаються шаблонними, ідентичними. Із числа пропонованих лексичних, граматичних, змістових вправ вирізняються за кількістю та неординарністю комунікативні завдання. Різно-

манітність забезпечують прийоми вибору, вставлення, пошуку, конструювання, групування, доповнення, виправлення, переформулювання, пояснення та обговорення, використані у створенні завдань. Важливими лінгводидактичними компонентами у підручнику є ілюстрації як зорова опора та як матеріал для обговорення, передтекстові тлумачні словники, які допомагають подолати лексичні труднощі, а також технічні характеристики – нумерація рядків, чітке структурування матеріалу.

Аналіз структури підручника, на прикладі першого модуля «Київ», переконливо свідчить, що елементи культурної спадщини українського народу можна і треба використовувати, бо це викликає інтерес, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Ненав'язлива, захоплива подача культурознавчого матеріалу в поєднанні з цікавими інноваційними підходами до подачі комунікативних завдань формує також і позитивне ставлення до української мови літератури й культури, прихильність до України як до держави, викликає мотивацію,

здійснює загальне естетичне виховання, формує художній смак особистості.

Вивчення такого типу посібників є важливим для вдосконалення структури, наповнення текстовими та дидактичними матеріалами майбутніх видань. Продовженням цього дослідження може слугувати порівняння інших лінгвокраїнознавчих видань з УМІ в аспекті змістового та лінгводидактичного наповнення, а також країнознавчих видань, присвячених вивченню інших іноземних мов. Перспективним напрямом залишається вивчення ролі країнознавчого матеріалу у курсі УМІ, визначення важливих культурних компонентів, які є необхідними у процесі навчання української мови.

Також лінгвокраїнознавчі посібники доволі часто зорієнтовані на локальне представлення культури. У зв'язку з цим, актуальним буде створення видань, які презентують українську культуру та історію у ширшому загальнонаціональному контексті. З огляду на це, можна стверджувати, що тематика нашої статті є актуальною та має перспективи розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Левінт, 2003. 273 с.
2. Ключ до України: міста і люди: підручник з української мови як іноземної (рівні B2–C1) / Ірина Ключковська, Оксана Горда, Оксана Трумко, Наталія Мартинишин, Галина Темник. Львів: Колір ПРО, 2020, Ч.1. 200 с.
3. Ключковська І.М. Структурування змісту інтегративного підручника з іноземних мов для майбутніх фахівців інженерних спеціальностей: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Тернопіль, 2006. 20 с.
4. Мандрівка Україною : навчальний посібник з української мови як іноземної (рівень B2) / Ірина Ключковська, Олеся Палінська, Ольга Пташник, Оксана Туркевич, Богдан Сиванич, Галина Шміло. Львів: «Дон Боско», 2012. 152 с.
5. Мій Львів : навч. посібн. для вивчення української мови як іноземної (B2) / О. Антонів, О. Туркевич, П. Луньо та ін. Львів : Дон Боско, 2012. 79 с.
6. Місто Лева: навч. посібн. з української мови для чужоземних студентів / Г. Бойко, О. Качала, А. Мотрний, О. Палінська, І. Юзв'яз та ін. Львів : Дон Боско, 2013. 100 с.
7. Стандартизовані вимоги: Рівні володіння українською мовою як іноземною A1–C1. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Данута Мазурик, Олександра Антонів, Олена Синчак, Галина Бойко. Київ: Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.
8. Україна-Польща: Dialog Kultur. Podręcznik do nauki języka Ukraińskiego. C1 / Олександра Антонів, Світлана Романюк, Олена Синчак. Warszawa, 2014. 195 с.
9. Alla Nedashkivska. Internet as a Pedagogical Tool in The Acquisition of Language and Cultural Competence: The Case of Ukrainian. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*. 2007. N. 2. P. 55–65.
10. Osuna M. M. Promoting Foreign Culture Acquisition via the Internet in a Sociocultural Context. *Journal of Educational Computing Research*. 2000. № 22/3. P. 323–345.
11. Osuna M. M., Meskill C. Using the World Wide Web to Integrate Spanish Language and Culture: A Pilot Study. *Language Learning and Technology*. 1998. № 1/2. P. 71–92.

REFERENCES

1. Antoniv O., Romanyuk S., Synchak O. (2014) Ukraina-Polshcha: Dialog Kultur. Podręcznik do nauki języka Ukraińskiego. C1. [Ukraine-Poland: Textbook for learning Ukrainian language. C1]. Warszawa, 2014. 195 p. [in Ukrainian, in Polish]
2. Zahalnoievropejski Rekomendacii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, ociniuvannia (2003) [European recommendation for language education: study, teaching, assessment]. Kyiv. 2003. 273 p. [in Ukrainian]
3. Kliuch do Ukrainy: mista i liudy (2020): pidruchnyk z ukrainskoi movy iak inozemnoi (rivni B2-C1) [The Key to Ukraine: Cities and People: textbook on Ukrainian as a foreign language (levels B2-C1)] / Iryna Kluchkovska, Oksana Horda, Oksana Trumko, Nataliia Martynshyn, Halyna Temnyk. Lviv. Part 1. 200 p. [in Ukrainian]

4. Kliuchkovska I. M. (2006) Strukturuvannya zmistu intehratyvnoho pidruchnyka z inozemnyh mov dlia maibutnih phahivciv inzhenernyh specialnosti: avtoreferat dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata pedahohichnyh nauk [Structuring the content of an integrative textbook on foreign languages for future engineering professionals: abstract of the dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences]. Ternopil. 20 p. [in Ukrainian]
5. Mandrivka (2012) Mandrivka Ukrainoiu: navchalnyi posibnyk z ukrainskoi movy iak inozemnoi (riven B2) / Iryna Kliuchkovska, Olesia Palinska, Olha Ptashnyk, Oksana Turkevych, Bohdan Syvanych, Halyna Shmilo [Journey to Ukraine: textbook on Ukrainian as a foreign language (level B2)] Lviv. 152 p. [in Ukrainian]
6. Mii Lviv (2012): navchalnyi posibnyk dlia vyvchennia ukrainskoi movy iak inozemnoi (B2). O. Antoniv, O. Turkevych, P. Lunio ta in. [My Lviv: a textbook for learning Ukrainian as a foreign language]. Lviv. 79 p. [in Ukrainian]
7. Misto Leva (2013): navchalnyi posibnyk dlia chuzhozemnyh studentiv / H. Boiko, O. Kachala, A. Motorny, O. Palinska, I. Iuzviak [The City of Leo: a textbook on the Ukrainian language for foreign students]. Lviv. 100 p. [in Ukrainian]
8. Standartyzovani vymohy (2020): ravna volodinnia ukrainskoiu movoiu iak inozemnoi A1-C2. Zrazky sertyfikaciinyh zavdan: posibnyk / Danuta Mazuryk, Oleksandra Antoniv, Olena Synchak, Halyna Boiko [Standardized requirements: Levels of proficiency in Ukrainian as a foreign language A1-C2. Samples of certification tasks: a guide]. Kyiv. 186 p. [in Ukrainian]
9. Alla Nedashkivska (2007). Internet as a Pedagogical Tool in The Acquisition of Language and Cultural Competence: The Case of Ukrainian / Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language. P. 2. P. 55–65 [in English]
10. Osuna M. M. (2000) Promoting Foreign Culture Acquisition via the Internet in a Sociocultural Context // Journal of Educational Computing Research. № 22/3. – P. 323–345. [in English]
11. Osuna M. M., Meskill C. (1998) Using the World Wide Web to Integrate Spanish Language and Culture: A Pilot Study // Language Learning and Technology. № 1/2. P. 71–92. [in English]

CULTURAL TEXTBOOK LINGUODIDACTIC POTENTIAL OF THE UKRAINIAN AS THE FOREIGN LANGUAGE

Temnyk Halyna Dmytrivna

*Researcher at the Department of Ukrainian Studies,
International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations
of the Lviv Polytechnic National University
Str. Stepan Bandera, 12, Lviv, Ukraine*

Soroka Olha Bohdanivna

*Candidate of Philological Sciences,
Researcher at the Department of Ukrainian Studies,
International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations
of the Lviv Polytechnic National University
Str. Stepan Bandera, 12, Lviv, Ukraine*

The article substantiates the linguistic and cultural materials actuality as one of the determining factors in the Ukrainian as a foreign language course, outlines the Ukrainian language didactics in this area current achievements which present the local Ukrainian culture and history. The question of the need for a linguistics textbook with Ukrainian culture presentation in a broad national context was raised. In this regard, the International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations Lviv Polytechnic National University contribution in the Ukrainian as a foreign language creation of linguistic and cultural educational materials, which present the all national culture, was marked. The textbooks linguodidactic potential analysis in particular country studies relevance for the improvement and development of their creation methods is substantiated. The country study material presented in the textbook of Ukrainian as a foreign language (UMI) "The Key to Ukraine: Cities and People" is analyzed. The this material presentation conceptual scheme in the textbook and its structure are briefly described. In particular, the texts' content and volume, illustrative material, pre-text dictionary, a linguodidactic exercises set are analyzed. The exercises' typology in this textbook is determined, among which are exercises of lexical, grammatical, semantic and communicative orientation. The study established the exercises in the country studies textbook use with role situations and plot modeling, exercises with meanings identification, establishing correspondence between the text and other statements content, exercises with lexical units grouping, construction different volume speech units - from phrases to dialogues and texts, its reformulation, as well as exercises with statements or individual words explanations. The semantic content of the linguodidactic exercises complex is analyzed, the methods used in them and their didactic value are generalized. In the process of linguodidactic analysis of exercises the pre-text and post-text peculiarities are established, their comparison by typology, lexical content and didactic methods is made, the connections between exercises, their sequence and methodical expediency are determined.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, Ukrainian as a foreign language textbook, linguistic and cultural competence, cultural text with exercises, pretext and posttext exercises.*

ЕТНОАРХЕТИПНА СЕМАНТИКА ОБРАЗУ ВОВКУЛАКИ У ФОЛЬКЛОРІ ЗАКАРПАТТЯ

Тиховська Оксана Михайлівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

пл. Народна, 3, Ужгород, Україна

Метою статті є осмислення образу вовкулаки (вовкуна) у фольклорі Закарпаття крізь призму етнопсихології та психоаналізу К.-Г. Юнга. Через вивчення текстів легенд та бувальщин про вовкулак (записаних І. Панькевичем, Ф. Потушняком, Л. Дем'яном, І. Сеньком, І. Хлантою) проаналізовано архетипну семантику цього міфологічного персонажа. Етнопсихологічна специфіка образу вовкуна у фольклорі Закарпаття полягає в тому, що він дводушник (у його тілі нібито співіснують дві душі, у грудях б'ються два серця), і це буквально обумовлює два різні сценарії його поведінки та відображає психологічний процес впливу архетипу Тіні на життя й поведінку чоловіка. Хижість, зло, агресія, ірраціональність, нездатність любити, прагнення завдати болю навіть близьким людям (напад на жінку, кума чи сина в бувальщинах) метафорично виявляється в сюжетах більшості міфологічних оповідей про вовкуна, які метафорично відображають одержимість чоловіка архетипом негативної Тіні. Хоча в деяких бувальщинах Закарпаття людина перетворюється на вовкуна внаслідок магічних дій інших осіб (відьми, матері). Виняток становлять міфологічні оповіді про допомогу чоловіка пораненому вовкунові, який згодом віддячується, та про упередження вовкуном пострілу мисливця по перевертнях, що рятує людину від смерті. У цих бувальщинах демонічний аспект сутності вовкуна не проявляється, і, з точки зору психоаналізу, тут на вовкуна проєктується архетип позитивної інстинктивної Тіні. Метафорично мотив взаємодопомоги людині й вовкуна можна інтерпретувати як можливість для чоловіка отримати конструктивну підтримку несвідомого. Витягування вівчарем скалки чи цвяха з лапи вовкуна є символічною проєкцією здатності чоловіка прислухатися до власних інстинктів, прийняти й усвідомити їх. Саме така архетипна семантика притаманна образу вовка в чарівних казках. Цілком оригінальним є сюжет бувальщини «Про вовкуна (вовкулаку) Ферка», оскільки на вовкулаку Ферка проєктується архетип Тіні, який людині вдається прийняти й витіснити у несвідоме, асимілювати її: Міфологічних оповідей про жінку-вовкулаку нема, вовк-перевертень – це завжди чоловік.

Ключові слова: архетип, демонологія Закарпаття, вовкулака, Ф. Потушняк, психоаналіз, українська міфологія.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Повір'я про вовкулак широко побутують в Європі, саме ці демонічні істоти нібито призводять до затемнення сонця. «Найдавніше свідчення про вовкулак знаходимо в Геродота, котрий згадує, що нурів чи неврів (народ, названий Шафариком слов'янським племенем) греки та скіфи вважали чародіями і розповідали, нібито кожен з неврів один раз у рік перетворюється на декілька днів у вовка, а потім знову набуває людської подоби. Час такого перетворення, очевидно співпадав зі святом Коляди» [1, 302]. В індоєвропейській міфології перевертнями, як правило, вважалися люди, здатні перетворюватися на вовків. Згідно з записами Ф. Потушняка, перевертень «перевтілюється у вовка і втікає. В іншу тварину не може перетворитися. Зміниться не добровільно (а коли наставник цього захоче) і то лише у вовка, і то в певний час. Темними ночами біжить селом і вис. Худоба рветься з ланцюгів і ричить. Його

виття є страшне і жалібне. На пустирях, в лісах і толоках часто нападає на стадо, яке настрашене тікає. Інколи зустріне людину і почне боротьбу. Сильний чоловік може перемогти або навіть і вбити перевертня, бо він іншої сили крім вовчої не має. Після півночі знову набуває людської подоби, але відчуває втому» [11, 40]. На Закарпатті вовкулаків частіше називали вовкунами [13, 130].

Ф. Потушняк вважав, що причиною виникнення повір'я про вовкуна було спостереження за поведінкою психічно хворої людини, котра ідентифікувала себе з твариною: «хвора особа почуває себе як вовк або інший звір, гавкає і при цьому поводить, як те звіря» [11, 40]. Цілком погоджуємося із цим спостереженням дослідника, оскільки, відштовхуючись від теорії К.-Г. Юнга про архетипи колективного несвідомого, можемо інтерпретувати перетворення чоловіка на вовка як метафоричне відображення одержимості людини негативним

аспектом архетипу Тіні (її негативною інстинктивною проекцією). Тінь, згідно з теорією К.-Г. Юнга, – це архетип колективного несвідомого, alter-ego людини, що може спонукати її до конструктивних або деструктивних дій. За спостереженням М.-Л. фон Франц, часто «саме з витіснених якостей і рис характеру, котрі виявляються неприпустимими або недоречними у зв'язку зі своєю несумісністю з іншими якостями, котрі були усвідомлено вибрані людиною, створюється Тінь» [16, 10]. Колективна Тінь (котра є сукупністю витіснених бажань й емоцій всього суспільства), на думку дослідниці, «втілюється в різних релігійних системах через віру в існування диявола і демонів» [16, 10]. Таким чином, вовк-перевертень теж є специфічною об'єктивацією архетипу Тіні.

Аналіз досліджень і публікацій. Легенди й бувальщини про вовкуна на Закарпатті записали І. Панькевич, Ф. Потушняк, П. Пойда, Л. Дем'ян, І. Сенько, І. Хланта. Цікаві спостереження про образ вовкулаки в народних віруваннях українців є у розвідках О. Афанасьєва [1], П. Іванова [6], В. Гнатюка [3], В. Давидюка [5]. Ф. Потушняк [10] та І. Сенько [13, 130-132] окреслили специфіку семантики цього образу в міфологічних уявленнях селян Закарпаття.

У руслі етнології образ вовкулаки в народних віруваннях українців розглянуті в дисертаційних дослідженнях Н. Войтович [2, 137-144], О. Короля [7, 150-159], О. Романової [12, 92-110], однак етнопсихологічна та архетипна специфіка цього міфологічного образу дослідниками не розглядалася.

Формулювання мети і завдання статті.

Мета статті – осмислити архетипну семантику образу вовкулаки в бувальщинах та легендах українців Закарпаття, розглянути об'єктивацію в образі перевертня архетипу Тіні, з'ясувати його метафоричне значення та зв'язок з психологією людини.

Виклад основного матеріалу. Образ перевертня тісно пов'язаний з міфологічними уявленнями про вовка, який в народних віруваннях Закарпаття, за спостереженням Ф. Потушняка, «символізує таємну і злу силу лісової природи. Зустріч з вовком означає зло. Вовк уві сні означає злу людину, ворога. У ворожіннях використовується вовче горло для викликання загальної ненависті, коли через нього подивитися на когось. Нагрівання в гарячій «спузі» вовчої жили змушує злодія відчувати біль. Та й у народних оповіданнях з правдивою основою вовк постає завжди чимось загадковим і таємним» [10, 70]. Очевидно, такі повір'я зумовлені підсвідомим ототожненням людьми вовка

і демона, чорта, темного бога, які асоціювалися з чужим, непізнаним простором (ним часто постає ліс – місце, котре К.-Г. Юнг вважав символом колективного несвідомого).

А. Голан, відштовхуючись від спостережень лінгвістів про спорідненість слов'янського слова «ворог/враг» з німецькими словом *warg* «вовк-перевертень, вовкулака», акцентував на існуванні взаємозв'язку між вовком і Чорнобогом. На думку вченого, «друга частина слова волкулака, очевидно, означає «собака»; вираз «вовк-собака» в міфологічній традиції зустрічається часто і завжди може бути співвіднесеним з Чорним богом (наприклад, ім'я іллірійського бога війни Канбаон означає «собака-вовк»). Вовк-перевертень – один з образів Чорного бога. Його назва *warg* ворог стала назвою чорта, а потім вже набула сьогоднішнього значення» [4, 197]. Таким чином, вовк, вовк-перевертень, чорт і Чорнобог сприймаються як синонімічні поняття, що увиразнює їх архетипну природу – спорідненість з юнгівським архетипом Тіні (негативної, демонічної). Особливо така семантика властива вовку-перевертню в легендах та бувальщинах, в чарівних казках він має інше значення, постає персоніфікованим образом архетипу позитивної Тіні героя (світлим alter-ego), [15, 62-64].

Згідно з народними віруваннями Закарпаття, чоловік може перетворитися на вовка «і не з власної волі, коли прийде певний час, наприклад нагло на постелі і под. Тоді проявляє він вовчу злобу, стає небезпечним як правдивий вовк, нападає на стадо і людей» [10, 70]. Таке перетворення нібито зумовлене долею, яка судилася деяким чоловікам: «Вовкуни – то люди. Лише в такий час народилися, що мусять раз у рік походити у вовчій шкурі. Така їх судьба. А судьба народжується скорше від чоловіка. Чоловік приходить на готове» [13, 130-131]. У такий спосіб народною уявою з людини знімається відповідальність за одержимість вовчою вдачею, метафорично – людина стає заручником незалежних від неї обставин, а не ініціатором злочинних дій. Такі міфологічні оповіді символічно окреслюють здатність особи потрапляти під вплив темного alter-ego за певних обставин, у певні періоди життя. Згідно з народними бувальщинами, у вовкуна людина перетворюється переважно вночі, але подекуди і вдень. Поява вовкунів, за спостереженням Ф. Потушняка, пояснюється по-різному: вовкуном людина «стає під впливом ворожки, але може також під такою планетою народитися, а тоді вона є вічним вовкуном. Суттєвої різниці між ними нема» [10, 70].

О. Афанасьєв, аналізуючи демонологію слов'ян, наголосив, що «вовкулаки бувають двох типів: це або чаклуни, що набули тваринної подоби, або звичайні люди, перетворені у вовків чарами» [1, 304]. Наприклад, вовкун в легенді, записаній Л. Дем'яном, зізнається жінці: «Іноді на мене прийде такий час, що стаю вовком, а не все чоловіком, бо маю два серця» [8, 258]. Аналогічний мотив звучить і в бувальщині, зафіксованій Ф. Потушняком: мисливці «вбили вовкуна. Коли його розпороли, знайшли в ньому два серця, а під шкірою черес» [10, 70]. Отже, уявлення про дуалізм людської природи (душі) персоніфікувалися в мотиві існування двох сердець у тілі вовкуна, який цією «інакшістю» навіює страх на звичайних людей.

За спостереженням О. Афанасьєва, перетворення чоловіка на вовка у міфологічних оповідях часто відбувається внаслідок накидання на нього відьмами чи чаклунами якоїсь «наузи» (тваринної шкіри, мотузки, ремня тощо). І цей мотив, на переконання дослідника, має психологічне підґрунтя, оскільки чарівні мотузка, ремінь, пояс, кільце, ланцюг сприймаються народною уявою як символи містичного зв'язку між душею людини та її тілом. «І тільки-но цей зв'язок (мотузка, ланцюг чи кільце) буде розірваний, душа покидає тіло і залишається на волі до нового втілення у ту чи іншу матеріальну форму. Ось чому будь-яка метаморфоза людини (втілення її душі в тіло тварини чи птаха) скріплюється накиданням чарівної наузи, а відновлення людської подоби потребує її зняття» [1, 336]. Предмет, що мав семантику магічної мотузки/наузи, з одного боку, наділявся властивістю невидимого вбрання, був символом вовчої подоби: коли мотузка, пояс чи ремінь були накинуті на людину, вона відразу ж набувала зооморфного вигляду. З іншого боку, магічний пояс, мотузка чи ремінь метафорично давали змогу проявитися alter-ego людини – видимою ставала її інстинктивна, хижацька сутність, стиралися нашарування цивілізаційних норм. А знімання чарівної мотузки (ремня, пояса тощо) повертало людині контроль над її життям та поведінкою. Зокрема, на Закарпатті Ф. Потушняк записав бувальщину про випадкове звільнення вовкуна від чар внаслідок розривання мотузки, яка змушувала його ходити у тваринній подобі: «Вівчар спостеріг, що в кошару намагався заскочити великий вовк. Перескочив городину, заплутався і впав через голову на землю. При тому порвався гачник на його шії, котрим він був зачарований, і він знову став чоловіком» [10, 70]. Таким чином, ці різновиди магічного

«одягу» (мотузка, пояс, гачник) відображають метафоричне уявлення наших предків про можливість душі (внутрішнього психо-емоційного стану) зумовлювати девіантну та прийнятну суспільною мораллю поведінку.

У народних бувальщинах Закарпаття чоловіка на вовкуна може перетворити відьма: 1) без конкретизації магічного акту («Босоркані мали силу таку, що могли перетворити чоловіка на вовка» [13, 131]) або 2) завдяки магічному напою. У легенді «Вовкуни», записаній П. Пойдою в селі Чорна Тиса Рахівського району, хлопець перетворюється на вовка через прагнення матері змінити його долю. Жінка мала двох синів, різних за вдачею: Іван «і здібний, і до роботи беручий» [9, 21], а Василь – ні. «Дуже хотіла мати, аби й Василь таким був. Пішла просити помочі до ворожки. Дала ворожка якогось зілля і сказала напоїти Василя. Та як напився Василь того зілля, не до роботи став, а перекинувся у вовка і в ліс подався» [9, 21]. Відтак, прагнення матері зробити подібними між собою двох братів призводить до двоступеневої трагедії: спочатку один із синів стає вовком, а потім другий вбиває свого брата у вовчій подобі, а, коли бачить, хто став його жертвою, теж іде з життя. Легенда має й топонімічний характер, оскільки гора, де загинули брати, отримала назву Вовкуни. «Прикметно, що у випадку насильного перетворення людини у вовка фольклор метафорично відображає процес психологічного насильства над особою, котра потрапляє під владу руйнівного інстинкту чи певних афективних станів, які підпорядковують собі її розум та свідомість. Вплив здійснюється ззовні, і суб'єкт впливу персоніфікується в демонічній іпостасі (відьма, чаклун, ворожка), однак легенди й бувальщини інколи мають і оптимістичну розв'язку: людина може вирватися з-під впливу несвідомого (тобто позбутися шкіри вовка) через певний відрізок часу (три, п'ять, сім років). З одного боку, це ніби спокута за щось (фольклорні тексти рідко розповідають за що саме), а з іншого, – своєрідне посвячення на інший психологічний рівень чи стан. Не випадково багато бувальщин розповідає про перетворення на вовків людей під час весілля, адже весілля – це один з обрядів переходу (за А. ван Геннепом)» [14, 133]. За слушним спостереженням І. Сенька, у Карпатах нема «міфологічних оповідей про те, що людина хоче обернутися на вовка. Це – або вроджене, або злий умисел чарівниць» [13, 131].

У с. Келечин І. Сеньком зафіксовані вірування, згідно з якими, на вовка людина здатна перетворюватися і вдень, і вночі, і не тільки раз

на рік: «То в таку минуту вродиться чоловік, що потім на нього все життя приходиться вночі робитися вовком. Подаколи робиться вовком і вдень» [Сенько перевертні, с. 131]. Водночас, перевертень ходить в образі вовка, на переконання більшості оповідачів, «лише у ті ночі, коли місяць уповні» [13, 131]. Згідно з народними уявленнями, під час перетворення чоловіка на вовка людська природа затьмарюється тваринною вдачею, «і людина повністю підпадає під вплив тваринних інстинктів, виявляючи агресію, злість. [...] Крізь призму психоаналізу така фізіологічна трансформація людської природи може символізувати захоплення влади над психікою людини архетипом Тіні» [14, 132], її інстинктивною проєкцією, оскільки чоловік набуває чітко виражених зооморфних рис.

У легенді «Двудушник», записаній Лукою Дем'яном на Волівеччині, з образом вовкуна пов'язується табу – перевертень не має права перетворюватися на вовка в присутності людей, не повинен їх лякати трансформацією свого тіла, інакше на нього чекає покарання. Жінка просить свого чоловіка-перевертня показати їй, як він перетворюється на вовка, той погоджується, але попереджає: «Ти не смієш кричати, бо тоді зістануся тим (вовком – О. Т.) аж на три місяці. Перед жінкою чоловік перекинувся у вовка, а вона зі страху заверещала» [8, 258]. Відтак, чоловікові довелося блукати у вовчій подобі довгий час – у такий спосіб легенда метафорично окреслює покарання для особи, яка відкриває людям, котрі психологічно не готові (котрі не бажають «зустрічі» з власною Тінню), існування другого (демонічного) обличчя людської душі. Водночас ця легенда містить у собі ще один поширений у Карпатському регіоні сюжет: розповідає про те, як вовкун просить допомоги в людини, отримує її й згодом винагороджує добродушного чоловіка. Вовкун «пробив собі лапу на сучок й звідти ніяк не міг витягнути. Тоді приходиться він уночі д' кошарі й під колибою пробудив чабана, і перед ним тримає свою лапу з сучком. Чабан прокинувся і злякався, побачивши перед собою звіра, але мовчить – один на одного дивляться [...] Чабан взяв у руку вовкову лапу й тримає, а другою витяг сучок і з тим розійшлися» [8, 258]. Взимку, «коли в чабана обмаль було що їсти» [8, 258], до нього прийшов вовкун у людській подобі й приніс мішок з борошном і у такий спосіб віддячив за колись надану йому допомогу. І. Сенько записав дві подібні міфологічні оповіді про те, як вівчар допоміг пораненому вовкунові й згодом отримав винагороду (у с. Кричеві в 1967 р. від Олекси Кричвалушія та у с. Келечин у 1975 р. від Марії Сенько) [13, 132]. У буваль-

щині, записаній від М. Сенько, вівчара здивував погляд вовка: «Вже замахнувся ударити, та увидів, що у вовка дуже розумні очі. «А, може, се і не вовк, а граничарський пес», – подумав собі і відігнав псів. Тоді той вовк ци пес підняв задню лабу, і вівчар увидів у ній великий іржавий гвізд. Вівчар витяг тот гвізд, і вовк побіг у хащу [...] Вечором до колиби зайшов, хромаючи, якийсь пан. Вийняв сто корун і дав вівчареві: – То тобі за твою доброту» [13, 132]. У бувальщині, записаній від О. Кричвалушія, вовк-перевертень віддячується вівчареві через рік (у голодний рік) – у вигляді купця дарує йому зерно.

І. Панькевич у 1933 р. записав у селі Торунь на Міжгірщині бувальщину, в якій на вовкуна проєктуються навіть властивості упира – він випиває кров своїх жертв: «Вовкун – то є чоловік. Прийде на нього така минута, що учиниться вовком. У нас був такий чоловік, що учиниться вовком. Три рази перекинеться, а дораз поросте шерстю вовчою. Піде мало до лісу і ходить, найде вівцю даяку і закусить, майменше п'ять штук. І він їх не з'їсть, лиш кров з них вип'є. І так йде геть» [13, 130]. Ф. Потушняком теж зафіксовані міфологічні оповіді про те, як вовкуни «загризають овець і п'ють з них кров» [10, 71]. Таким чином, відбувається суміщення семантики двох образів – вовкулаки й упира, демонічна душа вовкулаки прагне не тільки вбити свою жертву, а й увібрати в себе енергію чужого життя через випивання крові.

Поширені на Закарпатті бувальщини про зустріч мисливця зі зграєю вовкунів, під час якої один з перевертнів викрадає рушницю чоловіка і у такий спосіб рятує йому життя: «Один мисливець помітив стадо вовків серед поляни і хотів у них вистрілити. Та тут підскочив до нього один старий вовк, вирвав йому зубами рушницю з рук і втік з нею» [10, 70]. Коли ж одного разу мисливець зайшов до хати свого знайомого, побачив свою рушницю в нього на стіні. Тоді ж з'ясовується, що знайомий мисливця – вовкун, він розкриває свою таємницю й наказує нікому про це не розповідати: «Щастя ваше, що ви не вистрілили тоді в нас, бо вам би відразу кінець настав. Се ви трафили були на стадо вовкунів, а не звичайних вовків. Ми мали тоді зборища. Беріть свою рушницю, йдіть до дому й нікому й слова не кажіть» [10, 70]. Отже, вовкуни, як і інші дводушники (босоркані, босоркуни, чорнокнижники), згідно з народними віруваннями Закарпаття, збирається на свої таємні магічні «наради». Крім того, вовкуни «мають, як і всі дводушники, і старшого, котрого слухають і якому всі підкоряються» [10, 71].

На Закарпатті побутують бувальщини про зустрічі й боротьбу з вовкунами. Одним з най-

поширеніших сюжетів є розповідь про напад на жінку (невістку, кума) її чоловіка (або свекора чи кума) в образі-вовка. У варіанті, записаному Ф. Потушняком, чоловік-перевертень, передчуваючи, що через мить змушений буде перетворитися на вовка, попереджає свою дружину про необхідність бути на сторожі й оборонятися від нападу вовка: ««Я йду в той лісок, а коли би об'явився тут вовк і хотів тебе роздерти, ти боронися і проженеш його». Та лиш він відійшов, за хвилину з лісу вибіг великий вовк і накинувся на неї. Вона боронилася з усіх сил залізними вилами, і вовк нарешті утік. Через хвилину прийшов і її чоловік, змучений, побитий. Сіли їсти й поміж тим побачилала вона в нього між зубами й куски зі своєї сукні, й зрозуміла, що він є вовкуном» [10, 70]. Після цього жінка покидає свого чоловіка. Подібним є сюжет бувальщини «Двудушник», записаної Л. Дем'яном, однак тут чоловік не попереджає дружину про напад на неї вовка, це є для неї несподіванкою, їй важко самій оборонятися, і її рятують люди: «Пішов чоловік, а замість нього з чагарника вибігає вовк і просто біжить до копиці. Жінка щосили почала гукати на чоловіка [...] А тим часом вовк прийшов до копиці та почав дряпатися до жінки, і досягає її зубами, а вона звідти його вилами по голові [...] Люди, як почули крик жінки, збіглись, а вовк втік у кущі» [8, 257]. У цій бувальщині перед тим, як покинути чоловіка-вовкуна, жінка прагне побачити сам процес перетворення людини у вовка, і вже аж після цього, налякана, втікає. Обидві міфологічні оповіді акцентують на одержимості перевертня агресією у момент перебування у вовчій подобі й нездатність контролювати її, внаслідок чого він позбувається усвідомлення родинних зв'язків: «Вовкун може роздерти власну жону, або й дітей, бо тоді він має вовчу натуру й мусить так чинити» [10, 70]. Це метафорично відображає страх людей перед можливістю втрати контролю над власними інстинктами, перед одержимістю тваринним аспектом несвідомого, котрому невідомі морально-етичні норми.

На Закарпатті також поширені бувальщини про ненавмисне поранення родича (брата, батька), який набув подобу вовка. Зокрема, в міфологічній оповіді, записаній Ф. Потушняком, син, обороняючи овець, вбиває батька-перевертня: «Син пас стадо овець. Раптом спостеріг, як до кошари за вівцями прибіг вовк і почав вівці дерти. Син вхопив сокиру, почав нею вовка бити і в деяких місцях поранив його до крові [...] Та коли прийшов до хижі, видить, його няньо порубаний і закривавлений.

Син зразу зрозумів, що його няньо вовкун» [10, 70]. Подібний сюжет записав також І. Панькевич у 1933 р. від Василя Андраша у с. Торунь (Міжгірський р-н), однак тут поранений батько намагається переконати сина, що він не вовкун: «старий прийшов домі і сказав, що сокира на нього впала і так ся порубав. А то неправда било, бо тот старий вовкуном бив. А син доті не знав, аж отець вовкуном, лиш по тому знаку взнав» [13, 132].

Бувальщину «Про вовкуна (вовкулаку) Ферка» (з досить розгорнутим сюжетом) записав І. Хланта у 1999 році від Ю. Піпаша у селі Косівська Поляна на Рахівщині. У ній вовкун Ферко наймається служити чабаном до господаря Митрюка «у рік початку Першої світової війни» [16, 97]. Доглядаючи овець, він «особливої платні не вимагав, просив лише харчів та, за потреби, поношений одяг. А їв він дуже мало» [17, 97]. Демонічна сутність Ферка є видимою для овець: «Господаря дивувало те, що вівці його страшно боялися і втікали. Однак він був працюючим» [17, 97]. І через певний час, коли починають серед зими із закритої стайні зникати вівці, в господаря зароджується підозра, що його слуга не зовсім звичайний чоловік. Митрюк влаштовує слугі перевірку: через ліс жене йому назустріч овець. І Ферко не встояв перед спокусою, «запримітивши овече стадо, він чомусь зійшов зі стежки і подався в кущі, до згромаджених овець. Тварини насторожились і, відчувши небезпеку, затупотіли і збилися до гурту. Загавкали й кинулись на допомогу собаки. І в ту мить у кущі шмигнув вовк, який тільки-но встиг розкусити шию однієї вівці, але пси відігнали його» [17, 97]. Господареві вдалося поранити вовка – він вдарив його вилами по голові і проткнув праву щелепу. Знак, залишений на тілі вовкуна, допоміг викрити його справжню сутність: «на порозі з'явився Ферко, з... кривавою раною на щелепі та такого ж кольору гулею на голові. Тож загадка була розгадана, [...] Митрюк прогнав його зі свого обійстя. І «слуга» зник із села, і довго про нього нічого не було відомо» [17, 97]. На цьому бувальщина не закінчується, її продовження припадає знову на період війни, але вже Другої світової (відбувається символічна прив'язка міфологічної оповіді до небуденного часу – періоду руйнування та мільйонних смертей): «через 30 років Ферко знову з'явився в селі, мав вигляд старого дідуся» [17, 98]. Таким чином, війна у цій бувальщині постає своєрідним маркером незвичайних, неординарних подій. «Люди, котрі впізнали Ферка, хотіли його побити, а він просив їх цього не робити, але село покинув. Невдовзі у темному

лісі знайшли його труп, загризений вовками» [17, 98]. Бувальщина акцентує на тому, що перевертень є чужим і серед людей (які теж Ферка прогнали й мало не побили), і серед вовків, незважаючи на тимчасову зовнішню подібність з ними. Вовкун в народній уяві постає істотою, що живе на межі двох світів: людського й тваринного, а народні легенди й бувальщини про вовкунів, що сприймаються людьми як вороги, метафорично відображають уявлення про дуалістичність природи самої людини, про її приреченість на вічне перебування на межі добра і зла й нездатність зупинитися тоді, коли інстинктивно зло (уособлення архетипу негативної Тіні) отримує владу над свідомістю («Я»).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, етнопсихологічна специфіка образу вовкуна у фольклорі українців Закарпаття полягає в тому, що він дводушник (має дві душі та два серця), і це буквально обумовлює два різні сценарії його поведінки та відображає психологічний процес впливу архетипу Тіні на життя й поведінку чоловіка (міфологічних оповідей про жінку-вовкулаку на Закарпатті нема). У частині бувальщин тваринна сутність перевертня є метафоричною проекцією деструктивних інстинктів людини, він може виявляти агресію і стосовно близьких людей (нападає на жінку, кума чи сина). У тих бувальщинах, де людина перетворюється на вовкуна внаслідок магічних дій інших осіб, її метаморфоза симво-

лічно відображає процес деструктивної трансформації світогляду особистості як результат зовнішнього впливу. Зокрема, у бувальщині «Вовкуні» жінка-мати виступає не жертвою вовкуна, а навпаки – перетворює власного сина на вовка через прагнення перебудувати його життя на свій розсуд, надмірна турбота про дитину стає причиною деградації сина. Такий вовкун набуває семантики жертви й зазнає страждань, перебуваючи у шкірі тварини, а у реальному житті цьому міфологічному сюжету відповідає ситуація відчуження людини від соціуму. З точки зору психоаналізу, такий чоловік стає жертвою материнської Аніми та власної негативної Тіні, котра протиставляє його суспільству як «іншого», не гідного бути його частиною. Виняток становлять міфологічні оповіді про допомогу чоловіка пораненому вовкунові, який згодом віддячується, та про упередження вовкуном пострілу мисливця по перевертнях. У цих бувальщинах демонічний аспект сутності вовкуна не проявляється, і, з точки зору психоаналізу, тут на вовкуна проєктується архетип позитивної інстинктивної Тіні. Метафорично мотив взаємодопомоги людини й вовкуна можна інтерпретувати як можливість для чоловіка отримати конструктивну підтримку несвідомого. Витягування вівчарем скалки чи цвяха з лапи вовкуна є символічною проєкцією здатності чоловіка прислухатися до власних інстинктів, прийняти й усвідомити їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев А.Н. Славянские колдуны и их свита. Москва: РИПОЛ классик, 2009. 480с.
2. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2015. 228 с.
3. Гнатюк В. Нарис української міфології / підгот. та опрацюв. тексту, вступ. ст. і примітки Романа Кирчіва. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. 264 с.
4. Голан А. Миф и символ. Москва: Русслит, 1993. 375 с.
5. Давидюк В. Ф. Вовкулаки на Поліссі (Генологія образу). *Фольклористичні зошити*. Луцьк, 2000. Вип. 3. С. 3–41.
6. Иванов П. В. Кое-что о вовкулаках и по поводу их. *Українці: народні вірування, повір'я, демонологія*. Київ: Либідь, 1991. С. 505–511.
7. Король В. В. Народна демонологія гуцулів Закарпаття: дисерт. канд. істор. наук: 07.00.05. Ужгород-Львів, 2019. 274 с.
8. Легенди Карпат / упорядкування, загальна редакція та підготовка текстів Г.Г. Ігнатовича, післяслово П. В. Лінтура. Ужгород: видавництво «Карпати», 1968. 304 с.
9. Легенди нашого краю / редактор-упорядник П. М. Скунець. Ужгород: видавництво «Карпати», 1972. 216 с.
10. Потушняк Ф. Вовкун. *Літературна неділя*. Рочник 1. Ч. 9. Унгварь, 1941. С. 69–71.
11. Потушняк Ф. Душа в народнім повір'ю села Осій. *Науковий збірник товариства «Просвіта» за 1937-1938 р.* Річник XIII- XIV. Друкарня оо. Василян в Ужгороді, 1938. С. 33-44.
12. Романова О. Трансформація уявлень про лісову демонологію в традиційних віруваннях українців XIX-XX ст.: дисерт. канд. істор. наук 07.00.05. Київ, 2019. 268 с.
13. Сенько І. Перевертні. Зелени Карпати. № 1-2. Ужгород, 1994. С. 130–137.
14. Тиховська О. Персоніфікація архетипу Тіні у міфологічному світогляді українців. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2015. Вип. 20. С. 130-135.
15. Тиховська О.М. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект : монографія. Ужгород: Гражда, 2011. 256 с.

16. Франц М.-Л. фон. Феномены Тени и зла в волшебных сказках / перевод с англ. В. Мершавки. Москва: Независимая фирма «Класс», 2010. 360 с.
17. Хланта І. З глибинних пластів минувшини. *Карпатський край*. Ужгород, 2002. № 1-4 (122) Річник 12. С. 92-98.

REFERENCES

1. Afanasev (2009) A.N. Bogi – sut predki nashi [Gods is our ancestors]. Moskva: RIPOL-klasik. [in Russian].
2. Voitovych N. (2015) Narodna demonolohiia Boikivshchyny [Folk demonology of Boykivshchyna]. Lviv: SPOLOM [in Ukrainian].
3. Gnatyuk V. (2000) Narys ukrayins`koyi mifologiyi [Sketch of Ukrainian mythology]. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrayiny. [in Ukrainian].
4. Golan A. (1993) Mif i simvol [A Myth and a Symbol]. Moskva : Russlit. [in Russian].
5. Davydiuk V. F. (2000) Vovkulaky na Polissi (Henolohiia obrazu) [Werewolves in Polissya (Image genealogy)]. Folklorystychni zoshyty. Lutsk. Vyp. 3. [in Ukrainian].
6. Ivanov P. V. (1991) Koe-cto o vovkulakah i po povodu ih [Something about werewolves and about them]. Ukrainsi: narodni viruvannia, poviria, demonolohiia. Kyiv: Lybid. [in Russian].
7. Korol V. V. (2019) Narodna demonolohiia hutsuliv Zakarpattia [Folk demonology of Hutsuls of Transcarpathia]: dysert. kand. istor. nauk: 07.00.05. Uzhhorod-Lviv. [in Ukrainian].
8. Lehendy Karpat (1968) [Legends of the Carpathians]. Uzhhorod: vydavnytstvo «Karpaty». [in Ukrainian].
9. Lehendy nashoho kraiu [Legends of our region] (1972) Uzhhorod: vydavnytstvo «Karpaty». [in Ukrainian].
10. Potushniak F. (1941) Vovkun [Werewolf]. Literaturna nedilia. Rochnyk 1. Ch.9. Unhvar, 1941. [in Ukrainian].
11. Potushniak F. (1938) Dusha v narodnim poviriu sela Osii [The soul in the folk belief of the village of Osii]. Naukovyi zbirnyk tovarystva «Prosvita» za 1937-1938r. Richnyk KhIII- KhIV. Drukarnia oo. Vasyliian v Uzhhorodi. [in Ukrainian].
12. Romanova O. (2019) Transformatsiia uiavlen pro lisovu demonolohiiu v tradytsiinykh viruvanniakh ukrainsiv XIX-XX st. [Transformation of ideas about Forest Demonology in Ukrainian Traditional Beliefs of the XIX – XX century]: dysert. kand. istor. nauk: 07.00.05. Kyiv. [in Ukrainian].
13. Senko I. (1994) Perevertni [Werewolves]. Zeleni Karpaty. № 1-2. Uzhhorod. [in Ukrainian].
14. Tykhovska O. (2015) Personifikatsiia arkhetypu Tini u mifolohichnomu svitohliadi ukrainsiv [Personification of Shade archetype in the mythological outlook of Ukrainians] Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva. Uzhhorod. Vyp. 20. [in Ukrainian].
15. Tykhovska O. (2011) Ukrainska narodna charivna kazka: psykhoanalitichnyi aspekt [Ukrainian fairy tale: psychoanalytical aspect]. Monohrafiia. Uzhhorod: Grazhda. [in Ukrainian].
16. Frants M.-L. fon. (2010) Fenomenyi Teni i zla v volshebnyih skazkah [Shadow and Evil in fairy tales]. Moskva: Nezavisimaya firma «Klass» [in Russian].
17. Khlanta I. (2002) Z hlybnykh plastiv mynuvshyny [From the deep layers of the past]. Karpatskyi kraj. Uzhhorod. № 1-4 (122) Richnyk 12. [in Ukrainian].

THE WEREWOLF ETHNO-ARCHETYPIC SEMANTICS IN TRANSCARPATHIAN FOLKLORE

Tykhovska Oksana Mykhailivna

PhD of Philology,

Associate Professor at the Ukrainian Literature Department

Uzhhorod National University

Square Narodna, 3, Uzhhorod, Ukraine

The aim of the article is to rethink the werewolf (vovkun) image in Transcarpathian folklore through the ethno-psychological prism and Jung's psychoanalysis. Due to legends and old stories studying about a werewolf (written by I. Pankevych, F. Potushnyak, L. Damian, I. Senko, I. Khlanta), archetyp(ic)al semantics of this mythological character was analyzed. The werewolf's ethno-psychological character in the Transcarpathian folklore is a two-soul man (two souls coexist in his body and two hearts beat in his chest) that causes two scenarios of his behavior and reflects the psychological process of the Shade archetype influence on a man's life and behavior. Wildness, evil, aggression, irrationality, inability to love, desire to hurt even close people (attack against a wife, a son or an intimate friend) were found out in most mythological stories about vovkun which metaphorically reflect man's obsession with the negative Shade archetype. Thus, in some old Transcarpathian stories, a man transforms into a werewolf because of the some persons' magic actions

(a witch or a mother). The exception is the mythological stories where a man helps a wounded werewolf who has thanked him lately and about a warning of werewolves shooting. In such stories, a demonic aspect of the werewolf essence is not shown, and according to psychoanalysis, the archetype of positive instinctive Shade was projected to a werewolf. Metaphorically the mutual assistance motive can be interpreted as a possibility for a man to get a constructive support of the unconscious. Pulling a thorn out of the werewolf's paw is a symbolical projection of a man who can listen to his instincts and realize them. Such an archetypical semantics is common to the wolf image in fairy tales. The "About werewolf Ferko" story plot is quite original whereas the Shade archetype is projected on werewolf Ferko, which a person can successfully accept, displace into the unconscious and assimilate. There are no mythological stories about the werewolf woman. The werewolf is always a man.

Key words: archetype, Transcarpathian demonology, F. Potushnyak, psychoanalysis, Ukrainian mythology.

ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ МОВОЗНАВЧИХ НАУКОВИХ СТАТТЯХ

Холявко Ірина Вікторівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

вул. Києво-Московська, 24, Глухів, Сумська область, Україна

Метою публікації є дослідження експресивних засобів мови в текстах наукових статей мовознавчого профілю, з'ясування їх специфіки в аспекті мовленнєвого впливу. У статті обґрунтовано закономірності вираження експресивності в науковій мові та специфіку функціонування лексико-стилістичних і синтаксичних засобів експресивності в текстах наукових статей з мовознавства. Визначено, що експресивність наукового мовлення – це комунікативно-прагматична категорія, що слугує точності й переконливості викладу, активізуванню уваги читача, концентруванню його на суттєвих, з погляду автора, моментах змісту, полегшенню засвоєння наукової думки. З'ясовано, що експресивність є закономірним явищем сучасного українського мовознавчого дискурсу, причому їй властива інтелектуальна спрямованість мовного вираження.

Проаналізовано стилістичні експресивні мовні засоби лексичного рівня в досліджуваних текстах: пояснювальні та образні порівняння, конкретизувальні та оцінні епітети, образні та пояснювальні порівняння, уособлення, мовні та індивідуально-авторські метафори. Уживання цих засобів стилістичної виразності залежить від прагнення автора пояснити абстрактні поняття (порівняння, метафори), спростити та оживити висловлення (уособлення), оцінити (індивідуально-авторські метафори та епітети). Синтаксичні стилістичні засоби виразності також корелюють із реалізацією прагматичних функцій. З-поміж найактивніших синтаксичних репрезентантів експресивності виокремлено: вставні та вставлені компоненти, прийом діалогізації, парцельовані, сегментовані, титальні риторичні речення, повтори тощо. Кожна із цих синтаксичних категорій виконує прагматичну функцію привернення уваги та впливу на читача.

Отже, при передаванні наукової інформації перед ученим постає завдання не тільки повідомити цю інформацію, а й висловити її у певній формі, переконливо довести правильність своєї позиції, бути адекватно зрозумілим. Прагматика наукового тексту зумовлює вживання засобів емоційної й суб'єктивно-оцінної експресії. Зроблено висновок, що використання експресивних засобів мови зумовлене комунікативними завданнями спілкування й насамперед прагненням переконати читача, що досягається завдяки мовленнєвому впливу на нього та активізації його уваги.

Ключові слова: експресивність, мовознавча наукова стаття, український мовознавчий дискурс, науковий стиль, лексико-стилістичні засоби експресивності, синтаксичні засоби експресивності.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Нині дедалі більшу увагу лінгвістів привертають різні типи дискурсів як об'єкт дослідження емотивності. Оскільки емоції людини виявляються на тлі її інтелектуальної діяльності та переплітаються з нею, можна стверджувати, що емоційно-експресивна номінація є складовою наукового дискурсу. Можливість виявлення емоційно-експресивних елементів у текстах наукового стилю ґрунтується на положенні про те, що емоційне та логічне становлять єдиний процес пізнання законів навколишнього світу, а будь-який прояв індивідуальності автора тексту, його творчого мислення пов'язаний із фіксуванням у тексті його суб'єктивності. **Актуальність** дослідження засобів експресивності, що їх використовують у мовознавчих наукових статтях, пов'язана з поглибленням інтересу до функціонування

стилістичних засобів увиразнення наукової мови, їх функційних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження наукових текстів зроблено вченими у функціонально-стилістичному та комунікативному аспектах (О. Баженова, В. Виноградов, Г. Винокур, А. Коваль, М. Котюрова, Н. Разінкіна, Л. Славгородська, О. Троянська та ін.). У прагматичному аспекті досліджували: реалізацію авторських настанов наукового тексту (М. Кожина); приховану й відкриту актуалізацію прагматичного аспекту наукового тексту (Г. Матвєєва); особливості реалізації основних функцій текстів наукового стилю – повідомлення та впливу (Є. Чайковська), референційної (інтелектуально-комунікативної) (В. Наєр). У сучасній лінгвістиці представлені розвідки категорії експресивності та пов'язаних із нею лінгвістичних понять (І. Арнольд, Н. Бойко, А. Вежбицька, Н. Лук'янова, В. Чабаненко, В. Шаховський,

В. Телія та ін.). Специфіку прояву експресивності в сучасному науковому українськомовному дискурсі студіюють М. Баган, З. Висоцька, Г. Дядюра, Н. Ковальська, Є. Чайковська та ін.

Формулювання мети і завдань статті.

Метою публікації є дослідження експресивних засобів мови в текстах наукових статей мовознавчого профілю, з'ясування їх специфіки в аспекті мовленнєвого впливу. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: проаналізувати лінгвістичні погляди на категорію експресивності; дослідити лексико-стилістичні та синтаксичні експресивні елементи в сучасних мовознавчих статтях в аспекті реалізації прагматичних функцій. Оскільки професійна комунікація через періодичні видання є найважливішим засобом спілкування між ученими, матеріалом для дискурсивного аналізу означеної проблеми слугували тексти наукових статей у галузі мовознавства, опубліковані протягом 2017–2020 років у науково-теоретичних часописах («Мовознавство», «Мова», «Українська мова») та в збірниках наукових праць («Мова і суспільство», «Українське мовознавство»).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Науковий текст як «цілісна семіотична форма лінгвопсихоментальної діяльності мовця, концептуально та структурно інтегрована, що є прагматичним посередником комунікації й діалогічно вбудована до семіотичного універсуму культури» [3, 600], становить спільний простір для комунікативно-пізнавальної діяльності вченого як транслятора наукової думки та реципієнта, налаштованого рецепцію та трансформування наукового знання. Основне завдання наукового тексту «полягає у намаганні автора примусити читача мислити в певному напрямі» [6, 160]. Це можливо, якщо авторові вдається залучити читача до спільних роздумів, зробити його співучасником дослідження.

Солідаризуємося з думкою Т. Яхонтової, яка стверджує, що наукові жанри «є триєдиними феноменами, що органічно поєднують соціокомунікативні, соціокогнітивні та власне мовні аспекти» [7, 85]. У мовознавчих статтях дослідники репрезентують власні міркування з певної мовознавчої проблеми для ознайомлення з ними наукової спільноти. Українське мовознавство, спрямоване на пізнання, осмислення й опис явищ української мови, є галузевим дискурсом, тобто «сукупністю вербалізованих дій науковців-лінгвістів щодо пізнання й опису української мови як семіотичної системи в її поліаспектному комунікативному функціонуванні» [1, 6].

В українському мовознавчому дискурсі прагматичні функції та мовленнєві стратегії інформування, симпліфікації, корпоративності, риторичні стратегії аргументування, оцінювання, активізування уваги адресата реалізуються за рахунок уживання як нейтральних, так й експресивних мовних засобів [2]. У наукових студіях експресивність тлумачать як стилістичне, функціональне, прагматичне, синтаксичне та семантичне явище. В. Чабаненко вважає, що експресивність – підсилена, інтенсифікована виразність, така соціально й психологічно мотивована властивість мовного знака (мовленнєвого елемента), яка деавтоматизує його сприйняття, підтримує загострену увагу, активізує мислення, викликає чуттєве напруження читача [4, 7].

Експресивність виявляє зв'язок із емотивністю, оцінністю, проте не отожднюється із цими поняттями. Є. Чайковська, спираючись на ґрунтовний аналіз фундаментальних досліджень цих категорій (праці Ш. Баллі, В. Виноградова, Д. Шмельова, В. Шаховського, Н. Бойко, А. Залізняка, О. Вольф, Н. Арутюнової, В. Телія, Н. Лук'янової), стверджує, що емотивність пов'язана з емоційною сферою психіки і співвідноситься з певними типами емоцій; оцінність пов'язана з логічними категоріями цінності (те, що оцінюється, предмет оцінки) та оцінки (мисленнєвий акт, що виражає оцінне судження суб'єкта про цей предмет); а от експресивність пов'язана з людською властивістю посилювати виразність та впливову силу свого висловлювання, вона суб'єктивна, оскільки ці характеристики визначаються суб'єктом, його когнітивним та емоційним сприйняттям і співвіднесені з певною нормативною шкалою [5].

Експресивні засоби є прагматичним механізмом оптимізації комунікативного процесу: репрезентування авторської думки супроводжується використанням цих засобів, як-от: *Отже, можемо прогнозувати, що в недалекому майбутньому українська мова ще далі «відсуне» російську у сфері неформального спілкування* (Мова і суспільство. 2019. Вип. 10. С. 122); *Що це може означати? Невідомо, бо деінде автор навіть пише, що, мовляв, «літературна мова існує відтоді, відколи існують твори, написані нею»* (Українське мовознавство. 2018. № 1(48). С. 98); *Без сумніву, комбінування кількох типів словникових видань гарантує різнобічний опис реєстрових одиниць і задовольнить потреби сучасного користувача* (Українська мова. 2018. № 3. С. 42). Із наведених прикладів видно, що у мовознавчому дискурсі експресивні засоби мають наочно-конкретизувальний характер,

пояснюють абстрактні явища, описують ознаки досліджуваних об'єктів, передають різний ступінь достовірності цих ознак. Експресивне забарвлення наукової мови виникає в результаті особливостей сприйняття об'єкта дослідження самим автором, який прагне передати не лише зміст, але і враження під час спостереження. А сприйняття наукового твору може викликати певні почуття в читача, але не як відповідну реакцію на емоційність автора, а як усвідомлення самого наукового факту. Отже, вважаємо, що експресивність наукового мовлення має пізнавально-комунікативний характер.

У текстах статей українського мовознавчого дискурсу експресивність як властивість передавати значення зі збільшеною інтенсивністю забезпечується переважно завдяки використанню лексичних і синтаксичних засобів стилістичної виразності. Стилiстичні експресивні мовні засоби лексичного рівня – це конкретизувальні та оцінні епітети, образні та пояснювальні порівняння, уособлення, мовні та індивідуально-авторські метафори, використовувані для реалізації прагматичних функцій.

Конкретизувальні епітети та пояснювальні порівняння виконують дескриптивну та експланаторну функції, описують ознаки, якості та властивості об'єкта дослідження, наприклад: *Якщо давніше англійська була головно мовою-позичальницею, то тепер, навпаки, стала мовою-давальницею* (Мовознавство. 2017. № 6. С. 36); *Проте мова, як і будь-який живий організм, постійно розвивається, збагачується, удосконалюється* (Українська мова. 2017. № 4. С. 43).

Оцінні епітети використовують для реалізації емоційно-експресивної та аналітичної функцій, авторського оцінювання висловлення: *У межах вивчення реклами як площини уцільненого, згущеного цитування виокремлюємо такі актуальні вектори дослідження <...>* (Українська мова, 2020. № 1. С. 28). Порівняння реалізують експланаторну та емоційно-експресивну функції; образні порівняння є основою метафоричних перенесень: *Якоюсь мірою українська мова стала мостом від німецького і польського кримінального аргю в російську* (Українське мовознавство. 2018. № 1(48). С. 38). Як бачимо, на різних етапах наукових досліджень поруч із абстрактно-логічним може актуалізуватися образне мислення, і тоді відбувається взаємодія логіки та образу. Образ у науковій мові виступає у ролі засобу пояснення наукових положень, чому сприяють його зображальні властивості.

За допомогою уособлення реалізуються емоційно-експресивна та змістоорганізувальна

функції, воно слугує спрощенню сприйняття інформації, реалізує мовленнєву стратегію симпліфікації: *Доля лексеми халява і звороту на халяву багато в чому відображає парадоксальність взаємодії «свого» і «чужого» в російсько-українському жаргонному просторі* (Українське мовознавство. 2018. № 1(48). С. 48).

Експресивність виявляється і у вживанні метафор. За допомогою яскравого образу автор ілюструє абстрактні явища та оцінює їх: *Потік латинської лексики наводнював мову передусім через переклади наукових та богословських книг* (Мовознавство. 2017. № 5. С. 6); *Сьогодні авторитетність словника забезпечують його відповідність визначеному типу, поставленим завданням і потребам користувача, можливість зворотного зв'язку з користувачем, реноме автора, глибина й тяглість лексикографічної традиції* (Українська мова. 2019. № 2. С. 38). Отже, якщо в художньому творі метафора – це важливий елемент системи образів, то у науковій мові – засіб спрощення сприйняття інформації, наочного опису та пояснення, посилення аргументації, оцінювання та активізації уваги читача.

Наряду з лексичними синтаксичні стилістичні засоби виразності корелюють із реалізацією прагматичних функцій. На синтаксичному рівні під експресивністю розуміємо здатність синтаксичної конструкції підсилювати як прагматичну, так і власне граматичну інформацію, закладену у висловлюванні або його компоненті. З-поміж найактивніших синтаксичних репрезентантів експресивності в текстах наукових статей мовознавчого дискурсу – вставні та вставлені компоненти, прийом діалогізації, питальні риторичні речення, парцельовані й сегментовані речення, повтори.

Паратентичні (вставні та вставлені) конструкції виконують активізувальну, експланаторну та дескриптивну функції. Традиційно в лінгвістиці вставні конструкції репрезентують суб'єктивну модальність, вставлені – об'єктивну. А в основі категорії модальності, як відомо, лежать універсальні категорії логіки, що організують раціональну свідомість і на які накладаються оцінні й емоційно-експресивні відтінки смислу.

Вставні конструкції виражають ставлення мовця до повідомлення, а це передбачає посилення експресивної оцінки: *Така тенденція, на жаль, негативно поширюється й на інші термінні словосполучення* (Українська мова. 2017. № 4. С. 103); *Напевне, саме тому вже усталеною й добре відомою зі вступних лекцій базового курсу синтаксису є типологія простих*

речень за метою висловлювання (Українське мовознавство. 2020. № 1(50). С. 42–43). Як бачимо, модальні слова передають суб'єктивне ставлення автора тексту до предмета висловлювання, розвивають комунікативні інтенції й ролі учасників спілкування, формують модально-оцінну рамку речення.

На відміну від вставних, вставлені конструкції надають додаткову інформацію чи побіжні асоціативні зауваження, що доповнюють, уточнюють, розвивають зміст висловлювання: *За допомогою розповідних речень мовець повідомляє про певні явища і зв'язки між ними, констатує їх, відповідно, цільове призначення цих речень (граматично!) зорієнтоване на сприйняття співрозмовником відповідної інформації* (Українське мовознавство. 2020. № 1(50). С. 61); *Кількісні показники комунікативної потужності російської мови у неформальному спілкуванні серед дітей та підлітків при офіційній українськомовності нашої освіти (до того ж російську мову практично не вивчають в Україні)* демонструють очевидні прорахунки державної мовної політики (Українська мова. 2019. № 2. С. 125–126). Комунікативна стратегія автора полягає в тому, щоб визначити необхідний і достатній набір мовних засобів, зокрема синтаксичних, за допомогою яких можна оптимально передати когнітивну модель, тобто досягти комунікативної мети.

Специфіка вживання питально-відповідних комплексів, риторичних питань у текстах наукових статей мовознавчого профілю полягає в тому, що вони є прийомом активізації уваги читача на тих положеннях, які автор наукового тексту вважає головними, суттєвими, як-от: *Чи історія літературної мови є історією мови літератури?* (Українське мовознавство. 2018. № 1(48). С. 93). Риторичне питання, та ще й побудоване як каламбур, уживається для акцентування процесу мисленнєвої діяльності автора.

Використання прийому діалогізації полягає в тому, що автор передбачає ймовірні відповіді опонентів, а потім спростовує їхні тези, доводячи свою позицію (*І що саме автор хоче сказати: чи насправді радить уникати терміна «літературна мова» щодо самої творчості Шевченка, а вважає його доречним лише щодо післяшевченківських часів? А якщо так, з яких саме часів? На всі ці питання в підручнику нема відповідей, натомість на десятках сторінок описано мову різних українських письменників, їхні метафори, порівняння, тощо*) (Українське мовознавство. 2018. № 1(48). С. 98)), або використовує питальні конструкції, звертаючись до читача (*Слово «культура» нині в*

гуманітарних текстах є одним із частотних. «Чому?» – запитуємо себе (Українська мова. 2018. № 1(48). С. 51)). Повідомляючи нову інформацію, автор впливає на адресата: намагається викликати інтерес до матеріалу, залучити співрозмовника до дискусії, переконати в істинності своїх висновків.

Одним із засобів експресивного синтаксису в текстах мовознавчих статей є сегментація, яку поділяють на тематичну (сегментація називного теми) та рематичну (явище парцеляції). Тематична сегментація передбачає переключення з однієї об'єктної сфери на іншу. Таким чином читач ніби стає безпосереднім учасником процесу мислення автора. Завдяки сегментації одна тема змінюється іншою. Поширеним засобом експресивного синтаксису в досліджуваних текстах можна назвати й інший тип сегментації – парцеляцію, яку використовують для надання окремим частинам або членам речення статусу самостійного висловлення з метою привернення особливої уваги, наприклад: *Процес тісної взаємодії української та церковнослов'янської мов бере початок ще з XI ст. І це не дивно* (Українська мова. 2017. № 4. С. 51).

Одним зі способів створення експресивності в статтях мовознавчого дискурсу на рівні синтаксису є різноманітні види повторів, головне призначення яких – смислове та емоційне підсилення певної частини висловлення. Досягнення образності висловлювання з елементами суб'єктивно-оцінної позиції автора стосовно описуваного об'єкта можливе, зокрема, завдяки повторенню коренів, основ слів у межах однієї граматичної основи, що надає висловлюванню певної тавтологічності, яка, однак, адекватно сприймається реципієнтом: *Новий лінгвістичний ландшафт України як маркер руху від державної ідеології до якої ідеології?* (Мова і суспільство. 2017. Вип. 8. С. 77). Вважаємо, що повтор є специфічним феноменом, у якому поряд із лексичним, семантичним, стилістичним особливої ваги набуває також особистісний чинник.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ознаками сучасного українського мовознавчого дискурсу є зменшення стереотипності та збільшення образності висловлення. Експресивність як лінгвістична універсалія пов'язана з людською властивістю посилювати виразність та впливову силу свого висловлювання, тобто виконує прагматичну функцію. Специфічність експресивності текстів українських мовознавчих наукових статей полягає в тому, що вона реалізує функції спрощення сприйняття інформації, передавання авторського ставлення до неї, атракції уваги адресата до найважливіших моментів тексту.

Реалізація експресивності відбувається за рахунок використання стилістичних (лексичних та синтаксичних) засобів виразності, що зумовлено прагматичними функціями та мовленнєвими стратегіями мовознавчого дискурсу як інституційного. Утім як би широко не була реалізована експресивність науковому вислов-

люванні, вона завжди підпорядкована реалізації функції інформативності, адже експресивна функція лише допомагає автору більш переконливо доводити свою позицію.

Перспективу подальших розвідок убачаємо у вивченні залежності специфічної експресивності мови науки від мовної особистості автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов В. А. Лінгвокомунікативний аспект українського мовознавчого дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2011. 20 с.
2. Карпусенко Н. В. Німецькомовний науково-лінгвістичний текст і дискурс: лінгвостилістичний та прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2011. 19 с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 716 с.
4. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії : монографія. Київ : Вища школа, 1984. 168 с.
5. Чайковська Є. Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ : Логос, 2012. С. 279–287.
6. Чечель О. М. Науковий текст як одиниця лінгвістичного дослідження. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Сер.: Соціально-гуманітарні науки*. 2013. Вип. 1. С. 153
7. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генеологія наукової комунікації : монографія. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 420 с.

REFERENCES

1. Borysov, V. A. (2011). *Linhvokomunikatyvnyi aspekt ukrainskoho movoznavchoho dyskursu [Linguo-communicative aspect of Ukrainian linguistic discourse]*. (Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk). Kharkiv [in Ukrainian]
2. Karpusenko, N. V. (2011). *Nimetskomovnyi naukovo-linhvistychnyi tekst i dyskurs: linhvostylistychnyi ta prahmatychnyi aspekty [German-language scientific-linguistic text and discourse: linguistic-stylistic and pragmatic aspects]*. (Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk). Kharkiv [in Ukrainian]
3. Selivanova, O. (2006). *Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia [Modern linguistics: terminological encyclopedia]*. Poltava: Dovkillia [in Ukrainian]
4. Chabanenko, V. A. (1984). *Osnovy movnoi ekspresii [Basics of speech expression]: Monohrafiia*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian]
5. Chaikovska, Ye. Yu. (2012). Poniattia «emotyvnist» ta «ekspresyvnist» u movi nauky [The concept of «emotionality» and «expressiveness» in the language of science]. *Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy*. Kyiv: Lohos, 279–287 [in Ukrainian]
6. Chechel, O. M. (2013). Naukovyi tekst yak odyntsia linhvistychnoho doslidzhennia [Scientific text as a unit of linguistic research.]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Ser.: Sotsialno-humanitarni nauky. 1*. 153 [in Ukrainian]
7. Yakhontova, T. V. (2009). *Linhvistychna henolohiia naukovoï komunikatsii [Linguistic genealogy of scientific communication]: Monohrafiia*. Lviv: LNU im. I. Franka [in Ukrainian]

EXPRESSIVENESS MEANS IN UKRAINIAN LINGUISTIC SCIENTIFIC ARTICLES

Kholiavko Iryna Viktorivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language, Literature and Teaching Methods

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Str. Kyevo-Moskovska, 24, Hlukhiv, Sumy region, Ukraine

The purpose of the publication is to study the language expressive means in the scientific articles of linguistic profile, to clarify their specifics in connection with speech impact. The article substantiates the expression regularities in the scientific language and the functioning specifics of lexical-stylistic and syntactic means of expressiveness in the scientific articles texts on linguistics. It is determined that the scientific speech expressiveness is a communicative-pragmatic category that serves the accuracy and the presentation persuasiveness, activating the reader's attention, concentrating it on essential, from the author's point of view, content points, facilitating the scientific thought assimilation. It was found that expressiveness is a natural phenomenon in modern Ukrainian linguistic discourse, and it is characterized by the intellectual orientation of linguistic expression.

It was analyzed stylistic lexical level expressive language means in the studied texts: explanatory and figurative comparisons, concretizing and evaluative epithets, figurative and explanatory comparisons, personifications, linguistic and individual-author metaphors. The the stylistic expression use means depends on the author's desire to explain abstract concepts (comparisons, metaphors), simplify and enliven the expression (personification), to provide their own assessment (individual authorial metaphors and epithets).

Syntactic expression stylistic means is correlate with the pragmatic functions implementation. Among the most active syntactic expression representatives the following constructions are singled out: inserted and inserted components, dialogization, parceled, segmented, incomplete, interrogative rhetorical sentences, repetitions, etc. Each of these syntactic categories performs a pragmatic function of attracting attention and influencing the reader.

Thus, during the scientific information transfer, the scientist faces the task not only to communicate this information, but also to express it in a certain form, convincingly prove his correct position, to be adequately understood. The scientific text pragmatics presupposes by the emotional and subjective evaluation. It is concluded that the speech expressive means use is due to the communicative tasks of communication and, above all, the desire to convince the reader, which is achieved through speech influence on him and the activation of his attention.

Key words: *expressiveness, linguistic scientific article, Ukrainian linguistic discourse, scientific style, lexical and stylistic means of expressiveness, syntactic means of expressiveness.*

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ У КОНФЛІКТНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Черненко Ольга Віталіївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова

Київського національного лінгвістичного університету

вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна

У фокусі уваги проведеного дослідження перебуває проблема реалізації інтерсуб'єктивності як формуючого чинника конфліктних комунікативних ситуацій у сучасному англомовному художньому дискурсі з урахуванням специфіки конфліктного дискурсу, його нелінійної динаміки та особливостей фаз розгортання конфлікту, основних комунікативних типів завершення конфліктної комунікації, які реалізуються через низку певних стратегій і тактик, притаманних конфліктному дискурсу а також комунікативних стилів та клімату як умови потенційної реалізації інтерсуб'єктивності. У роботі проведено аналіз основних підходів до трактування інтерсуб'єктивності у лінгвістичному фокусі досліджень, зокрема із застосуванням семіотичного підходу до аналізу лінгвістичних явищ, встановлено взаємозв'язок між поняттям інтерсуб'єктивної компетентності та типами завершення конфлікту через аналіз основних вербальних та невербальних засобів комунікації у конфліктному дискурсі. Мета дослідження полягає у встановленні зв'язку між інтерсуб'єктивністю та її впливом на перебіг конфліктної мовленнєвої взаємодії, зокрема на фазі завершення конфлікту, аналізі вибору певних мовленнєвих стратегій і тактик учасниками конфлікту, порушення або реалізації ключового концепту інтерсуб'єктивності «я та інший» під впливом ситуативних та соціолінгвістичних чинників у конфліктному художньому дискурсі. Для досягнення поставленої мети дослідження застосовано семіотичний підхід до аналізу інтерсуб'єктивності у парадигмі наукових досліджень, елементи конверсаційного аналізу, лінгвопрагматичного аналізу, дискурс аналізу, розкрито специфіку вербальних та невербальних засобів комунікації у конфліктному дискурсі у взаємозв'язку з реалізацією інтерсуб'єктивності у конфліктних мовленнєвих ситуаціях. Отримані результати дослідження дозволять визначити роль вербального та невербального модуса у лінійній чи потенційній реалізації інтерсуб'єктивності у кореляції з її прагматичним впливом на перебіг конфліктного дискурсу з урахуванням індивідуально-особистісних, ситуативних та соціолінгвістичних чинників формування, розгортання, перебігу та завершення конфліктного дискурсу.

Ключові слова: конфліктний дискурс, інтерсуб'єктивність, інтерсуб'єктивна компетентність, семіотичний підхід, вербальні та невербальні засоби комунікації.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

У ракурсі сучасних лінгвістичних досліджень перебувають різнорівневі проблеми мови та мовлення з позицій міждисциплінарного підходу до розуміння та інтерпретації мовних явищ. Такий підхід відповідає сучасним потребам та вимогам суспільства до пошуку відповідей на безліч питань, спричинених швидким розвитком сучасних соціальних моделей спілкування. У фокусі уваги – дискурс та його категорії у рамках домінуючого когнітивно-комунікативного підходу до вивчення мовних явищ, а саме когезію, інтенційність, ситуативність, інформативність тощо а також метадискурсивні категорії, які співвідносяться з когнітивними та комунікативними категоріями як диктум : модус [1]. Також виокремлюють окрему категорію інтердискурсивності як гіперкатегорію, яка реалізується як через когнітивні та комунікативні, так і через метадискурсивні категорії [4]. При цьому

інтерсуб'єктивність потрактовують як важливу внутрішню якість дискурсу, що лежить в основі інтердискурсивності та закладає підґрунтя для розуміння та інтерпретації плану змісту мовного знаку і є притаманним суб'єкту як соціальній істоті [4, 270]. Ця феноменологічна властивість інтерсуб'єктивності уможливорює розуміння дискурсу не лише як мовленнєву діяльність у всьому різноманітті соціальних контекстів, але і як психічний процес інтерактивної взаємодії свідомостей, направлений на конструювання мовних знаків [5].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розкриття проблеми ідентифікації та реалізації інтерсуб'єктивності у конфліктному художньому дискурсі за допомогою різнорівневих засобів сучасної англійської мови. Окрім того, розуміння комунікативного акту як інтерсуб'єктивного дозволяє аналізувати взаємодію суб'єктів – учасників конфлікту – на перцептивно-акціональному, когнітивному,

ціннісному, емоційному рівнях, яка визначає комунікативні смисли їх вербальних та невербальних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дискурс у сучасних лінгвістичних студіях розглядають не тільки з позицій когнітивістики, психології, нейролінгвістики, філософії та інших суміжних гуманітарних дисциплін, але і як соціальний та інтерсуб'єктивний феномен, оскільки «розкодування» інформації, інференційні дискурсивні процеси неможливі без інтерсуб'єктивної компетентності як здатності/необхідності /потреби комуніканта будувати власну ідентичність відносно інших, спираючись на потребу, яка виникає у процесі комунікації, встановлювати співвідношення між декількома точками зору – власній та чужій, враховувати, порівнювати, протиставляти, примирювати різні точки зору на об'єкти чи події. Процес людського спілкування є інтерсуб'єктивним за своєю природою, що включає в себе як суб'єктний компонент оцінки та ставлення, «відбиток мовця» у дискурсі [6, 4-7], так і ставлення та оцінку, яка потенційно поділяється іншими [10].

Незалежно від загального розуміння та інтерпретації людського спілкування як соціального процесу, існують різні точки зору потрактування феномену інтерсуб'єктивності. Когнітивний підхід фокусується на аналізі мовних структур, що забезпечують реалізацію феномену інтерсуб'єктивності та представлений філософією Едмунда Гуссерля та феноменологією тіла Моріса Мерло-Понті [9]. Інший напрямок, інтеракційний, базується на конверсаційному аналізі та феноменології соціального світу Альфреда Шюца, який наголошував на потребі дослідження інтерсуб'єктивності як практичної проблеми повсякденного процесу комунікації [13]. З філософської точки зору, проблема «інших свідомостей» як центрального питання гуманітарних студій приводить до трактування спільного соціального досвіду як феномену, який, власне, переходить межі поняття суб'єктності та веде до створення дихотомії «себе та іншого», «особистого та спільного». Іншими словами, інтерсуб'єктивність як феноменологічна здатність, вбудована у людський соціальний досвід може бути охарактеризована як «здатність поділяти/розуміти ментальні та емоційні стани інших» [3, 52].

Таким чином, обидва підходи до трактування інтерсуб'єктивності поєднують спільне тлумачення інтерсуб'єктивних відносин між мовцем та слухачем як базову, необхідну умову для людської комунікації. У лінгвістичних сту-

діях проблема інтерсуб'єктивності розглядалася з позицій прагмалінгвістики [11], дискурс-аналізу [16], синтаксису [14], невербальної семіотики [2] та ін., проте не розглядалися особливості реалізації інтерсуб'єктивності у конфліктних комунікативних ситуаціях.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета дослідження полягає у теоретичному і практичному обґрунтуванні лінгвопрагматичної специфіки реалізації інтерсуб'єктивності в англomовному художньому конфліктному дискурсі. Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**: вивчення загальних механізмів та засобів реалізації інтерсуб'єктивності у дискурсі, прагмалінгвістичний аналіз ступеню реалізації/порушення механізму інтерсуб'єктивності з урахуванням невербальних засобів комунікації як складової частини інтерсуб'єктивного комунікативного акту, дослідження взаємозв'язку між інтерсуб'єктивністю та комунікативно-прагматичними типами завершення конфлікту, вибором стратегій і тактик ведення конфліктної комунікації. **Методи** прагматичного й дискурсивного аналізів підпорядковані розв'язанню сформульованих завдань і відповідають параметрам студійованого об'єкта. Матеріалом дослідження слугували дискурсивні фрагменти, відібрані з художніх творів британських та американських авторів ХХ-ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Проблема ефективного розв'язання та врегулювання конфліктних комунікативних ситуацій цікавила людство ще здавна, однак пошуки ефективного менеджменту конфліктних ситуацій, їх розв'язання, а головне – запобігання розвитку та ескалації конфліктів лишається хвилюючою проблемою сьогодення. Спробами пошуку ефективних рішень займаються не тільки соціологічні науки, а також і психологія, когнітологія, соціолінгвістика, прагматика, а також невербалістика та інші. Більш того, згідно з семіотичною природою мови та дискурсу знаки лише активують схожі інформаційні сенси адресата та адресанта, що стає можливим завдяки явищу інтерсуб'єктивності і комунікація, як складний полімодальний феномен, виступає як результат об'єднаних зусиль учасників комунікативного процесу. Спілкування можна визначити як безперервний інтерактивний процес висловлювання, інтерпретації та обговорення повідомлень, обміну комунікативними намірами, емоційними установками та соціальними цінностями [7; 12]. Такі міркування дають підстави стверджувати, що набуття комунікацією, дискурсом когнітивних та прагматичних сенсів

потребує певної інтерсуб'єктивної компетентності, завдяки якій і відбувається інтерпретація вербальної та невербальної поведінки комунікантів, зокрема у конфлікті.

Застосування лінгвістичних та екстралінгвістичних ресурсів для реалізації інтерсуб'єктивності у різних дискурсивних практиках формується у процесі діалектичної взаємодії між концептуалізацією, «особистою і спільною» відповідальністю, соціальними, психологічними та культурними нормами, комунікативними намірами, стилями та інтенціями, комунікативним кліматом, позицією, оцінками та цінностями тощо. У контексті інтерсуб'єктивного комунікативного акту як вербальні, так і невербальні семіотичні системи як взаємопов'язані перцептивні стимули позначають одну й ту ж референтну ситуацію та активують свідоме/несвідоме, спільні/різні системи на сенсомоторному рівні, афективні, когнітивні та вольові структури досвіду суб'єктів комунікації, які асоціюються з ситуацією і визначають комунікативні смисли у процесі інтерпретації, спираючись на інтерсуб'єктивну природу людської свідомості.

Важливість «інтерсуб'єктивних знань», які використовуються мовцем у процесі конструювання лінгвістичної та екстралінгвістичної реальності у різних типах дискурсивних практик важко переоцінити. «Спільні знання», а також розділована завдяки ним «спільна відповідальність» разом з різними формами їх реалізації та актуалізації у мовленні, детермінують вибір мовцями комунікативних стилів, стратегій і тактик, підтримання сприятливого/несприятливого комунікативного клімату, вихід/результат комунікативного процесу, дистанціювання чи зближення як прояви принципу співробітництва/стратегій ввічливості у дискурсі, тощо [4].

Інтерсуб'єктивність як особлива властивість поділяти ментальні та емоційні стани «інших» виступає як формуючий принцип «спільної відповідальності» а відтак впливає на процес комунікативної взаємодії, зокрема конфліктної, формуючи сприятливий комунікативний клімат конфліктного дискурсу, у той час як «особиста відповідальність», як прояв суб'єктивізму у дискурсі може виступати сприятливим чинником формування несприятливого (defensive) комунікативного клімату у конфліктному дискурсі, призводячи до затухання, усунення конфлікту через реалізацію суб'єктивної установки “to win:: to lose” замість розв'язання або врегулювання конфліктної ситуації. Для ілюстрації вищезазначеного розглянемо такий фрагмент конфліктного дискурсу:

“Only a few weeks later, I was invited by one of our actors to a benefit at the Savoy Hotel to raise money for war orphans...[] But as I was walking out of the ballroom, I bumped straight into Edna Parker Watson.

“Excuse me,” I mumbled—but in the next instant, my mind calculated that it was her.

I'd forgotten that she lived at the Savoy. I never would have gone there that night had I remembered.

She looked up at me and held my gaze. She was wearing a soft brown gabardine suit with a pert little tangerine blouse. Casually tossed over her shoulder was a gray rabbit stole. As ever, she looked immaculate.

“You are very excused,” she said, with a polite smile.

This time there could be no pretending that I had not been identified. She knew exactly who I was. I was familiar enough with Edna's face to have caught that quick shimmer of disturbance behind her mask of adamant calm.

For almost four years, I had pondered what I would say to her, if our paths ever crossed. But now all I could do was say, “Edna,” and reach for her arm.

“I'm terribly sorry,” she said, “but I don't believe you're somebody I know.”

Then she walked away.” (Gilbert, 39).

Прийнято вважати, що післяконфліктна стадія у динаміці та розвитку конфліктної комунікації сприяє виключно залагодженню, врегулюванню та розв'язку конфліктної ситуації зі знаком «+» [7]. Відповідно, завдяки високому ступеню інтерсуб'єктивної компетентності на цій стадії реалізується комунікативна стратегія співробітництва чи компромісу та складається сприятливий комунікативний клімат для врегулювання конфліктної ситуації. Проте аналіз фрагментів художнього дискурсу показує, що це далеко не завжди так. У наведеному фрагменті проілюстровано зустріч Едни та Вівіан після багатьох років розлуки та задоволеного конфлікту. Незважаючи на експліцитні форми вираження негативної ввічливості “*You are very excused, I'm terribly sorry*”, підкріплені невербальними мімічними показниками “*with a polite smile*”, ті ж самі (вербальні та невербальні засоби комунікації) вказують на латенту ворожість, приховану за показною ввічливістю, на перевагу суб'єктивності “*personal responsibility*” над інтерсуб'єктивністю “*shared responsibility*” та експлікуються за допомогою авторських ремарок “*She knew exactly who I was, shimmer of disturbance behind her mask of adamant calm*”, та невербального кінетичного

показника "she walked away". Таким чином, у даному випадку слід говорити низький рівень інтерсуб'єктивності та реалізації стратегій суперництва, підходу "to win:: to lose".

Натомість, реалізація стратегії співробітництва вимагає значних комунікативних зусиль співрозмовників, та, відповідно, високого рівня інтерсуб'єктивної компетентності. Наведемо приклад:

"They clung together. Mark could feel her soft breasts cushioned against him, their ripe fullness tantalizingly novel. In his embrace she felt so warm, so womanly.

Mark lifted his head and framed her face in his hands. "How could I ever leave you?" he asked, brushing aside with his fingertips the moisture that lay on her bruised eyes like dew on crushed violets. "Don't you realize how much I need you, how much I love you?"

Amanda sniffed blearily. "You hardly ever say it."

"I know," Mark admitted with a sigh. "I'm not very good at words – certain words, anyway. I have this mental block, I guess. It's always been much easier for me to show love than to talk about it."

"Then show me," she whispered with a despairing urgency that troubled Mark. "I have to know how much you need me." Stretching her face to his, she kissed him hungrily and tugged at his shirt" (Ward, 119-120).

Так, у вищезазначеному прикладі чоловік використовує тактики пояснення/переконання "Darling, you don't have to try to hide from me. I won't go till you kick me out, Don't you realize how much I need you, how much I love you" виправдання/вибачення, самокритики "I'm sorry. I wish I knew something comforting to say, I'm not very good at words – certain words, anyway... " Жінка вдається до тактик пояснення/переконання "I have to know how much you need me", прохання "Please don't make me have my baby alone", обіцянки "I promise I won't try to stop you", також важливою з точки зору інтерсуб'єктивності слід визнати роль невербальних засобів комунікації, у даному випадку дотику (haptics) у закладженні конфлікту "Mark could feel her soft breasts cushioned against him, their ripe fullness

tantalizingly novel, she kissed him hungrily and tugged at his shirt". Необхідно зазначити, що для реалізації стратегії співробітництва у міжгендерному спілкуванні важливо чоловіку й жінці мати однаковий соціальний, соціокультурний статус, також має вплив комунікативний тип особистості співрозмовника.

Таким чином, реалізація феномену інтерсуб'єктивності у конфліктному художньому дискурсі відзначається різним ступенем залучення «спільної відповідальності» до комунікативного процесу, і, відповідно, характеризується різнорівневими вербальними та невербальними засобами комунікації, які слугують для втілення певних комунікативних інтенцій у конфлікті. Інтерсуб'єктивність виступає у процесі комунікації формуючим принципом, від якого залежить спрямування розвитку конфлікту в кооперативному, співробітницькому напрямку та розв'язання конфлікту шляхом врегулювання, погодження та примирення комунікантів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення природи інтерсуб'єктивності цікавить не тільки соціолінгвістів, філософів, психологів. Цей напрямок є перспективним також і в когнітивній лінгвістиці, соціосеміотиці, невербалістиці, прагмалінгвістиці, дискурс-аналізі. Отримані результати проведеного дослідження свідчать про те, що інтерсуб'єктивність, як здатність поділяти ментальні та емоційні стани співрозмовників, впливає не лише на комунікативні інтенції мовців, але й слугує формуючим принципом на будь-якому етапі розвитку конфліктної мовленевої взаємодії та визначає вибір мовцями певного набору комунікативних стратегій і тактик, втілених у відповідних вербальних та невербальних ходах комунікантів.

Окреслюючи перспективи подальших досліджень, необхідно зазначити необхідність вивчення феномену інтерсуб'єктивності з позицій кросс-культурної комунікації, етнолінгвістики, гендерної лінгвістики для дослідження та розкриття специфіки реалізації феномену інтерсуб'єктивності в англомовному соціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
2. Максименко О. В. Актуалізація жестово-вербальних висловлень в американському розважальному телеінтерв'ю: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2019. 20 с.
3. Мартынюк А. П. Разграничение дискурса и текста с позиций интеграционного подхода. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. С. 49-54.
4. Шевченко И. С. Интерсубъективность в категориях дискурса. *Любовь к слову: филологические заметки в честь юбилея профессора В.А. Кухаренко: сборник научных статей / под ред. И.М. Колегаевой*. Одесса: КП ОМД, 2018. С. 268-275.

5. Brinck I. Intersubjectivity and intentional communication. – Uploaded on 20 July 2017. Режим доступа: <https://www.researchgate.net/publication/228802354>
6. Finegan, E. Subjectivity and Subjectivisation: An Introduction. In: D. Stein, & S. Wright (Eds.), *Subjectivity and Subjectivisation* (pp. 1-15). Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
7. Gamble, T. K. & Gamble, M. *Communication works* (11th ed.). New York: McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages, 2012. 250 p.
8. Gilbert, E. *City of Girls*. New York: Riverhead Books, 2019. 496 p.
9. Merleau-Ponty, M. *The Primacy of Perception*. Evanston, III: Northwestern university Press, 1964.
10. Nuyts, Jan *Epistemic Modality, Language and Conceptualization: A Cognitive-Pragmatic Perspective*. Amsterdam: Benjamins, 2001.
11. Ryzhova L.P. Subjectivity as a key notion of French linguistic pragmatics. *Cognition, Communication, Discourse*. Kharkiv : V. N. Karazin Kharkiv National University, 2014. № 8. P. 103-119.
12. Seryakova I. I. Magic of Nonverbal Communication. Kyiv : KNLU Publishing Centre, 2004. 95 p.
13. Schütz, A. *The Phenomenology of the Social World*. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1967.
14. Verhagen A. *Constructions of Intersubjectivity: Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
15. Ward L. *Precious Thing*. New York: Harlequin Books, 1990. 301 p.
16. Zlatev J., Racine T., Sinha Ch., Itkonen E. (ed.). *The Shared Mind: Perspectives on intersubjectivity*. Amsterdam: John Benjamins, 2008.

REFERENCES

1. Brinck, I. (2017). Intersubjectivity and intentional communication. – Uploaded on 20 July 2017. Режим доступа: <https://www.researchgate.net/publication/228802354>
2. Finegan, E. (1995). Subjectivity and Subjectivisation: An Introduction. In: D. Stein, & S. Wright (Eds.), *Subjectivity and Subjectivisation* (pp. 1-15). Cambridge: Cambridge University Press.
3. Gamble, T. K. & Gamble, M. (2012). *Communication works* (11th ed.). New York: McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
4. Gilbert, E. (2019). *City of Girls*. New York: Riverhead Books.
5. Makarov, M. L. (2003). Fundamentals of discourse theory. Moscow: Gnozis. [in Russian]
6. Maksymenko, O. V. (2019). Instantiation of gesture-verbal utterances in the American entertaining television interview. – Manuscript. Thesis for a Candidate Degree in Philology (PhD). Speciality 10.02.04 – Germanic languages. – V. N. Karazin Kharkiv National University; Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi. [in Ukrainian]
7. Martynyuk, A. P. (2009). Differentiation of Discourse and Text from the Perspective of an Integration Approach. *Newsletter of Kharkov National University V.N. Karazin, 866*, 49-54. [in Russian]
8. Merleau-Ponty, M. (1964). *The Primacy of Perception*. Evanston, III: Northwestern university Press.
9. Nuyts, Jan (2001). *Epistemic Modality, Language and Conceptualization: A Cognitive-Pragmatic Perspective*. Amsterdam: Benjamins.
10. Ryzhova, L.P. (2014). Subjectivity as a key notion of French linguistic pragmatics. *Cognition, Communication, Discourse*. Kharkiv : V. N. Karazin Kharkiv National University, № 8. P. 103-119.
11. Shevchenko, I. S. (2018). Intersubjectivity in discourse categories. *Love for the Word: Philological Notes in Honor of Prof. V. A. Kucharenko: Collection of Scientific Articles*. Kolegaeva, I.M. (ed.). Odessa: KP Odessa City Publishing, 268-275.
12. Ward, L. (1990). *Precious Thing*. New York: Harlequin Books. [in Russian]
13. Seryakova, I. I. (2004). Magic of Nonverbal Communication. Kyiv : KNLU Publishing Centre.
14. Schütz, A. (1967). *The Phenomenology of the Social World*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
15. Verhagen, A. (2005). *Constructions of Intersubjectivity: Discourse, Syntax, and Cognition*. Oxford: Oxford University Press.
16. Ward, L. (1990). *Precious Thing*. New York: Harlequin Books.
17. Zlatev J., Racine T., Sinha Ch., Itkonen E. (ed.). (2008). *The Shared Mind: Perspectives on intersubjectivity*. Amsterdam: John Benjamins.

THE PROBLEM OF INTERSUBJECTIVITY REALIZATION IN CONFLICT FICTION DISCOURSE

Chernenko Olha Vitaliyivna

CSc. (Philology),

Associate Professor at the Department of German and Finno-Ugrian Philology,

named after Professor G. G. Pocheptsov

Kyiv National Linguistic University

Str. Velyka Vasylkivska, 73, Kyiv, Ukraine

The article focuses on the problem of intersubjectivity realization in different conflict communicative situations in Modern English fictional discourse with regard to specificity of conflict discourse, its nonlinear dynamics and development, the main communicative types of ending the conflict, realized through a definite set of strategies and tactics, communicative styles and climate as necessary condition of intersubjectivity actualization. The paper discusses the phenomenon of intersubjectivity and studies communicative correlation between the intersubjective competence of the communicants and types of ending the conflict via verbal and nonverbal means of communication. The paper aims to determine how the intersubjective competence may influence the development and results of conflict communication in fictional discourse. Also what strategies and tactics it may determine, how the key intersubjective concept of "self and other" may be maintained or violated under the influence of situational and behavioral factors in conflict fiction discourse, what language means are used to realize shared responsibility in conflict communicative situations. To achieve this, a semiological approach to the intersubjective approaches paradigm is applied, together with the conversation analysis elements, discourse analysis, pragmalinguistic analysis, and the verbal and nonverbal module study in conflict fictional discourse. The obtained results indicate that analysis of the nonverbal means in conflict fiction discourse and it focuses on multimodal studies enables to get a true picture of the role of nonverbal conflict-management and mode in the actual and potential intersubjectivity realization which in correlation with its pragmatic impact and some social and psychological features contribute to the influence on the process of conflict development and resolution.

Key words: *conflict fiction discourse, intersubjectivity, intersubjective competence, semiological approach, verbal and nonverbal means of communication.*

УДК 81:81.111

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.31>

МІКРОРІВНЕВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО БАГАТОМОВНОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА

Черниш Оксана Андріївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики

Державного університету «Житомирська політехніка»

вул. Чуднівська, 103, Житомир, Україна

Статтю присвячено розгляду особливостей мікрорівневої організації електронного багатомовного термінологічного словника. У науковій розвідці уточнено поняття “словник”, під яким розуміють особливий лінгвістичний жанр, покликаний задовольнити професійні потреби користувачів, надаючи релевантну лінгвістичну інформацію про необхідну лексичну одиницю. Наголошено на важливості укладання саме електронних багатомовних термінологічних словників, які оптимізують термінологічні системи різних наукових галузей, сприяють покращенню міжнародної наукової співпраці та фасилітують науково-технічний прогрес у суспільстві. Розглянуто композиційні складові словника, а саме його макрота мікроструктуру. Визначено поняття “словникова стаття”, під яким вбачають джерело інформації, що розкриває сутнісні характеристики слова, його контекстні, парадигматичні та синтагматичні зв'язки, стилістичні та функціональні особливості, а також дериваційний потенціал. Висвітлено історію досліджень словникової статті та підходів до лінгвістичного опису мовних одиниць. Наведено типи словникових статей, наголошено на особливостях однокомпонентних, двокомпонентних та багатослівних інформаційних словникових статтях. Визначено, що словникові статті електронного багатомовного термінологічного словника належать до багатослівних інформаційних лексикографічних статей. Представлено вимоги до укладання електронного багатомовного термінологічного словника. Проаналізовано лексикографічні, лінгвокогнітивні та лінгвістичні принципи організації інформації у термінологічних лексикографічних виданнях. Акцентовано увагу на важливості їх дотримання при укладанні електронних багатомовних термінологічних словників. Відзначено важливість врахування протиріч представлення мікрорівневої організації зазначеного типу лексикографічних видань. Наголошено на мовних параметрах у залежності від прагматичної установки лексикографічного видання. Прагматична установка враховує об'єкт лексикографування, що визначає контент словника; обсяг лексикографування, що передбачає здійснення релевантного лінгвістичного опису мовної одиниці, а також адресата електронного багатомовного термінологічного словника, що має на меті врахувати особливості пересічного користувача. Запропоновано загальну модель мікрорівневої організації електронного багатомовного термінологічного словника. Зазначено перспективи подальших наукових розвідок, які вбачаються у дослідженні специфіки роботи з оцифруванням мовних даних.

Ключові слова: мікрорівнева організація словника, словникова стаття, багатомовний термінологічний словник, лексикографія, параметр, квант інформації.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. В умовах постійного інтенсивного розвитку міжнародної наукової співпраці принципового значення набуває оптимізація термінологічних систем різних галузей наук. Відтак особливої ваги набуває необхідність створення термінологічних словників. Словник вважається особливим лінгвістичним жанром, в усій сукупності його протиріч, зокрема у мовленнєвій неприродності жанру, умовності, зумовленій диктатом слова [2, 201].

Зважаючи на цілковиту діджиталізацію та інформатизацію суспільства, актуальним вбачається створення саме електронних багатомовних термінологічних словників. Електронні багатомовні термінологічні словники покликані задовольнити спеціалізовані потреби користува-

чів, що належать до різноманітних лінгвокультурних середовищ та потребують вичерпного спектру лінгвістичної інформації. Наразі актуальність цих словників є безсумнівною, оскільки саме вони були, є і будуть тими джерелами, які цілком відповідають професійним потребам користувачів різноманітних лінгвокультурних середовищ та надають релевантну лінгвістичну інформацію про необхідну лексичну одиницю, зокрема семантику слова та параметри його функціонування у системі мови. Відтак словник моделює мовну систему та надає користувачеві вільний доступ до неї [13, 43].

Електронні багатомовні термінологічні словники сприяють розвитку галузей знань та фасилітують міжнародне спілкування у різних сферах діяльності [3, 193]. Вони допомагають сформувати мовну компетенцію фахівців,

допомагають оновити галузеву термінологію та слугують доступом до наукових інформаційних джерел.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Уперше до питання особливостей побудови словникової статті зверталися ще в 14 – 15 ст. при аналізі дистинктивних особливостей англо-латинських глосаріїв, у яких надано детальний опис орфографічного та семантичного параметрів лексичних одиниць. З часом в англо-латинських словниках з'являється граматичний коментар та ілюстративний супровід слова, а також наголошується на його комбінаторних характеристиках. До кінця 16 століття словникова стаття набуває чітко визначеної структури та передбачає врахування орфографічних, орфоепічних, граматичних та семантичних особливостей слова [17, 178]. Особливої ваги набуває етимологія слова, яка знаходиться повноцінне представлення у словнику С. Джонсона "A Dictionary of the English Language", датованого 1755 роком. У цьому лексикографічному довіднику також зазначаються орфографічні, орфоепічні, граматичні, семантичні, словотвірні, синтаксичні, стилістичні та ілюстративні особливості мовних одиниць. Логічно вибудована структура та детальна система поміток зробили цей словник найбільш ґрунтовним лексикографічним виданням [20, 2]. Поступово мікроструктура словника набуває уніфікованого вигляду, що дозволяє цілком влучно розкрити внутрішню організацію мовної одиниці, її формальні, граматичні та комбінаторні особливості, що відчутно сприяє системній організації словникового складу мови.

Наразі питання особливостей побудови словникової статті досліджується знаною когортю зарубіжних та українських мовознавців, зокрема Ю. Д. Апресяном, В. В. Виноградовим, І. А. Воронцовою, А. С. Гердом, С. В. Гриньова-Гриневичем, П. М. Денисовою, В. В. Дубічинським, О. С. Глебовським, Ю. М. Карауловим, І. М. Магідовою, Н. Б. Мальцевою, М. В. Моїсеєвою, В. В. Морковкіною, Л. П. Ступіним, В. Д. Табанаковою, Н. В. Шведовою, Л. В. Щербою, Н. Bejoint, M. Benson, M.C. Cubillo, S. Gramley, F. Hausmann, B. Svensen, C.M. Vries, R.A. Wells та іншими. Однак з огляду на постійний інтенсивний розвиток терміносистем у контексті науково-технічного прогресу та цілковитої інформатизації суспільства існує нагальна необхідність докорінного вивчення та переосмислення питань структурування словникової статті, а також систематичного вдосконалення методів лексикографічної інтерпретації, зокрема на макрорівні словника.

Формулювання мети і завдань статті. Відтак *метою* цієї наукової розвідки є аналіз особливостей мікроструктури багатомовного термінологічного словника, тобто специфіки його мікрорівневої побудови. Мета статті передбачає вирішення супутніх *завдань*, а саме уточнення дефініції поняття «словник», розгляд композиційних складових словника, встановлення принципів організації інформації у термінологічному лексикографічному виданні та структури його окремих фрагментів, а також наведення загальної моделі мікрорівневої організації електронного багатомовного термінологічного словника.

Виклад основного матеріалу. Під словниковою статтею вбачають самостійну словникову одиницю певної лексикографічної праці, яка відповідає загальній структурі цього типу словника та характеризується відповідним представленням інформації, способом оформлення, окресленням семантичних зв'язків, граматичними, синтаксичними та стилістичними ремарками тощо [14, 20]. Це джерело різноманітної інформації, покликаної розкрити сутнісні характеристики слова, його оточення, контекстні, парадигматичні та синтагматичні зв'язки слова, його стилістичні та функціональні особливості, дериваційний потенціал тощо [19].

Основне завдання словникової статті полягає у наданні вичерпної інформації про термінологічну лексему у стислій та лаконічній формі, зокрема, зважаючи на тип словника, доречно вказати спосіб термінологізування слова; проілюструвати лексичні зв'язки з іншими словами у контексті творів різних жанрів; зазначити походження слова, частоту його використання та географію поширення тощо. Однак варто пам'ятати, що надання надлишкової інформації може значно обтяжити словникову статтю, а відтак перешкоджати сприйняттю інформації. Відповідно обсяг словникової статті залежить від типу лексикографічної одиниці, її семантичних особливостей, сфер її функціонування та може варіюватися від невеличкого допису до декількох сторінок глибокого наукового дослідження.

Відповідно до призначення словника розрізняють декілька типів словникових статей [14, 19], а саме:

– однокомпонентні, які надають вичерпну інформацію про поодинокую лексему. Однокомпонентні словникові статті є характерними для орфографічних, морфемних, словотвірних, орфоепічних, акцентуаційних тощо словників;

– двокомпонентні, які притаманні перекладним двомовним загальноосвітнім та спеціалізованим термінологічним словникам;

– багатослівні інформаційні, що переважають у тлумачних та енциклопедичних словниках, галузевих та лексикографічних довідниках тощо.

Під структурою словника розуміється мережа багатовимірних зв'язків та їх сукупностей [9, 6]. Відтак у будові будь-якого словника, електронного багатомовного термінологічного зокрема, умовно розмежують два взаємозалежних та взаємопов'язаних рівні – макрота мікроструктуру. Макроструктура охоплює словник в цілому. Мікроструктура дотична до рівня словникової статті, основним завданням якої є вичерпний опис лексичної одиниці в усіх різноманітних проявах її функціонування у мові. Відповідно словникова стаття розуміється як організована сукупність лексикографічних параметрів [4, 26], відповідних квантів інформації про мовну структуру [10, 146]. Кількість мовних параметрів не є сталою, а залежить від типу та прагматичної установки словника, яка передбачає [4, 26]:

– об'єкт лексикографування, що детермінує склад і межі словника;

– обсяг лексикографування, який визначає добір релевантної лінгвістичної інформації про мовну одиницю;

– адресат словника, що потребує врахування вікової та освітньої детермінанти середнього користувача.

Відтак виділяють обов'язкові та факультативні параметри [16, 23]. Обов'язковими параметрами вважають орфографічний, акцентологічний, орфоепічний, граматичний, стилістичний, семантичний, ілюстративний, нормативний, словотворчий, а факультативними – етимологічні, статистичні, тематичні, асоціативні, лінгвокраїнознавчі й бібліографічні відомості тощо.

Натомість будь-яка словникова стаття містить шість основних квантів (типів інформації), а саме: форма слова; морфологія; семантика; прагматика; комунікативні властивості; синтактика [1, 67]. Основним квантом є семантичний, а отже, принципово важливою частиною словникової статті є представлення дефініції словникової одиниці. Дефініція покликана повною мірою розкрити систему значень слова за допомогою вичерпного подання логічно організованого лексичного матеріалу. Від правильності наведення визначення залежить відображення семантичної структури слова.

Лексикографічне конструювання словникових статей повинне відповідати певним лексикографічним, лінгвокогнітивним та лінгвістичним принципам. До лексикографічних принципів належать: – послідовність лекси-

кографічних творів [8, 50], їх традиційність [7, 207]. Відтак загальноприйнятими є алфавітний, алфавітно-гніздовий та ідеографічний принципи організації лексичного матеріалу. Термінологічним словникам, як правило, притаманний алфавітний принцип, що є найзручнішим у користуванні; – прагматизм [6, 21]; – теоретична й практична площини лексикографічних творів [8, 51] або принцип відносності та орієнтованості на адресата [7, 207]; – принцип економії, ефективності та повноти надання інформації про лексичну одиницю [7, 207]. Лінгвокогнітивні принципи конструювання словникових статей передбачають експланаторність [11, 14] та експансіонізм [12, 207]. Лінгвістичні принципи представлені системністю [18, 130] в окресленні змісту словникової статті та нормативністю у відборі та наведенні мовного матеріалу [8, 51].

При створенні словникової статті також важливо враховувати низку чинників, серед яких особливо значимими є однотипність та однотипність словникових статей однієї частини мови. Отже, словникові статті із реєстровим словом однієї частини мови повинні мати однакову структуру та сутність за наповненням.

Представлення мікрорівневої організації словників не позбавлене протиріч, серед яких як основні виділяють [19, 7]:

– масштабність завдань словникової статті за лаконічності самого жанру;

– «класоцентризм» мови на противагу «лексоцентризму» словникової статті;

– взаємозв'язок сталих особливостей у слові та їх штучне розмежування у словниковій статті;

– динамічна природа слова та його статичне представлення;

– неможливість достеменного співставлення та поєднання позиції словника та інтересів, очікувань користувача.

Таким чином, мікрорівнева організація електронного багатомовного термінологічного словника вимагає врахування зазначених особливостей та протиріч, що сприятиме якісному представленню термінологічних лексем.

Мікрорівнева організація термінологічна лексикографічного видання зазвичай включає заголовок словникової статті, окреслення граматичних і семантичних особливостей терміна, частотність вживання термінологічної одиниці, її стилістична забарвленість та походження [15, 78]. Однак варто зазначити, що граматична та стилістична характеристики переважно нівелюються.

Заголовок словникової статті називають реєстровим словом [14, 17]. Реєстрове слово

репрезентує суть явища або поняття, про яке зазначається у тексті словникової статті, та може бути виражене: – словом у вихідній граматичній формі з вказівкою щодо форми окремих відмінків, наголосом тощо; – словосполученням; – фразеологізмом; – аббревіатурою; – окремою морфемою; – формулою або знаком, зокрема у спеціальних довідниках та словниках скорочень.

Принципового значення набуває визначення термінологічної одиниці, яке має бути доволі чітким і відносно лаконічним та відповідати задалегідь встановленій системі параметрів для кожного виду поняття [3, 53].

Ефективність термінологічного словника досягається за рахунок дотримання відповідних вимог при його укладанні, зокрема [5, 61]:

– термінологічний словник повинен мати прийнятний обсяг спеціалізованої лексики відповідної галузі знань;

– словник повинен надавати вичерпну, позбавлену протиріч інформацію про зазначені термінологічні одиниці;

– лексикографічне видання цього типу не повинно містити надлишкової інформації, що значно збільшує обсяг статті й відповідно сповільнює та утруднює пошук необхідної термінологічної лексеми;

– побудова типових словників має бути уніфікованою, що полегшить використання одночасно декількох словників;

– організація словника повинна чітко відповідати його прагматичній установці, тобто не суперечити призначенню словника.

За особливістю наведення інформації електронні багатомовні термінологічні словники дотичні до енциклопедичних видань, а саме надають переважно опис предметів та явищ відповідної наукової галузі, побічно зазначаючи мовні характеристики термінологічних одиниць [15, 79]. Крім того, електронним багатомовним термінологічним словникам притаманна відмінна мікроструктура. Словникова стаття у зазначеному типі словника, як правило, представлена у вигляді таблиці, стовпчики якої відповідають заявленим мовам, а рядки ста-

Таблиця 1

Модель мікрорівневої організації електронного багатомовного термінологічного словника

Брендинг (укр.) [брендінг]	Брендинг (русс.) [бр'єн'дінг]	Branding (Eng) ['brændɪŋ]
<i>іменник, чоловічий рід, неістота</i>	<i>существительное, неодушевленное, мужской род</i>	<i>noun, uncountable</i>
називний: брендинг	именительный: брендинг	type: abstract
родовий: брендингу	родительный: брендинга	gender: neutral
давальний: брендингу, брендингові	дательный: брендингу	case: nominative
знахідний: брендинг	винительный: брендинг	
орудний: брендингом	творительный: брендингом	
місцевий: брендингу, брендингові	предложный: брендинге	
кличний: брендингу		
Брендинг – це процес формування бренда з використанням комплексу маркетингових комунікацій, спрямований на диференціацію товару і формування його унікального образу [Ястремська 2013, с. 31]. Основні етапи брендингу (...)	Брендинг – это весь маркетинговый процесс создания (разработки) бренда, его регистрация, управление, продвижение и развитие. Процесс брендинга должен носить стратегический и целостный характер; должен сосредотачиваться на создании образа бренда, для чего все маркетинговые усилия должны быть объединены [Карпова 2011, с. 28-36] (...)	Branding is a management perspective that focuses on shaping the perceived value of the product as found in society [Holt 2002]. Branding is a form of rhetoric – an instrument to persuade people to think differently. Branding can create considerable value. But it can also be used in an exploitative manner. For branding to be a benevolent activity, four conditions need to hold (...)

новлять саму статтю (див. Табл.1). Словникова стаття може містити наочність у вигляді спеціальних креслень, малюнків, фотографій тощо.

У запропонованому електронному багатомовному термінологічному словнику вважаємо за необхідне окреслити термінологічні одиниці у галузі лінгвістики, економіки, інформаційних технологій, інженерії, бухгалтерського обліку та аудиту, а також екології та права. Такий словник належить до тлумачно-перекладних термінологічних словників, оскільки надає у вигляді мінітексту відомості щодо дефініції заголовної одиниці (словниці), особливостей використання реєстрової одиниці тощо. Усі тлумачення термінологічних одиниць доцільно супроводжувати посиланнями на літературні джерела, а саме монографії, наукові праці провідних учених, фахівців-практиків і фахівців-теоретиків, галузеві енциклопедії, а також вторинні документи (анотації, описи винаходів тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, мікрорівнева організація електронного багатомовного термінологічного словника є результатом глибокого теоретичного аналізу та осмислення. Упорядкування словникової статті вимагає ґрунтовного дослідження особливостей використання відповідної термінологічної одиниці, а також багаторазової перевірки, уточнення та доповнення її контенту. Необхідною умовою є сумлінне дотримання принципів побудови словникової статті, що робить словник зручним у користуванні. Досетемне врахування усіх зазначених принципів та особливостей мікрорівневої побудови зазначеного типу лексикографічного видання сприятиме досконалому представленню інформації а, отже, підвищить інформативність та цінність термінологічного словника. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в окресленні специфіки роботи з оцифрування мовних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю.Д. Интегральное описание языка и толковый словарь. *Вопросы языкознания*. 1986. № 2. С. 57-71.
2. Бабенко Н.С. Лексикография и ее связь с языковым сознанием (размышления германиста). *Общение. Языковое сознание. Межкультурная коммуникация*: сб. статей. Институт языкознания РАН. Калуга: КГПУ им. К.Э. Циолковского, 2005. С. 200-205.
3. Герд А.С. К определению понятия «словарь». *Проблемы лексикографии*: сб. статей. СПб.: СПГУ, 1997. С. 191-203.
4. Голуб Ю.І. Специфіка мікрорівневої організації англословних тлумачних словників. *Нова філологія*. 2012. № 51. С. 25-28.
5. Гринев-Гриневич С.В. Введение в терминологию: Как просто и легко построить словарь. Москва: Книжный дом «Либроком», 2009. 224 с.
6. Девкин В.Д. Очерки по лексикографии. М.: Прометей, 2000. 395 с.
7. Денисов П.Н. Лексика русского языка и принципы ее описания. М.: Русский язык, 1980. 253 с.
8. Дубичинский В.В. Лексикография русского языка. М.: Наука, 2008. 432 с.
9. Каллибекова Г.А. Проблемы учебной лексикографии. Нукус: «Каракалпакстан», 1991. 48 с.
10. Караулов Ю.Н. Русский язык. Проблемы художественной речи. Лексикология и лексикография. М.: Наука, 1981. С. 135-153.
11. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука. *Вопросы языкознания*. 1994. № 4. С. 3-15.
12. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века. М.: РГУ, 1995. С.149-238.
13. Мейзерська І.В. Принципи організації мікроструктури словникової статті в англійських навчальних тлумачних словниках. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологічна. Педагогіка. Психологія*. Випуск 30. 2015. С. 42-48.
14. Полюга Л. Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів. *Українська історична та діалектна лексика*: зб. наук. Праць. Львів, 2003. Вип. 3. С.16-23.
15. Рижкова В.В., Величко А.М. Актуальні проблеми прикладної лексикографії: специфіка укладання друкованих термінологічних словників вузької спеціалізації (галузь авіаційного двигунобудування). *Гуманітарний часопис*. 2016. № 3. С. 75-82.
16. Сорокалетов Ф.П. О словаре современного русского литературного языка. *Национальная специфика языка и ее отражение в нормативном словаре*: сб. статей. М.: Наука, 1988. С. 20-25.
17. Ступин Л.П. Эволюция словарной статьи в истории английской лексикографии. *Вопросы структуры английского языка в синхронии и диахронии*. Вып.4: Взаимодействие языковых структур в системе. Л.: Изд-во ЛУ, 1980. С.175-184.
18. Тарнавська Т.В. Генеза поняття “система”: історичний огляд. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. Вип. 6. С. 129-139.

19. Шведова Н.Ю. Парадоксы словарной статьи. *Национальная специфика языка и ее отражение в нормативном словаре*: сб. статей. М.: Наука, 1988. С. 6-11.

20. Vries C.M. In the tracks of a lexicographer: Secondary documentation in S. Johnson's "Dictionary of the English language" (1755). Proeshrift. Leiden, 1994. 348 p.

REFERENCES

1. Apresyan Yu.D. (1986). Integral'noe opisanie yazyka i tolkovyj slovar' [Integral description of the language and explanatory dictionary]. *Voprosy yazykoznanija*. № 2. S. 57-71. [in Russian]

2. Babenko N.S. (2005). Leksikografiya i ee svyaz' s yazykovym soznaniem (razmyshleniya germanista) [Lexicography and its connection with linguistic consciousness (reflections of a Germanist)]. *Obshchenie. Yazykovoie soznanie. Mezhhkul'turnaya kommunikaciya*. Sb. statej. Institut yazykoznanija RAN. Kaluga: KGPU im. K.E. Ciolkovskogo. S. 200-205. [in Russian]

3. Gerd A.S. (1997). K opredeleniyu ponyatiya "slovar'" [To the definition of the term "dictionary"]. *Problemy leksikografii*. Sb. statej. SPB.: SPGU. S. 191-203. [in Ukrainian]

4. Holub Yu.I. (2012). Spetsyfika mikrorivnevoi orhanizatsii anhlovovnykh tlumachnykh slovnykiv. [Specifics of microlevel organization of English dictionaries]. *Nova filolohiia*. 2012. № 51. S. 25-28. [in Ukrainian]

5. Grinev-Grinevich S.V. (2009). Vvedenie v terminografiyu: Kak prosto i legko postroit' slovar'. [An introduction to terminography: a simple and easy way to build a dictionary]. Moskva: Knizhnyj dom "Librokom". 224 s. [in Russian]

6. Devkin V.D. (2000). Ocherki po leksikografii [Essays on lexicography]. M.: Prometej. 395 s. [in Russian]

7. Denisov P.N. (1980). Leksika russkogo yazyka i principy ee opisaniya. M.: Russkij yazyk. 253 s. [in Russian]

8. Dubichinskij V.V. Leksikografiya russkogo yazyka [Russian vocabulary and the principles of its description]. M.: Nauka, 2008. 432 s. [in Russian]

9. Kallibekova G.A. (1991). Problemy uchebnoj leksikografii [Problems of educational lexicography]. Nukus: "Karakalpakstan". 48 s. [in Russian]

10. Karaulov Yu.N. (1981). Russkij yazyk. Problemy hudozhestvennoj rechi [Problems of Russian artistic speech]. *Leksikologiya i leksikografiya*. M.: Nauka. S. 135-153. [in Russian]

11. Kubryakova E.S. (1994). Nachal'nye etapy stanovleniya kognitivizma: lingvistika – psihologiya – kognitivnaya nauka [The initial stages of cognitivism formation: linguistics – psychology – cognitive science]. *Voprosy yazykoznanija*. № 4. S. 3-15. [in Russian]

12. Kubryakova E.S. (1995). Evolyuciya lingvisticheskikh idej vo vtoroj polovine XX veka [Evolution of linguistics ideas in the second half of the XX century]. M.: RGU. S.149-238. [in Russian]

13. Meizerska I.V. (2015). Pryntsypy orhanizatsii mikrostruktury slovnykovoї stat'i v anhlijskykh navchalnykh tlumachnykh slovnykakh [Principles of dictionary entry organization English educational explanatory dictionaries]. *Naukovyi visnyk kafedry Yunesko KNLU Serii Filolohichna. Pedahohika. Psykholohiia*. Vypusk 30. S. 42-48. [in Ukrainian]

14. Poliuha L. (2003). Struktura i funktsii slovnykovykh statej u leksykonakh riznykh typiv [Dictionary entry structure and functions in lexicons of different types]. *Ukrainska istorychna ta dialektna leksyka: zb. nauk. Prats*. Lviv. Vyp. 3. S.16-23. [in Ukrainian]

15. Ryzhkova V.V., Velychko A.M. (2016). Aktualni problemy prykladnoi leksykografii: spetsyfika ukhadannia drukovanykh terminolohichnykh slovnykiv vuzkoi spetsializatsii (haluz aviatsiinoho dvyhunobuduvannia) [Current problems of applied lexicography]. *Humanitarnyi chasopys*. № 3. S. 75-82. [in Ukrainian]

16. Sorokaletov F.P. (1988). O slovare sovremennoho russkogo literaturnogo yazyka [On modern Russian literary language dictionary]. *Nacional'naya specifiika yazyka i ee otrazhenie v normativnom slovare*: Sb. statej. M.: Nauka. S. 20-25. [in Russian]

17. Stupin L.P. (1980). Evolyuciya slovarnoj stat'i v istorii anglijskoj leksikografii [The evolution of dictionary entry in the history of English lexicography]. *Voprosy struktury anglijskogo yazyka v sinhronii i diahronii*. Vyp.4: Vzaimodejstvie yazykovykh struktur v sisteme. L.: Izd-vo LU. S.175-184. [in Russian]

18. Tarnavska T.V. (2011). Heneza poniattia "systema": istorychnyi ohliad [The genesis of the concept "system": a historical overview]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. Vyp. 6. S. 129-139. [in Ukrainian]

19. Shvedova N.Yu. (1988). Paradoxes of a dictionary entry. *Nacional'naya specifiika yazyka i ee otrazhenie v normativnom slovare*: Sb. statej. M.: Nauka. S. 6-11. [in Ukrainian]

20. Vries C.M. (1994). In the tracks of a lexicographer: Secondary documentation in S. Johnson's "Dictionary of the English language" (1755). Proeshrift. Leiden. 348 p. [in English]

MICRO LEVEL ORGANIZATION OF ELECTRONIC MULTILINGUAL TERMINOLOGICAL DICTIONARY

Chernysh Oksana Andriivna

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Linguistics

Zhytomyr Polytechnic State University

Str. Chudnivska, 103, Zhytomyr, Ukraine

The article studies the peculiarities of an electronic multilingual terminological dictionary micro level organization. The scientific research defines the concept of "dictionary", which means a special linguistic genre designed to meet the professional needs of its users, providing relevant linguistic information on the lexical unit required. The emphasis is placed on the importance of electronic multilingual terminological dictionary compilation. The dictionary optimizes terminological systems of various scientific fields and significantly contributes to international scientific cooperation thus facilitating scientific and technological progress in the society. The compositional components of the dictionary, namely its macro- and microstructure are considered. The concept of "dictionary entry" is defined as a source of information that reveals the essential characteristics of a word, its contextual, paradigmatic and syntagmatic connections, stylistic and functional features, as well as derivational potential. The article provides a historical overview of a dictionary entry genesis as well as approaches to language units' linguistic description. The types of dictionary entries are given, the peculiarities of one-component, two-component and multi-word information dictionary entries are highlighted. Electronic multilingual terminological dictionary entry is determined to belong to multi-word information lexicographic entries. The research presents the requirements for the electronic multilingual terminological dictionary compilation. It analyzes lexicographic, linguo-cognitive and linguistic principles of information organization in the multilingual terminological dictionary entry. The article emphasizes the importance of contradictions of micro-level organization representation. It also highlights the significance of language parameters depending on dictionary pragmatic reason. The pragmatic reason includes the object of lexicography, which determines the content of a dictionary; the volume of lexicography, which presupposes relevant language unit linguistic description, as well as the addressee of the electronic multilingual terminological dictionary, which implies average user characteristics. The article presents the model of the electronic multilingual terminological dictionary micro level organization. Prospects for further scientific research are seen in language data digitization study.

Key words: *dictionary micro level organization, dictionary entry, multilingual terminological dictionary, lexicography, parameter, information quantum.*

УДК 811.111'373'42:791.228

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.32>

МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ АНТРОПОМОРФІЗАЦІЇ РОСЛИН ТА ТВАРИН НА СТИЛІСТИЧНОМУ РІВНІ У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ АНІМАЦІЙНИХ ФІЛЬМАХ

Швець Марина Анатоліївна

студент магістратури

*Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. М. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна*

Павлович Тетяна Іванівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
викладач кафедри англійської мови*

*Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
вул. М. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна*

Стаття присвячена вивченню мовного вираження концепту антропоморфізації РОСЛИН та ТВАРИН, який актуалізується за рахунок метафоричних відношень лексем вербалізаторів. У статті концепт розглянуто як результат концептуалізації та мовного зображення антропоморфізації у сучасних англійськомовних анімаційних фільмах виражених за допомогою стилістичного аналізу. Проаналізовано особливості репрезентації досліджуваного концепту на основі скриптів анімаційних фільмів "Alice in Wonderland", "Sing", "Alice Through The Looking Glass", "Zootopia", "Angry Birds 1", та "Angry Birds 2".

Велика увага приділяється стилістичним засобам, які є одними із найбільш поширених та ефективних методів вираження концепції антропоморфізації ЛЮДИНА-РОСЛИНА та ЛЮДИНА-ТВАРИНА. «Антропоморфізація» є важливою особливістю міфологічного мислення, що виникає внаслідок перенесення на природні об'єкти людських властивостей, приписування їм людиноподібного вигляду. Відповідно «антропоморфізація» (гр. ανθρωπος – людина, μορφή – форма) – засіб художнього зображення, при якому певний предмет, явище в різних аспектах уподібнюється людині.

Більше того, виявлено те, що до антропоморфізму належить як зовнішнє уподібнення до людини – в пропорціях, формі, рисах зовнішності та атрибутах, так і за мотиваціями, намірами чи емоціями. Завдяки антропоморфізму відбувається розуміння та освоєння людиною зовнішнього світу, з яким вона взаємодіє.

Рослинний світ є частиною концептуальних сфер ЛЮДИНИ і ПРИРОДИ, серед яких домінуючим реципієнтом є супер концепція ЛЮДИНИ, оскільки більшість метафор позначають людські дії, стани, властивості, риси та поведінку.

Результатом даного дослідження був опис стилістичних особливостей у скриптах фільмів "Alice in Wonderland", "Sing", "Alice Through The Looking Glass", "Zootopia", "Angry Birds 1", та "Angry Birds 2". Таким чином, скрипти вище зазначених сучасних анімаційних фільмів були проаналізовані за допомогою стилістичного аналізу.

Результати дослідження показують, що вербалізація антропоморфних концепцій найбільш чітко втілена в експліцитних метафоричних порівняннях, метафоричних епітетах та метафорах.

Ключові слова: *метафора, концепт антропоморфізація людина-рослина та людина-тварина, вербалізація, стилістичний аналіз.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. На сьогоднішній день, мовне вираження антропоморфізації чітко проявляється в сучасних анімаційних фільмах, де тварини та рослини беруть на себе роль ЛЮДИНИ. Вони поведуться як люди, мають властивість мислити, розмовляти, думати. Саме антропоморфізмом описується вигляди чи форми, які характеризуються уподібнення будь-чого, що не є людиною, до людини або перенесення її фізичних та інтелектуальних властивостей на істот, речі та явища навколишнього світу [4, 55].

Антропоморфізація виникає внаслідок перенесення на природні об'єкти людських властивостей, приписування їм людиноподібного вигляду. Крім того, до антропоморфізації належить як зовнішнє уподібнення до людини – в пропорціях, формі, рисах зовнішності та атрибутах, так і за мотиваціями, намірами чи емоціями. Вагомою мірою антропоморфізація проявляється у сучасній художній творчості, повсякденному житті та науці як наслідок антропоцентризму [2, 42].

В сучасності антропоморфізм передусім проявляється в художній творчості. Наприклад,

коли тварини поводяться як люди і на рівних взаємодіють з людьми, або їм надається людиноподібний вигляд, людський спосіб життя. Поєднання антропоморфізму та зооморфізму виражається в субкультурі фури [2, 43].

Розглядаючи метафоричність відношень лексем вербалізаторів у скриптах фільмів “Alice in Wonderland”, “Sing”, “Alice Through The Looking Glass”, “Zootopia”, “Angry Birds 1”, та “Angry Birds 2” потрібно розглянути детальніше саме «метафору».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку Дж. Лакоффа [6, 201], одного з найважливіших конструктивістів, метафора – це не суто лінгвістичне явище, обмежене поетичним і літературним використанням мови, а суттєва частина концептуальної системи, за допомогою якої сприймається дійсність, а також істотна частина повсякденного мови. Метафора концептуалізується як система відповідностей, загальне відображення між концептуальними областями. Ця система проявляється в мові через метафоричні вирази.

Метафоричний вираз – «лінгвістичний вираз (слово, фраза або речення), який є поверхневою реалізацією такого міждоменового відображення» [6, 203].

Дж. Лакофф наводить багато прикладів повсякденних понять, які концептуалізуються через метафору, серед них є емоційні і абстрактні поняття, що використовуються в повсякденному житті, такі як «час, кількість, стан, зміна, дія, причина, мета, засіб, модальність і [...] категорія» [6, 212].

Любов, наприклад, концептуалізується як подорож, в якій два партнери подорожують, щоб досягти спільної мети. З цього зіставлення виводиться ряд метафоричних виразів, таких як «ми знаходимося на перехресті», «наші відносини зайшли в глухий кут» або «нам, можливо, доведеться йти різними шляхами» [6, 206]. Отже, Дж. Лакофф пропонує поняття вихідного домену і цільового домену для заміни старої термінології (vehicle і tenor, відповідно).

У класичному розумінні метафора – це фігура мови, призначена в першу чергу для літературних та поетичних цілей, але яка також може з'являтися в контекстах, відмінних від літературних творів та поезії. Її можна визначити як «фігуру мови [...], яка пов'язує дві різні речі; подання однієї речі мовними засобами іншої» [5, 260].

Сучасні літературознавці визнають загальну історичну тенденцію, яка, мабуть, розширює критерії того, що становить метафору. Так, Золтан Ковечес визнає те, що він вважає «традиційними» визначеннями метафори, а потім

досліджує ці поняття в когнітивних теоріях метафори.

Сказане вище визначає **актуальність** нашого дослідження, що спрямоване на виявлення антропоморфізації рослин та тварин за допомогою метафоричних лексем вербалізаторів.

Формулювання мети і завдання статті. Метою цієї статті є розкриття мовних особливостей змісту концепту ЛЮДИНА-РОСЛИНА та ЛЮДИНА-ТВАРИНА за допомогою дослідження метафоричних лексем на позначення концепту антропоморфізації ЛЮДИНА-РОСЛИНА та ЛЮДИНА-ТВАРИНА. Досягнення мети передбачає необхідність вирішення таких завдань:

1) з'ясувати різновид метафори (проста метафора, переносне значення, складна метафора, метафоричний епітет, метафоричне порівняння, метафора-персоніфікація тощо);

2) виявити специфіку мовного вираження досліджуваного концепту.

Матеріалом дослідження слугували скрипти сучасних англійських анімаційних фільмів “Alice in Wonderland”, “Sing”, “Alice Through The Looking Glass”, “Zootopia”, “Angry Birds 1”, та “Angry Birds 2”.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать результати аналізу досліджуваного матеріалу, вербалізація антропоморфних концептів найяскравіше втілюється експліцитними метафоричними порівняннями, метафорами та метафоричними епітетами. Для опису вербалізації антропоморфних концептів до складу порівняльних конструкцій вводяться одиниці, що актуалізують концептуальні кореляти, які є складниками таких доменів:

ПРИРОДНИЙ ОБ'ЄКТ – ЛЮДИНА – ТВАРИНА: *Dee takes one arm. Dum takes the other and ALICE, THE TWEEDLEDUMS, THE DODO, WHITE RABBIT and DORMOUSE staff off* (Alice In Wonderland).

В даному фрагменті іменник DORMOUSE актуалізується додавання префікса DOR-, що приписує денотату MOUSE таку ознаку, як “сонлива людина”.

РОСЛИНА – **ЛЮДИНА** : *THE HUMAN-FACED FLOWERS gossip about Alice as they pass* (Alice In Wonderland).

THE TALL FLOWERS have gaunt, haunted HUMAN FACES (Alice in Wonderland).

У прикладі “рослинна метафора” втілюється прикметником-атрибутом *human-faced*, що надає денотату *flowers* людської вигляду, уподібнюючи його людському обличчю.

ПРОРОДНА СТИХІЯ – ВІТЕР : *Wind knocked out, she gasps for air, then she sits up,*

rubbing the bump on her forehead (Alice in Wonderland).

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – ЗМІЯ : *You deserve to be eaten by the Viper. You squished the sacred Viper!*

Так, в прикладі, герой мультфільму “The secret of little pets”, який має вигляд змії та негативну роль, носить ім’я *Viper*, яке згідно Merriam Webster Dictionary, має значення:

– a common Eurasian venomous snake (*Vipera berus*) that attains a length of about two feet (0.6 meter), varies in color from red, brown, or gray with dark markings to black, and is usually not fatal to humans.

– any of a family (*Viperidae*) of venomous snakes that includes Old World snakes (subfamily *Viperinae*) and the pit vipers.

Що характеризує персонажа та привінює до людини, а саме надає людській властивості «підступності, злоби».

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – СОБАКА : *Ah! Wait up, Duke!*

Також, герой мультфільму “The secret of little pets” та “The secret of little pets 2” носить ім’я *Duke*, яке згідно Merriam Webster Dictionary, має значення:

– a sovereign male ruler of a continental European duchy;

– a nobleman of the highest hereditary rank;

– a member of the highest grade of the British peerage.

Так, ім’я домашньої тварини метафорично виражає його положення в світі тварин, як улюбленої домашньої тварини, яка живе в чудових умовах, як справжній герцог.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – КРОЛИК : *Captain Snowball, you're in charge while I'm gone.*

Згідно визначення Merriam Webster Dictionary, лексема *Snowball* має таке значення:

– a round mass of snow pressed or rolled together.

Проте, в мультфільмі – *Snowball* – ім’я біленького пухнастого зайчика, що є метафорою з огляду на розміри та зовнішній вид тварини, якій надано властивостей людини.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – ПТАХ : *Mr. Red, given the severity of the crimes, I have no choice but to impose the maximum penalty allowed by the law.*

Mr. Red – персонаж мультфільму *Angry Birds Movie* та *Angry Birds Movie 2*. Він являє собою червону пташку. Проте метафора полягає не тільки в тому, що в імені передано риси зовнішнього вигляду птаха, якому надано властивостей людини. Персонаж має дуже запальний характер, а як відомо, червоний – колір гніву.

Отже, в ім’я героя метафорично репрезентує його характер.

– **The Carrot Days Talent Show**

[In a jungle, a little, feral bunny is creeping up to a water hole. During the following line, a tiger is stalking the rabbit.]

В прикладі, спостерігається метафорична назва шоу талантів, організованого персонажами мультфільму “*Zootopia*”. Цей приклад віднесено до засобів вербалізації концепту антропоморфізації з огляду на те, що властивість організувати шоу, тим більше, шоу талантів, притаманна виключно людям, проте, в мультфільмі, таку властивість мають і тварини.

Метафора полягає в тому, що мініатюра була показана кроликами, а з огляду на те, що улюблена їжа кроликів – морква, шоу називається «Морквяні дні» – *The Carrot Days*.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – ХИЖАК : *Benjamin Clawhauser: Okay. You're gonna have to be patient and wait in line just like everyone else, Mrs. Otterton, okay?*

В прикладі, прізвище персонажа мультфільму “*Zootopia*” містить метафору. Так, прізвище *Clawhauser* підкреслює природу хижака – гепарда, який носить його, з огляду на те, що лексема *claw*, згідно визначення Merriam Webster Dictionary, має значення:

– a sharp usually slender and curved nail on the toe of an animal.

Отже, прізвище підкреслює наявність кігтів у персонажа як риси його зовнішності так і характерної риси хижака.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – НОСОРИГ : *Officer McHorn snorts, rolls his eyes, and uses his fist to push Judy's fist, which pushes her and her chair a few feet away.*

В прикладі також використано метафору для утворення ім’я персонажа мультфільму “*Zootopia*”, якому надано властивостей людини. Так, *McHorn* – носоріг, а його ім’я, яке включає в себе слово *Horn*, підкреслює його зовнішність, а саме, наявність рогу.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – ПТАХ : *What's up, Sweetpea? And when that random cat tried to eat Sweetpea.*

Згідно визначення Merriam Webster Dictionary, лексема *Sweetpea* має таке значення:

– a widely cultivated Italian legume (*Lathyrus odoratus*) having slender usually climbing stems, ovate leaves, and large fragrant flowers.

Проте, в мультфільмі, таке ім’я носить маленька зелена пташка, отже, ім’я має метафоричне значення – маленька зелена пташка – горошинка.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – СОБАКА : *What's up, Peanut?*

Згідно визначення Merriam Webster Dictionary, лексема Peanut має таке значення:

– a low-branching widely cultivated annual herb (*Arachis hypogaea*) of the legume family with showy yellow flowers having a peduncle which elongates and bends into the soil where the ovary ripens into a pod containing one to three oily edible seeds.

У мультфільмі, таке ім'я носить маленька тваринка коричневого кольору, і саме це виражає метафоричний зв'язок. Таким чином, можна зробити висновок про метафоричність імені тварини, якій надано властивостей людини.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – СОБАКА : Buddy *said that maybe you could help us.*

В мультфільмі, пес, якому надано властивостей людини, має ім'я *Buddy*.

Згідно визначення Merriam Webster Dictionary, лексема *Buddy* має такі значення:

- companion, partner;
- friend.

Отже, можна зробити висновок про метафоричність імені героя.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – ПТАХ : Now, Bomb's started with us 2 weeks ago Tell us your story, Bomb.

Bomb – є персонажем мультфільму *Angry Birds Movie* та *Angry Birds Movie 2*. Він – птах, якому надано властивостей людини, з огляду на те, що він може розмовляти, мислити та вести спосіб життя, подібний до людини. Метафора імені Бомба полягає в тому, що він має унікальну властивість – коли він розізлиться, то його тіло вибухає, подібно бомбі. Отже, ім'я персонажа – *Bomb* – є метафоричним.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – ЛЕВ: Leodore *Lionheart: As mayor of Zootopia, I am proud to announce that my mammal inclusion initiative has produced its first police academy graduate.*

Leodore Lionheart – персонаж мультфільму “*Zootopia*”. *Lionheart* – досить суперечлива фігура. Він зазвичай представляє себе чарівним, благородним і надихаючим лідером. Його прагнення забезпечити рівне ставлення до всіх ссавців в межах його міста підтверджує це, оскільки його цілі в першу чергу зосереджені на забезпеченні безпеки його громадян і самого міста. *Lionheart* готовий зробити все можливе, щоб міське життя текло гладко, придумавши фразу, якою живе Джуді Хопс: «у Зоополіс кожен може бути ким завгодно», і прийнявши ініціативу щодо включення ссавців, акт, який надає всім тваринам високопоставлені можливості для забезпечення рівності між хижаками і здобиччю громадян. На додаток до свого благородства, *Lionheart* був одним з край небагатьох персонажів у Зоополіс, які ніколи не прояв-

ляли ніяких ознак фанатизму, замість того щоб судити про ссавців за їх характером, а не за їх виглядом, і був особливо роздратований тими, хто чинив інакше.

Метафора полягає в тому, що *Lionheart* – Левове Серце – зазвичай має значення «сміливість, благородство». Отже, в цьому випадку, використано метафору, яка характеризує риси характеру персонажа та вказує на його особу – він – лев за походженням.

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – КРОЛИК : Judy Hopps: [threateningly] You're gonna want to refrain from calling me "Carrots."

Текст мультфільму “*Zootopia*” демонструє, що Нік Вайлд насмішливо називає Джуді Хопс морквиною – *Carrots*, з огляду на те, що вона – кролик, а улюблена їжа кроликів – морква. Отже, в цьому випадку, спостерігається використання метафори для вербалізації концепту антропоморфізації.

Про своєрідність сучасних англійських анімаційних фільмів свідчить специфіка імен вигаданих істот, вони втілюють в собі антропоморфічні заголовки, що співвідносяться з назвами тварин, міфічними істотами, у яких проявляються характер людини, наприклад: *The Tweedledums, The Mad Hatter, The Red Queen, The White Queen, The Knave of Hearts, The Jabberwocky, A Fish Butler, The Red Knight, Officer McHorn, Benjamin Clawhauser, Mr. Red, Bomb, Viper, Duke, Snowball, Sweetpea.*

ТВАРИНА – ЛЮДИНА – КОАЛА : And, oh, there would never be any doubt, the name Buster Moon would go down in entertainment history.

Головний персонаж мультфільму “*Sing*” носить прізвище *Moon*. Так, він – впертий, завзятий, наполегливий, та настільки дивовижний, що його можна було назвати божевільним. Отже, прізвище *Moon* – місяці, підкреслює дивність головного героя, його належність до якогось іншого світу.

Розглянемо також і декілька прикладів епітетів, як засобів вербалізації концепту антропоморфізації.

– *Flushed Pets.*

– *Who are we? We are the Flushed Pets...*

Так, в прикладі назви угруповання тварин, які вони створили у протистоянні домашнім тваринам у мультфільмі «*The secret life of pets*» міститься епітет *Flushed*. Цей епітет було обрано як засіб вербалізації концепту антропоморфізації з огляду на те, що тільки людям властиво утворювати ті чи інші групи та давати їм назви.

– *Can I call you "Tiny Dog"?*

– *Tiny Dog's gonna go first.*

В імені собаки – персонажа мультфільмів “The secret life of pets” та “The secret life of pets 2” міститься епітет, який характеризує її зовнішність та розмір – *Tiny Dog*.

Цей епітет слугує для вербалізації концепту антропоморфізації з огляду на те, персонажу надано властивостей вести спосіб життя, розмовляти та мислити подібно людині.

– *No! Bad, bad bird.*

В прикладі, для оцінки поведінки птаха, подібно до оцінки поведінки людини, використовується епітет *bad*.

– *Nice little guy.*

Приклад демонструє використання епітетів *nice little* для репрезентації розмірів та оцінки тварини, який в мультфільмі надано властивостей людині.

– *Crazy bird.*

В прикладі було застосовано епітет *crazy*, який було використано для оцінки поведінки птаха, якому надано властивостей людини.

– *Puffy Dog? What are you doing in Max's apartment?*

Приклад демонструє використання епітету *Puffy*, як імені персонажа – собаки. Так, за допомогою імені епітету репрезентовано особливості зовнішності персонажа.

– *We are a happy happy bird community.*

В прикладі було використано епітети *happy happy*, який застосовується для оцінки птаха – персонажа мультфільму, якому надано властивостей людини. Також, в цьому випадку, було

використано повторення, з огляду на те, що епітет використано два рази.

Засобами актуалізації даного дослідження також служать прикметники-атрибути, які належать до семантичної групи «розмір» тим самим характеризують міфічних істот: *The Red Queen with her huge head is surrounded by three powdered and painted COURTIERs with equally out-sized body parts: a woman with an EXTRA-LARGE NOSE, another with LONG HANGING EARS, a man with HUGE PROTRUDING BELLY* (Alice in Wonderland)

Друга семантична група «одяг» та «колір» в анімаційних фільмах є досить розповсюдженими, аналізуючи скрипти ми натрапляємо на такі приклади: *And there it is, a LARGE WHITE RABBIT in a waistcoat, standing on its hind legs and staring directly at Alice* (Alice in Wonderland); *She turns to see a DODO BIRD with eye glasses and a walking stick, the WHITE RABBIT, a young female DORMOUSE in breeches and two round BOYS with their arms thrown over each other shoulders, Dee and Dum are stitched on their collars* (Alice in Wonderland).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вербалізація антропоморфних концептів «людина-рослина» та «людина-тварина» в сучасних англійських анімаційних фільмах найяскравіше втілюється експліцитними метафоричними порівняннями, метафорами та метафоричними епітетами, чим показує втілення та висвітлення людських рис, ознак, вигляду, характеру тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – М. : Флинта, Наука, 2005.
2. Антропоморфізм. Українська мала енциклопедія : 16 кн.: у 8 т. / ед.. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1957.
3. Літературознавчий словник-довідник / за ед.. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007.
4. Крысин Л. П. Антропоморфизм. Толковый словарь иноязычных слов. М.: Эксмо, 2008.
5. Bedford glossary of critical and literary terms / Ross C. Murfin and Supryia. М.: Ray. 2nd ed. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 540 p.
6. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor. Cambridge University Press, 1992. 246 p.

REFERENCES

1. Babenko L.G., Yu.V. Kazarin (2005) Lingvisticheskiy analiz khudozhestvennogo teksta [Linguistic analysis of a literary text]: Flint, Nauka, [in Russian].
2. Onatsky E., (1957) Antropomorfizm. Ukrayins'ka mala entsyklopediya : 16 books: at 8 tons [Anthropomorphism // Ukrainian small encyclopedia] / The overlay of the Administrative Office of the UAOC in Argentina. Buenos Aires, [in Ukrainian].
3. R. T. Grom'yaka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka (2007) Literaturoznavchyy slovnyk-dovidnyk [Literary learning dictionary / per unit ...]. Kiev: Exhibition Center "Academy", [in Ukrainian].
4. Krysin L. P. (2008) Antropomorfizm. Tolkovyy slovar' inoyazychnykh slov [Anthropomorphism. Explanatory Dictionary of Foreign Words]. М. : Eksmo, [in Russian].

5. Bedford glossary of critical and literary terms / Ross C. Murfin and Supryia. M.: Ray. 2nd ed. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 540 p. [in English].
6. Lakoff G. (1992) The Contemporary Theory of Metaphor. Cambridge University Press, 246 p. [in English].

LINGUISTIC EXPRESSION OF PLANTS AND ANIMALS ANTHROPOMORPHIZATION AT THE STYLISTIC LEVEL IN MODERN ENGLISH ANIMATED FILMS

Shvets Maryna Anatoliyivna

Master's Student

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Str. M. Kotsyubynskoho, 2, Chernivtsi, Ukraine

Pavlovych Tetyana Ivanivna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Lecturer at the Department of English

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Str. M. Kotsyubynskoho, 2, Chernivtsi, Ukraine

The article is dedicated to the linguistic expression study anthropomorphization PLANTS and ANIMALS concept, which is actualized due to the metaphorical relations of verbalizers tokens. The work considers the concept as a result of conceptualization and anthropomorphization linguistic image in modern English animated films expressed through stylistic analysis.

The representation of the researched concept peculiarities on the basis of animated films "Alice in Wonderland", "Alice Through The Looking Glass", "Sing", "Zootopia", "Angry Birds1" and "Angry Birds 2" animated films script's are analyzed.

Much attention is paid to stylistic means, which are one of the most common and effective methods of HUMAN-PLANT and HUMAN-ANIMAL anthropomorphization concept expressing. "Anthropomorphization" is an important feature of mythological thinking, which arises from the transfer to natural objects of human properties, attributing to them a human-like form. Accordingly, "anthropomorphization" (Gr. Anqrwpos – man, morji – form) – a means of artistic representation, in which a particular object, phenomenon in various respects resembles a human.

Moreover, it was found that anthropomorphism includes both the external assimilation to human – in proportions, form, appearance and attributes, and motivation, intentions or emotions. Due to anthropomorphism, a person understands and masters the external world with which he interacts.

The plant world is part of the HUMAN and NATURE conceptual, among which the dominant recipient is the super concept of HUMAN, as most metaphors denote human actions, states, properties, traits and behavior.

The result of this study was a stylistic features description in the scripts of the films "Alice in Wonderland", "Sing", "Alice Through The Looking Glass", "Zootopia", "Angry Birds1" and "Angry Birds 2". Thus, the scripts of the above-mentioned modern animated films were analyzed using stylistic analysis.

Consequence of the research show that the anthropomorphic concepts verbalization is most clearly embodied in explicit metaphorical comparisons, metaphorical epithets and metaphors.

Key words: *metaphor, human-plant and human-animal anthropomorphization concept, verbalization, stylistic analysis.*

UDC 81'42+808.51]:328.131(41)

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.33>

THE DISCREDITING OPPONENT TACTICS IN THE UK PRIME MINISTER QUESTION TIME DISCOURSE, 09.04.19

Humeniuk Natalia Hryhorivna

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Chair of English Philology and Translation
Borys Grinchenko Kyiv University
Str. Bulvarno-Kudriavska, 18/2, Kyiv, Ukraine*

The following work deals with the discrediting tactics within the Question Time of the UK Prime Minister discourse, 09.04.19 investigation. The Question Time of the UK Prime Minister discourse is defined in the given work as subtype of a parliamentary debates discourse with the global strategic purpose to gain and retain power in the country, which is realized through the immediate strategic purposes and by the certain tactics and techniques usage. The discrediting opponent tactics within the Question Time of the UK Prime Minister discourse is determined by the opposition "the UK Prime Minister Boris Johnsons and Opposition MPs with Jeremy Corbyn at the head" and is defined in our work as a communicator actions set to diminish the valuable essence of the leader / member of the opposite, competitive party or of the party as a whole. It is proposed to differentiate the individual and collective opponent. The discrediting tactics within the given discourse are proposed to be grouped and classified into: discrediting tactics dealing with the opponent negative features based on the opponent system of values; discrediting tactics referring also to the self-presenting tactics; insulting technique. The tactics number used by the UK Prime Minister and Opposition MPs to discredit each other differs. It is stated that the UK Prime Minister Boris Johnsons uses a tactics set to discredit the opposite Labour Party with Jeremy Corbyn at the head: "Opponent is a coward" tactics, "Opponent is a criminal" tactics; the discrediting insulting tactics, comparison technique, benefits tactics. It is stressed that the Opposition MPs with Jeremy Corbyn at the head uses a set of discrediting tactics to discredit the UK Prime Minister Boris Johnsons and his Conservative Party: "Opponent is a liar" tactics; "Opponent is non-professional, "incompetent one" tactics; comparison technique.

Key words: *Question Time of the UK Prime Minister discourse, discrediting opponent tactics, discrediting insulting tactics, comparison technique, benefits tactics.*

Problem statement. The given article is devoted to the discrediting tactics problems within the Question Time of the UK Prime Minister (PMQs) discourse, 09.04.19. Being the subtype of the parliamentary debates discourse, which is rather investigated [1; 4; 5; 6;7; 8; 9;10;11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19;20], the Question Time of the UK Prime Minister discourse has its specific features which need further investigation. This fact determines the necessity of the given scientific research making it acute.

The aim of the paper is to investigate the discrediting tactics within the Question Time of the UK Prime Minister (PMQs) discourse, 09.04.19, their specific features and realization ways. Simple calculation method, discourse analysis method, immediate constituents method, pure sampling and comparative method are used to realize the aim of the given work.

The material of the article. In reality, the Question Time of the UK Prime Minister (PMQs) is an official process of the UK political life, when the UK Prime Minister (PM) answers questions of the MPs (members of UK Parliament) in the UK Parliament House of Commons during the half an

hour period each Wednesday from 12 – 12.30 p. m. This process is broadcasted by radio, TV, the Internet. The material of the Question Time of the UK Prime Minister receives its full transcription in the UK Parliament edition Hansard.

So, the UK Prime Minister as the executive power highest representative organ in the UK – the Government – answers the representatives questions of the highest organ of the legislative power in the country – the MPs of the UK Parliament. This power distribution into the executive and legislative branches in the UK is detached from reality [11, 20; 13, 123; 14], because power in the UK is distributed by two main Parties: the Conservative and Labour Party.

At the current period of time, the UK Government is headed by Boris Johnsons, the Conservative Party representative. At the time of the discourse realization Opposition is headed by Jeremy Corbyn, the Labour Party representative. Obviously, the House of Commons becomes an Parties' struggling arena, fighting for power in the country [11, 20; 15, 209].

We consider that the Question Time of the UK Prime Minister as a certain communicative action

within the UK Parliament has the features of the political, institutional and parliamentary debates discourse.

As the political discourse the Question Time of the UK Prime Minister has its communicative purpose – to fight for power [12, 22– 28; 11, 44].

As the institutional discourse the Question Time of the UK Prime Minister has role-statute distribution of the communicators, the communication purpose, the prototypical place of communication [6, 37–64] and, in our opinion, fixed time of its realization, the representation form.

As the parliamentary debates discourse the Question Time of the UK Prime Minister has the communicative purpose to discuss and find solutions for home and overseas problems for the UK within the UK Parliament.

In our work we differentiate the Question Time of the UK Prime Minister as a parliamentary debates discourse subtype with its own specific features. It makes it possible to detach and define the Question Time of the UK Prime Minister discourse as a separate discourse type.

The communicators of the Question Time of the UK Prime Minister discourse are evident: MPs, the UK Prime Minister and Speaker. Their roles during the Question Time are shared: the MPs are to put questions to the UK Prime Minister and Prime Minister is to answer them. Speaker has to regulate and guarantee the order during this process of parliamentary debates.

In this case, the Question Time of the UK Prime Minister discourse is a communicative action in the House of Commons of the UK Parliament, organized in the parliamentary debates form on Wednesday from 12 – 12.30 p. m. by putting questions of the MPs to the UK Prime Minister on the urgent home and overseas problems for the UK community and receiving answers for them, as the way to control the UK Government at home and abroad activity.

In its form the Question Time of the UK Prime Minister is a polylogue with strict limits for the UK Prime Minister only to answer questions without putting questions to the Members of Parliament.

In this case, the Speaker, the MPs and the UK Prime Minister put on the addressor information role while organizing and reproducing their messages during the process of the Question Time of the UK Prime Minister and the role of the addressee of information while listening to the messages of the other communicators. At the same time, the potential addressee of this communication – the UK voters, who are absent in the real process of parliamentary debates – fulfills the addressee main role, whom this messages are addressed.

In our work we differentiate the term strategy (or strategic purpose) and tactics (or technique) of the strategic purpose realization. Strategic purpose of any communication means the aim of it and tactics means the ways of the strategic purpose realization.

Within the term strategy we differentiate the global strategy and immediate strategies, which determine the global strategy within the given communicative situation.

In this case, we define any political discourse global strategic purpose as gaining and retaining the power. The number of the immediate strategies and techniques to realize them may vary: argumentative, appealing, self-praising, storytelling technique, allies-praising, discrediting [7; 10, 11]. It depends on several factors: 1) communication vector (cooperative or aggressive); 2) addressee factor; 3) addressor factor (creator of message); 4) communicative situation (time, place, forms and norms of realization); 5) global strategic purpose.

We'd like to add that all these factors are very important to determine the immediate strategies within the given situation and to choose the appropriate ways and means of their realization in the certain tactics form. As any communicative situation is unique because of the mentioned above factors and is not repeated once again because of the time factor it makes any discourse unique with its immediate strategies and tactics of their realization complex.

Our previous investigation shows that the Question Time of the UK Prime Minister discourse is an argumentative discourse. The communicative purpose of the argumentative discourse is “to convince the interlocutor in the addressor’s view point and actions correctness, to convince the interlocutor in the necessity to act in the way proposed by the information addressor” [2].

It is evident that it is practically impossible to convince the interlocutor (the opponent parties members) to take the addressor’s information view point if they are opponents. In this case, parties try to influence not the opponents but the potential voters.

We can state that MPs prepare their questions to the UK Prime Minister beforehand in logical sequence from argument to argument, from fact to fact. Moreover, the argumentative component of MPs questions consists of 2 main elements: the question itself and the prelude argumentative part of it as arguments series. The position of the Prime Minister is different, he answers the MPs questions with its argumentative part spontaneously.

The analysis of the Question Time of the UK Prime Minister discourse shows that it is rather discrediting than argumentative discourse.

It is known that any communication type may be either of the cooperative or of the aggressive, confronting, conflict nature, based on the desire of the communicators either to have the cooperative or confronting relations. The cooperative communication presupposes following the cooperative principles described by Leech, Lakoff, Grice, [16; 19; 20] and the confronting communication neglects following these principles.

We consider that nature of communication is grounded on the dual nature of its creators – human beings, who in their nature have the animal, or beast, and social features. This inner struggle between the animal and social essence within the person is dialectal. The greater share of one of them determines the communicative vector – aggressive or cooperative one. Moreover, communication creators intentionally choose this or that communication vector, either to be leaders, to dominate, to fight and win, to get a victory or to cooperate, to collaborate, to find compromises.

It is proved that any political discourse, and the Question Time of the UK Prime Minister as part of it, is an aggressive, conflict communication with the purposes 1) to discredit opponents; 2) to praise the allies; 3) to make self-praising, self-presentation [10, 11]. To our mind, in reality the process of discrediting opponents and of self-praising, self-presenting are intercollective ones, which presupposes the presence of both of them.

It's known that discrediting means to diminish somebody's authority, significance and importance [10, 21]. Any communication based on the opponent communicators discrediting is a conflict, aggressive and confronting communication, the aim of which is to dominate, to be the leader, deprive opponents to be leaders.

We can state that the Question Time of the UK Prime Minister in the House of Commons resembles the fight, the battle between the UK Prime Minister and the MPs from the opposite Party, each of them tries to win the victory of it – to discredit each other, by appealing to the persons' emotions and feelings, values and wishes – the inhabitants of the UK.

In our work we differentiate 2 types of opponents: 1) the collective opponent (the competitive parties themselves); 2) the individual opponent (the leaders of the parties, the members of the parties).

So, the discrediting technique within the Question Time of the UK Prime Minister discourse is aimed either to discredit, to diminish the collective opponent's importance and value – competitive party – or of the individual opponent – competitive parties' leaders and members.

Based on the fact that the Conservative and Labour Parties are in constant process of power

struggling and the UK Prime Minister as the Conservative Party' representative is opposed to the Labour Party MPs, the number of questions given by the Conservative Party representatives to the UK Prime Minister is lower than the questions number given by the opponents – the representatives of the Labour Party.

The the Question Time analysis of the UK Prime Minister shows that the number of questions given to the UK Prime Minister Boris Johnsons by the leader of the Labour Party Jeremy Corbyn, the head of Opposition in the House of Commons, is the highest. So, this discourse is a battle between two leaders of the competitive parties. Their attempts to diminish the valuable essence either of the collective or individual opponents of the competitive party is nothing but verbal attack [7, 31 – 32] to the competitive party leader or the party as a whole.

We can state that the portion of the verbal attacks to discredit the individual opponent – the leader of the competitive party – prevails within the Question Time of the UK Prime Minister in comparison with the verbal attacks to discredit the collective opponent.

In our work we define the process of discrediting somebody, something with the locating process, gradation some ideas of the things, phenomena, processes from reality on the appraisal scale. The process of gradation the ideas of real things, phenomena, processes on the appraisal scale means to locate these ideas in accordance to neutral, negative or positive grades within the goodness/ evilness, usefulness/ harmfulness for the human beings [3]. In this case, to discredit somebody, something means to locate the idea of the discredited item on the negative grade of the appraisal scale or, in other words, to give it negative evaluation.

So, it is obvious that a great language unit number with negative meaning are used to discredit opponents within the UK Prime Minister Question Time discourse: *surrender, poverty, coward, sham, shameless*.

Generally speaking, gradation is done into useful and harmful, good and evil and is normative for human beings as any person has a chance to make a choice, to choose an item, a process, a behavior type to follow, an action type and deed to fulfill from positive and negative sets. In other words, gradation is done into good and evil, useful and harmful and its choice is determined by system of values, relevant and important ideas for the individual.

Traditionally, all values are subdivided into positive, or moral values, and negative, or immoral values. This traditional classification with its moral

and immoral values was proved by long-term human practice and reflects the general human society social direction – the necessity to distant and avoid harmful and useless items and that for the peaceful co-existence of all human society members with their respect to each other. But any person having his/her individual experience and matters universe understanding may neglect this traditional long-term practice with its division into good and evil, making his/her priority system.

The UK Prime Minister discourse Question Time analysis shows that the opponent tactics discrediting are based on the opponents negative evaluation, individual or collective, by correlating, identifying the opponent with negative, immoral values system in all spheres of his/her/their life.

Generally speaking, the number of negative, immoral values and the number of human life spheres presuppose a great discrediting tactics, techniques quantity.

The analysis of the Question Time of the UK Prime Minister discourse shows that opponents were discredited in accordance to: 1) personal, individual life (character features, relations with relatives, friends): 2) professional life (ability to fulfill the appointed position tasks) 3) relations with law and legal system; 4) political life.

Grounding on the factor of negative, immoral values and the human life spheres we have determined and grouped all the discrediting tactics within the Question Time UK Prime Minister discourse into: 1) Opponent is a liar; 2) Opponent is a coward; 3) Opponent is non-professional, incompetent; 4) Opponent is a criminal.

According to the investigation results we can state that discrediting tactics of the MPs of Opposition with Jeremy Corbyn at the head to discredit the UK Prime Minister Boris Johnson are the following:

a) Opponent is a liar:

Jeremy Corbyn

Share

He is obviously so confident of the position that he has adopted that he is now prepared to spend £100 million of our money on an advertising campaign to try to persuade people that everything is fine. He knows it is not, and they know it is not. He is hiding the facts [21].

The oppositions "he – they", "everything is fine – it is not", word combination with explicit negative meaning "hiding the facts" and word combination with the contextual negative meaning "to spend £100 million of our money on an advertising campaign" are used by Jeremy Corbyn to prove that the UK prime Minister Boris Johnsons is a liar, who hides facts and manipulates information for his own interests and interests of his party.

b) Opponent is non-professional, incompetent:

1. Jeremy Corbyn

Share

My first question to the Prime Minister, and no answer given! I asked what proposals had been put to the EU. We asked yesterday – many colleagues asked – and he seems utterly incapable of answering. [21].

The given example contains the oppositions "question- answer", "I(my)/we – he", which stress the opposite relations between the communicators, and contain the phrase "... he seems utterly incapable of answering", which is intended to prove Boris Johnsons' incompetence.

The Question Time analysis of the UK Prime Minister discourse shows that the UK Prime Minister Boris Johnsons uses such discrediting tactics to diminish the valuable essence of the opponent, competitive party and its leader Jeremy Corbyn as:

a) Opponent is a criminal, illegal, having bad reputation:

1. The Prime Minister

Share

Gentleman's surrender Bill would wreck a ny chances of the talks. We do not know what his strategy would be if he took over. He is asking for mobs of Momentum activists to paralyse the traffic [21].

2. The Prime Minister

Share

He makes a contrast between this Government and his own proposals. The contrast could not be clearer: we think that the friends of this country are to be found in Paris, in Berlin and in the White House, and he thinks that they are in the Kremlin, in Tehran and – [Interruption.] He does. And in Caracas – [21].

The first example includes the words and word combination with negative meaning *surrender, wreck, paralyze the traffic* and word combination *mobs of Momentum activists* with the meaning "criminals, mafia". Using them the UK Prime Minister Boris Johnsons tries to show the UK voters that Jeremy Corbyn's actions and the Labour Party anti-Brexit protests are illegal, that the Labour Party's leader has connections with criminals and mafia, which may be harmful for the UK community.

The second example is given in the comparison form, so it is also known as comparative tactics. The opposition "We (we, this Government, this country) – he (he, his proposals)" is concerned with the friends, allies of both sides. The UK Prime Minister tries to prove the UK voters that allies of his Conservative Party are highly developed, highly civilized countries with the governments located in *Paris, in Berlin and in the White House,*

while allies of the opposite Labour Party with its leader Jeremy Corbyn have bad reputation and their governments are located in criminal *Kremlin*, in terroristic *Tehran*, in mafia *Caracas*. The UK Prime Minister Boris Johnsons tries to prove that Labour Party binds with criminal allies may be harmful for the UK community.

b) Opponent is a coward:

The given tactics is realized through the usage of the word *frightened* and word combination *dither and delay*, which is repeated several times within the Boris Johnsons' message, to prove that Jeremy Corbyn is coward to make decisions, to make changes, to realize strategically necessary plans of the country development.

1. *The Prime Minister*

Share

I really do not see how with a straight face the right hon. Gentleman can accuse anybody of being unwilling to stand up to scrutiny when he will not agree to submit his surrender Bill to the verdict of the people in an election. He is frit; he is frightened. [21].

2. *What are they supposed to chant? What is the slogan? "What do we want? Dither and delay* [the same].

We differentiate the other discrediting tactics which at the same time also belong to the self-presenting tactics: 1) comparison technique to show the advantages of themselves and disadvantages of the opponents; 2) benefits tactics to show pluses and strong positions of themselves.

Realization of the benefits tactics we can see in the following example, when the UK Prime Minister tries to show pluses of his Conservative Party ruling the country (*I, this Conservative Party*) by using the economics term *living wage*, words with positive meaning *proud, thanks to*, by using the contextually positive word combination *£4,500 more every year than they were in 2010*:

The Prime Minister

Share

I am proud to say that those on the living wage are now taking home £4,500 more every year than they were in 2010, thanks to this Conservative Government. [21].

The comparison tactics is used all over the verbal fight between two leader of the opposite parties, when each side tries to show their advantages and opponent disadvantages:

The Prime Minister

Share

We are putting 20,000 police on the street, we have 20 new hospital upgrades, we are growing the economy. The right hon. Gentleman, by contrast, would put a £300 billion tax on every company in

the country, he wants a tax on homes, and he is calling incessantly for a general strike. [21].

The given tactics is realized through the usage of the opposition *we – he (gentleman)* and the contextually positive and negative word combinations where positive ones are the following: *putting 20,000 police, growing the economy, 20 new hospital upgrades* and negative ones are *£300 billion tax on every company in the country, a tax on homes, general strike*.

The discrediting tactics of insulting, mocking, ridiculing stands apart from the given above classifications. This tactics is an immediate explicit verbal attack of the highest rank. The person who uses this tactics does know the results of it: it may be the insulting, mocking feedback or even physical attack - an immediate physical contact, an immediate physical fight.

The discrediting tactics of insulting is used 5 times by the UK Prime Minister Boris Johnsons:

1. *...and I think he is "caracas"!* [21].

2. *The shadow Education Secretary says that Labour's economic policy is—and I quote, by your leave, Mr. Speaker,—“shit-or-bust”; I say it is both.* (the same).

3. *He is frit.* (2 times) (the same).

4. *Gentleman is worried about free trade deals with America, but I can see only one chlorinated chicken in the House, and he is sitting on the Opposition Front Bench* (the same).

All the examples of the discrediting tactics realization include the usage of metaphors, which makes it possible to transfer some qualities of one object to another one.

To sum up the material we can state that the discrediting opponent strategy within the Question Time of the UK Prime Minister discourse is realized in the form of several discrediting tactics:

a) Opponent is a liar; b) Opponent is coward; c) Opponent is non-professional, incompetent; d) Opponent is criminal; e) the discrediting tactics of insulting f) comparison technique; g) tactics of benefits. The number of tactics used from the opposite sides – the UK Prime Minister Boris Johnsons and Opposition MPs with Jeremy Corbyn at the head – varies.

The UK Prime Minister Boris Johnsons uses such discrediting tactics to diminish the valuable essence of the opposite Labour Party and its leader Jeremy Corbyn as: a) Opponent is coward; b) Opponent is criminal; c) the discrediting tactics of insulting d) comparison technique; e) tactics of benefits.

The MPs of the Opposition with Jeremy Corbyn at the head uses the set of discrediting tactics to discredit the UK Prime Minister Boris Johnsons

and his Conservative Party: a) Opponent is a liar; b) Opponent is non-professional, incompetent; d) comparison technique.

Conclusions. Summing up the material, we can state that the Question Time of the UK Prime Minister discourse as a certain type of the parliamentary debates discourse has the global strategy to gain and retain power, realization of which depends on realization of some immediate strategic purposes and on the usage of some tactics and techniques. The discrediting opponent tactics within the Question Time of the UK Prime Minister discourse are determined by the intention of the UK Prime Minister Boris Johnsons, the representative of the Conservative Party, and the MPs of the Opposition with Jeremy at the head, the representatives of the Labour Party, to discredit each other, to diminish the valuable essence of the leader, member of the opposite, competitive party or party as a whole, known as individual and

collective opponents. The discrediting individual opponent tactics prevails within the Question Time of the UK Prime Minister discourse. The given discourse is a battle of two leaders – Boris Johnsons and Jeremy Corbyn – to discredit each other. For the purposes of the discrediting opponent a set of tactics is used: 1) discrediting tactics dealing with the opponent negative features based on the opponent system of values; 2) discrediting tactics referring also to the self-presenting tactics and 3) insulting technique. The number of the discrediting tactics differs from each side.

It is perspective to investigate the realization of the discrediting tactics of the opposite sides within the Question Time of the UK Prime Minister discourse, to investigate the usage of stylistic devices and expressive means within the Question Time of the UK Prime Minister discourse to provoke the attention of addressee to the ideas given in the discourse.

BIBLIOGRAPHY

1. Басюк Л.М. Дебати в парламентському дискурсі Великої Британії і США : лінгво-прагматичний аспект : Автореф. дис. ...канд. філол. наук : 10.02.04. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2019. 20 с.
2. Белова А. Лінгвістичні аспекти аргументації (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... докт. філол. наук. : 10.02.04. Київський університет імені Тараса Шевченка. К., 1998. 287 с.
3. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Наука, 1985. 224 с.
4. Дьяченко Н. М., Халін В. В. Комунікативні стратегії в сучасному українському політичному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологія.* 1 (89). 2019. С.56 – 62.
5. Зернецька О. В., Зернецький П. В. «Чи прийме парламент нашу подяку?» Дещо про мовний вишкіл британських парламентарів. *Віче.* 2004. № 9. С. 73 – 74.
6. Карасик В. И. Этно-культурные типы институционального дискурса. *Этно-культурная специфика речевой деятельности.* Сб. обзоров. М.: ИНИОН РАН, 2000. С. 37 – 64.
7. Крячкова А. П. Лингвопрагматические средства реализации вербальных атак на имидж политических партий Германии : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.04. Московский гос. ин-т международных отношений. М., 2019. 170 с.
8. П'єцух О. І. Емотивність політичного дискурсу парламентських дебатів у Сполученому Королівстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* № 25. Т. 2. 2016. С. 103 – 105.
9. П'єцух О. І. Нормативність політичного дискурсу парламентських дебатів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. *Science and Education a New Dimension . Philology.* Т (31). № 118. 2017. С. 61 – 64.
10. Руженцева Н.Б. Дискредитирующие тактики и приемы в российском политическом дискурсе : монография. Уральский гос. пед. ун-т. Екатеринбург, 2004. 294 с.
11. Рябокони Г. Л. Дискурсивні особливості інтернет публікацій дебатів Британського парламенту : дис. ...канд. філол. наук : 10.01.08. Нац. університет "Київо-Могилянська академія". Київ, 2009. 276.
12. Шейгал Е. И. Структура и граница политического дискурса. *Филология-Philologica.* Краснодар, 1998. С. 22 – 29.
13. Coxall B., Robins L. *Contemporary British Politics.* NY: Palgrave Macmillan, 1994. P. 509.
14. Coxall B., Robins L., Leach R. *Contemporary British Politics.* NY: Palgrave Macmillan, 2003. P. 452.
15. Forman F.N. , Baldwin N. B. *Mastering British Politics.* Macmillan, 1996. 478 p.
16. Grice H.P. *Logic and Conversation. Syntax and semantics.* Vol. 3. Speech acts; P. Cole, J.L. Morgan (eds.). New York: Academic Press, 1975. P. 41–58.
17. Humeniuk N. H. Storytelling technique in the Boris Johnsons' first speech as a Prime Minister, 07. 24. 19. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* Т. 30 (69). Ч. 2. № 4. Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 32 – 35.
18. Humeniuk N. H. Pragmatic-communicative aspects of the Boris Johnson's first speech as a Prime Minister (July, 24, 2019). *Закарпатські філологічні студії.* В.12. Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 68–74.
19. Lakoff, R. The logic of politeness Or, minding your p's and q's. C. Corum, T. Cedric Smith-Stark, & A. Weiser (Eds.). *Papers from the 9th Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society.* Chicago Linguistic Society, 1973. P. 292 – 305.

20. Leech G.N. Principles of pragmatics. London: Longman, 1983. 250 p.
21. Parliament UK. Commons. 2019-09-04 Debates. Hansard, 2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hansard.parliament.uk/commons/2019-09-04/debates/917B81A6-57F8-48C3-AABE-63224897F16E/Engagements>

REFERENCES

1. Basiuk L.M. (2019). Debaty v parlamentskomu dyskursi Velykoi Brytanii i SSA: linhvo-prahmatychnyi aspekt: avtoreph. dys. ... kand. philol. nauk : 10.02.04. [Debates in the parliamentary discourse of Great Britain and the United States: linguistic-pragmatic aspect: abstract. diss. ... cand. philol. sciences: 10.02.04]. Kyivskiy universitet imeni Borysa Grinchenko. Kyiv, 2019. 20 p. [in Ukrainian].
2. Belova A.(1998). Linhvistychni aspekty arhumentatsii (suchasna anhliiska mova): dys.dok. philol. nauk : 10.02.04. [Linguistic aspects of argumentation (contemporary English): dis. ... doc. philol. of sciences. : 10.02.04]. Kyivskiy universitet imeni Tarasa Shevchenka. K., 1998. 287 p. [in Ukrainian].
3. Volf E.M. Funkcionalnaya semantika ocenki. [Functional semantics of appraisal]. M.: Nauka, 1985. 224 p. [in Russian].
4. Diachenko N.M., Khalin V.V. (2019).Komunikatyvni stratehii v suchasnomu ukraiinskomu politychnomu dyskursi. [Communicative strategies in contemporary Ukrainian political discourse]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universitetu imeni Ivana Franka. Ser. : Philology. 1 (89). 2019. P.56 – 62 [in Ukrainian].
5. Zernetska O.V, Zernetsky P.V. (2004). Shchi pryime parlament nashu podiaku? Deshcho pro movnyi vyshkil brytanskykh parlamentariv. ["Will Parliament accept our thanks?" Something about the language training of British parliamentarians]. Viche. 2004. № 9. P. 73 –74 [in Ukrainian].
6. Karasik V. I. (2000). Etno-kulturnye typy institucionalnogo diskursa. [Ethno-cultural types of the institutional discourse]. Ethno-cultural specificity of speech activity. Coll. reviews. M.:INION RAN, 2000, P. 37 – 64 [in Russian].
7. Kryachkova A.P. Lingvopragmaticheskie sredstva realizacii verbalnyh atak na imidzh politicheskikh partii Germanii : diss. ... kand. philol. nauk : 10.02.04. [Linguo-pragmatic means of the verbal attacks of the political parties image :diss. ... cand. philol. sciences: 10.02.04]. Moscow state institute of the international affairs. M., 2019. 170 p. [in Russian].
8. Pjetsukh O. I. (2016). Emotyvnist politychnoho dyskursu parlamentskykh debatuv u Spoluchennomu Korolivstvi Velykoi Brytanii. [Emotiveness in the political discourse of the UK Parliamentary debates]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universitetu. Ser. : Philolohiia. Vol. 2 № 25. 2016. P. 103 – 105.[in Ukrainian].
9. Pjetsukh O. I. (2017). Normatyvnist politychnoho dyskursu parlamentskykh debatuv u Spoluchennomu Korolivstvi Velykoi Brytanii. [Normativity in the political discourse of the UK Parliamentary debates]. Science and Education a New Dimention. Philology. Vol. 31 № 118. 2017. P. 61 – 64 [in Ukrainian].
10. Ruzhenceva N.B. (2004). Diskreditiruiushpie taktiki i priyomy v rossijskom politicheskom diskurse: monographiya. [Discrediting tactics and techniques in Russian political discourse: a monograph]. Uralskij gos. ped. universitet. Ekaterinburg, 2004. 294 p. [in Russian].
11. Riabokon H. L. (2009). Dyskursyvni osoblyvosti internet publikatsii debatuv Brytanskoho parlamentu: dys. ... kand. philol. nauk; 10.01.08. [Discourse features of the online publications of the British Parliament debates: diss. ... Cand. philol. Sciences: 10.01.08.] Natsionalnyi Universitet "Kyivo-Mohylianska Academia". Kyiv, 2009. 276 p. [in Ukrainian].
12. Sheigal E. I. (1998). Structura i granica politicheskogo diskursa. [The structure and boundary of political discourse]. Philologiya. Krasnodar, 1998. P. 22 – 29 [in Russian].

ДИСКРЕДИТУЮЧІ ОПОНЕНТА ТАКТИКИ У ДИСКУРСІ ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ ПРЕМ'ЄР МІНІСТРА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА У ПАРЛАМЕНТІ, 04.09.19

Гуменюк Наталя Григорівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Київського університету імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна*

Подана робота присвячена розгляду дискредитуючих опонента тактик у дискурсі відповідей Прем'єр міністра Сполученого Королівства на запитання у парламенті від 04.09.19. В межах проведеного дослідження дискурс відповідей Прем'єр міністра Сполученого Королівства на запитання у парламенті визначено як підтип парламентських дебатів із глобальною стратегічною метою отримати та утримати владу в країні, яка реалізується за рахунок вирішення безпосередніх стратегічних завдань та з використанням певних тактик та технік. Тактика дискредитації опонента в межах дискурсу відповідей Прем'єр міністра Сполученого Королівства

на запитання у парламенті визначається опозицією "Прем'єр міністр Сполученого Королівства Борис Джонсон та опозиційні парламентарі з Джеремі Корбін на чолі", в роботі тактику дискредитації подано у вигляді набору дій комуніканта з метою зменшити ціннісну значимість лідера / члена опозиційної партії або ж партії в цілому. Запропоновано диференціювати індивідуального та колективного опонента. Тактики дискредитації опонента в межах поданого дискурсу запропоновано групувати та класифікувати на : тактики дискредитації, пов'язані з негативними особливостями опонента, які базуються на системі релевантних для опонента цінностей; тактики дискредитації, які також мають відношення до тактики само-презентації; тактики образи. Кількість тактик, використаних Прем'єр міністром Сполученого Королівства та опозиційними парламентарями для дискредитації один одного, відрізняється. Зазначено, що Прем'єр міністр Сполученого Королівства Борис Джонсон з метою дискредитації опозиційної Лейбористської партії з Джеремі Корбін на чолі використовує дискредитуючі опонента тактики: тактику «Опонент – боягуз», тактику «Опонент – кримінальний елемент», порівняльну техніку, тактику переваг. Підкреслено, що опозиційні парламентарі з Джеремі Корбін на чолі з метою дискредитації Прем'єр міністр Сполученого Королівства Борис Джонсон та його Консервативної партії використовують дискредитуючі опонента тактики: тактику «Опонент – брехун», тактику «Опонент – непрофесіонал, не компетентний», техніку порівняння.

Ключові слова: дискурс відповіді Прем'єр міністра Об'єднаного Королівства на запитання у Парламенті, дискредитуюча опонента тактика, тактика образи, порівняльна техніка, тактика переваг.

UDC 811.111

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.34>

DESIGNING STRATEGIES OF TEACHING SIGHT TRANSLATION

Mykhailenko Valerii Vasylovych

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head at the Department of Translation and Philology
Private Higher Educational Institution King Danylo University
Str. Konovalts, 35, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

The present paper deals with the relatively unexplored area of translation – sight translation or interpreting – focuses mainly on the Sight Translation strategies. ST has developed from a supportive teaching method to one of the main type in translating in some professional contexts, such as court, clinic, economy, etc. ST according to the content of the document is one of eight types (Technical, Scientific, Financial, Legal, Judicial, Juridical, Certified, and Literary Translation). But according to the way of translation/interpretation it is double –natured or two-toned – reading a written text in the Source Language silently (sotto voce), and simultaneously voicing the content aloud in the Target Language, i.e. an oral rendition.

The objective of this article is to start bridging the knowledge gap in relation to ST practices, attempt to formulate ST activities and train graduates in the Translation Class. A critical review of the methods of describing ST led us to reformulating the steps and the succession of the activities in the linear process:

Silent Reading (in the ST) → Comprehension (in the ST) → Content Rendering (the STcontent into the TT content) → Language Transformation (lexical, grammatical, structural, and stylistic) → Content Verbalizing (the TT content with the help of the TT structural-semantic units).

The present research explored an efficient algorithm of training Sight Translation differentiating including pre-ST and final ST stages linking shadowing, fast reading, and interpreting. The suggested formula of training ST shows the succession of teaching and self-preparation to solve possible problems in real-world environment. The next paper will focus on professional discourse represented by various texts on humanities, sciences, medical, social and economic areas.

Key words: *sight translation, technology, conversion, simultaneous interpretation, professional discourse, ethnic-cultural.*

Introduction. This paper deals with the relatively unexplored area of translation -- sight translation [14, 67] or interpreting focuses mainly on the Sight Translation strategies [3, 43]. ST has developed from a supportive teaching method to one of the main type of translating in some professional contexts, such as court, clinic, economy, etc. ST according to the content of the document is one of eight types (Technical, Scientific, Financial, Legal, Judicial, Juridical, Certified, and Literary Translation). But according to the way of translation/interpretation it is double –natured or two-toned – reading a written text in the Source Language silently, and simultaneously voicing the content aloud in the Target Language, i.e. an oral rendition [22]. Respectfully, Felberg considers ST to be a hybrid form of interpreting, because it relies on both written and spoken discourse [9, 230]. It requires rapid text analysis, rapid conversion of information from one language to another [24, 1-2], while avoiding word for word translation, and public speaking techniques [27, 50]. Reading maybe self-paced, but ST delivery speed depends much on the communicative situation. ST varies between simultaneous interpretation, consecutive

interpretation, and translating [5, 374]. It draws on some of the main skills used in the three other modes of interpretation and translation, without totally eclipsing any of them [6]. For example, a legal or financial firm, or a medical institution may ask a Ukrainian translator to sight translate parts of English documents, rendering the content aloud in Ukrainian so they can identify what there are and whether they are relevant to a case and need to be translated in full [cf 4, 1-2]. The ST translator plays the role of a mediator between two professional communities [11, 12-13; 20, 63]. According to Weber), ST is offered at the beginning phase of training before students take special courses at Monterey Institute of International Studies. Such work is highly skilled and requires a high level of fluency in at least two languages [27], as well as knowledge of the subject matter of the documents (e.g. experience of the legal, banking, medical, economic systems or a technical background) [27, 44]. ST is a quicker way of translating, especially when an interpreter is already on site for an assignment. It helps both the client and the professional tremendously [26, 111], and is incredibly demanding for the interpreter, as it is a

combination of both translation and interpretation. The settings vary from court interpreting [10, 12-14] to medical [22], diplomatic, and community or public ST [1, 112; 27, 44]. There is a requirement: the translator/interpreter must have in-depth knowledge either of two or more legal/judicial systems or health care systems and must be acquainted with the nuances of the law or health care in both countries where these two languages are used.

ST is valued as an important pedagogical tool in the T&I and language classrooms. The teaching of ST in Interpreting programmes is a reality, either as a separate course or a teaching unit in a translation or interpreting course.

The objective of this article is to start bridging the knowledge gap in relation to ST practices, attempt to formulate ST activities and train graduates in the Translation Class.

STATE OF THE ART. The literature on ST also distinguishes between ST and Sight interpreting [15, 295; 2, 43]. The question is whether this specialised activity is actually interpreting or translation. Interpreting is regarded as an interaction, with the interpreter performing two functions as a translator and as a mediator. A mediator is a different function an interpreter fulfills, s/he coordinates the dialogue between two conflicting parties. In theory, translating and mediating may be distinguishable activities, but in practice they are intimately intertwined [26, 112].

ST is a method which is often given short shrift in translator/interpreter training programmes, yet it is of vital importance as a training tool [16, 695]. Felbergand and Nilsen base the methodological approach on multimodality. The multimodal approach puts emphasis on the cooperation of different modes in social interaction, and on how different modes may contribute to meaning in communication [9, 233]. The interpreters vary their semiotic resources such as gaze, handling of documents, and body posture, though they are seldom aware of how they use and combine semiotic resources. The mixed nature of ST may be the reason of controversy over its status in the interpreting curriculum [12, 273] and in translation taxonomy as a whole. There is also a debating point either ST proceeds or follows CI. The fact is that the written text may cause some interference of the SL in the oral rendering of the Target Language. Therefore some scholars [see the discussion: 12, 274] recommend ST to follow CI in the interpreting curriculum [7, 616; 16, 370-1]. Of course, this type of translation is even more difficult than other modes of interpreting because focusing on meaning rather than on words is a challenge for many of

them. Nevertheless, Viaggio considers ST to be 'the most effective and complete prelude to preparation for attacking SI [25, 33]. We believe that the written text helps the students' perception to find necessary nominations in TL due to the context. And here is a covert danger of interference of the distributional patterns of SL in TL. However, to overcome such drawback the students' linguistic background must include a contrastive analysis. One more argument supporting the ST precedence is that students in Semesters 1-4 train reading [13] and translation. In practice the order of ST and CI much depends on the students' linguistic experience. One may distinguish between ST with and without preparation of the text, called 'unstressful ST' and 'stressful ST (proper),' respectively [15, 298; 9, 232].

METHODS AND TECHNOLOGIES. In most interpreting curricula ST is not defined as a separate discipline, primarily, either due to its double nature, or as a pre-SI/CI, or a basic component of special interpreting in court, hospital or in any situation where documents must be interpreted for professionals. Sampaio writes that there is still no full agreement as to when, why, and how to teach ST [23, 64; 7, 616].

Though the consumers of the ST activities put forward their clear-cut requirements to the translator [cf 2, 22]. The skills needed to do sight translation:

1. Reading comprehension/analysis of source text meaning.
2. Fluency of cognitive processing skills and message transfer construction.
3. Ability to accurately work within time limits.
4. Fluency of information rendition in target.
5. Ability to effectively elicit feedback and confirmation of understanding in culturally sensitive ways.
6. Ability to self-advocate for assistance (ex: more time, clarification of meaning, explanation of meaning, etc.) when needed.

To meet the given challenges we have elaborated an algorithm with several variants of Teaching ST guides for the graduates in the Translation Class.

We decided to teach ST in the interpreting class for graduates and postgraduates who aim at specializing in a definite field of translation/interpreting and have a good linguistic background. Sight translation [18, 67] requires quick and accurate reading comprehension, to be prepared to do it a student in translation has to read a wide variety of literature regularly and master fast reading. Additionally some online resources provide exercises to increase students' comprehension. The fact is to become, for example, a court interpreter in the USA: BA is required,

translation studies and court interpreting must be the field of study, the key skills of speaking, reading, writing, interpersonal, fluency in English and a second language a professional court (legal) interpreter/translator certification through the American National Association of Judiciary Interpreters and Translators [22]. As for becoming a medical interpreter one must have additionally four or five classes with a concentration on medical terminology, professional communication and interpreting; internships or fieldwork may also be required as well as one year's experience in the field, or a high school certificate and completion of an accredited programme. The Ministry of Attorney General of Ontario, Canada elaborated the manual for the students specializing in legal/judicial/court translation/which recommend a three-stage process [19, 49]:

(1) Pre-stage time limit is 3 minutes within which the student is asked to scan and skim a 250-300 word length text to define the topic, main points, to chunk the text into semantic-structural paragraphs, pinpoint the words difficult to render and try to paraphrase them in their context.

(2) Initial sight translation: (the student is asked to start the recorder just to control the timing (4 minutes) of translating a 250-300 word text, translate chunk by chunk.

(3) Comparison of initial sight translation with written source text; (4) Analysis and resolution of problems; (5) Checking scoring units (the units provided for an obligatory translation); (6) Final sight translation (redo the sight translation following the steps of Stage 2); (7) Comparison of final sight translation with source text (Repeat all the steps of Stage 3).

Note: improvements in comparison with the initial sight translation.

No doubt, an individual or peer practice stage must be recommended: Reading a text aloud to a peer for Content Comprehension. Chunking: Choose a text and mark off the units of meaning in it. Focus on whole thoughts and main ideas. Compare your chunking with that done by a peer. Establishing Hierarchy of chunks not to change the semantic continuity. Expanding the text while reading not missing its semantic cohesion – the opposite is compressing or condensing. Adjusting the Register of the original text and the Source text [cf 22].

We shall try to cover the given differences introducing ST in the framework of the Translation Class. Drawing on findings from the previous researches: Ersozlu Elif proposes that sight translating practice includes a number of steps and Akbari suggests differentiating five stages [24,

29-20; 25, 33; 8; 2,22]. We would like to introduce our own algorithm differentiating seven steps in the process which has been verified in the Translation Class for graduates

(1) Learning the professional (for instance, medicine, law, economics, etc.) terminology, mainly phrases;

(2) Interpreting into TL while voice recording to analyse the speaking rate which is often expressed in words per minute (wpm). According to the US National Center for Voice and Speech the average conversation rate for English speakers in the United States is about 150 wpm;

(3) Grading or Self-evaluation technology while listening to the recorded TL rendering;

(4) ST with preliminary reading the text and recording it;

(5) ST without preliminary reading the text and recording it with a further commenting by peers;

(6) Final sight translations for Grading it;

(7) Comparison of the final TText and the SText with a further commenting by a trainer to highlight strong and weak features [19, 49].

The fact is that steps 5-6 require two concurrent activities reading (in the SL) and interpreting (in the TT).

A critical review of the methods of describing ST [18, 67] led us to reformulating the steps and the succession of the activities in the linear process: (i) Silent Reading (in the ST) → (ii) Comprehension (in the ST) → (iii) Content Rendering (the ST content into the TT content) → (iv) Language Transformation (lexical, grammatical, structural, and stylistic) → (v) Content Verbalizing (the TT content with the help of the TT structural-semantic units).

There are three assessment criteria for translation errors: (i) non-sens (lack of sense);

(ii) auxsens (substantial change of meaning of the Source Text); and (iii) changes to the contrary (contresens). The same assessment criteria are used for both oral and written translation tasks.

Sight Translation can be also used to test the English language proficiency [25, 33]. The English text chosen for the sight translation exercise is about 250 words long. It is retrieved from the text typically used in or by the court, such as an indictment, a pre-sentence report, a court form, etc.

(i) The student is allowed 3 minutes to familiarize oneself with the text.

(ii) The student is allowed 4 minutes for sight translating the text.

(iii) His/her sight translation must be recorded for a further grading and highlighting his/her errors.

FINDINGS AND CONCLUSION. The present research has explored an efficient algorithm of training Sight Translation including

pre-ST and final ST stages linking shadowing, fast reading, and interpreting. Besides, we have considered a student's individual work, a team work, and student-teacher's cooperation. We have also expatiated on the ST definitions, methods and approaches. The verification of

the methodology has been undertaken at the Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University, Bukovyna State University of Finance and Economics, Institute of International Relations and Social Studies (MAUP), and Uzhgorod National University.

REFERENCES

1. Arumí, Marta, and Mireia Vargas-Urpi. (2017). Strategies in public service interpreting. A role play study of Chinese-Spanish/Catalan interactions. *Interpreting*. Vol. 19 (1). P. 118-141. Doi: 10.1075/intp.19.1.06aru
2. Akbari, Alizera. (2017). Needs kill and stategies to improve the efficiency of sight translation in classroom context. *trans-kom*. Vol. 10 (1). P. 22-44
3. Agrifoglio M. (2004). Sight translation and interpreting. *Interpreting*. Vol. 6(1). P. 43-67.
4. Baraldi, Claudio, Gavioli, Laura. (2012). Understanding coordination in interpreter mediated interaction. / Ed. Claudio Baraldiand Laura Gavioli. *Coordinating participation in dialogue interpreting*. Amsterdam-Philadelphia: Benjamins. P. 1-21.
5. Cenkova, Ivana. (2015). Sight interpreting/translation. /Ed. Franz Pöchhacker. *The Routledge encyclopedia of interpreting studies*. Abingdon: Routledge. P. 374-375.
6. Chen,Wallace. (2015). Sight translation. *The Routledge handbook of interpreting*. London/New York: Routledge (online).
7. Dejeanle, Feal. (1997). Simultaneous interpretation with training wheels. *Meta*. Vol. 42(4). P. 616-21.
8. Ersozlu, Elif. (2018). Training of interpreters: Some suggestions on sight translation teaching. *Translation Journal*. Vol. 9. Issue 4. (online).
9. Felberg T.R., Nilsen A. B. (2017). Exploring semiotic resources in sight translation. *The Journal of Specialised Translation*. Issue 28. P. 230-250.
10. Gonzalez Roseann Duenas et al. (1992). *Fundamentals of court interpretation: Theory, policy and practice*. Durham, NC: Carolina Academic Press. 645 p.
11. Hatim, B., Mason I. (1997). *Translator as communicator*. London: Routledge. 244 p.
12. Heidrun, G-Aet al. (2003). *Textologie und translation*. Tübingen: Gunter Narr. 371 S.
13. Koda, K.(2005).*Insights into second language reading: A cross-linguistic approach*. Cambridge: CUP. 342 p.
14. Krapivkina, Olga. (2018) Sight translation and its status in training of interpreters and translators. *Indonesian JofAL*. Vol. 7(3). 2018. P. 695-704.
15. Lambert, Sylvie. (2004). Shared attention during sight translation, sight interpretation and simultaneous interpretation. *Meta*. Vol. 9 (20. P. 294-306.
16. Laplace, C. (1990). Die Didaktik des Konsekutiv dolmetschens ander ESIT / Ed.H. Salevsky *Übersetzungs wissenschaft und Sprachmittlerausbildung*. Berlin: Humboldt Universität. S. 370-375.
17. Lee,Jieun. (2018). Feed back on feedback: Guiding student interpreterper formance. *Trananslation and Interpretation*.Vol 10 (1). (online)
18. Li,Xiangdong. (2015). Sight translation as a topic ininterpreting research. *Progress, problems and prospects*. Vol. 15(1). P. 67-89.
19. Mykhaylenko, V.V. (2017). Sight translation algorithm. *Scientific Journal of the Lviv State University of Life Safety.Philological Periodical of Lviv*. Vol. 1. P. 49-54.
20. Mykhaylenko, V.V. (2018). Sight translation in cross-cultural communication. *State and Regions.Series Humanitarian sciences*. 2 (53). P. 63-68.
21. Mykhaylenko, Valery. V., Bakhov Ivan S. (2019). Glossary of applied linguistics for the majors in translationTEFL methodology: English-Ukrainian. Kyiv: MAUP. 546 p.
22. Phelan, M. (2001). *Interpreter's resource (Topics in translation, 19)*.Toronto: Multilingual Matters, LTD. 232 p.
23. Sampaio, Gloria R.L. (2015). Mastering sight translation skills. Ph.D. In *Communication and Semiotics* . Pontifical CatholicUniversityof São Paulo.
24. Vargas-Urpi, Mireia. (2019). Sight translation in public service interpreting: a dyadic or triadic exchange. *Journal of The InterpreterandTranslatorTrainer Volume 13*. Issue 1. P. 1-29.
25. Viaggio, Sergio. (1995). The praise of sight translation (and squeezing the last drop there out of). *The Interpreter's Newsletter*. Issue 6. P. 33-42.
26. Wandesja, Cecilia.(1995). Dialogue interpreting and the distribution of responsibility. *Journal of Linguistics*. No 14. P. 111-129.
27. Weber, W. K. (1990). The Importance of sight translation in an interpreter training program / Ed. David Bowen, Margaretta Bowen. *Interpreting Yesterday, Today and Tomorrow*.Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins. P. 44-52.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ З АРКУШУ

Михайленко Валерій Васильович

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри перекладу та філології
Університету Короля Данила

вул. Коновальця, 35, Івано-Франківськ, Україна

У роботі розглянуто недостатньо вивчену у теорії сферу перекладу з аркушу та її стратегії. ПА пройшов декілька етапів розвитку від допоміжного методу викладання до одного з основних типів перекладу в деяких професійних контекстах, як наприклад, суд, клініка, економіка тощо. За змістом документа він є одним із восьми видів перекладу (технічний, науковий, фінансовий, юридичний, судовий, юридичний-сертифікований та літературний). Але відповідно до способу перекладу він є двояким або двостратегічним – читання друкованого тексту мовою оригіналу "sotto voce" та одночасно його озвучення мовою перекладу.

Метою нашого дослідження – об'єктивне висвітлення статусу ПА та моделювання процесу діяльності ПА й навчання випускників такому перекладу. Критичний огляд методів опису ПА та методики навчання допоміг нам переформулювати етапи та послідовність дій: Читання про себе (МП) → Розуміння (МО) → Візуалізація змісту (МО → МП) → Мовна трансформація (лексична, граматична, структурна та стилістична) → Вербалізація змісту МО за допомогою структурно-семантичних одиниць МП).

У нашому дослідженні запропоновано ефективний алгоритм навчання перекладу з аркушу, що включає попередній та завершальний етапи, а також імітацію, швидке читання та усний переклад. Отримана формула навчання ST вирізняє послідовність викладання та самопідготовки до вирішення можливих проблем у реальному середовищі. Наступна стаття буде зосереджена на перекладі з аркушу професійних дискурсів, представленими різними текстами з гуманітарних, медичних, соціальних та економічних наук.

Ключові слова: переклад з аркушу, технологія, трансформація, синхронний переклад, професійний дискурс, етнокультурний.

UDC 378

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.35>

ON THE PROBLEM OF RENDERING RUDYARD KIPLING'S INDIVIDUAL STYLE IN TRANSLATION

Popeliuk Vyktozia Pavlovna

Lecturer at the Department of Foreign Languages

Odesa Military Academy

Str. Fontanska Doroha, 10, Odesa, Ukraine

The article is dedicated to the study of the translating specificity (R. Kipling's prose into Russian. The research is aimed at defining the peculiarities of Rudyard Kipling's individual style revealed in his famous literary tales.

The objective of the research is to outline possible difficulties in translating R. Kipling's tales and ways of overcoming those problems by employing translation techniques. The research is carried out on the basis of the original English tales and their translations into Russian. By means of comparative analysis the most adequate translation variants and successful techniques are selected. The main criteria of qualified translation are adequacy, faithfulness and equivalence.

The conclusion is drawn that the main strategies of translation are the strategy of the communicatively relevant translation and the translation of re-addressing. The main translation techniques at work, as it has been experimentally discovered, are correspondingly replacement and descriptive translation. The main challenges for translators have proved to be stylistic devices, occasional words, blends, as well as cases of sound-imitation and sequence of non-sequence. The original texts abound in the author's coinages, most of which were masterfully rendered by translators.

The quantitative parameters of the strategies distribution translation, tactics and techniques have revealed the typological commonness of the operations employed. There has been observed the correlation of the technique of de-metaphorization and the tactic of linguistic and cultural adaptation.

The perspective of the study of the variability of strategies, tactics and techniques in translating R. Kipling's prose into different languages is seen in researching the distinctive parameters of the translation strategies and tactics and in performing comparative analysis on the basis of other translation languages at work.

Key words: *individual style, translation technique, adequacy, faithfulness, equivalence.*

Introduction. R. Kipling's animalistic tales have often been in the focus of researchers' attention. Among the mostly recurrent aspects there were stylistic peculiarities of both lexical and syntactical levels, animalistic characters and the author's message. However, the novelty of the suggested research is in the focus on translation techniques aimed at rendering the author's individual style by means of Russian and Ukrainian.

Literary fairy-tales by H.Ch. Andersen, O. Wilde, R. Dahl, L. Carroll and R. Kipling as a unique subgenre distinguished from folk tales, were studied by many scholars, most of which specialized in their adequate translation, among them L. Skuratovskaya, N. Demurova, Ye. Dunaevskaya, L. Braude.

Problem-setting. All literary tales may be subdivided into the following groups: animalistic tales, fairy tales, cumulative tales, novelistic tales, nonsense. In this article we adhere to the definition of a functional style as a variety of literary language, associated with a certain area of social life, a genre is a group of literary works united by common features of form and content [16,206]. Separate styles are characterized by specific linguistic peculiarities, mostly, by vocabulary and syntactic structure of

utterances while genres have inherent distinctive features both in form and content. [1, 86].

The main genres distinguished by scholars are lyrical, dramatic and epic. Lyrical genres include epigram, madrigal, sonnet, epistle, ode, elegy and epitaph; dramatic—tragedy, comedy, drama; epic—novel, long short story, short story, novelette, feature article, tale, fable and parable [16, 208-255].

Tales have always aroused associations with literature for children as specially coined with reference to the psycho-age features of childhood. However, the vast majority of literary tales were aimed at adult readers.

The typological features of tales as a genre include the simplicity of the plot, the rigid structure, elements of adventure and mostly the happy end. Many tales are close to fables due to the moral they often contain either in the explicit or in the implicit form.

According to the Literary Encyclopedia all tales should be referred to folklore prose [15, 989]. Protagonists are, as a rule, clearly distinguished as negative or positive personalities. The tale basis is often an antithesis of a dream and reality, which results in the complete but rather Utopian realization [15, 989].

Among the tales typological features there should be mentioned such components as narration, orientation at entertainment, specific structure, sustainable poetics, a definite system of artistic devices which acquire poetic functions, gradation of a character's emotional state.

Many scholars distinguish between folklore, literary and author's fairy tales. A folklore fairy tale, according to the literary terms Dictionary, is "the epic folklore genre: prosaic oral narrative about the fictitious events in the folklore of different nations" [19]. Literary fairy tales originated from folklore ones, however, literary fairy tales are treated as a belles-lettres literary genre, since they always have an author or a group of authors. L. Braude in her article "To the history of the concept 'literary fairy tale'" wrote that this work has both artistic and prosaic nature, and a literary fairy tale either is based on the folklore sources or it is completely invented by the author [2,234]. Such fairy tales have the author's message, individual concept, their texts are built in accordance with the specific plot-composition model. Literary fairy tales often reflect the historical period features, when their author lived, and his unique world view.

In contrast to literary fairy tales, which can borrow plots from folklore ones, author's fairy tales are "absolutely independent literary works with the original imaginary world and their specific aesthetical concept" [19, 148]. The story, described in an author's fairy tale, is most often the author's idea and fruit of his/her imagination. An author's fairy tale is normally an extensive literary work with the large number of characters, events and plot lines [18, 106]. It is possible to distinguish among the fairy-tale texts: the folklore fairy tale record (which can be word-for-word replica or a less complete version), a folklore fairy tale literary version and an author's fairy tale proper. In certain cases it is rather difficult to determine the clear boundary between the above mentioned types of fairy tales [19, 144].

Animalistic fairy tales are mostly allegoric. The characters are endowed with human features though they are not humans. In Kipling's animalistic fairy tales there are combined nature and civilization.

Materials and Methods

R. Kipling's under investigation included fairy tales collections "The Jungle Book", "The Second Jungle Book" and "Just so Stories" as well as their translations by Ye.Chistiakova-Ver, N. Daruzes, N. Giliarovskaia, K. Chukovskyi, L. Khavkina and V. Pozner[6,7,8,9,10,11,12].

The research objective is to analyze R. Kipling's fairy tales in the aspect of possible difficulties in rendering the author's individual style in translation

and translation techniques allowing to overcome these difficulties.

Fairy tales in the collections "The Jungle Book" and "The Second Jungle Book" on the one hand, and "Just so Stories" on the other hand, were thoroughly analyzed in the aspect of their linguistic peculiarities on different levels. The fairy tales distinctive features under analysis include differences in lexis and syntax.

For example, all the fairy tales in the collection "Just so Stories" abound in dated words and expressions, diminutive words, contractions and lexical blends. All this was done in realization of the paronymic attraction stylistic technique employed by R. Kipling.

The language in the "The Jungle Book" and "The Second Jungle Book" adheres to Middle English. This is manifest in the usage of personal pronouns "ye", "thee" for "you" and possessive pronoun "thy" for "your", though "you" has been used in the literary style since XVIII. The following examples illustrate this tendency. "Ye may kill for yourselves, and your mates" [19, 31] "Must thou and I kill each other for yonder red-eyed slayer?" [19, 161] "...he shall hunt thee..." [13, 13]. "Keep thy hand on my shoulder". [13, 87]

In verbal forms 3d person singular the ending -st is preserved. Besides, the form "art" of the verb "to be" is used in the 2d person singular and plural in the present tense and "wast" in the past tense, which is also characteristic of Middle English. For example, "Because thou wast my son..." [19, 72]; "thou art afraid of the Hairless One" [19, 23]. The forms "dost" and "canst" are used instead of "does" and "can". For example, "thou canst leap..." [19, 221]. "...dost thou remember?" [19,72].

There also often occur archaic grammatical forms of interrogative pronoun "where" ("whither") as well as the dated varieties of deictic adverbs of place "here" ("hither") and "there" ("thither"). For example, "Now whither does this trail lead?" [19,211]; "I saw this light, and came hither." [19,260]; "If we can get thither to-night, we live. Otherwise we die." [19, 75]. Archaic conjunctions "ere" are also very recurrent. As in the following example: "Ere Mor the Peacock flutters..." [19, 163].

One of the distinctive features of R. Kipling's individual style is the employment of graphons, contractions and lexical blends in his fairy tales in the collection «Just so stories». Examples of shortenings: "satiablen" instead of "insatiablen", "scuse me" for "excuse me", "stute" for "astute", "scruciating" for "excruciating". Graphons or deliberately misspelled words may be illustrated by such lexical units as "hijjus" as corruption of "hideous", "curtiosity" instead of "curiosity",

"dretful" as misspelled "dreadful", "a-purpose" instead of "on purpose".

There are deliberately made mistakes in the past tense forms like "creeped" instead of "crept", "lepped" instead of "leapt". And finally the deliberately erroneous spelling of the ordinal number "firstest" instead of "first". Such irregularities are very characteristic of children's speech and in such a way R. Kipling makes his fairy tales more comprehensive and accessible for children, by adapting their plot and language to the tastes and preferences of the younger ones.

R. Kipling also made use of many adjectives with suffix -y, thus narration acquired diminutive tonality and sounded more intimate. For example, such rhyming composites as "twirly-whirly", "snarly-yarly", "schloopy-sloshy", "slushy-squshy", as well as other sound-imitating adjectives like "nubbly", "comfy", "musky", "tusky", "frouzly", and "tickly" allowed to create friendly and unofficial atmosphere. Some of them are nonce-words, coined by R. Kipling. The composite "twirly-whirly" was formed by uniting two verbal stems ("to twirl") and ("to whirl"), "nubbly" was coined on the basis of the verb "to nubble", while "snarly-yarly" was formed from the verb "to snarl" by adding an occasional words "yarly". Such lexical phenomena caused certain difficulties for adequately translating R. Kipling's unique prose.

To preserve the novelty and mock-seriousness of R. Kipling's individual narration style one of the main translators' work challenges in rendering the uniqueness of his prose is used with authenticity and high artistic value.

Another peculiarity of R. Kipling's literary fairy tales in the collection «Just so Stories» was his specific form of address to the reader –“Best Beloved”. The author also often resorted to anadiplosis, inserting argumentation fragments in the narration. The recurrent phrases were also spotted, providing for the reader's full involvement in the plot events. For example, “Have you forgotten the suspenders?”. That was a prompt sort that the fairy tales were aimed at being read aloud to the children by their parents.

Results

The overall linguistic analysis of R. Kipling's fairy tales aimed at distinguishing possible difficulties for translation revealed the following regularities. There were outlined about 93 stylistic devices on the phonetic level, 405 stylistic devices on the lexical level and 401 stylistic devices on the syntactic level. The most recurrent phonetic stylistic devices proved to be alliteration and onomatopoeia, among the lexical devices the most widely distributed there were epithets, metaphors

and different types of lexical repetitions, finally, the prevailing syntactic stylistic devices included simile, parallelism, and polysyndeton. It should also be mentioned that phraseological units were widely employed by R. Kipling as well.

We assumed that the best way to study the R. Kipling's style peculiarities issue was in their successful rendering aspect in translation with the translation techniques frequency analysis at work.

Among the fairy tales collections translations selected for analysis "The Jungle Book" and "The Second Jungle Book" were the ones performed by Ye. Chistiakova-Ver, N. Daruzes and N. Giliarovska. The choice was grounded by the high accuracy and translation quality. All the translators were guided by the communicatively relevant translation strategy. The most recent translated versions majority, however, were performed in accordance with the re-addressing strategy and involved the original works' profound adaptation for children.

The collection "Just so Stories" translations analysis was carried out on the basis of the works by Ye. Chistiakova-Ver, K. Chukovskyi, L. Khavkina, V. Pozner, the latter being the most recent translation into Russian, dated 2015. However, V. Pozner translated only three fairy tales, namely: "The Elephant's Child", "The Cat that Walked by Himself" and "The Butterfly that Stamped".

The sample included 405 words and word combinations, selected from the above-mentioned stories collections, in particular 323 lexical and phraseological units from "The Jungle Book" and "The Second Jungle Book", 26 from the verses and 56 from the collection "Just so Stories".

The most widely distributed stylistic device is simile. In total there occurred about 131 similes in the fairy tales under investigation. All the translators succeeded in translation preserving simile which can be illustrated by the following examples.

R. Kipling: "...her eyes, like two green moons in the darkness..." [13, 10]. Ye. Chistiakova-Ver's translation: "...ее глаза, блестящие в темноте как две зеленые луны..." [8,14]. N. Daruzes' translation: "...её глаза, похожие во мраке на две зелёные луны..." [10,18]. N. Giliarovska's translation: "Ее глаза, как две зеленые луны в темную ночь". [7,13].

Ye. Chistiakova-Ver added expressiveness to the image by providing explicit grounding for translation, the participle "блестящие" ("sparkling"). According to the Oxford's Dictionary of English, the first in recurrence meaning of the word "darkness" is "lack of light", while meaning "night" is considered secondary. N. Giliarovska's employed the translation explication technique by extending the notion of "darkness" to the

descriptive word-combination "тёмная ночь" ("dark night"). N. Daruzes preserved the stylistic device by adding "похожие на" ("like").

On the phonographical level the most challenging devices for rendering in translation are spoonerism and graphons cases. Graphons are often predetermined by R. Kipling's intention to imitate speech defects or for rhyming and rhythmic purposes. For example, in order to show by means of the translation language the baby elephant's speech irregularities in the fairy tale "The Elephant's Child" K. Chukovskyi and P. Pozner found bright occasional phonetic equivalents.

R. Kipling: "Led go! You are hurtig be!" [19, 81]. K. Chukovskyi: "Пусдитебеда, бдеочедьбольдо!" [11,54]. P. Pozner: "Пусдиде! Бдебольдо" [12,15]. R. Kipling: "This is too butch for be!" [19,82]. K. Chukovskyi: "Довольдо! Осдавьде! Я больше де богу!" [11, 55]. V. Pozner: "Нед сил, я больше де могу!" [12, 18].

However, not all R. Kipling's style peculiarities were successfully preserved. The archaic grammatical forms like "whither", "hither", "thither" were replaced with their modern semantic equivalents or even omitted in translation.

R. Kipling: "Ere Mor the Peacock flutters..." [55, 163]. N. Giliarovskaya: "Мор Павлин еще спит..." [7, 320]. (omission). R. Kipling: "Now *whither* does this trail lead?" [19, 211]. Ye. Chistiakova-Ver: "Куда жеведет эта тропа?" [8, 336]. (replacement).

In certain cases the translator made concretization use. Like in this example. R. Kipling: "If we can get *thither* to-night, we live. Otherwise we die." [19, 75]. Ye. Chistiakova-Ver: "Если мы в эту ночь доберемся до Кханивары, то останемся живы. Нет- умрем". [8, 230]. (concretization)

This is also true for the archaic forms of personal and possessive pronouns and auxiliary verbs. R. Kipling: "...thou *canst* leap..." [19, 221]. Ye. Chistiakova-Ver: "...ты можешь прыгнуть" [8,194]. N. Giliarovskaya: "...ты можешь прыгнуть..." [7,371]. (replacement).

R. Kipling: "thou *art* afraid of the Hairless One" [19, 23]. Ye. Chistiakova-Ver: "...ты боишься Безшерстого". [8,192]. N. Giliarovskaya: "... ты сам боишься Безволосого" [7, 204]. (replacement). R. Kipling: "...*dost* thou remember? Because thou *wast* my son..." [19, 72]. Ye. Chistiakova-Ver: "...помнишь? Потому что ты мой сын..." [8, 227]. N. Giliarovskaya: "...ты помнишь, потому что ты мой сын..." [7, 245]. (replacement). At the same time the shortened form "scuse me" was translated by V. Pozner translated as "Звините".

All proper names in "The Jungle Book" were not invented by R. Kipling, but borrowed from

Hindi. Thus, "Bagheera" in Hindi means "panther", "Baloo" means "bear", "Hathi" means "elephant", "Shere Khan" means "The King of Tigers" and "Bandar-log" means "monkeys' nation".

It should be mentioned that "panther" in English is a masculine gender noun, while "пантера" in Russian is of feminine gender. So, in all the translations the main character is a graceful and cunning she-cat. This image has been greatly transformed and enriched with new nuances like beauty, gracefulness, wisdom, pride and wittiness. Bagheera in the English version is the antagonist of Shere Khan, a brave and powerful character. All this resulted in replacing "he", "him" and "his" with "она" ("she"), "её" ("her").

Another distinctive feature of R. Kipling's style is the extensive interjections use. Some of these are very specific like "O, Bananas!" The closest translation variant might be "Вот это да!", expressing strong surprise, which in its turn is similar to "Oh My God!" or its shortened version "OMG".

R. Kipling: "Then he uncurled his trunk and knocked two of his dear brothers head over "O bananas!" said they, "where did you learn that trick, and what have you done to your nose?" [19, 86].

Ye. Chistiakova-Ver: "Тут он выпрямил свой хобот, ударил двоих из своих милых родственников, да так сильно, что они полетели кувыркком. – Чудеса, - сказали они, – где ты выучился такой штуке?" [9, 215]. K. Chukovskyi: "И он развернул свой хобот, и тотчас же два его милых брата полетели от него вверх тормашками. – Клянётся бананами! – закричали они. – Где это ты так наострился...?" [19, 62].

V. Pozner: "И он одним махом развернул хобот - и оба его милых брата полетели вверх тормашками. – Ну и Бананы! - заревели они, - где ты научился этому фокусу...?" [11, 23].

Epithets are also widely used by R. Kipling. It's a real challenge to render the emotional and imaginary value of epithets in translation.

The total epithets number amounted to 51 units. Among the epithets there were spotted simple epithets like "blazing eyes", "cheating moonlight"; complex epithets like "juicy-stemmed creepers", "clay-streaked heads"; trite epithets like "pure delight"; authentic author's epithets like "mear-smear nose", "foot-sore wanderings". Most simple and trite epithets were rendered as epithets while the author's epithets were often translated by descriptive translation means.

But in many cases translators refer to replacing epithets with similes. For example, the original "beryl-green eyes" [13, 29]

was translated by Ye. Chistiakova-Ver like "зеленые, точно бериллы, глаза" [8, 234]; by N. Giliarovska like "яркие изумрудные глаза" [7, 251].

Such replacements were predetermined by more strict compatibility norms in translation language (Russian) as compared to English. In our opinion, the following translation technique was employed in accordance with the translation re-addressing strategy and preconditioned by the need for adaptation. The main conclusion is that the author's message was preserved through the associative field identity. All the suggested translation variants may be considered adequate despite the qualitative replacements. The occasional author's epithets dominance predetermined the neologisms high percentage.

Another stylistic device replacement example is given below. R. Kipling: "gathered in the supple cable-like neck" [19, 212]. Ye. Chistiakova-Ver: "съежился на упругой, похожей на канат шее" [8, 336]. N. Giliarovska: "обхватил гибкую, как канат, шею" [7, 363].

As for the rendering metaphors difficulties, there were outlined about 36 metaphor cases. All metaphoric units were subdivided into the following groups according to the translation technique. Metaphors translated with the image preservation – 70%; metaphors translated by replacing the image – 8%; and demetaphorization cases – 22% which also illustrate the neutralization technique.

R. Kipling: "...nerves were steel and muscles were iron..." [19, 203]. Ye. Chistiakova-Ver: "...нервы были тверды, как сталь, а мускулы крепки, как железо..." [8, 329]. N. Giliarovska: "...со стальными нервами и железными мускулами..." [7, 356].

Translating into Russian this type of metaphor, based upon materialization, is not a challenge, as there exist such stereotypical phraseological units as "стальные нервы" and "железные мускулы", which also include epithets. All the translators managed to translate metaphors together with images they conveyed. However, Ye. Chistiakova-Ver rendered the metaphor by simile means, thus, in our opinion, reducing the expressiveness effect.

R. Kipling: "Thou hast untied the feet of Death." [19, 24]. Ye. Chistiakova:

"Ты снял путы с ног смерти" [8, 193].

N. Giliarovska: "Ты развязал ноги Смерти" [7, 206].

As it is a well-known fact, there is an idiom in Russian "развязать руки", which means to give somebody freedom to act. And this meaning is easily derived from the context: "Thou hast untied

the feet of Death. [...] Thou hast taught Man to kill!" In our opinion, the lexeme "ноги" should have been replaced in translation for "руки", and thus the association of both the direct and indirect meaning had been preserved. In this case like in the following example the metaphor translation was performed by word-for-word translation which resulted in the metaphorization loss. R. Kipling: "Anger is the egg of Fear" [19, 274]. N. Giliarovska: "Страх рождает гнев и смерть..." [7, 412].

One of the distinctive "Just so Stories" features is the occasional coinages abundance which pose certain difficulties in their adequate rendering aspect in Russian. Some apt translations examples by word-for-word translation means and descriptive translation are given below.

R. Kipling: "...a man of infinite-resource-and-sagacity..." [19, 34]. Ye. Chistiakova: "...он необыкновенно умен и находчив..." [9, 178]. K. Chukovski:

"...этот человек очень находчивый, умный и храбрый..." [11, 1 1].

R. Kipling: "...a wait-a-bit thorn-bush..." [19, 75]. Ye. Chistiakova: "...в середине тернового куста, который как бы говорил: "Погоди, погоди" [9, 206]. K. Chukovski: "...в колючем терновнике..." [11, 51]. V. Pozner: "...в середине колючего непролазного куста..." [12, 11].

R. Kipling: "...this befell and behappened..." [19, 182]. Ye. Chistiakova: "...все ... произошло и случилось..." [9, 207]. K. Chukovski: "...это произошло..." [11, 153]. V. Pozner: "...рассказ пойдёт..." [12, 26].

The stylistic devices rendering translation techniques analysis in R. Kipling's tales in "The Jungle Book" and "The Second Jungle Book" such as personification (23 units), hyperbole (22 units) and periphrasis (20 units) were mostly transferred fully, though sometimes with partial omissions. So, Ye. Chistiakova-Ver preserved about 91% of all the personification cases, N. Daruzes – 78%, and N. Giliarovska – 70%. In total there were preserved about 85% cases of hyperbole and 75% periphrasis cases.

Conclusions and perspectives. The main research conclusions are the following. The dominant translation, rendering the uniqueness, strategies in R. Kipling's style are respectively the communicatively relevant translation strategy and the re-addressing strategy. The main translation techniques are: stylistic device replacement, descriptive translation, word-for-word translation, in rare cases omission due to the translation neutralization tactic.

The main challenges for translators of R. Kipling's fairy tales are occasional coinages, onomatopoeic words and the author's unique metaphors and epithets, revealing the writer's individual style. The main translating problems of R. Kipling's prose into Russian include: on the phonological level – the pronunciation peculiarities and graphical

presentation, on the lexical level – the differences in tropes and associative field of phraseological units; on the morphological level – the typological distinctive features of the main speech and paradigms parts; on the syntactical level – the sentence types peculiarities, communicative types and sentence members functions.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобылев Б.Г. Культура речи и стилистика: учебное пособие. Орел: Орел ГТУ, 2003. 132 с.
2. Брауде Л.Ю. К истории понятия «Литературная сказка». *Известия АН СССР Серия литературы и языка*. 1977. Т. 36. № 3. С. 234.
3. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка: Учебник (на английском языке). Изд. стереотип. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ». 2017. 336 с.
4. Казакова Т.А. Translation Techniques. Практические основы перевода. СПб.: «Издательство Союз». 2001. 320 с.
5. Казакова Т.А. Художественный перевод: учебное пособие. СПб.: ИВЭСЭП. Знание. 2002. 112 с.
6. Киплинг Р. Книги джунглей: сб.: пер. с англ. М.: АСТ: МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. 412 с.
7. Киплинг Р. Собрание сочинений: В 6 т. Т. 3: Предисловие автора; Первая книга джунглей. Вторая книга джунглей / Пер. с англ. Е. Чистяковой-Вэр; В горной Индии: Рассказы / Пер. с англ. Е. Киселева. М.: ТЕРРА. Книжный клуб. 2007. 528 с.
8. Киплинг Р. Собрание сочинений: В 6 т. Т. 4: Рикша-призрак: Рассказы / Пер. с англ. Е. Нелидовой; Сказки и легенды / Пер. с англ. Е. Чистяковой- Вэр; Труды дня: Рассказы / Пер. с англ. А. Репиной. М.: ТЕРРА. Книжный клуб. 2007. 512 с.
9. Киплинг Дж. Р. Книга джунглей / Пер. с англ. М.: Махаон. Азбука-Аттикус. 2014. 224 с.
10. Киплинг Дж. Р. Сказки / Пер. с англ. К. Атаровой, Н. Голя, С. Маршака, Р. Померанцевой, К. Чуковского, Я. Шапиро / Худож. Р. Ингпен. М.: Махаон. 2015. 192 с.
11. Киплинг Р. Рассказы просто так в переводе В. Познера. М.: АСТ. 2015. 112 с.
12. Киплинг Р. Книга Джунглей: сборник рассказов на англ. языке. М.. Т8. 2016. 320 с.
13. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз / В.Н. Комиссаров. М.: Высш. шк. 1990. 253 с.
14. Кухаренко В.А. Практикум по стилистике английского языка. Seminars in Stylistics: учеб. пособие. М.: Флинта. 2016. 184 с.
15. Нелюбин Л.Л. Лингвостилистика современного английского языка: учеб. пособие. М.: Флинта: Наука. 2007. 128 с.
16. Прозоров В. Г. Основы теории и практики перевода с английского языка на русский. Петрозаводск: КГУ. 1998. 234 с.
17. Сдобников В.В. Теория перевода: учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков / В. В Сдобников, О.В Петрова. М.: АСТ: Восто – Запад, 2007. 448 с.
18. Солганик Г.Я. Стилистика текста: учеб. пособие для студентов, преподавателей- филологов, аспирантов. М.: Флинта: Наука. 1997. 253 с.
19. Kipling R. Just so Stories. М.: Progress Publishers, 1972. 254 с.

REFERENCES

1. Bobylev B.G. (2003). *Kultura rechi i stilistika: Uchebnoe posobie*. [Speech culture and stylistics]. Orel: Orel GTU [in Russian].
2. Braude L.Yu. (1977). *K istorii ponyatiya "Literaturnaya skazka" // Seriya literaturyi i yazyika*. [On the origin of the concept "literary tale"]. [in Russian].
3. Galperin I.R. (2017). *Stilistika angliyskogo yazyika: Uchebnik*. [Stylistics. Textbook]. Moscow. [in English].
4. Kazakova T.A. (2001). *Translation Techniques. Prakticheskie osnovyi perevoda*. [Practical translation fundamentals]. SPb. [in Russian].
5. Kazakova T.A. (2002). *Hudozhestvennyiy perevod: Uchebnoe posobie*. [Artistic translation]. SPb. [in Russian].
6. Kipling R. (2006). *Knigi dzhungley*. [The Jungle Books]. Moscow. [in Russian].
7. Kipling R. (2007). *Sobranie sochineniy. Pervaya kniga dzhungley. Vtoraya kniga dzhungley*. [Collection of works. "The First Jungle Book", "The Second Jungle Book"]. Moscow. [in Russian].
8. Kipling R. (2007). *Sobranie sochineniy. Riksha-prizrak: Rasskazy; Skazki i legendyi / Per. s angl. E. Chistyakovoy-Ver*. [Collection of works. Rickshaw ghost. Short stories; Tales and legends]. Moscow. [in Russian].

9. Kipling R. (2014) *Kniga dzhungley: Per. s angl.* [The Jungle Book]. Moscow. [in Russian].
10. Kipling R. (2015). *Skazki: Per. s angl.* K. Atarovoy, N. Golya, S. Marshaka, R. Pomerantsevov, K. Chukovskogo, Ya. Shapiro. [Tales]. [in Russian].
11. Kipling R. (2015). *Rasskazyi prosto tak v perevode V. Poznera.* [Just So Stories translated by V. Pozner]. Moscow. [in Russian].
12. Kipling R. (2016). *Kniga Dzhungley: sbornik rasskazov na angl. yazyike.* [Collection of short stories in English]. [in Russian].
13. Komissarov V.N. (1990). *Teoriya perevoda (lingvisticheskie aspekty).* [Translation theory (linguistic aspects)]. Moscow. [in Russian].
14. Kuharenko V.A. (2016). *Praktikum po stilistike angliyskogo yazyika.* [Seminars in Stylistics]. Moscow. [in English].
15. Nelyubin L.L. (2007). *Lingvostilistika sovremennogo angliyskogo yazyika.* [Linguostylistics of the modern English language]. Moscow. [in Russian].
16. Prozorov V. G. (1998). *Osnovy teorii i praktiki perevoda s angliyskogo yazyika na russkiy.* [The fundamentals of the theory and practice of translation from English into Russian]. Petrozavodsk. [in Russian].
17. Sdobnikov V.V. (2007). *Teoriya perevoda: (uchebnik dlya studentov lingvisticheskikh vuzov i fakultetov inostrannykh yazyikov) / V. V Sdobnikov, O.V Petrova.* [The translation theory: (textbook for students of linguistic educational institutions and faculties of foreign languages)]. Moscow. [in Russian].
18. Solganik G.Ya. (1997). *Stilistika teksta: ucheb. posobie dlya studentov, prepodavateley- filologov, aspirantov / G.Ya. Solganik.* [Text stylistics: textbook for students, teachers-philologists, aspirants]. Moscow. [in Russian].
19. Kipling R. (1972). *Just so Stories.* Moscow. [in English].

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ РЕД'ЯРДА КІПЛІНГА У ПЕРЕКЛАДІ

Попелюк Вікторія Павлівна
викладач кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)
вул. Фонтанська дорога, 10, Одеса, Україна

Статтю присвячено вивченню специфіки перекладу прози Р. Кіплінга російською мовою. Дослідження спрямоване на визначення особливостей індивідуального стилю Ред'ярда Кіплінга, що знайшли своє відображення у його славетних літературних казках.

Метою дослідження є визначення можливих труднощів перекладу казок Р. Кіплінга та різних способів подолання цих проблем за рахунок прийомів перекладу. Дослідження проводиться на матеріалі оригінальних англійських казок та їх перекладів російською. За допомогою порівняльного аналізу відібрано найбільш адекватні варіанти перекладу та вдалі прийоми. Головними критеріями якісного перекладу є адекватність, точність і еквівалентність.

Було зроблено висновок, що провідними перекладацькими стратегіями є стратегія комунікативно релевантного перекладу та стратегія переадресації. Як було підтверджено експериментально, головними задіяними прийомами перекладу виявились відповідно заміна і описовий переклад. Найбільші труднощі у перекладі викликають стилістичні засоби, оказіоналізми, слова-зроцнення, так само й як випадки звуконаслідування та порушення семантичного зв'язку. Оригінальні тексти насичені авторськими новоутвореннями, більшість із яких були майстерно відтворені перекладачами.

Кількісні параметри розподілу стратегій, тактик і прийомів перекладу виявили типологічну спільність задіяних операцій. Було визначено кореляцію прийому демегафоризації та тактики лінгвокультурної адаптації.

Перспектива вивчення варіативності стратегій, тактик і прийомів у перекладі прози Р. Кіплінга різними мовами вбачається у дослідженні дистинктивних параметрів перекладацьких стратегій і тактик та у застосуванні порівняльного аналізу на основі задіяних мов.

Ключові слова: *індивідуальний стиль, прийом перекладу, адекватність, точність, еквівалентність.*

UDC 81'25

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2020-8.36>

LINGUOSTYLISTIC FEATURES OF FUNCTIONING FRENCH YOUTH SLANG

Sydor Andriy Romanovych

Teacher at the Department of Foreign Languages

Lviv Polytechnic National University

Str. Stepana Bandery, 12, Lviv, Ukraine

The purpose of the article is to analyse and identify the linguistic and stylistic features of the origin and translation of French slang, taking into account the peculiarities of word formation. Research methods: comparison, classification, systematization, observation, analysis of the results of researchers on the problem of the study and expert evaluation. Results: the article is a study of phonetic–morphological and semantic–stylistic features of argotic vocabulary in contemporary French language. The author emphasized that the developed national language is not monolithic, but rather constitutes the set of forms in which it exists and is manifested in a hierarchically organized multi–stage system. The possibility of transformation method applying, translation combined method, as well as the techniques of variative, contextual, hyper– and hyponomic substitutions, calculations, descriptive translation, interpretation and compensation is characterized. The influence of modern computer technologies on modern youth slang trends is noted. Basic ways of formation of slang words and the phraseology of the youth speech are analyzed. The specific directions of future translation, contrast, lexicological, lexicographic, stylistic studies have been identified: the translation of the language of films with an argot component, modern youth argot, argotisms of national–territorial variants of the French language; bilingual dictionaries creation of argotic vocabulary; theory and practice of forming translation competence in the field of social dialectology. The importance of considering the content and quality content of youth slang under the influence of modern social processes is emphasized. Conclusions: The conducted research has shown that the argotic vocabulary can be considered as a special lexical subsystem of spoken language, which is characterized by a steady tendency to penetrate into higher linguistic levels due to its phonetic–morphological and semantic features. The author separately considers the question of existence and functioning of the French youth language, the causes of such a concept and how it is used in the language of modern youth, as well as the conditions and means of creating a French youth language, which is relevant when translating from French. The relationship of cultural features of youth slang is revealed, which manifests itself in opposition to social patterns and norms.

Key words: *argot, dialect, phraseology, linguistic picture of the world, jargon.*

Statement of the problem. The social shifts of our time, associated with changes in the structure of the socio–political system, changes in ownership and composition of active participants in communication, lead to the well–known shaking of traditional literary norms. This is expressed primarily in the growth of non–normative variant elements that arise under the influence of non–literary vernacular, dialects and semi–dialects, in a large number of new foreign words and terms (not always functionally justified) and, finally, in the stylistic decline of modern oral and written language, household sphere of communication.

The actuality of this work is provided by the verity that the lingual particularities of the youth informal speech are undeniably concerned problems of language and community which are obliged to the linguistics in the present circumstances.

The scientific novelty of the article is specified by the youth population dissimilar coalitions discourse of involute evaluation essentiality, which is consistently pertained to repeated practice of slang.

Analysis of recent research and publications. Modern linguistics is engaged not only in the study of written language, but also in the study and analysis of the language facts in live communication. According to authoritative linguists (H. Walter, V. Balabina, E. Berehovska, D. Roulland etc.), direct oral sound communication is the most important area of language functioning, spoken language is in some sense the minimum system of the national language, the most important by the range of social and individual significance.

Theoretical problems, related to the functioning of slang vocabulary, have been studied by both Ukrainian and foreign scholars, in particular V. Zhirmunsky, H. Sciffman, B. Hawkins, K. Tuite. The main emphasis was placed on the vocabulary's functioning peculiarities of colloquial speech in the modern press of different countries. However, so far there is no comprehensive system–structural and functional–semantic analysis on the slang vocabulary role in modern French. In addition, theoretically, the linguistic and extralinguistic

factors that contribute to the penetration of slang into literary language are not yet fully understood.

The purpose of this research is to determine and ascertain the source lingual and stylistic peculiarities and youth informal speech interpretation, making allowance for word building particularities.

Attaining this goal implies realising the following tasks:

- illustrating the youth argot position among preserve speech deviations;
- itemizing vital aptitudes catalysing origination of the youth language street talk;
- modifying rhetorical convolutions of the youth jargon;
- explicating word building pivotal practises in the youth slang.

The investigation chief target is the texts examination that are not societal and the aim is to identify the sense enclosing in passages with respect to their formation, cognition, and issues, and to probe the multiplicity and social phenomena intent of French youth slang. Essential research methods in this investigation are juxtaposition, codification, arrangement, oversight, analysis of researches results on the problem under consideration.

The main research material. Linguistic variability is considered to be one of the most traditional sociolinguistics problems, which is studied actively and intensively. Linguistic variability does not mean the variation of individual speech acts, but socially conditioned forms and language use methods, of certain groups characteristic of speakers or language use branches of. The sources question and linguistic variability causes are inevitably related to the relationship between language and society. After all, in every language community there are groups that differ in both social and linguistic characteristics. In addition, different language variants are used depending on the communicative situation and the relationship between communicators. It is clear that there is no clear situations and forms set that would be universal for language communities and languages.

Verbalization methods, as well as the language emotional sphere can be judged with confidence on young person's ethics, psychology, morality and culture, including young people in France. It is largely because of word-formation models and their peculiarities that modern French youth discourse is influenced by the youth communication formats. It is important to keep in mind that young people tend to prefer the modern technical innovations use designed to exchange messages of various kinds.

French youth are trying to create their own communication language that will be understood

only by themselves. Thus, young people develop their own language on their native language basis, which fully reflects its speakers lives.

Any study object requires drawing an epistemological interpretation and terminology boundary used in the research material analysis. Modern French youth discourse also needs to be categorized of this type.

Argot is the language of a socially closed group, characterized by the vocabulary specificity used, its uniqueness use, but does not have its own phonetic and grammatical system.

Argot has become an integral part of the modern French world, and so in order to fully master the language, social dialects cannot be neglected. Unfortunately, the youth dialects study can cause some difficulties due to the large number of abbreviations, disregard for spelling and punctuation rules, the borrowings presence from other languages. The key role for youth language characterization is its lexical enrichment peculiarities study, determining various means effectiveness of replenishing its vocabulary, finding the relationship among the different word-formation methods. Language and culture are semiotic systems where sign relations are a priority.

Jargon and argot should not be confused. Jargon usually has a professional attachment, and argot can be used regardless of profession. For example, in modern French, many argot words are used by both young people from poor neighborhoods and managers with higher education.

Argot often refers to the language of declassed groups of society, thieves language, vagrants and beggars. In fact, argot has become synonymous with the word combination "hair dryer". Argot is not an independent system and is reduced to a specific word usage within a common language. Argot interacts with jargon and colloquialism, forming a special lexical layer – slang [2].

In general, it is important to realize that the study of French youth argot helps to keep abreast of the various social spheres development of human activity, to understand the way of thinking, to identify the French adolescents national characteristics. The argot understanding and knowledge provides ample opportunities to be included in the cultures active dialogue, which is especially important in the expanding intercultural relations context.

The slang phenomenon can be considered in the same way from a psychological viewpoint. It is a kind of means for teenagers not to feel lonely, to create their own world, understandable to a certain group of people. They tend to hide secrets from adults. This is also reflected in the language.

The word "jargon" dates back to the 13th century and is believed by many French linguists to be the root of the word "garg", meaning the birds singing and the sounds made by some animals. Many French authors widely use different types of jargon and argot. This is rightly seen as the folk–carnival tradition influence, the noisy fair influence, uniting people from different regions [3, 48].

Note that the French youth culture is a kind of world that is unlike anything. It is distinguished from the adult culture by its expressive, and sometimes even harsh and rude, manner of expressing its thoughts and feelings, a kind of verbal absurdity used only by young people. As a result, there is French youth jargon, which exists not only in the field of young students living in the city, but also in separate, more or less closed, reference groups.

Industrialization of European countries, which began in the 18th century, is gradually changing the society's professional structure. The former professions and the languages that serve them (for example, by the beginning of the 19th century the argot of washers of flax completely disappear) are replaced by new ones and with them new professional languages [4, 231–232].

In modern French there are several argot varieties, among them argot Verlan, a play on words.

Socio–professional dialects are used in the environment of certain open groups of people and differ from each other and from the literary language mainly only in the field of vocabulary. In the urban lower classes and various declassed population groups, special group social dialects are created, not related to any geographical area, but associated with different professions and life of social strata – it's jargons or argots [5].

Youth (school, student) jargons and slangs are rather colourful and unstable pictures. There are also barbarisms, from the studied languages and foreign pop music, thieves' jargon, "censorship" vulgarisms, various nicknames and figurative paraphrases, ridicule of language stamps.

Basically, French youth jargon appears as a protest against verbal stereotypes or as a desire to stand out, to look original, which is typical of young people [5, 48].

When French teenagers use slang, they seek to express their critical or ironic attitude towards the adult world, to show themselves more independent, to gain popularity among peers [4]. French youth want to be different from adult speakers and hide the meaning of what is said, speaking a special fashionable language.

Phonetic and morphological slang vocabulary classification reflects the word–forming features of the slang paradigm. Argotic abbreviations

quantitative analysis revealed phonetic tendencies that dominate in modern French colloquial language, in particular the formations productivity ending in –o. Slang vocabulary iematic analysis and processes classification, carried out on examples from French newspapers and magazines over the past 20 years, prove the neologisms formation productivity [7].

Quantitative argotic abbreviations analysis revealed phonetic tendencies that dominate in modern French colloquial language, in particular the formations productivity ending in –o. Semantic analysis and classification of semantic processes in slang vocabulary, carried out on examples from French newspapers and magazines over the past 20 years, prove the neologisms formation productivity [7].

The French youth language is very different from the literary language. Expressions and words are simplified and shortened, and more abbreviations are added to save time, simplicity and convenience. The French youth jargon vocabulary is replenished mainly by borrowing from other languages. But it should be noted that most of it is created by rethinking commonly used words, the formation of new words, among which stands out such an interesting process of word formation as writing a word in reverse order.

First of all, the use of this coded language is associated with the desire of young people to assert themselves and separate themselves from the adult world in a language special manner, to show their belonging to a certain age category or group. The French performs symbolic youth language, playful and expressive functions. This is due to the age of its creators and carriers – adolescents.

Internal youth slang's sources are divided into grammatical and semantic ways of word formation and evolution. And a separate way to enrich the language vocabulary is the phraseologisms or phraseological units formation [2].

In addition to internal sources, there are external sources – borrowing from other languages. In the French youth vocabulary in recent decades there has been an intense penetration of words from English and American slang. Borrowing in French is as much a part of its vocabulary as originally French words.

The results of the study confirm the possibility of using the method of transformation (stylistic, morphological, syntactic, word–forming, lexical), the method of combined translation (transcription + explication, tracing paper + transcription or vice versa), as well as methods of variable, contextual, hyperconjunctival hyponym, mixed), descriptive translation, interpretation (contextual, euphemistic) and compensation.

Structural and semantic slang analysis is a necessary prerequisite for the improvement of the French dictionary. The main aspect of slang vocabulary individualization in normative speech is synonymous matrices, which encourage broadcasters to replace certain literary tokens with slang neologisms [4, 225].

The results of studying the French slang reproduction methods give grounds to outline specific areas of translation future studies, contrastive, lexicological, lexicographic, stylistic: further study of the slang translation aspect at each of the language levels; military translation, professional, general slang (each type separately); language movies with argo component translation; modern youth slang translation; slang of national-territorial variants of the French language translation; creation of slang vocabulary bilingual dictionaries; theory and practice of translation competence formation in the field of social dialectology.

4. Conclusions

Our time social shifts, associated with changes in the structure of socio-political system, changes in ownership and composition of active participants in communication, lead to a certain shaking of traditional literary norms (both at the level of units and at the level of the text).

Society has changed, and the language it speaks has changed. People spoke freely, without fear, at meetings and rallies, at work and on the street, in newspapers and on television.

The dialogue genre and interviews were flourished. Passers-by casually answer reporters' questions. The language now manifests personality, character, and opinion. And immediately there was culture and lack of culture, education and ignorance.

Hence – an avalanche of errors, stylistic, syntactic and others. This is expressed primarily in the growth of non-normative variant elements that arise under the influence of non-literary vernacular, dialects and semi-dialects, in a large number of new foreign words and terms (not always functionally justified) and, finally, in the stylistic decline of modern oral and written language, communication household sphere.

French youth jargon is not constant, because with the change of one fashionable phenomenon, people forget the old words, replacing them with others. This is happening very rapidly and is due to changes in society, as jargon is a living part of the language and, rather than a literary language, is a new trend, idea and news of the world around us. Therefore, if in another form of jargon the word can last a very long time, then in the jargon of young French only in the last decade there has been a rapid disappearance of many words.

The conducted research does not claim to be a final solution to the stated problem, does not cover all issues related to youth conversational vocabulary. Promising areas for further work are seen in the additional and more detailed study of colloquial vocabulary in the modern French language.

BIBLIOGRAPHY

1. Балаян Э. В. Роль метафоры в формировании языковой картины мира (на материале современного молодежного жаргона); дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.01. Саратов, 2006. 221 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование. *Вопросы языкознания*. 2018. № 5. С. 44–48.
4. Білас А. А. Французьке арго – жаргон – сленг: поняттєво-термінологічні співвідношення. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: Іноземні мови*. 2005. Вип. 112. С. 228–232.
5. Петрова Т. С. Особенности речи современной французской молодежи. *Иностранные языки в школе*. 1993. № 2. С. 47–51.
6. Barffour A. Frequency and nature of anglicisms in written French advertisements. *International journal of humanities and cultural studies*. Vol. 7. Iss. 1. P. 43–55.
7. Sydor A. R., Naniivskyy R. S. Depiction of electoral nomination in texts of English-language online news. *Transcarpathian Philological Studies*. 2020. No. 13. Vol. 2. P. 157–162.

REFERENCES

1. Balayan E. V. (2006) Rol metaforyi v formirovanii yazykovoy kartinyi mira (na materiale sovremennogo molodejnogo jargona). [The role of metaphor in the formation of the linguistic picture of the world (based on modern youth jargon)]. Diss. Cand. of Phil. Sciences: 10.02.01. Saratov. 221 p. [in Russian].
2. Batsevych F. S. (2004) Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky. [Fundamentals of communicative linguistics]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr “Akademiiia”. 344 p. [in Ukrainian].
3. Beregovskaya E. M. (2018) Molodejnyiy sleng: formirovanie i funktsionirovanie. [Youth slang: formation and functioning]. *Voprosyi yazykoznaniiya*. No. 5. P. 44–48. [in Russian].

4. Bilas A. A. (2005) Frantsuzke arho – zharhon – slenh: poniattievo–terminolohichni spivvidnoshennia. [French argot – jargon – slang: conceptual and terminological relations]. Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Inozemni movy. Lviv. Vol. 112. P. 228–232. [in Ukrainian].
5. Petrova T. S. (1993) Osobennosti rechi sovremennoy frantsuzskoy molodeji. Inostrannyye yazyki v shkole. [Features of speech of modern French youth]. Moskva: Metodicheskaya mozaika. No. 2. P. 47–51. [in Russian].
6. Barffour A. (2020) Frequency and nature of anglicisms in written French advertisements. International journal of humanities and cultural studies. Vol. 7. Iss. 1. P. 43–55.
7. Sydor A. R., Nanivskyy R. S. (2020). Depiction of electoral nomination in texts of English–language online news. Transcarpathian Philological Studies. No. 13. Vol. 2. P. 157–162.

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО СЛЕНГУ

Сидор Андрій Романович

викладач кафедри іноземних мов

Національного університету «Львівська політехніка»

вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна

Метою статті є аналіз та виявлення лінгвостилістичних особливостей походження та здійснення перекладу французького сленгу з врахуванням особливостей творення слів. Методи дослідження: порівняння, класифікація, систематизація, спостереження, аналіз результатів діяльності дослідників з проблеми проведеного дослідження та експертна оцінка. Результати: Стаття є дослідженням фонетико–морфологічних та семантико–стилістичних особливостей арготичної лексики в сучасній французькій мові. Автор наголошено, що розвинена національна мова не є монолітною, а становить сукупність форм, у яких вона існує та знаходить прояв у ієрархічно організованій багатоступеневій системі. Охарактеризовано можливість застосування способу трансформації, методу комбінованого перекладу, також прийомів варіативної, контекстуальної, гіперо– та гіпонімічної підстановок, калькування, описового перекладу, тлумачення і компенсації. Відзначено вплив сучасних комп'ютерних технологій на сучасні молодіжні сленгові тенденції. Проаналізовані базові способи утворення сленгових слів, фразеологізація молодіжного мовлення. Визначено конкретні напрями майбутніх перекладознавчих, контрастивних, лексикологічних, лексикографічних, стилістичних студій; переклад мови кінофільмів з аргокомпонентом, сучасного молодіжного арго, арготизмів національно–територіальних варіантів французької мови; створення двомовних словників арготичної лексики; теорія та практика формування перекладацької компетенції у галузі соціальної діалектології. Наголошено на важливість розгляду змістовного та якісного наповнення молодіжного сленгу під впливом сучасних суспільних процесів. Висновки: Проведене дослідження показало, що лексику арго можна вважати особливою лексичною підсистемою розмовної мови, яка характеризується стійкою тенденцією до проникнення у вищі мовні рівні, завдяки своїм фонетико–морфологічним та семантичним особливостям. Автором окремо розглянуто питання існування і функціонування французької молодіжної мови, причини виникнення такого поняття та способи його використання в мові сучасної молоді, а також умови та засоби творення французької молодіжної мови, що є актуальним під час перекладу з французької мови. Виявлено взаємозв'язок культурних особливостей молодіжного сленгу, що проявляється в протистоянні суспільним шаблонам та нормам.

Ключові слова: арго, діалект, фразеологізм, мовна картина світу, жаргон.

АНОТАЦІЇ

Кохан Р. А.

«Як воно: отримати в подарунок увесь світ?» Поетологічне розгадування РАДІСНОЇ головоломки : монографія. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 320 с. ISBN 978-966-992-219-9

«Народитися – це одержати в подарунок увесь світ із сонцем удень, з місяцем та зорями на синьому небі ввечері; з морем, яке набігає на берег, з лісами, такими густими, що вони й самі не знають усіх своїх таємниць...» – словами, вкладеними в уста янгола Аріеля, сучасний норвезький прозаїк Юстейн Гордер проживає разом із маленькою Сесілією, героїнею повісті «У дзеркалі, у загадці», її останні дні, огорнені полум'ям різдвяної свічки. Світ, якому народження дітей дарує вічну молодість, рясніє контрастними домінантами й постійно прагне віднайти точку опори для завжди нового «завтра». Запропоноване у монографії дослідження зосереджує увагу на концептуальній площині парадигми «радість» на перетині філософії та літературознавства. Контекстом методологічного і літературознавчого аналізу стали твори сучасної літератури про дітей кінця ХХ-початку ХХІ ст., а саме – Юстейна Гордера, Джонатана Сафрана Фоера та Анни Гавальди. Радість і дитина / радість для дитини / радісна дитина – ментальне поле смислових варіацій породжує суперечності й численні запитання, спробою відповісти на які є монографія.

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

**ЛЬВІВСЬКИЙ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ЧАСОПИС**

№ 8 2020

Макетування та верстка

Наталія Кузнєцова

Здано до набору 09.11.2020 р. Підписано до друку 27.11.2020 р.
Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 27,44.
Замов. № 1220/341. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.